

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
STATE UNIVERSITY «KYIV AVIATION INSTITUTE»
FACULTY OF LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS
VILNIUS UNIVERSITY (LITHUANIA)
UNIVERSITY OF HELSINKI (FINLAND)
NEW WESTERN UNIVERSITY (USA)
TOYO UNIVERSITY (JAPAN)

**СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ**

**MODERN INTERNATIONAL RELATIONS:
TOPICAL ISSUES OF THEORY AND PRACTICE**

V Міжнародна науково-практична конференція

**V International scientific and practical
conference**

Київ
Kyiv

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
ВІЛЬНЮСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ЛИТВА)
ГЕЛЬСІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ФІНЛЯНДІЯ)
НОВИЙ ЗАХІДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (США)
УНІВЕРСИТЕТ ТОЙО (ЯПОНІЯ)

СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

МАТЕРІАЛИ
V МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

КИЇВ – 2025

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету права та міжнародних відносин (Протокол № 3 від 12 травня 2025 р.)

Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики: матеріали V міжнародної науково-практичної конференції / Факультет права та міжнародних відносин, Державний університет «Київський авіаційний інститут»; за загальною редакцією Я.М.Жукорської, М.В.Стригуль – Київ: ДУ «КАІ», 2025. – 766 с.

Редакційна колегія

Жукорська Я.М., декан факультету права та міжнародних відносин, кандидат юридичних наук, доцент;

Стригуль М.В., заступник декана факультету права та міжнародних відносин, кандидат соціологічних наук, доцент;

Ржевська Н.Ф., завідувач кафедри міжнародних відносин та стратегічних студій, доктор політичних наук, професор;

Побоченко Л.М., завідувач кафедри міжнародних економічних відносин, бізнесу та туризму, кандидат економічних наук, доцент;

Нуруллаєв І.С.о., професор кафедри міжнародного та європейського права, доктор юридичних наук, професор;

Скирда Т.С., в.о.завідувача кафедри іноземних мов та перекладу, кандидат педагогічних наук, доцент.

У виданні представлено матеріали V міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики - 2025», згруповані відповідно до напрямів розгортання дискусії: трансформація міжнародних відносин в умовах війни та шляхи повоєнного розвитку; глобальні виклики міжнародного права в умовах забезпечення національних інтересів України; міжнародні економічні відносини в умовах глобальних трансформацій; міжкультурна іншомовна комунікація у глобальному цифровому діалозі.

Роботи опубліковані в авторській редакції.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ.....	18
Isokaitė-Valužė Indrė. HUMANISATION OF INTERNATIONAL LAW AND RELOADING ITS MECHANISMS IN CURRENT GLOBAL SECURITY LANDSCAPE.....	18
Korošec D. SLOVENIAS ETHICAL DILEMMAS IN CRIMINAL-LAW-REMODELING ASSISTING IN SUICIDE.....	22
Alava Jonna. MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION IN RUSSIA FROM LESSONS LEARNED TO FUTURE PROSPECTS FOR MILITARY CULTURE.....	25
Liu Kevin, Sydorenko Kateryna. INNOVATIVE STRATEGIES FOR COMPETITIVE ADVANTAGE IN INTERNATIONAL BUSINESS	32
Андрущенко М.О. ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ГЛОБАЛЬНИЙ СВИТОПОРЯДОК.....	38
Атаманчук Н.І. ГАРМОНІЗАЦІЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ ПРАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	44
Брайлян Є.С. ТРАНСФОРМАЦІЯ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В ЄВРОПІ В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ СОЮЗІВ.....	48
Буряченко О.В. ГЛОБАЛЬНА МЕТАМОРФОЗА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДРУГОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ДОНАЛЬДА ТРАМПА: ПОЧАТОК НОВОЇ ЕРИ ДЛЯ США ТА СВІТУ.....	51
Василишина Н.М., Скирда Т.С. IT IMPLEMENTATION IN THE PROCESS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE COURSES: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES	59
Ліончук О. ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ ТА ІСТОРИЧНІ ПОМИЛКИ ХХ СТОЛІТТЯ.....	64
Недюха М.П. ПОВОЄННИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: СУВЕРЕННІСТЬ, НЕЗАЛЕЖНІСТЬ І САМОДОСТАТНІСТЬ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНІ ПІДВАЛИНИ ПОШУКУ ЗАДОВІЛЬНИХ	

ВІДПОВІДЕЙ НА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	68
Тодоров І.Я. ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ В КОНТЕКСТІ ПОЧАТКУ ДРУГОЇ КАДЕНЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА ДОНАЛЬДА ТРАМПА.....	74
Ціватий В. Г. КУЛЬТУРНА І ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ГЕОПОЛІТИЧНИХ КООРДИНАТ: КРОСКУЛЬТУРНИЙ І ПОЛІЦЕНТРИЧНИЙ АСПЕКТИ.....	77
Ялі М. Х. ЗМІНИ В СТРАТЕГІЇ ДОНАЛЬДА ТРАМПА ЩОДО ПРИПИНЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДРУГОГО ПРЕЗИДЕНТСЬКОГО СТРОКУ	82
СЕКЦІЯ № 1. «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН».....	88
Аулін О. А., Ауліна О. В. РОСІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИКЛИК.....	88
Амбарчян М.А., Христокін Г. В. США І СВІТОВА ТОРГІВЛЯ: ЯК ЗМІНИ ГЛОБАЛЬНОГО ПОРЯДКУ ВПЛИВАЮТЬ НА ЕКОНОМІЧНУ ДИПЛОМАТІЮ	92
Амбарчян М.А., Христокін Г. В. КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ США ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ В УМОВАХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІЙН	95
Буяк М. Б., Андрущенко С.В. ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ ЕНЕРГЕТИЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: НОРМАТИВНА ТА ІНСТИТУЦІЙНА РЕАКЦІЯ	97
Брошкова Д., Стригуль М.В. TURKEY'S GEOPOLITICAL INTERESTS IN THE CONTEXT OF THE REINTEGRATION OF CRIMEA INTO UKRAINE.....	104
Варава В.І. ФРАНЦУЗЬКА ПОЛІТИКА В ЗАХІДНІЙ АФРИЦІ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ З КИТАЄМ ТА РОСІЄЮ.....	107
Василenko А. MAIN CHALLENGES DURING THE IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN STANDARDS IN THE LEGISLATION OF THE CANDIDATE STATES	112

Ветринський І. ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ АГРЕСИВНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ РФ	118
Войтенко Ю.М., Дев'ян К. І. МІЖНАРОДНЕ ВИЗНАННЯ УКРАЇНИ ЯК НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ З БОКУ РФ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	123
Горюнова Є. О. РОЛЬ ТУРЕЧЧИНИ В ЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ	127
Гончаренко А. МІГРАЦІЙНА КРИЗА 2015–2017 РР. ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ	132
Дацків І. КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК СКЛАДОВА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	135
Дерев'янка І.П. БАГАТОВУЗЛОВИЙ СВІТ ЯК АСИМЕТРИЧНА МАТРИЦЯ СУБ'ЄКТІВ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	140
Деуль А. В. ГЕНДЕРНІ ВИМІРИ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ: В УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ	146
Звір А., Погоріла А. ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС: ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ФУНКЦІЇ	149
Зінченко В. МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ	153
Ільченко О. GENDER DIMENSION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	156
Косяк В.В., Решмеділова О. М. ГЕОПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК ЧИННИК ПОСИЛЕННЯ ПОПУЛІЗМУ В ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: МІЖ ЗОВНІШНІМИ ЗАГРОЗАМИ ТА ВНУТРІШНЬОЮ МОБІЛІЗАЦІЄЮ	159
Киридон А.М., Троян С.С. ПОЛЬСЬКА ДОПОМОГА УКРАЇНІ ПІД ЧАС ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ: ГУМАНІТАРНИЙ ДИСКУРС	162
Кашеєва А. CULTURAL DIPLOMACY AS A TOOL FOR SHAPING UKRAINE'S POSITIVE IMAGE IN THE WORLD DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR	169
Куш В.О. РОЛЬ НАТО В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ТА	

ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ У ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ	173
Лактіонова Є., Андреева О. ГЕНЕЗА ПРОПАГАНДИ РОСІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ	179
Лисюк М., Брайлян Є.С. РОЛЬ ДЕПАРТАМЕНТУ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ НАТО В СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЯХ	183
Максимлюк В. А. ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА СУЧАСНІЙ МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ	186
Маруховський О.О. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ПРАВЛЯЧОГО АВТОРИТАРНОГО РЕЖИМУ АЗЕРБАЙДЖАНУ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2022-2025 рр.)	188
Мельник А. А. ВПЛИВ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПОЛЬЩІ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА	194
Мельник Б.В., Христокін Г.В. КОНФЛІКТ У НАГІРНОМУ КАРАБАСІ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У КАВКАЗЬКОМУ РЕГІОНІ	200
Моторна О. С., Мороз А. С. КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	204
Наконечна І., Бондаренко С. ЕВОЛЮЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРАВА У ВІДПОВІДЬ НА ГЛОБАЛЬНУ ЕКОНОМІЧНУ НЕСТАБІЛЬНІСТЬ	209
Недюха М. П., Тарасенко М., Глущенко С. МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА ТА ТЕРОРИЗМ	214
Нестеров О.І. СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІН В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	219
Олійник О. М. ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ КИТАЮ ЩОДО РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	223
Патицька Х.О., Сороковий Д.О. РОЛЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ВПРОВАДЖЕННІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНА СПЕЦИФІКА.....	231

Петренко Д., Брайлян Є.С. КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК КЛЮЧОВА СКЛАДОВА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ.....	235
Пошедін О.І. ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ НА ГЛОБАЛЬНИЙ МІЖНАРОДНИЙ ПОРЯДОК.....	239
Паламарчук Д.О. УКРАЇНА У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДРУГОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ДОНАЛЬДА ТРАМПА: ПЕРШІ ТИЖНІ	244
Потужний М. В. ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ШЛЯХИ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	251
Проноза І., Коваль О. POLITICAL LEADERSHIP AS A FACTOR IN MOBILIZING INTERNATIONAL SUPPORT DURING WARTIME: THE CASE OF UKRAINE	254
Проноза І., Цимбал С. INFORMATION WARFARE AS A THREAT TO INTERNATIONAL SECURITY: PSYCHOLOGICAL METHODS OF INFLUENCING POLITICAL BEHAVIOR.....	257
Расва Д. UKRAINES DIGITAL DIPLOMACY AS A NEW MEAN OF COMMUNICATION IN MODERN INTERNATIONAL RELATIONS	261
Рудешко Д. В., Стригуль М.В. КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ: СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	265
Савинець Є.М. МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ: ДОВОЄННІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ	268
Слепих К.І., Радзімовська С. Ф. РОЛЬ ФРН У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИКИ ЄС ЩОДО УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ВІЙНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	271
Старова Д., Горюнова Є.О. ДРОНОВА ДИПЛОМАТІЯ»: СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ І ТУРЕЧЧИНИ У СФЕРІ БЕЗПЕКОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА НОВИХ ВОЄННИХ СТРАТЕГІЙ	276
Тарасов М.Т. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ	280

Товпига К. Ю., Третяк О. А. СТРАТЕГІЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА ЕММАНУЕЛЯ МАКРОНА У ВРЕГУЛЮВАННІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	282
Троцик С.В. ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ	285
Цимбалюк А. CYBERSECURITY: CHALLENGES AND THREATS	288
Федоренко Я.А. ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ТЕРОРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУСПІЛЬСТВА	292
Шегера Д.Р. РОЛЬ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС У БОРОТЬБІ З ДЕЗІНФОРМАЦІЄЮ В ЗМІ	297
Шуть А., Андрєєва О. КОМУНІКАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ІЛОНА МАСКА ЯК БРЕНД-АМБАСАДОРА TESLA	301
Шморгун О.О. АМЕРИКАНСЬКА ГЕОЕКОНОМІЧНА АНТИУТОПІЯ – НЕБЕЗПЕКА СВІТОВОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ КАТАСТРОФИ	305
Яремко С., Андрєєва О.М.. ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ ООН У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ	311

СЕКЦІЯ № 2. «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ МІЖНАРОДНОГО І ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА»

Авласова К. SCOPE AND IMPACT OF EU SANCTIONS AGAINST RUSSIA: ECONOMIC AND FINANCIAL SANCTIONS	316
Ал-Ямани Лейз, Прощаєв В.В. ЮРИСДИКЦІЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ЩОДО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ	320
Білецький Є.В. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ ТА ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ У РАЗІ ПОРУШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	323
Білоконь О.А., Пилипенко В.В. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ ПОЗИЦІЇ ЩОДО ГЕНДЕРНИХ ЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ	326

Боднар О.-Я. THE PHENOMENON OF STATELESSNESS IN INTERNATIONAL LAW: GLOBAL RESPONSES TO A HIDDEN CRISIS	331
Войтух О.М. ЗАСАДИ НЕЗАЛЕЖНОЇ ТА ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ СУДДІВ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ	336
Гайченя А. PECULIARITIES OF EMPLOYEE RIGHTS PROTECTION IN THE EUROPEAN UNION	339
Горбунов Н., Нуруллаєв І. С. о. – РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВРЕГУЛЮВАННІ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ ...	343
Демешко Ю.О., Цумарєв М.І., Левченко В.О. ПОРУШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПІД ЧАС ВІЙНИ	345
Довгий М.М., Вареник О.С. ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ І ВИКЛИКИ ПОДАТКОВОЇ МОБІЛЬНОСТІ КАПІТАЛУ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	352
Ігнатченко А.М. АКТУАЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ	357
Ілляха М. ISLAMIC LAW AND THE PROTECTION OF WOMEN'S RIGHTS: THE BALANCE BETWEEN RELIGIOUS NORMS AND INTERNATIONAL STANDARDS	362
Ковбель Н., Мушак Н.Б. THEORETICAL ASPECTS OF REGULATING FINANCIAL CRIMES	364
Колеснікова Т., Вареник О.С. ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ ЯК ВОЄННОГО ЗЛОЧИНУ В СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ	369
Ларіонова Є.О., Максимович Р.О. ВПЛИВ АНТИТЕРОРИСТИЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА США НА ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ: ДОСВІД УКРАЇНИ	374
Лугова Є.В., Замула А.Ю. РОЛЬ ООН У ЗАПОБІГАННІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТАМ ТА ГУМАНІТАРНИМ КАТАСТРОФАМ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ	378
Лук'яненко В., Нуруллаєв І.С.о. СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРИЙОМУ БІЖЕНЦІВ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ	

ВІДНОСИНАХ	383
Міхно Д.О. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ОБ'ЄКТ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ	386
Мамоян Р. PORT STATE CONTROL AND ENFORCEMENT OF AIR POLLUTION REGULATIONS	388
Мельник С. INTERNATIONAL LAW IN THE CONTEXT OF GLOBAL SECURITY: PREVENTION OF MARINE POLLUTION FROM SHIPS AS A SAFETY CHALLENGE	392
Нуруллаєв І. С.о. – ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: МЕХАНІЗМИ РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ПЕРЕСЛІДУВАННЯ	396
Оганян А.Т. THE SOVEREIGN MILITARY ORDER OF MALTA AS A PHENOMENON OF INTERNATIONAL LAW	403
Омірова С. РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В СЕРЕДНЬОВІЧЧІ (З V СТ. ДО ВЕСТФАЛЬСЬКОГО МИРУ 1648 Р.)	407
Пилипенко В.В. СВОБОДА СЛОВА У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	413
Попович Т. GEOGRAPHICAL INDICATIONS: TOOLS OF CULTURAL DIPLOMACY VS MEANS OF ECONOMIC WARFARE	418
Побережний Ю.В. ВІДПОВІДНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ	422
Полівода С., Нуруллаєв І.С.о. КІБЕРВІЙНА ЯК НОВИЙ ВИКЛИК МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ XXI СТОЛІТТЯ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ	426
Поліщук А., Нуруллаєв І.С.о. ВІЙНА В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС	430
Рудич С.Ф. ФЕНОМЕН ГОЛОКОСТУ В ШВЕЙЦАРІЇ У РАКУРСІ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМНОЇ СПАДЩИНИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	435
Сахнюк І.М., Волошин Ю.О. ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГІБРИДНОЇ ДИПЛОМАТІЇ	441
Світайло К., Вареник О.С. ПРОБЛЕМИ ДОСТУПУ	

ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ ДО ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВРЕГУЛЮВАННЯ НОРМАМИ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА	446
Степанчук К., Максимович Р.О. ПРАВОВИЙ СТАТУС ДИТИНИ- СВІДКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В МІЖНАРОДНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВІ	450
Стрельцова О.В. МІСЦЕ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ВИДІВ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ЄС	456
Сунегін С. СИСТЕМА ВИЩИХ СОЦІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В ДЕМОКРАТИЧНИХ ДЕРЖАВАХ: МОРАЛЬНО-ПРАВОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ	459
Тетерук В.С. ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРОРИЗМУ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ПРОБЛЕМИ УНІФІКАЦІЇ	464
Тронц В., Бондаренко С. ЕРОЗІЯ РАМОК СТАТУТУ ООН: ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ОДНОСТОРОННІХ ВІЙСЬКОВИХ ІНТЕРВЕНЦІЙ У 21 СТОЛІТТІ ДЛЯ РЕЖИМУ JUS AD BELLUM	468
Фурик Б.Б. ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС	472
Чорба А.-О., Мушак Н.Б. INTEGRATION OF REFUGEES INTO THE SOCIETIES OF EU COUNTRIES.....	478
Шевченко О.О. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВOPOPУШЕННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ПОЗА ЇХ ЦІЛЬОВИМ ПРИЗНАЧЕННЯМ	485
Широкова-Мурараш О.Г. МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ: ІСТОРІЯ, ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ...	488
Щербакова Ю., Каспрук О.С. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДИПЛОМАТІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ТА ГІБРИДНИХ ВІЙН	492
Чернієнко В.Г. ПРАВО НА МИРНЕ ВОЛОДІННЯ МАЙНОМ: ОНТОЛОГІЧНІ ПАРАМЕТРИ ВИЗНАЧЕННЯ	495
Янкевич Д.П., Марцін В.І. ЛЕГІТИМНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ	

ОБШУКУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЄСПЛ ТА ПЕРЕСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ	497

СЕКЦІЯ № 3. «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І БІЗНЕСУ».....

Білоткач П.М., Беркова О.П. ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ЛОКАЛЬНИХ БЛОГЕРІВ ТА ІНФЛЮЕНСЕРІВ У ТУРИЗМІ У М.ЧЕРНІВЦІ	501
Бевз М. GENETICALLY MODIFIED ORGANISMS: SECURITY CHALLENGES AND OPPORTUNITIES	505
Беркова О.П., Зоренко Д.О. ДОСЛІДЖЕННЯ СЕГМЕНТАЦІЇ ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ МІСТА КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ ..	509
Бицюра Ю.В. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ У КОНТЕКСТІ НЕРАЦІОНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	513
Власко Є.І., Прокоп'єва А.А. ВПЛИВ НОВИХ АЛЬЯНСІВ НА СВІТОВИЙ ПОРЯДОК: G7 ПРОТИ БРІКС	519
Ганзюк С., Перов О. КІБЕРБЕЗПЕКА В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ	524
Грущинська Н.М. РЕСУРСНА КОНКУРЕНЦІЯ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	528
Гурленко А., Мархонос С.М. ТРАНСФОРМАЦІЯ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ НІМЕЧЧИНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ.....	530
Гуть Є. МЕХАНІЗМИ МІЖНАРОДНОГО ФІСКАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ	536
Денисенко Є., Мархонос С.М. ПРИГОДНИЦЬКИЙ ТУРИЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: АДАПТАЦІЯ ПОПИТУ ТА НОВІ МОДЕЛІ ПОДОРОЖЕЙ	538
Дідушко О.В.ТОРГІВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ЄС: ВИКЛИКИ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ В УМОВАХ ВІЙНИ	542

Дугієнко Н.О., Тараненко О.О. МІЖНАРОДНИЙ МАРКЕТИНГ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	546
Іванова Р. DIGITAL TRANSFORMATION AND INTERNATIONAL ECONOMIC COOPERATION IN THE CONTEXT OF WAR AND RECOVERY: UKRAINE'S STRATEGIC ROLE	550
Івановський А. РОЛЬ ЗЕРНОТРЕЙДЕРІВ У ФОРМУВАННІ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ.....	552
Круглов В.В. ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО У ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ СИСТЕМНИХ КРИЗ	557
Клименко К., Ухналь Н., Камінська О. STRUCTURAL REFORMS AND FISCAL POLICY IN UKRAINE'S COOPERATION WITH THE IMF	562
Комар В., Мархонос С.М. РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В ПОРТУГАЛІЇ: ГЕОГРАФІЯ ПОТОКІВ І СТРУКТУРА ДОХОДІВ	567
Космідайло І. В., Муха Ю.І. КРИЗИ ЯК КАТАЛІЗАТОР УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕВОЛЮЦІЇ: ВІД РЕАКТИВНОСТІ ДО АНТИКРИЗОВОЇ КУЛЬТУРИ	571
Кравчук Ю.О., Новосьолова О.С. ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИКИ НА МІЖНАРОДНУ ТОРГІВЛЮ	575
Кузіна А., Мархонос С.М. СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ІТАЛІЇ	580
Левковець Н.П. МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНО-КРЕДИТНІ ТА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ	583
Лукаш В., Вишневський В.І. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ВИХІДНОГО ДНЯ НА КИЇВЩИНІ	587
Лук'янець І.В., Мархонос С.М. СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ РОБОТИ ТУРИСТИЧНОГО ОПЕРАТОРА «TRPG»	594
Малер Аліна. THE ROLE OF SPORT SPONSORSHIPS IN GLOBAL BUSINESS DEVELOPMENT	597
Миронова М. ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ТА	

ЕТИЧНІ ІМПЕРАТИВИ	600
Надь В. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	604
Неделькіна Т.А., Набок І.І. РОЗВИТОК ВЕРТИКАЛЬНОГО ФЕРМЕРСТВА В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ	606
Осадчий М. ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УГОД НА РОЗВИТОК МОРСЬКИХ ПОРТІВ УКРАЇНИ: РОЛЬ ДЕРЖАВИ І ПРИВАТНОГО СЕКТОРА	611
Остапенко Р., Бірченко Н. GLOBAL ECONOMIC SHIFTS AND THEIR IMPACT ON UKRAINE'S BUSINESS LANDSCAPE	617
Папіна Д.С., Пічкурова З.В. ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ КИТАЮ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ТОРГОВЕЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	621
Пічкурова З.В., Левченко А.О. РОЗВИТОК КРИПТОСЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	623
Петренко Д.Ю., Колотуха О.В. ІСТОРИЧНИЙ ПОГЛЯД НА ОЛІМПІЙСЬКІ ІГРИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	629
Побоченко Л.М., Власовець О.М. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ДРАЙВЕР ЗМІН У МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ	632
Побоченко Л.М., Жабченко К.В. ГРОШОВІ ПЕРЕКАЗИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ В УКРАЇНУ ПІД ЧАС ВІЙНИ	636
Побоченко Л.М., Кононенко О.С. СУЧАСНІ ТРЕНДИ ДИНАМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ЛОГІСТИЧНОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА	640
Побоченко Л.М., Кіщук А.П. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ КАЗАХСТАНУ ТА УКРАЇНИ.....	644
Побоченко Л.М., Лавренко В.В. ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФРАНЧАЙЗИНГОВОГО БІЗНЕСУ В СВІТІ	650

Побоченко Л.М., Липовецька В.В. ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ	654
Побоченко Л.М., Шалуненко Я.А. СВІТОВИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	658
Пономаренко М.К. СТРУКТУРА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ В НОВІЙ ЗЕЛАНДІЇ	662
Прокоп'єва А.А., Алістратова М.І. ІНСТИТУЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ГЛОБАЛЬНОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ ПІД ВПЛИВОМ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ.....	664
Прокоп'єва А.А., Величко А.В. ДЕКАРБОНІЗАЦІЯ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ..	667
Прокоп'єва А.А., Дрозд В.Є. РОЗВИТОК ТУРИЗМУ ЄВРОПИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	670
Прокоп'єва А.А., Мислік А.А. НАЦІОНАЛЬНІ ЕКОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	674
Проценко К.О., Борисюк О.А. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ	678
Романова Д., Мархонос С.М. АЛБАНІЯ ЯК НОВИЙ ЦЕНТР ТУРИСТИЧНОГО ТЯЖІННЯ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ	681
Ситник Д.М., Боговін О.В. ПАРТНЕРСТВО ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ У СФЕРІ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ: МЕХАНІЗМИ ЕФЕКТИВНОГО РЕБРЕНДИНГУ ІСТОРИЧНИХ ПАМ'ЯТОК	686
Скорик О.В. РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ВПРОВАДЖЕННІ КОМПЛАЄНСУ В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	690
Скорик В. ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ	694

Соколюк І. ІНТЕГРАЦІЯ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ У МІЖНАРОДНІ ПРОЄКТИ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ	696
Торопинін А.А., Вишневський В.І. ІНФРАСТРУКТУРА ТУРИЗМУ У ЛЬВОВІ	699
Харченко І. УЧАСТЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЇ БЮДЖЕТНОЇ СТІЙКОСТІ УКРАЇНИ	702
Чуйко М.М. ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В МИТНІЙ СПРАВІ	704
Швець І.В., Мархонос С.М. ТУРИСТИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА МІСТА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДЛЯ КИЄВА	708
Шевченко А.В., Колотуха О.В. ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ТУРИСТИЧНУ БЕЗПЕКУ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ РИЗИКІВ.....	712
Щербань О.Д. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	718

СЕКЦІЯ № 4 «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ІНОЗЕМНИХ МОВ ТА ПЕРЕКЛАДУ».....	723
Бояркіна Г.В. АНАЛІТИЧНЕ ДЕШИФРУВАННЯ ІЄРОГЛІФІЧНИХ ЗНАКІВ СТУДЕНТАМИ-ПОЧАТКІВЦЯМИ ЯК ЗАСІБ ЗАНУРЕННЯ В ТРАДИЦІЙНУ КИТАЙСЬКУ ПИСЕМНІСТЬ	723
Верховцова О.М., Куценко О.В. НЮАНСИ ЕКОНОМІЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ: АНАЛІЗ ТРУДНОЩІВ	729
Войтко Т. IDENTIFYING THE MEANS OF IMPLEMENTING A LANGUAGE GAME AT THE MORPHOLOGICAL LEVEL.....	736
Глуцька Т., Зачепа І. EFFECTIVE MEMORY TECHNIQUES FOR UNIVERSITY STUDENTS LEARNING MULTIPLE FOREIGN LANGUAGES	739

Катрич О.Г. МОВНІ БАР'ЄРИ В КИТАЙСЬКОМУ БІЗНЕС- СЕРЕДОВИЩІ ТА РОЛЬ ПЕРЕКЛАДАЧА В УСПІШНИХ ПЕРЕГОВОРАХ	744
Лазоренко Н., Кравець І., Жудро О. PECULIARITIES OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES ONLINE AT UNIVERSITIES .	748
Мельник Є.Ю., Мельник П.Ю., Слобоженко Р.А. ДО ПИТАННЯ ПРО АНГЛІЦИЗМИ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ: ТОЧКА ЗОРУ ФРАНЦУЗЬКОГО ЛІНГВІСТА	753
Шестопалова І.О. ПЕРЕВЕРНУТЕ НАВЧАННЯ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ .	759

Assoc. Prof. Dr. Indrė Isokaitė-Valužė
Advisor to the Dean for International Development
Head of the Ukrainian Law Centre
Law Faculty of Vilnius University
Vilnius, Republic of Lithuania

HUMANISATION OF INTERNATIONAL LAW AND RELOADING ITS MECHANISMS IN CURRENT GLOBAL SECURITY LANDSCAPE

Global security environment has always been changing, however, for decades it was mainly based on certain values enshrined in the international law principles and the balance of powers, interest blocks and agreements or compromise. The war in Ukraine has brought the world into a new stage of transition: the need of reloading international law mechanisms in order to retain its vitality is absolutely clear. From finding novel ways of making Russia accountable for international crimes to ensuring availability of remedies to victims of this terrible war – everything falls within the *erga omnes* obligations of the international community arising out of the Russia's violation of the rules *jus cogens*, including and in particular the prohibition of the use of force.

Despite that the history of international relations is a constant shifting evolution, current developments are worrying. For example, the United States was among 141 countries which strongly condemned Russia's aggression against Ukraine and called for the withdrawal of Russian troops from Ukraine in the United Nations General Assembly Resolution of 2 March 2022 [10], however, has joined Russia voting against the Resolution of 24 February 2025 which advanced a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine and was supported by 93 States in total [11]. The United States' proposed resolution was a limited version titled "Path to Peace" [11].

Peace at any price would not necessarily end war as this is related with comprehensive and long-time implications. There are not only different types of peace, but also different types of war. In order to retain a humanity-driven and value-based international world order, it is very important that black is not turned into white. In the words of Mariana Betsa, Deputy Minister for Foreign Affairs of Ukraine, no grey zones exist in this "moment of truth – a historic moment" [9] and the way States respond to the Russian Federation's aggression today will define not only the future of Ukraine or Europe, but "our common future" [9].

Global Peace Index 2024 indicates that “the world has become less stable in the past 17 years with substantial increases in political instability, number of conflicts, deaths from conflicts and violent demonstrations” [3, p. 4] and that “the war in the 21st century is changing as a result of two key trends: changes in military technology and increasing geopolitical competition” [3, p. 3]. Threats to international peace and security shall be determined by the United Nations Security Council under the United Nations Charter and it listed among such type of threats various country-related international and non-international armed conflicts, trespassing regional dimension (border crossing fights of armed groups, civil wars, situations related with crimes against humanity), the production and dissemination of the weapons of mass destruction, terrorist attacks and other threats posed by non-state actors, etc. [4, p. 13]. Unfortunately, after the Security Council failed to recognise Russia’s aggression against Ukraine as the most visible threat to international peace and security due to its well-known membership, this truth was reflected in the resolutions of the General Assembly and clearly acknowledged by other organisations and individual States. For example, NATO declares that “the Russian Federation is the most significant and direct threat to Allies’ security and to peace and stability in the Euro-Atlantic area. It seeks to establish spheres of influence and direct control through coercion, subversion, aggression and annexation. It uses conventional, cyber and hybrid means against us and our partners. Its coercive military posture, rhetoric and proven willingness to use force to pursue its political goals undermine the rules-based international order” [6, p. 4], continuing with Russia’s nuclear capabilities and attempts to destabilize countries to NATO’s East and South. Example of Lithuania supports this: assessment of threats on national security lists Russia’s attempt to rebuild its spy network, dozens of sabotage operations targeting infrastructure, energy, transport, information systems and objects of historical memory [8].

Taken the above presented global security landscape into account, the need of restarting international law mechanisms should be explored through the ideas of the “humanisation” or “individualisation” of international law reflected in legal doctrine [for example, 7]. This concept implies the need of making international law more individual-centred rather than State-focused and based on humanity, human rights and dignity which should permeate and guide international legal order.

The developments addressed are also visible in the action of the European Union which in the field of common foreign security policy is guided by the European Union values and the principles of the United Nations Charter. After and in response to Russia’s aggression against Ukraine in 2022 European

Union and Member States has condemned the aggression and has been seeking for Russia's accountability as well as providing political, humanitarian, military and financial support for Ukraine and adopting unprecedented sanctions. "Everything what has been done so far seeking to use frozen Russia's assets for funding Ukraine's victory and reconstruction or looking for creative legal solutions for lifting personal immunities of Russia's political and military leadership while establishing Special Tribunal for the crime of aggression against Ukraine are illustrative examples of international community being willing to create new legal mechanisms by adapting international law so that it continues to safeguard one of its main principles – responsibility for breaches of international law" [5, p. 24]. Recent achievements, namely, agreement on the legal foundations for the establishment of a Special Tribunal for the Crime of Aggression against Ukraine, the International Claims Commission for Ukraine and already functioning Register of Damage [2] are crucial steps on the way towards justice for Ukraine and its people.

An ever changing international peace and security landscape demands adaptation of the mechanisms of international law in order to protect the values and principles of international law. All developments should be guided and novel measures inspired by the erga omnes obligations of international community to make the rules jus cogens protected. Despite the increased fragmentation and competitiveness and decreased trust in the environment which is less secure, unity and solidarity should guide a common action in order to continue support for Ukraine, to protect humanity and retain a value-based international legal order for current and future generations.

References

1. Digital Forensic Research Lab Institute for Economics & Peace. Undermining Ukraine: How Russia widened its global information war in 2023, 29 February 2024: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/undermining-ukraine-how-russia-widened-its-global-information-war-in-2023/>.
2. European Commission. The Commission and High Representative Kaja Kallas welcome a major step towards holding Russia accountable for its war of aggression against Ukraine. Press Release 4 February 2025: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_398.
3. Institute for Economics & Peace. Global Peace Index 2024: Measuring Peace in a Complex World, Sydney, June 2024: <http://visionofhumanity.org/resources>.

4. Isokaitė-Valužė I. Tarptautinė taika ir saugumas jūrų erdvėje. Teisė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2022, nr. 122 [International Peace and Security in Maritime Domain. Periodical of Vilnius University "Teisė", No 122, 2022], p. 8-21, ISSN 1392-1274 eISSN 2424-6050 <https://doi.org/10.15388/Teise.2022.122.1>.

5. Isokaitė-Valužė I., Grigaitė-Daugirdė G. Invocation of International (Treaty) Law Principles against an Aggressor State: Suspension, Restriction of Membership Rights, Expulsion? Kyiv-Mohyla Law & Politics Journal, No 10, 2024, p. 19-50.

6. NATO Strategic Concept 2022, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf.

7. Peters A., Sparks T. (eds.). Introduction. The Individual in International Law, The History and Theory of International Law, Oxford: Oxford Academic, 2024, <https://doi.org/10.1093/oso/9780198898917.001.0001>.

8. State Security Department and Defence Intelligence and Security Service under the Ministry of National Defence of the Republic of Lithuania. The National Threat Assessment, 2025: <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2025/03/2025-ENG.pdf>.

9. United Nations. At Three-Year Mark of Russian Federation's Invasion, General Assembly Upholds Ukraine's Territorial Integrity, Adopting Two Resolutions, 24 February 2025: <https://press.un.org/en/2025/ga12675.doc.htm>.

10. United Nations. General Assembly Overwhelmingly Adopts Resolution Demanding Russian Federation Immediately End Illegal Use of Force in Ukraine, Withdraw All Troops, 2 March 2022: <https://press.un.org/en/2022/ga12407.doc.htm>.

11. United Nations. Ukraine war: Amid shifting alliances, General Assembly passes resolution condemning Russia's aggression, 24 February 2025 <https://news.un.org/en/story/2025/02/1160456>.

Korošec D.
Doctor of Law, Full Professor
Department for Criminal Law, Faculty of Law
University of Ljubljana, Slovenia

SLOVENIA'S ETHICAL DILEMMAS IN CRIMINAL-LAW- REMODELING ASSISTING IN SUICIDE

The state of Slovenia is trying to regulate first time in its history the right to be actively helped to die. With a special law (in preparation) the Ministry for Justice wants to establish clear and consistent exemptions in the punishability of assisting in suicide, a traditional incrimination in Slovenian Criminal Code (Art. 120).

Since, according to the available data, a vocal part of civil society in Slovenia insists on the legalisation not only of the right to assisted suicide, but also of euthanasia, it cannot be wrong to ask, also from the perspective of criminal law, at what historical moment and in what system of protection of human life as a good, including criminal law, the Slovenian Parliament will decide on political desires to legalize killing.

At least since the last execution of the death penalty in Slovenia in 1959 (officially abolished in 1989), it is safe to say that in Slovenia the right to execute another is tied to a narrowly understood situation of self-defense. To simplify it just a little: we may legally kill another only if he or she is seeking human life in a prohibited way and there is no less offensive defence available.

There are other important indications that in Slovenia, at least at the level of law, we have a traditional and current reticence to kill.

We are one of those countries where, very differently from Germany for example, any participation in the suicide of a stranger is explicitly criminalised: incitement to suicide and all forms of assistance in suicide. There are even strong indications that suicide remains illegal. Averting suicide is always lawful and is never considered to be unlawful coercion.

It is therefore regarded as necessary under the rules of justifiable last resort, and is often not only commanded but even criminalized (police law, all so-called life guarantors, including people in civil partnerships, all people in close living arrangements, medical staff and many others), typically after legal deprivation of liberty (prisons, detention centers, police or military custody). The idea of criminalizing the deterrence of another's death is considered to be highly entrenched as inhuman and contrary to the fundamental premises of the law. Without the slightest doubt, there is no right to commit

suicide in Slovenia under the guarantee of another (prisons, schools, social welfare institutions, hospitals), in a public place (extensive legal issues of public order), in front of a child.

In Slovenia, as in the vast majority of known legal systems, mercy killing without the request or permission of the person who wishes to die (euthanasia without consent) is included in the problem of guarantors as killers; if the guarantor kills, it is treachery and thus the most serious homicidal offence: murder under Article 116/I(1) of the Criminal Code. Slovenia (unlike, for example, Germany) has never been prepared to introduce into its legislation a privileged (less reprehensible, more lenient in law) homicide called manslaughter at the request of the person killed (which, of course, does not have to be euthanasia, but can be sexually motivated, potentially also insurance fraud and many other things), which points to a particularly strict criminal-law system for dealing with complicity in the death of another.

In Slovenia, as in most countries in the world, authorizing another to be put to death, because of human life as a so-called limitedly available criminal-law good, has no legal effect: the execution remains unlawful and criminal. This is particularly true of the empowerment of guarantors of life, including doctors. As stated, however, if a guarantor of the life of the person killed (e.g. a doctor), even if out of clearly expressed mercy, but without the direct consent of the person killed, does kill himself, this constitutes (treacherous) murder as the most serious offence of execution, punishable by a minimum of fifteen years' imprisonment.

Since the facilitation of a stranger's death (homicidal or suicidal co-operation) remains characteristically unlawful, it is equally characteristically justifiable to resist it. To engage in such resistance or deterrence and to participate in such conduct may not be unlawful as a starting point, but what may be unlawful for certain circumstances and occupational groups may be commanded.

Not only assisted suicide, but euthanasia in particular is traditionally and currently punishable in Slovenia, as criminal lawyers say, at the most serious levels of offence. Of all the criminal offences (disciplinary offences, misdemeanors and felonies), we are dealing here with an officially prosecutable offence, where the non-alternative penalty of imprisonment, in the case of homicidal euthanasia, is even extremely high.

However, a society that wants to legalize euthanasia killing can do so with relative technical ease.

Specific laws or exceptions in the criminal law can exclude the illegality of mercy killing or assisted suicide, or prescribe conditions for the

justification of participation in suicide. They may loosen and circumvent the guarantee of life, especially for the professional group of doctors. Political impetus is key, law is secondary. Such legalization is not even necessarily unconstitutional (although in Slovenia Article 17 of the Constitution, which reads "Human life is inviolable. In Slovenia, there is no death penalty." is, in my opinion, almost naturally hermetically clear about the inviolability of human life). More comparatively speaking: such legalization is not recognized as unconstitutional in certain countries (after all, the rules also apply here: whatever sucks legally is not necessarily unconstitutional, and whatever is legally permissible is not necessarily ethically and politically reasonable; compare the interesting differences about human life in recent constitutional law decisions in Spain and Portugal). More comparatively speaking: such legalization is not recognized as unconstitutional in certain countries.

The legalisation of assisted suicide, and even more so of euthanasia, represents a value jolt on the scale of the official state classification of human acts according to their degree of wrongness (German: *Unrecht*). Virtually overnight, criminal law treatment moves from the most serious criminal to not only the less criminal, non-punishable, non-criminal (justified), value-neutral, but even far into the non-criminal (justified), right up to the justifiability (!!!) of killing another, and even goes to the dangerous brink of proscriptiveness. Such great leaps over wide and numerous areas and in particular phases, each requiring decades if not centuries of cultural and political development and weighing, are in themselves very far from ethically, indeed also especially medically-ethically unproblematic. They point above all to the revolutionary mood of a politically extreme legislator or to gross political hysteria (insofar as revolution and hysteria do not overlap in substance) and are typically accompanied, even in comparative criminal law theory, mainly by dismay and anxiety.

Jonna Alava, M.A.
Doctoral Researcher, University of Helsinki
Researcher, National Defence University, Finland

MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION IN RUSSIA FROM LESSONS LEARNED TO FUTURE PROSPECTS FOR MILITARY CULTURE

Russia's project of military patriotism - and whether or not it succeeds - will be one of the key factors shaping what kind of eastern neighbour we will have in the future. My study explores the meanings of military-patriotic education: how the Kremlin defines and legitimizes it, how people make sense of it and what is the role of gender in Russian militarization. I've used discourse analysis as my method and sociological theories, including feminist perspectives and Michel Foucault's ideas on discipline and governing the nation. All research data comes from Russian-language sources, including different media texts, newspapers, social media, and official documents.

Today's military-patriotic education is guided by five-year federal patriotic education programs. The system is integrated into all major institutions and ministries. Since the onset of the full-scale war against Ukraine, we can speak of a paradigm shift in patriotic education: its scale has expanded, it openly glorifies Putin, collaborates with the ruling party United Russia, and has become increasingly militarized. Rather than viewing Russian state patriotism as a distinct project, I suggest understanding it as a tool of indoctrination.

Patriotic education is an ever-evolving system - perhaps even an industry - so vast that it is impossible to track in detail. With a massive budget equivalent to the annual budget of Moscow, it attracts a wide range of actors and businessmen, and corruption scandals are not uncommon. I argue that this money-making machine often leads to patriotic initiatives that may fulfil the external markers of patriotic education, but their content is often hollow and has little to do with the genuine education of children and youth.

Today, the Kremlin tries to ensure that every Russian minor becomes a member of a patriotic organization. This has not yet been fully realized, but all children now receive a lot of patriotic education in schools, which was not the case before the war. Nowadays, young people who have been members of patriotic organizations can receive increased stipends at higher educational institutions. I am certain that in the near future, these benefits will expand to cover many state institutions. At the same time, education is also used as a

punishment—for example, misbehaving children who have committed crimes can be officially sent to military-patriotic camps.

Broadly speaking, patriotic education as a concept refers to the spiritual aspect, instilling love for the motherland, while military-patriotic education focuses on the practical side, teaching military skills to children. However, I argue that this distinction has blurred since the onset of the war, as the entire system has been mobilized to support the war efforts in many ways. At the same time, the concept of patriotism has shifted, leaving no room for a pacifist interpretation. I argue that Russian patriotic education's goal is to keep nation loyal to the regime, produce military manpower to continue aggressive foreign politics, protect 'historical memory' and increase the nation. Briefly, to keep Putinism alive.

Legitimation

The lesson on legitimation is based on my article, "Russia's Young Army: Raising New Generations into Militarized Patriots," which examines the military-patriotic movement Yunarmiya.

With nearly two million members, Yunarmiya serves as a flagship for what militarized patriotism should be. Its purpose is twofold: first, to shape a new generation of citizens with the "right" values; and second, to cultivate healthy boys who are willing to join the army.

Yunarmiya was established in 2015, in reaction to Maidan in Ukraine, and was thought to be good weapon against so-called colour revolutions in Russia. From early on, it was legitimized by framing military-patriotic education as a long-standing tradition in Russia, where the absence of programs in the 1990s was just a shameful exception. Military discipline is presented as a strong foundation for educating and raising children.

Enemy images play a central role in Yunarmiya's communication, where NATO, the West, and globalization are depicted as threats seeking to corrupt Russia's younger generation. For parents, however, Yunarmiya is marketed as a fun hobby, and if you read Yunarmiya's own materials, they rarely mention weapons or military training, which is in turn in stark contrast to the warlike images.

Yet, the Yunarmiya and militarization of children has been quite easily accepted in Russian society, perhaps because militarism itself is not fully recognized. Russia has long tradition of a defensive mindset, while militarism, as a concept, is something that exists only in the West.

I argue that during Russia's war, Yunarmiya's role has shifted further from citizenship education toward producing soldiers. There are strong indications that Yunarmiya members face intense pressure to join the army, and

many former members have already died in the war. Yunarmiya is also one of the main actors organizing re-education camps in occupied areas, which led to sanctions against the organization. However, in patriotic education within all Russian schools, these Yunarmiya's activities are framed as altruistic—they are helping these children. In a post-war context, the international community will face the complex task of addressing the accountability of a militarized education system that has effectively mobilized an entire generation in support of war.

Gender

The question of why there are so many girls in Yunarmiya led me to study women soldiers in Russian Armed Forces. I wanted to know, is the role of women changing in Russian warfare and are there plans to increase the number of female soldiers? Now I can say that no.

A couple of years ago, there were 40,000 female contract soldiers and 300,000 female civilian personnel in the Russian Armed Forces. Currently, the number of women is actually decreasing, and I see there are two main reasons: firstly, the gendered legitimation of the war, and secondly, the more important task for Russian women at the moment—motherhood.

Despite Russian military leaders often claiming that women can achieve any position in the armed forces, in reality, significant obstacles remain to women's integration. These include restrictions in military academies and forbidden jobs for women, which are justified as measures to protect women's reproductive health. There are also challenges in advancing to higher positions, as women cannot use their conscription service time to further their careers and they must retire earlier than men. On the other side of the coin are societal attitudes that perceive women as less capable and intelligent than men. Ultimately, most of the women soldiers end up in supporting positions in the army.

In my article, I analysed representations of female soldiers from the military reform of the millennium to the present in the Russian armed forces' newspaper *Krasnaya Zvezda* and found that the hegemonic portrayal of modern female soldier is rooted in the traditional archetype of *Rodina-Mat'*, a sacred symbol of Russia.

So, why is *Rodina Mat'* used as the ideal for women soldiers? It depicts women as mothers, supporters of men, and protectors of the home front. While reading stories about female soldiers, I found it striking how their children and husbands were always mentioned. The most important patriotic duty for women, even as soldiers, is motherhood, which signifies that women are not needed for combat today. The figure of *Rodina Mat'* is used to legitimize

women's supporting roles and routine tasks. This portrayal reinforces stereotypes and reflects the patriarchal and traditionalist discourses of state ideology. In recent years, the use of *Rodina Mat'* has only strengthened.

There are also other portrayals of female soldiers that either support or challenge the *Rodina-mat'*. The most common discourse is the so-called *Handmaiden*, a sexually attractive woman who serves, usually as a nurse or radio operator. This portrayal is often used to promote a modern image of the armed forces, projecting a gender equality while at the same time emphasizing sexual attractiveness. I argue that this type of female soldier is exactly what the armed forces need today, because it is believed that femininity of women soldiers indeed enhances men's morale and, in turn, impacts the overall military effectiveness.

The portrayal of *female martyrs* has not yet been used in the same way as during the Second World War, when the press highlighted fallen women soldiers to inspire and motivate men. However, there are signs that female martyrs are becoming more prominent. For example, new statues and museums dedicated to Zoya Kosmodemyanskaya, the most famous martyr of the Great Patriotic War, have been established in recent years.

The third portrayal - the *female warrior* - emerges when women soldiers are able to tell their own stories. These narratives suggest that many female soldiers in the Russian army primarily see themselves as professionals and advocate for equal treatment, which may explain why this portrayal remains marginalized.

In short, authorities regulate women's roles in wartime labor by attaching different meanings to media representations of women. An analysis of these portrayals sheds light on why Russian female soldiers are so invisible compared to their Ukrainian female soldiers. I do not believe that women face serious mobilization in Russia, as the Kremlin has weaponized gender as part of its war legitimization. In this framework, Russia, with its traditional gender roles fights against a degenerated West. If Putin wanted to mobilize women, perhaps he could notice what Stalin did before the Second World War - he liberated gender roles completely, which created space and motivation for women to take up arms. However, today's ideological structures in Russia could hardly support such a move.

Power relations

Before the war, patriotic education was mostly voluntary outside school hours. This changed rapidly after the onset of the war. Educational institutions, from kindergartens to universities faced new patriotic initiatives, of which implementation was strictly controlled.

Here comes lot of examples. Nowadays, Monday mornings in Russian schools begin with a flag-raising and national anthem, followed by a new propaganda lesson named “Important conversation”, which promotes the Kremlin’s worldview—ranging from traditional values to the notion of Russia as a besieged fortress. At the center of it all is the war and the effort to mobilize the younger generation to support it. Military training has also returned, for 10th- and 11th-grade students it is altogether 140 hours—that is about four hours per week. School uniforms became mandatory for the first time since the Soviet Union, and history textbooks have been rewritten. State-trained “advisors” now operate in every school, organizing patriotic activities and warning students about the dangers of protests. Opposition media suspect that these advisors also monitor and report on teachers and students. Three years ago, new youth organisation, the Movement of the Firsts was established as an umbrella organization for all state-affiliated youth groups, aiming to function as a modern-day Komsomol and reach all 18 million underage citizens. Needless to say, its activities serve the Kremlin’s new ideological goals, and children also participate in practical efforts to support the war.

Beyond these official initiatives, much more is happening under the banner of patriotic education. Children are compelled to write letters to soldiers, and schools use hashtags like #WeAreNotAshamed and #ImProudOfRussia, in their communications. Militarized concerts and memorial boards honouring fallen Russian soldiers have become routine. Collaboration between schools and military and security organizations has intensified. State army, private military companies, the Cossack Society, the National Guard and OMON visit schools to explain the goals of the “special military operation” and present themselves as employers. Priests console children whose fathers have been deployed. Fundraising for the war—both monetary and material—has become a daily practice. In some schools, 10% of teachers’ salaries are automatically deducted for war support. Vocational schools produce uniforms and drones for the frontlines.

To sum up, Russian schools are deeply in the war. How did this happen? The answer is that patriotism has become a coerced norm. Hundreds of teachers have been fired, the FSB visits schools to arrest teachers and students, and many have received significant fines for anti-war positions. In response, schools have begun organizing additional patriotic activities to appease higher authorities, believing this will protect them.

Control has intensified. Video cameras have been installed in classrooms, students are asked to fill opinion polls probing their stance on Putin and the war, teachers are required to use apps to track students’ social media

activity—even outside school hours, and often without parental knowledge. Denunciations have become a new phenomenon in schools. Voluntarism of patriotism is circumvented by embedding patriotic acts within mandatory lessons, and students are warned that refusal to participate could result in bad grades or difficulties entering university. Educational materials for propaganda lessons are often distributed verbally or through WhatsApp, with no clear indication of their origin.

In my dissertation, I argue that informal campaigns and modes of implementation play a greater role in patriotic education than previously recognized. Before the war, many studies focused on individual opinions about patriotism, often concluding that patriotic education had not been effective. However, these studies fail to account for the ritualistic support the system generates. Rather than fostering genuine patriotism, it cultivates ritualistic obedience. State patriotism functions as a system of governance and control, through which the state legitimizes repression—and this has proven effective.

The system is effective, because, the coercive implementation has generated fear, contributing to societal atomization. The divide between public and private spheres is widening, and Soviet-style doublethink is becoming an everyday life. When the younger generation begins to keep this kind of life as normal, I see little foundation for democratic development.

On the other hand, patriotic education remains ineffective in many ways. The propaganda relies on outdated Soviet discourses and methods that even self-identified patriots find extremely boring. Moreover, if teachers are not compensated for teaching these lessons, their interest quickly fades—which tells a lot. Resistance also exists at every level, though it is not necessarily anti-Putin or anti-war; rather, it reflects a broader pushback against state interference in individuals' lives. Although Russian youth appear quite politically apathetic and conformist, they are also frustrated by the state's efforts and express their discontent through small acts. Russians refer to this form of resistance as "silent resistance" or "silent sabotage." In practice, this can take different forms. For students, it might mean sleeping through propaganda lessons, disrupting the class, laughing, or scrolling through their phones. For teachers, it could involve reading propaganda texts in a monotone voice to signal that this is not important or assigning flag-raising duties to students already involved in organizations like Yunarmiya while allowing others to remain inside.

Unfortunately, this kind of resistance does not change anything, but there is a seed of hope. Atomization and the hiding of opinions leave everyone equally blind, including the Kremlin, which cannot recognize revolutionary

thresholds. When space for dissent begins to open somewhere for some reason, it may trigger a snowball effect, making hidden opinions visible.

Military-Patriotic Education and Its Impact on the Future

I believe, that if *Putinism* continue after Putin, this patriotic system is unlikely to disappear. Instead, it will become embedded in the silovik structures, shaping the upbringing of a new elite.

We also see a growing emphasis on political indoctrination within the Armed Forces, reinforcing a development of authoritarian army. A key question is how the military will develop its human factors, which have been its weakest link in the war against Ukraine? Can the Armed Forces develop *ahead* of the broader society and produce independent and creative troops in future—which was an aspiration in the last military reform?

Current trends suggest otherwise. The prevailing societal order—where patriotism serves as a framework for governance, self-sacrifice is a central value, the Orthodox Church wields significant influence, and education relies on backward-looking traditional values and Soviet methods—indicates that a cannon-fodder army will remain a core feature of armed forces' human management system.

At the same time, the system of military-patriotic education will undoubtedly enhance certain skills, both quantitatively and qualitatively, contributing to the country's total defense, in which every citizen has a role. However, this construction remains fragile. One pressing challenge for the Kremlin is managing the rising violence within society—violence fuelled by regional inequalities, military culture, toxic masculinity, demobilization, the weakening status of women, militarized education, and the Kremlin's own system of governance.

References

Alava, J. (2025). From Patriotic Education to Militarist Indoctrination—Disciplinary Power and Silent Resistance in Russia after the Onset of the War against Ukraine. *Problems of Post-Communism*, 1–12. <https://doi.org/10.1080/10758216.2024.2444600>

Alava, J. (2024). Mothers of Russia: portrayals of Russian women soldiers between 2008 and 2021. *International Feminist Journal of Politics*, 26(3), 566–587. <https://doi.org/10.1080/14616742.2024.2359567>

Kevin Liu,
PhD in Economics,
President of New Western University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2141-9041>
president@nwwu.us

Kateryna Sydorenko,
PhD in Economics, Associate Professor,
Dean of the College of Business at New Western University,
Professor of the Department of International
Economic Relations, Business and Tourism at
State University “Kyiv Aviation Institute”
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3231-2247>
kateryna.sydorenko@npp.kai.edu.ua

INNOVATIVE STRATEGIES FOR COMPETITIVE ADVANTAGE IN INTERNATIONAL BUSINESS

International markets have become increasingly interconnected, establishing international business as a vital engine for growth and sustainability across organizations of all sizes. In this intensely competitive environment, achieving and maintaining a strategic edge over rival entities is essential for enduring success and long-term viability. Innovation serves as a cornerstone in establishing and sustaining this crucial competitive advantage within the international business landscape. The purpose of the article is to identify innovative strategies that international businesses can employ to secure a competitive advantage, navigate the complexities of global markets, and achieve sustainable growth.

Competitive advantage in international business arises from unique attributes allowing an organization to outperform competitors. These attributes can originate from various sources, including a firm's innovative capabilities, its cost structure, the strength of its brand reputation, or its privileged access to essential resources. International businesses can compete effectively by focusing on either producing goods or services more efficiently than rivals, thereby gaining a comparative advantage, or by offering products or services that are perceived as unique and of higher quality, thus establishing a differential advantage. Porter's theory emphasizes productivity growth and high-quality products commanding premium prices, contrasting with comparative advantage based on lower opportunity cost. Sustainable

advantages are hard to replicate, like strong brands, market entry barriers, and intellectual property protection [3]. In today's global market, competitive advantage is crucial for attracting customers, increasing sales, improving profitability, and fostering loyalty. However, the dynamic nature of the global landscape necessitates that businesses continuously innovate and adapt their strategies to remain ahead of evolving market trends, shifting customer preferences, and the strategic maneuvers of competitors [5].

Innovation involves generating novel ideas, products, or methods to solve challenges, often by adopting fresh perspectives. In international business, various types of innovation are critical for competitive advantage. Product innovation focuses on creating new or enhancing existing products to simplify consumers' lives. Drivers include technology, customer needs, and outdated designs [2]. It can involve new product lines or features, aiming to improve design, materials, functionality, and user experience. Product innovation is often indispensable for market relevance and growth, with globally active firms showing a higher propensity for it. Process innovation refines creation, delivery, and support methods to enhance efficiency and reduce costs, increasing profitability. Examples include upgraded equipment, streamlined supply chains, and optimized workflows. It's vital for achieving operational excellence and cost leadership, with technologies like AI and automation further streamlining global operations [8]. Marketing innovation implements novel techniques in product design, packaging, placement, promotion, or pricing to create value and competitive advantages [1]. For international businesses, this requires understanding international consumer needs, cultural preferences, and effective sales channels, tailoring branding and optimizing online presence. Business model innovation redefines how a company creates, delivers, and captures value, adapting to evolving customer demands, enabling firms to compete globally even without extensive resources, potentially involving new revenue streams and distribution channels [9].

To gain a competitive advantage in the complex landscape of international business, companies are employing a range of innovative strategies. Leveraging technology and digitalization stands out as a critical approach. AI-powered forecasting tools enable companies to anticipate market fluctuations with greater accuracy, facilitating data-driven decisions that can enhance profitability [10]. AI supports global scalability by enabling multilingual customer interactions and analyzing diverse trends. Digital platforms, such as Alibaba and Amazon, have revolutionized international trade by providing businesses with direct channels to connect with consumers across the globe, thereby bypassing traditional intermediaries and making international

business more accessible. Big data analytics allows for tailored marketing strategies and improved customer engagement. Digital tools have also transformed global supply chains, enhancing their visibility, efficiency, and resilience through innovations like Radio-Frequency Identification (RFID) and the Internet of Things (IoT), while blockchain simplifies compliance with international regulations [7]. Machine learning, a subset of AI, enables businesses to automate decision-making processes, allowing for swift adaptation to changing market conditions. Data analytics and AI provide valuable market insights for strategic decisions. Adapting products and services to meet specific international market needs is another key strategy, balancing global scale with local demands. Competitive advantage often depends on adapting to local preferences, regulations, and business practices. Localization involves cultural nuances in marketing and packaging, requiring deep market analysis and adapting the marketing mix, potentially modifying product features and pricing, ultimately building trust and loyalty. Building strong international partnerships and collaborations offers a significant path to competitive advantage through strategic alliances, joint ventures, franchising, and licensing [4]. These collaborations provide access to new markets, allow for the sharing of valuable resources and expertise, and help mitigate the inherent risks associated with international expansion. Trust, communication, and aligned objectives are vital for successful partnerships, facilitating market entry and fostering collective innovation. Implementing sustainable and ethical business practices is increasingly a source of competitive advantage. Sustainability and ethical behavior are becoming crucial determinants of a firm's competitive positioning in the global market. Consumers and investors worldwide are showing a growing preference for products and services from companies that demonstrate a commitment to ethical and sustainable practices. The principles of Environmental, Social, and Governance (ESG) focus on key areas such as environmental stewardship, social impact, and responsible governance practices [6]. Ethical standards enhance reputation and customer loyalty, while sustainability drives innovation and cost savings, including ethical sourcing and fair labor practices. Utilizing data analytics and artificial intelligence for market insights and strategic decision-making is a cutting-edge approach. AI analyzes vast datasets to uncover patterns and predict market trends, with predictive analytics helping anticipate future needs. AI also facilitates comprehensive market research by efficiently obtaining and analyzing large volumes of data, extracting actionable insights that surpass human analytical capabilities [7]. Furthermore, AI can significantly enhance operational efficiency by automating routine tasks and optimizing complex

business processes across international operations [11]. In the realm of customer engagement, AI enables businesses to offer personalized experiences and implement targeted marketing campaigns in diverse international markets.

Implementing innovative strategies in international business faces several challenges. Cultural differences can hinder relationships due to varying norms and communication styles, requiring cultural intelligence. Moreover, cultural nuances influence business etiquette, negotiation tactics, and decision-making processes. Regulatory hurdles involve navigating complex legal frameworks across countries, including compliance with local laws, intellectual property, trade barriers, and data privacy. Intellectual property protection is challenging internationally due to territorial rights and varying enforcement, requiring registration and anti-counterfeiting measures. Managing global teams is complex due to language barriers, time zones, and cultural norms, necessitating cross-cultural management and strong communication. Building and leading successful global teams requires a focus on empathy, inclusivity, and leveraging technology to bridge geographical divides. Adapting to economic and political instability involves managing foreign exchange risks and responding to policy shifts and geopolitical tensions.

Several international companies have successfully used innovative strategies. Apple has consistently leveraged product innovation, protected its unique designs through design and utility patents, and cultivated a powerful brand image to dominate markets across over 150 countries. Amazon has transformed the retail landscape through its sophisticated use of information systems and data analytics, optimizing its vast supply chain and providing highly personalized customer service on a global scale. Starbucks adapts to local preferences through a multi-domestic strategy. Netflix has achieved remarkable global success by focusing on content localization, investing in the creation of original content tailored to diverse regional tastes, and building a robust streaming platform that adapts to local viewing habits. McDonald's balances standardization with local adaptation. Nike outsources manufacturing and builds a strong brand. Toyota has gained significant global market share by prioritizing product quality, operational efficiency, and adapting its vehicle offerings to meet the evolving demands of international consumers, including its pioneering work in hybrid vehicle technology. Unilever has demonstrated its ability to adapt to international markets by offering different product sizes and reformulations to meet the specific affordability constraints and needs of consumers in various regions. Alibaba has transformed international trade by creating a digital platform that connects buyers and sellers across the globe, facilitating cross-border commerce. Tesla has achieved a strong competitive

position in the automotive industry through its product innovation in electric vehicles and its unique approach to delivering software updates over the air. Several major multinational corporations, including H&M, Apple, and IKEA, have identified the strength of their brands and a deep commitment to circular and renewable practices as key sources of their sustainable competitive advantage in the global marketplace. Dell, IKEA, and Byte Dance have demonstrated their ability to adapt to significant market transformations, such as technological change, ecological deterioration, and social crises, through continuous business model innovation. Automotive manufacturers like Volkswagen, Toyota, and Hyundai have gained a competitive edge by establishing manufacturing facilities in various countries to tailor their products to local market needs, take advantage of lower labor costs, and benefit from government incentive. Strategic alliances like Uber and Spotify created unique value propositions by integrating complementary services to enhance the customer experience and drive user engagement. The collaboration between Disney and Chevrolet to create immersive brand experiences within theme parks exemplifies the power of cross-industry alliances. Similarly, the long-term partnership between Red Bull and GoPro has effectively captured and promoted extreme sports events, aligning with their shared target audience of thrill-seekers. The enduring alliance between Microsoft and Intel played a pivotal role in the dominance of the personal computer industry for decades. The collaboration between Google and Samsung was instrumental in establishing Android as a leading mobile operating system. Nestle formed a global marketing and distribution alliance with Starbucks to expand the reach of Starbucks-branded coffee products beyond its retail locations. A horizontal joint venture between Polaris and Zero Motorcycles aimed to integrate advanced electric powertrain technology into Polaris' off-road vehicles. Finally, a collaborative joint venture between major European telecommunications companies – Deutsche Telekom, Orange, Telefonica, and Vodafone – focused on developing a new “privacy-by-design” ad tech platform.

The future of competitive advantage will be shaped by digital and sustainable transformations. Advanced AI will enhance predictive insights and customer experiences. Sustainability will drive innovation with circular economy models. AI-optimized cloud computing will be crucial for data management, and data monetization will offer new revenue streams. Next-gen automation will require workforce upskilling. Blockchain will enhance efficiency. Smart manufacturing and IoT will improve operations, and collaborative platforms will redefine competition.

In conclusion, achieving and sustaining competitive advantage in the dynamic realm of international business requires a multifaceted approach centered on innovation. The key strategies – leveraging technology and digitalization, adapting to the specific needs of diverse international markets, building strong international partnerships and collaborations, implementing sustainable and ethical business practices, and utilizing data analytics and artificial intelligence – represent critical pathways for businesses seeking to thrive in the global economy. As the business landscape continues to evolve at an accelerating pace, driven by technological advancements, the emergence of new digital environments, and a growing global consciousness towards sustainability, embracing innovation across all aspects of an organization will be paramount for securing long-term success and maintaining a competitive advantage in the increasingly interconnected world of international business.

References:

1. Bahram, S., & Javad, M. (2016). Model of Marketing Innovative Strategies in International Entrepreneurship: A Global Business Environment. *Asian Social Science*, 12, 10, 76-91. doi: <http://dx.doi.org/10.5539/ass.v12n10p76>.
2. Daniel, L. (2009). The Business of Product Innovation: International Empirical Evidence. Policy Research working paper, WPS 4840. World Bank. doi: 10.1596/1813-9450-4840.
3. Fernandez, I. (2023). Innovation and international business: A systematic literature review. *Heliyon*, 9, 1. doi: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e12956>.
4. Forbes (2020). How To Form A Successful Global Joint Venture. URL: <https://www.forbes.com/councils/forbesfinancecouncil/2020/10/01/how-to-form-a-successful-global-joint-venture/>.
5. Forbes (2024). Competitive Advantage: The Key To Business Success. URL: <https://www.forbes.com/councils/forbescommunicationscouncil/2024/02/07/competitive-advantage-the-key-to-business-success/>.
6. Ghauri, P.N., Elg, U., & Hånell, S.M. (2023). Creating a Sustainable Competitive Position Through Ethical Behaviour. Ghauri P.N., Elg U. and Hånell S.M. (Ed.) *Creating a Sustainable Competitive Position: Ethical Challenges for International Firms* (International Business and Management, 37), Emerald Publishing Limited, Leeds, 1-8. doi: <https://doi.org/10.1108/S1876-066X20230000037001>.

7.Mahabub, S., Jahan, I., & Hossain, R. (2024). Transforming Business Technology Landscape: Leveraging AI in Business Data Analytics for Competitive Advantage in US sustainable growth. *Nanotechnology Perceptions*, 20, 6, 4031-4042. doi: <https://doi.org/10.62441/nano-ntp.vi.3715>.

8.McKinsey (2024). The value of innovation in global business services. URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/operations/our-insights/operations-blog/the-value-of-innovation-in-global-business-services>.

9.Mihalache, O., & Volberda, H. (2021). Business Model Innovation in Transforming Economies: A Co-evolutionary Perspective for a Global and Digital World. *Management and Organization Review*, 17, 2, 202-225. doi: <https://doi.org/10.1017/mor.2021.14>.

10. Ramdani, B., Binsaif, A., & Boukrami, E. (2019). Business model innovation: a review and research agenda. *New England Journal of Entrepreneurship*, 22, 2, 89-108. doi: <https://doi.org/10.1108/NEJE-06-2019-0030>

11. Wang, W. (2024). Artificial Intelligence in Strategic Business Decisions: Enhancing Market Competitiveness. *Advances in Economics, Management and Political Sciences*, 117, 87-93. doi: <https://doi.org/10.54254/2754-1169/117/20241987>.

*Андрущенко Максим Олександрович
доцент кафедри міжнародних відносин
та стратегічних студій
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
e-mail: max.andrushchenko@gmail.com*

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ГЛОБАЛЬНИЙ СВІТОПОРЯДОК

Цей текст є результатом прочитаної мною лекції в березні 2025 року в стінах Інституту міжнародних відносин імені Баффета Північно-Західного університету (США, Еванстон).

В рамках лекції мною було запропоновано 8 ключових тематичних блоків, які так чи інакше зачіпають новий світопорядок. Власне, в цих тезах я хочу ще раз вже для української аудиторії окреслити ці блоки, які, по суті, виступають викликами для старого глобального світопорядку.

(1) Турбулентність світової політики - це перший виклик, в якому сьогодні співіснують політичні актори в рамках світосистеми. Поняття

турбулентності є доволі популярним серед політологів-міжнародників, та нагадаю, що впеше в теорію міжнародних відносин та світову політику його інтегрував американський вчений Джеймс Найджел Розенау у своїй легендарній книзі «Турбулентність світової політики: теорія змін та тягlostі» (1990). Професор Elliott School of International Affairs в цій фундаментальній роботі, запозичуючи із метеорології теорію турбулентності, пропонує наступне визначення турбулентності світової політики: «Процес турбулентності світової політики відбувається в умовах невизначеності, біфуркації та якісної трансформації світової глобальної системи завдяки діяльності різноманітних політичних та неполітичних акторів, що беруть участь в світових політичних процесах. Під глобальною політичною турбулентністю розуміється поширений на весь світ стан справ, за якого взаємозв'язки, що підтримують головні параметри світової політики позначені екстенсивною складністю та мінливістю» (Rosenau, p. 78)

(2) 24/02 - Поствестфальська система - Смерть глобальної безпеки?

Початок широкомасштабного вторгнення росії на територію України ознаменував собою остаточну поразку Вестфальської системи міжнародних відносин з її ключовим принципом - суверенітету націй-держав. Відбулася також ерозія глобальної безпеки, яка й до того «ледь дихала». Тут важливо також підкреслити, що російсько-українська війна почалася задовго до лютого 2022 року, а саме в лютому 2014 року, коли «ввічливі зелені люди» увійшли до Криму, та провели під стволами автоматів абсолютно нелегітимний референдум щодо статусу українського півострова. Світ промовчав тоді, так само як він не був готовий до подій 24 лютого.

(3) Нова ера війни - Технологічність - Україна як полігон для тестування зброї

Війна в Україні продемонструвала всьому світові занепад старих методів її ведення, озброєння та прерогативу технологічних рішень. Це війна технологій, в першу чергу - дронів. Розвиток війни може мати серйозні геополітичні наслідки. Оскільки нестабільні відносини між Україною та адміністрацією Трампа ставлять під загрозу майбутню військову допомогу. США витратили мільярди доларів на надання Україні звичайних озброєнь, їхня важливість зменшується. За словами українських високопосадовців, з «31 високотехнологічного танка «Абрамс», які США надали Україні у 2023 році, 19 були знищені, виведені з ладу або захоплені, причому багато з них були виведені з ладу за допомогою безпілотників. Майже всі інші були відведені з лінії фронту,

додали вони. На відміну від них, безпілотники набагато дешевші і простіші у створенні. Минулого року вони допомогли компенсувати скорочення поставок артилерії і ракет західного виробництва в Україну. Масштаби їх виробництва у воєнний час просто вражають.»

Зрештою, Україна зробила можливим переозброєння інноваційними засобами держав ЄС, які весь свій старий військовий арсенал спрямували як допомогу Україні, закупивши для себе нове озброєння у США. Відтак, ключовим економічним бенефіціаром російсько-української війни стали США. Історія повторюється, як і під час Першої та Другої світових воєн, коли США отримали надприбутки від функціонування свого ВПК.

(4) Авторитарія «на марші»: як покінчити з демократичною рецесією?

Це ще один значний виклик для глобальної світополітики. Тут нам допоможе чудова цитата мого колеги, професора Стенфордського університету Ларрі Даймонда: «Виклики, що стоять перед демократією сьогодні є величезними. Авторитарні режими перейшли в наступ з метою дискредитації та дестабілізації вільних суспільств. Те, що вони роблять це зі страху і турботи про власну легітимність, не робить їхні дії менш небезпечними. Що ще гірше, ворожі авторитарії все частіше діють узгоджено, утворюючи зловмисну вісь, в центрі якої знаходяться Китай, Росія та Іран, до яких приєднуються Куба, Північна Корея та інші. Захист демократії від таких сил потребує сили, спритності та наполегливості. Світові ліберальні демократії повинні посилити свою зовнішню оборону і тісніше співпрацювати, щоб зберегти економічну, військову і технологічну перевагу, яка позбавляє антидемократичних супротивників можливості домінувати у світовій політиці і підривати їхніх конкурентів»

(5) Нова «вісь зла»

З'явився новий загрозливий акронім, що кидає виклик світовому порядку: CRINK.

Цей виклик, по суті, продовжує думку професора Ларрі Даймонда, але тут треба ще додати ось яку річ. Неформальний альянс Китаю, росії, Ірану і Північної Кореї змушує НАТО посилити зв'язки з країнами Індо-Тихоокеанського регіону. Китай, росія, Іран і Північна Корея - чотири диктаторські режими, які вступили у змову в кривавій кампанії Москви з підкорення України. Їхня співпраця змушує НАТО розбудовувати тісніші зв'язки з країнами-однодумцями в Індо-Тихоокеанському регіоні. Вперше високопосадовці з Австралії, Нової Зеландії, Південної Кореї і Японії взяли участь у зустрічі з міністрами оборони країн НАТО в Брюсселі

жовтні 2024 року. росія звернулася до своїх союзників за допомогою у війні з Україною. Іран постачає безпілотники «Шахед», які регулярно обстрілюють українські міста, а також направив військових радників. Сполучені Штати і Україна стверджують, що він також надіслав балістичні ракети, що Тегеран заперечує. Північна Корея, тим часом, надсилає величезну кількість артилерійських боєприпасів, а також ракет, які мають вирішальне значення для російських військ, що повільно просуваються в Україні. Крім того, Північна Корея відправила тисячі військових для участі у війні, особливо в рамках звільнення Курської області. Між тим, Китай наполягає на тому, що не озброює Росію, хоча Вашингтон недвозначно заявив, що Пекін допомагає військовим Владіміра Путіна. Китай купує російські енергоносії, а його експорт мікросхем та інших товарів має вирішальне значення для підтримання роботи московської військової машини. Окрім цього, Ханна Нотте разом з Хамідреззою Азізі у статті «Нові небезпечні друзі росії» для авторитетного Foreign Affairs відзначають: «росія паралельно вибудовує інший набір відносин, які, хоча і є більш витонченими, але не менш важливими. За останні два роки Москва посилила свої зв'язки з «вісью опору»: мережею іранських партнерів і маріонеток, що простягається від Лівану до Іраку. Ця вісь, до якої входять ХАМАС, Хезболла, єменські хусити, іракські та сирійські ополченці, вважає, що перебуває в конфронтації з Ізраїлем і, відповідно, зі Сполученими Штатами. Це природний союзник Кремля.»

(6) «З поверненням, Realpolitik!», або «неандертальський реалізм» Трампа

Всі попередні виклики, по суті, призвели до посилення реалізму, однак обрання в листопаді 2024 року Дональда Трампа президентом США лишесили цей тренд. При цьому, на думку американського політолога Стівена Уолта, «широкий підхід Трампа до Європи - це підхід «розділяй і володарюй». Він назвав Європейський Союз «ворогом» Сполучених Штатів і підтримав низку політичних сил, які зараз розхитують континент і загрожують довгостроковому майбутньому ЄС. Він підтримав Brexit, висловив свою підтримку Марін Ле Пен у Франції і добре ставиться до неліберальних лідерів, таких як Віктор Орбан з Угорщини та Анджей Дуда з Польщі. Чому? Тому що він вважає, що поділ Європи на конкуруючі національні держави дозволить більшим і могутнішим Сполученим Штатам торгуватися з кожною європейською державою окремо, а не з усіма разом, і таким чином забезпечити для себе кращі умови. Такий підхід можна назвати «неандертальським реалізмом». Гра в «розділяй і володарюй» є гарною ідеєю, коли маєш справу зі

справжніми ворогами, але немає сенсу сіяти розбрат між країнами, з якими маєш загалом дружні стосунки і тісні економічні зв'язки, і коли їхня колективна підтримка може знадобитися в інших контекстах».

Ця цитата датується 2018 роком, коли Дональд Трамп був президентом в свою першу каденцію. Але як показали перші місяці вже другої каденції Трампа, то його позиція стала ще жорсткішою. По суті, він є апологетом позиції відомого грецького історика Фукідіда, який на сторінках своєї «Історії Пелопоннеської війни» писав: «Сильні роблять те, що хочуть; слабкі терплять, що мусять».

Хоча, така політика не може тривати вічно, адже, як показала історія супердержави Афіни, рано чи пізно приходить занепад. З огляду на це, цікавою також є думка вже згадуваного нами професора Даймонда, який в березні 2025 року в інтерв'ю газеті El País заявив наступне щодо політики Трампа та його адміністрації: «Він дуже швидко рухається. Зараз у них набагато більш ідеологічний проєкт, ніж минулого разу. Він називається «Теорія унітарної виконавчої влади», яку також можна назвати теорією імперського президентства. Вона стверджує, що президент може робити все, що йому заманеться, що він володіє і контролює весь федеральний уряд, що в бюрократії не може і не повинно бути ніяких незалежних акторів; що всі в усій адміністративній державі, яку він ненавидить, зобов'язані абсолютній особистій і політичній лояльності до президента. Вони займаються кулуарним і публічним залякуванням республіканців у Конгресі, щоб змусити їх затвердити всіх кандидатів Трампа і стати на коліно перед його імперською волею.»

(7) Війна та кліматичні зміни

Це ще один значний виклик для глобального світового порядку, а враховуючи той факт, що США в січні 2025 остаточно вийшли з Паризької угоди, то він з кожним днем буде ще більше посилюватися. Щодо України, то лише за перші 12 місяців війна спричинила чисте збільшення викидів парникових газів на 120 мільйонів тонн і завдала шкоди довкіллю на суму понад 57 мільярдів доларів США. Через два роки ця цифра сягнула 175 мільйонів тонн, що перевищує річний обсяг викидів таких високорозвинених країн, як Нідерланди. Крім того, ця кількість дорівнює сукупним викидам вуглецю п'яти країн, віднесених до категорії «Нестабільні та постраждалі від конфлікту держави» (FCAS) у списку надзвичайних ситуацій Міжнародного комітету порятунку (International Rescue Committee, IRC): Гаїті, Сирії, Буркіна-Фасо, Ємену та Сомалі. Ступінь, до якого війна в Україні посилює вразливість постраждалого від конфлікту населення до екологічних і кліматичних змін, досі не до кінця

зрозуміла, що створює прогалину, яка перешкоджає своєчасному гуманітарному та постконфліктному реагуванню з урахуванням ризиків для кліматичної безпеки.

(8) Конкуренція за глобальне лідерство

Зрештою, важливим і останнім в рамках цієї роботи викликом для глобального світового порядку виступає поява нового членджера на глобальне лідерство у вигляді Китаю. Вже сьогодні можна спостерігати латентну «битву за лідерство» між США та Китаєм. Звісно, США не хочуть втратити своє «місце під сонцем», в той час як Китай нарощує свою економічну та світополітичну міць. Важливу роль в цьому відіграє реалізація інфраструктурного проєкту BRI. Ще один мій хороший колега, професор Гарвардського університету Джозеф Най молодший з цього приводу пише: «США і Китай - дві найбільші економіки світу. Ми сильно взаємозалежні. Китай - це держава, що розвивається, а США - це вже усталена держава, але це не повинно до війни, яка була б руйнівною як для обох країн, так і для світової економіки. Китай і США не становлять екзистенційної загрози один для одного. Навпаки, обидві країни можуть виграти від співпраці. Хоча певна конкуренція між великими державами неминуча, найкраще думати про неї в термінах керованої конкуренції або кооперативного суперництва. Інша проблема полягає в тому, що концепція суперництва великих держав - це нові виклики, з якими стикаються США і решта світу. Національна безпека і глобальний політичний порядок денний змінилися з 1914 і 1945 років, але зосередження виключно на стратегії суперництва великих держав недооцінює нові загрози від екологічної глобалізації. Вчені кажуть, що глобальна зміна клімату коштуватиме трильйони доларів і може завдати шкоди в масштабах війни. Пандемія COVID-19 вже забрала життя мільйонів людей по всьому світу, і, на жаль, на нас чекають нові пандемії. Політики у Вашингтоні та Пекіні намагаються зрозуміти їхні стосунки. Деякі політики та аналітики називають нинішню ситуацію «новою холодною війною», але втискання Китаю в ці ідеологічні рамки спотворює реальний стратегічний виклик, з яким стикаються дві країни.»

І якщо США чи Китай потраплять у так звану «пастку Фукідіда», то війна між цими державами за глобальне лідерство є неминучою. А це, у свою чергу, призведе до радикальної деконструкції старого світопорядку і ще більш пришвидшеного формування нового, що вже розпочався в лютому 2022 року.

*Атаманчук Наталія Іванівна,
доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу дослідження проблем
правотворчості та адаптації законодавства України до права ЄС
Інститут правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України,
noicom@ukr.net*

ГАРМОНІЗАЦІЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ ПРАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Євроінтеграційний шлях нашої держави зумовив чимало завдань, пов'язаних із виконанням зобов'язань України відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода)[1], зокрема, і в частині наближення митного законодавства України до митного законодавства ЄС.

Створення спільних митних норм України та ЄС, на думку І. Бикова, на початковому етапі для України може бути реалізований саме завдяки процесу наближення національного митного законодавства України до стандартів митного законодавства ЄС [2, с. 129].

Зауважимо, що Національною стратегією доходів до 2030 року напрямами гармонізації митного законодавства України до законодавства ЄС визначено: розроблення нового Митного кодексу України, для забезпечення повної імплементації положень *acquis* ЄС в митній сфері, уніфікації проходження митних процедур з ЄС; забезпечення законодавчого врегулювання питань, не охоплених Митним кодексом ЄС, шляхом розроблення проекту Закону України про здійснення митної справи в Україні, яким будуть врегульовані питання правового статусу митних органів, проходження служби в митних органах тощо; забезпечення проходження оцінки відповідності митного законодавства України законодавству ЄС (отримання висновку Європейської комісії про відповідність законодавства України митному законодавству ЄС) [3, с. 9].

Вказаною Стратегією зазначається про те, що митне законодавство України в більшості свій наближене до *acquis* ЄС, у тому числі у таких важливих сферах, як транзит, АЕО, митна оцінка, країна походження, захист прав інтелектуальної власності. Так, з метою започаткування

міжнародного застосування Нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS) та розширення системи транзитних спрощень було прийняте відповідне нормативно-правове підґрунтя.

До МК України внесені зміни для досягнення європейських стандартів та інтеграції у єдиний митний простір ЄС, зокрема врегульовано процедуру складання митних декларацій на товари, які класифікуються у межах однієї товарної позиції згідно з УКТ ЗЕД, надано можливість користуватися спрощеннями під час здійснення митних формальностей усім надійним підприємствам, а не тільки АЕО, запроваджено механізм, аналогічний тому, що функціонує в ЄС, видання рішень митними органами, оцінки відповідності та моніторингу відповідності, а також правила внесення змін, перегляду, скасування, анулювання рішень та застосування «права бути почутим», запроваджено процедуру кінцевого використання тощо. Також були внесені зміни з питань використання митних декларацій та електронної транзитної системи, передбачених Конвенцією про процедуру спільного транзиту, для здійснення транзиту на умовах МК України та зміни з метою приведення порядку визначення країни походження товарів у відповідність із Митним кодексом ЄС та забезпечення реалізації угод України про вільну торгівлю, а також зміни щодо уніфікації до європейських та північноатлантичних стандартів процедур декларування військової техніки та інших товарів [3, с. 117].

Також для врахування підходів до класифікації товарів згідно з Комбінованою Номенклатурою ЄС, закріплених у відповідних актах права ЄС (*acquis* ЄС) прийнято нову редакцію Митного тарифу України, внесено зміни до порядку ведення Української класифікації товарів ЗЕД та Пояснень до Української класифікації товарів ЗЕД. Водночас *незавершеність гармонізації національного законодавства України до митного законодавства ЄС, що уповільнює євроінтеграцію та приєднання до ЄС*, недостатня практична реалізація вже запроваджених в Україні європейських практик у сфері митного контролю та митних процедур не сприяють переорієнтації ЗЕД в умовах воєнного стану, наданню інструментів для розвитку внутрішнього виробництва, ускладнюють доступ вітчизняних учасників ЗЕД на європейські та світові ринки, зокрема, як підготовчий крок до єдиного митного простору з ЄС.

Зауважимо, що для повної імплементації положень *acquis* ЄС в рамках виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію, підтвердження виконання Україною критеріїв для країни-кандидата на вступ до ЄС у митній сфері, уніфікації проходження митних процедур з ЄС,

Національною стратегією доходів до 2030 року вбачається необхідним виконання таких заходів як: протягом 2024–2026 років - розробка нового МК України; протягом 2024–2026 років - законодавче врегулювання питань, не охоплених Митним кодексом ЄС; протягом 2026 року - оцінка відповідності митного законодавства України законодавству ЄС [3, с. 118].

Варто зазначити, що процес гармонізації митного законодавства України з нормами ЄС є важливим напрямом правотворчої діяльності нашої держави, який забезпечується ухваленням Парламентом України низки законодавчих змін. Зокрема, 22 серпня 2024 року прийнято Закон України «Про внесення змін до МК України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» № 3926-IX [4] метою якого є впровадження європейських практик у здійснення митної справи в Україні, наближення національного законодавства до законодавства ЄС.

У Звіті про стан виконання Національної стратегії доходів до 2030 року у 2024 році [5, с. 52] зазначається про те, що наразі Мінфіном спільно з Держмитслужбою, Офісом підтримки реформ при Мінфіні та за підтримки міжнародних партнерів, зокрема проєкту EU4PFM, проводиться робота з підготовки проєкту нового Митного кодексу України. Ключовим напрямком є підготовка нової редакції Митного кодексу України, який буде базуватись на положеннях Митного кодексу ЄС.

Вважаємо, що важливим кроком на шляху впорядкування правотворчого процесу в нашій державі стало прийняття 24 серпня 2023 року Закону України «Про правотворчу діяльність» [6], яким було визначено правові та організаційні засади правотворчої діяльності, принципи і порядок її здійснення, учасників правотворчої діяльності, правила техніки нормопроектування, порядок здійснення обліку нормативно-правових актів, а також правила дії нормативно-правових актів, усунення прогалин, подолання колізій у нормативно-правових актах та здійснення контролю за реалізацією нормативно-правових актів. Не зважаючи на те, що даний Закон вводиться в дію через один рік з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні, його прийняття в умовах сьогодення має важливе доктринальне значення для національної правової системи України.

Аналізуючи питання гармонізації законодавства України щодо адміністрування митних платежів з правом Європейського Союзу, було наголошено на необхідності подальшого реформування митного

законодавства України в умовах євроінтеграційних процесів, що відбуваються в державі [7, с. 271].

Зауважимо, що правотворча діяльність відіграє ключову роль у гармонізації митного законодавства, оскільки саме через створення, оновлення та адаптацію правових норм забезпечується його відповідність міжнародним стандартам та нормам ЄС. Основними аспектами правотворчості у гармонізації законодавства є: підготовка та прийняття нормативно-правових актів, що відповідають європейським та міжнародним нормам; впровадження сучасних правових механізмів задля забезпечення прозорості та ефективності митного регулювання; гармонізація внутрішніх нормативно-правових актів із міжнародними зобов'язаннями України; підготовка нормативно-правових актів, що сприятимуть усуненню адміністративних бар'єрів у сфері міжнародної торгівлі; формування стабільної правової системи задля інтеграції України до міжнародних митних структур.

При цьому, саме гармонізація митного законодавства України до законодавства ЄС як важливий напрям правотворчої діяльності сприяє євроінтеграційним процесам, що відбуваються у нашій державі та прискорює набуття Україною членства у ЄС.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року, ратифікована Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

2. Биков І. О. Українська митниця та стандарти ЄС (адміністративно-правове дослідження): монографія. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 224 с.

3. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf.

4. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу: Закон України від 22 серпня 2024 року № 3926-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3926-IX#Text>.

5. Звіт про стан виконання Національної стратегії доходів до 2030 року у 2024 році. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/.pdf>.

6. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#n59>.

7. Атаманчук Н.І. Гармонізація законодавства України щодо адміністрування митних платежів з правом Європейського Союзу. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2025. № 87. Ч. 2. С. 267-273.

Брайлян Єгор Сергійович
кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин та стратегічних студій
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
yehor.brailian@npp.kai.edu.ua

ТРАНСФОРМАЦІЯ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В ЄВРОПІ В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ СОЮЗІВ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року стало одним з поворотних моментів для архітектури безпеки. У Північноатлантичному Альянсі усвідомили, що РФ є безпосередньою загрозою для інтересів НАТО. Затверджена на саміті НАТО в Мадриді у червні 2022 року нова стратегічна концепція мала вже положення про Росію як «ключову безпекову загрозу для Євроатлантичного регіону».

Велика Британія є одним з ключових акторів європейської, трансатлантичної та міжнародної безпеки. Сполучене Королівство є членом НАТО, має особливі відносини з США, а також є учасником тристороннього безпекового діалогу AUKUS (США, Велика Британія, Австралія).

Нинішня безпекова політика Великої Британії визначається декількома факторами.

В першу чергу це наслідки виходу держави з Європейського Союзу, як реалізація результатів референдуму 23 червня 2016 року (Brexit). Нині Велика Британія прагне посилення політичного та економічного впливу поза Європою, використовуючи, в тому числі, тактику малих альянсів. Це здійснюється через підписання угод про вільну торгівлю, а також посилення співпраці в сфері безпеки (спільні військові навчання, обмін розвідувальною інформацією). Як приклад можемо навести союз Велика Британія-Японія. Брексит став імпульсом до кардинального переосмислення місця і ролі Великої Британії в Європі та

світі. На момент кінця 2000-х і початку 2010-х років основною безпековою темою для Лондона були війни в Афганістані та Іраку. І в НАТО теж більше думали про боротьбу з міжнародним тероризмом, ніж про європейську/євроатлантичну безпеку. Зрештою, Велика Британія вивела свої війська з Іраку у 2009 році, а з Афганістану 2014-го [1, с. 6].

Другим фактором є стримування російської гібридної загрози та підтримка України. Події 24 лютого 2022 року сприяли переосмисленню безпекової політики з боку Лондона, зокрема в контексті витрат на оборону та обороноздатність британської армії на тлі новітніх загроз.

Ще на саміті НАТО в Уельсі у вересні 2014 року було поставлено за мету, щоб за 10 років кожна з країн Північноатлантичного Альянсу витрачала мінімум 2% ВВП на оборону. Станом на 2024 рік Велика Британія витрачала 2,3 %. Після 2022 року керівництво Великої Британії (що Консервативна партія, що була при владі до липня 2024 року, що Лейбористська партія, яка має Кабінет нині) заявляло про амбітні плани збільшення витрат на оборону до 2030 року. У лютому 2025 року керівник Кабінету Кір Стармер заявив, що Велика Британія буде витрачати мінімум 2,5 % ВВП на оборону до 2027 року [8].

Дослідники з Ради геостратегії визначили 4 категорії, згідно яких визначається ступінь співпраці Великої Британії з союзниками і партнерами: експертиза з військових технологій, розширене ядерне стримування, закупівля іноземного озброєння та конвенційні сили зі здатністю проектувати вплив [6].

Згідно з дослідження Ради геостратегії, станом на 2024 рік ключовими союзниками і партнерами Великої Британії в Європі є такі держави: Франція, Україна, Польща, Німеччина, Норвегія, Італія та Естонія.

Під час свого візиту до Києва в лютому 2022 року міністр закордонних справ Великої Британії Ліз Трасс заявила про створення тристороннього союзу Велика Британія-Польща-Україна. Щоправда це утворення не запрацювало на повну в безпековому та політико-дипломатичному вимірах. Натомість союз отримав розвиток у експертному аспекті: аналітичні центри Українська призма, Польський інститут міжнародних справ і Рада геостратегії розпочали у 2022-2023 роках формування спільного порядку денного в сфері безпеки та оборони [5].

Велика Британія була тією країною, під керівництвом якої у 2014 році було створено JEF (Об'єднані експедиційні сили) – безпекове об'єднання країн Північної Європи [2]. Нині до нього входять 10 держав (Велика

Британія, Нідерланди, Ісландія, Норвегія, Швеція, Данія, Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва). Першопочатковим завданням JEF була координація дій миротворчих сил у Афганістані. Щоправда з часом завдання і роль JEF змінилися – зараз це утворення сприяє стримуванню РФ від гібридної війни на Балтійському морі. На ювілейному саміті лідерів JEF у Таллінні в грудні 2024 року було погоджено про кращу координацію дій щодо «тіньового флоту» Росії та подальших перевірок документів у територіальних водах країн-учасниць об'єднання [7].

Новий Кабінет лейбористів, який прийшов до влади у липні 2024 року прагне відновити діалог з Європейським Союзом у сфері безпеки та оборони. Все йде до підписання безпекової угоди між Лондоном та Брюсселем [3].

За умов другої адміністрації Дональда Трампа, якого було обрано президентом США у листопаді 2024 року, ставиться під питання релевантність НАТО як військово-політичного альянсу. Необхідно розуміти, що США навряд чи вийдуть з НАТО, але те, що Трамп і його команда поставили під сумнів трансатлантичну єдність це факт. Відтак малі альянси можуть стати новою формою співпраці в Європі в сфері безпеки та оборони. Це також шанс для України посилити своє місце в європейській безпеці.

Велика Британія є одним з ключових партнерів України, яка надає військову допомогу (озброєння, тренування ЗСУ за програмою Operation INTERFLEX, координація дій в рамках Контактної групи з питань оборони України) [4]. Саме тому національні інтереси Великої Британії з розбудови та посилення малих альянсів у Європі є спільними з Україною, яка прагне перемогти російський неоімперіалізм.

Список використаних джерел:

1. Clarke, M., Ramscar, H. (2020) Tipping Point: Britain, Brexit and Security in the 2020s. London: I.B. Tauris. 320 p.
2. Knighton, R. (2024, August 4) What is the Joint Expeditionary Force? URL: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-10074/CBP-10074.pdf>
3. Scazzieri, L. (2024) Towards a UK-EU Security Pact. URL: <https://www.cer.eu/insights/towards-uk-eu-security-pact>
4. Mills, C. (2025) Detailed timeline of UK military assistance to Ukraine (February 2022 to present). URL:

<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9914/CBP-9914.pdf>

5.Biskup, P., Rogers, J. Shelest, H. (2023, February 1) The trilateral initiative: Rekindling relations between Britain, Poland and Ukraine. 13 p. URL: <https://www.geostrategy.org.uk/research/the-trilateral-initiative-rekindling-relations-between-britain-poland-and-ukraine/>

6.Freer, W., Lanoszka, A. (2024, September) What allies want: Appraising Britain's defence Relationships. 54 p. URL: https://www.geostrategy.org.uk/app/uploads/2024/09/No.2024_What-allies-want_Appraising-Britains-defence-relationships.pdf

7.gov.uk (2025, January 5) Joint Expeditionary Force activates UK-led reaction system to track threats to undersea infrastructure and monitor Russian shadow fleet. URL: <https://www.gov.uk/government/news/joint-expeditionary-force-activates-uk-led-reaction-system-to-track-threats-to-undersea-infrastructure-and-monitor-russian-shadow-fleet>

8.Sangha, S. UK defence spending (2025, April 25) URL: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainer/uk-defence-spending>

*Буряченко Олексій Валентинович,
кандидат політичних наук, доцент,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
професор кафедри міжнародних відносин
та стратегічних студій,
voua@ukr.net*

ГЛОБАЛЬНА МЕТАМОРФОЗА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДРУГОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ДОНАЛЬДА ТРАМПА: ПОЧАТОК НОВОЇ ЕРИ ДЛЯ США ТА СВІТУ

З тих пір, як Сполучені Штати піднялися до світового лідерства наприкінці Другої світової війни, американських лідерів регулярно охоплювали напади занепокоєння, що країна занепадає та поступається конкурентам. Сьогодні таке сприйняття занепаду пов'язане з побоюваннями щодо нових слабких місць у демократичній системі США та зростаючої сили Китаю. Відмітимо, обидва ці занепокоєння мають підстави. Хоча американські виборці розходяться в думках стосовно джерела загроз американській демократії, але вони загалом висловлюють

занепокоєння, що демократичні інститути їхньої країни більше не можуть підтримувати «обіцянки американської мрії».

Як зауважується у звіті Мюнхенської конференції з безпеки, - «перемога Дональда Трампа, в друге, на президентських виборах США у 2024 році, поховала зовнішньополітичний консенсус США після холодної війни» [3, с.55]. Довгий час існував непорушний двопартійний консенсус, що велика стратегія ліберального інтернаціоналізму - підтримка демократії та прав людини, вільної торгівлі, міжнародних інституцій та альянсів, підкріплена військовою перевагою, найкраще слугуватиме інтересам США, навіть якщо на практиці ця відданість носила вибірковий характер. На відміну від своїх попередників, які поділяли переконання, що США є «незамінною нацією (...), яка тримає світ разом» (P. Wehner), у баченні Трампа відсутній «надмірний дух відповідальності» (H. Brands) за міжнародний порядок. Дійсно, його гра з ідеєю примусового поглинання Гренландії, Канади, обіцянка «розширити територію США» (G. Rachman), зокрема, заходи Регулювання імпорту за допомогою взаємного тарифу, які він оголосив 2 квітня 2025 року, політика щодо Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) свідчать про те, що Дональд Трамп не відчуває себе зв'язаним ключовими міжнародними нормами.

Ще до виборів 5 листопада 2024 року припущення, що США залишаються беззаперечним світовим лідером, який несе історичну відповідальність за підтримання міжнародного порядку, а також має глибоку внутрішню зацікавленість у цьому, ставало дедалі більш сумнівним. В результаті різкого зростання військової та економічної могутності Китаю, нездатності США стримати війни в Україні та на Близькому Сході, а також дифузії впливу у світовій політиці, багато хто в американському зовнішньополітичному співтоваристві виступав за адаптацію американської великої стратегії, сформованої під час «однополярного періоду» після закінчення холодної війни. Вступне слово новопризначеного Держсекретаря Марко Рубіо на засіданні Комітету з міжнародних відносин Сенату США 15 січня 2025 року, де ним були озвучені наступні меседжі, - «На ґрунті тріумфу закінчення тривалої холодної війни виник двопартійний консенсус про те, що ми досягли «кінця історії». Що всі народи землі стануть членами демократичної спільноти, очолюваної Заходом. Що зовнішня політика, яка служила національним інтересам, тепер може бути замінена політикою, яка служить «ліберальному світовому порядку». І що всьому людству тепер судилося відмовитися від національної ідентичності, і ми станемо «єдиною світовою сім'єю» і «громадянами світу». Це була не просто

фантазія, це була небезпечна ілюзія. (...) Сформований після Другої світової війни світовий порядок не просто застарів, він зараз є зброєю, яка використовується проти нас». Заява Рубіо викликала занепокоєння серед світової спільноти щодо майбутньої зовнішньої політики другої адміністрації Дональда Трампа [5]. Потім заяви та дії президента Трампа, - «Моя адміністрація йде на рішучий розрив із зовнішньополітичними провалами минулої адміністрації і, відверто кажучи, з минулим взагалі» та членів його команди сформували розуміння, що Трамп намагається переглянути практично всі елементи ліберального світового порядку, від торгівлі та відносин із союзниками до солідарності між демократичними державами та захисту прав людини. Така політика президента Сполучених Штатів повністю нівелює форму постнаціонального лібералізму міжнародної системи.

Зауважу, ліберальний світовий порядок (його ще називають «світопорядок, що ґрунтується на правилах» - rules-based order), це система відносин між державами, яка базується на зобов'язаннях, принципах і нормах. У його основі стоїть міжнародне право та міжнародні інститути. Ліберальний світовий порядок передбачає і специфічний набір цінностей таких як вільна торгівля, і набір відповідних інституцій (Світова організація торгівлі, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк). Він також передбачає ідеологічну надбудову, згідно з якою західна ліберальна демократія - це ідеальна форма правління.

За першої каденції на посаді президента США Дональд Трамп, як зауважував державний секретар США Майк Помпео (2018-2021 рр.), виступаючи на конференції Німецького фонду Маршалла на тему «Реформування міжнародного порядку, заснованого на правилах», 4 грудня 2018 року у Брюсселі, у відповідь на політику Дональда Трампа «Америка понад усе», заявив, що президент США не відмовляється від глобального лідерства, а натомість переформатує систему, що склалася після Другої світової війни, на основі суверенних держав, а не багатосторонніх інституцій. Він також зауважив, що Трамп реформує ліберальний порядок, а не руйнує його. «У кращих традиціях нашої великої демократії ми згуртуємо навколо себе гідні нації, щоб побудувати новий ліберальний порядок, який запобігає війні та досягає більшого процвітання. (...) Ми діємо, щоб зберегти, захистити і просувати відкритий, справедливий, прозорий і вільний світ суверенних держав», - зауважив Помпео. Також, він доповнив, - «Наша адміністрація ... законно виходить або переглядає застарілі чи збиткові договори, торговельні угоди та інші міжнародні домовленості, які не служать нашим суверенним

інтересам або інтересам наших союзників» [7]. Отож, ми можемо зазначити, друга каденція Трампа на посаді президента США, це продовження його політики 2017-2021 рр. але із максимально ревізійністською політикою відносно нинішнього світового порядку.

Обираючи більш вибірккову політику і надаючи пріоритет біполярному змагання з Китаєм, адміністрація Трампа може прискорити мультиполяризацію міжнародної системи, оскільки інші гравці будуть змушені взяти на себе більшу відповідальність за окремі регіони або питання зовнішньої політики. Отож, наступні чотири роки можуть завершити фундаментальну дискусію про те, чи активність США у світі сприяє стримуванню чи підживленню глобальної нестабільності, як зазначається у звіті Мюнхенської конференції з безпеки 2025 [3, с.60].

На ризики щодо зміни ролі США за наслідками виборів 2024 року, також, зауважували аналітики проекту «Global Risks & Alternative Worlds Project» (Центр Стімсона). Вони відмічають, що найбільш відчутними будуть наслідки економічної політики Трампа, зосередженої на нових тарифах, що загрожує уповільненням зростання, підвищенням цін, інфляцією та зниженням продуктивності праці в США. Цикл дорогих заходів у відповідь з Європою та конкурентні девальвації валют збільшать ризики для глобальної фінансової стабільності, що потенційно може призвести до тотальної економічної війни з Китаєм. Також, ймовірно, відбудеться прискорення фрагментації світової економіки та посилення протекціоністських тенденцій, що, за оцінками МВФ, може призвести до скорочення світового ВВП на 1,6% до 2026 року. Його дії «зробимо Америку знову великою» пророкує односторонній економічний інтервенціонізм для захисту американської економіки. Аналітики, зауважують, що міжнародні інституції - такі як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Організація Об'єднаних Націй, регіональні альянси, які були стовпами світового порядку під егідою США, зіштовхнуться з послабленням американської участі [1].

Також, як на один із вагомих факторів (політика нової адміністрації США Дональда Трампа), який буде мати вплив на глобальний економічний ландшафт вказують провідні економісти (World Economic Forum's Centre for the New Economy and Society). Вони одностайні в думці, що події в США змінять траєкторію розвитку світової економіки, причому переважна більшість (61%) характеризують ці зміни як довгострокові зрушення, а не як короткостроковий збій. Вони очікують значних змін у сферах торгівлі, міграції, дерегуляції, фінансової політики, промислової політики та зовнішньої політики. Системна важливість США

для світової економіки означає, що зміни в адміністрації завжди ретельно оцінюються з точки зору їхніх потенційних внутрішніх і міжнародних наслідків. Після виборів, як відмічають економісти, ця тенденція була надзвичайно інтенсивною, як через несприятливі глобальні умови, так і через платформу кардинальних політичних змін, на якій президент Трамп проводив передвиборчу кампанію [2, с.5]. Як ми можемо ґрунтовно зазначити, враховуючи ряд дій Дональда Трампа за сто днів на посаді президента США, прогнози аналітичних центрів справджуються.

Відмітимо, під час Мюнхенської конференції (2025 р.) стало очевидно, що друге президентство Дональда Трампа відкриває нову еру американської зовнішньої політики, що матиме відлуння по всьому світу, включаючи союзників. «Минулий тиждень був найпохмурішим в Європі з часів падіння залізної завіси. (...) Європа більше не може розраховувати на Сполучені Штати, як на союзника, у випадку інтервенції», як зауважується в The Economist у редакційній статті «Найгірший кошмар Європи». Європа переживає найскладнішу геополітичну ситуацію з часів закінчення холодної війни. Війна, яку веде РФ, загрожувє знищити як Україну, так і європейський порядок безпеки, а геоекономічна напруженість і структурна економічна слабкість ставлять під загрозу стабільність та розвиток Європи. Водночас, внутрішня поляризація підриває довіру до ЄС та його здатність діяти. Цей тиск посилюватиметься з приходом до влади нової адміністрації США, яка може зменшити свої зобов'язання відносно безпеки Європи, розпочати торговельні війни та заохочувати популістські рухи, що поглиблюють внутрішні розбіжності в ЄС. Враховуючи, що адміністрація Трампа здебільшого розглядатиме свою зовнішню політику, як було зауважено, через призму протистояння з Китаєм Сполучені Штати можуть відмовитися від своєї історичної ролі гаранта безпеки Європи. Хоча деякі республіканці попереджають, що «вартість стримування значно менша, ніж вартість війни». США, ймовірно, перекладуть основний тягар захисту континенту на європейських союзників по НАТО. Оскільки як було зауважено представниками адміністрації Трампа і самим Трампом, вони більше не вважають безпеку, демократичну стабільність чи процвітання Європи стратегічними пріоритетами. Хоча офіційний вихід США з НАТО малоімовірний, але довіра як до статті 5, так і до ядерної парасольки США викликає великі сумніви серед членів Альянсу.

Наведемо деякі ретроспективні моменти. Невдовзі після вступу на посаду у 2021 році президент США Джо Байден вигукнув на Мюнхенській конференції з безпеки, що «Америка повернулася (...)

Трансатлантичний альянс повернувся». Після чотирьох років першого правління президента Дональда Трампа серед європейців настало відчутне почуття полегшення. І попри серйозні розбіжності щодо виходу США з Афганістану чи торговельних відносин, лідерство адміністрації Байдена в координації західної відповіді на повномасштабне вторгнення РФ в Україну підкреслило її трансатлантичні повноваження [6]. Але, оглядаючись на ті події 2021 року, сьогодні, у 2025 році, цілком можемо вважати, що президентство Джозефа Байдена (2021-2025pp.) стало останнім тріумфом традиційних трансатлантистів, а не поверненням до трансатлантичних норм. Перед Європейським Союзом зараз постає нелегкий вибір, а саме, від того, наскільки адміністрація Трампа дотримуватиметься своїх заяв, залежатиме, наскільки ЄС повинен переглянути свої відносини із США або ж піти на емансипацію від Вашингтону, щоб стати, як зауважив президент Франції Еммануель Макрон, «третім полюсом» з більшою автономією. У будь-якому випадку, щоб зупинити свій схід як геополітичного гравця і відновити вплив, ЄС повинен переосмислити себе і дати відповідь на головне питання, яке ставив канцлер Німеччини Олаф Шольц у 2022 році в статті «The Global Zeitenwende», - «Як ми, як європейці і як Європейський Союз, можемо залишатися незалежними гравцями у все більш багатополлярному світі?»

Додатковим фактором бажання Трампа повного перегляду міжнародної системи, є дії США відносно основної міжнародної інституції, координатора світового процесу – ООН. 20 лютого 2025 року група сенаторів республіканців представила законопроект «Disengaging Entirely From the United Nations Debacle Act of 2025» щодо припинення членства США в ООН та її фінансування. Законопроект передбачає анулювання закону 1945 року про членство США в ООН. Зауважимо, хоча до ООН, є багато запитань але вона була створена як універсальна система для підтримування міжнародного миру і безпеки за наслідками Другої світової війни щоб світ ніколи не повторив помилок, які б призвели до катастрофічних наслідків. Цей порядок забезпечується правовою системою, визнаною міжнародним співтовариством, впроваджений в системі підпорядкованих органів (Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна і Соціальна Рада, Рада з Опіки, Міжнародний Суд і Секретаріат), або координованою Організацією Об'єднаних Націй (Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, ЮНЕСКО, Всесвітня організація охорони здоров'я, Світова організація торгівлі, Міжнародний кримінальний суд тощо), а також нормативно-правовими актами (Статут Організації Об'єднаних Націй, Загальна Декларація Прав Людини,

конвенції, угоди, рішення тощо). Ініціатори законопроекту мотивують таке рішення тим, що ООН не просуває американські інтереси та не відповідає порядку денному президента Дональда Трампа «Америка понад усе». Сенатор Майк Лі, співавтор законопроекту, зазначає, що «Організація Об'єднаних Націй перетворилася на платформу для тиранів і місце для нападів на Америку та її союзників. Ми повинні припинити платити за це. Оскільки президент Трамп кардинально змінює нашу зовнішню політику, ставлячи Америку на перше місце, ми повинні вийти з цієї фіктивної організації і надати пріоритет реальним альянсам, які забезпечать безпеку і процвітання нашої країни» [4]. Додатково зауважимо, в день складання присяги Президента США (20 січня 2025 р) Дональд Трамп підписав укази про вихід країни з Паризької кліматичної угоди, про вихід США з Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ); 4 лютого 2025 року він видав указ про вихід США з Ради ООН, з прав людини. Отже, якщо Сполучені Штати дійсно розпочнуть вихід із Організації Об'єднаних Націй та її організацій, враховуючи, що це країна, засновниця і один із основних стовпів Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин, то дійсно, як було акцентовано у підсумках Міжнародної конференції з безпеки 2025 - старі часи минули, і починається нова ера.

Як зауважував Генрі Кіссінджер, один із найвпливовіших зовнішньополітичних архітекторів США, в інтерв'ю виданню The Financial Times «Ми знаходимося в дуже складному історичному періоді» (2018), - «Я вважаю, що Трамп може бути однією з тих постатей в історії, які час від часу з'являються, щоб ознаменувати кінець епохи і змусити її відмовитися від старих претензій». Погодимося з Кіссінджером і дозволимо собі продовжити його думку. Трамп лише загострив тенденції, які вже мали місце в міжнародній системі. Цілком очевидно, що ми маємо справу з фазовими переходами, які називали і підсилювалися в 80-90-их роках минулого століття, коли відбулася трансформація геополітичного ландшафту від біполярної до однополярної системи під координацією Сполучених Штатів. Тому сьогодні ми маємо справу з реакцією на економічні, політичні, ідеологічні, безпекові питання тощо диспропорцій Ялтинсько-Потсдамської системи, коли десятиліттями називали певні протиріччя, зокрема політика подвійних стандартів на якій постійно акцентували увагу країни Глобального півдня. При переобтяженні накопичених проблем настає час коли внутрішня напруженість епох виривається назовні і починається процес трансформації. За Трампа ми підійшли до відмітки, коли всі протиріччя попереднього періоду досягли

такої критичної межі, коли міжнародній спільноті далі робити вигляд, що нічого не відбувається - стає неможливим. Ми зараз перебуваємо в початковій фазі еволюційного процесу, який змінюватиме парадигми, що склалися в Ялтинсько-Потсдамську систему. Тобто, ми знаходимося на шляху до нової епохи, яку сьогодні складно окреслити, але, що можна зазначити напевно, що Трампізм відкриває нову еру зовнішньої політики США, яка матиме відлуння у всьому світі. Стрімкі і еволюційні зміни геополітичного ландшафту неминуче призведуть до створення нової міжнародної системи, зокрема і нової архітектури світової безпеки, яка прийде на заміну Ялтинсько-Потсдамської системи як вона колись прийшла на заміну Версальської. Відносно Сполучених Штатів, скоріш за все, вони вже не будуть обтяжені обов'язками світового модератора та гегемона, водночас вони більш упевнено формуватимуть регіонально-континентальні союзи та продовжуватимуть міжнародну діяльність на основі принципів політичного і економічного прагматизму, що як наслідок вплине на становлення нового багатопольярного світового порядку.

Список використаних джерел:

- 1.Burrows M., Manning R. Top Ten Global Risks for 2025. STIMSON. Global Risks & Alternative Worlds Project. January 13, 2025. URL: <https://www.stimson.org/2025/top-ten-global-risks-for-2025/>
- 2.Chief Economists Outlook January 2025. Centre for the New Economy and Society. URL: https://reports.weforum.org/docs/WEF_Chief_Economists_Outlook_January_2025.pdf
- 3.Multipolarization. Munich Security Report 2025. URL: https://securityconference.org/assets/02_Dokumente/01_Publikationen/2025/M_S_R_2025/Multipolarization_%E2%80%93_Munich_Security_Report_2025.pdf c. 55
- 4.No sane country would stand for this: Lawmakers launch effort to withdraw US from UN. Fox News, February 20, 2025. URL: <https://www.foxnews.com/politics/no-sane-country-would-stand-this-lawmakers-launch-effort-withdraw-u-s-from-united-nations>
- 5.Opening Remarks by Secretary of State-designate Marco Rubio Before the Senate Foreign Relations Committee. January 15, 2025. URL: <https://www.state.gov/opening-remarks-by-secretary-of-state-designate-marco-rubio-before-the-senate-foreign-relations-committee/>

6.Schütte L. Seize the Burden. A European Initiative to Put NATO on a Sustainable Footing. Foreign & Security Policy. 2024. URL: <https://americangerman.institute/publication/seize-the-burden/>

7.Trump shaping new 'liberal' order to block Russia, China, Iran, says Pompeo. Reuters, December 5, 2018. URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-eu/president-trump-is-building-a-new-liberal-order-says-pompeo-idUSKBN1O3102/?il=0>

*Nataliia Vasylyshyna,
D.Sc. in Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of Foreign Language and Translation Department,
State University “Kyiv Aviation Institute”
Ukraine, Kyiv
nataliia.vasylyshyna@npp.kai.edu.ua*

*Tatiana Skyrda,
Ph.D. in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Acting Head of Foreign Language and Translation Department,
State University “Kyiv Aviation Institute”
Ukraine, Kyiv
tetiana.skyrda@npp.kai.edu.ua*

SOFT-SKILLS CULTIVATION IN UNDERGRADUATES’ PERSONALITIES AS AN IMPORTANT COMPONENT OF ENGLISH COURSES AT UNIVERSITY

In the current economic landscape, employers are increasingly prioritizing applied skills over cognitive abilities when seeking new hires. Academic qualifications are no longer viewed as the sole measure of a candidate's professional competence, as they once were. The Fourth Industrial Revolution has significantly transformed the labor market, with knowledge now recognized as a key driver of productivity and economic advancement, while information technology has gained paramount importance. In this context, whether individuals are entering the workforce for the first time or transitioning to new roles, their ability to adapt, foster positive workplace relationships, and navigate the unpredictable challenges of their jobs is crucial for achieving success (Costin, G., 2022).

Consequently, today's higher education graduates must not only acquire the technical skills relevant to their professions but also develop a range of soft skills, such as effective communication, coordination, stress management, and problem-solving abilities. This article aims to explore the relationship between soft skills and employability within the global labor market, as well as the significance of these skills for the career success of future professionals. Additionally, it will analyze various definitions and identify the most sought-after soft skills based on existing literature. The article will also address the role of higher education in cultivating and enhancing these essential soft skills (Cinque, M., 2025).

The research highlighting the importance of soft competencies in professional and career advancement reveals that there is no universally accepted definition of "soft skills," with various interpretations found across different sources. Literally translated from English, "soft skills" refers to abilities that are not confined to a specific professional category. The Oxford Dictionary defines "soft skills" as personal attributes that facilitate effective and harmonious collaboration with others. These skills provide the necessary adaptability to hard skills, enabling individuals to progress and remain relevant in dynamic work environments. Soft skills are closely linked to cognitive, practical, and creative abilities, which have evolved in humans over the past 50,000 years. While hard skills define a person's professional identity—such as being an engineer, physicist, or philosopher – soft skills function independently of these roles, transcending the rigid requirements of specific professions.

Other definitions describe soft skills as a combination of abilities and personal traits that enhance work efficiency and interpersonal interactions. In the field of psychology, the term typically encompasses a range of social skills, including persuasion, leadership, communication, negotiation, teamwork, personal development, time management, knowledge, and creativity. Additionally, some perspectives view soft skills as abstract, difficult-to-measure attributes that fall outside traditional classifications of human capabilities. Furthermore, certain definitions emphasize the relationship between soft skills and emotional intelligence. According to Paajanen, soft skills are a sociological concept linked to an individual's "EQ" (Emotional Quotient), encompassing a range of personality traits, social etiquette, communication abilities, personal habits, friendliness, and optimism that shape interactions with others (Cinque, M., 2021).

Critical thinking refers to the capacity to logically and objectively analyze, evaluate, and synthesize information. It encompasses the examination of assumptions, the identification of biases, and the evaluation of evidence to

arrive at sound conclusions. This skill is vital in both personal and professional settings, as it empowers individuals to make informed choices, tackle intricate problems, and manage uncertainty effectively. By enhancing critical thinking abilities, learner can position to confront challenges more adeptly, steer clear of misinformation, and participate in significant, constructive dialogues that foster innovation and advancement.

Numerous scholars have articulated definitions of critical thinking, each highlighting distinct facets of this intricate cognitive process:

– *Michael Scriven, an American philosopher, characterizes critical thinking as "the intellectually disciplined process of actively and skillfully conceptualizing, applying, analyzing, synthesizing, and/or evaluating information obtained from, or produced by, observation, experience, reflection, reasoning, or communication, serving as a guide for belief and action."*

– *Robert Ennis, professor emeritus at the University of Illinois, refers to critical thinking as "reasonable, reflective thinking aimed at determining what to believe or how to act."*

– *Diane Halpern, a cognitive psychologist and former president of the American Psychological Association, defines it as "the application of cognitive skills or strategies that enhance the likelihood of achieving a favorable outcome." (Prasad K., 2021).*

Enhancing critical thinking abilities not only improves problem-solving skills but also strengthens capacity for data-driven decision-making and provides a systematic approach to addressing complex issues. Effective critical thinkers are at ease with uncertainty and are prepared to question their assumptions to reach the most informed conclusions.

To develop critical thinking skills while teaching English courses at university students might be proposed to give their personal opinions on the following cases:

1. It is commonly believed that individuals who engage in reading for enjoyment enhance their imaginative capabilities and develop superior language skills compared to those who favor watching television. To what extent do you concur or dissent? Provide justifications for your viewpoint and include any pertinent examples from your own knowledge or experiences.

2. Some individuals assert that obtaining a university education is the most effective pathway to securing employment, while others contend that acquiring skills and experience holds greater significance. Examine both perspectives and present your own viewpoint.

3. Write a letter to the director of the museum expressing your interest in a voluntary or unpaid position. In your correspondence, clarify your

motivation for seeking voluntary work at the museum, outline the skills and attributes you possess that would be beneficial, and specify your availability for work.

4. There are differing opinions regarding the role of education in securing employment; some argue that education is essential, while others emphasize the importance of experience and skills. Analyze both viewpoints and share your perspective.

5. Every parent aspires to provide the best opportunities for their children. Some believe that schools should focus on teaching practical skills, while others argue that a diverse curriculum is more advantageous for a child's future. Discuss both sides and offer your opinion.

6. It has been suggested that across all educational levels, from primary schools to universities, excessive time is devoted to memorizing facts rather than acquiring practical skills. Do you agree or disagree with this assertion?

7. Some individuals maintain that reading books fosters greater imagination and language proficiency compared to watching television. Do you agree or disagree with this statement?

8. A local museum is seeking individuals for part-time voluntary or unpaid positions. You are interested in applying for this opportunity. Write a letter to the museum director outlining your desire to undertake voluntary work at the museum, detailing the skills and qualities you possess that would be advantageous, and indicating your availability for work (Cinque, M., 2021).

Universities typically prioritize the instruction of professional knowledge over the development of soft skills such as creativity, problem-solving, personal communication, and both writing and speaking abilities. While students are trained to become engineers, accountants, or dentists, they often lack essential soft skills. This deficiency can lead to significant challenges for graduates in their professional lives. Although university education equips them with the technical expertise to design machinery, treat illnesses, or create economic growth models, many struggle with effective communication, teamwork, and problem-solving. Consequently, corporations invest substantial amounts in soft skills training, which often proves to be brief and inadequate, resulting in additional costs in terms of both time and money due to the absence of these skills. It is imperative that university students develop soft skills prior to graduation. This study will assess the strategies for enabling students to acquire these essential skills during their higher education (Nieragden, G., 2020).

In conclusion, businesses require employees who possess both hard and soft skills. While university education primarily focuses on imparting hard skills, it is equally important for students to develop soft skills. Contextual learning serves as an effective method for acquiring these essential soft skills. Engaging in various activities during university, such as long-term apprenticeships, sports, volunteer work, art and design projects, extended workshops, and both domestic and international travel, as well as learning to play a musical instrument, can significantly enhance soft skill development. Gaining these skills may necessitate a shift in attitudes, which can be cultivated through prolonged training.

Consequently, universities provide an ideal environment for the development of soft skills, given the time available and the diverse activities offered. The examples presented in this paper clearly demonstrate that university activities play a vital role in fostering soft skills. In conclusion, acquiring soft skills during university is a highly effective strategy that can address the deficiencies in soft skills training within the business sector.

References

1. Costin, G. (2022). Briefing paper. "Legitimate subjective observation and the evaluation of soft skills in the workplace". Albury Convention. Centre and Performing Arts Centre. PP. 39 – 56.
2. Cinque, M. (2025). Speech at workshop. "Soft Skills and their role in employability – New perspectives in teaching, assessment and certification". Comparative analysis on the state of the art of Soft Skill identification and training in Europe and some Third Countries. Bertinoro, FC, Italy. PP. 12 – 38.
3. Cinque, M., (2021). Journal article. "Lost in translation". Soft skills development in European countries. Tuning Journal for Higher Education. University of Deusto. Volume 3, Issue No. 2, May 2016, pp. 397 – 398.
4. Nieragden, G. (2020). Journal article. The soft skills of Business English. The Weekly Column. PP. 16 – 33.
5. Prasad K., (2021). Journal article. Soft Skills Are Smart Skills. California Job Journal, 20, pp. 3 – 4.

Ліончук Олексій
PhD, доктор гуманітарних наук з історії
Незалежний дослідник
Краків, Республіка Польща
oleksijlion@gmail.com

ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ ТА ІСТОРИЧНІ ПОМИЛКИ XX СТОЛІТТЯ

Ось вже 11 років, як людство знову стоїть на порозі хаосу та тотальної війни світового масштабу. Цінності та запобіжники на яких будувалася повоєнна система міжнародної безпеки остаточно зазнали краху. У більшості країн Центральної та Східної Європи знову відроджуються найгірші зразки націоналізму. Угорщина та Словаччина впевнено йдуть в бік авторитаризму та популізму. Перемога Дональда Трампа додає Віктору Орбану та Роберту Фіцо впевненості в обраному ними курсі. На Кавказі, у Грузії тривають протести проти призупинення правлячою партією «Грузинська мрія» переговорного процесу щодо вступу країни до ЄС. В багатьох експертів та спостерігачів ця ситуація однозначно асоціюється з аналогічними подіями в Україні 2013 – 2014 років.

2025 рік – рік не менш важливих виборів ніж 2024. Цього року відбулися дострокові вибори у Німеччині (пори те, що перемогли ХДС, ультраправа політична партія Альтернатива для Німеччини (AfD) отримала понад 20% голосів головним чином у Східних Землях, тобто колишньої НДР), відбудуться чергові президентські вибори в Польщі, а також вибори в Угорщині та Словаччині. Кожні вибори українці, вдома і за кордоном, зустрічають з хвилюванням та страхом. Оскільки не відомо як новий уклад сил позначиться на підтримці України у війні з Росією.

Ми вже всі побачили як новий (старий) президент США, Дональд Трамп активно допомагає авторитарним лідерам завершити руйнування існуючої системи міжнародних відносин, які були вибудовані після завершення Другої світової та трималися й закріплювалися під час війни холодної, у протистоянні з СРСР. Під великим питанням, особливо після розмови президентів Трампа та Зеленського у Білому Домі 28 лютого, трансатлантична єдність, котра зміцнювалася та вибудовувалася протягом другої половини XX та перших декад XXI століття.

Пропоновані тези базуються на компаративістичному аналізі сучасних та минулих подій, методах об'єктивізму та історизму.

Важливими при написанні тез були праці Збігнева Бжезінського, Тімоті Снайдера, Ярослава Грицака, Енн Апелбаум та Джона Міршеймера.

Складається враження, що світ рухається по історичному колу й ми знову опинилися в 20 – 30-х роках тільки не ХХІ, а ХХ століття. Де так само панували економічна та політична нестабільність, тому від середини 1920-х рр. Європа повільно, але впевнено занурювалася в морок авторитаризму та тоталітаризму. США ж у цей період занурилися у власні внутрішні справи, обравши курс самоізоляції від європейських справ. Єдина різниця, тоді до цього кроку Америку підштовхнули Велика Британія та Франція, які вважали, що самі зможуть контролювати справи на європейському континенті. Зараз, це рішення виключно Дональда Трампа та його адміністрації, до якої не запросили ні Джона Болтона, ні Курта Волкера, ні Майка Помпео та багатьох інших прихильників співпраці з ЄС та подальшої підтримки України в її війні за своє існування.

Перший раунд розмов, між американською та російською делегацією в Саудівській Аравії, без участі українських та європейських партнерів, викликав ще одні паралелі з Мюнхенською конференцією 1938 року, де фактично відбулося поховання решток Версальсько-Вашингтонської системи світового порядку та фактичний розподіл єдиної демократичної країни в Центральній Європі того часу – Чехословацької республіки. Делегацію останньої навіть не допустили до переговорного процесу, а лиш запросили, щоб поставити перед фактом і прийняти ганебні умови. Це був, по суті, дозвіл для Гітлера розпочати нову війну на континенті. Єдине чого не врахували тоді Чемберлен та Деладьє, що одними з перших об'єктів гітлерівського вермахту стануть саме їхні країни, одразу ж після пошматованої Сталіном і Гітлером Польщі. Звісно, зараз ситуація дещо інша й Демократичний Світ з того уроку історії певні висновки зробив, але Дональд Трамп – ні. Він вперто продовжує вірити в те, що Володів Путін хоче миру, хоча всі вже зрозуміли, що мир у путінському розумінні, це капітуляція України цілковита та безумовна. Американський президент та його радники вперто не помічають, що РФ це неонацистська країна, з ядерною зброєю. Ціле щастя, що атомне озброєння з'явилося після II Світової війни (варто нагадати, що це є зброєю стримування). Путін, за допомогою свого соратника Медведєва, вже неодноразово погрожував застосувати у війні проти України ядерну зброю. Як відомо, радіація не знає кордонів, тому це становить небезпеку для цілого світу, але впершу чергу для Польщі, Литви, Естонії, Латвії, Словаччини, Угорщини, Білорусі, Молдови, з рештою для самої Росії.

Удар по саркофагу 4 енергоблоку Чорнобильської АЕС завданий російським агресором зайвий доказ того, що вони можуть застосувати останній аргумент у цій загарбницькій війні. Ще одним доказом того як розуміє слово мир путінська Росія стали останні ракетні обстріли по дитячому майданчику у Кривому Розі та обстріл центральної частини міста Суми.

Все очевиднішим стає для Європи, що Путін прагне знищити НАТО та ЄС, як помсту за розпад Совецького Союзу. НАТО – це не лише військовий союз, а насамперед альянс успішних економічно розвинених та демократичних країн. Ні СРСР, ні РФ (як правонаступниця) ніколи не відповідали стандартам ЄС і НАТО. Хоча, не лише Путін хотів приєднання Росії до Північноатлантичного Альянсу, але й Хрущов у 1956 році, проте обидва дістали дипломатичні відмови. Це ще одна причина такої фактично ірраціональної ненависті до Вільного світу та його цінностей. Як слушно зазначив Тімоті Снайдер, Путін вирішив не проводити реформи для покращення життя громадян РФ, а зробити все щоб країни-члени ЄС і НАТО опинилися в таких же злиднях як і росіяни [6].

На нашу думку, світ зараз перебуває у геополітичному хаосі, як це слушно зауважив Збігнев Бжезінський ще у 2012 році: “Якщо Америка перестане відігравати ключову роль у світі, верховенство на політичній арені навряд чи здобуде один наступник Америки, як от Китай... Швидше за все, розпочнеться тривалий етап нерішучих і дещо хаотичних перегруповань світової та регіональної влади на якому не буде звиятижних переможців, тільки чимало невдач” [2, с. 65]. Ці рядки стосуються нинішнього 2025 року, прогноз виявся досить точним.

Щоб зрозуміти події сьогодення варто ще раз проаналізувати події які сталися в 1945 році, під час Кримської та Постдамської конференцій, на яких було вирішено долю повоєнної Європи, а особливо її Центральної та Східної частин які опинилися під окупацією СРСР. Однією з ключових помилок Західних альянтів були вимушені компроміси із Сталіном, який так само як і Гітлер був винуватцем початку Другої Світової війни і мав би сидіти на Нюрнберзькому процесі поряд з Герінгом та Рібентропом. Навіть після розпаду імперії зла навіть символічного суду над злочинами комунізму світ так і не зміг провести. Коли ж зло залишається не покараним воно відроджується й знову розпочинає сіяти хаос, терор і війну. Путін та його оточення це сприйняли традиційно – як слабкість Заходу й розпочали тестувати ЄС та НАТО,

спочатку війною проти Грузії у 2008 році, а з 2014 року гібридною, а від 24 лютого 2022 року повномаштабною агресією проти України.

Як показує історичний досвід, демократія не є ідеальним політичним режимом, адже за допомогою демократичних механізмів неодноразово до влади, в різних країнах, приходили популісти та диктатори. Під цим кутом зору країни пострадянського простору були та є вкрай вразливими щодо цього. Варто нагадати, що Україну наприклад в 1990-х роках на Заході експерти називали країною з нестабільною демократією. Та саме Україна продемонструвала готовність розвивати у себе демократичний режим і будувати громадянське суспільство. Це підтвердили дві великі акції громадянського спротиву у XXI столітті, відомі світові як Помаранчева революція та Революція Гідності. Були та є відкати до авторитарних тенденцій у 2010 – 2014 рр. та до певної міри після виборів 2019 року.

Але не лише Україна, авторитарний та популістський режим побудовано Віктором Орбаном в Угорщині, про що пише в своїх останніх книгах Енн Апелбаум [1]. Щось подібне відбувається в Словаччині на даний момент також. Після перемоги Петера Павела в Чехії навпаки відбувається позитивна демократична динаміка. На виборах президента Польщі, одним з ключових питань, у боротьбі за голоси виборців, є українські біженці. І риторика кандидатів правого крила є переважно негативною та маніпулятивною.

Отже, геополітичні виклики які стоять перед сучасним світом пов'язані з розробкою нової системи міжнародної системи безпеки та збереження миру. Чи переживе цю турбулентність НАТО? Наразі важко відповісти однозначно, але пробудження Європи вселяє стриманий оптимізм. Якщо ЄС вдасться перетворити свою економічну міць в мілітарну це буде серйозний фактор для стримування автократій від подальших намірів перегляду кордонів. ООН, на жаль продемонструвала свою цілковиту неспроможність не лише запобігти агресії Росії, але й ефективно покарати її. Тому після завершення ООН має бути ліквідована, як і її попередниця Ліга Націй. Натомість має бути утворена абсолютно нова та ефективна міжнародна організація, яка матиме ефективні інструменти для запобігання війн та конфліктів у майбутньому. Німецьки генерал Карстен Брейер підкреслює: “Мета Путіна — послабити і знищити НАТО як альянс і дискредитувати нашу західну форму суспільства. Чи дійде до цього? Ми не знаємо. Але ми чітко обмежуємо цю можливість для супротивника через стримування, тобто через наші власні оборонні можливості. Однак ми вже бачимо гібридну війну: атаки

та операції впливу через саботаж, шпигунство та дезінформацію з російського боку, які щодня відбуваються і у Німеччині” [4].

Список використаних джерел:

1. Anne Applebaum (2024) *Koncern Autokracja. Dyktatorzy, którzy chcą rządzić światem*. Warszawa: Wydawnictwo Agora – 228 s.
2. Бжезінський Збігнев (2012) *Стратегічне бачення: Америка і криза глобальної влади/ Пер. з англійської Ганни Лелів – Львів: Літопис – 168 с.*
3. Грицак Ярослав (2021) *Подолати минуле: глобальна історія України – Київ: Портал – 432 с.*
4. Крупка Анастасія (2025 квітень 14) Генінспектор Бундесверу: “Мета Путіна — послабити і знищити НАТО як альянс” URL https://tyzhden.ua/heninspektor-bundesveru-meta-putina-poslabyty-i-znyshchyty-nato-ialians/?fbclid=IwY2xjawJuIsdleHRuA2FlbQIxMQABHtAOv-ScEALTUZyOA-7GGKCEoLWpvEqJbgr3SiROBP6mrQUG1hLubTm1hwQX_aem_rGBF5_slmmYt6pzB-jPH4w
5. John J. Mearsheimer (2021) *Wielkie złudzenie: liberalne marzenia a rzeczywistość międzynarodowa/przekład Tomasz Bieroń – Kraków – Warszawa: Wydawnictwo Nowej Konfederacji, Universitas – 376 s.*
6. Timothy Snyder (2019) *Droga do niewolności. Rosja-Europa-Ameryka/przekład Bartłomiej Pietrzyk – Kraków: Znak Horyzont – 244 s.*

*Недюха Микола Петрович,
доктор філософських та юридичних наук,
професор, професор кафедри соціології та політичних наук
Державний університет “Київський авіаційний інститут”
mykola.nediukha@npp.kai.edu.ua*

**ПОВОЄННИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: СУВЕРЕННІСТЬ,
НЕЗАЛЕЖНІСТЬ І САМОДОСТАТНІСТЬ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНІ
ПІДВАЛИНИ ПОШУКУ ЗАДОВІЛЬНИХ ВІДПОВІДЕЙ НА
ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ**

В основу з’ясування проблематики повоєнного розвитку України

уявляється доцільним покласти парадигми сучасного соціологічного знання в їх методологічній підпорядкованості людиноцентризму, уособленням якого, як відомо, є соціологічний реалізм, соціологічний номіналізм і соціальний конструктивізм.

При цьому варто наголосити, що соціологічний реалізм в його парадигмальному вимірі передбачає пріоритетність забезпечення функціонування базових функцій суспільства – ціледосягання, адаптації, інтеграції, самовідтворення та зняття напруги.

Натомість соціологічний номіналізм підпорядкований завданням утвердження пріоритету прав і свобод людини та громадянина.

Науковий потенціал соціального конструктивізму передбачає обґрунтування можливих моделей повоєнного розвитку України – реалістичної, оптимістичної та песимістичної відповідно до системно обґрунтованих ціннісних і світоглядно-ідеологічних засад буття сучасної політичної нації, скажімо, українського консерватизму як структурованої єдності постулатів лібертаризму, націоналізму та лібералізму.

Пошуки задовільних варіантів відповіді на виклики та завдання повоєнного розвитку України обумовлюють необхідність звернення до визначальних тенденцій динаміки соціальних змін першої чверті XXI століття [1], зокрема:

а) посилення фрагментації сучасного глобалізованого світу, його непередбачуваності та хаотичності, волюнтаристських спроб штучного приниження правомочності окремих суб'єктів світового/європейського цивілізаційного процесу;

б) становлення України як самодостатнього національного суб'єкта процесу соціальних змін – потужного чинника європейської консолідації, виникнення та стрімкого поширення локальних точок напруги як джерела формування нового соціального порядку;

в) пріоритетність формування індивідуальної та колективної ідентичності як засадничої підвалини суб'єктного позиціонування України та конструювання європейського соціального простору [2].

Відповідно до вищезазначених парадигм та визначальних тенденцій динаміки змін глобального світового процесу викристалізовується бачення повоєнного розвитку України як предмету дослідження.

Відтак повоєнний розвиток України можна визначити як цілеорієнтований процес цивілізаційного входження України до європейського та світового соціального та політико-правового простору у двоякий спосіб або, як більш вірогідніший варіант, їх поєднання: а) адаптації, соціалізації та інтеріорізації соціальних, ціннісних, морально-

етичних і поведінкових зразків життєдіяльності європейського соціуму; б)апроксимації, адаптації та гармонізації вітчизняного законодавчого простору з правовими нормами держав-членів Європейського Союзу, а також імплементації норм європейського права до національної правової системи.

При цьому варто наголосити, що стратегічно орієнтовані проекти повоєнного розвитку можуть бути генеровані виключно в Україні – без цього ми ніколи не станемо самодостатнім суб'єктом соціальних змін – ні на національному, а тим більше на європейському чи світовому рівні. Лише периферійний розвиток, аграрний придаток Європи, світу. Задовільні цілеорієнтовані відповіді можуть бути запропоновані лише самою Україною як суверенним і самодостатнім суб'єктом світового розвитку. Ні ЄС, ні НАТО, ні тим більше США чи глобальний Південь на чолі з Китаєм та Індією на цю місію неспроможні. Відповідно, повоєнний розвиток – це питання нашої наукової компетентності, національної спроможності, потенціалу і ресурсу соціальних змін відповідно до інтенцій українського народу – суб'єкта, який дав назву країні.

Відповідно до вищеназваних парадигм соціологічного знання з великою долею ймовірності можна стверджувати, що нав'язану нам екзистенційну війну, спрямовану на знищення української державності та української національної ідентичності Україна однозначно не програє: про потенціал перемоги України можна говорити у тому числі у константах чинних досі залишкових постулатів геополітики Генрі Кіссінджера, які зводяться переважно до т. зв. «ціни» - співвідношення здобутків і втрат, перемог і поразок, відмінності наявних потенціалів «центру сили», з одного боку, і «потенціалу жертви агресії», з іншого боку.

Де-факто маємо унікальний випадок, коли вперше за всю свою багатовікову історію український народ у переможний для себе спосіб відстоює свою суверенність і незалежність, звичайно, з урахуванням «ціни» перемоги.

Маємо зрозуміти, що суб'єктність України на повоєнному етапі можлива як усвідомлення та результат пріоритетного втілення національних інтенцій у частині формування єдиного континентального безпекового простору, де визначальними «центрами сили» мають постати Франція, Велика Британія, Німеччина (за певних умов) та Україна. Принаймні, їхній сукупний потенціал, передусім військовий, включаючи ядерну зброю, може набути ознак визначальних гарантій безпеки і миру на європейському континенті. І головне, названа суб'єктна європейська

спроможність розгортається у спосіб розгортання потенціалу «точок сили» – формування майбутніх соціальних станів нового європейського і світового порядку.

Уявляється, що потенціал забезпечення повоєнного розвитку України має розгортатися у спосіб з'ясування сутності та перспективи визначальних напрямів соціальної дії, зокрема:

1) укладення нового суспільного договору українського суспільства (політичної нації) і держави на засадах верховенства права, безумовного втілення національних інтересів, пріоритетного формування національної еліти – наукової, політичної, державної. Потенціал українського народу до перезаснування держави знизу узадаєється його спроможністю до волевиявлення як дії, результатом якої має постати свобода як визначальна цінність і жива соціальна дійсність.

Відповідно, Українська держава має бути перезаснована знизу і перезапущена у спосіб:

а) пріоритетного забезпечення прав і свобод людини та громадянина у соціологічний спосіб: переорієнтації на управління! (а не забезпечення) базовими функціями суспільства (за Т. Парсонсом);

б) децентралізації влади як єдино можливого цивілізованого способу утвердження суперечливої єдності виконавчої вертикалі Києва та самоврядної горизонталі територіальних громад;

в) становлення національної судової системи – забезпечення незалежності судів і окремих суддів, їх належної професійної підготовки, становлення безумовної довіри громадян до суду як структури, яка уособлює верховенство права. У цій частині можна стверджувати, що критерієм правової демократії повоєнного розвитку може розглядатися підзвітна виборцям судова система з правом відзиву недобросовісних суддів. Натомість вибори до парламенту мають утверджувати і розвивати політичну відповідальність.

Відповідно, формування відносин довіри торкається однаковою мірою і громадян, і соціальних інститутів, і судової системи [3]. Адже, як зазначав Конфуцій, без довіри народу жодна держава не зможе встояти. Аналогічну думку висловлювали, як відомо, і класики соціології Г.Зіммель і Ф.Тьоніс, констатуючи, що однією з умов формування сучасного суспільства є легітимізація влади на засадах безумовної народної довіри.

У частині утвердження відносин довіри особливого значення набуває критичне мислення з його орієнтацією на правду у повсякденні, істину у науці і подоланні загроз постправди в інформаційному просторі,

індивідуальній та колективній свідомості;

г) укладення нового суспільного договору українського суспільства має передбачати конституційно визначений соціальний і правовий статус науки, а також законодавчо обумовлений перехід до суспільства знань, ґрунтованого на когнітивному знанні – істині, правді, подоланні чи нейтралізації постправди, інтелектуально-інноваційному розвитку;

д) становлення апарату управління як відданих народу державних і муніципальних службовців у єдино можливий до українських реалій спосіб добровільного служіння народу – ідентифікації, запобігання та протидії політичній корупції.

У цій частині особливого значення набуває дещо призабута теорія раціональної організації управління М. Вебера з її визначальними концептами – бюрократії, бюрократизму, морально-етичної й адміністративної відповідальності, політико-правової протидії політичній корупції, яка в умовах України набула основної загрози суверенітету, національній безпеці, територіальній цілісності і, відповідно, державотворчій спроможності українського народу як суверенного і самодостатнього суб'єкта соціальної дії, що дав назву країні.

2) Розрізнення потенціалу і можливостей суспільства, держави і країни. Чинна практика ототожнення держави і країни є, як відомо, пострадянським надбанням і до того ж атрибутом сьогодення.

У тексті Конституції України (1996) держава, суспільство і країна де-юре ототожнюються. У цій частині на етапі повоєнного розвитку уявляється доцільним керуватися, окрім Конституції України, відправними положеннями правової ідеології українського суспільства як політико-правового концепту, а на їх основі розробити Концептуальні засади правової політики повоєнного розвитку України [4].

3) Національна безпека як потенціал і ресурс розвитку: управління (а не забезпечення!) національною безпекою у її відповідності національним інтересам, викликам і загрозам суверенітету, незалежності та територіальній цілісності.

Оскільки розв'язана проти України війна має екзистенційний характер і, відповідно, задовільні безпекові відповіді мають а рїогі передбачати сприйняття рф як атрибутивної загрози буттю української нації.

Так само ідентифікація має відбуватися і на індивідуальному рівні – у спосіб самоідентифікації. Можна стверджувати, що засадничі підвалини і перспективи повоєнного розвитку обумовлюються значною мірою

механізмами (морально-етичними і правовими), а також результатами індивідуальної (особистісної) та колективної (національної) ідентичності.

4) становлення вітчизняної економіки як засіб, ресурс і потенціал повсякчасного розвитку має задаватися форматом становлення нової світової політичної архітектури та економічної кон'юнктури, нормами міжнародного права, інтелектуальним капіталом й інноваційними технологіями, діджиталізацією і цифровою трансформацією.

Уявляється, що зазначений сценарій національного економічного зростання можливий лише за умови знаходження балансу між національною економікою і суб'єктною присутністю України у світовій торгівлі (достатньо 3-4 конкурентноспроможних товарів).

5) денонсація Верховною Радою України Будапештського меморандуму 1994 року та ухвалення рішення про розроблення власної ядерної зброї, для чого Україна має достатні інтелектуальні ресурси, матеріальну базу та інноваційні технології.

6) євроінтеграція – апроксимація, адаптація та гармонізація законодавства, імплементація стандартів ЄС до вітчизняного правового та соціального простору.

Відповідно, неомперію – північно-східного сусіда України – мають очікувати відповідно до вищезазначених тенденцій динаміки соціальних змін ХХІ століття: а) денацифікація; б) демілітаризація; в) децентралізація; г) депсевдоісторизація як звільнення від невласивої їй, вкраденої в Україні тисячолітньої історії.

Список використаних джерел:

1. Готовність до територіальних поступок для якнайшвидшого завершення війни: результати телефонного опитування, проведеного 13-18 травня 2022 р. Київський міжнародний інститут соціології // URL: <https://www.kiis.com.ua>

2. Гавриленко І.М., Недюха М.П., Яковенко Ю.І. Соціальний розвиток: навч. посібник. 2-ге вид., перероб. і доп. Херсон: Видавництво ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. 580 с.

3. Uslaner E. Trust as an alternative to risk // Public Choice. 2013. Vol. 157. No. 3–4. P. 629–639.

4. Недюха М.П. Правова ідеологія українського суспільства : монографія. К.: «МП «Леся», 2012. 480 с.

*Тодоров Ігор Ярославович
доктор історичних наук, професор
Ужгородський національний університет
професор кафедри міжнародних студій та суспільних
комунікацій
Ужгород, Україна
ihor.todorov@uzhnu.edu.ua*

ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ В КОНТЕКСТІ ПОЧАТКУ ДРУГОЇ КАДЕНЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА ДОНАЛЬДА ТРАМПА

У XXI столітті світ стикнувся з низкою фундаментальних геополітичних викликів, що радикально трансформують глобальну архітектуру безпеки. Російсько-українська війна, що розпочалася з анексії Криму та окупації частин Донецької і Луганської областей у 2014 р. та перейшла у широкомасштабне вторгнення у 2022 р., стала найгострішим конфліктом у Європі з часів Другої світової війни.

Друга каденція президента США відзначається радикальним зрушенням у зовнішньополітичній доктрині США, що суттєво впливає на всю систему міжнародних відносин. У 2025 році світ увійшов у нову фазу стратегічної невизначеності: другий президентський термін Дональда Трампа, підтриманий республіканською більшістю в Конгресі США, започаткував кардинальні зміни в зовнішньополітичному курсі однієї з провідних держав. Якщо перша каденція Трампа (2017–2021) лише протестувала межі системи, то друга, згідно з численними аналітичними оцінками, потенційно загрожує переформатуванням самої архітектури глобальної безпеки [1; 2; 3]

Метою даної статті є комплексний аналіз сучасних геополітичних змін через призму ролі США в період «трампівської» політики. Це дозволяє краще зрозуміти динаміку міжнародних альянсів, зміну ролей глобальних гравців та виклики для нової світової рівноваги.

Друге президентство Д.Трампа стало переломним моментом у зовнішній політиці США. Відхід від традиційної ліберальної інтервенціоністської моделі на користь ізоляціонізму та гасла Make America Great Again спричинив кілька стратегічних зсувів: підлив трансатлантичної єдності: сумніви у безпекових гарантіях НАТО; зменшення підтримки України і навіть блокування військової допомоги; політика «умиротворіння», небажання прямо критикувати Путіна, спроби

«перезавантажити» американсько-російські відносини. Така політика викликала занепокоєння серед європейських союзників і фактично сприяла зміцненню позицій авторитарних режимів, які сприйняли її як слабкість Заходу.

Російсько-українська війна та політика США тісно взаємопов'язані. Ключовими ризиками є: потенційний вихід США з НАТО або скорочення зобов'язань по альянсу; мир на умовах РФ, який Трамп неодноразово публічно підтримував як «реалістичний варіант»; ослаблення санкційного режиму, що може реабілітувати РФ на міжнародній арені.

Така політика загрожує не лише суверенітету України, а й підриває такі принципи міжнародного права як принцип недоторканості кордонів та принцип територіальної цілісності. Хоча це і дивно, бо сам Д.Трамп неодноразово проголошував територіальні претензії до Данії, Канади та Панами.

Віддалення США від європейської безпекової інфраструктури створює передумови для формування стратегічної автономії ЄС. Франція, Німеччина та Польща вже ініціюють створення європейських військових сил швидкого реагування, альтернативних механізмів озброєння та розвідки. Проте, ці процеси супроводжуються: посиленням розколу всередині ЄС між «стратегічними атлантистами» і «континентальними ізоляціоністами»; зростанням впливу Китаю як альтернативного партнера, зокрема в сфері інфраструктури, ІТ та енергетики. Європа втрачає стратегічну визначеність, опинившись між глобальними гравцями без надійної американської «ядерної парасольки».

З початком другого терміну Д.Трампа світ зіткнувся з викликами, пов'язаними з радикалізацією зовнішньоекономічної та безпекової політики США. На фоні американського ізоляціонізму відбувається активізація альтернативних центрів сили. Китай посилює вплив у Південно-Східній Азії, Африці та Латинській Америці, просуваючи модель «авторитарного капіталізму». БРІКС трансформується у геоекономічний союз, що дедалі відкритіше протиставляється G7. Близький Схід радикально змінює баланс: Ізраїль, Іран та Саудівська Аравія грають дедалі самостійніші ролі.

У квітні 2025 р. президент Дональд Трамп ініціював масштабні зміни в тарифній політиці США, спрямовані на зменшення торговельного дефіциту та стимулювання внутрішнього виробництва. Збільшення тарифів на китайський імпорт до 125% призвело до загострення відносин між США та Китаєм. Це спричинило значну напруженість у глобальній економіці та фінансових ринках. Введення тарифів на імпорт з ЄС,

Канади та Мексики викликало критику та загрозу введення відповідних заходів з боку цих країн. Багато країн засудили нову тарифну політику США, вважаючи її протекціоністською та такою, що порушує принципи вільної торгівлі. Деякі держави розглядають можливість створення нових торговельних альянсів без участі США. Тарифна політика Д. Трампа має значні геополітичні наслідки, спричинивши напруженість у відносинах з ключовими торговельними партнерами та союзниками.

З початком другого терміну Д.Трампа світ зіткнувся з викликами, пов'язаними з радикалізацією зовнішньоекономічної та безпекової політики США. Європейський Союз, як провідна економічна й політична сила, був змушений оперативно адаптуватися до нової ситуації. ЄС висловив «глибоке занепокоєння» з приводу дій Вашингтона та оголосив про готовність до захисту власних економічних інтересів у рамках СОТ. Тимчасове призупинення дії тарифів сприйняте в ЄС як маневр, а не як жест доброї волі. В ЄС посилюється дискурс щодо стратегічної автономії: оборонної, енергетичної та технологічної. Зокрема, йдеться про відновлення дискусій про створення Європейських збройних сил та посилення ролі PESCO, пошук альтернативних альянсів і партнерів (посилення діалогу з Канадою, Японією, Індією), розширення співпраці в рамках багатосторонніх форматів — G20, СОТ, ООН, без США або всупереч позиції США, прискорення ратифікації угод про вільну торгівлю з третіми державами (наприклад, з країнами Латинської Америки), внутрішнє стимулювання інвестицій у стратегічні галузі: «зелена» енергетика, електроніка, оборона.

Отже, друга каденція Дональда Трампа стала каталізатором глибоких геополітичних зрушень. Світ стрімко поляризується, а роль США як глобального арбітра зменшується. Усі ці тенденції відбуваються на тлі слабшання ролі ООН та міжнародного права. Україна опинилася у центрі нового геостратегічного протистояння, але без традиційної підтримки колективного Заходу, бо таке стале поняття тепер виглядає зруйнованим.

Сьогоднішні геополітичні виклики є безпрецедентними за своєю масштабністю та складністю. Війна в Україні стала лінією розлому між демократичним світом і авторитаризмом. У цьому контексті політика США — ключовий фактор впливу на подальшу долю міжнародної системи. Президентство Д.Трампа демонструє вразливість традиційного західного лідерства та необхідність нових стратегічних підходів до колективної безпеки. Політика Трампа у 2025 році стала каталізатором для переосмислення ЄС своїх зовнішньополітичних і економічних

пріоритетів. Тиск з боку США стимулює Європейський Союз до більшої єдності, самостійності та стратегічної гнучкості. Реакція ЄС базується на принципах багатосторонності, економічної стабільності та мирного співіснування — на противагу конфронтаційної логіки Вашингтона. Нові геополітичні виклики потребують від України: посилення оборонної автономії; розширення дипломатичних альянсів (зокрема з країнами Центрально-Східної Європи); активного залучення до нових форматів регіональної безпеки. Для України та її партнерів важливо вже сьогодні готуватися до потенційних змін у глобальному балансі сил, зберігаючи стійкість, дипломатичну гнучкість та стратегічну автономію.

Список використаних джерел:

Lindsay James Election 2024: What Would Donald Trump's Second Term Foreign Policy Look Like? [Електронний ресурс]. URL: <https://www.cfr.org/blog/election-2024-what-would-donald-trumps-second-term-foreign-policy-look>

NATO: Are we still “stronger together”? [Електронний ресурс]. URL: <https://strategyinternational.org/2025/03/31/publication169/>

Snyder, T. The evil at your door. [Електронний ресурс]. URL: <https://snyder.substack.com/p/the-evil-at-your-door>

*Ціватий Вячеслав Григорович
кандидат історичних наук, доцент,
Заслужений працівник освіти України,
доцент кафедри міжнародних організацій та дипломатичної
служби,
Навчально-науковий Інститут міжнародних відносин,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
e-mail: tsivaty@gmail.com*

КУЛЬТУРНА І ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ГЕОПОЛІТИЧНИХ КООРДИНАТ: КРОСКУЛЬТУРНИЙ І ПОЛІЦЕНТРИЧНИЙ АСПЕКТИ

Турецька Республіка від початку ХХІ століття інституціонально формувала свою особливу модель публічної дипломатії, яка ґрунтувалася

на поєднанні різних ідеологічних концептів і національних традицій. Цю модель варто характеризувати як модель багатовекторної публічної дипломатії, яка й увібрала в себе, як системні складові – численний перелік специфічних галузей дипломатії та багатовікові здобутки практичної дипломатії Туреччини. В основу цієї моделі було покладено принципи, форми та інструменти галузевої дипломатії [2; 5, с. 37-88].

Модель сучасної публічної дипломатії Турецької Республіки демонструє системне поєднання елементів і механізмів нової публічної дипломатії та публічної політики як важливих компонентів зовнішньої політики модерних держав сьогодення.

Концепт «Культурна дипломатія» і концепт «Публічна дипломатія» є важливими елементами сучасної моделі дипломатії провідних держав світу та України. Успішне та ефективне використання цих інструментів дипломатії забезпечує на практиці посилення та просування позитивного іміджу держави в умовах мондіалізованого світоустрою ХХІ століття.

Культурна дипломатія і публічна дипломатія це ефективні напрями галузевої дипломатії, це важливі інструменти в міжнародних відносинах [5, с. 37-88; 6].

У практичній дипломатії Турецької Республіки культурна і публічна дипломатія набули особливої актуальності у відповідь на нові загрози глобалізованого світу та як пошук відповідей на поставлені перед людством питання глобальної безпеки і глобальної дипломатії.

Культурна дипломатія в політико-публічному просторі держав світу набуває особливої актуальності в умовах процесів глобалізації та трансформації сучасної системи міжнародних відносин. Культурна дипломатія має значний вплив на трансформаційні процеси сучасності, зокрема – на протокольну-етикетну практику взаємодії держав, на міжнародно-інституціональне закріплення й просування у світі позитивного іміджу держави [1, с. 171-177; 3, с. 43-47].

За допомогою публічної дипломатії Турецька Республіка поширює та позиціонує свій позитивний політико-дипломатичний імідж, а також забезпечує інституціональні культурні та дипломатичні впливи в усіх регіонах світу (феномени нішевої дипломатії, кулуарної дипломатії, кризової дипломатії, превентивної дипломатії, миротворчої дипломатії, цифрової дипломатії, національного брендингу та ін) [2; 7].

Посередництво у врегулюванні конфліктів як напрям сучасної зовнішньої політики – покладено і в основу моделі публічної дипломатії Турецької Республіки.

Мотивуючи свої дії бажанням зберегти добрі відносини з усіма учасниками багатосторонньої дипломатії, зокрема, щоб мати можливість грати роль головного переговорника в майбутньому.

На думку багатьох представників експертного середовища, на формування такої двійстості в державній політиці Турецької Республіки завдають значного впливу політико-ідеологічні концепції, на які спираються у своїй зовнішньополітичній діяльності органи державного управління держави і стратегічні орієнтири дипломатії.

Публічна дипломатія в Турецькій Республіці проголошується цінністю «відкритого суспільства», яка покликана забезпечити вищий рівень довіри, партнерства між державами, а також зростання економічних, політичних, культурних, науково-освітніх і гуманітарних зв'язків. З іншого боку, у моделі публічної дипломатії Турецької Республіки, присутні такі фактори, які висвітлюють подвійну спрямованість публічної дипломатії (вона може використовуватися для маніпулятивних цілей і захисту власних національних інтересів) [2].

Оцінюючи основні зовнішньополітичні тенденції у сфері публічної дипломатії Турецької Республіки у 2022-2025 роках, варто відзначити значне зростання регіонального розширення зовнішніх контактів цієї держави. Цей політико-дипломатичний процес відбувся, у першу чергу, за рахунок налагодження відносин із сусідами по регіону – мусульманськими країнами Близького Сходу та Північної Африки – та державами Східно-Центральної Європи та Кавказу. Разом з тим, незважаючи на певні ускладнення, зберігаються традиційні зовнішньополітичні напрямки – США, Канада і Європейський Союз.

Зокрема, привертає увагу зростання ролі публічної дипломатії Турецької Республіки в її посередницькій діяльності (дипломатія посередництва) у контексті російсько-української війни [4, с 148-164].

Євроінтеграційна мета в концепції сучасної зовнішньої політики Турецької Республіки – це особлива частина публічної дипломатії цієї держави в умовах геополітичних регіональних змін. Просування Туреччини до Європейського Союзу здійснюється в контексті мети, поставленої засновником Турецької Республіки М.К. Ататюрком, щодо досягнення стандартів сучасної цивілізації.

Ця багаторічна мета турецької зовнішньої політики залишається нереалізованою. Утім, Уряду ПСР завдяки наполегливим зусиллям вдалося привести Туреччину до початку переговорів про вступ до ЄС 3 жовтня 2005 року. Цей довготривалий інституціональний процес продовжується і до сьогодні...

У контексті нових підходів до зовнішньої політики Турецької Республіки необхідно наголосити на зміні характеру її реалізації, зокрема – застосування інструментарію публічної дипломатії та модернізованих моделей переговорів. Пануюча раніше «вичікувальність» поступилася проактивності та амбіціям відігравати все більш впливову роль як у регіоні, так і у світі [3, с. 43-47].

Сучасна Турецька Республіка демонструє в інформаційному суспільстві не лише економічну детермінанту своїх зовнішньополітичних кроків, а й намір бути фактором миру, геополітичного порядку й стабільності [6].

За період упровадження нової зовнішньополітичної концепції Турецькій Республіці вдалося покращити безпекову ситуацію на своїх кордонах, набути більшої міжнародної ваги, здобувати економічні бонуси від регіональної співпраці. Разом з тим, урізноманітнення зовнішніх партнерів, перехід до багатовекторності дозволяють Турецькій Республіці у 2022-2025 роках реалізовувати незалежну політичну лінію та дипломатичну незаангажованість.

Що стосується подальшого спрямування зовнішньої політики, не слід очікувати відмову Турецької Республіки від альянсу із Заходом та іншими акторами сучасних міжнародних відносин – як через значну інституціональну пов'язаність і економічну взаємозалежність, так і небажання позбутися унікального статусу країни, що поєднує у собі два світи – західний і мусульманський [7].

Отже, на специфіку розвитку сучасної державної ідеології Туреччини суттєвого впливу завдають османізм, кемалізм, неоосманізм та постнеосманізм. Трансїсторичною складовою цих концептів є їх спрямованість на збереження територіальної цілісності з початку імперської османської, потім національної турецької держави. Дані елементи впливають на інтелектуалізацію та функціонування сучасної моделі публічної дипломатії Турецької Республіки.

Культурна дипломатія і публічна дипломатія Турецької Республіки в умовах сьогодення та високий рівень її практичної дієвості та ефективності надають підстави характеризувати їх як інтелектуальний феномен і модель для системного вивчення та практичного впровадження кращих досягнень як в Україні, так і інших провідних державах світу.

Культурна дипломатія Турецької Республіки особливу увагу акцентує на кроскультурних особливостях публічного простору і пошуку шляхів взаємопорозуміння між індивідуумами.

Список використаних джерел:

1. Аулін О.А. Особливості розвитку сучасної османсько-турецької державної ідеології: від османізму до постнеосманізму. *Вчені записки Університету «КРОК»*. №2 (74). 2024. С. 171-177.
2. Давутоглу А. Стратегічна глибина: міжнародне становище Туреччини / переклад і переповідь із тур. О.А. Аулін, з англ. О.В. Ауліна. Київ. ДЕОНІС, 2023. 376 с.
3. Циватий В.Г. Дипломатичний протокол, церемоніал та етикет міжнародної ввічливості: модель, інструментарій і національні особливості сучасної дипломатії (теоретико-методологічний аспект). *Гуманітарний корпус. Збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії* / За ред. С.С. Русакова. Вінниця–Київ: «ТВОРИ», 2022. С. 43–47.
4. Циватий В.Г. Концепт «Україна», українські землі та українське суспільство в добу раннього Модерного часу (XVI-XVIII століття): дипломатія, політика, культура, ментальність (міжнародно-політичний, інституціональний і соціокультурний дискурси трансформаційних епох). *Україна та світ: виміри сьогодення: кол. монографія.* / В.Циватий, Ю. Подрез. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2024. С. 148-164.
5. Циватий В.Г. Публічна дипломатія в Україні та світі: соціально-гуманітарний, міжнародно-політичний і практичний виміри зовнішньої політики у сфері культури (1991-2025 рр.). *Соціально-гуманітарні відносини в сучасній Україні: виклики та перспективи: колективна монографія.* Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2025. Розділ 3 (3.2). С. 73-88.
6. Bjola C. & Manor I. The Oxford Handbook of Digital Diplomacy. Oxford University Press USA, 2024. 704 p.
7. Modern Diplomacy in Practice. Written and Edited by Robert Hutchings, Jeremi Suri. Springer Nature Switzerland AG, 2020.

*Ялі Максим Харлампійович
кандидат політичних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри міжнародних відносин
та стратегічних студій
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
maksym.yali@npp.kai.edu.ua*

ЗМІНИ В СТРАТЕГІЇ ДОНАЛЬДА ТРАМПА ЩОДО ПРИПИНЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДРУГОГО ПРЕЗИДЕНТСЬКОГО СТРОКУ

Незважаючи на те, що другий президентський термін Дональда Трампа лише розпочався, втім із наближенням першої важливої дати в політичних традиціях Сполучених Штатів — 100 днів президенства, що припадає на останню декаду квітня 2025 року, можливо вже окреслити ключові підходи Д. Трампа щодо врегулювання російсько-українського військового конфлікту, а також порівняти їх з тими, що були домінантними впродовж першого президентського строку Д. Трампа.

Першу важливу відмінність, на яку необхідно звернути увагу і яка безпосередньо стосується формування нового зовнішньополітичного курсу США, стосується принципу формування нової команди Д. Трампа. Вже є цілком очевидним фактом, що Трамп зробив висновки зі свого першого президентського строку та проаналізував досягнуті результати. Зокрема, щодо боротьби з так званою “глибинною державою”, аби “висушити “Вашингтонське болото”, що було його ключовою передвиборчою обіцянкою у президентській кампанії 2016 року.

Якщо в його команді часів першої каденції принаймні одним з головних критеріїв обрання на важливу посаду в команді Трампа були професійні здобутки та компетенції претендента, то під час другої каденції — насамперед персональна лояльність до Дональда Трампа та готовність виконувати всі його розпорядження та накази, незважаючи на можливу відмінність у поглядах на ці кроки чи дії, або політику в цілому.

Саме завдяки тому, що в команді Трампа часів його першого президентського строку очільниками найбільш важливих посад у сфері національної безпеки та зовнішньої політики були такі постаті як, зокрема радники з національної безпеки Джо Болтон та Джон МакМастер, перший очільник Пентагону Джеймс Меттіс, голова ЦРУ, а потім Державного департаменту Майк Помпео тощо, які могли не лише висловлювати

власну незгоду з поглядами Трампа на ту чи іншу проблему, але й були готові відстоювати власні погляди незважаючи на ризики бути звільненими, Сполученим Штатам вдалося уникнути стратегічних помилок та прорахунків на зовнішньополітичній арені. Зокрема, щодо врегулювання російсько-українського конфлікту на Донбасі.

Більше того, саме адміністрація Трампа зняла вето на постачання летальної зброї до України, яке було запроваджено президентом Обамою в 2014 році, прийняла рішення про продаж Києву протитанкових комплексів “Джавелін” в 2018 році, а також ввела санкції проти російського газогону “Північний потік — 2”, який мав стати альтернативою постачання російського газу до ЄС в обхід України. Адже залежність від української ГТС була одним із головних стримувачів повномасштабної агресії РФ проти України протягом 2014-2020 рр.

Саме тому ставлення до Трампа в українському суспільстві та очікування від його президентства в Україні напередодні та після виборів в США в 2024 році були принаймні нейтральними, або позитивними. Адже відчувалася значна втома від недостатньо рішучої та млявої політики адміністрації Байдена щодо відсічі російської агресії як виклику домінантній ролі США в міжнародній системі.

Натомість при формуванні своєї команди після перемоги на вже третіх для себе президентських виборах, Трамп головним критерієм обрав саме персональну лояльність до нього на противагу професійним здобуткам, а також готовність виконувати його рішення без зайвих питань що, на думку багатьох експертів навіть в Сполучених Штатах, негативно впливає на якість прийнятих рішень як у внутрішній, так і у зовнішній політиці.

Однією з головних передвиборчих обіцянок Трампа було зупинення російсько-української війни “впродовж перших 24 годин з моменту вступу на посаду президента США” або навіть ще раніше після перемоги на президентських виборах[1]. Проте дуже швидко і самому Трампу, і членам його команди, що безпосередньо приймають участь у перемовинах з РФ та Україною стало зрозумілим, що досягнути навіть режиму припинення вогню на полі бою буде вкрай складно.

Проте швидке зупинення війни дійсно поміж РФ та Україною дійсно стало одним із пріоритетів Трампа на початку свого другого президентського строку. Проте, на превеликий жаль для України, принаймні на теперішній момент, заявлена в ході передвиборчої кампанія стратегія щодо вирішення головних збройних конфліктів в світі, що досталися Трампу на його думку у спадщину, зокрема й

повномасштабна агресія РФ проти України - “Мир скрізь силу”, як виявилось, стосувалася не РФ, але саме України, керівництво якої зазнає нищівного тиску з боку адміністрації Трампа з вимогами погодитися на припинення бойових дій не те щоб після деокупації всіх українських територій і виходу на кордони України зразку 1991 року, як це передбачено “Формулою миру”, представленою президентом України Володимиром Зеленським на саміту “Великої двадцятки” в листопаді 2022 року [2], але й без надання будь-яких гарантій безпеки з боку Сполучених Штатів задля унеможливлення чергової військової агресії з боку РФ проти України.

Не зважаючи на те, що після тиску з боку адміністрації Трампа та тимчасового припинення військової допомоги з боку США українська сторона погодилася на пропозицію американської сторони щодо припинення вогню строком на 30 діб, аби припинити загибель людей та руйнацію цивільної інфраструктури та розпочати мирні перемовини, російська сторона цілком очікувано відмовилася від цієї пропозиції де-факто, висунувши американській стороні іншу опцію — тимчасове припинення вогню в акваторії Чорного моря та відмову від ударів по енергетичній інфраструктурі. При цьому навіть для реалізації цих домовленостей висунула цілу низку додаткових умов, зокрема часткове скасування санкцій щодо експорту російської сільгосппродукції на світовий ринок.

Натомість Україні Трамп запропонував укласти вкрай не вигідну за власними умовами угоду щодо корисних копалин України. При цьому умови значно погіршилися у порівнянні з тим варіантом угоди, який планувалося підписати під час візиту Президента Зеленського до Білого дому наприкінці лютого 2025 року. Безперечно, скандал із Дональдом Трампом та віце-президентом США Ді-Джей Венсом під час прес-конференції у резиденції Д. Трампа значно ускладнив перемовини між Україною та Сполученими Штатами щодо умов припинення вогню та укладання можливою мирної угоди за РФ. Українська сторона намагається отримати необхідні гарантії безпеки з боку Сполучених Штатів, аби унеможливити повторення російської агресії проти України у середньостроковій на довгостроковій перспективі, як це вже сталося у 2022 році після досягнення так званих Мінських угод про “заморозку” конфлікту в 2015 році.

Зокрема, найкращою гарантією безпеки президентом Зеленським вбачається приєднання України до Північноатлантичного Альянсу, згідно

ст.5 якого напад на одну з країн-учасниць договору вважається нападом на всі країни-члену Альянсу [3].

Проте Дональд Трамп ще до початку перемовин з Путіним щодо припинення військової агресії РФ проти України неодноразово заявив, що не бачить України в НАТО принаймні за часів його президентства, тим самим самотужки відкинув один з вагомих аргументів у американсько-російських перемовинах щодо умов завершення війни.

Якщо під час першої каденції Трампа адміністрацією Трампа в липні 2018 році після зустрічі Трампа з Путіним у Гельсінкі було оголошено “Кримську декларацію” [4], в якій, зокрема, зазначалося, що: “Сполучені Штати знову підтверджують свою політику щодо відмови визнання вимог Кремля із встановлення суверенітету над територією, захопленою силою всупереч міжнародному праву. Разом із союзниками, партнерами та міжнародною спільнотою, Сполучені Штати відкидають спробу Росії анексувати Крим та зобов'язуються зберігати цю політику до відновлення територіальної цілісності України”, - себто заявляли про готовність не визнавати анексію Криму, не зважаючи на те, що в ході передвиборчої кампанії в 2016 році Трамп заявляв про готовність розглянути це питання, то в 2025 році станом на середину квітня спецпредставник Трампа в перемовинах з Путіним Віткофф в інтерв'ю Такеру Карлсону розмірковує про те, що визнання українських окупованих територій російськими є одним з найбільш складних, але важливих питань у перемовинах щодо умов досягнення сталого миру з Україною та колективним Заходом в інтерпретації Кремля [5].

Щодо тактики Кремля ведення перемовин з Білим домом щодо умов припинення бойових дій поміж РФ та Україною, то вона вже стала цілком очевидною навіть для Дональда Трампа. А саме — максимальне затягування часу для ведення перемовин, висування додаткових умов, тривале обговорення подробиць та деталей щодо механізмів виконання досягнутих попередньо домовленостей тощо. Адже на переконання Путіна, час грає на його боці.

По-перше, на думку Москви саме збройні сили РФ мають ініціативу на полі бою останніми місяцями й повільно, з великими втратами, проте поступово просуваються вглиб українських територій і, таким чином, наближаються до реалізації завдання-мінімуму в цій війні — повної окупації території Луганської та Донецької областей. Українська розвідка рапортує про підготовку наступу російських військ на південному напрямку вже в найближчі місяці. А тому намагаються вести перемовини з позиції сили і вимагати від України визнати анексію

Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей, а також Криму, аргументуючи це й тим, що це прописано в Конституції РФ. А тому такі “дрібниці”, як порушення Конституції України і міжнародного права в цілому, включаючи двохсторонній Договір про дружбу та співробітництво поміж Україною та РФ зразку 1994 року [6], його не турбує.

Ці умови, безперечно, абсолютно не влаштовують Україну, є тими самими “червоними лініями” для Києва в перемовинах навіть щодо тимчасового припинення вогню та так званої “заморозки конфлікту” по лінії зіткнення. Це чудово розуміють в Москві, а тому й наполягають на максимальних вимогах, адже щонайменше затягнути час, а щонайбільше — виторгувати максимальні поступки з боку США та України, яка є вкрай залежною від військової допомоги з боку США, а тому впливати на її перемовну позицію є набагато легшим здаванням, аніж тиснути на Кремль.

Крім того в Кремлі розуміють, що перший так званий “дедлайн” Трампа — сто днів його президентства — наближається і тисне особисто на Трампа, якому через лічені тижні прийдеться звітувати щодо власних здобутків на посаді президента США. Враховуючи те, що проголошення тотальної торговельної війни всьому світу мало вкрай негативні та дуже швидкі наслідки для фондового ринку США, а також для зростання вартості боргових зобов'язань США на світових фінансових ринках, що збільшує вартість його обслуговування, то вже є цілком очевидним, що хвалитися на економічному напрямку Трампу буде вкрай важко. А тому вони намагаються вичавити максимум у своїх попередніх перемовинах зі Сполученими Штатами.

Тому зараз головним питанням є чи піде Трамп на різке загострення у відносинах з Путіним та РФ і чи запровадить жорсткі санкції проти всіх країн, що купують російську нафту, якщо (або радше коли) зрозуміє, що Путін не збирається припинити бойові дії проти України, а просто намагається максимально затягувати час і демонструвати формальну готовність до припинення війни. Тим більше, що відповідний законопроект вже було підготовлено в Сенаті Конгресу США за двопартійної підтримки [7]. Як Трамп може швидко знижувати ціни на нафту на світових ринках, ціною оголошення тотальної торговельної війни всьому світу, включаючи найближчих союзників, теж продемонстрував.

Список використаних джерел:

1. Donald Trump Said He'd End Ukraine War in First 24 Hours. He Hasn't //Newsweek. - 25.01.2025 - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.newsweek.com/russia-ukraine-trump-war-2018906>
2. Україна завжди була лідером миротворчих зусиль; якщо Росія хоче закінчити цю війну, хай доведе це діями – виступ Президента України на саміті «Групи двадцяти» / Президент України. Офіційне інтернет-представництво - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-zavzhdi-bula-liderom-mirotvorchih-zusil-yaksho-rosi-79141>.
3. The North Atlantic Treaty // NATO- [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.nato.int/cps/ru/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=en
4. Crimea declaration // U.S. Department of State - 25.08.2018. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://2017-2021.state.gov/crimea-declaration/>
5. Transcript of Steve Witkoff's Interview on The Tucker Carlson Show // Детектормедіа. - - 22.03.2025.-- [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://detector.media/withoutsection/article/239318/2025-03-23-transcript-of-steve-witkoffs-interview-on-the-tucker-carlson-show/>
6. Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією // Верховна Рада України. Офіційний сайт . -- [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_006#Text
7. У Сенаті США підготували законопроект про посилення санкцій проти РФ 02.04.2025. - - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/usa/u-senati-ssha-pidhotuvali-zakonoprojekt-pro-posilennja-sanktsij-proti-rf.html>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

*Аулін Олександр Анатолійович,
к.філос.н.,
доцент кафедри загальновійськових дисциплін,
Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації
імені Героїв Крут,
sozionik@gmail.com*

*Ауліна Олена Валеріївна,
к. політ.н.,
старший науковий співробітник
Служби інформаційно-аналітичного забезпечення
Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського
elena_aulina@ukr.net*

РОСІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИКЛИК

Актуальність цього дослідження визначає сучасний стан міжнародних відносин, на який завдає значного впливу чинник державного тероризму, що поступово перетворюється на головний геополітичний виклик і найбільш яскраво виявляється у російській зовнішній політиці. Тому головною метою дослідження є аналіз феномену російського державного тероризму як геополітичного виклику. За для цього використовуються історичний й компаративний методи, а також метод актуалізації.

До початку ХХІ ст. у фаховій літературі тероризм здебільшого визначався як асиметрична відповідь якійсь групи на протиправне застосування державою насильства або загрози його застосування проти свого населення. В такому контексті держава виступала як суб'єкт державного терору (Hoffman, 1998; Piper, 2002; Waldmann, 2010, та ін.). Проте, у колективній монографії НАН України «Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ—ХХ ст. Історичні нариси», ми вже зустрічаєм твердження про те, що в «політиці «крупною» стороною найчастіше виступає держава. Тому поняття «терор» ми пов'язуємо передусім з державою. Словосполучення «державний тероризм» теж має право на

існування» (*Політичний терор і тероризм в Україні, 2002, р. 25-26*). Згідно з цим, «державний тероризм» може визначатися як «протиправне застосування державою сили або загрози сили для залякування інших держав та народів з метою зміни їхнього суспільно-політичного ладу або іншого зазіхання на їхній національний та державний суверенітет» (*Політичний терор і тероризм в Україні, 2002, р. 25-26*). Невдовзі висновки українських вчених були верифіковані, на жаль, через виникнення та існування протягом декількох років ІДІЛ, яка мала такі державні атрибути як уряд, прапор, армію, територію з багатотисячним населенням тощо.

Такі зміни знайшли віддзеркалення у роботах вітчизняних і закордонних науковців, які розглядають державний тероризм як серйозний геополітичний виклик. Їх висновки можуть бути використані для визначення ситуації, в якій опинилося світове співтовариство через російську агресію проти України.

Наприклад, Рут Блеклі дефінує державний тероризм (далі - ДТ) як систематичне та навмисне застосування державою насильства чи загрози насильства проти цивільного населення з метою залякування, підпорядкування та контролю, особливо у контексті підтримки внутрішнього порядку чи просування зовнішньополітичних інтересів. Також на її погляд, ДТ є як внутрішньою проблемою окремих держав, так й серйозним геополітичним викликом. ДТ використовується як інструмент зовнішньополітичного тиску, сприяє порушенню міжнародних норм та завдає руйнівного впливу на глобальну безпеку (Blakeley, 2012). Пол Вілкінсон визначає тероризм як «систематичне використання примусової залякуючої тактики, зазвичай у політичних цілях». Він підкреслює, що тероризм може застосовуватися і «слабкими меншинами» і державами як інструмент внутрішньої та зовнішньої політики. Згідно з підходами вченого, ДТ є формою політичного насильства, спрямованого на створення клімату страху задля досягнення політичних цілей (Wilkinson, 2003). У свою чергу Річард Інґліш вважає, що ДТ є серйозним викликом для міжнародної безпеки, особливо коли державні заходи порушують права людини та міжнародні норми (English, 2024). Хеннер Хесс розглядає державний тероризм як інструмент політичної стратегії, спрямований на залякування та контроль, що робить його впливовим деструктивним чинником у міжнародних відносинах (Hess, 2002).

У цьому контексті також правомірним є висновок українського дослідника Кудінова С. С. про те, що під державним тероризмом слід розуміти, вчинення дій (зокрема, співучасть, організація, сприяння,

фінансування) представниками державних органів (спеціальними, правоохоронними, військовими тощо) або від імені певної держави та за її офіційної підтримки (виправдання) діянь, що передбачені конвенціями про боротьбу з тероризмом, а так само злочинів (військових, проти миру, геноциду) з метою залякування, примушення іншої держави, міжнародної організації, групи осіб, зокрема. релігійної, особи до прийняття політичних, економічних, релігійних рішень тощо (Кудінов, 2022).

Сучасна ситуація у сфері державного тероризму, зокрема російська агресія, знайшла своє віддзеркалення й в законодавстві України. Так, у поточній редакції Закону України «Про боротьбу з тероризмом» містить у собі визначення держави-терориста. Це «держава, яка відкрито, з використанням власних збройних сил, інших збройних формувань, або приховано, з використанням збройних формувань, що діють від імені та (або) в інтересах такої держави, вчиняє терористичні акти, акти міжнародного тероризму» (*Про боротьбу з тероризмом, 2003*).

Росію, яка розпочала проти України агресивну війну, згідно з вищезгаданими підходами правомірно розглядати як державу-терориста, зовнішня політика якої містить у собі геополітичні виклики глобального та регіонального характеру. У цьому контексті насамперед йдеться про те, що російська агресія стала причиною підвищеної небезпеки для всього європейського континенту, а через періодичні погрози застосування ядерної зброї – для всього світу. Крім того, свідоме переривання постачання українського збіжжя в країни Африки та Азії спровокувало світову продовольчу кризу. Поряд з цим, геноцид мирного українського населення, також можна розцінювати як геополітичний виклик, що відповідає висновкам Збігнева Бжезінського (*Бжезінський, 2000*). Сучасна російська політика загроз і шантажу відносно України й таких членів НАТО як Польща, Латвія, Литва та Естонія, не тільки збігається з поглядами цитованих вище Вілкінсона, Інгліша та Хесса, але й Генрі Кіссенджера, який вважає, що такі деструктивні явища як державний тероризм можуть призвести до геополітичних криз та глобальної нестабільності (*Кіссенджер, 2020*).

Отже, сучасна російська зовнішня політика відносно України та інших країн вільного світу повністю відповідає визначенню «державний тероризм». Крім вище перерахованих наслідків російський державний тероризм як найбільш затребуваний кремлівською верхівкою інструмент експансіоністської політики може призвести до чергової глобальної геополітичної катастрофи - початку нової світової війни.

Список використаних джерел:

- 1.Бжезінський, Збігнєв. (2000). Велика Шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. Львів; Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 236 с.
- 2.Кіссінджер, Генрі. (2020).Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті. Київ, 320 с.
- 3.Кудінов, С. (2022). Державний тероризм – визначення та характеристика. *Інформація і право*. URL: <http://il.ippi.org.ua/article/view/270367>.
- 4.Політичний терор і тероризм в Україні. XIX—XX ст. (2002). Історичні нариси: монографія / Д.В.Архієрейський, О.Г.Бажан, Т.В.Бикова та ін. Відповід. ред. В.А.Смолій. Київ: Наукова думка, 952 с.
- 5.Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>.
- 6.English, Richard. (2024). Does Counter-Terrorism Work? by Richard English review – a thoughtful and authoritative analysis. *The Guardian*.. URL: https://www.theguardian.com/books/2024/apr/02/does-counter-terrorism-work-by-richard-english-review-a-thoughtful-and-authoritative-analysis?utm_source
- 7.Hess, Henner. (2002). Terrorismus und globale Staatsbildung. *Nomos-elibrary*. URL: https://www.nomos-elibrary.de/de/10.5771/0023-4834-2002-4-450.pdf?download_full_pdf=1&page=0.
- 8.Hoffman, Bruce. (1998). Inside Terrorism. *The New York Times*. URL: https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/first/h/hoffman-terrorism.html?_r=2.
- 9.Wilkinson, Paul. (2003). Observation onthe new terrorism. *Select Committee on Foreign Affairs Minutes of Evidence*, URL: https://publications.parliament.uk/pa/cm200203/cmselect/cmfa/405/3060302.htm?utm_source.
10. Piper, Gerhard. (2002). Was ist Internationaler Terrorismus? *Linksnet*.URL: <https://www.linksnet.de/artikel/18067> .
11. Waldmann, P. (2010). How Terrorism Ceases the Tupamaros in Uruguay. *Dialnet*. URL: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/5735890.pdf>.

Амбарчян Мері Арменівна
здобувач вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
7349879@stud.kai.edu.ua
Христокін Геннадій Володимирович,
доктор філософських наук, професор кафедри міжнародних
відносин та стратегічних студій
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

США І СВІТОВА ТОРГІВЛЯ: ЯК ЗМІНИ ГЛОБАЛЬНОГО ПОРЯДКУ ВПЛИВАЮТЬ НА ЕКОНОМІЧНУ ДИПЛОМАТІЮ

У сучасних умовах трансформації глобального порядку питання ролі Сполучених Штатів Америки у світовій торгівлі набуває особливої актуальності.

Геополітична нестабільність, порушення ланцюгів постачання, технологічне суперництво та переосмислення ролі міжнародних економічних інститутів змінюють як підходи до зовнішньоекономічної політики США, так і характер їхньої економічної дипломатії [2; 4]. Водночас зміцнення економічних позицій таких країн, як Китай, Індія та Бразилія, стимулює Сполучені Штати до адаптації своєї участі у глобальній торгівлі та формування нових торговельних стратегій [5].

Метою дослідження є аналіз впливу змін глобального порядку на економічну дипломатію США та виявлення ключових тенденцій у їхній зовнішньоторговельній політиці.

Основними завданнями є: 1) визначити нові виклики, які постали перед США у сфері міжнародної торгівлі; 2) простежити еволюцію інструментів економічної дипломатії США; 3) оцінити ефективність сучасних торговельних ініціатив, зокрема у відносинах із союзниками та конкурентами.

Методологічною основою дослідження є системний підхід, що дозволяє комплексно розглядати зовнішньоекономічну політику США як складову ширшого контексту міжнародних відносин. Застосовано методи порівняльного аналізу, ретроспективного аналізу документів торговельної політики, контент-аналізу виступів американських політичних лідерів, а також аналіз статистичних даних Світової організації торгівлі (СОТ), МВФ та інших міжнародних структур [4; 6]. Додатково використано методи кількісного аналізу для оцінки зміни торгових обсягів США у

розрізі регіонів та категорій товарів, а також якісного аналізу змісту нових економічних угод.

У результаті дослідження з'ясовано, що в період після 2020 року США демонструють прагнення до посилення ролі національної безпеки в економічній дипломатії, особливо у відносинах із Китаєм. Підхід "China + 1", що передбачає зменшення залежності від КНР шляхом розширення співпраці з альтернативними ринками (Індія, В'єтнам, Мексика), активно просувається адміністрацією США як на рівні урядової політики, так і через бізнес-структури [6].

Водночас спостерігається переорієнтація на багатосторонні формати у сфері цифрової торгівлі, зелених технологій та зміцнення ланцюгів постачання через створення альянсів, таких як IPEF (Indo-Pacific Economic Framework) [7]. Ініціативи, спрямовані на зниження викидів CO₂, розвиток "чистих" технологій та підтримку інновацій у сфері енергетики, стали важливою частиною сучасної торговельної політики США, яка поєднує економічні та екологічні цілі [1].

Протекціоністські підходи у внутрішній торговельній політиці США посилюються з метою захисту національного виробника, що водночас викликає занепокоєння у партнерів США по ВТО. Зокрема, закон «Inflation Reduction Act» викликав суперечки з ЄС через положення про надання субсидій лише американським виробникам електромобілів. Це сприяло активізації трансатлантичного діалогу в рамках Ради з торгівлі і технологій (ТТС), де сторони намагаються знизити напруження та знайти компроміси [3].

Особливу увагу заслуговує нещодавнє повернення США до активної участі у формуванні торговельної політики у рамках таких міжнародних форматів, як G7, G20, WTO та OECD. Новий акцент на "економічній безпеці" (economic security) та стратегічній автономії демонструє намір США не лише захищати власні економічні інтереси, але й створювати нову архітектуру глобальної торгівлі на основі спільних цінностей з демократичними країнами. Це підтверджується і політикою обмежень експорту технологій подвійного призначення до авторитарних режимів [6].

Окремим об'єктом аналізу є вплив економічної дипломатії США на країни, що розвиваються. Через програми технічної допомоги, фінансування інфраструктурних проєктів та пільгові торговельні умови (наприклад, African Growth and Opportunity Act), Сполучені Штати намагаються зміцнити свої позиції у стратегічно важливих регіонах. Це свідчить про зростання ваги "м'якої сили" в економічній взаємодії [2].

У висновках зазначимо, що економічна дипломатія США в умовах змін глобального порядку еволюціонує у напрямі стратегічної селективності, гнучкості та посилення регіональних ініціатив. Зростаюча роль цифрової економіки, штучного інтелекту, зміни клімату та забезпечення стійких ланцюгів постачання відіграють важливу роль у формуванні нової парадигми економічної дипломатії США. Подальші наукові пошуки можуть бути спрямовані на вивчення впливу цифрової трансформації на пріоритети зовнішньоторговельної політики США, а також на аналіз ефективності економічної дипломатії у контексті нових геоекономічних конфігурацій, зокрема в Африці, Південній Азії та Латинській Америці.

Список використаних джерел:

1. Baldwin, D. A. (2021). *Economic Statecraft*. Princeton University Press.
2. Lee, I. (2022). *The Changing Architecture of Trade Governance in the 21st Century*. Oxford University Press.
3. Nye, J. (2020). *Soft Power and the Future of US Foreign Policy*. *Foreign Affairs*, 99(3). С. 22–29.
4. Офіційний сайт Світової організації торгівлі. URL: <https://www.wto.org>
5. Сорока, Л. М. (2020). Економічна дипломатія США в умовах трансформації світового порядку. *Міжнародні відносини: теорія і практика*, №3. С. 45–52.
6. Raimondo, G. (2023). *U.S. Strategy for Semiconductor Supply Chain Resilience*. U.S. Department of Commerce.
7. White House (2022). *Indo-Pacific Economic Framework for Prosperity*. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/05/23/indo-pacific-economic-framework/>

Амбарчян Мері Арменівна
здобувач вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
7349879@stud.kai.edu.ua
Христокін Геннадій Володимирович,
доктор філософських наук, професор кафедри міжнародних
відносин та стратегічних студій
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ США ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ В УМОВАХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІЙН

У сучасному глобалізованому світі культурна дипломатія стала потужним інструментом зовнішньої політики, особливо в умовах геоекономічного суперництва та торговельних конфліктів. Для Сполучених Штатів Америки, які ведуть активну дипломатичну діяльність у всьому світі, культурна дипломатія набуває особливого значення як засіб пом'якшення негативного іміджу, який може виникати через застосування санкцій, митних бар'єрів та інших інструментів торговельної війни.

Актуальність теми зумовлена посиленням конкуренції між провідними державами, такими як США, Китай, Росія, а також дедалі більшою вагою м'якої сили у міжнародних відносинах. У такому контексті питання використання культурної дипломатії для формування сприятливого міжнародного іміджу США набуває особливої гостроти. З одного боку, США змушені захищати власні економічні інтереси, з іншого – утримувати позитивне сприйняття серед світової спільноти [1].

Метою дослідження є аналіз культурної дипломатії США як елементу м'якої сили в умовах загострення торговельних конфліктів.

Завдання полягають у визначенні ключових інструментів культурної дипломатії, вивченні прикладів її застосування у періоди напружених торговельних відносин, а також оцінці ефективності таких заходів у формуванні позитивного іміджу держави.

Методологія дослідження базується на міждисциплінарному підході, зокрема контент-аналізі програм і ініціатив Державного департаменту США [4], дослідженні офіційних документів, кейсів міжнародної співпраці, а також порівняльному аналізі підходів до культурної дипломатії в інших країнах [5].

Основні результати та обговорення. Культурна дипломатія США охоплює широку низку ініціатив — від програм академічного обміну (Fulbright, IVLP), підтримки американських культурних центрів за кордоном, організації виставок, фестивалів і кінопоказів, до цифрової дипломатії через онлайн-платформи. Такі ініціативи стали надзвичайно актуальними у контексті "торговельної війни" з Китаєм (2018–2020 рр.), коли економічне протистояння супроводжувалося кампаніями з підтримки іміджу США в країнах Азії, Африки та Латинської Америки.

Один з ключових інструментів — **програма Fulbright**, яка дає можливість іноземним студентам навчатися у США, що формує довготривалі зв'язки та позитивне сприйняття. Програма **IVLP** (International Visitor Leadership Program) запрошує зарубіжних лідерів громадської думки до США з ознайомчими візитами. **American Corners**, розташовані в багатьох країнах світу, проводять відкриті заходи для місцевого населення, спрямовані на популяризацію американської культури, мови, цінностей [4].

Особливо важливу роль відіграє **цифрова культурна дипломатія**: створення курсів на платформах типу Coursera, підтримка англomовних ініціатив, активність у соцмережах посольств США. Такі формати стали ключовими під час пандемії COVID-19 та обмеженого фізичного доступу до культурних установ. У періоди торговельних протистоянь, коли офіційна політика викликає опір, саме культурні канали допомагають зберігати лояльність до країни [3; 7].

Наприклад, у країнах Південно-Східної Азії, де китайський вплив значно посилюється, США активізували культурні програми, щоб підтримати свій авторитет. У В'єтнамі та Індонезії зросла кількість американських освітніх програм, кінопоказів, гастролей американських музикантів [6; 8]. Також США інвестують у підтримку свободи слова та незалежних медіа в регіонах, які є чутливими до дезінформації [7].

Висновки свідчать про те, що культурна дипломатія є ефективним інструментом забезпечення позитивного іміджу США, особливо у складних зовнішньоекономічних умовах. Вона дозволяє зберігати м'який вплив навіть у періоди конфлікту та забезпечувати стратегічну перевагу без застосування примусу.

Перспективи подальших наукових досліджень передбачають глибше вивчення впливу культурної дипломатії на молодіжну аудиторію, цифрову трансформацію культурних стратегій, а також розробку показників ефективності у різних регіональних контекстах [3; 5].

Список використаних джерел:

- 1.Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. PublicAffairs.
- 2.Arndt, R. T. (2006). *The First Resort of Kings: American Cultural Diplomacy in the Twentieth Century*. Potomac Books.
- 3.Cull, N. J. (2019). *Public Diplomacy: Foundations for Global Engagement in the Digital Age*. Polity.
- 4.U.S. Department of State. (2023). Cultural Diplomacy Programs. URL: <https://eca.state.gov>
- 5.Melissen, J. (2005). *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*. Palgrave Macmillan.
- 6.McClory, J. (2021). *The Soft Power 30 Report*. Portland Communications.
- 7.Zaharna, R. S. (2010). *Battles to Bridges: U.S. Strategic Communication and Public Diplomacy after 9/11*. Palgrave Macmillan.
- 8.US Advisory Commission on Public Diplomacy. (2022). *Comprehensive Annual Report*.

Буюк Максим Богданович,
аспірант,
кафедра міжнародних відносин і зовнішньої політики
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
maksym.buyak@gmail.com

Андрущенко Світлана Вікторівна,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
sveta.andrushchenko@gmail.com

ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ ЕНЕРГЕТИЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: НОРМАТИВНА ТА ІНСТИТУЦІЙНА РЕАКЦІЯ

Гібридні загрози становлять складний та багатовимірний виклик для енергетичної безпеки як України, так і для країн-членів Європейського Союзу (ЄС). Ці загрози переважно спрямовані на

дестабілізацію енергетичного сектору шляхом застосування різноманітних інструментів впливу як у фізичному, так і в кібернетичному просторах. Саме тому в цьому контексті аналіз інституційної реакції ЄС є критично важливим для оцінки дієвості наявних стратегій та інструментів протидії, а також для визначення пріоритетних напрямів адаптації політики енергетичної безпеки Союзу до еволюційного характеру гібридних загроз в умовах зростаючої геополітичної турбулентності. Водночас методологія дослідження базується на комплексному аналізі проблеми, визначенні ключових аспектів гібридних загроз та застосуванні міждисциплінарного підходу, що дозволяє поєднати політичні, економічні та безпекові аспекти досліджуваної тематики.

Згідно з дефініюванням Європейського центру з протидії гібридним загрозам (Hybrid CoE), це поняття можна охарактеризувати як умисні агресивні дії державних чи недержавних суб'єктів, що поєднують явні та таємні військові й невійськові засоби впливу на визначену ціль (Hybrid CoE, n.d.). Відповідно це може включати в себе передусім кібератаки на електронні системи підприємств та державних установ, санкційні заходи, дезінформаційні кампанії, тощо. Водночас Європейська Комісія також надає власне обґрунтування і визначає гібридні загрози як ситуації, коли державні або недержавні актори намагаються використовувати вразливі місця Європейського Союзу для досягнення власних цілей шляхом скоординованого застосування різноманітних інструментів впливу, включаючи дипломатичні, військові, економічні та технологічні, не вдаючись при цьому до відкритого військового конфлікту. Як приклади таких дій Комісія наводить перешкоджання демократичним процесам через масштабні дезінформаційні кампанії та використання соціальних мереж для маніпулювання політичним дискурсом, радикалізації, вербування та управління підконтрольними акторами (European Commission, n.d.).

Аналіз сучасних геополітичних реалій свідчить, що Російська Федерація є одним із ключових акторів, що використовує інструменти гібридної агресії у сфері енергетичної безпеки. Зокрема у звіті фахівця з питань безпеки та зовнішньої політики Кріса Чіввіса від 2017 року йдеться, що ключовими особливостями гібридної агресії Росії є: намагання економити конвенційні засоби та робити ставку на кібератаки та інші невійськові методи; сталий характер, тобто гібридні операції плануються на роки вперед; та орієнтовані на населення та його свідомість. Також у звіті зазначається, що економічний вплив через

використання енергоресурсів як засобу тиску на європейські держави, залишається пріоритетним у зовнішній політиці Росії і надалі (Chivvis, 2017, р. 2). На цьому фоні виділяється концепція Мауріціо Гері під назвою "безпековий нексус енергетика-ресурси-кліматична безпека" як одного із просторів уже тривалої гібридної війни, де енергетична залежність та кліматична політика можуть використовуватися як інструменти впливу і де належне стратегування та координація зусиль можуть зіграти важливу роль з метою недопущення так званої "кінетичної (конвенційної) війни" (Geri, 2024, р. 29).

Ще в 2016 році була прийнята Спільна рамкова програма протидії гібридним загрозам, яка передбачає посилення обізнаності, підвищення стійкості в секторах найвищої критичності, включаючи енергетику, а також поглиблення співпраці з НАТО, який відіграє ключову роль у безпековій архітектурі ЄС (European Union, 2016). Стратегія безпекового союзу ЄС, яка була прийнята в 2020 році, продовжує цю лінію, наголошуючи на необхідності забезпечення безпеки як у фізичному, так і в цифровому просторі, та передбачаючи заходи для підвищення стійкості критичної енергетичної інфраструктури до фізичних, кібернетичних та гібридних загроз (European Commission, 2020).

Європейський Союз неодноразово стикався із проявами гібридної агресії з боку державних та недержавних акторів щодо енергетичного сектору. Ще до початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України, у 2020 році група хакерів, яка афілійована з Федеральною службою безпеки (ФСБ), здійснила потужну кібератаку на ІТ-систему німецьких компаній у сфері енерго- та водопостачання (Lyngaas, 2020). Диверсія на "Північному потоці" у 2022 році стала новим витком у серії інцидентів. До 2025-го було пошкоджено електромережі між Балтією та Фінляндією (Eurelectric, 2025a). Також у 2023 році спостерігалось збільшення кількості кібератак на енергетичні компанії країн-членів ЄС, зокрема у вигляді програм-вимагачів (ransomware) (Eurelectric, 2024). Водночас поєднання саме конвенційних та неконвенційних засобів ЄС міг спостерігати на фоні масових обстрілів енергооб'єктів України, коли Росія спочатку проводила хакерські атаки на операційні системи, а далі здійснювала ураження ракетами чи дронами (Eurelectric, 2025b). Дезінформаційні кампанії можуть включати в себе поширення оманливої інформації щодо ситуації з енергетикою, енергетичної політики ЄС чи, до прикладу, недоцільності продовження впровадження відновлюваних джерел енергії (Wind Europe, n.d.). У свою чергу також має місце

економічний вплив через залежність від критичних матеріалів, необхідних для розвитку технологій чистої енергії.

Відповідні загрози вимагають від європейської спільноти належної інституційної та нормативної реакції та скоординованих дій в дусі солідарності. Для зміцнення стійкості критичної інфраструктури, включно з енергетичним сектором, діє Директива про стійкість критичних об'єктів (CER), яка вимагає від держав-членів розробки національних стратегій та оцінки ризиків для забезпечення безперебійного надання послуг (European Union, 2022b). Держави-члени ЄС повинні розробити національні стратегії та проводити перманентну оцінку ризиків для визначення критично важливих об'єктів (КВО) на основі затвердженого Комісією переліку основних послуг (Регламент №2023/2450) (European Union, 2023). Визначені КВО здійснюватимуть власні оцінки ризиків, впроваджуватимуть технічні, безпекові та організаційні заходи для підвищення стійкості та повідомлятимуть про інциденти. КВО, що надають послуги у багатьох країнах ЄС, отримують додаткову підтримку. Держави-члени підтримуватимуть КВО у підвищенні стійкості, а Комісія сприятиме розробці загальноєвропейських оглядів ризиків, обміну досвідом та проведенню навчання (European Commission, 2024).

У сфері кібербезпеки ключову роль відіграють Директива про безпеку мереж та інформаційних систем (NIS2) (European Union, 2022a) та Директива про горизонтальні вимоги до кібербезпеки для продуктів з цифровими елементами, яка в свою чергу вносить правки до Акту ЄС про кіберстійкість (CRA) (European Union, 2024). Зокрема у NIS2 визначено, що одним із ризиків для енергетичного сектору ЄС є посилення взаємозалежності між країнами-членами через активну транскордонну взаємодію, що в свою чергу робить потенційні кібератаки більш вразливими. Також енергетику визначено як сектор найвищої критичності. Крім цього, обидві директиви є важливими в контексті стандартизації кібербезпекових норм та посилення вимог щодо запобігання потенційним гібридним загрозам.

У рамках інституційної співпраці Європейський Союз продемонстрував певний прогрес у поширенні знань щодо гібридних загроз та розбудові платформи для взаємодії між країнами-учасницями та відповідними структурами. Найперше, важливим складником реагування є взаємодія між ЄС та НАТО у цьому напрямку, особливо у питаннях кібербезпеки та зміцнення стійкості життєво важливої інфраструктури. Конкретним прикладом такої співпраці є функціонування Спільної робочої групи (Task Force) ЄС-НАТО з питань стійкості критичної

інфраструктури, яка відіграє важливу роль у координуванні зусиль щодо зменшення частки російських енергоносіїв в європейському енергетичному балансі (European Commission, 2023).

Окрім єврокомісара і, відповідно, генерального директорату з питань енергетики (DG ENER), які є ключовими складовими системи забезпечення енергетичної безпеки ЄС, а також Ради ЄС та Європейського Парламенту, які приймають відповідні нормативно-правові акти, запобіганню гібридним загрозам сприяють інші агентства та ініціативи. До прикладу, Агентство зі співпраці регуляторів енергетики (ACER) спеціалізується на гарантуванні злагодженої роботи об'єднаного європейського енергетичного ринку, не залишаючи поза увагою питання безпеки постачання та кібербезпеки, а налагоджує співпрацю між національними регуляторними органами та надає консультації наднаціональним інституціям Європейського Союзу (European Union Agency for the Cooperation of Energy Regulators, n.d.).

Також важливою ініціативою у сфері забезпечення кібербезпеки енергетичного сектору є Агентство ЄС із кібербезпеки (ENISA). Дана структура розробляє рекомендації, проводить навчання та сприяє обміну інформацією для підвищення стійкості до кібератак (European Union Agency for Cybersecurity, n.d.). Зокрема в 2024 році Агентство провело навчання з протидії кібератакам на енергетичний сектор на фоні їх різкого збільшення в 2023 році. Ці навчання імітували масштабні кіберінциденти для покращення координації та навичок управління кризовими ситуаціями серед учасників (European Union Agency for Cybersecurity, 2024). Насамкінець, у сфері зменшення ризику гібридних загроз варто відзначити роботу Координаційної групи з протидії гібридним загрозам, створена при Розвідувально-ситуаційному центрі ЄС (EU INTCEN), що функціонує під егідою Європейської служби зовнішніх дій (EEAS). Вона відповідає за обмін даними та аналіз інформації щодо наявних гібридних загроз як у межах ЄС, так і в партнерстві з НАТО (NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, n.d.).

Таким чином, аналіз дій Європейського Союзу дозволяє констатувати активну політичну та практичну діяльність, спрямовану на протидію гібридним загрозам енергетичній безпеці шляхом пропрацювання належної реакції відповідних інституцій та розробки різнотермінових стратегій. Однак, з огляду на динамічний та еволюційний характер цих загроз, ЄС потребує постійного вдосконалення та адаптації існуючих механізмів для забезпечення стабільного та надійного захисту власної енергетичної безпеки.

Список використаних джерел:

- 1.Chivvis, C. (2017, March 22). *Understanding Russian “Hybrid Warfare”* (RAND Corporation ed.). RAND Corporation. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT400/CT468/RAN_D_CT468.pdf
- 2.Eurelectric. (2024, November 19). *Cyber attacks on the rise in the EU: need for skills, investments and implementation*. Eurelectric. <https://www.eurelectric.org/news/cyber-attacks-on-the-rise-in-the-eu-need-for-skills-investments-and-implementation/>
- 3.Eurelectric. (2025a). *Redefining #Energy Security in the age of electricity*. Eurelectric. <https://energy-security.eurelectric.org/>
- 4.Eurelectric. (2025b, February 21). *Cybersecurity in the power sector*. Eurelectric. <https://www.eurelectric.org/in-detail/cybersecurity-in-the-power-sector/>
- 5.European Commission. (n.d.). *Hybrid Threats*. European Commission. https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/hybrid-threats_en
- 6.European Commission. (2020). *European Security Union*. European Commission. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/european-security-union_en
- 7.European Commission. (2023). *EU-NATO Task Force: Final assessment report on strengthening our resilience and protection of critical infrastructure*. European Commission. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/mt/ip_23_3564
- 8.European Commission. (2024, September 23). *Critical infrastructure resilience at EU-level*. European Commission. https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/counter-terrorism-and-radicalisation/protection/critical-infrastructure-resilience-eu-level_en
- 9.European Union. (2016, April 06). *Joint Framework on countering hybrid threats a European Union response*. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016JC0018>
10. European Union. (2022, December 27). *Directive (EU) 2022/2555 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on measures for a high common level of cybersecurity across the Union, amending Regulation (EU) No 910/2014 and Directive (EU) 2018/1972, and repealing Directive (EU) 2015/2203*. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2555>

11. European Union. (2022, December 27). *Directive (EU) 2022/2557 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on the resilience of critical entities and repealing Council Directive 2008/114/EC (Text with EEA relevance)*. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2557/oj/eng>
12. European Union. (2023, October 30). *Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2450 of 25 July 2023 supplementing Directive (EU) 2022/2557 of the European Parliament and of the Council by establishing a list of essential services*. EUR-Lex. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AL_202302450
13. European Union. (2024, November 20). *Regulation (EU) 2024/2847 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2024 on horizontal cybersecurity requirements for products with digital elements and amending Regulations (EU) No 168/2013 and (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2020/1828*. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R2847>
14. European Union Agency for Cybersecurity. (n.d.). *What we do*. ENISA. <https://www.enisa.europa.eu/about-enisa/what-we-do>
15. European Union Agency for Cybersecurity. (2024, June 20). *Cyber Europe tests the EU Cyber Preparedness in the Energy Sector*. ENISA. <https://www.enisa.europa.eu/news/cyber-europe-tests-the-eu-cyber-preparedness-in-the-energy-sector>
16. European Union Agency for the Cooperation of Energy Regulators. (n.d.). *Cybersecurity network code for electricity*. ACER EU. <https://www.acer.europa.eu/electricity/cybersecurity>
17. Geri, M. (2024). Understanding Russian Hybrid Warfare against Europe in the energy sector and in the future ‘energy-resources-climate’ security energy sector and in the future ‘energy-resources-climate’ security nexus. *Journal of Strategic Security*, 17(3), pp. 15-34. <https://doi.org/10.5038/1944-0472.17.3.2270>
18. Hybrid CoE. (n.d.). *Hybrid Threats*. Hybrid CoE. <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats/>
19. Lyngaas, S. (2020, May 26). *German intelligence agencies warn of Russian hacking threats to critical infrastructure*. Cyberscoop. <https://cyberscoop.com/german-intelligence-memo-berserk-bear-critical-infrastructure/>
20. NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence. (n.d.). *EU Policy on Fighting Hybrid Threats*. CCDCOE. <https://ccdcoe.org/incyder-articles/eu-policy-on-fighting-hybrid-threats/>

21. Wind Europe. (n.d.). *Debunking wind energy's biggest disinformation myths*. Wind Europe. <https://windeurope.org/about-wind/myths/>

Daryna Broshkova,
student,
7969256@stud.kai.edu.ua
State University "Kyiv Aviation Institute",
Maryna Stryhul, PhD in Sociology, Deputy Dean, Professor

TURKEY'S GEOPOLITICAL INTERESTS IN THE CONTEXT OF THE REINTEGRATION OF CRIMEA INTO UKRAINE

The annexation of Crimea by the Russian Federation in 2014 was one of the most resonant violations of international law in modern history. Restoring Ukraine's territorial integrity is a strategic task for Kyiv and an important aspect of international security. Turkey, as a regional leader and NATO member, occupies a special position in this conflict. Balancing economic interests, historical ties with the Crimean Tatars, and political cooperation with Russia and Ukraine, Ankara is developing its own strategy on the Crimean issue. An analysis of Turkey's geopolitical interests in the context of Crimea's reintegration contributes to a deeper understanding of its role in the region and possible scenarios for the further development of the situation.

This paper uses the following research methods: analysis of documents and official statements, which allows us to study Turkey's position on the Crimean issue based on government documents, statements by the Ministry of Foreign Affairs, and speeches by political leaders; comparative analysis, which examines changes in Turkey's policy towards Crimea before and after 2014; system analysis, which assesses Turkey's role in regional geopolitics and its relations with Ukraine and Russia; and geopolitical modelling, which predicts possible scenarios for the development of the situation and determines Turkey's role in the process of Crimea's reintegration.

Crimea has always played an important role for Turkey, as historically the peninsula was part of the Ottoman Empire until 1783. After Crimea joined the Russian Empire, Turkey repeatedly tried to restore its influence in the region. Crimean Tatars, who have ethnic, religious and cultural ties with Turkey, are one of the key factors behind Ankara's interest in this issue. The modern geopolitical significance of Crimea is due to its strategic location in the Black Sea, which directly affects Turkey's maritime security and economic

routes. Ankara is interested in ensuring stability in the Black Sea region, which shapes its position on the reintegration of Crimea into Ukraine [1].

However, Turkey has not officially recognised Russia's annexation of Crimea and advocates for the preservation of Ukraine's territorial integrity. Ankara participates in the Crimean Platform, an international initiative aimed at de-occupying the peninsula. At the same time, Turkey pursues a multi-vector foreign policy, maintaining diplomatic and economic ties with Russia. This is due to a number of factors, including cooperation in the energy sector (construction of the Turkish Stream), military cooperation (purchase of S-400s), and economic relations (Russia is one of Turkey's main trading partners) [2, 5, 7].

One of Turkey's main economic interests is ensuring freedom of navigation in the Black Sea, as the Bosphorus and Dardanelles straits are crucial for international trade. Ankara seeks stability in the Black Sea region and access to its resources for international cooperation. From a military point of view, Turkey is trying to strengthen its presence in the Black Sea in the context of NATO membership, countering Russia's growing influence. Cooperation between Turkey and Ukraine in the military sphere, in particular in the production of Bayraktar drones, is an integral part of this strategy [6, 8].

It is worth noting that Turkey and Ukraine are developing cooperation in the context of the Crimean issue through the following areas: political support, expressed in participation in international initiatives, in particular the Crimean Platform; humanitarian support, including assistance to Crimean Tatars who were forced to leave Crimea after the annexation; and military cooperation through joint projects in the field of defence and security. Ankara seeks to strike a balance between supporting Ukraine and avoiding open conflict with Moscow, which makes its policy on this issue complex and multi-vector [3, 4, 8].

Turkey's geopolitical interests in the context of Crimea's reintegration are shaped by historical, economic, security and diplomatic factors. On the one hand, Ankara supports Ukraine's territorial integrity, which is due to its close ties with the Crimean Tatars and the need to ensure stability in the Black Sea region. On the other hand, Turkey is forced to balance its support for Ukraine with its strategic partnership with Russia. In the long term, Turkey could play an important role in the process of de-occupation of Crimea through diplomatic pressure, economic cooperation with Ukraine and active participation in international initiatives. However, Turkey's future policy will depend on the development of relations with Russia, the domestic political situation and the overall dynamics of international relations.

References

- 1.Головка О. Історія Криму: від давнини до сьогодення. Київ: Наукова думка, 2019 (дата звернення: 10.03.2025).
- 2.Кримська платформа. URL: <https://crimea-platform.org/> (дата звернення: 11.03.2025).
- 3.Кудирко Л., Ватах Ю. Стратегічне партнерство України та Туреччини у військово-торговельній сфері. Київ, 2024. 8 с. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/191-30> (дата звернення: 11.03.2025).
- 4.Міністерство закордонних справ Туреччини. URL: <https://www.mfa.gov.tr/default.en.mfa> (дата звернення: 13.03.2025).
- 5.Стратегічне партнерство з турецькою республікою: зовнішньоекономічні аспекти / Н. Гавриленко та ін. *Center for Foreign Policy Studies*. 2022. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2022.16> (дата звернення: 08.03.2025).
- 6.Шелест Г. From Soft Security to Hard Security in the Black Sea Region – Does the Osce Fit?. *Українська призма*. URL: https://prismua.org/wp-content/uploads/2022/02/18750230-Security-and-Human-Rights-From-Soft-Security-to-Hard-Security-in-the-Black-Sea-Region---Does-the-osce-Fit_.pdf (date of access: 08.03.2025).
- 7.Turkey's Erdoğan reaffirms stance against Russian annexation of Ukraine's Crimea. The new voice of Ukraine. URL: <https://english.nv.ua/nation/turkey-does-not-recognize-russia-s-annexation-of-crimea-ukraine-news-50348696.html> (дата звернення: 11.03.2025).
- 8.Turkish Stream Project. URL: <https://turkstream.info/> (дата звернення: 11.03.2025).

ФРАНЦУЗЬКА ПОЛІТИКА В ЗАХІДНІЙ АФРИЦІ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ З КИТАЄМ ТА РОСІЄЮ

Французька Республіка протягом десятиліть зберігала домінуючі позиції в Західній Африці завдяки системі «Francafrîque», військовій присутності, дипломатичній активності та культурній взаємодії на основі Франкофонії. Вона розглядалася як головний зовнішній гарант стабільності, безпеки та розвитку в регіоні. Проте у XXI столітті зовнішньополітичний ландшафт Західної Африки зазнає суттєвих змін. На тлі посилення нестабільності, переворотів, зростання впливу нелегальних збройних формувань, з'являються нові актори, зокрема Китай та Росія, які поступово витісняють Францію з її традиційних позицій.

Китай через свою ініціативу «Пояс і шлях» зміцнює свої позиції в Африці. Впродовж останніх двох десятиліть КНР стала одним із найбільших торгових партнерів та інвесторів в регіоні. Пекін активно фінансує масштабні інфраструктурні проєкти в багатьох африканських країнах, надає кредити для будівництва доріг, портів, залізничних ліній та енергетичних блоків. Інвестиції Китаю зазвичай супроводжуються наданням дешевих кредитів, що дозволяє країнам Африки швидко розвивати свою інфраструктуру. Проте, це призводить до зростання боргового навантаження, яке викликає занепокоєння в деяких африканських урядів, які поступово починають усвідомлювати ризики залежності від китайського фінансування. Для Китаю це є важливим інструментом політики в африканському регіоні - так звана «боргова дипломатія»: у разі неспроможності африканських країн обслуговувати борг, Китай отримує довгостроковий контроль над побудованою інфраструктурою [3].

Китайські інтереси в Західній Африці є стратегічно продуманими та багатовимірними. Передусім, Пекін розглядає регіон як джерело природних ресурсів (нафта, уран, боксити, залізна руда тощо) і водночас як перспективний ринок збуту для китайських товарів. Китай інвестує не лише в гірничодобувні компанії, а й в енергетичну галузь та

інфраструктурні об'єкти, що мають стратегічне значення для регіонального розвитку [1].

Окрім економіки, Китай активно просуває і політичні інтереси. Пекін прагне заручитися підтримкою африканських країн у міжнародних організаціях, таких як ООН, зокрема в питаннях, пов'язаних із принципом «одного Китаю» та формування альтернативного «Глобального Півдня» у протиставу західним впливам [1].

Особливість китайської політики в регіоні полягає в некритичному ставленні до політичного режиму партнерів. Пекін не втручається у внутрішню політику і не висуває вимог щодо демократії чи прав людини. Це приваблює багато авторитарних або нестабільних режимів, які не бажають мати справу з умовами, що висувають західні країни [3].

Натомість інтереси Росії в Західній Африці мають виразно геополітичний та військовий характер, але економічна складова теж присутня. Москва розглядає регіон як частину своєї стратегії із підтримки західного впливу та зміцнення своїх позицій на глобальному Півдні [3]. Російські ініціативи зазвичай охоплюють військово-політичну площину, що включає поставки зброї, військову підготовку кадрів, укладання безпекових угод. Приватні військові компанії, такі як ПВК «Вагнер», вже мають помітну присутність в таких країнах, як Малі, Центральноафриканська Республіка та Лівія. Наприклад, у Малі після виведення французьких військ було зафіксовано зростання присутності російських найманців, що працюють на підтримку місцевої влади та боротьбу з джихадистами. У цьому контексті Росія виступає як альтернатива Франції, намагаючись набути впливу у країнах, де Франція мала традиційно значний вплив [2].

На відміну від Китаю, який діє відкрито через дипломатичні канали та економічні форуми (наприклад, FOCAC – Forum on China-Africa Cooperation), Росія використовує гібридні механізми впливу – дезінформацію, політичні маніпуляції, підтримку військових переворотів або слабких режимів. У 2023 році саме Росію звинувачували в підбурюванні антифранцузьких протестів у Буркіна-Фасо та Малі. Москва активно працює над створенням позитивного власного іміджу в африканських державах, зокрема через ЗМІ, соціальні мережі та обіцянки «справедливого» міжнародного порядку без західного домінування [3].

Економічні інтереси Росії в регіоні поки менш масштабні, ніж китайські, але вони зростають. Це включає доступ до покладів золота, урану, алмазів, а також можливості для енергетичного співробітництва. Російські компанії, особливо пов'язані з сировинними ресурсами,

прагнуть укласти угоди в умовах мінімальної конкуренції з боку Заходу. Крім того, Росія хоче створити нові торгові маршрути та закріпити свою присутність в Африці як частину ширшої антикризової стратегії на тлі санкцій [1].

У відповідь на появу нових акторів в Західній Африці, Франція адаптує свою зовнішньополітичну стратегію. Париж зосереджує увагу на зміцненні економічних та культурних зв'язків з африканськими країнами. Одним з основних напрямів є підтримка місцевих бізнесів, інвестицій в інфраструктурні проекти та розвиток відновлювальних джерел енергії, що дозволяє зменшити залежність від традиційних джерел енергії. Зокрема, Франція активно працює над розвитком «зеленої економіки», та підтримує будівництво сонячних та вітрових електростанцій на континенті [4].

Також Франція прагне зберегти свій вплив через культурні канали. Важливим аспектом є Франкофонія, яка сприяє культурному обміну та розвитку освіти, підтримуючи місцеві університети та програми навчання. Це допомагає Франції не тільки зберегти культурний вплив в регіоні, але й створювати партнерства, які допомагають африканським країнам розвивати свої освітні системи та готувати кваліфіковані кадри для вирішення економічних та соціальних викликів. Також Франція підтримує демократичні процеси в регіоні, сприяє зміцненню інститутів місцевих урядів та розвитку політичної стабільності, що є важливим компонентом для забезпечення довготривалих економічних та політичних зв'язків [5].

Після офіційного завершення антитерористичної операції «Бархан» у 2022 році та виведення французьких військових сил з Малі та інших країн Сахелю, влада Франції чітко заявляла, що більше не робитиме ставку на військову присутність як основний інструмент впливу в регіоні. Замість силового підходу, вона прагне реалізувати принципи «партнерства на рівних», пропонуючи альтернативу у вигляді дипломатичного діалогу, підтримки сталого розвитку та спільного вирішення проблем безпеки [5]. Таким чином, Франція намагається перебудувати свою присутність в Африці відповідно до нових реалій – із пріоритетом довіри, довготривалого співробітництва та поваги до суверенітету африканських держав. Однак навіть оновлена стратегія Парижа стикається з критикою з боку африканських суспільств, які дедалі частіше сприймають французьку присутність як форму неоколоніалізму. Масові протести в Малі, Буркіна-Фасо та Нігері стали яскравим свідченням зростаючого розчарування політикою Франції. На тлі зростаючої конкуренції з боку Китаю та Росії, які не висувають вимог

щодо демократичних реформ і пропонують економічні вигоди без політичного тиску, Франція опиняється в менш вигідному становищі [7].

Після завершення операції «Бархан» Париж змістив акценти з військової присутності на підтримку регіональних структур безпеки, зокрема ініціативи G5 Sahel, та на розвиток довготривалих партнерств у сфері цифрових технологій, відновлюваної енергетики та інновацій. Наприклад, через платформу Digital Africa Франція підтримує розвиток африканських стартапів, сприяючи формуванню нової екосистеми співпраці в межах «м'якої сили» [6].

Ще одним важливим аспектом є посилення багатосторонньої взаємодії. Париж дедалі активніше залучає інституції Європейського Союзу, ООН та Африканського союзу до реалізації спільних проєктів у регіоні. Через ініціативу ЄС «Global Gateway» Франція прагне створити альтернативу китайській експансії, надаючи африканським країнам нові джерела фінансування інфраструктурних та соціальних проєктів [4].

Проте, очевидно що ситуація змінюється, і на фоні зростаючого впливу Китаю та Росії країни Африки починають орієнтуватися на нові можливості для співпраці.

У цей період більшість африканських країн прагнуть більшої автономії у виборі своїх партнерів. Зокрема, Китай та Росія пропонують вигідні економічні умови, технічну допомогу та доступ до стратегічних ресурсів, що робить їх привабливими партнерами для африканських держав. Китай активно інвестує в інфраструктуру, надає кредитні лінії для розвитку великих економічних проєктів. Росія, в свою чергу, розвиває свою військову та дипломатичну активність в регіоні, що створює нові альтернативи для африканських урядів, котрі не бажають дотримуватись західних стандартів демократичного розвитку.

Ці держави не нав'язують африканським країнам жорстких політичних вимог, що робить їх моделі співпраці більш привабливими для урядів, які хочуть зберегти суверенітет і уникнути внутрішнього втручання. Враховуючи ці фактори, Франція, зі своєю навіть оновленою стратегією, виявляється в менш вигідному становищі, коли йдеться про збереження її традиційного впливу в регіоні.

Підсумовуючи, можна сказати, що Західна Африка є важливою ареною геополітичної боротьби між великими державами, зокрема Франції, Китаю та Росії. Франція, як колишня метрополія країн Західної Африки, протягом багатьох десятиліть займала домінуючі позиції в цьому регіоні, намагається зберегти свої позиції. Однак її домінування поступово зменшується через зростання антифранцузьких настроїв серед

населення, що відображає зміну ставлення до колоніального минулого. У той же час, Китай активно розвиває економічні зв'язки з країнами Західної Африки, зокрема через інвестиції в інфраструктуру, що сприяє його зростаючому впливу. Росія, в свою чергу, зміцнює свої позиції через військову співпрацю та дипломатичні ініціативи, намагаючись стати ключовим гравцем у регіоні. Тому можна зробити висновок, що західноафриканські країни перебувають на перехресті нових геополітичних впливів, що відображає перерозподіл сил у світовій політиці.

Список використаних джерел:

1.Competing Agendas: Western Countries, China, and Russia vying for Influence in Africa. Silobreaker. URL: <https://www.silobreaker.com/blog/geopolitical/russias-and-chinas-geopolitical-interest-in-africa/>.

2.France new approach in Africa in the context of Russian hybrid operations. Casimir Pulaski Foundation. URL: <https://pulaski.pl/en/pulaski-policy-paper-france-new-approach-in-africa-in-the-context-of-russian-hybrid-operations-w-repetowicz-2/> .

3.Marianenko N. Вплив РФ та КНР на Африканському континенті [Електронний ресурс] / Nikita Marianenko. Civil Diplomacy Foundation, 11 квітня 2024. URL:<https://civildiplomat.com/vpliv-rf-ta-ksr-na-afrikanskomu-kontinenti> .

4.Preparing for Rain: Emerging Competition Between France and Russia in Africa | ADASTRA. ADASTRA І Аналітичний центр. URL: <https://adastra.org.ua/blog/preparing-for-rain-emerging-competition-between-france-and-russia-in-africa> .

5.Quelle stratégie pour la France en Afrique ?. Document sans titre. URL: <https://www.defnat.com/e-RDN/vue-article-cahier.php?carticle=614&cidcahier=1320>

6.Support to the G5 Sahel Joint Force. Accueil - Expertise France. URL: <https://www.expertisefrance.fr/en/fiche-projet?id=829478>.

7.Waning France's Influence In West Africa - The Study IAS. The Study IAS by Manikant singh. URL: <https://www.thestudyias.com/blogs/waning-frances-influence-in-west-africa/>.

MAIN CHALLENGES DURING THE IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN STANDARDS IN THE LEGISLATION OF THE CANDIDATE STATES

Relevance of the Research Topic. The process of integrating European standards into the legislation of candidate states is a critical step toward EU accession, ensuring alignment with the *acquis communautaire*. However, the process presents challenges, including legal, administrative, political, and socio-economic obstacles. Given the dynamic nature of EU enlargement policy and the varying capacities of candidate states, the research contributes to identifying barriers, proposing solutions to facilitate smoother legal harmonization.

The main objective of the study is to analyze the primary challenges faced by candidate states during the implementation of European standards into their national legislation and to evaluate potential strategies for overcoming these obstacles.

Research Tasks

To achieve the stated objective, the research will focus on the following tasks:

1. Examining the legal and institutional framework for adopting EU standards in candidate states.
2. Identifying key challenges, such as discrepancies in legal systems, lack of administrative capacity, political resistance, and socio-economic constraints.
3. Comparing experiences of different candidate states to highlight common and country-specific difficulties.
4. Assessing best practices from previous enlargement waves to derive recommendations for current candidate countries.
5. Proposing policy measures to enhance the efficiency of legal harmonization processes.

Research Methodology (Materials and Methods)

The study will employ a qualitative research approach, combining document analysis, case studies, and comparative legal research. The primary materials will include EU legal documents (treaties, directives, regulations, and enlargement reports), national legislation of candidate states and progress

reports from the European Commission, academic literature on EU enlargement, legal harmonization, and governance reforms.

Methods of analysis

1. Content analysis of EU and national legal texts to identify gaps and inconsistencies.

2. Comparative analysis of different candidate states' experiences in adopting EU standards.

3. Expert interviews (if feasible) with policymakers, legal practitioners, and EU officials to gain insights into practical challenges.

4. Case study approach focusing on specific sectors (e.g., environmental law, competition policy) to illustrate implementation difficulties.

In the context of EU enlargement, candidate states face substantial difficulties, including cultural misfit (where EU norms clash with local legal traditions), incomplete internalization (where laws are adopted superficially without proper implementation), and legitimacy deficits (where reforms are perceived as externally imposed). The policy transfer framework, as developed by Dolowitz and Marsh (2000), further elucidates this process by distinguishing between voluntary and coercive transfer. In the EU accession process, transfer is predominantly coercive, driven by strict conditionality [1]. The degree of completeness varies, while some states achieve comprehensive alignment, others struggle due to capacity constraints or political resistance. Key agents facilitating this transfer include EU institutions, pre-accession assistance programs and twinning projects that pair candidate states with EU member-state experts.

The EU employs a rigorous conditionality framework to enforce compliance with its standards, rooted in the Copenhagen Criteria (1993). These criteria encompass political conditions (democracy, rule of law, human rights), economic requirements (a functioning market economy), and legislative obligations (full adoption of the *acquis*). Over time, the EU has refined its approach, introducing tools such as cluster-based negotiations and the "Fundamentals First" principle, which prioritizes rule-of-law reforms. Compliance is monitored through regular progress reports, sector-specific benchmarks, and a structured incentive system. Positive conditionality ("carrots") includes access to financial assistance, visa liberalization, and phased market integration, while negative conditionality ("sticks") involves the suspension of negotiations or funding. However, the effectiveness of these measures is debated. While the 2004 enlargement demonstrated success in Central and Eastern Europe, recent experiences in the Western Balkans reveal

limitations, including geopolitical interference (e.g., Russian influence in Serbia), domestic corruption, and enlargement fatigue within the EU itself.

The EU's conditionality policy relies on a balance of incentives and penalties. Pre-accession funding (e.g., IPA III) and political recognition (e.g., candidate status) serve as powerful motivators, whereas frozen negotiations or public criticism in progress reports act as deterrents. However, approach has yielded mixed results. For instance, while the threat of delayed accession spurred reforms in CEE countries, its impact has weakened in the Western Balkans due to declining EU credibility (e.g., the stalled accession of North Macedonia) and the rise of alternative geopolitical alliances (e.g., Serbia's ties with China and Russia). Scholars argue that the EU's leverage diminishes once the membership perspective becomes uncertain, leading to reform stagnation in candidate states.

The process of adopting EU legislation by candidate countries represents a transformation that touches upon all aspects of state functioning. The comprehensive reform process requires alignment across sectors. In the area of rule of law and governance, countries must undertake fundamental judicial reforms to ensure independence and efficiency of their court systems. This includes establishing transparent appointment procedures, improving case management, and strengthening judicial councils. Public administration reforms demand the creation of professional, merit-based civil services capable of implementing complex EU policies. The internal market sector requires complete overhaul of competition rules, state aid frameworks, and product standardization systems to ensure level playing field for businesses [2, 5].

The environmental acquis presents particularly demanding challenges, as it requires massive capital investments in waste management systems, water treatment facilities, and pollution control technologies. Candidate countries face difficulties in mobilizing the necessary financial resources for these projects, while simultaneously needing to develop the institutional capacity to enforce environmental regulations effectively [6].

The implementation process follows a structured three-phase approach. The screening phase involves detailed technical analysis by both the European Commission and national experts to identify gaps between domestic legislation and EU requirements. During transposition, candidate countries must carefully draft and adopt legislation that not only copies but properly adapts EU directives to their national contexts. The enforcement phase proves most challenging, as it requires building administrative capacity and changing institutional behavior to ensure consistent application of new rules.

Substantial obstacles emerge at each stage of this process. Constitutional arrangements in some countries create legal barriers when EU law supremacy conflicts with national sovereignty provisions. Judicial systems lack the specialization and resources to handle complex EU-related cases. Public administrations face capacity constraints in terms of both qualified personnel and organizational structures needed to implement the extensive reform agenda.

Political economy factors frequently complicate the reform process. Powerful interest groups, including political and business elites benefiting from the status quo, resist changes that threaten their positions. Corruption networks may actively work to undermine anti-graft measures and judicial reforms. The lack of consistent political commitment sometimes leads to superficial compliance rather than genuine transformation.

Economic constraints present another major challenge. The costs of full alignment with EU standards can be prohibitive for some sectors and regions. Industries accustomed to protectionist policies struggle to adapt to competitive EU market conditions. Social tensions arise when reforms lead to job losses or higher consumer prices without immediate visible benefits from the accession process.

Technical implementation hurdles further compound these challenges. Poor coordination between different government ministries and agencies leads to inconsistent policy implementation. Many countries lack sufficient numbers of legal experts capable of properly transposing complex EU legislation into national legal systems. The absence of effective monitoring and evaluation mechanisms makes it difficult to track progress and identify implementation gaps.

The European Commission's monitoring and assessment through regular progress reports, technical assistance programs, and policy dialogues, the EU institutions work to keep the reform process on track. The revised enlargement methodology introduced in 2020 places greater emphasis on fundamental reforms in rule of law and governance before moving to technical alignment in specific sectors [7].

The two Western Balkan neighbors, while sharing similar historical and institutional legacies, have demonstrated markedly different trajectories in their EU accession processes, offering valuable lessons for both policymakers and scholars of European integration.

Serbia's EU accession journey, formally launched in 2014, reveals a striking paradox. The country has achieved technical alignment in numerous policy areas, particularly those requiring legislative transposition without substantial institutional transformation. In the field of enterprise and industrial

policy, Serbia boasts an impressive 92% alignment rate, having successfully adopted the entire EU acquis on small and medium-sized enterprises. Similarly, in the area of customs union, the country has implemented 89% of required measures, including the establishment of modern customs infrastructure and procedures [3].

However, the apparent progress masks fundamental deficiencies in core areas of EU integration. The rule of law chapters present particular concern, with only 37% of recommendations implemented as of 2023. The Venice Commission's 2022 report highlighted "systemic deficiencies" in judicial independence, noting that nearly 68% of judges surveyed reported experiencing political pressure. Anti-corruption efforts remain largely performative, with the European Commission's latest report noting that "high-level corruption cases rarely reach final verdicts."

The asymmetric compliance pattern stems from three structural factors. First one is parallel institution-building. The government maintains dual structures that enable formal compliance while preserving existing power networks. For instance, while establishing a nominally independent Anti-Corruption Agency, it concurrently strengthened informal disciplinary mechanisms within the ruling party.

Second is geopolitical balancing. Serbia's continued close ties with Russia and China create inherent contradictions in foreign policy alignment (31% implementation) and energy policy, particularly regarding the South Stream pipeline project.

Economic elites closely tied to the ruling party actively obstruct competition policy reforms, particularly in sectors like construction and retail where politically connected businesses dominate.

Montenegro, by contrast, presents a more consistent reform trajectory, though not without its own challenges. Having opened all negotiation chapters, the country demonstrates how small size can facilitate swifter transformation. The establishment of dedicated EU integration units in all ministries by 2015 created an institutional framework that enabled 82% average legal alignment across policy areas. The country's judicial reform program, while controversial, has produced tangible results. The comprehensive vetting process conducted between 2015-2022 resulted in removal of 22% of sitting judges, confiscation of €12.7 million in unlawfully acquired assets, reduction of average case backlog from 5.2 to 2.7 years [4].

Montenegro's experience reveals the limits of technical compliance. Despite formal progress, the European Commission's 2023 report notes "persistent challenges in implementation," particularly in environmental policy

(only 41% of directives properly enforced), public procurement (30% of audited contracts showing irregularities), media freedom (RSF ranking dropped 15 places since 2020).

Conclusion

The implementation of EU standards in candidate countries represents a multi-layered process that goes far beyond simple legal transposition. The study's examination of Serbia and Montenegro reveals fundamental truths about the European integration process that carry implications for both current candidates and future enlargement policy.

At its core, the research demonstrates that successful adoption of EU standards requires nothing less than comprehensive state transformation. While both case study countries made progress in technical alignment – particularly in areas like enterprise policy and customs union – their experiences highlight how deeply political the implementation process truly is. The rule of law emerges as the critical battleground, where reforms face the most intense resistance from entrenched power structures. Montenegro's relative success with judicial vetting contrasts sharply with Serbia's stagnation, proving that political will matters more than administrative capacity when confronting systemic corruption.

The staggering costs of full compliance, particularly in environmental policy, suggest the current enlargement framework may be economically unsustainable for candidate countries without substantial revisions to EU financial support mechanisms. When environmental alignment requires investments exceeding 10% of a country's GDP, the accession process risks creating new economic dependencies rather than fostering genuine convergence.

References

1. Radaelli, C.M. "The Europeanization of Public Policy" in *The Politics of Europeanization* (eds. Featherstone & Radaelli). Oxford UP. URL: <https://academic.oup.com/book/7757/chapter/152890004>
2. Falkner, G. *Complying with Europe: EU Harmonization and Soft Law in the Member States*. Cambridge UP. URL: https://www.researchgate.net/publication/281717900_Complying_with_Europe_EU_Harmonisation_and_Soft_Law_in_the_Member_States
3. European Commission (2023). *Serbia 2023 Report on EU Accession Progress*. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/serbia-report-2023_en

4. European Commission (2023). Montenegro 2023 Report on EU Accession Progress. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/montenegro-report-2023_en

5. European Parliament (2022). The New EU Enlargement Methodology - Implementation Assessment. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/statement_20_208

6. Challenges in the implementation of EU Law at national level. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/608841/IPOL_BR I\(2018\)608841_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/608841/IPOL_BR I(2018)608841_EN.pdf)

7. Rule of Law Report 2024: with the 5th edition, the EU is better equipped to face rule of law challenges. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/rule-law-report-2024-5th-edition-eu-better-equipped-face-rule-law-challenges-2024-07-24_en

*Ігор Ветринський,
к.політ.н.,
ст.н.с. відділу глобальних і цивілізаційних процесів,
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»
ivietrynskyi@gmail.com*

ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ АГРЕСИВНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ РФ

Безпекова ситуація в Європі наразі є дуже далекою від стабільної. Російська агресія проти України у 2014 р. та подальша ескалація з боку кремля, внаслідок вторгнення на початку 2022 р., призвели до найбільшого за масштабами збройного конфлікту на континенті з часів завершення Другої світової війни. Хаотична та ізоляціоністська зовнішня політика адміністрації Д. Трампа, зокрема у питаннях взаємодії з традиційними військовими союзниками, ставить під питання ефективність НАТО як основного гаранта безпеки та територіальної цілісності європейських країн. Ситуація ускладнюється тим, що внаслідок багатьох десятиліть відсутності прямої військової загрози для європейських країн-членів Північноатлантичного альянсу, фокус уваги національних урядів був дуже далеким від розвитку військово-промислового комплексу та

перезброєння. Як наслідок реальна боєздатність більшості країн Європи знаходиться на дуже низькому рівні. Водночас путінська росія постійно нарощує військові витрати, поєднуючи це з безпрецедентними за масштабом інформаційно-пропагандистськими кампаніями всередині країни та агресивною риторикою в бік Заходу в цілому й країн Європи, зокрема.

Сьогодні можна однозначно констатувати, що рф є фашистською державою, причому саме в науковому, а не емоційному сенсі цього слова. Так Т. Снайдер стверджує, що росія – фашистська країна [1] та перераховує відповідні її практики, що свідчать про це. Як то культи лідера й мертвих, корпоративну державу, міфічне минуле, цензуру, теорії змов, централізовану пропаганду й тепер війну на знищення. На думку автора режим путіна в рф є центральним прикладом відродження фашизму в світі [2]. Подібної думки притримується Р. Стеблівський, який наголошує, що використання терміну «рашизм» є цілком легітимним позначенням фашизму нинішньої російської держави [3]. Водночас Український інститут національної пам'яті зазначає, що рашисти є російською версією імперського націоналізму та фашизму [4]. Цю думку варто буде розширити, оскільки сучасна політика рф є нічим іншим як класичним зразком імперіалізму.

Термін «імперіалізм» є досить новим, він з'являється приблизно в середині 19 ст. та стає загальновідомим на початку 20 ст. Однак, саме явище імперіалізму існувало протягом тисячоліть. Найбільш чітко та узагальнююче визначення імперіалізму, на нашу думку пропонує М. Дойл, що розглядає його як процес створення (встановлення) та підтримання імперії [5, с.19]. Подібної позиції притримується О. Мотиль, який додає, що це не просто процес, а певна політика вказаного спрямування [6, с. 53]. В свою чергу класична імперія є специфічною політичною системою, яка характеризується силовим домінуванням імперського центру над переферіями (провінціями), має месіанське уявлення світу, що відображається у відповідній імперській ідеології, та прагне до глобального поширення в ірраціональному прагненні до абсолютної безпеки. Військова сила є основним інструментом імперії на шляху досягнення цілей у внутрішній та зовнішній політиці. Відповідно політика імперіалізм, як політика встановлення та підтримання імперії, також спирається насамперед на військовий потенціал та передбачає його застосування.

Імперіалізм протягом всієї історії співіснував з імперіями, а якщо бути точним – передував їхньому виникненню. Як науковий термін він

став відомим після виходу в світ однойменної праці Дж. Гобсона [7]. В. Моммсен розглядаючи класичні теорії імперіалізму зазначає, що у 18-19 сторіччі термін імперіалізм не мав чіткого визначення та використовувався переважно політиками під час їхніх дебатів [8, с. 3]. Пізніше поняття імперіалізму набуло порівняно об'єктивного значення. Стосовно нього перестали мати на увазі систему, основу на перевазі імперського правління та стали розуміти як „експансію національної держави за межі власних кордонів для набуття іноземних залежних територій та, якщо можливо, об'єднання їх у світову імперію [8, с. 4]. Г. Фреджюнг зауважує, що імперіалізм означає одночасно націоналістичну ідеологію, що закликає до розширення домінування виняткової нації та політику обумовлену неперервною конкуренцією (боротьбою) між великими державами [8, с. 4].

Для рф імперіалізм не є чимось новим, століттями ця держава існувала в різних формах, носила різні назви, але імперська парадигма її функціонування залишалася незмінною. Державна ідеологія та національна самосвідомість рф також є імперськими за своєю суттю, а силове домінування над іншими країнами розглядається як цілком прийнятний інструмент міжнародної політики. Імперська політика росії формувалася століттями та базувалася на ідеї «збирання руських земель», месіанському світогляді й прагненні до домінування над сусідами. СРСР дещо трансформував ці підходи, проте за своєю природою був класичною імперією, яка теж проводила експансіоністську політику [9]. Сучасний російський імперіалізм є потужною геополітичною загрозою, яка проявляється у військовій, інформаційній, енергетичній та ідеологічній сферах. Його прояви стали особливо очевидними після агресії проти Грузії у 2008 р, анексії Криму в 2014 р. та повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 р. Ці події остаточно затвердили рф як ревізійністську державу, що кидає виклик європейській безпеці, стабільності й міжнародному праву [10].

Серед головних проявів сучасного російського імперіалізму можна виділити наступні: 1) військова агресія проти України – повномасштабна війна, розпочата Росією в лютому 2022 р., стала яскравим проявом її імперських амбіцій. Москва прагне не просто окупувати території, а й повністю підкорити політичну волю українського народу; 2) дестабілізація Європи, зокрема шляхом здійснення кібератак, втручання у вибори, підтримку радикальних політичних сил й інформаційно-пропагандистські кампанії, покликані ослабити демократичні інститути та розділити Захід; 3)

енергетичний шантаж, в рамках якого рф десятиліттями використовувала поставки газу як інструмент тиску на ЄС в цілому та на окремі країни зокрема. 4) активне просування власної ідеології та порядку денного, шляхом здійснення масштабних пропагандистських операцій в інформаційному просторі інших країн, з метою впливу безпосередньо на населення й відповідно створення внутрішнього тиску на уряди демократичних держав.

Сучасний російський імперіалізм є не просто історичною інерцією минулого, це насамперед агресивна стратегія, спрямована на переформатування світу відповідно до уявлень кремля. В свою чергу європейський континент є головним об'єктом геополітичної уваги рф, зважаючи на його географічну близькість та рівень та економічну вагу. Як зазначає М. Галеотті, політика Кремля є викликом самим основам європейського порядку. Її ціллю є ревізія післявоєнної системи безпеки, створення нових «сфер впливу» і відмова від міжнародного права на користь сили [11]. Таким чином, російський імперіалізм є головною геополітичною загрозою для європейської безпеки, особливо зважаючи на рівень мілітаризації рф та слабку готовність до оборони більшості країн континенту. Війна проти України показала, що для кремлівських очільників не існує жодних обмежень чи норм ведення бойових дій, численні воєнні злочини вони компенсують масованою пропагандою. Тож протидія російському імперіалізму це не лише питання безпеки України, а насамперед необхідна умова для збереження демократичного світу. В цьому контексті дії країн Європи та їхніх союзників мають включати наступні кроки: продовження та нарощення військової й економічної підтримки України у її протистоянні російській агресії; вивчення та аналіз досвіду ведення сучасної війни, шляхом відправки спеціалістів до України; розвиток власного військово-промислового комплексу та поглиблення кооперації з партнерами з метою швидкого нарощення оборонного потенціалу; інформаційної безпеки, протидія агресивній російській пропаганді; розвиток енергетичної незалежності, шляхом диверсифікації джерел постачання енергоносіїв та підготовка резервних потужностей на випадок надзвичайних ситуацій; активне протистояння дезінформаційним кампаніям кремля, як в медійній, так і в політичній сферах.

Список використаних джерел:

1. Snyder, T. We Should Say It. Russia Is Fascist. (2022, May 19). The New York Times. URL:<https://www.nytimes.com/2022/05/19/opinion/russia-fascism-ukraine-putin.html>
2. Snyder, T. The War in Ukraine Has Unleashed a New Word. (2022, April 22). The New York Times Magazine URL: <https://www.nytimes.com/2022/04/22/magazine/ruscism-ukraine-russia-war.html>
3. Стеблівський Р. “Рашизм”: сучасний російський фашизм? (2022, Серпень 04). Школа політичної аналітики НаУКМА. URL: <https://spa.ukma.edu.ua/analytics/rashyzm-suchasnyy-rosiyskyy-fashyzm/>
4. УІНП акцентує на ключових сенсах, важливих для розуміння і пам’ятання Другої світової війни. (2022, травень 04). URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/uinp-akcentuye-na-klyuchovyh-sensah-vazhlyvyh-dlya-rozuminnya-i-pamyatannya-drugoyi-svitovoyi-viyny>
5. Doyle M. *Empires*. New York: Cornell University Press, 1996. 407 p.
6. Motyl A. *Imperial Ends .The Decay, Collapse, and Revival of Empires*. Columbia University Press, 2001. 128 p.
7. Hobson J. *Imperialism: A Study*. New York, James Pott & Co., 1902. 289 p.
8. Mommsen W. *Theories of imperialism*. The University of Chicago Press, 1982. 190 p.
9. Plokhyy S. *The Gates of Europe: A History of Ukraine*. Penguin Random house UK, 2016. 432 p.
10. Snyder, T. *The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America*. Vintage, 2019. 368 p.
11. Galeotti, M. *We Need to Talk About Putin: How the West Gets Him Wrong*. Ebury Press, 2019. 160 p.

*Войтенко Юрій Миколайович,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політології,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Polistnicht@gmail.com*

*Дев'ян Костянтин Ігорович,
магістрант сп. «Політологія»,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Vohome@ukr.net*

МІЖНАРОДНЕ ВИЗНАННЯ УКРАЇНИ ЯК НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ З БОКУ РФ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Актуальність даної теми зумовлена передусім тією обставиною, що протягом всього повномасштабного російського вторгнення в Україну перша на офіційному публічному рівні замінює поняття «Україна» (як держава і її законна влада) на термін «Київський режим», що у свою чергу є брутальною спробою показати «нелегітимність» чинної української влади, яка знаходиться у Києві, а також і всієї держави, оскільки вона остання є в орбіті кремлівського впливу. Тому, метою стало довести на рівні політико-правових двосторонніх рішень, які виникали між українською і російською владами протягом незалежності, визнання один одної (перш за все з боку РФ України) як суверенної держави з усіма її ознаками (населенням, територією, владою та ін.). Головними завданнями є охарактеризувати ті нормативні акти і договори, які підписували і ратифікували обидві країни протягом всього періоду незалежності, що легітимізували сторони з позиції їх незалежності і суверенітету. Головними методами стали історичний і політико-правовий аналіз ухвалених на двосторонньому рівні між Україною і РФ договорів. Результати полягають у тому, що протягом першого десятиліття незалежності між Україною та РФ було ухвалено низку двосторонніх угод і договорів, згідно з якими вони визнавали один одну як суверенні держави, а також свідчило про те, що відбувається конструктивний діалог, який мав, передусім, персоніфікований вимір (зокрема між лідерами двох держав, тобто на міжпрезидентському рівні).

Проголошення незалежності України Верховною Радою 24 серпня 1991 року відкрило нову сторінку в історії нашої державності, що стала можливою завдяки невдалій спробі державного перевороту у Москві з

боку т. зв. «ДКНС» (19-21 серпня 1991 р.), а також рішучості патріотично налаштованої політичної еліти у стінах українського парламенту, яка хоча й становила меншість у кількісному співвідношенні до комуністичної більшості у пропорції 1:4. Окрім того, радянський центр у Москві не визнавав такої незалежності з боку України, яке хоча й було схожим з відповідними актами балтійських держав (20 серпня остаточно свою незалежність підтвердила Естонія, а 21 серпня — Латвія), проте для Кремля втрата контролю над Києвом була далеко не рівносильною з втратою Таллінну, Риги чи Вільнюсу (навіть усіх трьох разом взятих), враховуючи ресурси України, які у декілька разів перевищують всіх трьох балтійських республік. Проте, неприєднання до нового союзного договору України, на підписанні якого й надалі продовжував наполягати Президент СРСР М. Горбачов протягом осені 1991 р., стало черговим свідченням того, що союзне керівництво у Москві не сприймає Акт проголошення незалежності України Верховною Радою як вагоме і доленосне рішення, яке має важливе історичне, політичне і правове значення та відповідні наслідки. Проте, результати Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року остаточно легітимізували рішення Верховної Ради від 24 серпня, згідно з чим Україна підтвердила свою незалежність. Того ж дня було обрано першим Президентом України, голову Верховної Ради — Л. Кравчука.

2 грудня 1991 року під час привітання новообраного першого Президента України Л. Кравчука з боку президента росії Б. Єльцина, останній вперше на офіційному рівні визнав Україну як незалежну державу [4]. Вже 8 грудня у Мінську, лідери України, Білорусії і РФ підписали Договір про створення СНД, яким схвалили акт розпаду СРСР і натомість утворення незалежних держав. Згідно з даною Угодою «...Сторони визнають і поважають територіальну цілісність одна одної і недоторканність існуючих кордонів у рамках Співдружності» [8].

Враховуючи ту обставину, що лише три країни підписали Угоду про створення СНД 8 грудня, то постала необхідність долучити і інші колишні союзні республіки. Саме з таких міркувань 21 грудня 1991 р. 11 колишніх радянських республік (зокрема, Україна і РФ) підписали «Алма-Атинську декларація» у якій зазначено: «Незалежні держави прагнучи побудувати демократичні правові держави, відносини між якими розвиватимуться на основі взаємного визнання і поваги до державного суверенітету і суверенної рівності, невід'ємного права на самовизначення, принципів рівноправності і невтручання у внутрішні справи, відмови від застосування сили і погрози силою, економічних і будь-яких інших

заходів тиску... визнаючи і шануючи територіальну цілісність одна одної і непорушність існуючих кордонів» [1]. Після такого рішення 11 лідерів республік колишнього Союзу, Президент СРСР М. Горбачов 25 грудня 1991 р. оголосив про свою відставку. Наступного дня (26 грудня 1991 р.) вважається останнім днем існування у майже 70-літній історії СРСР.

Надалі, незалежні Україна, РФ та інші колишні республіки СРСР розпочали власне державотворення за нових, суверенних умов. Постало питання розмежування, розподілу спільного спадку, економічних зв'язків, ядерної зброї тощо. Проте, досить важливим стало визнання реальної незалежності держав з боку колишнього союзного центру, який перестав таким бути де-юре, проте намагався залишитися таким де-факто, у т.ч. через вплив в новій спільній організації — Співдружності Незалежних Держав (СНД). При цьому варто зауважити, що Україна, розуміючи такий домінуючий вплив РФ на це міждержавне утворення, не стала членом СНД, попри те, що була однією з засновниць цього співтовариства ще 8 і 21 грудня 1991 р. (не підписала і не ратифікувала Статут СНД у 1993 р.).

Подальші контакти з РФ, зокрема і на дипломатичному рівні, Україна продовжила здійснювати. Так, 23 червня 1992 р. сторони підписали «Угоду між Україною і Російською Федерацією про подальший розвиток міждержавних відносин» згідно з якою вони: «...прагнуть зміцнити дружні, рівноправні партнерські зв'язки, засновані на загально визнаних нормах міжнародного права, відзначаючи внесок народів України і Росії у розвиток демократичних процесів в обох державах та їхню відповідальність за їх подальше поглиблення...» [7].

Новим вагомим і драматичним кроком для України стало підписання 5 грудня 1994 р. «Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї» (т.зв. «Будапештський меморандум») у якому було зазначено, що сторони (усі підписанти, зокрема РФ) «...підтверджують Україні їх зобов'язання згідно з принципами Заключного акта НБСЄ поважати незалежність і суверенітет та існуючі кордони України» [5].

Найбільш вагомим і знаковим міждержавним документом, який підбив підсумки всіх минулих шестирічних форм взаємодії між двома державами, став «Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією» підписаний між президентами обох держав у Києві 31 травня 1997 р. (т. зв. «Великий договір»), у якому зазначено: «Сторони як дружні, рівноправні і суверенні держави засновують свої відносини на взаємній повазі та довірі, стратегічному партнерстві та співробітництві; Сторони поважають територіальну

цілісність одна одної і підтверджують непорушність існуючих між ними кордонів; Сторони будують відносини одна з одною на основі принципів взаємної поваги суверенної рівності, територіальної цілісності, непорушності кордонів, мирного врегулювання спорів, незастосування сили або загрози силою, включаючи економічні та інші способи тиску...» [3]. Цей Договір став остаточним міждержавним документом, який визнавав одна одну як повноцінні незалежні держави і він став, на нашу думку, своєрідною квінтесенцією міжособистісних сосунків між президентами обох країн (України — Л. Кучмою і РФ — Б. Єльциним). Даний Договір Україна денонсувала в односторонньому порядку 6 грудня 2018 р. (набуло чинності це рішення — 1 квітня 2019 року) [6].

Проте, важливою складовою на міждержавному рівні стало питання визнання територіальних меж між Україною та РФ. Російська сторона всіляко уникала вирішення цього питання, попри те, що українська сторона активно педалювала його протягом значного періоду. Врешті, 28 січня 2003 р. відбулося підписання «Договору між Україною і Російською Федерацією про україно-російський державний кордон» у якому зазначено: «Україна і РФ виходячи з необхідності врегулювання питань проходження українсько-російського державного кордону з метою подальшого зміцнення дружніх, добросусідських відносин між народами України і Росії...» [2].

Таким чином, протягом 1991-2003 років між Україною і РФ відбулося не менше семи різного роду міждержавних угод, договорів та інших нормативних актів, які на найвищому рівні юридично і політично підтверджують визнання з боку останньої України як незалежної держави, а також повноправного суб'єкта міжнародного права і рівноправного з нею учасника у міждержавних відносинах.

Список використаних джерел:

1. Алма-Атинська декларація. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_189#Text
2. Договір між Україною і Російською Федерацією про україно-російський державний кордон. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_157#Text
3. Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_006#Text

4. Екс-комуністи перемагають в Україні; Єльцин визнає незалежність. New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/1991/12/03/world/ex-communist-wins-in-ukraine-yeltsin-recognizes-independence.html>

5. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text

6. Про припинення Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2643-19#Text>

7. Угода між Україною і Російською Федерацією про подальший розвиток міждержавних відносин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_018#Text

8. Угода про створення Співдружності Незалежних Держав. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_077#Text

*Горюнова Євгенія Олександрівна
кандидат історичних наук, доцент,
кафедра міжнародних відносин та стратегічних студій
Державний університет
«Київський авіаційний інститут»
yevheniia.horiunova@npp.kai.edu.ua*

РОЛЬ ТУРЕЧЧИНИ В ЧОРНОМОРЬСЬКОМУ РЕГІОНІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ

Російська анексія Криму та розв'язана Росією повномасштабна війна проти України радикально змінили баланс сили в Чорному морі, яке перетворюється на зону нестабільності. Процеси турбулентності охоплюють Чорноморський регіон, загрожуючи серйозними геополітичними змінами. Туреччина є єдиною державою регіону, яка має військовий потенціал для протидії Росії, що суттєво підвищує її роль в контексті регіональної безпеки.

Отже, визначення ролі та місця Туреччини в безпековій парадигмі Чорноморського регіону є ключовою ціллю нашого дослідження, що передбачає виокремлення головних засад турецької зовнішньої політики в регіоні в контексті геополітичних викликів і загроз сьогодення.

Значення Туреччини в забезпеченні чорноморської безпеки обумовлено не тільки сучасними викликами, але й її історичною

спадщиною та геополітичними інтересами. Османська імперія мала потужний вплив в Чорному морі, контролюючи увесь його периметр. Але через протистояння з Російською імперією Стамбул поступово втрачає позиції. Турецька республіка у першій половині ХХ ст. зосереджує зусилля на закріпленні власного контролю над Чорноморськими Проливами (Конвенція Монтре), що має життєве значення для безпеки країни. Після Другої світової війни Анкара починає грати ключову роль в чорноморських процесах, виступаючи форпостом НАТО в регіоні в період біполярного протистояння США та СРСР.

На тлі закінчення «холодної війни» Туреччина пропонує розвивати регіональну співпрацю в рамках ОЧЕС, підтримуючи проекти регіональної кооперації в різних сферах. Загалом, інтереси Туреччини в регіоні визначаються поєднанням історичних, економічних, безпекових і геополітичних міркувань.

Економічні інтереси Туреччини в Чорному морі зосереджені на кількох напрямках. По-перше, це торгівля з ЄС, який виступає одним з головних економічних партнерів країни: у 2024 р. обсяг торгівлі між ЄС та Туреччиною складає 216 млрд дол (35% усього торгівельного балансу країни [7]).

З іншого боку, велике значення для Туреччини має реалізація енергетичних проєктів в межах як Чорного, так і Каспійського морів. Країна виступає газовим хабом для транспортування російського природного газу до південної Європи газом «Турецький потік», який прокладено дном Чорного моря. Завдяки реалізації цього проєкту Анкара підсилює свій геополітичний вплив в регіоні, отримує транзитні доходи та знижку на газ, що має позитивні наслідки для розвитку її промисловості [5]. Важливу роль для енергетичної незалежності країни має будівництво АЕС, яке Анкара здійснює в партнерстві з росіянами. З іншого боку, Туреччина задіяна в транспортуванні каспійської нафти через свою територію до ЄС. Це обумовлює доволі прагматичний підхід Анкари до партнерських відносин з країнами регіону.

Після російської анексії Криму країна не тільки не приєдналася до антиросійських санкцій, але й допомагає Росії обходити деякі санкційні обмеження (експорт товарів подвійного значення, експорт російської нафти тощо). Туреччина не припинила торгівлю з тимчасово окупованим Кримом, хоча згодом змушена була перевести її в «тіньовий» формат. Нарешті, після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну та окупації південних регіонів, Анкара купує крадене українське зерно у російських експортерів [1].

Водночас, розуміючи ризики мілітаризації Криму та Чорного моря, Туреччина запускає масштабну програму модернізації військово-морського флоту («Блакитна батьківщина»), що свідчить про наміри Анкари контролювати важливі торгівельні морські шляхи та посилити свій військовий потенціал для протистояння регіональним загрозам (особливо з боку Росії).

Військовий формат грає важливу роль в формуванні партнерських відносин Анкари з іншими чорноморськими акторами – союзниками в рамках НАТО та Україною. Це демонструє зусилля Туреччини протидіяти зростанню російського впливу в регіоні в контексті забезпеченні регіональної стабільності.

У безпековому просторі Чорного моря існує кілька ключових викликів: геополітичне суперництво, територіальні конфлікти, військово-морські загрози для судноплавства тощо. Тривала російська агресія проти України підсилює ці проблеми, підриваючи економічну стабільність в регіоні, негативно впливаючи на екологічну ситуацію в Чорному морі. Проактивна політика Туреччини спрямована на протидію цим загрозам в партнерстві з іншими державами. По-перше, підтримка Туреччиною військово-морських сил України свідчить про бажання Анкари протидіяти російським загрозам в Чорному морі. В Туреччині будуються кораблі для ВМСУ – два корвети проєкту Ada, один з яких («Гетьман Іван Мазепа») проходить випробування в морі та має стати на озброєння в 2026 р. [2].

По-друге, важливе значення має участь Туреччини в трьохсторонній групі (разом з Болгарією та Румунією) в рамках ініціативи з розмінування Чорного моря, (МСМ). За словами командуючого турецького флоту, віце-адмірала М. Кая, ці міні становлять значні ризики як для безпеки, так і для економічної стабільності в регіоні [6]. Крім розв'язання важливої проблеми з розмінування, МСМ може стати основою для формування Чорноморської флотилії НАТО, яка була запропонована Румунією ще у 2016 р., але не знайшла підтримки в Софії та Анкарі.

По-третє, значення Туреччини суттєво зростає в контексті можливих змін в конфігурації НАТО, обумовлених новими зовнішньополітичними підходами адміністрації Д. Трампа щодо зменшення або припинення американської участі в забезпеченні європейської безпеки. Отже, ЄС потребує підтримки з боку Туреччини для забезпечення безпеки на південно-східному фланзі. Це відкриває перед Анкарою перспективи щодо розгорнутої військово-політичної

співпраці з ЄС або в рамках НАТО (як наполягає Туреччина), або в інших форматах [3].

Безумовно, що ключову роль для Чорноморської безпеки грає контроль над Протоками, який здійснює Туреччина. Саме закриття Боспору для військових кораблів РФ суттєво обмежило російські воєнні можливості в Чорному морі під час повномасштабного вторгнення в Україну. Контроль над цим стратегічним морським коридором підсилює як економічну міць Туреччини, так й її військову логістику, сприяючи швидкому розгортанню військово-морських сил для забезпечення її інтересів.

Отже, сучасна зовнішня політика Туреччини відображає балансування як між ключовими міжнародними акторами («стратегічними гравцями»), так й між регіональними акторами. Це особливо помітно у відносинах як з Росією, так й з ЄС та НАТО, коли Туреччина намагається визначити свою роль в умовах мінливих альянсів і регіональної напруженості.

Виступаючи ключовим регіональним актором, який має добрі відносини з обома воюючими державами – РФ та Україною, Туреччина пропонує свої посередницькі послуги. На початку російсько-української повномасштабної війни, у березні 2022 р., між РФ та Україною в Стамбулі відбулися переговори, які підсилили роль Анкари як дипломатичного посередника. Згодом саме до Туреччини були відправлені з російського полону командири полку «Азов», який захищав Маріуполь. Незважаючи на заперечення Росії, Туреччина повернула їх до України.

Визначення президентом Туреччини Реджепом Таїпом Ердоганом Чорного моря як «нашого Чорного моря» відображає впевнену позицію Туреччини в регіоні та її бажання відігравати провідну роль в управлінні динамікою безпеки, особливо на тлі триваючої напруженості, спричиненої війною в Україні [4]. Розуміння Туреччиною рівня загроз і зростання нестабільності в регіоні спонукає країну до більш рішучої зовнішньої політики, яка надає пріоритет військовому потенціалу поряд з дипломатичними зусиллями.

Отже, прагнення Туреччини підтвердити свій вплив у мінливому геополітичному ландшафті разом з її проактивною зовнішньою політикою, підкреслюють важливість ролі Анкари у формуванні майбутньої динаміки безпеки в Чорноморському регіоні, що має серйозні наслідки як для регіональних, так і глобальних акторів.

Список використаних джерел:

1. Туреччина є однією з країн, які купують у РФ вкрадене українське зерно – посол в Анкарі. *Дзеркало тижня*. 03.06.2022. URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/turechchina-je-odniyeju-z-krajin-jaki-kupujut-u-rf-vkradene-ukrajinske-zerno-posol-v-ankari.html> (дата звернення: 25.03.2025)
2. Україна скоро отримає перший із корветів, що будуються в Туреччині. *Крим.Реалії*. 18.10.2024. URL: <https://ua.krymr.com/a/ukraina-skoro-otrymaie-pershyi-iz-korvetiv-turechchyna-buduie/33163393.html> (дата звернення: 12.03.2025)
3. Aydin, M., Aedintaçbaç, A. Bridging the Bosphorus: How Europe and Turkey can turn tiffs into tactics in the Black Sea. *European Council of Foreign Relations*. 18.03.2025. URL: https://ecfr.eu/publication/bridging-the-bosphorus-how-europe-and-turkey-can-turn-tiffs-into-tactics-in-the-black-sea/?fbclid=IwY2xjawJHyXRleHRuA2FlbQlXMAABHVVoQaEcOcNEevdww8DZ9QWYYpqqc4E8zgDmlY0IpX9RxcTx3jzzAGRQVg_aem_AIvpLtSmAD4bGySEmX3mxw (дата звернення: 20.04.2025)
4. Diaaeldin, H. Turkey: Reaping the Rewards of a Turbulent Black Sea. All Habtoor Research Center. 2024. URL: <https://www.habtoorresearch.com/programmes/turkey-reaping-the-rewards-of-a-turbulent-black-sea/> (дата звернення: 23.03.2025)
5. Neset S., Aydin M., Balta E., Ataç, K., Bilgin, H. Turkey as a regional security actor in the Black Sea, the Mediterranean, and the Levant Region. *CMi Report*. 2021. URL: <https://www.cmi.no/publications/7820-turkey-as-a-regional-security-actor-in-the-black-sea-the-mediterranean-and-the-levant-region> (дата звернення: 24.03.2025)
6. Türkiye-led initiative begins second phase against Black Sea mines. *Dayly Sabah*. 29.09.2024. URL: <https://www.dailysabah.com/politics/turkiye-led-initiative-begins-second-phase-against-black-sea-mines/news> (дата звернення: 22.03.2025)
7. Türkiye Sets New Export Record in 2024 with USD 262 Billion. 09.01.2025. URL: <https://f.invest.gov.tr/en/news/news-from-turkey/pages/turkiye-sets-new-export-record-2024-usd-262-billion.aspx> (дата звернення: 25.03.2025)

Анатолій Гончаренко
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії
Сумський державний університет
a.goncharenko@yur.sumdu.edu.ua

МІГРАЦІЙНА КРИЗА 2015–2017 РР. ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ

На початку ХХІ ст. в Європейському Союзі назріла необхідність реформування політики безпеки, особливо після загострення «кризи біженців», унаслідок якої вичерпалися можливості країн, які першими надавали притулок значній кількості мігрантів – Туреччини, Йорданії, Лівану [1, с. 81]. Невдовзі стала очевидною необхідність створення нової Європейської стратегії безпеки, яка була представлена влітку 2016 року. Ми розглянемо основні напрямки, пріоритети та дії, які запроваджувала нова політика Європейської безпеки.

Пріоритетні напрямки зовнішніх зв'язків ЄС:

1. Безпека Європейського Союзу.

З'явилися нові виклики та загрози для ЄС – посилення боротьби з кіберзлочинністю, міжнародним тероризмом, необхідність вирішення енергетичної проблеми та питання стратегічних комунікацій.

Країни-члени ЄС втілюють у життя зобов'язання щодо взаємної підтримки і солідарності, які закріплені у Договорах. ЄС робить свій внесок у систему колективної безпеки в Європі, тісно взаємодіє зі своїми партнерами та НАТО [2].

2. Державна та соціальна стійкість у країнах, розташованих на схід та південь від Європейського Союзу.

Підтримка засобів стійкості країн і суспільств на сході, включаючи Середню Азію, і на півдні, до Центральної Африки, що відповідає інтересам наших громадян. У рамках діючої політики розширення ЄС важливе значення має процес прийняття нових членів відповідно до суворих і справедливих умов для зміцнення стійкості в країнах Західних Балкан та в Туреччині.

Стійкість країн, що перебувають у межах Європи і за її межами, також є пріоритетом ЄС [2].

3. Комплексний підхід щодо вирішення конфліктів.

Європейський Союз діятиме на всіх етапах конфлікту. Крім цього жоден із глибоких конфліктів, таких як у Сирії і Лівії, не може бути

врегульований лише за допомогою ЄС. Саме тому Європейський Союз прагне розвивати регіональні служби та міжнародні партнерські зв'язки.

4. Відкриті для співпраці регіональні системи.

Підтримка засобів відкритих регіональних систем. Це основний принцип підтримки миру та розвитку ЄС у XXI столітті, тому ЄС буде підтримувати відкриті до співпраці регіональні системи у всьому світі [2].

5. Глобальне управління рівня XXI століття.

Для досягнення поставлених перед новою стратегією цілей необхідно перейти до певних дій, які детально розглянуті в другому розділі стратегії 2016 р. У ньому наголошується на сприйняття Європейським Союзом системи Європейської безпеки в цілому – ЄС виступає за світовий порядок під егідою сильної ООН, проте, наголос також робився на те, що існуюча система потребує трансформації [2].

Для досягнення цілей потрібно:

1. Надійний союз.

Довіра на міжнародній арені потрібна для того, щоб впливати на світове суспільство. Для її посилення необхідно дотримуватися своїх принципів, єдності, узгодженої та послідовної політики. Довіра також потребує інвестицій, перш за все, у сфері безпеки та оборони. Держави суверенні у прийнятті рішень, проте з метою своєчасного реагування на кризи, співпраця в галузі оборони має стати нормою [2].

2. Ефективний союз, що реагує своєчасно.

Спільні дії повинні повністю ґрунтуватися на Лісабонському договорі 2007 року [4]. Необхідно більш глибоке співробітництво між членами ЄС, що дозволить використати повністю потенціал Лісабонського договору. Політика має бути більш гнучкою і відповідати стратегічним пріоритетам.

3. Згуртований союз.

Більше глибоке співробітництво між членами Європейського Союзу та європейськими інституціями. Внутрішня політика тісно пов'язана з зовнішньою. Вирішення цілей тисячоліття [2].

У стратегії простежується тенденція повернення європейської політики до принципів «Realpolitik». ЄС пишається своєю м'якою силою і продовжує розвиток у цій галузі одночасно підкреслюючи, що в цей час зовсім не заперечує проти використання жорсткої сили для підтримки миру та безпеки. Зовнішньою політикою Європейського Союзу має керувати принциповий прагматизм. Одним із базових моментів стратегії є колективна відповідальність, ЄС зацікавлена сторона, але відповідальність повинна бути і на країнах, що межують з ЄС [2].

Система повинна перейти до багатостороннього порядку. Європа закликає до співпраці не лише європейські країни, але і прикордонні, а також світове співтовариство. Внаслідок вибуху, що дестабілізує міграційну кризу, поставлено першочергове завдання – зміцнити сусідів та країни, що перебувають у важкому становищі, щоб припинити пересування міграційних потоків. ЄС закликає до колективних дій, спрямованих на покращення стабільності в районах постійної конфліктності [2].

Потрібно деескалювати ситуацію, відновити державні служби та соціальні структури, щоб покласти кінець масовому витоку людей з цих країн. Вони знекровлені війнами, і потоки біженців збільшуються, призводячи до незворотних процесів, у тому числі вибухового зростання тероризму, що спостерігалось в 2015–2016 роках.

Необхідно відзначити, що європейські лідери усвідомили, що для вирішення міграційної кризи потрібно врегулювати непорозуміння між членами ЄС, розробити спільні дії та керуватися ними. Єдність підходів щодо стратегії Європейської безпеки країн Європейського Союзу – це у певному сенсі показ бажаного за дійсне, оскільки національні інтереси держав, а також різний рівень їх впливу в ЄС завжди перешкоджали формуванню спільної політики.

Це підтвердилося значними відмінностями у підходах щодо «кризи біженців». «Стара Європа» проявила толерантність у середині 2015 року, розробила систему квот та прийняла спочатку 40000 мігрантів [3], а потім ще 120000 [6]. У цей час країни Східної Європи виступили категорично проти надання притулку новим мігрантам.

Після низки криз, а також терористичних актів у 2015–2016 роках в Європі, все голосніше виступали прихильники відмови від політики мультикультуралізму. Подібні погляди мали прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан [5], лідерка ультраправого «Національного фронту» Франції М. Ле Пен, правоконсервативний уряд Польщі, а також нова політична партія у ФРН «Альтернатива для Німеччини».

Ще одним підтвердженням нестабільності Європейського Союзу – це результати референдуму у Великій Британії щодо виходу країни з ЄС. Все зазначене вище змушувало в той час скептично розглядати можливість реалізації політики Європейської безпеки.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко А.В. «Криза біженців» та міграційна політика Європейського Союзу, 2015–2017 рр. Правові виклики сучасності: міжнародна міграція в умовах глобалізації: Матеріали I Міжнародної науково-практичної онлайн конференції (Чернівці, 23 жовтня 2020 р.). Чернівці: Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича. 2020. С. 81-83.
2. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. June 2016. URL: https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf
3. European Commission makes progress on Agenda on Migration. 27 May 2015. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5039_en.htm
4. Lisbon Treaty 2007. https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/lisbon-treaty_en
5. Multiculturalism doesn't work in Hungary, says Orban. 3 June 2015. URL: <https://www.reuters.com/article/us-hungary-orban-idUSKBN0OJ0T920150603/>
6. Refugee Crisis: European Commission takes decisive action. 9 September 2015. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_15_5596

Ігор Дацків
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних відносин та дипломатії,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль, Україна,
idadskiv@ukr.net

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК СКЛАДОВА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Актуальність дослідження полягає в тому, що позиція та вплив будь-якої держави в сучасній системі міжнародних взаємовідносин визначаються не тільки політичними, економічними та військовими ресурсами, а й її культурно-духовним потенціалом і культурною спадщиною, що можуть стати важливим чинником для досягнення

зовнішньополітичних цілей країни. Культурна дипломатія є важливим елементом міжнародних взаємин, що сприяє укріпленню зв'язків між державами через обмін культурними ідеями, традиціями та практиками. В даний час міжкультурний діалог є ключовим елементом у розвитку відносин між країнами, як у двосторонньому, так і в багатосторонньому форматах. Культурний аспект, будучи інструментом м'якого впливу, допомагає формувати позитивний імідж країни та поширювати неупереджену й об'єктивну інформацію про неї, що в результаті веде до розвитку конструктивних і довгочасних відносин в інших сферах співпраці між країнами.

Метою публікації є визначення ролі та значення культурної дипломатії як частини державної політики.

Для досягнення мети варто вирішити такі **завдання**: оцінити історичні аспекти української культурної дипломатії; охарактеризувати роль культурної дипломатії в міжнародних відносинах.

Методологічна основа праці ґрунтується на принципах історизму, науковості, об'єктивності, системності та комплексності, а також загальнонаукових (аналіз, синтез, дедукція, індукція, порівняння, абстрагування, узагальнення та ін.).

Результати та обговорення дослідження. Міжнародний імідж та репутація держави – це комплекс чинників, які визначають, як її сприймає світова спільнота через призму цінностей, ідеалів, політичної системи, соціально-економічної моделі та міжнародного позиціонування. Для формування позитивного образу України необхідна узгоджена державна стратегія, спрямована на цілеспрямоване та системне просування власних наративів за допомогою всіх доступних каналів комунікації [3].

Відтак упродовж історії держави застосовували різноманітні інструменти влади для досягнення власних стратегічних цілей. У ХХІ столітті відбулася суттєва глобальна трансформація, яка спричинила формування більш взаємопов'язаної світової спільноти. У цьому контексті національні держави дедалі частіше зіштовхуються з комплексом політичних та соціально-економічних викликів. Посилення геополітичної напруги на фоні активних процесів глобалізації трансформувало характер міжнародної взаємодії та дипломатичної діяльності. У зовнішній політиці водночас застосовуються два основні типи впливу – «жорстка» та «м'яка» сила, кожна з яких має свої сильні сторони та обмеження [5].

Варто зазначити, що відмінність між м'якою та жорсткою силою в міжнародних відносинах полягає у способах впливу. М'яка сила базується на привабливих характеристиках держави, таких як розвиток громадянського суспільства, дотримання прав людини та створення можливостей для особистого зростання, що спонукає інші країни прагнути до подібних цінностей. Натомість жорстка сила передбачає примус за допомогою таких інструментів, як військова потужність, економічні санкції чи обмеження експорту, з метою змусити інші держави ухвалювати потрібні рішення. У сучасних умовах країни дедалі частіше звертаються до більш делікатних, умовно кажучи, «м'яких» методів впливу, намагаючись скористатися перевагами зростаючої соціальної мобільності.

Культурна дипломатія посідає важливе місце в розвитку держави, адже саме вона дозволяє поєднувати культурні ініціативи з досягненням зовнішньополітичних цілей. Сьогодні її дедалі частіше розглядають як складову публічної дипломатії – форми комунікації, за якої уряд взаємодіє з іноземною аудиторією для формування позитивного іміджу країни на міжнародній арені.

Втім, потенціал культурної дипломатії значно ширший. Вона здатна не лише підтримувати дипломатичні ініціативи, а й ефективно сприяти реалізації внутрішніх завдань державної політики. Для того щоб цей інструмент працював на повну силу, важливо глибше усвідомити його роль у формуванні національного іміджу, розбудові бренду країни та зміцненні соціальної згуртованості.

На міжнародному рівні культурна дипломатія може бути ефективним мостом між офіційною позицією держави та сприйняттям її іноземною аудиторією, допомагаючи долати бар'єри нерозуміння та формувати стійку позитивну репутацію. У межах країни вона здатна посилювати відчуття єдності та підтримувати актуальні суспільні процеси, особливо якщо спрямована на діалог і взаємодію з громадянами [4, с. 215]. Таким чином, культурна дипломатія виступає невід'ємною частиною стратегічної комунікації держави – тонким, але потужним інструментом у зміцненні як внутрішньої стійкості, так і міжнародного авторитету.

Культурна дипломатія України має глибоке коріння, якщо розглядати її як процес обміну культурними надбаннями. Подібно до інших країн, такий обмін відбувався як свідомо, так і стихійно – завдяки подорожам купців, мандрівників, військових, студентів, паломників,

емігрантів та інших людей, які, перетинаючи кордони, знайомилися з іншими культурами й одночасно представляли елементи української.

Один із перших прикладів цілеспрямованого державного використання культурної дипломатії – це організовані Директорією Української Народної Республіки гастролі Української Республіканської Капели державами Європи та Америки у 1919–1924 роках. Саме під час цих поїздок світ уперше почув вокальний шедевр Миколи Леонтовича «Щедрик», який згодом здобув міжнародну славу [2, с. 105].

З відновленням незалежності України у 1991 р., здавалося, що культурна дипломатія держави отримає потужний імпульс до розвитку. І справді, були зроблені певні кроки: ухвалено стратегічні документи, здійснено спроби створити інституції, покликані активізувати міжнародну культурну співпрацю. Проте впродовж понад двох десятиліть ці зусилля залишалися здебільшого фрагментарними, малоефективними, а іноді й суто формальними або декларативними.

Лише після 2015 року розпочалися більш системні дії на рівні державної політики щодо розвитку культурної дипломатії. Важливим кроком у цьому напрямі стало створення у 2017 році Українського інституту – установи, покликаної виконувати роль координаційного центру української культурної дипломатії [1, с. 38].

Культурна дипломатія в сучасних умовах означає активне використання культурних контактів і взаємодії як інструменту міжнародної політики, спрямованого на поглиблення взаєморозуміння та довіри між країнами.

Перед лицем екзистенційних викликів, на які Україна змушена рішуче реагувати, виникає нагальна потреба зосередити всі доступні ресурси на просуванні української культури у світі та формуванні позитивного, привабливого образу країни та її народу. У сучасних умовах це не просто бажана ініціатива, а стратегічна необхідність. Для ефективного реалізації цієї мети державі варто зосередитись на кількох ключових напрямках: «1) формування стратегічного культурного нарративу, що дозволить виокремити найбільш ефективний і транслябельний багатовимірний образ України та українців; 2) перехід від реактивного до проактивного підходу, з чітким стратегічним плануванням ініціатив у сфері культурної дипломатії; 3) впровадження системного підходу до реалізації культурно-дипломатичних завдань, що передбачає довгострокову візію та узгодженість дій; 4) посилення креативності та інноваційності в дизайні заходів і подій, щоб урізноманітнити форми культурного представлення України на міжнародній арені» [1, с. 47].

Отже, такий комплексний та далекоглядний підхід дозволить не лише протистояти зовнішнім загрозам, а й зміцнити національну культурну присутність у світі, перетворивши її на дієвий інструмент міжнародного впливу.

Запропоновані вище інструменти здатні значно покращити ефективність української культурної дипломатії в контексті стратегічних комунікацій. Оскільки культурна дипломатія є важливим ресурсом не лише для культурної, але й для соціальної та політичної сфер, її використання є надзвичайно актуальним для нашої країни.

Висновки. Загалом з огляду на викладене, можна констатувати, що культурна дипломатія є невід’ємною складовою зовнішньої політики сучасної держави. Застосування інструментів культурної дипломатії сприяє розвитку міжкультурної взаємодії, встановленню міцних і довготривалих міжнаціональних зв’язків, а також вирішенню конфліктних ситуацій між країнами. Водночас активна культурна дипломатія сприяє покращенню іміджу держави на міжнародній арені, що безпосередньо впливає на рівень її міждержавних відносин.

Список використаних джерел:

1. Кушнарєва М. Українська культурна дипломатія під час війни: досвід, проблеми, перспективи. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 67. 2023. С. 35–53.

2. Пересунько Т. Інституціоналізація культурної дипломатії в Україні: до проблеми історичної тягlosti. Культурологічний альманах. Вип. 5. 2017. Київ : Нац. педагог. ун-т ім. М. П. Драгоманова. С. 103–107.

3. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 роки. URL : <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>

4. Штирєв О. М. Культурна дипломатія як інструмент політики держави. Інвестиції : практика та досвід : наук.-практ. журн. 2024. № 4. С. 214–218.

5. Zack C. The Use of Power in International Relations Discussing Hard & Soft Diplomacy. Academia. edu - Share research. URL: https://www.academia.edu/40567745/The_Use_of_Power_in_International_Relations_Discussing_Hard_and_Soft_Diplomacy

*Дерев'янка Ігор Петрович,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних
відносин та стратегічних студій
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
derevianko_ip@ukr.net*

БАГАТОВУЗЛОВИЙ СВІТ ЯК АСИМЕТРИЧНА МАТРИЦЯ СУБ'ЄКТІВ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Сьогодні сучасний світовий порядок, який зазнає кардинальних трансформацій, рухається по невизначеній траєкторії. Традиційні уявлення про геополітичну стабільність та взаємодію держав поступово втрачають свою актуальність на тлі глобальних викликів та загроз.

Нова епоха дедалі більше нагадує складну мережу з численними центрами впливу. Існує чимало підстав стверджувати, що відбувається становлення багатовузлового світу – структури, що репрезентує асиметричну матрицю суб'єктів, де держави, транснаціональні корпорації, міжнародні організації взаємодіють у складному та нерівномірному середовищі.

Нову глобальну еру інтерпретують у широкому форматі. Вона отримала багато назв, одна з яких найбільш популярна і широко вживана – «багатополярна», яка цікава тим, що вказує на занепад американської однополярності, відкидаючи ідею нової біполярності (Womack, 2004). Але ідея «багатополярності» передбачає існування групи потужних акторів, тоді як всі інші відіграють другорядну роль у світовій політиці.

Зростання кількості полюсів буде лише ускладнювати геополітичну ситуацію. К. Вальц зазначає, «Ми знаємо, що ускладнення прискорюються, коли їх кількість зростає, через труднощі, які кожен має, щоб впоратися з невизначеною поведінкою багатьох інших...» (Waltz, 1979, p. 163). Але саме цей спільний контекст невизначеності вимагає розробку інших підходів до трактування сучасного світу.

Динаміка нової доби вимагає нового терміна та нового аналізу. Науковці дають різні тлумачення сучасному світу. А. Ачар'я (Acharya, 2014) пропонує розглядати його як «мультиплекс», Ф. Закарія (Zakaria, 2011) «постамериканський світ», Б. Бузан (Buzan, 2011) «децентрований глобалізм», О. Стуєнкель «пост-західний» (Stuenkel, 2016), Д. Меклі «поліцентричний» (Möckli, 2012).

Твердження, що традиційних біполярних чи однополярних підходів уже недостатньо для розуміння сучасного світового порядку є цілком слушним. Адже різноманітність пріоритетів і можливостей створює складніші відносини, які неможливо звести до логіки біполярного протистояння чи ієрархічного порядку.

Відомий американський дослідник Б. Уомак, у своїй праці «Стратегічні принципи співіснування в багатовузловому світі» («Strategic Principles for Co-Existence in a Multinodal World») аналізує сучасну міжнародну систему, де існує кілька центрів впливу або «вузлів» (Womack, 2024). Цей підхід відображає реалії, в яких держави різного масштабу та впливу взаємодіють у складній глобальній мережі. Тож Б. Уомак вважає доцільним використовувати для опису сучасної структури світу поняття багатовузловий світовий порядок (Womack, 2023, pp. 161–172).

Також значно вплинули на формування концепції багатовузлового світу наукові праці Р. Кеохейна та Дж. Ная (Keohane, Nye, 1977), які розробили теорію комплексної взаємозалежності та М. Кастельса з його теорією мережевого суспільства. У своїй теорії М. Кастельс зазначає, що сучасний світ функціонує як мережа, де різні актори взаємодіють у гнучких та динамічних структурах (Castells and Cardoso, 2005). Це призводить до асиметрії, оскільки доступ до ресурсів та інформації нерівномірно розподілений між учасниками мережі. Ці теорії підкреслюють складність та багаторівневість сучасних міжнародних відносин, що й відображається у терміні «багатовузловий світ».

Отже, «багатовузловий світ» є узагальнюючим поняттям, що відображає сучасні тенденції в міжнародних відносинах, і його поява є результатом колективного внеску багатьох дослідників у цій галузі.

Багатовузловий світ відрізняється від традиційної геополітичної системи. У біполярному світі або навіть у мультиполярному світі кінця ХХ ст. існувала певна чіткість у визначенні центрів влади. Однак сучасний глобальний порядок характеризується динамічністю та множинністю суб'єктів. На відміну від класичного біполярного чи навіть поліполярного порядку, новий світовий устрій має більш гнучку та неоднорідну структуру.

Багатовузловість постає як нова реальність, в якій різні регіональні та глобальні центри сили та впливу діють незалежно один від одного, але водночас тісно взаємопов'язані. Традиційного підходу, заснованого на домінуванні чи балансі влади, вже недостатньо для управління такою складною системою (Womack, 2024).

Загалом багатовузловий світ – це концепція, яка відображає перехід від домінування одного гегемона (наприклад, США) до більш динамічної, багатопольярної світової системи, де не домінує жодна сила, де роль багатьох країн, таких як Китай, Індія та країни ЄС, стає все більш значущою. Цей перехід можна спостерігати в результаті змін у міжнародних відносинах, технологічних досягнень, соціальних процесів і глобальних викликів.

Важко не погодитися, що багатовузлова конфігурація є складнішою і більш невизначеною. До того ж вона може бути менш загрозливою, оскільки не заснована на логіці перемоги або поразки, яка характерна для гегемоністської парадигми, в якій вирішальне значення має відносна сила. Однак відмінності у відносній силі та можливостях, як і раніше, мають значення і вони створюють асиметрії, якими важко керувати (Womack, 2023).

У багатовузловому світі стосунки між акторами за своєю суттю асиметричні і їх дійсно треба визнати та прийняти як константу в міжнародних відносинах, не розглядаючи її як загрозу суверенітету.

Асиметрія, яка є перманентним фактором у міжнародних відносинах, не обов'язково призводить до домінування чи конфлікту, але може бути фундаментальною основою для стабільності, коли взаємні інтереси є пріоритетними. Взаємне визнання та пристосування до цієї асиметрії може сприяти співпраці, а не загострювати конфлікт. Великі держави повинні брати на себе відповідальність, тоді як менші держави гнучко адаптуються (Womack, 2016).

Багатовузлова система за своєю природою нестабільна і постійно трансформується. Слушним є наголос на важливості адаптації кожного учасника до динаміки глобальних змін, уникаючи при цьому різких розривів, які можуть спричинити непотрібну напругу.

Багатовузлове співіснування ґрунтується на взаємній повазі до самостійності прийняття рішень кожним вузлом (країни, міжнародні організації чи економічні суб'єкти). Великі держави повинні уникати нав'язування своїх преференцій меншим, тоді як малі держави повинні зберігати свою здатність до дій (Womack, 2023).

Тож запропонована концепція «багатовузлового світу», характеризується взаємодією кількох центрів сили, припускає нові стратегічні принципи для сприяння стабільності на взаємопов'язаній міжнародній арені.

Багатовузловий світ – це не просто множина країн, які діють незалежно, а система, в якій держави, транснаціональні корпорації,

громадські рухи та міжнародні організації переплітаються в асиметричній матриці суб'єктів. У цьому середовищі класичні уявлення про силу, вплив і стабільність потребують переосмислення.

Асиметричну матрицю суб'єктів міжнародних відносин як концепцію можна використовувати для опису відносин між суб'єктами (держави, корпорації, міжнародні організації, громадські рухи), де ці відносини є нерівноправними або несиметричними. У цьому контексті матриця – це мережа або система зв'язків між суб'єктами, яка не є упорядкованою чи симетричною.

Асиметрична матриця суб'єктів передбачає нерівномірний та нестабільний розподіл влади, впливу та можливостей між учасниками глобальної системи. Це проявляється у різниці потенціалів між акторами в економічній, військовій, інформаційній та культурній сферах. Тобто різні учасники глобальної системи мають відмінні рівні впливу та ресурсів. Проте це не лінійна ієрархія, де сильніші домінують над слабшими, а динамічна мережа, де навіть малі актори можуть грати значну роль у певних контекстах (Womack, 2024).

Наприклад, технологічні корпорації, які формують технологічні стандарти, що впливають на національні політики, мають величезний вплив на інформаційні потоки та цифрову безпеку, перевершуючи здатність багатьох урядів контролювати цей процес. Держави з нішевою спеціалізацією (зокрема, Катар завдяки газовим ресурсам) можуть мати значний економічний вплив, хоча не володіють військовою потужністю глобального рівня.

Громадські рухи, зокрема, екологічний активізм або правозахисні кампанії, змушують уряди переглядати свої позиції під тиском громадської думки. Неформальні мережі активістів здатні змінювати глобальний дискурс з різних питань, незважаючи на відсутність політичних важелів. Тож громадські рухи, які не мають формальної влади, можуть впливати на державні рішення завдяки мобілізації мас та медійній підтримці.

США та Китай як найбільші центри впливу (потужні вузли) взаємодіють не лише між собою, а й з іншими менш потужними країнами, транснаціональними корпораціями, фінансовими установами (Womack, December, 2023).

Отже асиметрична матриця свідчить про те, що менші актори за розміром або ресурсами, можуть мати суттєвий вплив завдяки нестандартним стратегіям, технологіям або дипломатичним зусиллям.

Крім того асиметрія виявляється і в тому, як різні суб'єкти адаптуються до глобальних викликів. Якщо великі держави використовують свої ресурси для забезпечення безпеки та економічного домінування, то менш потужні актори обирають стратегії мережевої дипломатії, альянсів та інновацій.

Важливо усвідомити, що сучасний багатовузловий світ, однією з ключових властивостей якого є асиметрія – це не лише конкуренція, а й складні моделі співпраці. Держави об'єднуються в альянси, корпорації створюють глобальні ланцюги постачання, а громадські рухи формують транскордонні мережі.

Асиметрична матриця суб'єктів також створює умови для інноваційних форм співпраці. Держави можуть знаходити союзників серед недержавних суб'єктів, а корпорації розширювати свій вплив через партнерства з міжнародними організаціями. Проте, асиметрія також загрожує стабільності, оскільки нерівномірний розподіл ресурсів і можливостей створює потенційні конфлікти

У цій системі кожен суб'єкт може одночасно бути сильним у одній сфері та вразливим в іншій. Наприклад, високий рівень цифрових технологій може забезпечувати економічне лідерство, але водночас робити країну вразливою до кіберзагроз.

Асиметрична матриця суб'єктів у багатовузловому світі відображає складність сучасних міжнародних відносин, де традиційні центри сили більше не є єдиними домінуючими гравцями. Натомість з'являються нові актори – суб'єкти, які не є традиційними державами, але мають значний вплив на глобальні процеси (транснаціональні корпорації, міжнародні організації та громадські рухи). Вони є однією зі складових багатовимірної мережі міжнародних відносин, сприйняття та вплив яких формуються їх відносними можливостями (Womack, 2024).

Отже, багатовузловий світ як асиметрична матриця суб'єктів міжнародних відносин – це нова парадигма, що вимагає перегляду традиційних моделей міжнародних відносин. Головною ознакою цього процесу є не лише розширення числа впливових суб'єктів, а й зміна самих принципів взаємодії між ними.

Світовий порядок більше не є фіксованою геополітичною структурою, а швидше динамічною мережею, де кожен вузол має свою політичну вагу залежно від ситуації. У таких умовах ключовою стає здатність до адаптації, стратегічного мислення та пошуку нових форматів співпраці.

Список використаних джерел:

- Acharya, A. (2014). *The end of American world order*. New York: Polity.
- Buzan, B. (2011). World order without superpowers: Decentered globalism. *International Relations*, 25 (3), 3–25.
- Castells, M. and Cardoso, G. (2005). *The Network Society: From Knowledge to Policy*. Washington, DC: Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations. URL: <https://www.dhi.ac.uk/san/waysofbeing/data/communication-zangana-castells-2006.pdf>
- Keohane, R., Nye, J. (1977). *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Boston: Little Brown.
- Möckli, D. (2012). Strategic Trends 2012. *Center for Security Studies ETH Zürich*. URL: <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/Strategic-Trends-2012.pdf>
- Stuenkel, O. (2016). *The post-Western world: How emerging powers are remaking global order*. Cambridge: Polity Press.
- Waltz, K. (1979). *Theory of international politics*. New York: McGraw Hill.
- Womack, B. (2004). Asymmetry theory and China's concept of multipolarity. *Journal of Contemporary China*, 13, 351–366.
- Womack, B. (2023). *Recentering Pacific Asia: Regional China and world order*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Womack, B. (December, 2023). The Indo-Pacific versus Pacific Asia. *China-US Focus*. URL: <https://www.chinausfocus.com/foreign-policy/the-indo-pacific-versus-pacific-asia>
- Womack, B. (2024). Strategic principles for co-existence in a multinodal world. *China International Strategy Review*, Volume 6, 22–38. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s42533-024-00155-8>
- Womack, B. (2016). *Asymmetry and International Relationships*. New York: Cambridge University Press.
- Zakaria, F. (2011). *The Post-American world, release 2.0*. New York: W.W. Norton Co.

ГЕНДЕРНІ ВИМІРИ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ: В УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Повномаштабне вторгнення росії на територію України створило нові виклики для міжнародної спільноти, зокрема забезпечення гендерної рівності. Представництво жінок у політиці, сфери безпеки та на міжнародних переговорах все більше визнається не лише як аспект прав людини, але й як засіб досягнення тривалого миру. В умовах війни особлива увага починає приділятися впливу гендерного балансу на ефективне прийняття рішень, гуманітарну допомогу та післявоєнну відбудову.

Метою дослідження є проаналізувати значення гендерного підходу в сучасних міжнародних відносинах, дослідити деталі участі українських жінок у міжнародному дипломатичному процесі та визначити перспективи гендерно-чутливої політики у післявоєнному розвитку України. Завдання включають виявлення змін у підходах до гендерного представництва внаслідок військового конфлікту та визначення ролі міжнародних організацій у просуванні рівності під час кризи.

Методологічною основою є якісний контент-аналіз міжнародних документів (зокрема Резолюції ООН 1325 та Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок), аналіз випадків участі жінок у міжнародних переговорах, порівняння гендерної політики України з іншими постконфліктними країнами. Дослідження охоплює як державну політику, так і діяльність організацій громадянського суспільства, які впливають на формування політики.

З початку 2014 року участь українських жінок у міжнародних справах значно зросла, особливо у сферах зовнішньої політики, безпеки та гуманітарної дипломатії. Важливим кроком стала інтеграція гендерної рівності в політичні процеси під час збройного конфлікту, що відображено в прийнятті національного плану дій щодо імплементації Резолюції Ради Безпеки ООН 1325[1]. Це робить Україну однією з перших колишніх радянських республік, яка визнала гендерну рівність важливим стратегічним напрямом, особливо в ситуаціях збройного конфлікту.

Зокрема, велике значення має аналіз рекомендацій Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок України у 2022 році. Вони відзначили необхідність збільшення представництва жінок у процесі прийняття рішень, зокрема у сферах національної безпеки та розбудови миру. Незважаючи на ці виклики, відбулися й позитивні зміни. Кількість жінок на дипломатичній службі України, особливо на керівних посадах, значно зросла, що свідчить про те, що гендерна інклюзивність у політичному процесі поступово просувається.

Особливо відзначилася участь українських жінок у роботі міжнародних організацій, таких як ООН, Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Рада Європи.[2] Вони активні як експерти з прав людини, гуманітарні переговорники та представники неурядових організацій. Так, українські жінки брали участь у міжнародних форумах, спрямованих на захист мирного населення під час війни та запобігання сексуальному насильству. Це підкреслює важливу роль українських жінок у міжнародній дипломатії та їхній вплив на прийняття ключових рішень у миротворчих операціях. Важливим сучасним прикладом міжнародної підтримки гендерної рівності є проєкт Ради Європи «Боротьба з насильством стосовно жінок в Україні – Етап III» (COVAW-III), який стартував 1 квітня 2025 року. Цей проєкт є продовженням попередніх ініціатив Ради Європи в Україні, що реалізуються з 2013 року, і має на меті посилення спроможності держави у запобіганні та протидії гендерно зумовленому й домашньому насильству. Проєкт COVAW-III сприяє імплементації Стамбульської конвенції та зосереджується на двох ключових напрямках: боротьбі з насильством стосовно жінок і просуванні гендерної рівності відповідно до європейських стандартів. Він також є частиною ширшого Плану дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова» (2023–2026), а його результати буде представлено 20 травня 2025 року на засіданні Керівного комітету Ради Європи.[3]

Незважаючи на значні досягнення, залишаються бар'єри, які обмежують участь жінок у стратегічних процесах. Таким чином, незважаючи на те, що політичні ініціативи щодо залучення жінок до розбудови миру були прийняті, їх фактичне впровадження залишається формальністю. Ключовою проблемою є відсутність належних механізмів моніторингу та оцінки, що дуже ускладнює оцінку ефективності цих заходів. Крім того, деякі державні органи не надавали належної підтримки на всіх етапах процесу реалізації гендерної політики.

Гендерна рівність стала важливим елементом міжнародної політики в умовах збройних конфліктів, про що свідчить активна участь українських жінок у міжнародних організаціях та дипломатичних процесах, зокрема миротворчих операціях. Такі помітні успіхи, як інтеграція гендерної рівності в політичний процес і розробка Національного плану дій, зробили Україну ключовим гравцем на міжнародній арені. Однак, незважаючи на значні досягнення, реалізація гендерно-чутливої політики залишається проблематичною через відсутність ефективних механізмів моніторингу та підтримки з боку органів влади. Для досягнення реального прогресу потрібна сильніша інституційна підтримка та краще вимірювання ефективності гендерних ініціатив. Гендерна рівність не лише сприяє реалізації прав людини, а й є ключовим інструментом для забезпечення тривалого миру та стабільності в постконфліктних ситуаціях. Успішна реалізація гендерно-чутливої політики у воєнний час потребує спільних зусиль держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів. У довгостроковій перспективі це не тільки сприятиме зміцненню прав жінок, а й допоможе забезпечити більш стабільний і справедливий розвиток після війни.

Список використаних джерел:

1. Національна служба здоров'я України. Резолюція Ради Безпеки ООН 1325. Офіційний сайт НСЗУ. URL: <https://nssu.gov.ua/genderna-rivnist/rezolyuciya-radi-bezpeki-onn-1325> (дата звернення: 16.04.2025).
2. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). Women, Peace and Security in Ukraine. OSCE. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/4/455623.pdf> (дата звернення: 16.04.2025).
3. Council of Europe. Council of Europe's continued commitment to gender equality and ending violence against women in Ukraine. Council of Europe – Kyiv Office. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/council-of-europe-s-continued-commitment-to-gender-equality-and-ending-violence-against-women-in-ukraine> (дата звернення: 16.04.2025).
4. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. OHCHR. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women> (дата звернення: 16.04.2025).

5. Національний інститут стратегічних досліджень. Гендерні диспропорції в Україні під час війни. НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/henderni-dysproportsiyi-v-ukrayini-pid-chas-viyny> (дата звернення: 16.04.2025).

Звір Анна

Студентка факультету української та іноземної філології

Погоріла Анна

канд. філол. наук, доцент

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС: ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ФУНКЦІЇ

У статті розглядається поняття політичного дискурсу як важливого елементу мовленнєвої взаємодії в політичній сфері. Визначено його характерні особливості, функціональні аспекти та роль у формуванні суспільної думки. Проаналізовано владну природу політичного дискурсу, його комунікативні механізми та соціальні контексти. Окрема увага приділяється класифікації функцій політичного дискурсу та їхній реалізації через вербальні та невербальні засоби.

Ключові слова: політичний дискурс, комунікація, влада, функції, мовлення, політична риторика.

Вступ. У сучасному інформаційному суспільстві політична комунікація набуває вирішального значення для формування громадської думки, впливу на виборців, легітимації влади та зміцнення політичної ідентичності. У центрі цієї комунікації знаходиться політичний дискурс – багаторівневе явище, яке поєднує мовлення, символи, ідеологію та риторику. Його дослідження є актуальним як у межах лінгвістики, так і соціальних наук загалом.

Політичний дискурс є не просто способом передавання інформації, а інструментом впливу, маніпуляції, встановлення норм і правил соціальної взаємодії. Він репрезентує не лише думки окремих політиків, а й відображає домінуючі суспільні ідеології. Завдяки йому встановлюється певна картина світу, яка може бути як об'єднувальною, так і поляризуючою. У цій статті ми розглянемо поняття політичного дискурсу, його особливості та функції, які він виконує в сучасному суспільстві.

Термін «дискурс» походить від лат. *discursus* – «розмова, міркування» і в сучасній лінгвістиці трактується як мовленнєва діяльність, що виходить за межі окремих висловлювань і включає в себе ситуаційний, когнітивний та соціальний контекст. Політичний дискурс, у свою чергу, – це специфічна форма дискурсу, що реалізується в політичній сфері і має на меті вплив на політичну свідомість, поведінку та рішення громадськості [1, с. 102].

Вперше концепцію "дискурсу" як одиниці, що виходить за межі окремого речення та розглядається у взаємозв'язку з іншими мовними одиницями в певному контексті, запропонував науковець З. Харрис, спираючись на дистрибутивний метод аналізу. На початку 1970-х років термін "дискурс" набув широкого вжитку як еквівалент поняття "текст", що частково пояснювалося відсутністю прямого відповідника англо-французькому терміну в деяких мовах. Варто зауважити, що в той період під "текстом" розуміли не лише продукт мовленнєвої діяльності, але й будь-яке явище чи об'єкт реальності [4, с. 249].

Сучасна наука характеризується відсутністю універсального визначення поняття "дискурс". Так, німецький філософ і соціолог Юрген Хабермас розглядає дискурс як особливу форму рефлексивної мовної комунікації, головною метою якої є досягнення взаєморозуміння між комунікантами через раціональне обговорення та усвідомлення цінностей, норм і фундаментальних принципів суспільного життя. На відміну від простого обміну інформацією, дискурс за Хабермасом передбачає критичне осмислення заяв та аргументів учасників з метою досягнення консенсусу на основі спільно визнаних раціональних підстав [6, с. 23].

На думку Т. ван Дейка, політичний дискурс – це комунікативна діяльність, у якій учасниками є політичні суб'єкти (політики, партії, урядові установи), а тематика пов'язана з політикою: владою, законодавством, правами тощо [9].

У його структурі вчений виокремлює низку ключових ознак, серед яких центральне місце займають ідеологічність, владність, аргументативність, аудиторієцентричність, інституціональність і маніпулятивність [9].

Ідеологічність політичного дискурсу, як підкреслює Н. Ферклаф, полягає в його здатності не просто відображати, а й продукувати ідеологічні смисли. Політичне мовлення, за Ферклафом, завжди несе слід тієї системи цінностей, яку воно представляє, і виконує функцію закріплення або перегляду суспільних норм, що домінують у конкретному політичному контексті [7].

Владність дискурсу, на думку Ю. Габермаса, виявляється у тому, що через мовлення відтворюються владні відносини, які не завжди мають форму прямого примусу. Сам акт комунікації вже містить у собі потенціал влади, оскільки один учасник може нав'язувати іншому власне бачення реальності, керуючись нормативними або легітимізованими дискурсивними стратегіями [6].

Аргументативна спрямованість політичного дискурсу описана у працях Р. Перлоффа, який розглядає політичну комунікацію як процес свідомого впливу на масову свідомість за допомогою раціонально або емоційно забарвлених аргументів. Перлофф підкреслює, що політичні висловлювання майже завжди мають на меті переконання, а не нейтральне інформування [8].

Аудиторієцентричний підхід до політичного дискурсу, за словами Б. Макнейра, проявляється у стратегічному підборі змісту й мовних засобів з урахуванням очікувань, інтересів та соціальних характеристик адресата. Політик, за Макнейром, не просто повідомляє, а «грає на полі» громадської думки, постійно адаптуючи комунікативні стратегії відповідно до змін у соціальному середовищі [7].

Інституціональний характер політичного дискурсу відображається в його тісному зв'язку з офіційними жанрами політичного мовлення, такими як передвиборчі промови, парламентські дебати, урядові заяви. Л. Мацько зазначає, що ці мовні жанри формуються в межах визначених інституцій і дотримуються регламентованих комунікативних стандартів [2].

Окремої уваги заслуговує характеристика політичного дискурсу як маніпулятивного інструменту. Як стверджує О. Ковальова, політичне мовлення часто вдається до імпліцитних форм впливу, що ґрунтуються на емоційному навантаженні, частковості викладу інформації, використанні метафор, еліпсів, та інших стратегій, спрямованих на формування потрібної реакції у масової аудиторії [1, с. 103].

Політичний дискурс виконує низку важливих функцій, серед яких [4, с. 249-251]:

- Інформативна – передавання новин, фактів, політичної позиції.
- Регулятивна – вплив на поведінку адресата через заклики, постанови, заборони.
- Агітаційна – формування політичної позиції, стимулювання до участі у виборах.
- Ідеологічна – закріплення або трансформація домінантної ідеології.

- Легітимізує – підтвердження легітимності політичної влади.
- Мобілізаційна – активізація соціальних груп для реалізації політичних завдань.

У сучасному політичному просторі прикладами ефективного дискурсу є виступи таких політиків, як Дональд Трамп, Борис Джонсон, Володимир Зеленський. Вони активно використовують персоніфікацію, метафору, риторичні питання, анафору та інші мовні засоби для підсилення емоційного впливу.

Наприклад, звертання «Дорогі українці!» у зверненнях Президента України виконує функцію солідаризації та створення образу "свого серед своїх". Слоган «Yes, we can!» в американському політичному дискурсі став символом об'єднання та позитивної мобілізації.

Висновки. Політичний дискурс є складним соціолінгвістичним феноменом, що відображає не лише мовні особливості, але й суспільно-політичні процеси. Він виконує важливі функції в управлінні суспільством, формуванні ідентичності, конструюванні реальності та легітимації влади. Його вивчення дозволяє краще розуміти механізми впливу на масову свідомість, а також виявляти маніпулятивні стратегії, які використовуються в політичній комунікації. Аналіз політичного дискурсу сьогодні – це не лише наукове завдання, але й важливий елемент формування критичного мислення громадян.

Список використаних джерел:

1. Ковальова, О. (2020). Політичний дискурс: сучасні лінгвістичні інтерпретації. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 27(2), 101-107.
2. Мацько, Л. І. (1999). *Лінгвістична риторика*. Логос.
3. Перлофф, Р. М. (2020). *Динаміка політичної комунікації: медіа і політика в цифрову епоху*. Видавництво Києво-Могилянської академії.
4. Підгрушний, В. А. (2015). Особливості політичного дискурсу в сучасній лінгвістиці. *Студентський вісник НУВГП*, 2(4), 248-251.
5. Fairclough, N. (2001). *Language and Power* (2nd ed.). Longman.
6. Habermas, J. (1981). *The Theory of Communicative Action*. Beacon Press.
7. McNair, B. (2018). *An Introduction to Political Communication* (6th ed.). Routledge. 252 p.
8. Perloff R. M. (2017) *The Dynamics of Political Communication: Media and Politics in a Digital Age*. 2nd ed. London and New York: Routledge. 500 p.

9. Van Dijk, T. A. (1997). What is Political Discourse Analysis? *Belgian Journal of Linguistics*, 11, 11-52.

Валерія Зінченко
Здобувачка вищої освіти,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
7370799@stud.kai.edu.ua

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

У сучасному світі проблема торгівлі людьми досі залишається актуальною, через збройні конфлікти, постійно зростаючий рівень міграції, певну нестабільність у сфері економіки та розвиток технологій, які згодом стають причиною виникнення й поширення незаконних схем експлуатації людей. Торгівля людьми є вкрай серйозним порушенням прав людини та однією з найбільш прибуткових злочинних діяльностей, і як показує практика, дана проблема й досі потребує комплексного підходу та значних зусиль міжнародного співтовариства.

Отже, метою цього дослідження є ознайомлення та аналіз міжнародних стандартів у сфері торгівлі людьми, а також загальне вивчення понять «протидія» та «боротьба», а також вміння їх знаходити відмінності між ними. Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- Розкрити поняття «протидія» торгівлі людьми та «боротьба» з цим явищем та навчитись їх розрізняти;
- Ознайомитись з масштабами торгівлі людьми у сучасному світі;
- Проаналізувати основні міжнародні документи, що регулюють дану проблему;
- Визначити перспективи вдосконалення міжнародних стандартів у сфері протидії торгівлі людьми.

Методологічну основу роботи склали загальнонаукові та спеціальні методи, які у своєму логічному поєднанні забезпечили всебічний аналіз проблеми та посприяли успішному виконанню поставлених завдань. Серед загальнонаукових методів дуже важливу роль відіграв системний метод, за допомогою якого здійснювалось дослідження міжнародно-правових актів як складових глобальної системи боротьби з торгівлею людьми. Не менш важливого значення у дослідженні набули спеціально-наукові методи, а саме: формально-

юридичний метод, або ж метод тлумачення юридичних норм, використаний для аналізу міжнародних договорів та національних норм.

Загалом, на міжнародному рівні було створено низку правових норм, механізмів та документів у сфері протидії торгівлі людьми. Наприклад, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Палермський протокол. Та варто зазначити, що дуже важливо розрізняти документи, які регулюють саме боротьбу з торгівлею людьми, та ті, що забезпечують протидію цьому явищу.

Потрібно розуміти, що поняття «боротьба» з торгівлею людьми передбачає виявлення, розслідування, а також кримінальне переслідування та покарання злочинців, а протидія, у свою чергу, охоплює превентивні заходи, тобто попередження злочину, а також захист прав потерпілих та реабілітацію.

До документів, які регулюють саме боротьбу з торгівлею людьми, належить Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами 1949 року. Цей документ забороняє торгівлю жінками та дітьми з метою проституції незалежно від згоди жертви. В основному, документ зосереджений на боротьбі зі злочинною діяльністю та притягненні винних до відповідальності, передбачаючи криміналізацію дій, пов'язаних з торгівлею людьми [1].

Ще одним документом є Палермський протокол 2000 року, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Він дає чітке визначення торгівлі людьми, підкреслюючи, що це залучення, перевезення, передача, приховування або отримання осіб шляхом загрози, застосування сили або інших форм примусу, обману, зловживання владою або вразливого становища з метою експлуатації. Також протокол зобов'язує держави криміналізувати торгівлю людьми, розслідувати та переслідувати злочинців, а також співпрацювати на міжнародному рівні для ефективної боротьби з цим явищем [2].

Серед документів, спрямованих на протидію торгівлі людьми, є Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 року. Вона забезпечує комплексний підхід, що включає розслідування та кримінальне переслідування злочинців, а також захист прав жертв та превентивні заходи. Конвенція вимагає від держав-учасниць вживати заходів для попередження торгівлі людьми, забезпечення допомоги та підтримки жертв, а також розробки національних планів дій [3].

Також варто звернути увагу на Конвенцію ООН про права дитини 1989 року, що хоч і не присвячена саме торгівлі людьми, але містить положення, що зобов'язують держави вживати всіх можливих заходів для

попередження викрадення, продажу або торгівлі дітьми. Тобто, документ підкреслює значущість забезпечення захисту дітей від усіх форм експлуатації, що є не менш важливим елементом у сфері протидії торгівлі людьми [4].

Українське законодавство також адаптується до міжнародних стандартів. Закон України “Про протидію торгівлі людьми” від 2011 року регулює заходи щодо запобігання торгівлі людьми, надання допомоги постраждалим особам та координацію діяльності державних органів у цій сфері. Закон передбачає надання будь-якої допомоги постраждалим, а також створення умов для їх реабілітації та реінтеграції. Крім того, Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями у розробці механізмів протидії торгівлі людьми та імплементації міжнародних стандартів на національному рівні [5].

Варто зазначити, що поняття «боротьба» та «протидія» торгівлі людьми, хоча й мають різні значення, тісно взаємопов’язані. Боротьба передбачає кримінальне переслідування злочинців, тоді як протидія включає ширший спектр заходів, зокрема превентивні дії, захист прав постраждалих та їх реабілітацію.

Однак міжнародні стандарти передбачають комплексний підхід, що включає як боротьбу, так і протидію. Наприклад, Палермський протокол, що зосереджений на боротьбі, також містить положення, які передбачають заходи із захисту жертв. Тож, такий підхід може забезпечити ефективну протидію торгівлі людьми на всіх етапах – від попередження злочинів до притягнення винних до відповідальності та реабілітації постраждалих.

Висновок

Таким чином, міжнародні стандарти у сфері протидії торгівлі людьми базуються на сукупності міжнародних договорів та конвенцій. Документи, спрямовані на боротьбу, передбачають криміналізацію торгівлі людьми, переслідування злочинців та міжнародне співробітництво. Натомість стандарти протидії зосереджені на попередженні злочинів, допомозі постраждалим та їх реінтеграції. На мою думку, такий ефективний підхід поєднає обидва напрями, що сприяє захисту прав людини на глобальному рівні.

Список використаних джерел:

1.Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 1949 року - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162#Text (Last accessed: 18.03.2025)

2.Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text (Last accessed: 18.03.2025)

3.Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text (Last accessed: 19.03.2025)

4.Конвенція ООН про права дитини від 1989 року - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (Last accessed: 19.03.2025)

5.Закон України “Про протидію торгівлі людьми” від 2011 року - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text> (Last accessed: 21.03.2025)

Olga Ilchenko
Student
State University “Kyiv Aviation Institute”
7368229@stud.kai.edu.ua
Maryna Stryhul, PhD in Sociology, Deputy Dean, Professor

GENDER DIMENSION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The subject of the study is the social mechanisms of formation and reproduction of gender imbalance in higher education, as well as student and faculty perceptions of gender equality in the academic environment. In Ukraine, as in most countries of Central and Eastern Europe, there is persistent horizontal segregation in the choice of educational fields: girls predominantly enrol in Humanities and Social Sciences, while boys enrol in engineering, technical, natural sciences and mathematics. According to data from the Ministry of Education and Science of Ukraine, in 2022, women accounted for only about 17% of students studying information technology, while in the field of education, they accounted for over 80%.

This distinction is not accidental — it is embedded in socio-cultural stereotypes that are established even before enrolment. The choice of field of study is often determined not only by interests, but also by social expectations: boys are attributed with rationality, technical thinking, and a desire for leadership; girls — with communicativeness, empathy, and a focus on supporting roles.

Technical universities are dominated by a culture that has historically been constructed as masculine and focused on competition, rigid hierarchy, and an instrumental approach to knowledge. Women who find themselves in such an environment often feel that they have to ‘prove’ their competence more than their male colleagues.

In a study by Cedos (2024), female students in technical fields report a lack of mentoring and support, as well as indirect forms of discrimination. For example, less trust in their participation in technical projects or more difficult treatment from teachers.

Often, academic communication in technical higher education institutions is built around norms of ‘strict rationality,’ where emotionality or social sensitivity is perceived as a sign of weakness, which complicates the integration of girls into student communities.

In contrast, humanities HEIs demonstrate a different form of gender imbalance: the feminization of the student body (predominance of girls) is combined with a certain symbolic devaluation of humanities education in the eyes of society. This situation creates a paradox: on the one hand, women dominate in terms of numbers, but on the other hand, this presence does not guarantee influence or high prestige.

Moreover, men who study at humanities universities often feel the need to distance themselves from the feminised environment, which affects their identity and behavioural strategies. O. Shevchenko's study notes that ‘male students in humanities universities tend to choose specializations that allow them to preserve their “masculine identity” as much as possible — journalism, philosophy, cultural management’ [1, p. 58].

According to the UN Sustainable Development Goals, in particular Goal 5 ‘Achieve gender equality’ and Goal 4 ‘Ensure quality education for all’, one of the key tasks is to eliminate inequality in access to education and creating an inclusive learning environment at all levels. The UNESCO Global Education Monitoring Report (2020) emphasises that true equality is not limited to numerical balance between men and women, but requires a rethinking of the content, methods and organisation of the educational process [2]. The most successful examples of gender equality in education can be found in Northern

European countries such as Sweden, Norway, Finland and Denmark. Back in the 1970s and 1980s, these countries began to integrate the principles of gender parity not only into educational documents, but also into the daily management practices of universities.

The key features of the Scandinavian approach are:

- the obligation of universities to report on progress in the field of equality;
- systematic training of teachers to work with issues of discrimination;
- financial support for women scientists through grant programmes;
- mandatory consideration of gender balance in admissions committees and thesis defences.

In Sweden, for example, the Swedish Secretariat for Gender Research provides advice to universities on gender audits, the implementation of GEPs, and the evaluation of the effectiveness of the measures implemented.

In particular, UNESCO stresses the importance of gender-sensitive teaching that takes into account differences in the needs, experience and learning styles of male and female students. One of the recommended steps is the introduction of compulsory courses on gender equality for teaching staff, the updating of curricula to reflect the principles of inclusion, and a critical rethinking of the canons of academic knowledge.

In the United States and Canada, gender equality in education is viewed primarily through the prism of the right to non-discrimination and academic autonomy of institutions. A significant role in promoting gender sensitivity is played not by state bodies, but by professional associations, student organisations and internal university initiatives.

Examples include the creation of gender centres at universities that engage in education, mediation in conflict situations, the development of internal codes of ethics, and the conduct of educational campaigns. Anti-discrimination tribunals are also actively functioning, allowing students and staff to file complaints about any manifestation of gender bias.

A distinctive feature of the US approach is the high level of data analytics involvement: universities regularly publish gender-based statistics on employment, academic advancement, access to funding, and leadership positions.

Therefore, it is worth noting that the experience of international initiatives demonstrates that the successful implementation of gender equality in education is only possible with a comprehensive approach that combines a regulatory framework, practical support mechanisms, institutional monitoring

and changes in cultural practices. In the case of Ukraine, a significant part of the tools can be adapted, in particular:

- the development of individual gender equality plans for each higher education institution;
- implementation of regular gender audits of the academic environment;
- creation of inclusive support institutions for students and teachers;
- introducing mandatory seminars on gender sensitivity for management and teaching staff.

References

- 1.[Електронний ресурс] <https://www.coe.int/en/web/genderequality>
- 2.[Електронний ресурс] https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality_en

*Косюк Владислав Віталійович
здобувач вищої освіти
Решмеділова Олександра Миколаївна, к.ф.н., доцент
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

ГЕОПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК ЧИННИК ПОСИЛЕННЯ ПОПУЛІЗМУ В ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: МІЖ ЗОВНІШНІМИ ЗАГРОЗАМИ ТА ВНУТРІШНЬОЮ МОБІЛІЗАЦІЄЮ

На тлі зростаючих геополітичних викликів популістські рухи в Центральній-Східній Європі (ЦСЄ) демонструють нову динаміку, формуючи політичні проекти, що експлуатують тривоги суспільства перед зовнішніми загрозами. Дослідники вказують на тісний зв'язок між міжнародною нестабільністю, політикою безпеки і внутрішніми викликами демократіям у регіоні. ЦСЄ, перебуваючи на стику між Європейським Союзом і пострадянським простором, виявляється особливо чутливою до геополітичних трансформацій, які популісти активно використовують для мобілізації електорату.

Метою дослідження є аналіз впливу сучасних геополітичних трансформацій на посилення популізму в країнах Центрально-Східної Європи, з акцентом на використання зовнішніх загроз як інструменту внутрішньої політичної мобілізації.

У роботі використано порівняльно-аналітичний метод для дослідження політичної динаміки в Польщі, Угорщині, Словаччині, Чехії та Україні. Застосовано контент-аналіз політичних заяв, урядових програм та медіа-дискурсу. Основою інтерпретації стали підходи критичної геополітики й неонінституціоналізму, що дозволяють поєднати аналіз зовнішньої політики з внутрішніми політичними процесами.

Геополітичні зрушення останнього десятиліття стали не лише викликом для міжнародної стабільності, але й родючим ґрунтом для зростання популістських сил у країнах Центрально-Східної Європи. Ключові події — вторгнення РФ до України, анексія Криму, енергетична криза, хвиля біженців 2015 року, а також Brexit — спричинили політичну напругу, яку популісти інструменталізували у внутрішньому дискурсі [2].

В Угорщині уряд Віктора Орбана системно формує образ зовнішнього ворога, поєднуючи критику Брюсселя, джорджсоросівської змови та ісламської міграції. Кампанії 2015–2016 років супроводжувалися антиімміграційною риторикою та

політикою жорсткого кордону[4]. Це дало змогу не лише консолідувати електорат, а й легітимізувати урізання повноважень судів, обмеження незалежних ЗМІ та зміни до конституції.

У Польщі партія «Право і справедливість» використовує концепцію «зовнішньої загрози» для виправдання реформ, які підривають незалежність судової влади. Риторика про «диктат Брюсселя» та необхідність «захисту традиційних цінностей» стала платформою для внутрішньої трансформації польського правового поля [6]. При цьому, підтримка США у сфері безпеки не сприймається як загроза, на відміну від інтеграційного тиску ЄС.

Словаччина демонструє зростання проросійських наративів, які підхоплює популіст Роберт Фіцо, вибудовуючи політику «нейтралітету». В Чехії поширеними є наративи про змову «глобалістських еліт», які протистоять «звичайним громадянам», що також підтримується через геополітичні страхи втрати контролю над державним суверенітетом [5].

У всіх розглянутих країнах геополітика редукується до простих бінарних опозицій: свої–чужі, народ–еліти, нація–наднаціональні структури. Ці дихотомії створюють зручну рамку для мобілізації — складна багаторівнева реальність міжнародних відносин спрощується до наративів про «оборону нації» або «зраду інтересів» [3].

Водночас Україна демонструє відмінну траєкторію. В умовах постійної воєнної загрози з боку РФ відбулося посилення довіри до демократичних інституцій, згуртування суспільства та зростання

підтримки прозахідного курсу[1]. Геополітична мобілізація в цьому випадку відіграє не популістську, а інтегративну роль. Це підтверджує, що сам факт зовнішньої загрози не визначає напрям політичної трансформації — все залежить від наявності інституційних противаг та політичної культури.

Таким чином, популізм в ЦСЄ не є ізольованим явищем, а радше реакцією на глобальні трансформації, які переосмислюються через національні політичні рамки. Геополітика — не лише контекст, але й потужний інструмент політичної легітимації, що може як сприяти демократичному оновленню, так і слугувати підґрунтям для авторитарного дрейфу. Геополітичні трансформації відіграють вирішальну роль у динаміці популізму в Центральній-Східній Європі. Вони формують умови для мобілізації виборця, задають політичні пріоритети і можуть легітимізувати як демократичні, так і

авторитарні зміни. Популізм у цьому контексті виступає не як відхилення, а як одна з форм адаптації політичних систем до нестабільного міжнародного середовища.

Список використаних джерел:

1. Руденко С. Політична мобілізація в Україні: війна як чинник консолідації / С. Руденко // Політичний менеджмент. – 2023. – №2. – С. 45–53.
2. Eatwell R., Goodwin M. National Populism: The Revolt Against Liberal Democracy. – London: Penguin Books, 2018. – 34-38 p.
3. Inglehart R., Norris P. Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism. – Cambridge: Cambridge University Press, 2019. – 66-69 p.
4. Mudde C. The Far Right Today. – Cambridge: Polity Press, 2019. – 160 p.
5. Pappas T. Populism and Liberal Democracy: A Comparative and Theoretical Analysis. – Oxford: Oxford University Press, 2019. – 15 p.
6. Szczerbiak A. Poland within the European Union: New Awkward Partner or New Heart of Europe? – London: Routledge, 2020. – 34 p.

*Алла Киридон,
доктор історичних наук, професор,
директор Державної наукової установи
«Енциклопедичне видавництво»,
заслужений діяч науки і техніки України,
akyrydon@ukr.net*

*Сергій Троян
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних відносин
та стратегічних студій,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
kattis@ukr.net*

ПОЛЬСЬКА ДОПОМОГА УКРАЇНІ ПІД ЧАС ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ: ГУМАНІТАРНИЙ ДИСКУРС

Російська повномасштабна агресія проти України суттєво вплинула на зростання турбулентності сучасних міжнародних процесів, актуалізувала характер і динаміку відносин України на регіональному та глобальному рівні. Особливе місце зайняло співробітництво України з сусідніми державами. Відносини між Україною та Республікою Польщею займають в цій царині чільне місце. Польща на найвищому міжнародному рівні стратегічного партнерства підтримала Україну, виступила з різким засудженням російської агресії та приєдналася до антиросійських політичних і економічних санкцій з боку міжнародного співтовариства. Вагоме місце посідають українсько-польські політичні, дипломатичні, економічні, фінансові, військово-технічні відносини і питання гуманітарного співробітництва.

Гуманітарна допомога Україні з боку Польщі в умовах відкритої російської збройної агресії становить безпосередній предмет і мету дослідження. Головні дослідницькі завдання полягають у вивченні характеру й особливостей гуманітарної допомоги польської держави і суспільства, її значення для українських біженців від війни і подолання гуманітарної кризи в Україні.

Методологія наукового дослідження ґрунтується на принципах науковості, історизму, системності, поліфакторності, об'єктивності, репрезентативності та використанні системного і компаративного підходів. У процесі наукового пошуку дослідження проблеми

здійснювалося за допомогою як загальнонаукових методів аналізу і синтезу, узагальнення і систематизації, компаративного і системного аналізу, так і використання низки спеціальних методів (історичного, історико-порівняльного, статистичного, джерельного аналізу тощо).

В умовах повномасштабної російської агресії спостерігається активізація практично всіх сфер співробітництва України й Польщі. Держави продемонстрували тісну конвергенцію цінностей та взаємну підтримку в ключових сферах захисту безпеки та територіальної цілісності, демократії, прав людини, культурного обміну та гуманітарної допомоги. Таке міцне підґрунтя на основі принципів солідарності та взаємодопомоги сприяє зміцненню їхніх партнерських відносин і взаємовигідної співпраці як за теперішніх умов, так і на стратегічну перспективу.

Спільні цінності та солідарність між Польщею та Україною оприявнюються не лише на політичному та економічному рівнях, а й у культурній, освітній та гуманітарній сферах. В умовах війни це знайшло своє вираження, зокрема, у наданні допомоги українцям, які виїхали до Республіки Польща, а також сприянні внутрішньо переміщені українцям ще від початку російської гібридної агресії 2014 р. Уже в листопаді-грудні 2014 р. був підготовлений і профінансований Міністерством закордонних справ Польщі гуманітарний конвой, в якому було відправлено 150 т матеріальної допомоги для внутрішньо переміщених осіб на сході України. Колонна з 33 вантажівок прибула до Харкова 19 грудня 2014 р. У відправці конвою взяли участь: 20 машин від Польського центру міжнародної допомоги, 8 машин від Польського Червоного Хреста та 5 машин від Карітасу. Загалом тоді допомогу отримало 5 тис. сімей [13].

Юридичною основою і міцною базою для здійснення гуманітарної допомоги Україні з боку Республіки Польща в умовах розгортання повномасштабної російської агресії стали Закон про допомогу громадянам України в зв'язку зі збройним конфліктом на території цієї держави від 12 березня 2022 р. [15] і підписана 08 липня 2024 р. українсько-польська безпекова угода [10]. У результаті українці в Польщі і переміщені громадяни України в межах своєї держави отримали три основні види гуманітарної допомоги від польської влади і громадянського суспільства: притулок, матеріальне сприяння і медичну допомогу.

Після 24 лютого 2022 р. Польща відкрила свої кордони для українців, які були змушені тікати від війни. Загалом з України виїхало понад 6,7 млн українських біженців, з яких на перших порах більше

1,7 млн. отримали постійний притулок у Польщі (91% становлять жінки й діти) [11] (на початок 2025 р., тобто фактично через три роки після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну, їхня кількість становить понад 998 тис. [7]). Польський уряд доволі швидко відреагував на гуманітарну кризу, що виникла внаслідок російської агресії, і розгорнув систему прийому та розміщення біженців.

Для тимчасового та постійного проживання українських біженців Польща використовувала різноманітні об'єкти, зокрема притулки, табори, гуртожитки та навіть приватні помешкання польських громадян. Ця широка мережа закладів дозволяла надавати українським біженцям не лише притулок, а й необхідні гуманітарні та соціальні послуги. У всіх воєводствах були створені пункти прийому, де особам, які перетинали кордон з України, пропонували допомогу. Пункти надавали їжу, місця для відпочинку, базову медичну допомогу й інформацію про правила перебування та легалізації в Польщі, а також доступні форми допомоги. Досі працює 12 таких пунктів. Станом на кінець січня 2025 р. вони обслужили загалом понад 1,57 млн осіб. Також було організовано тимчасові об'єкти колективного розміщення, де надавалося харчування – цим рішенням скористалися (станом на 2025 р.) 574 тис. громадян України. Польський уряд співфінансував проживання та харчування українських біженців і до 30 червня 2024 р. понад 2 млн громадян України скористалися цією програмою [7].

За сумою витрат на підтримку воюючої України та допомогу українським біженцям по відношенню до ВВП Польща посідає перше місце з-поміж усіх країн, які взяли участь у наданні допомоги українській стороні. Польща виділила на цю допомогу еквівалент 4,91 % ВВП, з яких 0,71 % ВВП витрачено на підтримку України, а 4,2 % ВВП склали витрати на допомогу українським біженцям [7]. За підрахунками Євростату, у грудні 2024 р. на 1000 мешканців Польщі припадало 27 українських біженців. Ця статистика підтверджує, що польська сторона прийняла найбільше українців (відносно кількості населення), як і країни Балтії та інші держави Вишеграду [12].

Згідно з публікацією Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) «International Migration Outlook 2022» та сьогоденними матеріалами, обсяг польської гуманітарної допомоги для України тільки в 2022 рр. становив майже 8,5 млрд євро (понад 1,0 % ВВП). Такий обсяг з першого року повномасштабної російської агресії поставив Польщу на перше місце з-поміж 27 європейських країн-донорів ЄС, які допомагають Україні. За Польщею йшли Німеччина (6,8 млрд євро), Чехія (1,96 млрд

євро), Іспанія (1,36 млрд євро) та Румунія (1 млрд євро). Загальна сума польської гуманітарної допомоги Україні включала, з-поміж іншого: 6,2 млрд євро витрати на проживання та пряму фінансову допомогу, 1,5 млрд євро – на освіту та 664 млн євро – на охорону здоров'я. Середня вартість допомоги на душу населення в Польщі становила 5 225 євро [8]. Підтримка включала, зокрема, одноразову грошову допомогу в розмірі 300 злотих на особу, грошову допомогу в розмірі 40 злотих на добу за проживання громадянина України для особи з Польщі, яка його приймала; сімейні виплати та допомоги, спеціальні опікунські виплати, сімейна допомога, наприклад, 500+ на дитину до 18 років [5, S. 123–124].

Незалежно від державної підтримки, переважна більшість польського населення долучилася до допомоги біженцям з України. Згідно з дослідженням Польського економічного інституту (ПЕІ), це було 77% поляків і 53 % польських компаній. Причому ця допомога включала різні форми: від фінансової та матеріальної підтримки, через різноманітні волонтерські заходи, до надання власних будинків і квартир тим, хто цього потребує. Зокрема, 7 % поляків прийняли біженців під власний дах. За даними згаданого ПЕІ, в перші місяці після початку війни поляки з власних кишень виділили на допомогу біженцям загалом майже 10 млрд злотих [1, с. 8, 91; 3, s. 13–14].

Важливу роль у наданні притулку українським біженцям відіграють польські громадські організації та волонтерські рухи. Вони виявилися ключовими учасниками процесу проживання, догляду та інтеграції іммігрантів у польське суспільство. Польські волонтери та громадські організації беруть активну участь у вирішенні гуманітарної кризи, що виникла внаслідок війни в Україні. Вони координують процес надання допомоги, організовують транспортування біженців до місць розміщення та надають їм необхідні послуги. Польська гуманітарна акція (РАН), Карітас Польща, Польський Червоний Хрест, Громадянський фонд імені Людвігі і Генрика Вуйцув / Фундація для Польщі є провідними благодійними організаціями, які відіграли важливу роль у наданні допомоги Україні під час російсько-української війни. Так, РАН уже надала допомогу понад 600 тис. людей в Україні, Карітас зібрав понад 18 млн злотих, а допомогу від Польського Червоного Хреста в різних формах – вартість її перевищила 304 млн злотих – отримали 1,8 млн українців [6]. Громадянський фонд імені Людвігі і Генрика Вуйцув / Фундація для Польщі вже пожертвував понад 304 тис. злотих волонтерам і громадським організаціям, які допомагають біженцям. Наразі співфінансовано 300 громадських ініціатив на суму 4 млн злотих,

зокрема заходи для біженців і мігрантів, зокрема і біженців-ромів з України та української меншини в Польщі [9].

Польські неурядові організації та волонтерські рухи виявилися надзвичайно мобілізованими й ефективними у зборі коштів для допомоги українським біженцям. Ці кошти стали основним джерелом фінансування закупівлі необхідних товарів і послуг для українських іммігрантів. Цей внесок опрмутнює не лише суттєвий рівень підтримки українського народу в польському суспільстві, а й силу та потенціал громадських ініціатив у вирішенні гуманітарних криз. Громадські організації та волонтери продемонстрували солідарність і готовність допомогти тим, хто опинився у скрутному становищі. Завдяки цим пожертвам та зусиллям волонтерів вдалося надати додаткові ресурси та підтримку потребуючим українцям.

З метою координації зусиль у наданні притулку та гуманітарної допомоги українським біженцям Польща плідно співпрацює з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) та іншими міжнародними гуманітарними організаціями. Така співпраця створює ефективний механізм розподілу ресурсів та надання комплексної підтримки переселенцям, які потребують захисту та допомоги.

Через кілька місяців після початку повномасштабної російської агресії Польща організувала прийняття поранених українських військовослужбовців. Це стало можливим завдяки підписаній Президентом РП поправці до Закону про сестринські й акушерські професії та деяких інших законів. Допомога надавалася громадянам України та особам, які не мали українського громадянства, але воювали на українському боці в ході війни. Загалом до Польщі прибуло близько 300 поранених українських військовослужбовців і постраждалих у результаті війни в Україні. Паралельно польські лікарні пропонували повну медичну опіку цивільним особам. Загалом 1,3 млн біженців скористалися медичними послугами, що фінансуються державою. Загальна вартість цього лікування склала 4,3 млрд злотих [7].

Польща також виявилася ключовим транзитним коридором для гуманітарної допомоги з інших країн в Україну. Цьому сприяє затверджена Кабінетом Міністрів Польщі спрощена процедура перетину польсько-українського кордону для автотранспорту, що перевозить гуманітарну допомогу в Україну [14]. Через польські установи, передусім через Урядове агентство стратегічних резервів, яке керує хабом гуманітарної допомоги для України, протягом перших двох років війни для українців було доставлено 11 тис. т продовольчих товарів на суму

205 млн злотих і медикаментів на суму 60 млн злотих. За цей період в Україну було доставлено 70 тис. кубометрів палива та 4 тис. житлових контейнерів. Через перевалочний хаб пройшли товари з усього світу вартістю понад 1,5 млрд злотих, 75 тис. піддонів, понад 55 тис. т вантажів. Допомогу перевозили 9 тис. вантажівок, а кілька сотень поїздів перевезли понад 10 тис. вагонів і контейнерів. Агентство обслужило також дарунки для України, що надійшли з 58 країн світу [7].

Водночас необхідно зауважити, що українці, які вимушено в умовах розгортання повномасштабної російської агресії опинилися в Польщі, значною мірою адаптувалися до нової для них ситуації та вже самі сприяють економічному й соціальному розвитку польської держави та суспільства. Так, 78% повнолітніх українців у Польщі на початок 2025 р. вже працюють. Вони складають 5% (як трудові мігранти, так і особи зі статусом тимчасового захисту) від всіх працюючих у Польщі. Відповідно до звіту Державного банку розвитку Польщі, у 2024 р. українські вимушені мігранти внесли до Національного фонду здоров'я та Фонду соціального страхування 15,21 млрд злотих. Ця сума значно перевищує витрати, які понесла польська держава на соціальну підтримку дітей та медичне обслуговування українців зі статусом тимчасового захисту [4]. Окрім того, за даними Польського економічного інституту, з січня 2022 р. по червень 2024 р. в Польщі було створено близько 59,8 тис. бізнесів, заснованих українцями. У 2024 р. кожен восьмий новий підприємець у Польщі мав українське походження. Українці перевозять виробництво, відкривають салони краси, ресторації, ІТ-компанії. Українські бізнеси працюють переважно в таких секторах: будівництво (23 % від відкритих українських бізнесів), інформація та зв'язок (19 %) та інші види послуг (12 %) [2].

Підсумовуючи, відзначимод активну та дієву участь польської держави й суспільства у наданні гуманітарної допомоги Україні. Загалом за понад три роки повномасштабної війни Україна отримала від Польщі понад 100 млрд злотих гуманітарної, фінансової та військової допомоги. Польська масштабна матеріальна допомога сприяла порятунку сотень тисяч українців, забезпечила медичне лікування поранених і підтримала функціонування критичної інфраструктури в Україні в умовах війни. Ця допомога є яскравим виявом солідарності поляків з українським народом у боротьбі проти російської агресії. Гуманітарні ініціативи зміцнюють українсько-польські зв'язки та сприяють подоланню наслідків війни. Надавши значну підтримку українцям у надзвичайно важкий і складний для них час, Польща отримує очевидну позитивну віддачу як у свою

економіку, так і в інші сфери державного і суспільного життя, що створює сприятливі перспективи для подальшої різносторонньої співпраці між двома державами і народами.

Список використаних джерел:

- 1.Компендіум польської допомоги Україні (2023). Варшава: Варшавський інститут підприємництва.
- 2.Халимоник, Г. (2025, 7 квітня). «Чиста фінансова вигода». Як українці впливають на економіку Польщі. URL: <https://www.sestry.eu/statti/yak-ukrayinci-vplivayut-na-ekonomiku-polshchi-fakti-y-perevireni-cifri>
- 3.Baszcak, Ł., Kielczewska, A., Kukołowicz, P., Wincewicz, A., Zyzik, R. (2022). Pomoc polskiego społeczeństwa dla uchodźców z Ukrainy. Warszawa: Polski Instytut Ekonomiczny.
- 4.Ile Polska wydała na pomoc dla Ukrainy? Złożone szacunki PIE (2025, 23 marca). URL: <https://filarybiznesu.pl/finanse/ile-polska-wydala-na-pomoc-dla-ukrainy-zlozone-szacunki-pie/a26719>
- 5.Pietraś, M, Baluk, W., Perepełycia, H. (2024). Partnerstwo strategiczne Polski i Ukrainy w warunkach zmiany systemu międzynarodowego. Punkt widzenia Polski i Ukrainy. Lublin: UMCS.
- 6.Po dwóch latach Ukraina ciągle potrzebuje naszej pomocy. Jak wspierać zaatakowanych przez Putina sąsiadów? TVN 24 Polska (2024, 24 lutego). URL: <https://tvn24.pl/polska/ukraina-jak-polskie-organizacje-pomocowe-wspieraja-ukraincow-st7784988>
- 7.Polska pomoc dla Ukrainy (2025, 21 lutego). URL: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/polska-pomoc-dla-ukrainy-plen,93620>
- 8.Polska w ścisłej czołówce państw donorów pomocy humanitarnej Ukrainie. MSZ gov.pl. (2022, 20 grudnia). URL: <https://www.gov.pl/web/polskapomoc/polska-w-scislej-czolowce-panstw-donorow-pomocy-humanitarnej-ukrainie#:~:text=Wed%C5%82ug%20publikacji%20Organizacji%20Wsp%C3%B3lnej%20Pracy%20Gospodarczej,europejskich%20pa%C5%84stw%20donor%C3%B3w%20pomocy%20Ukrainie>
- 9.Pomóż uchodźcom z Ukrainy w Polsce. Fundusz Obywatelski im. Ludwika i Henryka Wujców | Fundacja dla Polski (2025, 12 stycznia). URL: <https://www.funduszobywatelski.pl/ukraina/>

10. Porozumienie o współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą (2024, 8 lipca). URL: <https://www.gov.pl>
11. Prezydent Duda: przekazaliśmy Ukrainie ponad tysiąc sztuk ciężkiego sprzętu (2024, 26 sierpnia). URL: <https://www.pap.pl/aktualnosci/prezydent-duda-przekazalismy-ukrainie-ponad-tysiac-sztuk-ciezkiego-sprzetu>
12. Temporary protection for persons fleeing Ukraine – monthly statistics. (2025, 3 April). URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Temporary_protection_for_persons_fleeing_Ukraine_-_monthly_statistics
13. Ukraina: Konwój humanitarny z pomocą dla uchodźców. PCPM (2024, 26 października). URL: <https://pcpm.org.pl/pomoc-humanitarna/ukraina-konwoj-humanitarny-z-pomoca-dla-uchodzcow/>
14. Uproszczona procedura przekroczenia granicy polsko-ukraińskiej. Pomagam Ukrainie (2024, 22 października). URL: <https://pomagamukrainie.gov.pl/chce-pomoc/konwoj-humanitarny>
15. Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (2022, 12 marca). URL: http://wspolnotapolska.org.pl/ukraina/res/ustawa_o_pomocy_obywatelom_ukrainy.pdf.

Alina Kashcheieva
student
State University "Kyiv Aviation Institute"
8477151@stud.kai.edu.ua
Maksym Yali,
Candidate of Political Sciences,
Senior Research Fellow,
Professor of the Department of International Relations
and Strategic Studies
State University "Kyiv Aviation Institute"
maksym.yali@npp.kai.edu.ua

**CULTURAL DIPLOMACY AS A TOOL FOR SHAPING
UKRAINE'S POSITIVE IMAGE IN THE WORLD DURING THE
RUSSIAN-UKRAINIAN WAR**

Everything in the world is constantly changing and evolving - it's a simple law of time that everyone understands. And progress includes not only technology, science or people, but also such complex phenomena as war. Modern warfare is very different from the wars of the past, and this is not only due to the emergence and use of the latest weapons, drones or technologies. Its difference lies in the fact that it consists not only of hard power components, such as direct combat operations, but also of soft power - information warfare, which is almost key in today's environment. In the 21st century, war takes place not only on the battlefield, but also in the media space.

Soft power is a term coined by Joseph Nye Jr. that refers to the ability to influence others not by force or coercion, as in hard power, for example, but through the appeal of culture, values, ideas, but this works only in peacetime. When we talk about soft power in times of war, it becomes more important, because gaining an advantage in the information space is a very important factor in order to win the war in the end. Cultural diplomacy in times of war is a form of soft power, which consists in using the cultural resources of the state, such as art, literature, music, education, etc. to counter disinformation, create a positive international image, mobilise support and convey the truth about the war. Today, the information space has become a full-fledged battlefield, where no less is decided than at the front. Controlling narratives, influencing public opinion and international reaction have become critical elements of achieving strategic advantage. That is why Ukraine needs not only to defend itself, but also to actively communicate the truth to the world - in particular, through the tools of cultural diplomacy [1].

The relevance of the study is determined by the current geopolitical and social conditions, in particular the armed conflict between Ukraine and Russia, which has been going on since 2014 and the beginning of Russia's full-scale invasion on 24 February 2022. In a time of war, Ukraine faces the need to use all available tools to gain international support, counter information attacks, maintain its national identity and ensure global recognition of its struggle for independence and territorial integrity. Modern warfare requires not only a military strategy, but also a flexible communication policy. It is extremely important to form a positive image of the state in the international arena in order to gain the trust and solidarity of the world community. At the same time, Ukrainian society must maintain unity, which largely depends on the preservation of cultural identity and historical

memory. Information warfare, as part of hybrid warfare, requires new approaches and solutions, where culture and diplomacy become important tools. That is why studying the role of cultural diplomacy in wartime is not only

timely, but also necessary for understanding new dimensions of national security.

On 24 February 2022, millions of Ukrainians will definitely remember this date, as it was on this day that Russia launched a full-scale invasion of Ukraine. Rocket attacks, occupation, thousands of dead, millions of destroyed families and destinies, this is not just a bad dream, this is the reality in which Ukrainians live. Throughout the history of Ukraine, Russia has wanted to destroy Ukrainian culture and the Ukrainian nation as a whole. They have long crossed all permissible boundaries, but now the situation has become critical.

The full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine is accompanied not only by armed crimes, but also by an information war. One of the key challenges has been to convey the truth about the crimes committed by the occupiers in the occupied territories and to create a sustainable positive image of Ukraine in the eyes of the international community. Ukraine has realised the need for systematic coverage of events and active promotion of its own agenda in the world. We want Russia to be held accountable for all the crimes it has committed after the war is over. Because Russia has gone beyond all bounds, for example, during the occupation of the Kyiv region, where Russian soldiers tortured women and shot all civilian men. This also includes the constant shelling of cities where many Ukrainians are killed. Russian propaganda tries to justify the shelling of Ukrainian residential buildings by spreading disinformation about the alleged deployment of Ukrainian military on the roofs and upper floors of these buildings. These facts demonstrate a systematic attempt by Russian propaganda to shift the responsibility for the shelling of Ukrainian residential buildings to Ukrainian troops, despite the lack of evidence and refutations by official Ukrainian structures. In this context, cultural diplomacy is emerging as one of the key tools for influencing the international audience.

Ukraine is actively using cultural diplomacy as a powerful tool to build a positive international image in times of war. An example is the tours of Ukrainian musicians and artists. Since the beginning of the war, many Ukrainian artists have been holding international charity concerts and performances. That is why we can confidently say that the slogan 'culture is not in time' during a full-scale war is a manipulation and provocation. Ukrainians who are defending their country with arms in their hands today are even more aware of who they are and feel part of a strong nation with great achievements. And the constant presentation of quality art projects abroad and cooperation with foreign artists confirm that culture is not just soft power, but a real element of national security. They not only support Ukrainians abroad and raise funds

for the Armed Forces, but also draw attention to the war and highlight the truth about Russia and their crimes. For example, Ukrainian orchestras, theatres, and dance groups perform in different countries, thus not only promoting Ukrainian culture but also raising awareness of the situation in Ukraine. A striking example is the victory of Kalush Orchestra at Eurovision 2022. The performance of the Ukrainian band became a symbol of cultural resistance, attracting huge international attention and support to Ukraine. The victory at the international music contest helped to convey a message about the struggle for freedom and the indomitable spirit of the Ukrainian people [2].

Among the important events, the Ukrainian Spring project is also worth mentioning. This is an annual International Festival of Ukrainian Culture, traditionally held in Poznan, which is designed to promote Ukrainian culture and highlight the truth. Such initiatives have not only cultural but also political significance, as they help to convey to the European community the true face of Ukraine - a strong, creative and unconquered nation. They show that culture is not only the basis for the development of a nation, but also an important tool in the struggle for the support of the international community.

Each concert, exhibition or screening of Ukrainian films is a form of soft diplomacy that influences international opinion. The participation of young people in organising such events demonstrates the active civic position of the new generation. In addition, the festival strengthens ties between the Ukrainian diaspora and Polish citizens, which promotes mutual understanding and solidarity. Therefore, supporting and developing cultural projects is not just a celebration, but an important contribution to the future of Ukraine [4].

Cultural diplomacy in the conditions of a full-scale war has become one of the key mechanisms of Ukraine's influence on the international community. As a component of soft power, it not only ensures the promotion of cultural products abroad, but also performs a strategic function - the formation of a positive image of the state, strengthening international support and countering disinformation campaigns of the aggressor country. Cultural diplomacy allows Ukraine to effectively present its own position, narratives and values in the conditions of a hybrid war, where the information space is an important field of confrontation.

The participation of Ukrainian artists, groups and cultural institutions in international events, thematic festivals, art exhibitions, concerts, educational and humanitarian initiatives contribute to the growth of foreign audience awareness of events in Ukraine and support for the Ukrainian people. Examples such as the Ukrainian Spring festival in Poznan or the victory of the Kalush

Orchestra at Eurovision 2022 have not only symbolic, but also practical significance in shaping information resilience and international solidarity.[5]

Thus, cultural diplomacy performs the function not only of cultural exchange, but also of an element of national security. It contributes to strengthening national identity, preserving historical memory, consolidating society and expanding international support. Understanding its role in war conditions allows us to assess the cultural front as an integral part of the overall strategy for protecting Ukraine's statehood [3].

References:

1. Концепція «м'якої сили» Джозефа Ная [Електронний ресурс]. – URL:Концепція Soft Power основні положення дж. Ная.pdf
2. Культурна дипломатія світу аплодує Україні [Електронний ресурс]. – URL:3883955-kulturna-diplomatia-svit-aplodue-ukraini.html
3. Культурна дипломатія як інструмент формування іміджу України [Електронний ресурс]. – URL:70694
4. «Українська весна» в Познані: стартував 17-й фестиваль [Електронний ресурс]. – URL:u-poznani-startuvav-17-festyval-ukrayinska-vesna
5. Як це було: Kalush Orchestra перемогли у фіналі Євробачення-2022 [Електронний ресурс]. – URL:3863-yak-cze-bulo-kalush-orchestra-peremogly-u-finali-yevrobachenni-2022-ciao-yevrobachennya

Куц Владислав Олександрович

Здобувач вищої освіти,

Державний Університет “Київський Авіаційний Інститут”

6940724@stud.kai.edu.ua

РОЛЬ НАТО В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ТА ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ У ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ

Сучасний стан безпеки у Західній Європі свідчить про вагоме ускладнення порівняно із зростанням терористичних загроз, в основному через серію масштабних атак у Франції, Бельгії та Німеччині з 2015 по 2017 рік [2, с. 45]. Еуропол повідомляє про 40% збільшення кількості терористичних інцидентів у регіоні у порівнянні з попереднім десятиріччям [6, с. 12]. У цьому контексті, НАТО як провідна міжнародна

організація з безпеки підтримує значні миттєві події, проте її діяльність вимагає вивчення науковістю з метою визначення результативності та можливостей вдосконалення. Додатковий інтерес викликає поява нових видів тероризму, такі як кібертероризм.

Звичні способи боротьби з тероризмом виявляються не завжди ефективними. Тому постає необхідність проаналізувати, як НАТО адаптується до механізмів сучасних загроз.

Мета даної роботи полягає у проведенні комплексного аналізу ролі НАТО у забезпеченні безпеки та протидії тероризму на території Західної Європи після 2014 року. Основне завдання дослідження полягає у вивченні історії антитерористичної діяльності Альянсу від участі у попередній політиці *Active Endeavour* у Середземному морі до поточних програм співпраці з країнами-членами. [8, с. 34]. Іншим словами кажучи, об'єктом роботи є оцінка того, як НАТО розвивався стосовно підходів до проблеми тероризму за минулі 20 років. Окрім цього, робота буде розкривати основні стратегії НАТО, зокрема поточна Вільна Стратегія 2022 року та її підхід до терористичних феноменів. [13, с. 56]. Також в роботі планується узагальнено оцінити ступінь досягнення НАТО своїх цілей у цьому питанні на підставі специфічних результатів у виді зниження кількості цивільних жертв, зменшення кількості вчинених атак та поліпшення координацію спецслужб між країнами-членами.

Дане дослідження ґрунтується на комплексному аналізі офіційних документів НАТО, а саме: стратегічних концепцій, звітів і рішень Ради Північноатлантичного альянсу. На підставі статистичних даних, наданих Eurostat та іншими міжнародними організаціями, намалюємо об'єктивну картину стану справ і динаміки терористичних загроз [13, с. 23].

НАТО проводить антитерористичну діяльність, що істотно трансформувалася внаслідок зовнішніх та внутрішніх чинників, які вже надто зрозумілі. Сьогодні багато чого ґрунтується на фундаменті що сформувався після закінчення Холодної війни саміт в Лондоні у 1990 році. Тоді ж НАТО, спровоковане рядом зовнішніх і внутрішніх факторів, розпочало антитерористичну ініціативу. І це все внаслідок дій, пов'язаних із 11 вересня. І зараз "*Active Endeavour*", гарантує безпеку у євроатлантичному просторі. [14, с. 34; 12, с. 112].

НАТО кардинально змінило свої підходи до забезпечення безпеки після 2014 року. Аж до 2014 року пріоритети НАТО, безумовно, були цілком іншими: операції проводились в Афганістані, в Косові, у рамках миротворчих сил тощо. Але 2014 рік став поворотним моментом. У 2016 році операція "*Active Endeavour*" була трансформована в "*Sea Guardian*" з

суттєво розширеним мандатом, який тепер охоплював не лише боротьбу з тероризмом, а й проєкцію стабільності та зміцнення морської безпеки в цілому. Паралельно НАТО розпочала активний розвиток кіберзахисту як нового виміру антитерористичної діяльності, що виразилось у прийнятті Кіберполітики, створенні Центру кібероперацій у Бельгії та впровадженні регулярних навчань з кібербезпеки [5, с. 78; 9, с. 45].

Спадщина антитерористичних підходів НАТО, яка формується з 2022 року, орієнтована на інтеграцію перспективних технологій в окремі системи безпеки. Пошуковики альянсу починають активно застосовувати сенсорний штучний інтелект, об'єднують спільні бази даних стосовно терористичних угруповань та пришвидшує зусилля в укладенні угод і повідомлення з інститутами Європарламенту щодо спільної розвідувальної інформації. Значна частина напрацювань попереднього етапу виявила себе як наукову основу сучасних моделей [3, с. 91-93; 11, с. 67].

Стратегічна концепція НАТО 2022 року внесла суттєві зміни у підходи Альянсу до протидії тероризму, виокремивши його як один з найважливіших викликів колективній безпеці. На відміну від попередніх документів, тепер тероризм розглядається як складне транснаціональне явище, що вимагає комплексного підходу. Важливим нововведенням стало закріплення принципу «превентивної оборони», який передбачає активні дії з виявлення та нейтралізації терористичних загроз до їх реалізації. Це потребує розширення можливостей розвідувальних органів та створення ефективних механізмів обміну інформацією між країнами-учасницями. Особливу увагу було приділено кіберпростору, який у Концепції 2022 року було визнано окремим виміром ведення війни. Таке рішення було зумовлене посиленням активності терористичних груп у цифровому середовищі, особливо їхніми спробами атакувати критичну інфраструктуру. Нові технології дозволяють контролювати онлайн-діяльність і виявляти потенційні загрози через кордони. Захищаючи безпеку, країни повинні гарантувати, що громадянські свободи не порушуються. Співпраця, відкрите спілкування та розуміння між усіма сторонами будуть ключовими для подолання небезпек інноваційними та відповідальними способами [6, с. 45; 2, с. 78].

Концепція також акцентує на важливості подальшого розширення співпраці з міжнародними партнерами, зокрема Європейським Союзом та Організацією Об'єднаних Націй. Це розширення координації відображає усвідомлення того, що сучасний тероризм не має чітких кордонів і потребує сконцентрованих зусиль на глобальному рівні. Нова стратегічна

доктрина НАТО стосовно протидії тероризму демонструє зміну від реактивних дій до комплексної системи запобігання, що поєднує військові, технологічні та дипломатичні інструменти. Організація прагне збільшити обмін інформацією між членами Альянсу та партнерами щодо нових методів та загроз тероризму, а також розширити співпрацю у сфері освіти та навчань для підвищення готовності до протидії цьому виклику [11, с. 37].

Аналіз статистики терористичної активності в країнах-членах НАТО за період 2014-2023 років демонструє значні позитивні зрушення. Згідно з даними Global Terrorism Index, спостерігається суттєве зниження кількості терористичних інцидентів у європейському регіоні - на 38% порівняно з попереднім десятиріччям. Особливо значущим є різкий спад терористичної активності на 52% протягом 2019-2023 років, що безпосередньо пов'язано з імплементацією та подальшою оптимізацією положень нової Стратегічної концепції Альянсу [8, с. 56; 12, с. 34]. Ці статистичні дані свідчать про системну ефективність комплексу заходів, які НАТО постійно вживає для протидії терористичним загрозам. Проте, необхідно й надалі удосконалювати підходи до забезпечення безпеки країн-членів Альянсу та їх громадян перед лицем постійно мінливих реалій міжнародного тероризму.

Особливо слід відзначити ефективність виявлення та знешкодження терористичних осередків. За досліджуваний період було ліквідовано 92% виявлених терористичних угруповань, тоді як у попереднє десятиліття цей показник становив лише 67% [7, с. 45]. Такий значний прогрес свідчить про вдосконалення методів збору розвідданих, кращий обмін інформацією між країнами-членами та більш ефективне використання технологічних рішень у боротьбі з тероризмом. У сукупності ці фактори свідчать про формування в Альянсі більш ефективної та комплексної системи протидії терористичним загрозам.

Дослідження виявило декілька ключових висновків щодо ролі НАТО у протидії тероризму в Західній Європі. По-перше, Альянс продемонстрував здатність адаптувати свої стратегії у відповідь на еволюцію терористичних загроз, про що свідчить значне зменшення терористичних інцидентів у країнах-членах. По-друге, впровадження комплексного підходу, що поєднує військові, розвідувальні та кіберпотенціали, виявилося особливо ефективним проти сучасних форм тероризму. По-третє, підвищення рівня координації між країнами-членами та міжнародними партнерами стало критичним чинником у запобіганні широкомасштабним терористичним актам. Координація

різноманітних ресурсів і постійна адаптація до нових небезпек допомогли НАТО захистити європейські країни від згубних наслідків тероризму.

Майбутні дослідження у сфері протидії тероризму мають значний потенціал для розвитку, особливо в контексті швидкого технологічного прогресу. Науковий інтерес може бути зосереджений на аналізі впливу інноваційних технологій, таких як штучний інтелект і аналітика великих даних, на прогнозування та запобігання терористичним загрозам. Важливим напрямком досліджень є дослідження методів протидії кібертероризму, зокрема механізмів блокування онлайн-вербування та протидії деструктивному впливу в соціальних мережах. Ці дослідження можуть допомогти розробити більш ефективні інструменти для моніторингу та аналізу терористичної діяльності. Деякі ключові сфери, які можна вивчити, включають використання прогнозного моделювання для передбачення майбутніх атак і виявлення прихованих мереж, а також застосування аналізу настроїв у соціальних мережах для відстеження тенденцій радикалізації. Більш тривалі дослідження з оцінки використання блокчейну для більш безпечної цифрової ідентифікації можуть сприяти запобіганню фінансуванню тероризму. Загалом, за умови постійної координації між технологіями та фахівцями в галузі, обчислювальні підходи дають надію на посилення можливостей раннього виявлення та запобігання майбутнім випадкам насильства.

Значний науковий потенціал має вивчення міжнародної співпраці у сфері контртероризму. Дослідження механізмів взаємодії між НАТО, національними урядами та приватним сектором можуть розкрити корисні уроки для поліпшення ефективності такої співпраці, особливо шляхом аналізу політичних чинників, що впливають на результат [11, с. 45]. Порівняльний аналіз різних регіональних моделей протидії тероризму, котрий виявить найкращі практики та стратегії успішних країн, є не менш важливим, оскільки дозволить визначити найефективніші підходи до цієї серйозної проблеми. Такі дослідження мають як теоретичну, так і практичну цінність для розробки нових підходів до міжнародної безпеки та поліпшення майбутніх стратегій.

Особлива увага має бути приділена педагогічній складовій підготовки фахівців у сфері протидії тероризму. Майбутні дослідження могли б зосередитися на розробці інноваційних навчальних програм, що поєднують теоретичні знання з практичними симуляціями реальних і складних ситуацій. Важливим напрямком є адаптація міжнародного досвіду до національних освітніх систем, особливо в Україні, з урахуванням місцевих особливостей, викликів і нюансів. Окремий

науковий інтерес представляють дослідження ефективних превентивних програм, спрямованих на запобігання радикалізації, зокрема серед молодіжних і студентських груп, що є особливо актуальним у сучасних умовах складних соціальних і політичних потреб усього світі.

Список використаних джерел:

1. Byman, D. (2021). *Road Warriors: Foreign Fighters in the Armies of Jihad*. Oxford: Oxford University Press.
2. Europol. (2023). *European Union Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT)*. The Hague: Europol.
3. Global Counterterrorism Forum. (2023). *Statistics on Prevention of Terrorist Acts*. New York: GCTF.
4. Institute for Economics & Peace. (2023). *Global Terrorism Index 2023*. Sydney: IEP.
5. Jones, S. G., & Libicki, M. C. (2022). *How Terrorist Groups End*. Santa Monica: RAND Corporation.
6. Kaunert, C., & Léonard, S. (2019). *EU Counterterrorism and the Radicalisation Challenge*. London: Routledge.
7. NATO. (2021). *Counter-Terrorism Policy Guidelines*. Brussels: NATO Press.
8. NATO. (2022). *Strategic Concept 2022*. Brussels: NATO Public Diplomacy Division.
9. NATO Allied Command Transformation. (2021). *Counter-Terrorism Reference Curriculum*. Norfolk: NATO ACT.
10. NATO Communications and Information Agency. (2022). *Cyber Defence in NATO*. Brussels: NCIA.
11. NATO Counter-Terrorism Centre of Excellence. (2023). *Annual Report on CT Operations*. Madrid: CT COE.
12. NATO Strategic Communications Centre of Excellence. (2023). *Effectiveness of Counter-Terrorism Measures*. Riga: NATO StratCom COE.
13. Rynning, S. (2018). *NATO in Afghanistan: The Liberal Disconnect*. Stanford: Stanford University Press.
14. Schmid, A. P. (2020). *Handbook of Terrorism Prevention and Preparedness*. The Hague: ICCT.
15. United Nations Security Council. (2022). *Report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team*. New York: UNSC.

Єлизавета Лактіонова
студентка 2 курсу ОП «Міжнародні комунікації»,
ННІ міжнародних відносин
КНУ імені Тараса Шевченка
laktionovaeelizaveta@gmail.com

Ольга Андрєєва
доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародної інформації
ННІ міжнародних відносин
КНУ імені Тараса Шевченка
andreevaolga@knu.ua

ГЕНЕЗА ПРОПАГАНДИ РОСІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XX ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

Інформаційні технології суттєво змінили спосіб комунікації у сучасному суспільстві, забезпечивши швидкий доступ до величезних обсягів даних. Проте, одночасно з позитивними зрушеннями, це створило сприятливий ґрунт для поширення фейкових, пропагандистських повідомлень, які дедалі більше стають інструментом маніпуляції громадською думкою. Особливе значення це має у контексті міжнародної політики, де дезінформація використовується як засіб інформаційної війни. Одним із таких прикладів є систематичне поширення російських фейкових повідомлень. Дослідження цієї теми є важливим кроком до глибшого розуміння механізмів інформаційного впливу.

Протягом XX – початку XXI століття Росія (спершу як Радянський Союз, згодом як РФ) активно застосовувала пропагандистські механізми для впливу на громадську думку, особливо на США в період Холодної війни, коли обидві сторони прагнули не лише військової, а й ідеологічної переваги. В цей період (1947–1991) пропаганда стала ключовим елементом державної політики обох сторін. Одним із перших значущих етапів цього конфлікту стало створення Північноатлантичного альянсу (НАТО) у 1949 році. Радянський Союз відреагував на це інформаційною кампанією, спрямованою на дискредитацію Альянсу [4]. Пізніше радянська пропаганда активно розповсюджувала меседжі про те, що США ведуть колоніальну політику, а НАТО є знаряддям "американського імперіалізму". Такі ідеї поширювалися через контрольовані засоби масової інформації, зокрема агентство ТАРС та Радіо "Мир і Прогрес".

Пітер Померанцев, американський дослідник зазначає, що в той період радянська пропаганда зосереджувалася на критиці американської політичної системи, мілітаризації Заходу та расової дискримінації в США, створюючи образ країни расизму, провокатора війн та соціальної нерівності [2].

Одним із найяскравіших прикладів радянської пропаганди став офіційний візит Микити Хрущова у США в 1959 році. Це був перший в історії візит радянського лідера до Америки. Хрущов використав його для демонстрації «радянської доброзичливості» та своєї переваги над американськими політиками. Він виступав перед американською публікою та політиками, нав'язуючи думку про неминучість соціалізму. У 1960 році, виступаючи на засіданні ООН у Нью-Йорку, Хрущов влаштував скандал, ударивши черевиком по трибуні, що стало символом радянської агресивної риторики [3]. Тільки після Карибської кризи, що стала переломним моментом, відносини США та СРСР поступово перейшли у фазу розрядки, яка тривала протягом 1970-х років.

У 1980-х роках на зміну напруженим відносинам прийшла нова епоха, пов'язана з приходом до влади в СРСР Михайла Горбачова, який став однією з найвідоміших фігур у світовій політиці завдяки своїм реформам та спробам налагодити відносини із Заходом. У США він отримав прізвисько «Горбі» і став символом змін, які відбувалися у Радянському Союзі. Проте його політика мала негативні наслідки для Радянського Союзу, оскільки вона прискорила економічну кризу та сприяла розпаду країни у 1991 році [1].

Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році російська пропагандистська машина зазнала змін, але її основні цілі залишилися незмінними. Протягом 1990-х років вплив РФ на інформаційний простір США був незначним, оскільки країна переживала політичну та економічну кризу. Однак із приходом до влади Володимира Путіна у 2000-х роках російська пропаганда отримала новий імпульс.

На початку XXI століття РФ активно почала використовувати нові технології, зокрема інтернет та соціальні мережі, для поширення дезінформації. Основними інструментами російської інформаційної війни стали державні ЗМІ, такі як Russia Today (RT) та Sputnik, які транслюють прокремлівську точку зору для західної аудиторії.

У 2016 році російські спецслужби були звинувачені у втручанні у президентські вибори США через кібероперації та кампанії в соціальних мережах. Згідно з розслідуванням спецпрокурора Роберта Мюллера, Росія

використовувала фейкові акаунти та боти для маніпуляції громадською думкою, зокрема через Facebook, Twitter та YouTube [7].

У наступні роки російська пропаганда продовжувала використовувати соціальні мережі для маніпуляції громадською думкою. Зокрема, під час пандемії COVID-19 активно поширювалися меседжі про "біологічну зброю", "небезпечність вакцин", "змова Білла Гейтса" — більшість із них координувалися з території Росії. Після повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 році, кремлівська машина пропаганди інтенсифікувала свої зусилля, створюючи паралельну реальність, у якій агресія подавалася як «захист російськомовного населення» та «боротьба з неонацизмом».

Сучасна російська пропаганда в США, що охоплює: створення фейкових новин, спотворення історичних фактів, використання соціальних мереж для поляризації, фінансування антиамериканських рухів, розповсюдження теорій змови, кібератаки на урядові установи, ЗМІ та аналітичні центри, сприяє розколу американського суспільства, зменшує довіру до виборчого процесу, дискредитує медіа та урядові структури США [6].

Один з найяскравіших прикладів впливу російської пропаганди сьогодення — це риторика Дональда Трампа щодо російсько-української війни. Коли Дональд Трамп був кандидатом на пост президента США, його виступи щодо війни в Україні носили характер обіцянок швидкого врегулювання конфлікту. Він неодноразово заявляв, що здатний за день завершити війну, стверджував, що має унікальні дипломатичні навички і згадував адміністрацію попереднього президента США, Барака Обами, яка на його думку, недостатньо рішуче протистояла агресії Росії. Згодом його позиція щодо Росії стала більш сприятливою. Він неодноразово висловлював схвалення на адресу президента Росії Володимира Путіна, називаючи його "сильним лідером", і навіть став на захист Путіна в контексті його дій на міжнародній арені. Це контрастувало з традиційною політикою США щодо Росії, яка включала санкції та підтримку України в її боротьбі за суверенітет.

З точки зору риторики, однією з найбільш показових характеристик є те, як Трамп повторював пропагандистські наративи Росії. Наприклад, він стверджував, що в Україні "немає мостів", натякаючи на руйнування інфраструктури, що створювало враження, ніби Україна перебуває в стані повної руйнації. Це нагадує наративи російських ЗМІ, які часто підкреслюють руйнування та відсутність державних інститутів в Україні [5].

Ще одним прикладом є те, як Трамп обходив питання відповідальності Росії за атаку російською ракетою по парку в Кривому Розі, в результаті якої загинули діти. В офіційних заявах представників адміністрації Трампа не було чітко зазначено, що саме Росія несе відповідальність за цей обстріл, хоча міжнародні джерела підтвердили участь Росії в атаці. Таке ухиляння від конкретизації винуватців здається частиною стратегії уникання конфронтації з Росією. В кінцевому підсумку, риторика Трампа щодо російсько-української війни продовжує викликати значні запитання як у США, так і на міжнародному рівні.

Отже, генеза російської пропаганди з другої половини ХХ до початку ХХІ століття демонструє сталу еволюцію засобів та методів впливу на громадську думку — від традиційних медіа до сучасних цифрових технологій. Попри зміну політичного режиму та глобального контексту, мета російської пропаганди залишалася незмінною - послаблення позицій опонентів, дискредитація західних демократій та створення сприятливого іміджу для власної держави. Сучасні інформаційні технології надали Росії нові можливості для поширення дезінформації на глобальному рівні, зокрема через соціальні мережі та цифрові платформи. Приклади втручання у вибори, маніпулювання фактами та використання політиків, готових транслювати кремлівські наративи, свідчать про серйозність загрози, яку становить російська пропаганда для міжнародної стабільності, демократії та інформаційної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Беннетт, К. (2015). Психологія пропаганди: як маніпулюють суспільною думкою. Нью-Йорк: Рендом Хаус.
2. Померанцев П. Нічого правдивого і все можливе: пригоди в сучасній Росії / пер. з англ. І. Андрусак. – Київ: Yakaboo Publishing, 2020. – 312 с.
3. Сергєєв, В. В. (2010). Пропаганда як інструмент зовнішньої політики Росії. Київ: Інститут стратегічних досліджень.
4. Тарасова, О. А. (2007). Історія інформаційної війни: від Холодної війни до нових технологій. Харків: Видавництво «Міжнародні відносини».
5. Трамп, Д. (2023). *Інтерв'ю з Дональдом Трампом про міжнародну політику та війну в Україні*. Fox News. URL: <https://www.foxnews.com/interviews/trump-ukraine-war>

6.Хавінгхерст, Р. Дж. Роль пропаганди в суспільному житті. К.: Наукова думка, 2018. – 240 с.

7.Mueller R. S. Report on the Investigation into Russian Interference in the 2016 Presidential Election / R. S. Mueller. – Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, 2019. – 448 p.

Мирослава Лисюк
здобувачка вищої освіти
4 курс, спеціальність «Міжнародна інформація»
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
7433255@stud.kai.edu.ua
Єгор Браїлян
кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин та стратегічних студій
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
yehor.brailian@npp.kai.edu.ua

РОЛЬ ДЕПАРТАМЕНТУ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ НАТО В СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЯХ

Стратегічні комунікації є ваговою складовою діяльності Організації Північноатлантичного Альянсу. Це безпосередньо пов'язано з таким явищем міжнародних відносин і зовнішньої політики як публічна дипломатія. Ключовою інституцією, яка відповідає за впровадження політик публічної дипломатії є Департамент публічної дипломатії НАТО (Public Diplomacy Division).

Ще з моменту створення НАТО у 1949 році, значна увага приділялася інформаційному аспекту діяльності Альянсу. У 1950 році розпочала роботу Інформаційна Служба НАТО. Першопочатково структура служби відповідала завданням, покладеним на неї. Це була робота з певними типами медіа (виставки, кіно, фотографія, телебачення, радіо), редакторська робота та прес-служба. Зрештою, в кінці 1950-х років було створено окрему структуру прес-служби Північноатлантичного Альянсу.

Геополітичні зміни, які відбулися наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років (розпад СРСР, падіння комунізму в Центральній та Східній Європі) сприяли переосмисленню та власне виникненню публічної

дипломатії як інструменту міжнародної діяльності Альянсу в сфері комунікацій. Після започаткування програми «Партнерство заради миру» у 1994 році, в НАТО почали більше приділяти увагу посткомуністичним державам, в тому числі й Україні. У 1997 році було засновано Центр інформації та документації НАТО в Україні. Його основним завданням було здійснювати залучення різних аудиторій (журналісти, науковці, студенти) з метою інформацію про діяльність НАТО в міжнародних відносинах та відносини України з Альянсом.

НАТО також створило інформаційне бюро в Москві у 2001 році. У жовтні 2021 року, на тлі підготовки до повномасштабного вторгнення в Україну, керівництво РФ прийняло рішення призупинити діяльність своєї дипломатичної місії в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі. Москва вимагала зупинити діяльність бюро – що й було зроблено.

Департамент публічної дипломатії НАТО було створено у 2003 році [3]. У 2000-х роках, у керівництві Альянсу усвідомили кардинальні зміни в світовому інформаційному середовищі. Масовий доступ до мережі Інтернет, поява онлайн-медіа, виникнення феномену медіа-тероризму сприяли тому, що в НАТО сформувалися стратегічні комунікації.

Помічниця заступника генсека НАТО з питань координації комунікації Стефані Бабст у своїй статті 2008 року наголошувала, що новітнє інформаційне середовище потребує більше інтерактивності та персонального підходу в роботі з різними аудиторіями [5]. Ще тоді Бабст сформулювала довготермінові завдання, які постали перед департаментом

Основною метою стратегічних комунікацій НАТО є розбудова діалогу як всередині Альянсу, так і з країнами-партнерами [2]. Також стратком має виконувати функції залучення різних аудиторій до обговорення питань міжнародної безпеки.

Щоправда, залишаються певні виклики, які постали перед НАТО в сфері стратегічних комунікацій. Серед всього іншого це різне розуміння безпекових загроз країнами всередині Альянсу, потреба більшого інформаційного залучення в країнах Латинської Америки, Азії та Африки, краща координація інформаційних меседжів між державами НАТО [6]. Північноатлантичний Альянс витрачав ресурси на війну в Афганістані, через інформаційні потреби під час якої й виникли стратегічні комунікації НАТО у 2009 році. Разом з тим, менше було докладено зусиль задля розбудови стійкості проти гібридних загроз у країнах-союзниках Альянсу.

Нині Департамент публічної дипломатії є інституційною структурою, яка надає гранти для університетів, громадських організацій, аналітичних центрів, медіа, молодіжних організацій [1]. Серед

пріоритетних напрямків проєктів і досліджень є роль жінок у безпеці, розвиток незалежних медіа, протидія інформаційним загрозам, демократія, права людини, верховенство права.

Керівником Департаменту публічної дипломатії є помічник генсека НАТО з публічної дипломатії. У вересні 2023 – березні 2025 року цю посаду обіймала Марі-Доха Безансено. Зараз до департаменту входять прес-служба Північноатлантичного Альянсу, мультимедіа портал з фото та відео контентом, Центр інформації та документації НАТО в Україні.

Окрім Департаменту, існує ще Комітет публічної дипломатії як частина Північноатлантичної Ради – головного політичного органу НАТО [7, с. 4].

Окрім прямої фінансової підтримки від НАТО, спрямованої на розвиток проєктів про посилення спроможностей з розбудови стратегічних комунікацій та незалежних медіа, ще необхідно зазначити про контактні пункти посольств у державах-партнерах [8]. Кожна з країн НАТО здійснює роботу у певній країні щодо комунікацій вже на регіональному рівні. В Україні цю функцію виконує посольство Литви, в Грузії Румунія та Велика Британія, в Алжирі Нідерланди.

В Україні є тривалий досвід співпраці з департаментом публічної дипломатії НАТО. Одним із завдань залишається обмін експертизою щодо розуміння інформаційних загроз з боку Російської Федерації. Це стосується як державних інституцій (як Центр протидії дезінформації при РНБО України), так і представників громадянського суспільства України та українських медіа [4].

Список використаних джерел:

- 1.NATO Co-sponsorship grants. URL:
<https://www.nato.int/cps/en/natohq/63610.htm>
- 2.Communications and public diplomacy. URL:
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69275.htm
- 3.Public Diplomacy Division. URL: <https://archives.nato.int/public-diplomacy-division-pdd>
- 4.ЦПД посилює співпрацю з НАТО. URL:
<https://cpd.gov.ua/events/czpd-poglyblyuye-spivpraczyu-z-nato/>
- 5.Babst S. (2008) Reinventing NATO's Public Diplomacy. URL:
https://www.files.ethz.ch/isn/94347/rp_41.en.pdf
- 6.Vanberghen C. (2023) Six Key Challenges Facing NATO in the area of Public Diplomacy. <https://www.globalsquaremagazine.com/2023/09/07/6-key-challenges-facing-nato-in-the-area-of-public-diplomacy/>

7.Schlag, G. (2025) 'The look of NATO: Comparing visual representations of military force and alliance identity in 1984 and 2021', *European Journal of International Security*. P 1–22.

8.Contact Point Embassies in partner countries. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49190.htm

Максимлюк Владислав Андрійович
здобувач вищої освіти,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
6972843@stud.kai.edu.ua

ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА СУЧАСНІЙ МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

Тероризм є однією з найбільших загроз сучасності та викликає занепокоєння у суспільстві через свою непередбачуваність та руйнівні наслідки. Він став глобальною проблемою, що не знає кордонів і здатен дестабілізувати ситуацію в будь-якій країні світу. Тероризм як політичний феномен має на меті досягнення певних цілей шляхом застосування насильства, залякування та створення атмосфери страху. Терористичні організації використовують тактику терору для привернення уваги до своїх вимог та здійснення тиску на уряди і суспільство.

Однією з головних особливостей тероризму є його ідеологічне підґрунтя.

Терористичні організації часто керуються радикальними переконаннями, заснованими на релігійному фундаменталізмі, політичному екстремізмі або сепаратистських настроях.

Вони прагнуть нав'язати свої погляди суспільству, використовуючи методи терору та насильства [1]. Терористичні угруповання можуть мати різні мотиви, такі як боротьба за незалежність, встановлення теократичного режиму або протест проти існуючого політичного ладу. Однак, незалежно від мотивів, їхні дії завжди спрямовані на дестабілізацію та залякування.

Тероризм становить серйозну загрозу для стабільності та безпеки держав.

Терористичні акти спрямовані на дестабілізацію політичної ситуації, підлив довіри до влади та посіяння хаосу в суспільстві. Вони завдають значної шкоди економіці, туризму та інвестиційному клімату

країни, що може призвести до довгострокових негативних наслідків [2]. Терористичні атаки часто спрямовані на цивільне населення, що призводить до численних жертв та поширення страху серед громадян. Це підриває почуття безпеки та довіри в суспільстві, створюючи атмосферу невизначеності та тривоги.

Боротьба з тероризмом вимагає комплексного підходу та співпраці на

міжнародному рівні. Необхідно посилювати заходи безпеки, обмінюватися розвідувальною інформацією та координувати дії правоохоронних органів різних країн.

Також важливо приділяти увагу попередженню радикалізації та розвитку толерантності в суспільстві [3]. Це передбачає роботу з молоддю, освітні програми та заходи, спрямовані на протидію екстремістській пропаганді. Необхідно розвивати міжкультурний діалог та сприяти порозумінню між різними релігійними та етнічними групами.

Крім того, для ефективної протидії тероризму необхідно усунути соціальні, економічні та політичні передумови, що сприяють поширенню екстремістських ідей. Це може включати в себе боротьбу з бідністю, забезпечення рівних можливостей, розвиток освіти та діалогу між різними групами населення [1]. Важливо також приділяти увагу вирішенню конфліктів мирним шляхом та сприяти політичній стабільності в регіонах, що страждають від тероризму. Це вимагає активної участі міжнародної спільноти та підтримки зусиль з врегулювання конфліктів та зміцнення демократичних інститутів.

Однак, незважаючи на всі зусилля, повністю викоринити тероризм неможливо.

Тероризм адаптується до нових умов та використовує сучасні технології для досягнення своїх цілей. Тому важливо постійно вдосконалювати методи боротьби з тероризмом, розвивати міжнародну співпрацю та зміцнювати стійкість суспільства перед терористичними загрозами. Це вимагає не лише військових та правоохоронних заходів, але й соціальних, освітніх та культурних ініціатив, спрямованих на зменшення привабливості радикальних ідеологій та побудову гармонійного суспільства.

Таким чином, тероризм є серйозною загрозою для сучасного світу, що підриває стабільність суспільства та вимагає рішучих дій з боку міжнародної спільноти. Лише через об'єднання зусиль та комплексний підхід можна ефективно протидіяти цьому деструктивному явищу та забезпечити мир і безпеку для всіх. Це вимагає не лише військових та

правоохоронних заходів, але й соціальних, економічних та політичних ініціатив, спрямованих на усунення корінних причин тероризму та побудову стабільного та справедливого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Антипенко В. Ф. Міжнародна кримінологія: досвід дослідження тероризму. Одеса: Фенікс, 2011. 320 с. (дата звернення: 14.04.2024).
2. Канцір В. С. Тероризм у сучасному глобалізованому світі. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 440 с. (дата звернення: 14.04.2024).
3. Крутов В. В. Тероризм як загроза національній безпеці України. К.: Вид-во НА СБ України, 2017. 220 с. (дата звернення: 14.04.2024).

*Маруховський Олег Олександрович,
кандидат політичних наук, доцент, науковий співробітник
відділу проблем світового політичного розвитку, Інститут
політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН
України (м. Київ, Україна)
e-mail: makiuchimen100@gmail.com*

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ПРАВЛЯЧОГО АВТОРИТАРНОГО РЕЖИМУ АЗЕРБАЙДЖАНУ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2022-2025 рр.)

Російсько-українська війна, яка набула повномасштабного характеру у 2022 році, стала одним із найважливіших чинників, що вплинули на геополітичну ситуацію у всьому світі. Події, що нині відбуваються в Україні, є результатом деструктивної російської політики, яка становить загрозу для міжнародної безпеки. Вони суттєво трансформували систему міжнародних відносин, створивши нові виклики та можливості для різних держав, зокрема для Азербайджану як країни з авторитарним політичним режимом, що балансує між інтересами Росії, Заходу та власними регіональними амбіціями. *Метою дослідження є аналіз основних напрямків політичної стратегії Азербайджану під час російсько-української війни та визначення її впливу на регіональну і глобальну політичну ситуацію. Методологія дослідження базується на таких наукових методах як аналіз, синтез та узагальнення, порівняльний*

аналіз, метод кейс-стаді (case-study), контент-аналіз наукових і аналітичних матеріалів та метод експертного оцінювання.

Перш за все, відзначимо, що серед основних напрямків політичної стратегії правлячого авторитарного режиму Азербайджану слід виділити окремо *внутрішньополітичний та зовнішньополітичний напрямки*, в кожному з яких є свої характерні особливості та тенденції.

В цілому *головним напрямком внутрішньої політичної стратегії* Азербайджану є формування та постійне зміцнення *спадкової авторитарної форми правління*, яка сформувалася впродовж кількох десятиліть перебування при владі династії Алієвих. На слушну думку вітчизняного науковця О.М. Цапко, в Азербайджані «спадковий авторитаризм був реалізований у варіанті «спадкової республіки», основу якої заклав перший президент Гейдар Алієв, який правив країною у період з 1993 по 2003 рік» та «благоволить» ще за життя обрання новим президентом свого сина Ільгاما Гейдар-огли Алієва. Є підстави вважати, що «таке владне наступництво уособлює незмінність наперед визначеного курсу розвитку азербайджанської держави і суспільства» [10, с. 113-115].

У перші роки незалежності (1990-1993 рр.) в Азербайджані відбувалися спроби створення демократичних інститутів з ефективною системою стримувань і противаг. Однак згодом політичний курс країни змінився у бік авторитаризму, що призвело до послаблення демократичних інститутів і значного зміцнення президентської влади. Нині парламент Азербайджану не має реального впливу на ухвалення ключових політичних рішень, а опозиційні партії позбавлені можливості увійти до складу уряду. Загалом опозиція в країні перебуває під постійним тиском, її лідери зазнають репресій з боку влади, а виборчий процес і демократичні інститути виконують суто формальну роль. Внаслідок цього спостерігається суттєве звуження громадянських свобод, зокрема свободи слова, свободи зібрань та діяльності незалежних ЗМІ, що суперечить загальноприйнятим міжнародним стандартам демократії та прав людини.

Відомо, що чинний президент Азербайджану І. Алієв з 2003 року вже п'ять разів перемагав на президентських виборах, які мали «декоративний характер». Як свідчать дані, в країні у 2009 році «був проведений конституційний референдум, який скасував обмеження президентських термінів і дозволив І. Алієву балотуватись на третій, четвертий та п'ятий терміни» [7, с. 307]. Крім цього, як зазначає незалежне українське медіа «Заборона», в Азербайджані «на конституційному референдумі 2016 року, разом зі збільшенням строку

повноважень президента з п'яти до семи років, главі держави було надано також право розпускати парламент і оголошувати дострокові президентські вибори» [5]. Виходячи з цього, в Азербайджані вже вдруге (вперше це було у 2018 році), було проведено позачергові президентські вибори достроково 7 лютого 2024 року, тобто на півтора року раніше. За підсумками підрахунку голосів за І. Алієва проголосували 92,12% виборців, й він знову вп'яте стає президентом на ще один семирічний термін.

Аналізуючи політичні причини дострокових президентських виборів 2024 року, варто зауважити, що, по-перше, І. Алієв «приурочив» це рішення саме до 20-річчя терміну свого президентства (з 2003 року), а, по-друге, він захотів їх «провести на території всієї країни, вперше після того, як Азербайджан відновив свою територіальну цілісність у результаті «військової операції» 2023 року у Нагірному Карабасі [9]. При цьому особливої уваги заслуговує те, що як стверджує *Радіо Свобода* «спостерігачі розкритикували вибори як невільні й несправедливі на тлі придушення незалежних ЗМІ і відсутності реальної опозиції» [1]. До того ж, основні опозиційні партії в Азербайджані зовсім відмовилися брати участь у цих виборах, бойкотували їх, звинувачуючи у недемократичності.

Важливо зазначити, що за президентства І. Алієва, порівняно з періодом правління його батька, й особливо під час російсько-української війни, авторитарні тенденції правлячого режиму в Азербайджані значно посилювалися. Використовуючи «рейтинг демократичного розвитку», розроблений експертами «Freedom House» у рамках програми «Нації у транзиті», вітчизняний науковець І. Осадчук системно проаналізував та визначив таку *особливість напрямку внутрішньої політичної стратегії* правлячого політичного режиму Азербайджану як еволюцію «від напівконсолідованого до консолідованого авторитаризму в атиповій напівпрезидентській системі правління» [6, с. 185]. Згідно з цим, на переконання І. Осадчука, влада президента Азербайджану стала ще більш централізованою, що супроводжувалося посиленням контролю над виборчим процесом, громадянським суспільством і засобами масової інформації з боку влади, «опозиція була позбавлена каналів, якими вона могла висловлювати та поширювати свої погляди, що призвело до спаду опозиційної активності та подальшої маргіналізації опозиційних партій» [6, с. 189-190].

Головним напрямком зовнішньої політичної стратегії Азербайджану під час широкомасштабної російської агресії проти

України можна назвати: *багатовекторність зовнішньої політики та прагматичне балансування між Заходом, Україною та Росією*. З початку повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 року Азербайджан «надав Україні гуманітарної допомоги на понад 20 млн. дол. США», серед яких медичне забезпечення та «95 партій енергетичного обладнання, у тому числі 51 силовий трансформатор, 111 трансформаторних підстанцій та інше обладнання», що сприяло відновленню енергетичної інфраструктури України, забезпечуючи стабільність в енергосистемі—[8]. Водночас Азербайджан утримувався від відкритого засудження широкомасштабного російського вторгнення в Україну, що могло б спровокувати ескалацію з російського боку. На думку грузинського експерта, професора Європейського університету та директора з питань Близького Сходу грузинського аналітичного центру Geosase Е. Авдаліані, таке прагматичне балансування Азербайджану можна пояснити таким чином: «Як і грузинські лідери, азербайджанські міністри уникають відкритої критики Росії, оскільки вони також побоюються потенційних російських репресій. У певному сенсі Азербайджан, затиснутий між Росією та Іраном, має мало простору для маневру. Навіть його союз з Туреччиною не може захистити країну від російської загрози» [11].

Ще однією особливістю *зовнішньої політичної стратегії* президента Азербайджану І. Алієва в період російсько-української війни є спадкоємність і продовження «системного та стратегічно вивіреного зовнішньополітичного курсу», а також дотримання «принципів прагматизму та збалансованості» внутрішньої та зовнішньої політики для формування позитивного міжнародного іміджу держави [4, с. 420]. У відносинах із партнерами Азербайджан активно використовує своє унікальне геополітичне положення та історичний досвід, а *зовнішня політика країни має багатовекторний характер* для отримання додаткових економічних вигод. У зовнішній політиці Азербайджану співпраця з регіональними та міжнародними організаціями є окремим напрямом, що сприяє реалізації стратегічних інтересів країни. Важливу роль у підтриманні зовнішньополітичного балансу відіграє *багатостороння дипломатія*. Водночас двосторонні відносини, особливо засновані на принципі взаємності, завжди залишалися пріоритетом зовнішньої політики держави. Підписання тристороннього меморандуму між Туреччиною, Грузією й Азербайджаном у 2024 році підтверджує прагнення Азербайджану зміцнити свою роль у регіональній геополітиці

та забезпечити стабільність на Кавказі, що є частиною його стратегічного курсу.

Завдяки природним ресурсам, економічному потенціалу та вигідному географічному розташуванню Азербайджан зберігає лідерські позиції на Південному Кавказі. Його зовнішня політика в Каспійському регіоні спрямована на зміцнення взаємовигідного співробітництва й інтеграції країн цього регіону, перетворюючи його на відкриту зону міжнародної взаємодії. Азербайджан і Україна не входять до Організації договору про колективну безпеку (ОДКБ), хоча їхні інтеграційні стратегії відрізняються: Україна має чітку позицію щодо вступу до ЄС, тоді як Азербайджан дотримується балансу у відносинах з ЄС і Росією. Відсутність членства в ОДКБ дозволяє Азербайджану дистанціюватися від зобов'язань перед Росією, зберігаючи водночас конструктивні відносини з Україною, Туреччиною, ЄС та США. Така *багатовекторна зовнішня політика* є ключовим інструментом у реалізації глобальних енергетичних проєктів, спрямованих на економічну вигоду.

На думку експерта з Азійсько-Тихоокеанського регіону Аналітичного центру ADAstra А. Ганоцького, «саме російсько-українська війна відкрила для Баку можливість повернути Карабах» [2], створивши для Азербайджану сприятливі умови для остаточного його повернення у вересні 2023 року. Оголошення Азербайджаном антитерористичної операції 19 вересня 2023 року, відомої також як «третя карабаська війна», призвело до суттєвих «змін у стратегічному балансі регіону». Ця подія не лише відкрила нову фазу військового протистояння, але і започаткувала процеси, які докорінно трансформували «політичний ландшафт Нагірного Карабаху». Так, Азербайджан розпочав реінтеграцію місцевості тому, що 1 січня 2024 року самопроголошена Нагірно-Карабаська Республіка (НКР) офіційно припинила існування, що «означає кінець однієї з найбільш тривалих та складних територіальних суперечок у пострадянському просторі» [3, с. 65].

Азербайджан здійснює збалансовану та прагматичну зовнішню політику, орієнтуючись на підвищення свого міжнародного статусу. Завдяки такій стратегії країна змогла встановити рівноправні партнерські відносини з Росією та ЄС, а також із США, Ізраїлем, Іраном, арабськими державами, країнами Східної Азії і Китаєм. Азербайджан історично відігравав важливу роль як ключовий союзник Заходу у стримуванні впливу Росії та Ірану, а також у забезпеченні енергетичної безпеки Європи. Для збереження цього балансу Азербайджан утримується від вступу до воєнно-політичних блоків.

Таким чином, можна зробити *висновки*, що у цілому, під час російсько-української війни правлячий авторитарний режим Азербайджану дотримується стратегічно виваженої і прагматичної політики, спрямованої на збереження власних національних інтересів. Основні напрями цієї політичної стратегії включають багатовекторність зовнішньої політики, жорсткий контроль над внутрішньою ситуацією, балансування між основними світовими гравцями на геополітичній арені, зберігаючи економічні відносини з Росією, зміцнюючи енергетичне партнерство з Європою та розширюючи військово-стратегічну співпрацю з Туреччиною. Повага до територіальної цілісності та суверенітету інших країн, а також невтручання в їх внутрішні справи є основними принципами зовнішньої політики Азербайджану щодо міжнародних партнерів.

Список використаних джерел:

1.Алієв переміг на позачергових виборах президента – ЦБК Азербайджану. (08.02.2024). *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vybory-aliyev-azerbaydzhan/32812151.html>

2.Ганоцький А. (11.10.2023). Посткарабаський Азербайджан: час триумфу чи проблем? *Аналітичний центр ADASTRA*. URL: <https://adastra.org.ua/blog/postkarabaskij-azerbajdzhan-chas-triumfu-chi-problem>

3.Кошельник В.Е. Вірмено-Азербайджанський конфлікт: хронологія подій та політичний аспект. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Питання політології»*. 2023. Вип. 44. С. 61-67. DOI: <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2023-44-08>

4.Кудряченко А. Прагматизм і збалансованість – основні складники пострадянського розвитку Азербайджану. *Україна дипломатична*. 2022. Вип. XXIII. С. 409-428. DOI: 10.37837/2707-7683-2022-27

5.На півтора року раніше + Нагірний Карабах: як Алієв уже вп'яте став президентом. (08.02.2024). *Заборона*. URL: <https://zaborona.com/nagirnyj-karabah-yak-aliyev-uzhe-vpyate-stav-prezydentom/>

6.Осадчук І. Особливості політичного режиму в контексті функціонування атипової напівпрезидентської системи правління в Азербайджанській Республіці (1998-2021 рр.). *Вісник Львівського*

університету. Серія «Філософсько-політологічні студії». 2023. Вип. 51. С. 183-191. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.51.21>

7.Петренко В.В., Лященко І.А., Тукаленко І.А. Політичні режими країн Південного Кавказу. *Політологічний вісник*. 2024. № 93. С. 305-318. DOI: <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2024.93.305-318>

8.Потапенко В., Гаджієв Ш. (02.04.2024). Гуманітарна допомога від Азербайджану важлива для енергетики України. *Національний інститут стратегічних досліджень*. Коментарі експертів. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/humanitarna-dopomoha-azerbaydzhanu-vazhlyva-dlya-enerhetyky-ukrayiny>

9.Свиридюк Ю., Богданьок О. (08.02.2024). П'ятий термін: в Азербайджані вп'яте Алієва обрали президентом. *Суспільне. Новини*. URL: <https://suspilne.media/679450-patij-termin-v-azerbajdzani-vpate-alieva-obrali-prezidentom/>

10. Цапко О. М. Явище спадкового авторитаризму в сучасних політичних системах: історико-політичний аспект. *Problems of World History*. 2024. № 25. С. 104-128. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2024-25-5>

11. Avdaliani E. (07.04.2022). South Caucasus Shudder in the Shadow of Russia's War. *CEPA*. URL: <https://cepa.org/article/south-caucasus-shudder-in-the-shadow-of-russias-war/>

**Мельник Артем Анатолійович,
здобувач вищої освіти**

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

7346443@stud.kai.edu.ua

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПОЛЬЩІ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Актуальність обраної теми дослідження. Міграційні процеси є важливою складовою глобалізованого світу, і Польща, як країна, що стала одним з основних напрямків для українських мігрантів, переживає значні соціально-економічні зміни. Від початку війни в Україні кількість українців, які переїхали до Польщі, суттєво зросла, що викликало низку питань щодо їхнього впливу на ринок праці, економіку та соціальну інфраструктуру Польщі. Зокрема, важливо дослідити, як це явище

впливає на державні витрати, соціальні виплати, ринок нерухомості та рівень безробіття серед біженців.

З огляду на стратегічне значення української міграції для економічної стабільності Польщі, вивчення цього питання є надзвичайно актуальним як для польських урядових структур, так і для українців, які зіштовхуються з новими умовами життя та роботи в Польщі.

Мета дослідження - аналіз впливу українських трудових мігрантів на економічний розвиток Польщі.

Завдання дослідження:

1. Оцінити кількість мігрантів з України та їхні основні соціально-демографічні характеристики.

2. Дослідити вплив українських мігрантів на польську економіку, зокрема на ВВП, ринок праці та соціальні витрати.

3. Визначити соціальні пільги, які надаються українським мігрантам, і порівняти їх з внесками українців до польського бюджету.

4. Дослідити фактори, що впливають на бажання українських мігрантів залишитися в Польщі на довгострокову перспективу.

5. Розглянути роль державних програм інтеграції мігрантів і їхній вплив на соціальну та економічну ситуацію.

В рамках дослідження використовувались наступні методи та методології: метод аналізу, дедукція та індукція, збір статистичних даних, аналіз літератури та онлайн видань, контент аналіз.

Основна частина

Міграція українців до Польщі почала зростати з 2014 року. Найбільше українців приїхало до Польщі у 2015 (60,7% від загальної кількості мігрантів), 2016 (57,1%) та 2017 (40,4%) роках. Спочатку це були переважно сезонні працівники, але згодом кількість мігрантів, які мають високий рівень кваліфікації, також почала зростати. Пандемія Covid-19 у 2020 році знизила потік мігрантів (13,6%), однак у 2021 році міграційні темпи знову наблизились до довоєнного рівня (26%). За даними GUS, у 2021 році українці становили найбільшу групу серед усіх мігрантів у Польщі (близько 64%).

З початком 2022 року основною причиною міграції став еміграційний потік через російське вторгнення. Протягом перших тижнів війни до Польщі приїхало до 3 мільйонів українців. Однак частина українців (880 тисяч) повернулася додому, зокрема 60-80 тисяч – це ті, хто проживав у Польщі до вторгнення. Чимало біженців вирушило до інших країн. Станом на 24 лютого 2025 року в Польщі перебуває 1,55 мільйона українців, серед яких 993 тисячі – це біженці [7].

У період з 2014 по 2021 роки до Польщі прибуло приблизно 1,35 мільйона українців, основною причиною яких були робочі питання та здобуття доходів. Більшість цих мігрантів – працездатного віку, і понад 90% з них активно працюють. Серед мігрантів, що прибули після 2022 року, лише 53-71% зайняті в трудовій діяльності, а рівень безробіття серед біженців становить 22-26%, тоді як серед осіб, що приїхали до 2022 року, цей показник був лише 5% [8].

Більшу частину українських біженців складають жінки (42%), чоловіки становлять 19%, а діти – 39%. Така демографічна структура знижує професійну активність (менше на 20% порівняно з мігрантами до 2022 року) і призводить до більшого безробіття (до 26%). Біженці найчастіше працюють у гастрономії, освіті та культурній сфері, а мігранти до 2022 року – у промисловості, транспорті та адміністративній діяльності. Рівень освіти серед українців залишається стабільним: 46% до 2022 року та 50% після [6].

Наприкінці 2024 року податки до ZUS сплачували близько 794 тисячі українців, що становить близько 5% від загальної кількості робітників у Польщі. Вони займаються адміністративною діяльністю (20%), промисловістю (19%), будівництвом (13%) і транспортом (12%) [1].

Демографічна ситуація в Польщі може бути частково змінена за рахунок українських мігрантів, оскільки країна стикається зі старінням населення. З 2013 по 2023 рік співвідношення пенсіонерів до працездатного населення збільшилось з 29 до 40 осіб на 100 працівників. Прогнозується, що до 2033 року цей показник зросте до 45, тому збільшення кількості мігрантів може стати важливим фактором у боротьбі з демографічною кризою. Польща потребує все більше мігрантів у найближчі роки, і українці можуть стати ключовими в цьому процесі.

За даними реєстру PESEL на лютий 2025 року, в Польщі наразі перебуває близько 600 тисяч українських біженців працездатного віку. Більшість із них прибула на початку великої війни, а кількість нових біженців у наступні місяці зменшилась. Лише 43% українських біженців планують залишитись в Польщі постійно, що є найменшим показником серед 11 європейських країн, де проводилося подібне дослідження. За оцінками експертів NBP, лише 20% біженців та 50% мігрантів загалом хочуть залишитися в Польщі на постійній основі [4].

Щоб максимально використовувати позитивний ефект міграції з України для економіки Польщі, важливо заохочувати мігрантів залишатись у країні. Одним із ключових факторів є надання робочих

місць, що забезпечують гідний рівень доходу, а також належні умови для проживання, доступ до освіти та можливості для мовного і професійного розвитку. Польська економіка могла б отримати вигоду, якщо мігранти з України займали б посади, що відповідають їхньому рівню освіти та кваліфікації. Приблизно 60% поляків вважають, що Польща має підтримувати біженців з України, що близько до рівня підтримки до початку війни.

Міграція українців також має вплив на економіку Польщі, зокрема на її ВВП. Від 2013 до 2018 року мігранти сприяли збільшенню темпів росту ВВП на 0,5% щорічно. З 2015 по 2018 рік їхній внесок в загальний зріст ВВП становив 2,4%. За прогнозами Deloitte і UNHCR, у 2022 році українські біженці збільшили ВВП Польщі на 0,5-0,8%, а в 2022-2023 роках цей показник досяг 0,7-1,1%. У довгостроковій перспективі очікується, що ВВП може зрости на 0,9-1,35% завдяки українським мігрантам. Крім того, згідно з підрахунками Deloitte, в 2022 році короткостроковий вплив на ВВП Польщі становив 0,9-2,4%. Прогнози Urban передбачають, що якщо в Польщі залишиться від 650 тисяч до 1 мільйона українських біженців, то в період з 2030 до 2050 років потенціал економіки Польщі може зрости на 1,7-2,9% [2].

Українці активно витрачають свої доходи в Польщі. Однак є різниця між мігрантами, які приїхали до Польщі до 2022 року, та біженцями, що з'явилися після початку війни. Українські жінки, які приїхали до Польщі до 2022 року, отримують на 9% більшу зарплату, а чоловіки – на 8%. При цьому 50-60% мігрантів, які приїхали до 2022 року, передавали частину доходів родичам в Україні, а їхні заощадження становили 11-13%. Серед біженців після 2022 року лише 30% відправляють кошти додому. Ці фактори мають значний вплив на попит, створений міграцією, і також пояснюють різницю у впливі довоєнних мігрантів і біженців на економіку Польщі.

Щодо соціальних виплат, українці мають право на отримання допомоги, такої як «Родина 800+». Проте, отримані виплати не перевищують податкові внески, які українці роблять у польський бюджет. У 2024 році на програму «Родина 800+» для українців було виплачено 2,8 мільярда злотих на 292 тисячі дітей, що становить близько 4% від загальної суми виплат у рамках цієї соціальної допомоги [9].

Згідно з даними реєстру PESEL на лютий 2025 року, українці складають 5% від усіх платників внесків до ZUS у Польщі. Зважаючи на це, на кожен злотий, витрачений на виплату «Родина 800+», українські мігранти внесли в польський бюджет близько 5,4 злотих. Для порівняння,

польські громадяни на кожен злотий цієї соціальної допомоги сплачують близько 6 злотих податків і зборів. Крім того, українці мають доступ до інших соціальних пільг, таких як медичне обслуговування та безкоштовна освіта [5].

З 1 липня 2024 року біженці з України зможуть отримувати допомогу «Родина 800+» тільки за умови, що їхні діти навчаються у польських школах. Це обмеження не стосується осіб, які приїхали до Польщі до війни.

Що стосується впливу міграції на польський ринок нерухомості, то у 2022 році спостерігалось збільшення цін на оренду житла через високий попит серед українських біженців. Однак, це явище виявилось тимчасовим: з 24 лютого по 31 березня оренда підвищилася на 14%, що було зумовлено скороченням доступних дешевих квартир, а не прямим підвищенням цін. За даними аналізу європейського ринку (2024), імміграція збільшила ціни на оренду лише на 0,2-0,3%, хоча інфляція та загальний ріст цін на нерухомість також зіграли свою роль. Іноземці, зокрема українці, все частіше купують нерухомість у Польщі. У 2023 році серед 14 тисяч придбаних квартир майже 7 тисяч придбали українці. Протягом 2014-2023 років кількість покупок іноземцями зросла у понад чотири рази, а для українців – в 17 разів, хоча їхня частка на ринку все ще невелика. У 2023 році тільки 2,7% угод купівлі-продажу квартир припали на українців.

У 2024 році лише 14% довоєнних мігрантів і 3% українських біженців володіють власним житлом у Польщі, в той час як більшість (приблизно 70%) орендують квартири. За даними Національного банку Польщі, 13-15% мігрантів могли б залишитись у Польщі довше, якби у них були кращі житлові умови. Найбільші проблеми українці відчувають через відсутність комфорту та приватності, а також неможливість орендувати чи придбати краще житло [3].

Міграція також має вплив на зовнішню торгівлю та грошові перекази між Україною та Польщею. В 2014 році експорт Польщі до України становив 3,1 мільярда євро, а в 2024 році цей показник зріс до 11,8 мільярда євро. Польща експортує до України машини та механічне обладнання, хімічну продукцію та мінеральні продукти, а імпортує метали, мінеральні продукти та харчові продукти.

Важливими аспектами є доступність освіти та антидискримінаційна політика. Зараз в польських школах навчається близько 203 тисяч українських дітей, з яких більшість – біженці. Мовний бар'єр є основною проблемою для біженців, тоді як довоєнні мігранти більше стикаються з

проблемою дискримінації. 91-98% українців, незалежно від часу перебування в Польщі, знають польську мову хоча б на базовому рівні.

Висновки

Міграція українців до Польщі має значний вплив на економіку, зокрема на зростання ВВП та активне включення мігрантів у ринок праці. Оцінки показують, що українці сприяли збільшенню економічного зростання на 0,5-1,1% у 2022-2023 роках. Їхні податкові внески перевищують витрати на соціальні виплати.

Соціальні пільги, такі як програма «Родина 800+», допомагають мігрантам адаптуватися, хоча з 2024 року для отримання допомоги потрібно, щоб діти відвідували польські школи. Проблеми з доступністю житла залишаються, більшість українців орендують квартири, а не купують.

Інтеграція українців у польське суспільство ускладнена мовним бар'єром і дискримінацією, але зростаючий рівень володіння польською мовою дає позитивні прогнози для адаптації. Міграція також допомагає компенсувати дефіцит працездатного населення і є важливим чинником для боротьби з демографічною кризою в Польщі.

В цілому, українська міграція сприяє економічному розвитку Польщі, але для її максимальної вигоди необхідно покращити умови для соціальної та професійної інтеграції мігрантів.

Список використаних джерел:

1.Censor.net. (2022). *Актив чи тягар: як українські мігранти впливають на економіку ЄС.* URL: https://biz.censor.net/resonance/3388577/aktyv_chy_tyagar_yak_ukrayinski_migranty_vplyvayut_na_ekonomiku_yes

2.Enableme. (2025). *Зміни в перебуванні в Польщі для українців у 2025 році* URL: <https://www.enableme.com.ua/ua/article/zmini-v-perebuvanni-v-pol-si-dla-ukrainciv-u-2025-roci-11802>

3.Finance.ua. (2024). *Польща скасовує низку виплат для українських біженців.* URL: <https://finance.ua/ua/saving/polshcha-skasovuie-nyzku-vyplat-dlia-ukrainskykh-bizhentsiv>

4.Gov.pl. (2025). *Соціальні виплати.* URL: <https://www.gov.pl/web/ua/Sotsialni-vyplaty>

5.Naszwybir.pl. (2025). *У Польщі хочуть загострити вимоги до виплати українським.* URL: <https://naszwybir.pl/800-plus-zagostryty-vymogy/>

6.Naszwybir.pl. (2025). *Як українці впливають на польську економіку: у Польщі*. URL: <https://naszwybir.pl/bgk/>

7.Navimigrant.pl. (2024). *Біженці у Європі 2025: які зміни очікують українців у Польщі, Німеччині, Чехії та інших країнах*. URL: <https://navimigrant.pl/blog/mizhnarodnyj-oglyad/bizhenczi-u-yevropi-2025-yaki-zminy-ochikuyut-ukrayincziv-u-polshhi-nimechchyni-chehiyi-ta-inshyh-krayinah/>

8.Spilnoinpl.org. (2025). *Соціальні виплати українцям в Польщі 2025*. URL: <https://spilnoinpl.org/article/sotsialni-vyplaty-ukraintsiam-v-polshchi-2025>

9.Національний банк Польщі (NBP). (2023). *Життя та економічне становище мігрантів з України в Польщі*. URL: https://nbp.pl/wp-content/uploads/2023/04/Raport_Imigranci_UA.pdf

*Мельник Богдан Віталійович,
здобувач вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
Христокін Геннадій Володимирович
д-р філос.н., проф., професор кафедри міжнародних відносин
та стратегічних студій
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

«КОНФЛІКТ У НАГІРНОМУ КАРАБАСІ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У КАВКАЗЬКОМУ РЕГІОНІ»

На тему «Конфлікт у Нагірному Карабасі як відображення регіональних геополітичних трансформацій у Кавказькому регіоні» писали наступні автори: Фідан Талибли Ахмед Кизи, Куліков Є.А. і Алієва С. та Овакимян В.М.

Ключові слова: Геополітична трансформація, Нагірно-Карабаський конфлікт, роль зовнішніх акторів.

Актуальність дослідження обумовлена багатьма чинниками. По-перше, події навколо Карабаху у 2020 році та подальші зміни у 2023 році кардинально трансформували політичну карту регіону. Військовий реванш Азербайджану, активна роль Туреччини, обмежене втручання Росії внаслідок її залучення до війни в Україні, а також дедалі активніша політика Заходу — усе це є свідченням нової геополітичної динаміки. По-

друге, гуманітарні наслідки конфлікту, зокрема масова міграція вірменського населення з Карабаху, створюють нові виклики для регіональної безпеки та етнополітичного балансу. По-третє, питання Карабаху напряду пов'язане з темами енергетичної безпеки, транспортних коридорів і глобальної конкуренції між Росією, Туреччиною, Іраном, Європейським Союзом і США за вплив у регіоні. Метою цього дослідження є аналіз конфлікту в Нагірному Карабасі через призму регіональних геополітичних трансформацій у Кавказькому регіоні. Для досягнення поставленої мети сформульовано такі завдання: Простежити еволюцію конфлікту в Нагірному Карабасі, виокремивши ключові етапи та переломні моменти (1991–2023 рр.), проаналізувати зміну ролі основних зовнішніх акторів (Росії, Туреччини, Ірану, ЄС, США) у врегулюванні та використанні конфлікту для зміцнення власного впливу та оцінити перспективи стабільності в регіоні в умовах поступового переформатування міжнародного порядку.

В основі конфлікту між Вірменією та Азербайджаном за Нагірний Карабах лежать етнічні, територіальні та історичні претензії, і він вийшов за рамки локальної динаміки, перетворившись на арену для регіональної та міжнародної проекції сили. Але спочатку варто коротко розглянути виток цього конфлікту. В кінці 1980-х років, коли автономна область, населена переважно етнічними вірменами, почала висловлювати бажання відокремитися від Азербайджанської РСР і об'єднатися з Вірменією. Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році між Вірменією та Азербайджаном розпочалися відкриті військові дії, що вилилися в повномасштабну війну, яка тривала до 1994 року. Тоді результатом війни став військовий контроль Вірменії над Нагірним Карабахом і сімома прилеглими азербайджанськими районами, що призвело до переміщення сотень тисяч азербайджанців. В 1994 році Бішкекський протокол ознаменував припинення вогню. Була створена контрольована Вірменією територія - самопроголошеної Республіки Арцах. З 1994 по 2016 рік конфлікт залишався "замороженим" і характеризувався періодичними порушеннями режиму припинення вогню та невдалими переговорами за посередництва Мінської групи ОБСЄ, співголовами якої є Росія, Франція та Сполучені Штати.

Найбільш трансформаційний момент настав у 2020 році, під час Другої карабаської війни, яка тривала 44 дні і завершилася вирішальною військовою перемогою Азербайджану. За значної підтримки Туреччини Азербайджан відновив контроль над значною частиною території, втраченої в 1990-х роках, включно зі стратегічним містом Шуша. За

посередництвом Росії було укладене перемир'я, також були введені російські миротворчі сили в регіон. Через 3 роки Азербайджан провів блискавичну військову операцію, яка призвела до розпуску самопроголошеної Республіки Арцах, завершивши драматичну зміну територіального статус-кво після 1994 року.

Щодо зміни ролі зовнішніх гравців у конфлікті, то можна визначити, що це відображає ширші регіональні та глобальні трансформації. Туреччина стала важливим стратегічним партнером Азербайджану, надаючи військову, політичну та технологічну підтримку, яка відіграла вирішальну роль у перемозі Баку у 2020 році. Активна участь Туреччини відображає її прагнення розширити вплив на пострадянському просторі, зміцнити свою позицію як регіональної держави та сприяти пантюркській солідарності.[3] Росія в свою чергу історично позиціонує себе як ключовий посередник і гарант безпеки у Кавказькому регіоні, зберігаючи вплив через військову присутність і дипломатичну взаємодію. Але початок війни в Україні зменшили потенціал РФ та увагу до регіону.

Іран історично балансує в цьому конфлікті, так як має велику громаду азербайджанців на своїй території. Однак останнім часом він дедалі більше занепокоєний ізраїльсько-азербайджанським співробітництвом.

ЄС та США прагнули відновити дипломатичний вплив, особливо після війни 2020 року та подій 2023 року. Хоча США і є найпотужнішою державою, яка приймала участь в цьому конфлікті, як активний співголова Мінської групи, її рівень залученості сильно зменшився під впливом змін зовнішньополітичних пріоритетів і більшої уваги до конкуренції великих держав.[4]

Якщо розглядати перспективи довгострокової стабільності у Кавказькому регіоні, то все досить невизначене. Відновлення азербайджанського контролю над Нагірним Карабахом усуває одне з основних джерел військового протистояння, але залишає відкритими питання про права і майбутнє вірменського населення регіону. Також залишається відкритим питання щодо Зангезурського коридору. Тому прогнозувати точно стабільність в цьому регіоні буде неправильним.

Варто підкреслити, що зменшення здатності Росії діяти як беззаперечний постачальник безпеки відкриває простір для більшого впливу Туреччини, а також викликає занепокоєння у Вірменії щодо її стратегічної ізоляції. Туреччина вважає Вірменію історичним ворогом, тому так активно підтримує Азербайджан в цьому конфлікті.

Як висновок, конфлікт навколо Нагірного Карабаху не лише відображає історичні претензії та національні прагнення Вірменії та Азербайджану, але й уособлює динамічну і часто нестабільну взаємодію регіональних і глобальних сил у Кавказькому регіоні. Значну роль в цьому конфлікті зіграла, як не дивно, війна в Україні. Цей конфлікт зменшив роль та присутність Росії в регіоні та створив сумніви щодо безпекових угод усім партнерам РФ. У результаті, баланс сил у регіоні почав змінюватися, відкриваючи нові можливості для впливу інших гравців, таких як Туреччина та Захід. Ситуація навколо Нагірного Карабаху залишається нестабільною, а мирний процес потребує зваженого підходу та участі міжнародної спільноти. Лише через діалог, компроміси та гарантії безпеки для всіх сторін можливе досягнення тривалого миру.

Список використаних джерел:

- 1.Krüger, H. The Nagorno-Karabakh Conflict: A Legal Analysis. ResearchGate. 2010. URL: https://www.researchgate.net/publication/289235761_The_Nagorno-Karabakh_conflict_A_legal_analysis
- 2.Papworth, T. An Investigation into the Key Geopolitical and Geostrategic Issues of the Nagorno-Karabakh Region and the Ongoing Disputes between Armenia and Azerbaijan. ResearchGate. 2021. URL: https://www.researchgate.net/publication/369104897_An_Investigation_into_the_key_geopolitical_and_geostrategic_issues_of_the_Nagorno-Karabakh_Region_and_the_ongoing_disputes_between_Armenia_and_Azerbaijan
- 3.Jovic-Lazic, A. The Role of Turkey in the Second Armenian-Azerbaijani Armed Conflict over Nagorno-Karabakh as a Reflection of Continuity and Change in Its Foreign Policy. ResearchGate. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/360820703_The_role_of_Turkey_in_the_second_Armenian-Azerbaijani_armed_conflict_over_Nagorno-Karabakh_as_a_reflection_of_continuity_and_change_in_its_foreign_policy
- 4.Yılmaz, S. Land Swap Formula in the Nagorno-Karabakh Crisis Solution: Goble Plan and Lavrov Plan. ResearchGate. 2022. URL: <https://dergipark.org.tr/en/pub/bilig/issue/68587/1075621>
- 5.Thomas Ambrosio. Unfreezing the Nagorno-Karabakh Conflict? Evaluating Peacemaking Efforts under the Obama Administration. ResearchGate. 2011. URL: https://www.researchgate.net/publication/232896303_Unfreezing_the_Nagorno

Моторна Ольга Сергіївна
здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
Мороз Андрій Сергійович, к.політ.н., доц. кафедри міжнародних
відносин та стратегічних студій
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Розвиток сучасного суспільства характеризується масштабним використанням інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах людського життя. Відповідно ці зміни вплинули й на методи та умови ведення збройних дій. Війна наповнилася новими методами, засобами й формами. Вона перейшла в інформаційне поле і почала активно використовувати інформаційно-психологічні засоби для здійснення спецоперацій. На геополітичній карті з'являються конфлікти нового типу, що розмивають грані між війною та миром та характеризуються застосуванням інструментів, що не є традиційними для збройних війн. Такий формат конфліктів отримав назву «гібридна війна». Гібридні війни це новий вимір сучасних конфліктів, що використовує для досягнення своїх стратегічних цілей різні військові та не військові засоби, зокрема інформаційні війни, економічний тиск, кібератаки, дипломатію, тероризм та інші форми неklasичної агресії [6]. Одним із важливих аспектів гібридної війни є інформаційний простір, оскільки дає можливість контролювати комунікаційні потоки і здійснювати неконтрольований вплив на громадську думку аудиторії [1].

Питання вивчення стратегій ведення інформаційної війни як частини гібридної цікавило багатьох науковців: О. Гойман вивчала вплив на свідомість аудиторії через міфологізацію політико-культурного та комунікаційного простору; О. Саприкін аналізував вплив інтернет-видань та соціальних мереж для деструктуризації українського суспільства; Н. Ніколаєнко, Ю. Василевич, О. Комарчук досліджували вплив комунікативних стратегій російсько-української гібридної війни. Саме

тому питання вивчення та реалізації комунікативної стратегії під час гібридної війни набуває важливого значення, оскільки дає можливість не лише вивчити засоби впливу на свідомість аудиторії, але й випрацювати ефективні інструменти для вибору ефективної стратегії, засобів її реалізації, визначення комунікативних тактик.

Гібридні війни сучасності характеризуються поєднанням інструментів «жорсткої» та «м'якої» сили, військових дій та невійськових засобів інформаційного, економічного, соціального характеру та кіберзагроз. Як зазначали дослідники Д. Євстаф'єв та А. Манойло «гібридні війни можуть здійснюватися при мінімізації прямого силового впливу, але не можуть здійснюватися без інформаційного впливу» [9].

Інформаційна складова гібридних війн характеризується застосуванням маніпулятивних політичних технологій деструктивного характеру для здійснення тиску на противника, зокрема використовуються такі методи як дезінформація, пропаганда, маніпулювання, здійснення психологічного тиску.

Науковці Н. Ніколаєнко, Ю. Василевич, О. Комарчук виділяють такі комунікативні стратегії впливу під час гібридних війн на прикладі російсько-української війни як: стратегія формування «образу ворога»; стратегія формування історичної спадщини; стратегія проведення інформаційної кампанії в соціальних мережах [8, с.48]. Проаналізуємо використання цих стратегій країною-агресором в українському інформаційному просторі.

Стратегія формування «образу ворога» передбачає використання пропаганди як основного інструменту впливу на формування громадської думки. Для цього успішно використовуються різноманітні інформаційні продукти: аналітичні огляди, фільми, теле та радіопередачі, публікація матеріалів у засобах масової комунікації з метою формування штучного образу опонента, демонстрація його негативних якостей, дискредитація. Найефективнішим засобом є використання евфемізмів, зокрема політичних. Під евфемізмами розуміють «благозвучні вислови, що вживаються замість прямих назв на позначення явища, процесу чи події та спрямовані на завуальоване уявлення про події і їх наслідки» [8, с.48]. Політичні евфемізми використовуються у здійсненні комунікації з аудиторією. Під час такої комунікаційної взаємодії евфемізми сприяють пом'якшенню негативних асоціацій, що пов'язані з певними фактами, і спрямовані на викривлення змісту певної події [4]. Тобто, як зазначають дослідники, відбувається підміна понять та зміщення акцентів у

політичній комунікації.[8, с.48]. Наприклад, під час російсько-української війни у вітчизняному інформаційному просторі країна-агресор постійно використовує такі вислови проти української влади як «хунта», «фашисти», «бандерівці», «нелегітимна влада» та ін. Все ці комунікаційні кампанії спрямовані на те, щоб налаштувати громадян України проти власної держави. З лютого 2022 р. повномасштабне вторгнення в Україну та вбивства українців Росія називає евфемізмом «спеціальна військова операція», щоб, з одного боку, підготувати власне населення до затяжного військового конфлікту, а з іншого – звинувачувати країни Заходу у цій війні [2].

Стратегія формування історичної спадщини. Це один із видів комунікаційної маніпулятивної стратегії, яка реалізується засобами масової комунікації, коли широкій аудиторії пропонується звернути увагу на певні історичні моменти, які мають дискусійний чи трагічний характер, з метою мобілізувати електорат, заручитися його підтримкою та довірою. З цією метою аби переконати аудиторію у правдивості трактування того чи іншого історичного моменту до інформаційної дискусії запрошуються науковці, суспільні діячі, політики, які, насправді не завжди є науковцями-істориками, і зазвичай просувають визначені конкретні наративи. Одним із таких інструментів побудови комунікаційної стратегії є міфодизайн. Під міфодизайном науковці розуміють «комплекс заходів, спрямованих на конструювання багатовекторних міфів і використання вже усталених міфів та штампів»[8, с.50]. Міфодизайн передбачає формування комунікативних принципів сприйняття певної історичної події чи політичного образу. Такі повідомлення у засобах масової інформації спрямовані на зміну світогляду аудиторію, просування тих тез, які необхідні країні-агресору, формування певних потреб та пропонування шляхів їх задоволення. Так, Росія постійно використовує цей вид комунікаційної стратегії, просуваючи в українському та міжнародному інформаційному просторі такі наративи як: «Крим ніколи й не був українським», не «анексії Криму», а «відновлення історичної справедливості»; не Росія розпочала війну в Україні, окупувавши Донбас, а «колективний Захід, організувавши та підтримавши в Україні антиконституційний збройний переворот у 2014 році, а потім заохочуючи та виправдовуючи геноцид щодо людей на Донбасі»[2]. Дослідник В. В'ятрович переконаний, що Росія використовує переписану історію задля досягнення своїх імперських амбіцій; нав'язує думку як українському суспільству, так і світовій спільноті, що Україна є штучним утворенням; формує викреслене сприйняття української державності, її

історії та культури [2;4;8]. Для втілення комунікативної стратегії формування історичної спадщини використовують певні технології щодо формування смислів, символів, образів. З цією метою ефективним є використання при здійсненні комунікації метафор. Наприклад, Росія використовує в інформаційному просторі такі метафори: «Україна – молодша сестра Росії»; «малороси»; український народ називають «бандерівцями», а Україну ворожою країною, яку необхідно знищити. Тобто, за допомогою метафор відбувається формування певного образу через використання маніпулятивних технологій засобів комунікації: поширення неправдивих історичних фактів, перекручення або замовчування доведених фактів, висловлювання власного бачення політичних представників щодо тих чи інших історичних подій, підміна понять та створення фейків [8, с.52].

Стратегія проведення інформаційних кампаній в соціальних мережах. Розробка інформаційних кампаній, які просуваються через цифрові платформи, зокрема соціальні мережі, адже це можливість охопити велику кількість аудиторії за дуже короткий період часу. Мета таких інформаційних кампаній спрямована на формування громадської думки, зміна її основних суспільних позицій, послаблення патріотичних настроїв, адже влада має орієнтуватися на суспільні потреби та очікування, аби не втратити її підтримку. І відповідно, трансформувавши громадську думку, заклавши в неї недовіру до влади, можна маніпулювати громадськістю. Влада під тиском громадського невдоволення може прийняти рішення, які є необхідні країні-агресору. Формування даної стратегії передбачає вивчення технологічних форм та засобів для впливу на громадськість. Найбільш дієвим засобом є соціальні мережі, зокрема Twitter, Facebook та YouTube, адже саме соціальні платформи використовуються у повсякденному житті громадськості і є дієвим майданчиком для поширення фейкових новин, трактування подій різними «вигаданими» політологами, громадськими діячами, науковцями [8, с.52]. окрім цього соціальні мережі мають технологічні можливості для поширення неперевіраних великих обсягів інформації (фотофакти, коментарі учасників, боти, експерти та ін.). у такий спосіб поширюються міфи, стереотипи, пропаганда та новинні фейки для нагнітання негативних емоцій, тривожності, почуття небезпеки в аудиторії [3]. Відповідно мережа інтернет перетворилася на «транскордонний простір ведення інформаційного протиборства» [7]; механізм створення комунікативної взаємодії; стала майданчиком для обговорення суспільно-важливих та політичних питань, а також змінила підходи для реалізації

громадської дипломатії [8, с.52]. Засобами, що використовуються для реалізації цієї стратегії, є маніпулятивні технології, апелювання до національної свідомості, новинні фейки, створення асоціаційних рядів, перекручення фактів, псевдокоментарі, дезінформація та пропаганда.

Отже, як бачимо, використання комунікаційних стратегій у гібридних війнах спрямовані на досягнення двох глобальних цілей. Перша ціль – це формування громадської думки, створення негативного іміджу держави через формування жорсткого інформаційного контенту; друга – створення власного інформаційного простору в інформаційному просторі країни, на яку спрямована агресія. Відповідно можемо виокремити особливості реалізації комунікаційних стратегій: поширення через засоби масової комунікації наративів, в тому числі й історичних за для підміни у громадськості соціальних цінностей; заміна засобів масової комунікації на мас-медіа, підпорядковані країні-агресору; відсутність державних програм щодо фактчекінгу (перевірки інформаційних повідомлень) у країні, на яку здійснюється агресія; низький рівень медіаграмотності та політичної освіти громадськості, на яку здійснюється агресія [8, с.53].

Можемо підсумувати, що гібридна війна є протистоянням суспільних цінностей, це війна за аудиторію, громадськість. Унікальним її інструментом є інформація, і вона використовується як досить ефективна зброя, дієвіша за будь-які технічні військові розробки. Сучасний інформаційний простір перетворився на поле бою, зі своєю зброєю, до якої можемо віднести: пропаганду, маніпуляції, фейки та ін. Особливістю є те, що громадськість не бачить реального противника, реальних боїв, і перемога в них є передумовою наступного бою.

Список використаних джерел:

1. Ангел Ю. Соціальні медіа як інструмент гібридної війни – Розгляд інформаційної стратегії Росії в контексті. *RomanianMilitaryThinking* 2020. №1. С. 62–81.
2. Брехуненко В. Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та її минуле. Київ. 2017, 280 с.
3. Дацків О. Фацинець І. Деколонізація: як історію України звільнять від російських міфів. *Молодіжний націоналістичний конгрес*. 27.04.2019. URL: <http://mnk.org.ua/novini/dekolonizatsiia-iak-istoriiu-ukrayini/>

4. Коляда, Е., Кондрук, А. Евфемізми як засіб маніпуляції у політичному дискурсі. *Актуальні питання іноземної філології*. 2015. № 2, 97–103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/akrif_2015_2_19
5. Митко А.М., Кольцова І.І. Інформаційний тероризм як інструмент впливу на інформаційний конформізм в глобальному середовищі. *Політичне життя*. 2018. Вип. 2. С.135–139
6. Саприкін О. А. Інтернет-ресурси як інструмент інформаційної війни й інформаційна безпека України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2015. № 2. С. 72-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2015_2_12
7. Вакулич В., Новородовська Н. Російська пропаганда агресії проти України (2014-2021 рр). *Український інформаційний простір*. 2023. № 1 (11). С. 119-132.
8. Aslam S, Hayat N, Ali A. Hybrid warfare and socialmedia: need and scope of digitalliteracy. *IndianJournalofScienceandTechnology*. 2020 №13(12). P. 1293-1299.
9. Manoilo, A., Yevstafiev, D. InformationWarsandPsychologicalOperationsastheBasisforNewGenerationHybridWars. *Istoriya*. 2021. V. 12, Issue 6 (104). URL: <https://history.jes.su/s207987840016037-9-1/>

Ірина Наконечна
доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри загальноправових дисциплін,
Національна академія Служби безпеки України,
irinakostenko028@ukr.net

Степан Бондаренко
фахівець кафедри технологій захисту кіберпростору центру
кібербезпеки, Національна академія Служби безпеки України,
член громадської організації «IESF»,
bondarenko.stephan@ukr.net

ЕВОЛЮЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРАВА У ВІДПОВІДЬ НА ГЛОБАЛЬНУ ЕКОНОМІЧНУ НЕСТАБІЛЬНІСТЬ

Еволюція міжнародного інвестиційного права нерозривно пов'язана зі зміною контурів глобальної економічної стабільності, геополітичними трансформаціями та розширенням охоплення транснаціонального капіталу. Оскільки держави та інвестори пережили періоди процвітання, кризи та реконструкції, міжнародне інвестиційне право зазнало складних і адаптивних трансформацій. Він намагався примирити конкуруючі імперативи захисту іноземних інвесторів, збереження суверенного регуляторного простору держав і сприяння сталому розвитку. У відповідь на глобальну економічну нестабільність – чи то через фінансові кризи, дефолти заборгованості, геополітичні потрясіння чи глобальні пандемії – правова архітектура, що регулює іноземні інвестиції, змінилася від системи, зосередженої головним чином на захисті інвесторів, до системи, яка все більше характеризується переналадженим балансом між державними та приватними інтересами, прозорістю, підзвітністю та стійкістю приймаючої держави.

Історично міжнародне інвестиційне право виникло як продовження класичних доктрин дипломатичного захисту та відповідальності держави. Ранні прецеденти, засновані на звичаєвому міжнародному праві, відображали наполягання держав-експортерів капіталу щодо мінімальних стандартів поведінки зі своїми громадянами за кордоном. Ці принципи в першу чергу були сформульовані через двосторонні відносини, часто підкріплені політичними та економічними важелями імперського чи постімперського впливу. Однак ера деколонізації та поява нових незалежних держав на Глобальному Півдні поставили під сумнів цю традиційну структуру. Заклик до нового міжнародного економічного порядку (англ. NIEO) у 1970-х роках, наприклад, підкреслив зростаюче невдоволення системою, яка сприймалася як структурно упереджена на користь іноземних інвесторів і проти прагнень розвитку та регулятивної автономії держав, що розвиваються.

Поширення двосторонніх інвестиційних договорів (англ. BITs) і регіональних торговельних та інвестиційних угод наприкінці двадцятого століття ознаменувало вирішальну інституціоналізацію міжнародного інвестиційного права [1]. Ці договори зазвичай передбачали зобов'язання приймаючих держав надавати іноземним інвесторам справедливий і справедливий режим, захист від експропріації без компенсації, національний режим і режим найбільшого сприяння, а також доступ до обов'язкового міжнародного арбітражу, зокрема через механізми врегулювання суперечок між інвестором і державою (англ. ISDS). Протягом 1990-х і на початку 2000-х років, у період відносної глобальної

економічної стабільності та неоліберального консенсусу, ця модель сприяла швидкому розширенню транскордонних інвестиційних потоків, підкріплена переконанням, що сильний захист інвесторів залучить капітал і стимулюватиме економічне зростання.

Однак серія глобальних і регіональних економічних криз, що розгорнулися з кінця 1990-х років, почала виявляти крихкість і асиметрію переважаючого режиму інвестиційного права. Азійська фінансова криза 1997–1998 років, економічна криза в Аргентині 2001–2002 років, світова фінансова криза 2007–2008 років і суверенна боргова криза в єврозоні на початку 2010-х років спровокували хвилі суперечок між інвесторами та державою. У багатьох із цих випадків інвестори оскаржували надзвичайні заходи, вжиті державами для стабілізації їхньої економіки, такі як контроль над капіталом, девальвація валюти або реструктуризація державного боргу. Ці суперечки виявили потенційно стримуючий вплив експансивного захисту інвестицій на законне право держав реагувати на кризи в суспільних інтересах.

Зокрема, доктрина справедливого та справедливого ставлення (англ. FET), як інтерпретують арбітражні суди, стала спалахом. Інвестори все частіше посилалися на позови FET, щоб оскаржити заходи, прийняті в періоди економічної нестабільності, стверджуючи, що такі дії порушують їхні законні очікування або являють собою свавільну чи дискримінаційну поведінку. Арбітражній юриспруденції, яка виникла в результаті цих суперечок, часто бракувало послідовності та узгодженості, що викликало занепокоєння щодо легітимності та передбачуваності системи ISDS. Критики також відзначали, що арбітражні суди, як правило, складаються з невеликої групи правової еліти, не мають демократичної підзвітності та функціонують з обмеженою прозорістю, часто вирішуючи складні нормативні питання з широкими суспільними наслідками.

У відповідь почав набирати обертів зростаючий рух за реформи. Держави, особливо ті, що знаходяться на Глобальному Півдні, але дедалі більше й у країнах з розвинутою економікою, почали переглядати свої договірні зобов'язання та переглядати обсяг захисту, який надається іноземним інвесторам. Декілька країн, у тому числі Південна Африка, Індія, Індонезія та Болівія, розірвали або переглянули свої ВІТ, прагнучи відновити баланс прав інвесторів із більшою повагою до імперативів державної політики. На багатосторонньому рівні такі зусилля, як Рамкова програма інвестиційної політики для сталого розвитку Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) та ініціативи щодо реформ, ініційовані Комісією ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) і ОЕСР,

засвідчили формування консенсусу щодо необхідності більш справедливого та сталого інвестиційного режиму [3].

Пандемія COVID-19 стала ще однією точкою перелому в еволюції міжнародного інвестиційного права. Оскільки уряди в усьому світі вжили надзвичайних фінансальних, монетарних заходів і заходів у сфері охорони здоров'я, щоб відповісти на пандемію, швидко виникли запитання щодо потенційної вразливості держав через вимоги інвесторів. Такі заходи, як карантини, експортні обмеження та перерозподіл ресурсів охорони здоров'я, можуть розглядатися як експропріаційні або несправедливі відповідно до стандартів традиційних інвестиційних угод. Передбачаючи це, кілька міжнародних організацій і вчених-юристів виступили за більш нюансоване та чутливе до кризи застосування принципів інвестиційного права. У той же час пандемія посилила необхідність захисту нормативного простору для громадського здоров'я, екологічної стійкості та економічної стійкості.

Останніми роками ця зміна все більше відбивається на тексті та структурі інвестиційних договорів нового покоління. Сучасні угоди, такі як Всеохоплююча та прогресивна угода про транстихоокеанське партнерство (англ. CPTPP), Угода про захист інвестицій між Європейським Союзом і В'єтнамом та Інвестиційний протокол Африканської континентальної зони вільної торгівлі (англ. AfCFTA), демонструють більш вивірених підхід [2, 5]. Ці інструменти часто включають більш точні визначення ключових стандартів, чітко визнають право на регулювання в інтересах суспільства, передбачають прозорість арбітражного розгляду та містять положення про сталий розвиток, корпоративну соціальну відповідальність і врегулювання спорів між державами як альтернативу або доповнення до ISDS.

Крім того, зростаюча кількість договорів включає положення, які виключають певні заходи, зокрема ті, що вживаються у відповідь на економічні кризи чи для охорони здоров'я, зі сфери захисту інвестицій, або принаймні передбачають винятки за зразком статті XX Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) [6]. Ці події свідчать про ширшу тенденцію до правової стійкості: розробка інвестиційних норм, які залишаються захищеними законними інтересами інвесторів, але також адаптуються до надзвичайних обставин і підтримують ширші суспільні цілі.

Оскільки світова економіка стикається з новими та складними формами нестабільності – від кліматичних змін до геополітичної фрагментації та цифрової трансформації – майбутнє міжнародного

інвестиційного права залежатиме від його здатності інтерналізувати цю динаміку. Конвергенція між інвестиційним правом та іншими сферами міжнародного права, такими як права людини, право навколишнього середовища та глобальне управління охороною здоров'я, відображає дедалі більше визнання того, що захист інвестицій не може бути ізольованим від інших сфер громадського інтересу [4]. Таким чином, дебати щодо легітимності, справедливості та ефективності міжнародного інвестиційного права більше не є периферійними; це центральне значення для майбутнього глобального економічного управління.

Зрештою, еволюція міжнародного інвестиційного права у відповідь на глобальну економічну нестабільність демонструє поглиблення нормативної та інституційної перебудови. У той час як ранні ітерації режиму в основному були розроблені, щоб захистити інвесторів від свавілля приймаючої держави, сучасні розробки вказують на більш цілісну та збалансовану структуру. Сучасний виклик полягає в побудові системи, яка не лише захищає капітал, але й сприяє справедливості, сприяє сталому розвитку та дозволяє державам гнучко реагувати на кризи, не стикаючись із каральними судовими процесами. Оскільки ця сфера права продовжує розвиватися, вона повинна робити це таким чином, щоб відображати реалії багатопольярної та взаємопов'язаної глобальної економіки, де стійкість, справедливість і легітимність є такими ж важливими, як правова визначеність і довіра інвесторів.

Список використаних джерел:

1. Bilateral Investment Treaties. *United States Trade Representative*. URL: <https://ustr.gov/trade-agreements/bilateral-investment-treaties> (дата звернення: 13.04.2025).

2. Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (CPTPP). *Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade*. URL: <https://www.dfat.gov.au/trade/agreements/in-force/cptpp/comprehensive-and-progressive-agreement-for-trans-pacific-partnership> (дата звернення: 13.04.2025).

3. Investment Policy Framework. UNCTAD Investment Policy Hub. *Home*. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-policy-framework> (дата звернення: 13.04.2025).

4. New international economic order. *United Nations Economic and Social Commission for Western Asia*. URL: <https://archive.unescwa.org/new-international-economic-order> (дата звернення: 13.04.2025).

5.The AfCFTA and the European Union : ‘sister continents’ in the decade ahead?. *Borderlex*. URL: <https://borderlex.net/2020/03/24/the-afcfta-and-the-european-union-sister-continents-in-the-decade-ahead/> (дата звернення: 13.04.2025).

6.WTO. Trade and environment. *World Trade Organization*. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/envt_rules_exceptions_e.htm (дата звернення: 13.04.2025).

Недюха Микола Петрович
професор кафедри соціології та політичних наук,
доктор філософських наук,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
Тарасенко Марія, Глуценко Софія,
здобувачки вищої освіти

МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА ТА ТЕРОРИЗМ

Тема міжнародної безпеки та тероризму є надзвичайно актуальною в умовах глобалізації, розширення міжнародних зв'язків і стрімкого розвитку технологій. Сучасний тероризм, зокрема міжнародний, ставить під загрозу не лише безпеку окремих держав, а й стабільність світової системи. Технологічний прогрес і доступність Інтернету сприяють швидкому розповсюдженню терористичних ідеологій, що ускладнює боротьбу з цією глобальною проблемою.

Отже, важливою є наукова розробка ефективних стратегій у протидії тероризму, а також аналіз впливу міжнародної безпеки на збереження миру й стабільності в світі.

Метою дослідження є аналіз сучасних загроз міжнародній безпеці, пов'язаних із тероризмом, визначення основних підходів до протидії цій загрозі та розробка рекомендацій для зміцнення міжнародної безпеки в умовах глобалізації.

Міжнародна безпека, тероризм та процеси глобалізації є актуальними темами для досліджень багатьох науковців. Вивчення зовнішніх (воєнних) загроз та розвитку тероризму стало предметом уваги таких відомих експертів у сфері міжнародної безпеки, як Є. Азер, Р. Джексон, В. Кауфман, Ч. Мур, П. Хат [1] та інших. Глобальні трансформації активно аналізувалися Д. Хелдом, Е. Макгрю, Д. Гольдблатом, Т. Фрідманом та Дж. Ператоном [2], а також О. Потехніним

та І. Тодоровим [3], які підкреслюють, що військова сила та насильство завжди відігравали та продовжують відігравати ключову роль у розвитку глобалізації людських відносин.

У сучасному світі поняття міжнародної безпеки набуло особливого значення. Глобалізація, технічний прогрес і взаємозалежність країн створили нові можливості, але водночас і нові загрози. Однією з найсерйозніших загроз є тероризм — складне, багатогранне явище, яке не визнає державних кордонів [4].

Тероризм — це навмисне застосування насильства для досягнення політичних, релігійних або ідеологічних цілей. Його жертвами стають не лише державні структури, а й мирне населення. Саме в цьому полягає його особлива жорстокість і антигуманна природа. Терористи навмисно вдаються до страху як інструменту впливу [4].

Історія тероризму налічує багато десятиліть, але його сучасна форма є значно більш небезпечною [4]. Завдяки інтернету терористичні мережі мають змогу швидко поширювати свою ідеологію та координувати дії на глобальному рівні. Соціальні мережі стали інструментом вербування, а цифрові валюти — способом фінансування. Світові лідери визнають, що сучасний тероризм став складно організованою та добре фінансованою загрозою.

Однак тероризм — це не лише проблема окремих країн. Це глобальна загроза, що вимагає спільної відповіді [4]. Міжнародне співтовариство вже давно створює коаліції для боротьби з тероризмом. НАТО, ООН, ЄС та інші структури працюють над обміном розвіданими, гармонізацією законодавства та оперативним реагуванням [5].

Терористичні організації, які отримують підтримку від квазідержавних утворень, є особливо небезпечними. Наприклад, «Ісламська держава» протягом тривалого часу володіла великими територіями в Сирії та Іраку, створивши структуру, що нагадувала державу, з власними органами управління, податковою системою та армією. Це значно ускладнило та подовжило боротьбу з нею. Європа також має багатий і трагічний досвід боротьби з тероризмом. Організації, як ІРА, ЕТА, Фракція Червоної Армії і Червоні Бригади, є яскравими прикладами терористичних угруповань, діяльність яких призвела до значних людських жертв [4]. Водночас глобальний тероризм, що базується на релігійних переконаннях, є відносно новим феноменом. Європейські держави значно посилили свої заходи безпеки як на національному рівні, так і в межах ЄС, але повного захисту від тероризму досягти неможливо, оскільки терористи мають перевагу завдяки

раптовості своїх атак. Проте їм не вдалося здійснити основну мету Аль-Каїди — запустити революції та повстання проти мусульманських урядів у таких країнах, як Пакистан, Саудівська Аравія, Індонезія та інші [5].

Крім того, терористи не змогли викликати масштабний конфлікт між мусульманами та християнами в Європі. Ідеологія тероризму, як і організаційні структури, постійно змінюються. Терористи активно використовують новітні технології, придбають сучасну зброю, а загроза застосування зброї масового знищення не зникає. К. Хіршманн зазначав, що тероризм має глобальний характер і охоплює різні частини світу, від Касабланки до Синьцзяна, з основними осередками в Палестині, Іраку, Афганістані та Чечні [9].

Тому тероризм є багатограним транснаціональним феноменом, який використовує нові методи насильства, створюючи загрози стабільності як для окремих держав, так і для міжнародної безпеки в цілому.

Варто зазначити, що ефективна боротьба з тероризмом потребує не лише силових методів. Не менш важливими є профілактика, освіта та соціальна робота. Бідність, безробіття, відсутність перспектив часто стають ґрунтом для радикалізації. Якщо людина не бачить майбутнього — вона стає вразливою до ідеологій ненависті [6].

Освіта — це потужний інструмент у боротьбі з тероризмом. Формування критичного мислення, толерантності та розуміння міжкультурних відмінностей зменшує ризик радикалізації молоді. Багато програм ООН і ЮНЕСКО спрямовані саме на це [5].

Ще одним важливим напрямом є кібербезпека. У наш час терористи можуть здійснювати атаки не лише фізично, а й через інтернет. Кібератаки можуть вивести з ладу енергосистему, порушити роботу лікарень або навіть створити паніку через фейкові новини. Саме тому захист інформаційної інфраструктури є критично важливим аспектом міжнародної безпеки [6].

Уряди країн повинні посилювати законодавство у сфері протидії тероризму, водночас не порушуючи права людини. Це тонкий баланс, але його необхідно дотримуватись. Надмірний контроль може призвести до авторитаризму, а його відсутність — до хаосу [6].

Іншою важливою складовою безпеки є співпраця спецслужб [6]. Обмін інформацією про потенційні загрози дозволяє запобігати терактам ще до їх здійснення. Багато атак було зірвано саме завдяки міжнародній координації.

Роль ЗМІ у формуванні образу тероризму теж не можна недооцінювати. Надмірне висвітлення діяльності терористів може створити ефект "популярності", а це — одна з цілей нападників. Потрібно знайти баланс між інформуванням населення і нерозповсюдженням паніки.

Тероризм також ставить перед нами моральні дилеми. Як відповідати на жорстокість, не втрачаючи людяності? Як поєднати безпеку з правами людини? Це питання, на які немає простих відповідей. Проте незважаючи на всі труднощі, людство вже має приклади ефективної боротьби з тероризмом. Завдяки злагодженій роботі спецслужб, аналітиків, дипломатів і правозахисників вдається знижувати кількість жертв і попереджати напади [7].

Важливо також розуміти, що боротьба з тероризмом — це марафон, а не спринт. Вона потребує стратегічного підходу, витримки та єдності. Ніхто не застрахований від загрози, але разом ми можемо її мінімізувати.

Суспільство має бути поінформованим, але не заляканим. Уміння адекватно реагувати на небезпеки — частина культури безпеки. А держава повинна гарантувати цю безпеку, не перетворюючи життя громадян на постійний страх.

У XXI столітті безпека не може бути внутрішньою справою окремої країни. Це — глобальне питання. Тільки спільними зусиллями ми можемо збудувати світ, у якому тероризм не матиме ґрунту для існування [6].

Світ має переосмислити концепції безпеки, зробивши акцент на людському розвитку, повазі до культурних відмінностей та глобальній співпраці. Тільки в такому випадку ми зможемо зменшити кількість конфліктів, які стають підґрунтям для радикалізму [7].

Завданням кожної держави є не лише захищати своїх громадян, а й сприяти міжнародному миру. Це вимагає дипломатії, діалогу та довіри між країнами. Лише так можна створити справжню систему колективної безпеки [7].

Загроза тероризму нікуди не зникне за одну ніч. Але наша відповідальність полягає в тому, щоб зробити її мінімальною і керованою. Безпека — це не лише відсутність насильства, а й стабільність, добробут і гідність для кожного.

Таким чином, дослідження підтвердило, що міжнародна безпека є критично важливою для глобального розвитку та стабільності. Тероризм став складним і багатогранним викликом для світової спільноти. Необхідно посилювати співпрацю між державами, обмінюватися

інформацією, удосконалювати правові механізми і використовувати новітні технології для протидії терористичним загрозам.

Також виявлено, що лише комплексний підхід до боротьби з тероризмом, що поєднує дипломатичні, правові, військові та економічні засоби, здатний дати ефективні результати. Силами міжнародних організацій повинні бути розроблені стратегії, спрямовані на профілактику радикалізації, створення умов для соціальної стабільності та протидію терористичним ідеологіям. У подальших дослідженнях важливо приділити увагу новим формам тероризму, зокрема кібертероризму, а також аналізу ефективності сучасних технологій у боротьбі з цією загрозою. Крім того, слід поглибити дослідження соціальних і культурних факторів, що сприяють радикалізації, а також вивчити можливості міжнародних правових структур у запобіганні тероризму.

Список використаних джерел:

1.Артюшин Л.М. (2003). Теоретичні аспекти стратегій воєнної безпеки суспільства і держави: Монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. Справ, 178 с.

2.Гуменюк Б., Шергіна С. (2009). Глобалізація і сучасний міжнародний процес. Київ: Університет Україна.

3.Потехін О., Тодоров І. (2011). Глобалізація системи безпеки. Навчальний посібник. Донецьк.

4.Маделік С.М. (2010). Історичні витоки та еволюція тероризму. Проблеми міжнародних відносин: Зб. наук. пр. Вип. 1. С. 327–339.

5.Forst B. A (2008). Brief History of Terrorism. In: Terrorism, Crime, and Public Policy. Cambridge University Press, pp. 43–72.

6.Житник О.М., Гриценко А.А. (2019). Вплив трансформації архітектури міжнародної безпеки на формування державної політики національної безпеки в умовах формування нового світового порядку: концепція управління майбутнім. Право та державне управління. № 2(35). Т. 1. С. 181–190.

7.Oleh S., Maksym K., Mykola Y. (2022). Foreign experience of preventing military and economic crimes. Baltic Journal of Economic Studies. Vol. 8 № 4. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», pp. 185–190. URL: <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1937/1946>.

СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІН В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Війна, яка триває в Україні й була розпочата російським повномасштабним вторгненням в лютому 2022 року, глибоко вплинула на українське суспільство. У цьому дослідженні розглядаються соціологічні дослідження, проведені під час російсько-української війни, зосереджені на національній ідентичності, соціальній згуртованості, громадянському суспільстві та громадському сприйнятті сьогочасних реалій. У ньому також обговорюються виклики, з якими стикаються дослідники в умовах війни, і окреслюються перспективи майбутніх досліджень.

Війна призвела до значних суспільних змін в Україні, включаючи зміни в національній ідентичності, використанні української мови в побуті та соціальних структурах. Розуміння цих трансформацій має вирішальне значення для розуміння стійкості та адаптивності українського суспільства до екстремальних умов, що склалися. Однак проведення соціологічних досліджень під час активної фази бойових дій створює такі проблеми, як забезпечення безпеки дослідників та учасників, труднощі зі збором даних та потенційні упередження у відповідях через загострення емоцій.

Це дослідження має на меті надати комплексний огляд соціологічних досліджень, проведених в Україні під час війни, для створення підґрунтя для проведення нових досліджень, спрямованих на вивчення настроїв українців під час війни. Завдання дослідження включають:

1. Аналіз змін в національній ідентичності та вживанні української мови в побуті.
2. Дослідження феномену самоорганізації та соціальної згуртованості.
3. Оцінка ролі організацій громадянського суспільства під час війни.
4. Оцінка громадського сприйняття та довіри до інституцій.

У цьому дослідженні використовується підхід якісного метааналізу, синтезуючи результати різних соціологічних досліджень,

проведених під час війни. Джерела даних включають академічні статті, звіти дослідницьких установ та публікації організацій громадянського суспільства. Критерії відбору цих джерел ґрунтувалися на їх актуальності, методологічній ретельності та довірі до видавничих установ.

Російсько-українська війна суттєво вплинула на українську національну ідентичність, особливо в регіонах, історично пов'язаних з російською культурою. Опитування, проведене в червні 2022 року в Одесі, показало, що близько 63% жителів були готові чинити активний опір російським військам, а 78% висловили гордість за свою українську ідентичність. Крім того, 80% повідомили про різке зниження доброзичливості до росіян. Цей зсув підкреслює ширшу тенденцію зміцнення національної свідомості та рух до української мови в щоденному спілкуванні [1].

Одразу після російського вторгнення українці продемонстрували неабияку самоорганізацію та згуртованість. Громади спонтанно мобілізувалися для підтримки оборонних зусиль і вирішення гуманітарних потреб, часто без прямої координації з боку уряду. Ця масова мобілізація розмила традиційні соціальні ролі, а люди з різного походження зробили внесок у колективні зусилля. Дослідження показують, що це явище було зумовлене спільним почуттям обов'язку та стійкості, що відображало здатність суспільства об'єднатися перед обличчям екзистенційних загроз.

Організації громадянського суспільства відіграють ключову роль під час війни в Україні. Дослідження Київського міжнародного інституту соціології показало, що 77% громадських і благодійних організацій в Україні активно допомагають Збройним Силам України. З лютого по листопад 2022 року кількість згадок про ці організації в ЗМІ зросла майже в десять разів, підкреслюючи їхню помітність і важливість. Цей сплеск підкреслює адаптивність і відданість українських організацій громадянського суспільства у воєнний час [2].

Війна також змінила суспільне сприйняття та довіру до інституцій. Комплексний аналіз соціологічних даних першого року вторгнення показав, що українці швидко мобілізувалися, демонструючи стійкість і відмовляючись від територіальних поступок. Бойові дії зміцнили національну ідентичність, посилили роль української мови та переосмислили уявлення про Росію, наголошуючи не лише на державній агресії, а й на суспільній відповідальності. Громадська довіра до інституцій та участь у волонтерській та військовій підтримці значно зросла, що свідчить про те, як війна впливає на соціальну згуртованість і

розбудову нації під загрозою існування [3].

Проаналізовані дослідження свідчать про те, що війна стала каталізатором значних суспільних трансформацій в Україні. Зміцнення національної ідентичності та української мови свідчить про об'єднуючий ефект війни. Широко розповсюджена самоорганізація та активна роль організацій громадянського суспільства підкреслюють його стійкість та активність. Крім того, зростання довіри до інститутів відображає консолідацію суспільних структур у відповідь на зовнішні загрози. Однак ці результати також вказують на проблеми проведення досліджень у зоні бойових дій, включаючи питання надійності даних і безпеки дослідників.

Російсько-українська війна суттєво вплинула на мовні переваги українців. Дослідження у соціальній мережі Twitter, яке проаналізувало понад чотири мільйони твітів із географічними мітками України від понад 62 тисяч користувачів у період із січня 2020 року по жовтень 2022 року, виявило помітний перехід від використання російської до української мови в цій мережі. Цей перехід помітно прискорився з початком повномасштабної війни, коли більше половини користувачів, які раніше писали у Twitter російською, перейшли на українську. Дослідження пояснює цю зміну насамперед поведінковими змінами, а не змінами в базі користувачів, підкреслюючи вплив російського вторгнення на культурну та національну ідентичність [4].

Війна також вплинула на довіру суспільства до різних інституцій. Опитування, проведене Центром Разумкова у травні 2023 року, засвідчило високий рівень довіри до Збройних сил України (93%), волонтерських організацій (82%) та Президента України (83%). Навпаки, такі інститути, як судова система та політичні партії, отримали нижчий рівень довіри: 70% та 69% респондентів висловили недовіру відповідно. Ці результати свідчать про консолідацію довіри навколо суб'єктів, безпосередньо залучених до національної оборони та реагування на кризові ситуації.

Подальше дослідження, опубліковане у журналі Харківського національного університету імені Каразіна, вивчало динаміку довіри до місцевого самоврядування під час війни. Дослідження показало, що такі фактори, як ефективність обслуговування, прозорість і чуйність, мають вирішальне значення для формування довіри громадськості. Примітно, що прозоре управління бюджетом і реагування на відгуки громадян стали значними факторами довіри до місцевої влади.

Незважаючи на призупинення виборів через воєнний стан, політичний дискурс і дослідження громадської думки збереглися. Опитування, проведене Центром Разумкова в червні 2024 року, показало,

що 59% респондентів виступають проти проведення національних виборів до закінчення війни, посилаючись на стурбованість національною єдністю та безпековою ситуацією. Цікаво, що в дослідженні також зазначено, що підтримка проведення виборів була вищою серед тих, хто не довіряв чинному президенту, що свідчить про складний зв'язок між довірою до керівництва країни та ставленням до виборчих процесів [5].

Соціологічні дослідження під час війни, що триває в Україні, показують, що суспільство зазнає глибоких трансформацій. Російсько-українська війна зміцнила національну ідентичність, сприяла безпрецедентній соціальній єдності та підвищила роль громадянського суспільства. Ці зміни не лише демонструють стійкість українського народу, але й дають критичні ідеї для політиків і науковців, які цікавляться наслідками війни для суспільства. Майбутні дослідження мають зосередитися на дослідженнях для оцінки довгострокових наслідків війни для соціальних структур та ідентичності. Крім того, порівняльні дослідження з іншими суспільствами, які постраждали від бойових дій у інших країнах, можуть запропонувати ширше розуміння цих явищ.

На тлі спричинених війною змін у демократичних інститутах, зокрема виборчій системі, соціологічні дослідження та політичні опитування відіграли ще більшу роль у вимірюванні суспільних настроїв. Такі інституції, як група «Рейтинг», Київський міжнародний інститут соціології та Центр Разумкова, продовжують проводити масштабні опитування громадської думки, зосереджуючись на довірі населення до влади, підтримці політичних лідерів, поглядах на інтеграцію в НАТО та ЄС, ставленні до теперішнього стану бойових дій та до переговорів з Росією. Ці дослідження демонструють, що навіть за відсутності виборів українське суспільство залишається політично активним та заангажованим. Довіра до Президента та Збройних Сил України досягла історичного максимуму в перші тижні російського вторгнення, а громадська підтримка демократичних цінностей і суверенітету залишається непохитною навіть три роки потому.

Наполегливість і еволюція соціологічних досліджень в Україні під час війни підкреслюють стійкість демократичної культури в екстремальних умовах. Незважаючи на відсутність традиційної політичної системи під час воєнного стану, українці продовжують озвучувати політичні вподобання, брати участь у громадському житті та брати участь у формуванні національного наративу через опитування та дослідження громадської думки. Ці механізми слугують не лише інструментами

академічного дослідження, але й заміною інституціоналізованого політичного дискурсу, зміцнюючи національну єдність та обґрунтовуючи рішення внутрішньої та міжнародної політики. Майбутні дослідження мають продовжити вивчення того, як ці адаптації під час війни можуть вплинути на післявоєнну демократичну відбудову та громадянську активність в Україні.

Список використаних джерел:

- 1.Ukrainian society under war: An insider's sociological notes. URL: https://www.academia.edu/107407896/Ukrainian_society_under_war_An_insider_s_sociological_notes
- 2.Research of the phenomenon of self-organization and cohesion of Ukrainian society during the war. URL: <https://www.savvamike.com/en/post/research-of-the-phenomenon-of-self-organization-and-cohesion-of-ukrainian-society-during-the-war-la>
- 3.Social perception of war: a study of Ukrainian society under Russia's full-scale invasion. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13511610.2025.2467217>
- 4.The Politics of Language Choice: How the Russian-Ukrainian War Influences Ukrainians' Language Use on Twitter. URL: <https://arxiv.org/abs/2305.02770>
- 5.Citizens' assessment of the situation in the country, trust in social institutions, politicians, officials and public figures (May, 2023). URL: <https://razumkov.org.ua/en/sociology/press-releases/citizens-assessment-of-the-situation-in-the-country-trust-in-social-institutions-politicians-officials-and-public-figures-may-2023>

Олійник Олег Миколайович
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ КИТАЮ ЩОДО РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

В умовах затяжної російсько-української війни важливим чинником перемоги України є зовнішньополітичний фактор. В цьому

контексті важливо розглянути роль КНР щодо російської агресії проти України, як країни, що має суттєвий вплив на росію, і в той самий час, яка є одним з найбільшим торгових партнерів України.

Аналіз дій зовнішньої політики Пекіну, свідчить про те, що Китай не підтримав вторгнення кремлівських окупантів на територію України. Поряд з тим Пекін утримався від визнання РФ агресором під час голосування в ООН. Рішенням Генеральної Асамблеї ООН ООН ES-11/1 від 02.03.2022 р. було засуджено російське вторгнення в Україну та встановлена вимога повного виведення російських військ з території України і скасування рішення про визнання самопроголошених Донецької та Луганської народних республік. Цю резолюцію ООН підтримали 141 держави. Китай від голосування утримався. Пояснення такої позиції КНР до війни в Україні полягає в низці факторів, які потрібно враховувати щоб краще розуміти мотиви китайських політиків щодо російсько-української війни [1].

В цьому контексті варто відзначити економічну та безпекову складові мотивації Піднебесної щодо війни в Україні.

Економічна складова полягає в тому, що росія є значним ринком для збуту китайських товарів. Китаю також вигідно купувати російські енергоносії по значно нижчій ціні за ринкові, що дещо компенсує втрати КНР від західних санкцій які були запроваджені проти нього в зв'язку з продовженням співпраці з Москвою, після того як більшість країн світу засудили дії російських загарбників.

Безпекова складова полягає в тому, що у випадку військового конфлікту між Китаєм та США через тайванську проблему, росія залишатиметься єдиним партнером, спроможним надавати війську підтримку Пекіну. Після вдалого повернення територій Гонконгу та Макао, Пекін намагається повернути під свій контроль о. Тайвань. В 1954 році США прийняли Закон про відносини з Тайванем, що спрямований на підтримки миру, безпеки та стабільності в західній частині Тихого океану та сприяння зовнішній політиці Сполучених Штатів через продовження комерційних, культурних та інших відносин між народом Сполучених Штатів та народом Тайваню та для інших цілей. Закон встановлює зобов'язання США щодо надання оборонних засобів та послуг, у тому числі у разі зовнішніх загроз безпеці соціальної та/або економічної системи Тайваню, характер та обсяги яких визначаються Президентом та Конгресом США. США постачають Тайваню найсучасніші види військового обладнання та техніки. У вересні 2024 р президент США Джо Байден схвалив оборонну допомогу Тайваню на суму 567 млн дол. США,

що майже вдвічі перевищує суму 345 млн дол. США на підтримку оборони Тайваню, затверджену адміністрацією Байдена в липні минулого року. Пакет військової допомоги включає фінансування навчання військових, придбання запасів, протитанкової і протиповітряної зброї та всебічне інформування [2].

Варто відзначити, що з появою на політичній арені Сі Цзіньпіна відбувся суттєвий зсув у зовнішньополітичній поведінці Пекіну. Зовнішня політика Пекіну більше наповнилася глобальним змістом. Голова КНР відкрито заявляє про те, що Китай є великою країною на політичній мапі світу і має відігравати більш активну роль в світі. Свої заяви про величність Китаю він підкріплює глобальними ініціативами та проєктами, які зорієнтовані на створення нових міжнародних об'єднань, торгових та транспортних шляхів. Вершиною його зовнішньополітичної творчості став глобальний проєкт «Один пояс, один шлях» (ОПОШ), який він проголосив у 2013 р. під час його подорожі до Казахстану. Метою проєкту є ідея об'єднати основні економіки Євразії через інфраструктуру, торгівлю та інвестиції [3]. У 2021 р. під час загальних дебатів на 76-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН Голова КНР Сі Цзіньпін запропонував Ініціативу глобального розвитку (ІГР), яка має на меті скерувати глобальний розвиток до нового етапу збалансованого, скоординованого та інклюзивного зростання. В квітні 2022 року, на щорічній конференції Азіатського форуму Боао Сі Цзіньпін представив концептуальний документ під назвою Глобальна безпекова ініціатива (ГБІ), який свідчить про намір Китаю претендувати на значно більшу роль у міжнародній політиці [4].

Схематичний план безпеки Китаю суттєво відрізняється від плану Сполучених Штатів як своїми принципами, так і практикою, що робить цю сферу новою ареною конкуренції між обома державами. На думку аналітиків з Інституту досліджень безпеки Європейського Союзу, Китай, ймовірно, спробує використати ГБІ, щоб довести, що він діє заради миру, в тому числі в Україні (один раз згадується в концепції), пов'язуючи це з нещодавно опублікованими 12 пунктами «Позиції щодо політичного врегулювання кризи в Україні». Здобутком документу є те, що в першому пункті Плану китайська сторона заявляє про повагу до суверенітету всіх країн, необхідність ефективно підтримувати суверенітет, незалежність і територіальну цілісність усіх країн, а також заохочувати рівне та однакове застосування міжнародного права, а подвійні стандарти слід відкидати. Слабкою частиною Плану є одинадцятий пункт, в якому заявлено про припинення односторонніх санкцій. Це є свідчення того, що Пекін

виступає проти санкцій західних країн, які вони запровадили проти Москви. Таке формулювання також свідчить про те, що Китай не зацікавлений в поразці РФ [5].

Між Китаєм та Україною встановлені відносини стратегічного партнерства, які були оформлені в ході візиту Голови КНР в Україну в червні 2011 р. під час якого було підписано Спільну декларацію про встановлення та розвиток відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР. В грудні 2013 р. під час державного візиту до КНР Президента України були підписані Договір про дружбу і співробітництво між Україною і КНР, Спільна декларація України і КНР про подальше поглиблення відносин стратегічного партнерства та Програма розвитку відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР на 2014-2018 рр [6].

Після російської агресії проти України сторони підтримують діалог на рівні голів держав та зовнішньополітичних відомств.

У лютому 2023 р. відбулась зустріч Міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби з очільником МЗС Китаю Ван І під час участі в Мюнхенській безпековій конференції та телефонна розмова з Членом Держради, Міністром закордонних справ КНР Цінь Ганом. Ван І вкотре заявив, що війну в Україні необхідно негайно завершити шляхом перемовин з агресором. Він також додав, що у Китаї готують мирну ініціативу для Росії та України. Глава українського МЗС наголосив, що жодні компроміси щодо територіальної цілісності України чи будь-якої іншої країни світу є неможливими. Він також заявив, що Україна хоче, аби Китай зіграв свою роль у стримуванні Росії [7].

26 квітня 2023 р. відбулась телефонна розмова Президента України Володимира Зеленського з Головою КНР Сі Цзіньпіном. Під час розмови лідери країн обговорили шляхи зміцнення українсько-китайського партнерства. Вони обмінялися думками щодо «мирного плану Китаю та української «формули миру». З гідно повідомлення МЗС України в пропозиціях сторін є «певні моменти, такі точки перетину». Так, позиції України та Китаю збіглися щодо невикористання ядерної зброї та її нерозповсюдження. З свого боку китайський лідер повідомив, що у Пекіні погодилися, що не можна брати у заручники ядерні об'єкти. Президент України наголосив, що до повномасштабної фази війни Росії Китай займав важливе місце серед торговельних партнерів України. Володимир Зеленський повідомив, і висловив сподівання що ця розмова дасть потужний імпульс для повернення, збереження та розвитку цієї динаміки на всіх рівнях [8].

На виконання домовленостей, досягнутих під час телефонної розмови голів країн 16-17 травня 2023 р. в Україні перебував Спеціальний представник Уряду КНР з питань Євразії Лі Хуей. В ході зустрічі Спецпредставника Уряду КНР з міністром закордонних справ України Дмитром Кулебою, сторони обговорили актуальні питання взаємодії України та Китаю як на двосторонньому рівні, так і в рамках міжнародних організацій, а також шляхи припинення російської агресії. Дмитро Кулеба поінформував Лі Хуея щодо принципів відновлення стійкого та справедливого миру на основі поваги до суверенітету та територіальної цілісності України. Він наголосив, що Україна не сприймає жодних пропозицій, які б передбачали втрату її територій або заморожування конфлікту. Міністр відзначив важливість участі Китаю в реалізації Формули миру Президента України, Чорноморської зернової ініціативи, гарантуванні ядерної безпеки та інших важливих міжнародних зусиллях. Сторони окремо обговорили довгострокову перспективу розвитку двосторонніх відносин між Україною та Китаєм і домовилися нарощувати діалог з ключових питань двостороннього та міжнародного порядку денного [9].

17 лютого 2024 р. на полях 60-ї ювілейної Мюнхенської безпекової конференції відбулась чергова зустріч керівника МЗС України Дмитра з китайським колегою Ван Ї. Учасники зустрічі обговорили двосторонні відносини, торгівлю та необхідність відновлення справедливого та міцного миру в Україні, а також домовилися підтримувати українсько-китайські контакти на усіх рівнях та продовжувати наш діалог [10].

В лютому 2024 р. Спецпредставник КНР Лі Хуей відвідав Брюссель де він зустрівся з керівниками Європейської служби зовнішньої діяльності (EUEA). За даними EUEA, сторони обговорили незаконну агресивну війну росії проти України та шляхи просування справедливого та сталого миру. Під час зустрічі європейські дипломати поінформувало Спецпредставника Китаю, що війна росії є реальною загрозою безпеці Євросоюзу, отже, позиція Китаю щодо війни неминуче впливає на їхні двосторонні відносини, й додали, що ЄС, як і раніше, відданий підтримці України у всьому, що «необхідно для перемоги». Також під час зустрічі було наголошено, що ЄС очікує, що Китай, як постійний член Радбезу ООН, відіграватиме конструктивну роль і використовуватиме будь-яку можливість для захисту та просування Статуту ООН та міжнародного права задля того, щоб РФ вивела свої війська з України за межі її міжнародно визнаних кордонів [11].

Позицію Китаю щодо російсько-української війни оприлюднив голова КНР Сі Цзіньпін під час його турне країнами Європи, зокрема: Франції, Сербії та Угорщини в травні 2024 р. Під час відвідання Франції лідери двох держав обмінялися думками з міжнародних і регіональних питань, що становлять взаємний інтерес, зокрема війна росії проти України. Емануель Макрон намагався переконати китайського лідера в реальності загрози з боку Росії як для національної безпеки Франції, так і загалом для Європи, закликаючи КНР обмежити експорт продукції подвійного призначення до РФ. Своєю чергою Сі Цзіньпін заявив, що Китай не був ініціатором української кризи і не є її стороною чи учасником. На його думку Китай відіграє конструктивну роль у прагненні мирного врегулювання кризи. Голова КНР також наголосив, що його держава готова працювати з Францією для пошуку розумного виходу з «кризи» [12].

В китайському місті Гуанчжоу 24 липня відбулася зустріч міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби з його китайським колегою Ван Ї. Керівники зовнішньополітичних відомств двох країни обговорили питання припинення російської агресії проти України та можливої ролі Китаю у досягненні справедливого миру. Дмитро Кулеба поінформував китайського колегу про результати Саміту миру в Швейцарії та пояснив логіку подальших кроків у впровадженні української Формули миру. Він підтвердив готовність України до переговорів з Росією, але лише за умови добросовісного підходу з російського боку. Голова МЗС України підкреслив, що справедливий мир в Україні відповідає стратегічним інтересам Китаю, а роль Китаю як глобальної сили миру є важливою.

Аналіз особливостей політики Китаю щодо російської агресії проти України в контексті китайсько-українських відносин дозволяє зробити певні висновки:

По-перше, проголошення Китаєм глобальних ініціатив – «Один пояс, один шлях», Глобальна ініціатива з розвитку, Глобальна безпекова ініціатива, та Глобальна цивілізаційна ініціатива підтвердили факт зсуву зовнішньої політики Пекіну в бік посилення його устремлінь щодо глобального впливу та заяви на активну участь в міжнародних процесах.

По-друге, глобальні ініціативи є ключовими рисами китайської зовнішньої політики та політики безпеки. Вони спрямовані на відмову від світової першості однієї окремої країни (відповідно до офіційних китайських документів), і є ключовими інструментами, які допоможуть Китаю досягти глобальної переваги. Фактично вони є відповіддю Китаю на майбутнє міжнародного порядку. Завдяки ініціативам Пекін прагне

створити сприятливе зовнішнє середовище, яке підтримуватиме суверенітет, безпеку та інтереси розвитку Китаю.

По-третє, Тайвань став каменем спотикання геополітичних інтересів між США та Китаєм. Сьогодні ситуація виглядає так, що жодна з сторін не готова поступитися власними інтересами в цьому питанні. Як результат в Тихоокеанському регіоні триває «гонка озброєнь».

По-четверте, Пекін проводить прагматичну політику щодо Москви. Взаємодія Китаю з Росією дозволяє отримувати дешеві енергоресурси, та розраховувати на підтримку у випадку військового протистояння з Заходом.

По-п'яте, Пекін не зацікавлений у продовженні військової агресії проти України і виступає за припинення військових дій, та проведення переговорів з агресором за ради пошуку політичного рішення. Китай категорично виступає проти використання будь-якої зброї масового знищення.

По-шосте, Києву необхідно продовжувати політичний діалог та консультації між політичним керівництвом України та КНР, нарощувати діалог з ключових питань двостороннього та міжнародного порядку денного, посилювати співробітництво України та Китаю як на двосторонньому рівні, так і в рамках міжнародних організацій, а також шукати спільні шляхи припинення російської агресії в інтересах України.

По-сьоме, в контексті особливостей політики Китаю щодо російської агресії проти України в контексті китайсько-українських відносин важливим напрямом української дипломатії постає завдання сформувати такий формат взаємодії з Піднебесною, який примусить Пекін займати більш проукраїнську позицію у відносинах з Москвою, і проводити політику щодо РФ на кшталт західних країн.

Список використаних джерел:

1. Генасамблея ООН засудила вторгнення Росії і закликала негайно вивести війська з України. *Європейська правда*. (2 березня, 2022). URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/2/7135096/>

2. Biden approves \$567 million in defense support for Taiwan. September 30, 2022. DW Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/en/biden-approves-567-million-in-defense-support-for-taiwan/a-70359348>

3. Olynyk Oleh. "ONE BELT, ONE ROAD" INITIATIVE - PROJECT OF WORLD SIGNIFICANCE: PROSPECTS FOR UKRAINE. URL:

https://elibrary.ivas.gov.ua/4508/1/One%20belt%2C%20one%20road_CSW_IEP_19.pdf

4.China's global security initiative. *European Union Institute for Security Studies*. (22 March, 2023). URL: <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/chinas-global-security-initiative>

5.Китай запропонував свій план з 12 пунктів щодо врегулювання війни росії в Україні. (24 лютого 2023). *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/02/24/novyna/bezpeka/kytaj-zaproponuvav-svij-plan-12-punktiv-shhodo-vrehulyuvannya-vijny-rosiyi-ukrayini>

6.Політичні відносини між Україною та Китаєм. URL: <https://china.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/185-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem>

7.Візит Кулеби до Китаю: Чому в Піднебесній вирішили повернутися до «посередництва». (25 липня 2024). *УКРІНФОРМ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3888912-vizit-kulebi-do-kitau-comu-v-pidnebesnij-virisili-povernutisa-do-poserednictva.html>

8.Богданьок Олена, Мельник Христина. Зеленський і Сі Цзіньпін вперше поговорили з початку вторгнення РФ: що відомо. (26 квітня 2023). *Суспільне*. URL: https://corp.suspilne.media/media/documents/zagalni-dokumenti/redaktsiina-rada/Redaktsiynny_statut_NSTU_nova_redaktsiya_28_03_2024.pdf

9.Посланець Китаю запропонував Зеленському «почати з себе» для «мирних переговорів». (18 травня 2023). *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kytaj-ukrajina-kryza-pochaty-z-sebe/32417004.html>

10. Мюнхен-2024: тривога Європи, запевнення США і боєприпаси для України. (19 лютого 2024). *Лівий Берег*. URL: https://lb.ua/world/2024/02/19/599189_myunhen2024_trivoga_ievropi.html

11. Візит спецпредставника Лі Хуея в Брюссель: ЄС закликав Китай обмежити постачання передових технологій до РФ. (5 березня, 2024). *ЕСПЕКО*. URL: <https://espreso.tv/svit-vizit-spetspredstavnika-li-khueya-v-bryussel-es-zaklikav-kitay-obmezhati-postachannya-peredovikh-tekhnologiy-do-rf>

12. Європейське турне Сі Цзіньпіна і «мирний план для України»: його справді міг зробити Chat GPT? (9 травня 2024). *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/yevropeyske-turne-si-tszinpin-myrynny-plan-dlya-ukrayiny-chatgpt/32940054.html>

*Патицька Христина Олегівна,
к.е.н., старший дослідник,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього
НАН України»
старший науковий співробітник, Львів, Україна
k_patytska@ukr.net*

*Сороковий Данило Олегович,
здобувач ступеня доктора філософії,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього
НАН України»
старший науковий співробітник, Львів, Україна
danylo.sorokovyi@gmail.com*

РОЛЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ВПРОВАДЖЕННІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНА СПЕЦИФІКА

Європейський зелений курс як одна з ключових програм розвитку Європейського Союзу формує нову парадигму економічного зростання, що заснована на відокремленні процесу економічного зростання від використання ресурсів та «стосується не стільки кліматичної політики, скільки зеленої концепції модернізації економіки та економічного зростання» [1].

Як кандидат на вступ до ЄС Україна взяла на себе зобов'язання інтегрувати засади Європейського зеленого курсу. Актуальність дослідження зумовлена потребою аналізу підходів до реалізації зеленого переходу на різних рівнях управління – наднаціональному, національному, субнаціональному – та виявлення територіальної специфіки впровадження.

Метою дослідження є аналіз ролі органів місцевого самоврядування у впровадженні Європейського зеленого курсу з урахуванням територіальних особливостей та чинників потенційного спротиву з боку населення.

Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному аналізі – вивченні нормативної бази, звітів міжнародних організацій (CEMR, ОЕСР), статистичних даних, кейсів з окремих типів територій

(міських, сільських, промислових), а також результатів опитування муніципалітетів у ЄС.

Європейський зелений курс як програма ЄС є комплексною й охоплює більшість сфер економіки Союзу: екологічну, фінансову, енергетичну, транспортну, промислову, аграрну, будівельну, наукову, торгівельну та навіть сферу міжнародних відносин. В її основі – інноваційна складова (застосування технологічних новацій у всіх сферах для досягнення ресурсоощадності, покращення стану навколишнього середовища, розвитку виробництв з високою доданою вартістю) та людиноцентричний підхід (забезпечення рівних можливостей та комфорту життєдіяльності для людей та майбутніх поколінь).

Основними викликами у процесі реалізації амбітних цілей зеленого переходу є дороговартісність заходів та непропорційність навантаження на суб'єктів економіки, що може результуватися суспільним опором.

Наслідки зміни клімату по-різному впливають на розвиток територій. В авангарді реалізації політики – великі міста – як за впливом на навколишнє середовище, так і щодо забезпечення пом'якшення і адаптації до змін клімату.

В сучасних умовах на міста припадає більше ніж 80% світового ВВП, 70% викидів парникових газів [3], споживання 78% світової енергії [8]. Тому саме урбанізацію визначено як ключовий фактор зміни клімату [3]. Влада великих міст, розпоряджаючись потужним фінансовим та людським ресурсом, володіє значним потенціалом у впровадженні зеленого переходу. Адже ефект від реалізації політики буде психологічно «помітнішим» (оскільки це вплив на більшу кількість населення), фінансово вигіднішим (значно менші видатки в розрізі на одну особу) та більш результативним (у контексті стратегічних індикаторів зеленого переходу), ніж порівняно з малозаселеними територіями.

З другого боку, Європейський зелений курс спрямований і на інші типи територій. Значну увагу приділено підтримці муніципалітетів і регіонів, економіка яких базується на видобутку і реалізації викопних видів палива. Географічне розташування в зонах залягання корисних копалин для таких громад результувалося залежністю економіки від сфери видобування. Крім того, що в умовах зеленого переходу такі муніципалітети стикаються з викликами збереження економічної стійкості через перехід до процесу справедливої трансформації та закриття підприємств видобувної галузі, вони зазвичай характеризуються нижчим рівнем економічного розвитку порівняно з іншими громадами регіону / країни через вплив монофункціональної структури економіки, суттєві

бар'єри для входу-виходу на місцеві ринки та орієнтування на застарілі технології [2]. Поступова відмова від викопних джерел енергії (що є однією з цілей зеленого переходу) у монофункціональних громадах сприятиме загостренню соціально-економічних проблем передовсім через втрату робочих місць [7]. Тому підхід до впровадження тут політики має бути комплексним.

Для сільських територій перспективи і проблеми зеленого переходу лежать в площині розвитку сільськогосподарського сектору та відновлюваних джерел енергії. Якщо, згідно з дослідженнями ОЕСР, великі міста здатні забезпечити прискорений і масштабний перехід до зеленого середовища, то сільські території – енергетичну стійкість ЄС через розвиток відновлюваної енергетики на цих територіях [4], а також розвиток справедливої здорової системи харчування («від ферми до виделки»). Як очікується, цей процес супроводжуватиметься опором громад через суперечливі наслідки для розвитку економіки на місцевому рівні: спротив підприємств, які не зацікавлені у розвитку відновлюваної енергетики на території; незначну потребу у нових робочих місцях у секторі; конкуренцію у сфері землекористування тощо [6].

Як висновок, підходи та інструменти впровадження зеленого переходу на різних територіях різняться. Це вимагає «зниження» рівня ієрархічного управління процесом – до рівня місцевого самоврядування.

Не варто забувати, що в умовах реалізації кожна політика характеризується зворотною віддачею. Політиці Європейського зеленого курсу притаманна комплексність, що проявляється у впливі на більшість сфер економіки, а відтак і на життєдіяльність більшості мешканців країн ЄС. Тому, як ми зазначали, впровадження заходів в її межах може мати наслідком посилення економічного і соціального навантаження. Розглянемо цей аспект проблеми більш детально.

Згідно з результатами опитування [5] муніципалітетів, що було проведено у 2024 році Радою європейських муніципалітетів і регіонів (CEMR), органи місцевого самоврядування очікують наслідків непропорційного впливу від впровадження заходів в межах політики Європейського зеленого курсу на домогосподарства залежно від рівня їх доходів та місця проживання.

Наприклад, зафіксовано суттєве збільшення витрат домогосподарств з середнім і низьким рівнем доходу у малонаселених районах через зростання цін на паливо. Аналогічного впливу на фінансове становище домогосподарств у великих містах немає [5].

Іншим прикладом є сприйняття передових інноваційних (зазвичай, дороговартісних) практик зеленого переходу. Переважно населення позитивно сприймає такі дії у великих містах, де їхні результати відчутні для великої кількості людей. Натомість в інших типах поселень – у невеликих містах, у сільській місцевості, гірських чи острівних територіях – їх впровадження часто оцінюється як економічно невиправдане.

З огляду на результати опитувань, СЕМР акцентують на збільшенні кількості виборців, які з недовірою ставляться до політиків, що пропагують і впроваджують Європейський зелений курс. 2/3 представників опитаних у 2023 році органів місцевого самоврядування стверджують, що зелений перехід може вплинути на поведінку громадян під час проведення виборів не на їхню користь [5], що характеризуватиметься довгостроковими наслідками у різних масштабах (місцевому / регіональному / національному / наднаціональному).

Підсумовуючи, ключова роль місцевого самоврядування у впровадженні порядку денного Європейського зеленого курсу є обов'язковою умовою його ефективності, адже:

1) саме органи місцевого самоврядування першими стикаються з наслідками зміни клімату;

2) на рівні регіонів та муніципалітетів відбувається «розщеплення» завдань в межах політики (як це прослідковуємо з наведених вище прикладів);

3) у моделі багаторівневого врядування органи місцевого самоврядування залучені до кожного виміру тріади, тому забезпечують взаємодію у вертикальному (органи управління різних рівнів) та горизонтальному напрямках (з населенням, бізнесом тощо);

4) органи місцевого самоврядування першими «відчують» зворотній ефект у процесі зеленого переходу.

Список використаних джерел:

1. Європейський Зелений Курс. Представництво України при Європейському Союзі. 15.04.2021. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>

2. Alves Dias, P. et al., EU coal regions: opportunities and challenges ahead, EUR 29292 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2018, ISBN 978-92-79-89884-6, doi:10.2760/064809, JRC112593

3. Cities and climate change: An urgent agenda. World Bank Group, 2010. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/194831468325262572/Cities-and-climate-change-an-urgent-agenda>
4. Environmental transition in regions. OECD. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/environmental-transition-in-regions.html>
5. Local Green Transition. Prospects for an Inclusive and Competitive Deal. CEMR. 2024. URL: <https://ccre-cemr.org/wp-content/uploads/2024/10/CEMR-Local-Green-Transition-2024.pdf>
6. Renewable energy: rural areas can be the EU's green powerhouse. The Conversation. 26.02.2025. URL: <https://theconversation.com/renewable-energy-rural-areas-can-be-the-eus-green-powerhouse-250669>
7. Rodriguez-Pose A., Bartalucci F. The green transition and its potential territorial discontents. Cambridge Journal of Regions, Economy and Society, Volume 17, Issue 2, July 2024, Pages 339-358, <https://doi.org/10.1093/cjres/rsad039>
8. 2030 Agenda for sustainable development. United Nations, 2023, June 28. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2022/goal-11/#:~:text=Cities>

*Дар'я Петренко,
здобувачка вищої освіти
4 курс, спеціальність «Міжнародна інформація»
Державний університет
«Київський авіаційний інститут»
6907011@stud.kai.edu.ua
Єгор Брайлян, кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин та стратегічних студій
Державний університет
«Київський авіаційний інститут»*

КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК КЛЮЧОВА СКЛАДОВА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

Актуальність дослідження зумовлена безпрецедентною ескалацією кіберзагроз, спрямованих проти України, які набули транскордонного характеру та вимагають активної зовнішньополітичної реакції на всіх рівнях – від двосторонніх відносин до глобальних ініціатив [1].

Кібератаки на об'єкти критичної інфраструктури, включаючи енергетичні системи, фінансові установи та урядові мережі, поширення дезінформаційних кампаній у соціальних мережах [5, с. 10] та через засоби масової інформації, а також кібершпигунство з метою отримання політичної, економічної та військової інформації не лише підривають національну безпеку [4, с. 40], але й дестабілізують міжнародні відносини, підривають довіру між державами та ускладнюють пошук мирних шляхів врегулювання конфліктів, роблячи кібербезпеку ключовим елементом зовнішньополітичного дискурсу. Особливої актуальності набуває дослідження впливу кіберпростору на міжнародні відносини в умовах гібридної війни, розв'язаної Російською Федерацією проти України, де кібератаки є невід'ємною частиною військової стратегії агресора. В цих умовах, захист кіберпростору стає не лише питанням технічного захисту інформаційних систем, але й стратегічним завданням зовнішньої політики, спрямованим на забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності України.

Мета дослідження полягає у визначенні місця та ролі кібербезпеки у формуванні та реалізації зовнішньої політики України, а також у розробці практичних рекомендацій щодо посилення її кібернетичного потенціалу на міжнародній арені та підвищення ефективності захисту від зовнішніх кіберзагроз.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання*:

1. Проаналізувати сучасні виклики та загрози кібербезпеці України, що мають зовнішньополітичний вимір, включаючи кібератаки на критичну інфраструктуру, дезінформаційні операції, кібершпигунство та використання кіберпростору для політичного тиску.

2. Дослідити міжнародно-правові механізми регулювання кіберпростору, такі як Будапештська конвенція про кіберзлочинність, та їх ефективність у захисті національних інтересів України, а також визначити можливості використання міжнародного права для притягнення до відповідальності держав-агресорів.

3. Визначити пріоритетні напрями міжнародного співробітництва України у сфері кібербезпеки, включаючи співпрацю з міжнародними організаціями (ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ) та окремими державами [2], обмін інформацією про кіберзагрози, спільні навчання та розробку міжнародних стандартів кібербезпеки.

4. Оцінити роль кібердипломатії у зовнішньополітичній діяльності України, її інструменти та методи, а також визначити можливості

використання кібердипломатії для просування інтересів України на міжнародній арені та формування позитивного іміджу держави.

5. Розробити рекомендації щодо удосконалення стратегії кібербезпеки України [3] з урахуванням зовнішньополітичних факторів, включаючи розробку комплексних програм співпраці з міжнародними партнерами, посилення координації між державними органами та підвищення рівня обізнаності суспільства щодо кіберзагроз.

6. Дослідити роль недержавних акторів (приватних компаній, неурядових організацій, хакерських груп) у кіберпросторі та їх вплив на зовнішню політику України.

7. Оцінити економічні аспекти кібербезпеки у зовнішній політиці України, включаючи вплив кіберзагроз на міжнародну торгівлю, інвестиційну привабливість та розвиток цифрової економіки.

8. Визначити роль кібербезпеки у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Методологія дослідження ґрунтується на застосуванні комплексу загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Матеріалами дослідження є: міжнародні договори та угоди у сфері кібербезпеки, стратегії та доктрини кібербезпеки України, звіти міжнародних організацій (ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ), наукові публікації вітчизняних та закордонних експертів, матеріали профільних конференцій та семінарів, офіційні заяви та виступи політичних лідерів, дані розслідувань кіберінцидентів, статистичні дані щодо кіберзлочинності, результати соціологічних опитувань щодо обізнаності громадян про кіберзагрози.

Під час дослідження застосовано такі методи: системний аналіз (для дослідження кібербезпеки як комплексної проблеми), порівняльний аналіз (для зіставлення стратегій кібербезпеки різних країн), історичний аналіз (для дослідження еволюції міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки), контент-аналіз (для аналізу нормативно-правових актів та політичних документів), експертні опитування (для з'ясування позицій ключових стейкхолдерів), моделювання (для розробки сценаріїв реагування на кіберзагрози), SWOT-аналіз (для визначення сильних та слабких сторін, можливостей та загроз у сфері кібербезпеки України), case study (для аналізу конкретних прикладів кібератак на Україну) та метод Delphi (для отримання консенсусної оцінки експертів щодо пріоритетів зовнішньої політики у сфері кібербезпеки).

Результати дослідження демонструють, що кібербезпека набуває все більшого значення у зовнішній політиці України, особливо в контексті протидії агресії Російської Федерації, яка активно використовує

кіберпростір для досягнення своїх політичних та військових цілей. Міжнародне співробітництво з США, країнами ЄС та НАТО є важливим інструментом посилення кібернетичного потенціалу України та обміну інформацією про кіберзагрози, однак, існують певні обмеження та виклики, пов'язані з різними підходами до регулювання кіберпростору та відсутністю єдиної позиції щодо відповідальності за кібератаки. Водночас, дослідження виявляє низку проблем, пов'язаних з недостатньою координацією між різними відомствами, відсутністю цілісної стратегії кібердипломатії, обмеженими ресурсами, а також низьким рівнем обізнаності суспільства щодо кіберзагроз. Обговорення отриманих результатів підкреслює необхідність розробки комплексного підходу до забезпечення кібербезпеки, який поєднував би внутрішні реформи, такі як створення ефективної системи кіберзахисту та підвищення рівня кіберграмотності населення, та активну зовнішньополітичну діяльність, спрямовану на посилення міжнародної підтримки України та протидію агресору.

Висновки дослідження підтверджують, що кібербезпека є невід'ємною та ключовою складовою зовнішньої політики України в умовах сучасних викликів і загроз. Для ефективного захисту національних інтересів у кіберпросторі необхідне посилення міжнародного співробітництва, розвиток кібердипломатії, розробка стратегічних документів, які б визначали пріоритети зовнішньополітичної діяльності України у сфері кібербезпеки, а також активна участь у формуванні міжнародних норм поведінки в кіберпросторі. Подальші зусилля мають бути спрямовані на інтеграцію політики кібербезпеки у всі сфери зовнішньої політики, включаючи політичні, економічні, оборонні та культурні відносини з іншими державами та міжнародними організаціями.

Перспективи подальших наукових пошуків пов'язані з дослідженням впливу новітніх технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн на кібербезпеку міжнародних відносин, розробкою моделей прогнозування кіберконфліктів та їх впливу на міжнародну стабільність, вивченням досвіду інших країн у сфері кібердипломатії та розбудовою міжнародного права у сфері кібербезпеки, а також аналізом ефективності різних стратегій кібербезпеки у контексті гібридної війни. Особливої уваги потребують дослідження питань кібербезпеки у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України, а також розробка механізмів залучення недержавних акторів до забезпечення кібербезпеки на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Butrimas, V. (2020, 29 December). A new “14 Points” for the security of critical infrastructure in cyberspace. *SCADA and control systems security group*. URL: <http://scadamag.infracritical.com/index.php/2020/12/29/a-new-14-points-for-the-security-of-critical-infrastructure-in-cyberspace/>
2. United Nations General Assembly. (2015). Developments in the field of information and telecommunications in the context of international security report of the 1st Committee: General Assembly, 70th session. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/812037?ln=ru&v=pdf>
3. The President of Ukraine approved a new Cybersecurity Strategy of Ukraine. (2021, 27 August). *National Security and Defense Council of Ukraine*. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/en/Diialnist/4976.html>
4. Zittrain, J. (2008). The future of the internet: And how to stop it. New Haven, London: Yale University Press. 342 p. URL: <https://dash.harvard.edu/server/api/core/bitstreams/7312037c-4ab3-6bd4-e053-0100007fdf3b/content>
5. Cyber Security Politics: Socio-Technological Transformations and Political Fragmentation. (2022). Ed. by M.D. Cavelty, A. Wenger. London, New York: Routledge. 272 p. URL: <https://library.oapen.org/bitstream/id/20a53302-dee5-4834-9d98-8f9c07f0a602/9781000567113.pdf>

*Пошедін Олег Іванович,
кандидат історичних наук, доцент,
ДУ «Інститут всесвітньої історії
Національної академії наук України»,
м. Київ, Україна
poshedino@gmail.com*

ВПЛИВ ШИРОКОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ НА ГЛОБАЛЬНИЙ МІЖНАРОДНИЙ ПОРЯДОК

Структура глобального міжнародного порядку, основою якого є Організація Об'єднаних Націй та міжнародне право, переживає глибоку кризу, багато у чому спричинену нападом Росії на Україну. Політика

США і КНР, двох ключових гравців на міжнародній арені, багато у чому визначає, чи утримається міжнародний порядок, який склався після Другої світової війни. Визначити цю політику можна за допомогою аналізу офіційних документів, виступів представників органів державної влади Сполучених Штатів Америки і Китайської Народної Республіки.

За часів Президента Байдена США послідовно підтримували суверенітет і територіальну цілісність України. 12 жовтня 2022 року була представлена нова Стратегія національної безпеки США, де у черговий раз викладена позиція Сполучених Штатів щодо війни Росії проти України [5]. У Стратегії наголошується, що протягом останнього десятиліття російський уряд вирішив проводити імперіалістичну зовнішню політику з метою перегляду ключових елементів міжнародного порядку. Кульмінацією цієї політики стало повномасштабне вторгнення в Україну. Але ця атака, підкреслює Стратегія, не виникла зненацька. Цьому передувало вторгнення Росії в Україну в 2014 році, військова інтервенція в Сирії, її багаторічні спроби дестабілізувати сусідів, а також відверті спроби підірвати внутрішні демократичні процеси в країнах Європи, Центральної Азії та в усьому світі. Стратегія визначає Росію як постійну загрозу міжнародному миру та стабільності. Наголошується, що Росія є порушницею фундаментальних принципів Статуту ООН та заявляється про необхідність притягнення Росії до відповідальності за звірства, які вона вчинила в Україні. У Стратегії зазначено, що США продовжуватимуть підтримувати Україну в її боротьбі за свободу, допомагатимуть Україні економічно відновлюватися та заохочуватимуть її регіональну інтеграцію з Європейським Союзом.

Через два тижні після представлення Стратегії національної безпеки Міністерство оборони США оприлюднило Стратегію національної оборони. У документі підкреслюється, що російське вторгнення в Україну чітко свідчить про відродження більш милітаристської Росії, яка прагне переглянути європейську систему безпеки, кинути виклик міжнародному порядку, заснованому на правилах та розширити свій контроль над частинами колишньої радянської імперії [4]. Таким чином, позиція США щодо війни Росії проти України була чітко визначена. Росія розпочала не спровоковану війну проти України, порушила основоположні принципи статуту ООН, чим руйнує глобальний міжнародний порядок.

На противагу США Китайська Народна Республіка фактично стала на бік Росії. Китай послідовно, починаючи з 2014 року, утримувався при голосуванні за резолюції ООН, які засуджують російську агресію проти

України. Як наголошує журнал «Економіст», Китай використовує війну в Україні, щоб прискорити занепад США, який, на погляд КНР, є неминучим. У КНР є власна мрія про встановлення альтернативи західному, ліберальному міжнародному порядку. Цей альтернативний порядок не матиме універсальних цінностей чи прав людини, які керівники Китаю і Росії вважають трюком для виправдання підривної діяльності Заходу щодо їхніх режимів. Тому Китай хотів би, щоб вторгнення Росії в Україну показало безсилля Заходу. Якщо санкції проти російської фінансової системи та індустрії високих технологій проваляться, Китаю доведеться менше боятися такої зброї. Китайські офіційні особи впевнено заявляли іноземним дипломатам, що єдність Заходу стосовно Росії протримається не довго, оскільки війна затягнеться, а витрати для західних виборців зростатимуть [7].

Як слушно зазначає асоційований науковий співробітник Королівського Об'єднаного інституту оборонних досліджень доктор Сарі Архо Хаврен, Китай розглядає загарбницьку війну Росії проти України крізь призму конкуренції з США і просуває нову модель міжнародних відносин, яка передбачає переписування визначення демократії. Новий міжнародний порядок, сформований Комуністичною партією Китаю, насамперед пов'язаний із власним сенсом існування та забезпеченням своєї влади всередині країни. Таким чином, очолюваний Китаєм міжнародний порядок має на меті так структурувати світ, щоб зробити його безпечним для КНР. Китай прагне забезпечити свою легітимність, змінивши основи демократії в міжнародних організаціях та в житті людей, у тому числі за межами Китаю, використовуючи передові технології спостереження та пропаганди, працюючи на платформах, які відкрито надає вільний світ. Китайське керівництво розраховує на те, що поклавши на США відповідальність за війну, воно може вбити клин у трансатлантичний альянс і зобразити європейців простими маріонетками гегемонії США. Партнерство Китаю та Росії відповідає цілям обох країн. Ці цілі не є ідентичними, але в таких сферах, як формування міжнародного порядку та зміна регіональної безпеки у такий спосіб, щоб зробити світ безпечнішим для своїх режимів, вони мають багато спільних інтересів. Ні Китай, ні Росія не вважають нинішній міжнародний порядок легітимним [6].

Китайські державні медіа, а також соціальні мережі, що пов'язані з владою, розповсюджували наративи про «денацифікацію» як привід для вторгнення РФ в Україну. Знайти у Китаї незалежні ЗМІ, які б правдиво розповідали про вторгнення РФ та війну, неможливо. У Китаї російсько-

українська війна висвітлюється через призму глобальної конкуренції КНР зі США, зокрема, повторюються тези про те, що це Україна нібито спровокувала Росію, що російське вторгнення стало наслідком руху України в фарватері США, що США є джерелом дестабілізації та конфліктів по всьому світу [1].

У травні 2022 р. Державний секретар США Е. Блінкен під час промови в Університеті Джорджа Вашингтона наголосив, що президент РФ В. Путін становить явну та реальну загрозу основам міжнародного порядку. Напавши на Україну, він також атакував принципи суверенітету та територіальної цілісності, закріплені у Статуті ООН. Захист Пекіном війни Росії проти України, спрямованої на знищення суверенітету України та забезпечення сфери впливу в Європі, має стати тривожним сигналом для всіх, хто вважає Індो-Тихоокеанський регіон своєю домівкою, зазначалося у промові. Китай – єдина країна, яка одночасно бажає змінити міжнародний порядок і має для цього економічні, дипломатичні, військові та технологічні потужності, додав Е. Блінкен. Якщо бачення Пекіна буде реалізовано, це відштовхне всіх від універсальних цінностей, які значною мірою підтримували світовий прогрес останні сімдесят п'ять років, наголосив Державний секретар США [2].

Китай не тільки своїми практичними діями заперечує міжнародний порядок, сформований після Другої світової війни, але й зазначає про це у своїх стратегічних документах. У 2017 році інформаційне бюро Державної ради Китаю опублікувало білу книгу «Політика Китаю щодо співробітництва в галузі безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні» [3]. Територіальні суперечки з сусідами документ трактує на користь КНР і наголошує, що жодні зусилля з інтернаціоналізації та юридичного оформлення проблеми Південно-Китайського моря не допоможуть їх вирішенню, а лише ускладнять та піддаватимуть ризику регіональний мир та стабільність.

З перемогою на виборах у США Д. Трампа, американська позиція щодо війни Росії проти України кардинально змінилася. Підхід США до врегулювання російсько-української війни нагадує Ялтинську конференцію 1945 року, наслідком якої став поділ Європи на сфери впливу. Проте суттєва відмінність сучасних подій в Україні від 1945 року полягає у тому, що США пропонують покарати не агресора, а жертву – Україну. Мова не йдеться про притягнення Росії до відповідальності за порушення фундаментальних принципів Статуту ООН, а задоволення її вимог за рахунок української держави. Трамп, напевно, підтримує

позицію КНР і Росії стосовно світоустрою, у якому великі держави нав'язують свою волю меншим і слабшим країнам. Такий підхід повністю руйнує міжнародний порядок, що склався після Другої світової війни та який базувався на повазі до державного суверенітету. Погрози анексувати Гренландію, повернути контроль над Панамським каналом і зробити Канаду 51-м штатом дають яскраве уявлення про американське бачення сучасного світу. Це нова реальність, яку Україна повинна сприйняти і вибудовувати свою зовнішню політику з урахуванням ситуації, за якої колишній найпотужніший союзник – США став на бік Росії.

Список використаних джерел:

1. Китайськокомовні ЗМІ висвітлюють війну в Україні через призму російської пропаганди – експерти. URL: <https://tinyurl.com/338z278f> (дата звернення: 14.04.2025).
2. Blinken Antony J. The Administration's Approach to the People's Republic of China. URL: <https://2021-2025.state.gov/the-administrations-approach-to-the-peoples-republic-of-china/> (дата звернення: 14.04.2025).
3. China's Policies on Asia-Pacific Security Cooperation. White Paper. URL: <https://tinyurl.com/mxyetn4e> (дата звернення: 14.04.2025).
4. National Defense Strategy of The United States of America 2022. URL: <https://www.defense.gov/National-Defense-Strategy/> (дата звернення: 14.04.2025).
5. National Security Strategy 2022. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/11/8-November-Combined-PDF-for-Upload.pdf> (дата звернення: 14.04.2025).
6. Sari Arho Havrén. China's Position on the Ukraine War Mirrors its Global Pursuits. [URL: <https://tinyurl.com/2ffp9u4d> (дата звернення: 14.04.2025)].
7. The war in Ukraine will determine how China sees the world. URL: <https://tinyurl.com/5xdedjpx> (дата звернення: 14.04.2025).

Паламарчук Дмитро Олександрович
здобувач вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
8546836@stud.kai.edu.ua

УКРАЇНА У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДРУГОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ДОНАЛЬДА ТРАМПА: ПЕРШІ ТИЖНІ

Перемога Д. Трампа на президентських виборах у США та його подальша інавгурація істотно вплинули на українсько-американські відносини та зовнішню політику Сполучених Штатів щодо України. Ще до 5 листопада 2024 р., коли відбулися президентські вибори у США, Д. Трамп неодноразово заявляв про намір завершити російсько-українську війну впродовж 24 годин до своєї інавгурації. Під час прес-конференції 7 січня 2025 р. Д. Трамп зазначив, що «російське вторгнення в Україну може ескалювати». Відповідаючи на запитання журналістів, він визнав, що війна в Україні виявилася «набагато складнішою», ніж очікувалося, та висловив сподівання завершити її впродовж шести місяців [12]. Після інавгурації Трамп доручив спеціальному представнику з питань України та Росії Кіту Келлогу розробити стратегію завершення війни протягом 100 днів [21].

До нової адміністрації Трампа увійшли нові представники Республіканської партії. Серед членів Білого дому, які мають вплив на прийняття зовнішньополітичних рішень та стратегій, слід виділити: Джей Ді Венса – віце-президента США, Марко Рубіо – державного секретаря США, Майкла Волца – голову Ради національної безпеки та радника з національної безпеки президента США, Піта Хегсета – міністра оборони та голову Пентагону, Тулсі Габбард – директора Національної розвідки, Скота Бессента – міністра фінансів, Кіта Келлога – спеціального представника з питань України та Росії. Міністр оборони США Піт Хегсет під час сенатських слухань щодо затвердження на посаді висловив свою позицію щодо України. Відповідаючи на запитання сенатора Ангуса Кінга: «Чи залишать США Україну?», він зазначив: «Сенаторе, це політичне рішення на рівні президента. Він чітко дав зрозуміти, що хотів би покласти край цьому конфлікту. Ми знаємо, хто тут агресор. Ми знаємо, хто хороші хлопці. Ми хочемо, щоб це було максимально вигідно для українців. Але цій війні потрібно покласти край» [17]. Віце-президент США Джей Ді Венс продовжує дотримуватися позиції, яку він висловив у

2022 р. під час балотування на посаду сенатора від штату Огайо. Тоді він заявив: «Я буду чесний із вами, мені абсолютно байдуже, що станеться з Україною, так чи інакше» [6]. Директор Національної розвідки Тулсі Габбард, у свою чергу, під час сенатських слухань щодо затвердження на посаді підтвердила свою позицію щодо України. Відповідаючи на запитання сенатора Майкла Беннета, вона послалася на свої дописи у Twitter від 24 лютого 2022 р., в яких зазначала: «Цієї війни та пов'язаних із нею страждань можна було б легко уникнути, якби адміністрація Байдена та НАТО просто визнали законні занепокоєння Росії щодо безпеки у зв'язку зі вступом України до НАТО» [23].

Державний секретар М. Рубіо під час сенатських слухань щодо затвердження на посаді підтвердив свою позицію як прихильника завершення війни, підтримки України для встановлення довготривалого миру. Радник з національної безпеки М. Волц неодноразово заявляв про схожість своєї позиції з позицією державного секретаря М. Рубіо. Спеціальний представник з питань України та Росії К. Келлог у своїй статті для Інституту America First восени 2024 р. обґрунтував необхідність мирного врегулювання війни в Україні за принципом «мир через силу», пропонуючи запровадження санкцій для будь-якої сторони у разі відмови від переговорів, а також надання військової або економічної підтримки державам, які співпрацюють із США у цьому питанні. Міністр фінансів С. Бессент під час сенатських слухань щодо затвердження на посаді підтвердив свою прихильність до санкційного режиму як частини тиску на Росію. Він зазначив: «[...] якщо президент Трамп вимагатиме цього в межах своєї стратегії припинення війни в Україні, я на 100% підтримаю посилення санкцій, особливо щодо російських нафтових компаній, до рівня, який змусить Російську Федерацію сісти за стіл переговорів» [9, 10, 18, 15].

Новий президент США неодноразово висловлював різні позиції щодо України та того, яким чином Сполучені Штати повинні вибудовувати зовнішньополітичну стратегію у взаєминах з Україною. З одного боку, під час інавгураційної промови Д. Трамп не згадав ані війну, ані Україну. У свій перший робочий день він підписав виконавчий указ, згідно з яким на 100 днів призупинялася будь-яка міжнародна підтримка, включно з допомогою Україні [13]. До того ж, 25 січня державний секретар М. Рубіо видав внутрішній указ Державного департаменту, згідно з яким було припинено всі програми допомоги FMF (Foreign Military Financing), а також зупинено грантові програми USAID, який було повністю розформовано та передано під управління Державного

департаменту [7, 16]. Надалі програми зовнішньої допомоги будуть переглянуті відповідно до національних інтересів Сполучених Штатів. Таким чином, наразі для України залишаються два механізми отримання допомоги з боку США: PDA – розпорядником є президент Дональд Трамп, USAI – розпорядником є Пентагон.

З іншого боку, у своїй соціальній мережі Truth Social президент США Д. Трамп опублікував допис, у якому звернувся до Росії, а точніше – особисто до В. Путіна. У своєму зверненні Д. Трамп зазначив: «Зважаючи на все це, я зроблю велику ПОСЛУГУ Росії, чия економіка зазнає краху, і президенту Путіну. Зупиніться і ЗУПИНІТЬ цю безглузду війну! БУДЕ ЛИШЕ ГІРШЕ. Якщо ми не укладемо «угоду» найближчим часом, у мене не буде іншого вибору, окрім як запровадити високі рівні податків, тарифів і санкцій на все, що продається Росією Сполученим Штатам та іншим країнам-учасникам. [...]» [22]. Крім того, адміністрація Д. Трампа ініціювала просування заходів щодо зниження світових цін на нафту та використання заморожених активів Росії для надання допомоги Україні. К. Келлог, даючи інтерв'ю 24 січня 2025 р. телеканалу Fox News, заявив: «Росія отримує мільярди доларів від продажу нафти. Що, якщо знизити це значення до 45 доларів за барель, що є базовою точкою беззбитковості? [...] США розглядають можливість використання заморожених російських активів для озброєння України» [19]. Крім того, Україна раніше розвинула пропозицію республіканського сенатора Ліндсі Грема, який виступав за раціоналізацію та прагматизацію двосторонніх відносин між США та Україною, перетворивши їх на взаємовигідне партнерство. Одним із ключових пунктів пропозиції було підписання договору між США та Україною щодо рідкоземельних металів. Президент Трамп підтвердив зацікавленість Сполучених Штатів у цій угоді, зокрема 11 лютого 2025 в інтерв'ю Fox News. Він також висловив готовність США надати подальшу допомогу та підтримку Україні в обмін на доступ до рідкоземельних металів [20]. Для представлення проєкту договору, згідно з яким США отримають доступ до рідкоземельних металів України, до Києва було направлено міністра фінансів С. Бессента. Він представив українській стороні план угоди, детальні положення якого обговорювалися під час Мюнхенської конференції з безпеки 14 лютого 2025 р. за участю віце-президента США Джей Ді Венса, а також у межах подальших переговорів [24].

Однак слід зазначити, що Сполучені Штати не розглядають повернення територій, окупованих Росією після 2014 р., та вступ України до НАТО як реалістичні цілі, які можна досягти в результаті мирних

переговорів. Водночас, США визнає необхідність забезпечення гарантій безпеки для України як одного з ключових елементів переговорного процесу та завершення війни. Радник з національної безпеки М. Волц 12 січня 2025 р. в інтерв'ю заявив: «Сполучені Штати вважають, що угода щодо України має передбачати «гарантії безпеки» для запобігання повторенню конфлікту. Президент Д. Трамп визнає нереалістичність ідеї «вигнати» Росію з окупованих територій України [...] Д. Трамп також вважає нереальним повернення Криму Україні» [3]. Позицію Майкла Волца підтвердив П. Хегсет, який 12 лютого 2025 р. під час зустрічі у форматі «Рамштайн» у своїй вступній промові зазначив: «Ми прагнемо, як і ви, бачити суверенну та процвітаючу Україну. Однак першочергово необхідно визнати, що повернення до кордонів України станом на 2014 р. є нереалістичною метою. [...] Стабільний мир для України має включати надійні гарантії безпеки, які унеможливають повторне розгортання війни. Водночас Сполучені Штати не вважають членство України в НАТО реалістичним результатом переговорного врегулювання. У межах будь-яких гарантій безпеки війська США не будуть розміщені на території України» [11]. Позицію М. Волца та П. Хегсета підтвердив К. Келлог у своєму інтерв'ю для телеканалу Fox News 13 лютого 2025 р. [14]. Відповідно до концепції «миру через силу», у разі відмови Росії від переговорів, вона може зіткнутися з посиленням санкцій, а також із можливістю розміщення американських військових в Україні. Таку заяву зробив віце-президент США Джей Ді Венс для The Wall Street Journal 14 лютого 2025 р. [25]. Того ж дня міністр оборони США П. Хегсет в інтерв'ю для видання Breitbart зазначив, що США не виключають можливості передавання Україні ядерної зброї в обмін на відмову від вступу до НАТО. Водночас він наголосив, що остаточне рішення ухвалюватиме президент Д. Трамп [5].

Джон Болтон у своїй роботі «Кімната, де це сталося» зазначив: «у Д. Трампа немає жодної генеральної стратегії міжнародних відносин, більше того – його дії не вкладалися в якусь послідовну траєкторію. Натомість, він нагромаджував цілий архіпелаг із розрізнених ідей [...], з котрого ми [Дж. Болтон та його колеги] мали виокремити певну політику або й розробити таку самотужки» [1, с. 168]. Тому проводячи аналіз дій та заяв президента США Д. Трампа, а також його адміністрації, важко буде ці дії та заяви трансформувати в чітку зовнішньополітичну доктрину президента США.

Але на теперішньому етапі можна зробити певні висновки, що стратегія Вашингтона щодо досягнення мирного врегулювання між

Україною та Росією включає такі ключові пункти. По-перше, посилення економічного тиску на Росію шляхом продовження та можливого розширення санкційного режиму, зокрема через боротьбу з тіньовим флотом РФ та усунення механізмів обходу санкцій. По-друге, зниження світових цін на нафту до рівня нижче 50 доларів за барель, що може позбавити Росію можливості фінансувати економіку та збройні сили без значних фінансових втрат. По-третє, використання заморожених російських активів в США та Європі для продовження надання допомоги Україні, проте у зміненому форматі порівняно з підходом попередньої демократичної адміністрації. По-четверте, досягнення угоди між США та Україною, за якою американські інвестиції отримають доступ до українських рідкоземельних металів в обмін на подальше надання підтримки Україні у форматі взаємовигідного партнерства. По-п'яте, тимчасова відмова України від прагнення вступу до НАТО та повернення окупованих територій як частина переговорного процесу. По-шосте, надання Україні гарантій безпеки, які реалізовуватимуться переважно за рахунок європейських партнерів, тоді як США забезпечуватимуть лише фінансову підтримку. Формат гарантій безпеки залишається відкритим для дискусій: обговорюються варіанти від розміщення миротворчого контингенту європейських держав до розвитку вітчизняного оборонно-промислового комплексу (ВПК) та збройних сил. По-сьоме, перерозподіл ролі США у військовій підтримці України, що передбачає делегування основного тягаря військової допомоги країнам Європейського Союзу.

Колишній міністр закордонних справ України Д. Кулеба у своєму інтерв'ю заявив, що президент США Д. Трамп припустився двох стратегічних помилок ще перед початком переговорного процесу [2]. Зокрема, Д.Трамп послабив переговорні позиції, відмовившись від можливості висувати вимоги до Росії в обмін на поступки. Йдеться, зокрема, про тимчасову відмову України від вступу до НАТО та повернення територій, окупованих Росією. Крім того, віце-президент США Джей Ді Венс під час свого виступу на Мюнхенській безпековій конференції 14 лютого 2025 р., а також міністр оборони США П. Хегсет під час прес-конференції непрямо заявили про можливість початку виведення американських військ з Європи [4, 8]. Такий сценарій становить виклик як для Європи, так і для України. Європейські країни не готові до самостійної конфронтації з Росією без військової присутності США. Втрата американської підтримки може стати загрозою для безпеки всього європейського континенту.

Аналіз зовнішньополітичної стратегії американської адміністрації Д. Трампа свідчить про переорієнтацію американської зовнішньої політики щодо України. Ці дії покликані змінити підхід з безумовної підтримки України на прагматичний, який базується на економічних, геополітичних та національних інтересах США. Водночас відсутність чіткої довгострокової стратегії є загрозою та фактором дестабілізації майбутніх відносин між США та Україною, а також нестабільності в Європі як прямий наслідок війни в Україні.

Список використаних джерел:

1. Кімната де це сталося / Джон Болтон ; пер. з англ. Г. Пшеничної, Л. Яким, Є. Коротяєвої, Н. Дерев'янка. – Х. : Віват, 2021. – 672 с.
2. "Росія не має до нас милосердя": Дмитро Кулеба про мирні переговори. 17 лютого 2025 рік. BBC. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=62EOvN7jZ3I>
3. 'This Week' Transcript 1-12-25: FEMA Administrator Deanne Criswell, Sen. Adam Schiff, Rep. Tom Emmer & Rep. Mike Waltz. 12 January 2025. ABC News. URL: <https://abcnews.go.com/Politics/week-transcript-1-12-25-fema-administrator-deanne/story?id=117587863>
4. Defense Secretary Pete Hegseth and Poland's Deputy Prime Minister and Defense Minister Władysław Kosiniak-Kamysz brief media during a joint press conference in Warsaw, Poland, Feb. 14, 2025. 14 February 2025. U.S. Department of State. URL: <https://www.defense.gov/Multimedia/Videos/video/952487/>
5. Exclusive — Defense Secretary Pete Hegseth: Nuclear Weapons for Ukraine Is Up to President Donald Trump. 13 February 2025. Breitbart. URL: <https://www.breitbart.com/politics/2025/02/13/exclusive-defense-secretary-pete-hegseth-nuclear-weapons-ukraine-president-donald-trump/>
6. Fact-checking J.D. Vance's statements on Ukraine. 16 July 2025. POLITICO. URL: <https://www.politico.eu/article/jd-vance-europe-russia-ukraine-donald-trump-kyiv-vp-pick-policy-us-elections-ohio-aid-war/>
7. Implementing the President's Executive Order on Reevaluating and Realigning United States Foreign Aid. 26 January 2025. United States Department of State. URL: <https://www.state.gov/implementing-the-presidents-executive-order-on-reevaluating-and-realigning-united-states-foreign-aid/>
8. JD Vance's full speech on the fall of Europe. 14 February 2025. Spectator. URL: <https://www.spectator.co.uk/article/jd-vance-what-i-worry-about-is-the-threat-from-within/>

9.Lt. General (Ret.) Keith Kellogg & Fred Fleitz. America First, Russia, & Ukraine. 29 April 2025. America First Policy Institute URL: https://americafirstpolicy.com/assets/uploads/files/America_First_Russia_Ukraine_.pdf

10. Marco Rubio Confirmation Hearing. 15 January 2025. Rev. URL: <https://www.rev.com/transcripts/marco-rubio-confirmation-hearing>

11. Opening Remarks by Secretary of Defense Pete Hegseth at Ukraine Defense Contact Group (As Delivered). 12 February 2025. U.S. Department of Defense. URL: <https://www.defense.gov/News/Speeches/Speech/Article/4064113/opening-remarks-by-secretary-of-defense-pete-hegseth-at-ukraine-defense-contact/>

12. Press Conference: Donald Trump Holds a Media Event at Mar-a-Lago. 7 January 2025. Roll Call. URL: <https://rollcall.com/factbase/trump/transcript/donald-trump-press-conference-mar-a-lago-january-7-2025/>

13. Reevaluating And Realigning United States Foreign Aid. 20 January 2025. The White House. URL: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/reevaluating-and-realigning-united-states-foreign-aid/>

14. Retired US general touts Trump's critical mineral deal with Ukraine: 'Good idea'. 13 February 2025. Fox News. URL: <https://www.foxbusiness.com/video/6368756067112>

15. Scott Bessent Confirmation Hearing. 16 January 2025. Rev URL: <https://www.rev.com/transcripts/scott-bessent-confirmation-hearing>

16. Secretary Marco Rubio Appointed as Acting Administrator for the United States Agency for International Development (USAID). 3 February 2025. United States Department of State. URL: <https://www.state.gov/secretary-marco-rubio-appointed-as-acting-administrator-for-the-united-states-agency-for-international-development-usaid/>

17. To conduct a confirmation hearing on the expected nomination of Mr. Peter B. Hegseth to be Secretary of Defense. 14 January 2025. U.S. Senate Committee on Armed Services. URL: <https://www.armed-services.senate.gov/hearings/to-conduct-a-confirmation-hearing-on-the-expected-nomination-of-mr-peter-b-hegseth-to-be-secretary-of-defense>

18. Transcript: Incoming National Security Adviser Mike Waltz on "Face the Nation with Margaret Brennan". 29 January 2025. CBS News. URL: <https://www.cbsnews.com/news/mike-waltz-trump-national-security-adviser-face-the-nation-transcript-01-19-2025/>

19. Trump envoy hopeful Russia-Ukraine war will end as deadline looms. 24 January 2025. Fox News. URL: <https://www.foxnews.com/video/6367681268112>
20. Trump talks Elon, his vision for Gaza and 'tremendous momentum'. 11 February 2025. Fox News. URL: https://www.youtube.com/watch?v=07UtZXVg_k5
21. Trump's Ukraine Envoy Keith Kellogg Has a Hard Climb to Any Peace Deal. 22 January 2025. WSJ. URL: https://www.wsj.com/politics/policy/trumps-ukraine-envoy-has-a-hard-climb-to-any-peace-deal-ac728e58?mod=hp_lead_pos3
22. Trump's vision of a peace deal for Ukraine is limited to a ceasefire – and it's not even clear if Kyiv or Moscow are going to play ball. 27 January 2025. The Conversation. URL: <https://theconversation.com/trumps-vision-of-a-peace-deal-for-ukraine-is-limited-to-a-ceasefire-and-its-not-even-clear-if-kyiv-or-moscow-are-going-to-play-ball-248319>
23. Tulsi Gabbard. 24 February 2022. X. URL: <https://x.com/TulsiGabbard/status/1496695830715142148>
24. Daryna Krasnolutska and Alberto Nardelli. US, Ukraine Ramp Up Talks on Minerals Deal During Envoy Trip. 21 February 2025. Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2025-02-21/us-ukraine-ramp-up-talks-on-minerals-deal-during-envoy-s-visit>
25. Vance Wields Threat of Sanctions, Military Action to Push Putin Into Ukraine Deal. 14 February 2025. Wall Street Journal. URL: <https://www.wsj.com/world/europe/vance-wields-threat-of-sanctions-military-action-to-push-putin-into-ukraine-deal-da9c18ac>

*Потужний Михайло Володимирович
здобувач вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
7023929@stud.kai.edu.ua*

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ШЛЯХИ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Війна в Україні стала каталізатором глобальних змін у міжнародних відносинах, спричинивши переформатування геополітичних союзів, активізацію НАТО та посилення європейської безпеки.

Після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році відбулися значні зміни в системі міжнародних відносин. Країни ЄС та НАТО

консолідували свої зусилля у підтримці України та посиленні власної безпеки. Фінляндія та Швеція, які довгий час зберігали нейтралітет, прийняли рішення приєднатися до НАТО, що демонструє зміну ставлення до безпекової політики. США та Європейський Союз запровадили безпрецедентні санкції проти Росії, обмежуючи її економічні можливості та військовий потенціал. Водночас, країни Глобального Півдня (Індія, Китай, Бразилія) продовжують займати нейтральну позицію або співпрацювати з РФ, що створює виклики для світового порядку. Російська агресія проти України продемонструвала необхідність реформування міжнародних інституцій, зокрема ООН, для більш ефективного реагування на воєнні конфлікти та порушення міжнародного права.

Досвід війни показав неефективність існуючих механізмів забезпечення міжнародної безпеки. Рада Безпеки ООН фактично заблокована через право вето Росії, що унеможливлює ухвалення важливих рішень. Необхідність реформування міжнародних організацій стала очевидною, зокрема розглядаються питання щодо обмеження права вето та створення альтернативних механізмів впливу на агресорів. Генеральна Асамблея ООН, попри свої рішення щодо засудження агресії, не має реальних інструментів впливу, що підкреслює потребу у нових форматах глобального врегулювання конфліктів. Водночас міжнародні судові органи (Міжнародний кримінальний суд, ЄСПЛ) почали розгляд справ щодо воєнних злочинів РФ, що є важливим кроком у формуванні нової системи міжнародного правосуддя. Україна формує нову дипломатичну стратегію, яка базується на євроатлантичній інтеграції, посиленні відносин із країнами Глобального Півдня та зміцненні оборонних альянсів. Україна значно активізувала дипломатичну діяльність, зокрема щодо членства в ЄС та НАТО, розширення військово-технічної співпраці з партнерами.

Важливим напрямом стало зміцнення відносин із країнами Африки, Латинської Америки та Азії, які раніше не відігравали значної ролі в українській зовнішній політиці. Україна продовжує ініціювати нові дипломатичні формати, такі як Кримська платформа, які спрямовані на довгострокову підтримку країни на міжнародній арені. Особливий акцент робиться на публічній дипломатії, залученні громадянського суспільства та міжнародних ЗМІ для протидії дезінформації та формування позитивного іміджу України. Повоєнне відновлення України потребує комплексного підходу, що включає міжнародну фінансову допомогу, залучення іноземних інвесторів

та інтеграцію у світову економіку через післявоєнну модернізацію інфраструктури.

Відбудова України буде здійснюватися за підтримки міжнародних фінансових інституцій (Світовий банк, МВФ, Європейський банк реконструкції та розвитку). Очікується, що країни-донори нададуть фінансову та технологічну підтримку для відновлення ключових секторів економіки – енергетики, транспорту, аграрного сектору та промисловості. Пріоритетом стане створення умов для залучення іноземних інвесторів, включаючи податкові стимули та правові гарантії захисту бізнесу.

Особливу роль відіграватиме співпраця з ЄС у контексті інтеграції української економіки в єдиний ринок та модернізація за стандартами ЄС. Відбудова України має ґрунтуватися на принципах стійкого розвитку, цифровізації, «зеленої» енергетики та ефективного державного управління відповідно до стандартів ЄС. Післявоєнний розвиток має включати масштабну реконструкцію міст з урахуванням екологічних стандартів та цифрових технологій. Очікується значний розвиток альтернативної енергетики та енергетичної незалежності України від Росії. Важливим аспектом стане децентралізація та розвиток місцевого самоврядування для підвищення ефективності державного управління. Відновлення економіки потребує реформ у судовій системі, антикорупційних механізмах та цифровізації державних послуг. Культурна дипломатія та інформаційна політика України відіграють ключову роль у формуванні міжнародного іміджу країни, боротьбі з російською пропагандою та просуванні української ідентичності на глобальній арені.

Україна активно використовує культурну дипломатію для зміцнення міжнародної підтримки – через кіно, літературу, музику та мистецтво.

Значну роль відіграє протидія російській дезінформації, що потребує ефективних комунікаційних стратегій на міжнародному рівні. Важливим елементом є популяризація української мови та культури, що сприяє зміцненню національної ідентичності та глобальному визнанню. Майбутня архітектура міжнародної безпеки повинна передбачати нові механізми стримування агресії, гарантії безпеки для України та посилення відповідальності за воєнні злочини.

Україна прагне отримати міжнародні гарантії безпеки, які могли б запобігти повторенню агресії в майбутньому. Важливою темою є розслідування воєнних злочинів Росії та створення міжнародного трибуналу для притягнення винних до відповідальності.

У довгостроковій перспективі очікується посилення глобальних механізмів безпеки, які враховуватимуть досвід війни в Україні та забезпечуватимуть захист суверенітету країн.

*Inna Pronoza,
Candidate of Political Science, Associate Professor,
State Institution «South Ukrainian National
Pedagogical University named after KD Ushynsky»;
Oryna Koval,
master's student, specialty «Political Science»
State Institution «South Ukrainian National
Pedagogical University named after KD Ushynsky»,
inna140379@ukr.net
Odesa, Ukraine*

POLITICAL LEADERSHIP AS A FACTOR IN MOBILIZING INTERNATIONAL SUPPORT DURING WARTIME: THE CASE OF UKRAINE

In the current global landscape marked by instability, aggression, and multifaceted crises, political leadership has re-emerged as a decisive factor in shaping both domestic and international dynamics. While theories of international relations have traditionally emphasized systemic structures, institutions, and national interests, recent global events—particularly Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022—have illuminated the transformative role of individual political leaders in mobilizing international solidarity and sustaining geopolitical engagement. The Ukrainian case, and specifically the leadership of President Volodymyr Zelenskyy, presents a unique and instructive model of political leadership that successfully bridges national resilience with international mobilization.

The war in Ukraine has not only tested the endurance of a sovereign state but also challenged the international community's ability to respond to blatant violations of international law and human rights. In this context, President Zelenskyy's leadership has become a central factor in shaping the narrative of Ukraine's resistance and in forging a global coalition of support. His ability to articulate Ukraine's cause to diverse international audiences—ranging from Western parliaments and multilateral institutions to civil societies and digital platforms—has been a critical element of Ukraine's soft power strategy. Unlike traditional diplomacy, which often unfolds through

institutional channels, Zelenskyy's direct and emotionally resonant addresses have humanized the war, enabling global publics to empathize with Ukraine's plight and thereby exert pressure on their governments to act [5].

Moreover, Zelenskyy's leadership illustrates how modern political leadership in wartime must transcend traditional bureaucratic communication and leverage the digital sphere. Through persistent use of social media, video messaging, and live-streamed speeches, he has established a form of "digital wartime diplomacy" that bypasses formal constraints and generates real-time political mobilization. This strategic personalization of Ukraine's political messaging has effectively transformed Zelenskyy into a symbol of democratic resistance and moral clarity. The frequent references to universal values such as freedom, human dignity, and justice have further amplified Ukraine's moral authority on the global stage [4].

However, this model of leadership also highlights a structural challenge: the over-reliance on a single charismatic figure. While effective in the short term, such personalization of international support creates vulnerabilities in the long run, especially in the event of leadership transition or narrative fatigue. It also raises normative questions regarding the sustainability of political mobilization strategies rooted in individual personas rather than institutional frameworks. Scholars warn that while emotional resonance is a powerful tool in digital and wartime communication, it must be balanced with strategic depth and institutional resilience to ensure long-term impact [2].

Furthermore, the Ukrainian case underscores the ethical dimension of political leadership. In times of war, ethical behavior and transparent communication become vital for maintaining both domestic legitimacy and international trust. Zelenskyy's adherence to ethical norms, including transparency, accountability, and human rights advocacy, has contributed to building a credible and consistent image of Ukraine as a responsible member of the international community [1]. This ethical consistency has also played a role in securing sustained support from international organizations, democratic governments, and transnational civil society actors.

From a broader perspective, political leadership during wartime plays a catalytic role in shaping new forms of international cooperation. Ukraine's active leadership in creating formats like the "Crimea Platform" and pushing for stronger alliances in areas such as cybersecurity, energy independence, and humanitarian assistance reflects a new diplomatic agency of small and medium powers. These initiatives are not only reactive but proactive, aimed at institutionalizing global solidarity beyond the immediate crisis. Leadership, in

this sense, becomes not merely a reactive response to aggression but a visionary capacity to imagine and implement alternative futures.

The transformative impact of Zelenskyy's leadership also reconfigures conventional understandings of international relations. It challenges the notion that only major powers and institutions can drive international agenda-setting and demonstrates how individual agency—when coupled with digital communication and normative clarity—can reshape geopolitical alignments. His example provides fertile ground for rethinking the role of leadership in global politics and incorporating a human-centric, ethical, and digitally savvy model into the theoretical frameworks of international relations.

The case of Ukraine demonstrates that political leadership is no longer a marginal or secondary factor in international relations—it is, increasingly, a central engine of global political dynamics. In the face of existential threats, effective leadership can unify a nation, sustain morale, and galvanize international coalitions. The Ukrainian experience underscores the capacity of leadership to convert tragedy into moral authority, and moral authority into political action.

Yet, it also invites critical reflection. First, the personalization of diplomacy, while effective, must be matched with institutional continuity to ensure resilience. Second, the digitalization of leadership demands new competencies—strategic communication, narrative construction, ethical messaging—which should be integrated into diplomatic training and education. Third, ethical leadership is not optional; in the age of information warfare and public diplomacy, credibility and trust are strategic assets.

Looking forward, the Ukrainian case should be studied not only as a unique response to an unprecedented invasion but as a prototype for future models of political leadership in conditions of hybrid warfare, global uncertainty, and digital interdependence. Political leaders must be more than administrators—they must be visionaries, communicators, and ethical stewards of their nations' dignity. Ukraine, through its crisis, has offered the world a new paradigm of wartime leadership—one rooted in courage, communication, and international engagement. The global community would do well to learn from it.

References

1. European University Association. (2023, February 18). Artificial intelligence tools and their responsible use in higher education learning and teaching. URL: <https://www.eua.eu/resources/publications/1059>

2. Farrokhnia, M., Banihashem, S. K., Noroozi, O., & Wals, A. (2023). A SWOT analysis of ChatGPT: Implications for educational practice and research. *Innovations in Education and Teaching International*, 1–15. URL: <https://doi.org/10.1080/14703297.2023.2195846>
3. Nazari, N., Shabbir, M. S., & Setiawan, R. (2021). Application of artificial intelligence powered digital writing assistant in higher education: Randomized controlled trial. *Heliyon*, 7(5), p/34–58.
4. UNESCO. (2021, November 23). Recommendation on the ethics of artificial intelligence. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137>
5. Ungerer, L., & Slade, S. (2022). Ethical considerations of artificial intelligence in learning analytics in distance education contexts. Singapore: Springer. URL: https://doi.org/10.1007/978-981-19-0786-9_8

*Inna Pronoza,
Candidate of Political Science, Associate Professor,
State Institution «South Ukrainian National
Pedagogical University named after KD Ushynsky»;
Tsymbal Serhii,
1st-year PhD student, specialty 052 "Political Science",
State Institution «South Ukrainian National
Pedagogical University named after KD Ushynsky»,
inna140379@ukr.net
Odesa, Ukraine*

INFORMATION WARFARE AS A THREAT TO INTERNATIONAL SECURITY: PSYCHOLOGICAL METHODS OF INFLUENCING POLITICAL BEHAVIOR

In today's globalized and digitalized world, information has become one of the most powerful tools in the arsenal of geopolitical influence. Information warfare is no longer limited to disinformation or propaganda; it is an integrated strategy that utilizes psychological methods to affect political behavior, influence public consciousness, and destabilize societies. The increasing interdependence of states and the development of global communication technologies have created new risks that affect international security, national sovereignty, and the functioning of democratic institutions [1].

The profound changes taking place in today's geopolitical and security environment necessitate a rethinking of approaches to understanding and countering information warfare. At the heart of these transformations are psychological tools used for the strategic influence of political behavior, the formation of public opinion, and the destabilization of political processes. Information warfare, as a modern form of hybrid aggression, has become not only an instrument of internal political struggle but also an integral part of global geopolitical conflicts, where narratives, symbols, and psychological manipulation play a more decisive role than military force.

The spread of information and communication technologies has made societies more open to external influence. In this context, psychological methods play a key role in strategic information operations. These include emotional manipulation, targeted narratives, framing, priming, the use of fear, and the cultivation of identity-based polarization. These methods aim to affect not only individual perceptions but also collective decision-making processes, especially during elections or political crises. By appealing to deep psychological needs and fears, information warfare creates distorted realities that influence attitudes and behaviors at the mass level [2].

In the hybrid war against Ukraine, Russia combines military strategies with political pressure, economic blackmail, and a wide range of information and psychological operations (IPOs). These operations are actively deployed through media channels and social networks, involving internet trolls, bots, and bot farms to systematically spread disinformation, fake news, and fragmentary facts aimed at distorting reality and altering the political behavior of target audiences [2]. In this context, the information space becomes a battlefield where influencing beliefs, perceptions, and decision-making acquires strategic importance. Such influence undermines democratic processes and erodes trust in institutions, thus posing a significant threat to international security [5].

The psychological tools used in these operations are based on principles drawn from behavioral sciences, mass communication, and cognitive psychology. Among the most effective methods are agenda-setting, framing, repetition, emotional triggers, and the exploitation of cognitive biases such as confirmation bias or the illusory truth effect. These strategies are commonly implemented through coordinated networks of fake news websites, social media bots, troll farms, and influencers who subtly or overtly promote narratives aligned with the strategic interests of hostile actors. The cumulative

effect of these influences can alter individual perceptions of reality and consequently affect voting behavior, civil engagement, and trust in democratic institutions [3].

Functionally, the information component is implemented through the phenomena of “information warfare” and “special information operations.” According to U.S. military analysts, information warfare consists of pre-planned psychological actions in peacetime or wartime, targeting hostile, friendly, or neutral audiences with the goal of influencing their attitudes and behavior to achieve political or military superiority [3]. Special information operations (SIOs), in turn, serve as instruments of strategic influence and encompass long-term psychological campaigns, operational-tactical activities, and support for combat operations through information [4].

These operations typically fall into four categories: propaganda (advancing ideology or discrediting opponents), disinformation (deliberate deception), manipulation (behavioral control of the audience), and defensive or counter-operations aimed at neutralizing adversarial influence and restoring informational balance [1]. Thus, information operations serve both offensive and defensive functions—not only disseminating targeted narratives but also developing protective mechanisms against manipulation.

In hybrid conflicts, where conventional military actions are combined with non-military instruments, the information-psychological front becomes a key theater of operations. Russia’s aggression against Ukraine clearly demonstrates how information warfare can be used to justify military actions, discredit the enemy, and sow discord in the international community. Strategic manipulation of public opinion abroad is also a tool to influence the positions of allied states and international organizations. In such circumstances, political behavior becomes a reflection not only of internal democratic processes but also of the success or failure of informational influence operations [4].

The challenge is exacerbated by the rapid development of digital technologies that greatly simplify access to mass audiences and allow for large-scale psychological influence. Contemporary practice demonstrates that information warfare not only accompanies armed conflict but often precedes it, preparing favorable conditions for intervention, political pressure, or destabilization. The impact on political behavior is increasingly carried out through targeted campaigns—from the discrediting of institutions and political

leaders to encouraging political apathy or even directly radicalizing certain social groups.

Therefore, within the framework of international security, information warfare threatens not only the sovereignty of individual states but also the functioning of the global democratic order. The growing role of psychological methods in the implementation of strategic information influence demands greater attention at the level of national policy as well as international security cooperation.

Finally, in a state of constant informational confrontation, states must not only ensure cybersecurity and develop fact-checking mechanisms but also invest in fostering a resilient political culture capable of resisting manipulative influence. Critical thinking, media literacy, and political awareness should become key pillars of a secure and democratic information society.

References

1. Derkachenko Ya. Informatsiino-psykholohichni operatsii yak suchasnyi instrument heopolityky [Information and Psychological Operations as a Modern Tool of Geopolitics]. Hlobalna orhanizatsiia soiuznytskoho liderstva. 2016. URL: <http://goal-int.org/informacijno-psixologichni-operacii-yak-suchasnij-instrument-geopolitiki/>
2. Pievtsov H. V., Zalkin S. V., Sidchenko S. O. Informatsiino-psykholohichni operatsii: planuvannia, protydiia, tekhnolohii: monohrafiia [Information and Psychological Operations: Planning, Counteraction, Technologies: Monograph]. Kharkiv: DISA PLIUS, 2020. 252 p.
3. Stratehichna kontseptsiiia oborony ta bezpeky chleniv Orhanizatsii Pivnichnoatlantychnoho dohovoru vid 19.11.2010 r. [Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization, 19.11.2010]. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_68580.htm
4. How We Serve National Security. URL: <https://www.janes.com/FM%2033-1>
5. Li H. The Impact of Information Warfare on Democratic Political Behavior: Strategic Narratives and Psychological Effects. RAND Corporation, 2021. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA300-1.html

Diana Raieva
student
State University "Kyiv Aviation Institute"
8016976@stud.kai.edu.ua
Maksym Yali,
Candidate of Political Sciences,
Senior Research Fellow,
Professor of the Department of International Relations
and Strategic Studies
State University "Kyiv Aviation Institute"
maksym.yali@npp.kai.edu.ua

UKRAINE'S DIGITAL DIPLOMACY AS A NEW MEAN OF COMMUNICATION IN MODERN INTERNATIONAL RELATIONS

With the rapid development of technology, a number of professions and activities have undergone transformations. This also applies to diplomacy. In the 21st century, a new means of communication, a governmental mechanism of influence, called digital diplomacy, has emerged. It is becoming increasingly powerful, including in Ukraine, competing with traditional means of communication.

The purpose of the research is to analyze and define the peculiarities of digital diplomacy. To identify features of Ukraine's digital diplomacy. To study the impact of Ukraine's digital diplomacy on modern international relations.

Digital diplomacy is the growing use of information and communication technologies and social media platforms by a country in order to achieve its foreign policy goals and practice public diplomacy. In other words, it is the use of digital tools to advance diplomatic ends and resolving issues arising in cyberspace.[2] One of the most prominent features of digital diplomacy is its emphasis on the evolution of diplomatic practices. Traditional diplomacy, often characterized by formal state-to-state interactions, is now complemented by a dynamic online sphere. Social media platforms, in particular, have become indispensable tools for this diplomacy, enabling governments to communicate directly with foreign populations, promote their soft power, and foster cross-cultural understanding. Digital diplomacy also entails addressing the challenges that arise within cyberspace itself. Issues such as cybersecurity, data privacy, and the spread of disinformation have become central to diplomatic agendas. Governments are increasingly tasked with navigating the complexities of the digital realm, working to establish norms and protocols that ensure a safe and

secure online environment. The ability to monitor and counteract the spread of false information is now a vital part of protecting national and international security.[1]

Information technology is a very promising area for modern Ukraine. Ukraine already has some achievements in this area, with projects such as Diia.City and Diia.Signature captivating Western audiences for their innovation and contribution to building the global cyberspace. Digital diplomacy is becoming increasingly important for promoting Ukraine's interests in the face of full-scale russian aggression. It is also an effective tool for influencing the international community. It is clear that Ukraine's digital diplomacy boomed and flourished after Russia's full-scale invasion on February 24, 2022. Russian aggression was unprecedented in terms of online coverage, turning into the first full-scale cyber war. Social media became a key source of information, with 70% of the global audience and more than 75% of US, EU, and UK citizens following the events. Russia has been actively using disinformation since 2014, but its efforts were less effective in 2022.[5]

Digital diplomacy in Ukraine was first mentioned as part of the public diplomacy strategy adopted in 2021 by the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. It is defined as the dimension of public diplomacy, which involves the use of digital technologies and platforms, as well as interaction with them to protect the country's national interests and promoting a positive image of Ukraine in the world. To achieve the goals, the objective was to strengthen relations and cooperation with large technological companies through the establishment of cooperation between the Ministry of Digital Transformation, diplomatic institutions, and international digital platforms. But it is important, Ukraine has set the goal to promote its image as a digital country but not to increase its power through the promotion of its technologies and digital capabilities. Hence, The Ministry of Foreign Affairs promotes Ukraine's interests via communication products and companies including Ukraine.ua, which has recently achieved the outstanding result of 1 million of followers on Instagram. At the same time, the Ministry of Digital Transformation is the contact point for the development of international cooperation in the field of technology governance while developing domestic digital policy.[4, p.10]

The importance of digital diplomacy has increased, in part, through Ukraine's official Twitter account, which has gained popularity thanks to memes and sharp responses from Russia. Ukrainian government officials, such as Mykhailo Fedorov, have been actively using social media to communicate with tech companies, calling on them to support Ukraine. Video messages by Volodymyr Zelenskyy and Vitaly Kim at the beginning of the full-scale

invasion became an important tool for communicating with the audience and spreading information. In the context of the information war against Russia, in addition to the efforts of government agencies, civic initiatives played a significant role. Ukrainians united to cyberattack Russian services and spread information about the war to Western audiences using the hashtag #StandWithUkraine. Social media allowed Ukrainians to be heard, making local stories known to the world. The Ukraïner project, founded in 2016, disseminates information about Ukraine in different languages, and during the war, about its realities. The WAW: War Against War has brought together journalists and PR professionals to counter Russian propaganda by creating content for Ukrainian and international audiences.[5]

Moving on to the global context of Ukraine's digital diplomacy. With the start of the full-scale invasion, Ukraine has started to actively engage in global technology governance issues while at the same time fostering and enhancing relations with other states. The USA and the EU actively tried to establish their principles of Internet regulation by publishing the Declaration on the Future of the Internet in April 2022. Ukraine became one of the signatories, which shows commitment to Western European principles and standards. Another example of international cooperation is the participation of Ukraine in the G7 Digital and Tech Ministers' Meeting 2023 in Japan. The Ukrainian delegation was represented by Valeria Ionan, Deputy Minister of Digital Transformation for European Integration. The Ukrainian Deputy Minister shared the Ukrainian experience and promoted Ukraine's best practices in the stages of creating a 'state in a smartphone' through a unique Diia product.[4, p.11]

The main partner of Ukraine in the digital policy is the EU. This is confirmed by the fact that Ukraine received the status of a candidate for EU accession in June 2022. To fulfill its EU membership criteria, Ukraine is making significant strides towards joining the Single Digital Market of the European Union. Simultaneously, the EU is offering considerable assistance to Ukraine. Ukraine is making strides in digital integration with the EU. Notably, the European Commission has recognized Diia.Signature as compliant with EU's eIDAS (Electronic Identification, Authentication and Trust Services) regulation, enabling cross-border validity of electronic signatures. Ukraine has reciprocated by recognizing EU-qualified trust services. The EU is also updating eIDAS to facilitate cross-border e-ID, collaborating closely with Ukraine's Ministry of Digital Transformation, where Ukraine's Diia platform offered valuable insights for the EU's planned 2024 digital ID initiative. Furthermore, EU and Ukrainian operators have extended agreements for free

roaming and calls, and Ukraine's national regulatory body now participates in BEREC. The EU Council and European Commission have backed Ukraine's permanent inclusion in the EU free-roaming agreement, with provisions proposed for the EU-Ukraine Association Agreement. The EU-Ukraine Association Committee's approval and Ukraine's implementation are pending. In September 2022, Ukraine joined the Digital Europe Program, granting Ukrainian entities access to funding and support for supercomputing, AI, and digital skills. They can also participate in Digital Innovation Centers, designed to enhance business competitiveness in the digital sphere. Additionally, the "Laptops for Ukraine" program, facilitated by the EU Civil Protection Mechanism, has delivered 12,000 donated devices to schools, hospitals, and state administrations in war-affected areas.[4, p.11-12]

Digital diplomacy plays a crucial role in shaping Ukraine's modern international image, especially in the context of Russia's full-scale invasion. The active use of digital platforms has allowed Ukraine not only to mobilize significant international support, including military and humanitarian aid from leading world powers, but also to strengthen ties with key leaders, which has positively influenced global perceptions of the country. Ukraine has transformed into a symbol of the struggle for freedom, dignity, and human rights, fundamentally changing its image, which until 2022 was often associated with political instability, corruption, and conflicts. Thanks to effective digital diplomacy, the country has increased its recognition and authority in the international arena, opening up new opportunities for partnership, cooperation, and investment.[3, p.32-33]

To sum up, digital diplomacy has become an integral part of modern international relations, and Ukraine actively and effectively utilizes this tool. Ukrainian digital diplomacy, especially after 2022, is marked by active engagement in global technology governance, strengthening relations with other states, and using social media to counter Russian aggression and disseminate truthful information. Successful projects like "Diia," and active participation in international initiatives, such as cooperation with the EU in developing the Digital Single Market, underscore the importance of digital diplomacy for Ukraine. The impact of Ukraine's digital diplomacy on international relations is significant. It has contributed to the mobilization of international support, the strengthening of Ukraine's positive image, and the enhancement of its authority in the global arena.

References:

1. Digitalisation of Diplomacy - Indian School of Public Policy. *Indian School of Public Policy* -. URL: <https://www.ispp.org.in/digitalisation-of-diplomacy/>
2. Digital diplomacy: Where tech meets international relations. *Uncover IE*. URL: <https://www.ie.edu/uncover-ie/digital-diplomacy-where-tech-meets-international-relations/>
3. Yuliia Tsyryfa, Nataliia Bielousova. The role of diplomatic services in shaping international image: Ukrainian diplomacy before and after 24 February 2022. *Foreign Affairs*. Pages – 30-37
URL: <https://uaforeignaffairs.com/en/journal-article/192>
4. Victoria Omelianenko. EU's and Ukraine's approaches to digital diplomacy in the geopolitics of technologies - Prism Ua. *Prism Ua*. Pages – 20
URL: <https://prismua.org/en/english-eus-and-ukraines-approaches-to-digital-diplomacy-in-the-geopolitics-of-technologies/>
5. Українська цифрова дипломатія: інформаційний фронт держави в соціальних мережах | ADASTRA. *ADASTRA I Аналітичний центр*. URL: <https://adastra.org.ua/blog/ukrayinska-cifrova-diplomatiya-informacijnij-front-derzhavi-v-socialnih-merezhah>

*Рудешко Дмитро Валерійович,
здобувач вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
4068917@stud.kai.edu.ua
Стригуль Марина Василівна, к.соц.н., проф.,
заступник декана
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ: СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

У світі, що стрімко трансформується під натиском глобалізації, культурна дипломатія виступає не просто інструментом, а складним, багатовимірним феноменом, здатним проникати крізь бар'єри національних кордонів, ментальних упереджень і геополітичних суперечностей. У сучасних міжнародних відносинах, де традиційні механізми «жорсткої сили» дедалі частіше поступаються місцем

витонченішим методам впливу, культура стає потужним засобом формування іміджу держави, просування її інтересів і, що не менш важливо, створення умов для діалогу, який не визнає мовних, релігійних чи ідеологічних розбіжностей. Мета дослідження полягає в тому, щоб розглянути культурну дипломатію як засіб підтримки міжнародних відносин і визначити, наскільки вона працює на практиці, аналізуючи дії окремих держав. Визначення теоретичних основ культурної дипломатії, аналіз практичних прикладів її використання, оцінка впливу на міжнародний імідж країн і виявлення перспектив її розвитку - це лише деякі з завдань, які повинні бути виконані.

Сучасні тренди в культурній дипломатії свідчать про її універсальність і гнучкість. Від міжнародних мистецьких фестивалів до мовних програм, від створення культурних інститутів за кордоном до використання кінематографу й цифрових платформ - арсенал засобів надзвичайно широкий. Велика Британія через Британську Раду, Німеччина через Гете-Інститут, Франція через Альянс Франсез уже давно сформували стійкі культурні мережі, що дозволяють їм не лише просувати національні надбання, а й зміцнювати стратегічні партнерства. Україна, хоч і перебуває на етапі становлення цього механізму, також демонструє значний потенціал: діяльність Українського інституту свідчить про прагнення держави посилити свій культурний голос на міжнародній арені.[1, 4].

Застосування культурної дипломатії як елемента «м'якої сили» дозволяє державам впливати на глобальний порядок денний без необхідності вдаватися до силових методів [5]. Приклад США, що використовують кінематограф, освітні програми та діяльність неурядових організацій для просування демократичних цінностей, доводить ефективність такої стратегії. Проте культурна дипломатія не є однозначним благом: вона може стати і засобом пропаганди, і механізмом політичного тиску. Саме тому її ефективність значною мірою залежить від балансу між відкритістю, автентичністю та стратегічними інтересами держави.

На її розвиток впливає низка факторів, серед яких:

- стратегічні напрями зовнішньої політики;
- прагнення створити позитивний міжнародний імідж;
- історичний контекст і культурна спадщина країни;
- наявність ресурсів та можливості фінансування;
- рівень поширеності мови країни у світі;
- економічні інтереси держави.

Культурна дипломатія ґрунтується на ідеї, що через мистецтво, мову, традиції та культурні ініціативи можна зміцнювати міжнародні зв'язки, усувати бар'єри в комунікації та сприяти взаєморозумінню між народами. Вона допомагає вибудовувати партнерські відносини, сприяє міжнародному співробітництву та покращує репутацію держави чи певного регіону[2].

Такий вид комунікації є універсальним і адаптивним механізмом впливу, який сприяє діалогу між народами через мистецтво, традиції та мову. Однак, якщо розвинені країни демонструють системний підхід до культурної дипломатії, то Україна перебуває на початковому рівні використання цього інструменту. Її культурна дипломатія має всі передумови для активного розвитку, особливо в контексті євроінтеграційних процесів. Однак викликів не менше: нестача фінансування, відсутність скоординованої політики та необхідність протистояння інформаційній агресії з боку Росії. Саме тому діяльність Українського інституту, що займається популяризацією української культури за кордоном, набуває особливого значення. Йдеться не лише про зміцнення іміджу держави, а й про формування нових стратегічних альянсів та розширення культурної присутності України у світі [4]. Подальший розвиток цього напрямку потребує системного підходу, залучення цифрових платформ і стабільного фінансування, що дозволить Україні повною мірою реалізувати потенціал культурної дипломатії як інструменту міжнародних відносин.

Перспективи подальших досліджень у цій сфері охоплюють вивчення нових форматів і механізмів впливу культурної дипломатії, що з'являються під впливом технологічного прогресу та змін у міжнародних відносинах. Важливим є дослідження ролі цифрових комунікацій та новітніх медіаплатформ, які трансформують способи взаємодії між державами та суспільствами. Також перспективним напрямом є аналіз здатності культурної дипломатії сприяти вирішенню міжнародних конфліктів, формуванню стійких культурних зв'язків і розвитку міжкультурного діалогу в умовах глобальної невизначеності. Подальше дослідження цих аспектів дозволить глибше зрозуміти потенціал культурної дипломатії та її роль у формуванні міжнародного порядку.

Список використаних джерел:

1.Розумна О.П. Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи. Київ, 2016. 53 с

2.Відімска К., Тарасюк Ю. Поняття про культурну дипломатію. The XXI International Scientific and Practical Conference «Informational, modern and recent theories of development». 2023. May 29 – 31. Madrid. Spain. 353 p. Economy & Society. (2023).

3.Культурна дипломатія: навч. посібник / за заг. ред. І. Б. Матяш, В. М. Матвієнка, Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин. Київ: ДП «ГДП», 2021. 252 с.

4.Український інститут. (2024). Офіційний сайт. URL: <https://ui.org.ua>

5.Nye J. S. (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs, 191 p.

Савинець Євгенія Михайлівна
здобувачка вищої освіти
Ужгородський національний університет , Україна
savynets.yevheniia@student.uzhnu.edu.ua

МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ: ДОВОСННІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Демографічна ситуація в Україні характеризується складними викликами, серед яких депопуляція, зумовлена перевищенням смертності над народжуваністю, складна соціально-економічна ситуація , тому вона є одним із найважчих викликів, з яким стикнулася країна з часу відновлення незалежності в 1991 році [1]. Масштабна міграція населення, особливо та, що посилилася внаслідок повномасштабного вторгнення, ще більше ускладнює цю ситуацію , тому є актуальною темою сьогодення .Завданням тези є дослідити зміни ,які зазнала міграція українців під впливом недавніх подій .

Українська міграція має тривалу історію, але з часом набула рис масштабного явища, зумовленого комплексом чинників, включаючи пошук кращих економічних можливостей, політичні потрясіння та соціально-економічні виклики. Ця динаміка безпосередньо сформувала унікальну міграційну ситуацію країни, яка продовжує зазнавати значних змін.

До початку повномасштабного вторгнення в українській міграції переважали саме економічні чинники. Низький рівень заробітної плати,

високий рівень безробіття та обмежені можливості для професійного розвитку стимулювали значну частину населення до пошуку кращих перспектив за кордоном.

Основними напрямками для українських трудових мігрантів були наступні [2]:

1. Польща (найбільша кількість вакансій для українців) ;
2. Німеччина (вакансії будівельників, водіїв, медиків та підсобних робітників);
3. Чехія (приймання фахівців середньої та нижньої кваліфікації) ;
4. Ізраїль (вакансії будівельників, покоївок та домогосподаркам);
5. США та Канада (робота на різних заводах, вакансії будівельників, водії, працівників на фермах).

Варто зазначити, що більшість міграції була саме сезонна. Багато українців виїжджали на кілька місяців для роботи у різних видах тимчасової зайнятості.

Якщо говорити вже за період після повномасштабного вторгнення, то можна зазначити, що основним чинником став саме політичний. Повномасштабне російське вторгнення прискорило депопуляцію та спричинило справжню демографічну катастрофу — десятки тисяч загинув та поранених, мільйони внутрішньо переміщених осіб та емігрантів, що суттєво вплинуло на ринок праці в Україні.

Згідно з даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), через два роки після початку війни в Україні понад 14 мільйонів українців, що становить майже третину населення, були змушені покинути свої домівки [3]:

- близько 3,7 мільйона людей є внутрішньо переміщеними особами в Україні;

- близько 6,5 мільйона українців є біженцями в усьому світі.

Хоча географія міграційних потоків зазнала певних змін, значна частина залишилася незмінною, понад половина українців перебуває лише в трьох країнах: Польщі — 22%, Німеччині — 14,6% та США — 11%. Також багато громадян України знайшли прихисток у Чехії — 7,9%, Італії — 5%, Канаді — 4,9%, Іспанії — 3,4% та Ізраїлі — 2,75% [1].

Можна виділити наступні причини міграції після повномасштабного вторгнення [4]:

- забезпечення безпеки та добробуту;
- побоювання потенційного військового нападу на райони проживання;
- внаслідок прямих військових атак;

- побоювання за фізичне та психічне здоров'я;
- російська окупація і т.д

Крім того, можна зазначити причини, які спонукають українців, які залишилися в країні, емігрувати [4] :

- загроза життю та здоров'ю ;
- відсутність/ втрата житла;
- невизначеність майбутнього;
- фінансові труднощі;
- відсутність перспектив стабільної роботи;
- загроза мобілізації й т.д.

Міграція спричинила значні демографічні зміни в Україні, призвела до нестачі робочої сили та поглибила соціально-економічні проблеми, що існують.

Отже, можна зазначити, що повномасштабне вторгнення в Україну стало однією з масштабних причин міграційної кризи, яка матиме довготривалі наслідки для України та всього світу. Якщо до 2022 року в українській міграції переважали економічні чинники, то з початком війни вона набула характеру переважно вимушеного переміщення, зумовленого загрозою життю та безпеці. Масштабна міграція призвела до значних демографічних змін, поглибила економічні проблеми та створила нові виклики.

Список використаних джерел:

1.Ukrinform. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html>

2.Гжевський П.Г., Кравець І.М. Міжнародна трудова міграція робочої сили та її вплив на внутрішній ринок праці України. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1915/1843>.

3.Millions Assisted, Millions More Still in Need Two Years into Ukraine War, Says IOM. International Organization for Migration. URL: <https://www.iom.int/news/millions-assisted-millions-more-still-need-two-years-ukraine-war-says-iom>.

4.Павлушенко Т. Міграція під час війни. URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/migratsiya-pid-chas-viyni-blizko-20-ukraintsiv-mozhut-viikhhati-za-kordon-u-razi-zagostrennya-situatsii-shcho-krim-bezpeki-sponukaє-do-tsogo>

*Слєних Катєрина Ігорівна,
Здобувачка вищої освіти
спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії
Міжрегіональна Академія управління персоналом
katerine.slepykh@gmail.com*

*Радзімовська Світлана Федорівна
канд. держ. упр., доцент
доцент кафедри міжнародних відносин
Міжрегіональна Академія управління персоналом
svetlanaradzimovska@gmail.com*

РОЛЬ ФРН У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИКИ ЄС ЩОДО УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ВІЙНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Відносини між Україною та Німеччиною з часів проголошення незалежності України вирізнялись достатньо змінним характером. ФРН стала першою західною країною, що відкрила своє генеральне консульство в Києві. Важливо також, що Німеччина однією з перших країн з Групи семи визнала незалежність України у 1991 році та вже через рік між державами були встановлені дипломатичні відносини. У ході розвитку українсько-німецьких відносин були підписані численні декларації та договори щодо становлення та розвитку широмасштабного співробітництва між країнами в економічній, політичній, науково-технічній та культурній галузях. Крім того, з огляду на сьогоднішній день, Німеччина досить активно підтримує Україну у боротьбі з російською агресією та всіляко сприяє європейській інтеграції держави [4].

Дане дослідження зосереджується на аналізі впливу та ролі Німеччини у виробленні політичних рішень Євросоюзу щодо європейського курсу України. У дослідженні використано аналіз документів, порівняльний і системний підходи, а також експертний аналіз для оцінки впливу Німеччини на політику ЄС щодо України.

Проблематика українсько-німецьких відносин та особливості політики ФРН щодо України висвітлювалися у наукових дослідженнях А. Шевчук, М. Шелемби, І. Каменецького, С. Сокола та ін.

Варто зазначити, що з початку повномасштабного вторгнення рф в Україну 2022 року, Німеччина мала досить неоднозначні погляди на підтримку українського уряду. Навіть у висловлюваннях німецьких високопосадовців були присутні досить вагомі розбіжності у підходах щодо надання допомоги Україні. Таке протиріччя відображало тривалу невизначеність політики ФРН щодо розгорнутих військових дій на території України. Не дивлячись на агресивні дії проти мирного населення, Німеччина все одно намагалася поєднати одночасно дві позиції і зайняти дві ролі одночасно. Відтак, влада ФРН офіційно всіляко засуджувала дії рф, проте з іншого боку Німеччина висловлювала обмежену підтримку надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу, проте все таки в остаточному рішенні виступила за сприяння цьому процесу [9].

Важливо, що подолання глибоко вкорінених упереджень та побоювань, що існували в німецькому політикумі стосовно активної військової участі, виявилось значною перепорою для оперативного реагування на повномасштабне вторгнення рф. Такі історичні обмеження й спричинили повільну та обережну реакцію уряду ФРН на початкові етапи військових дій [5]. Однак варто зазначити, що протягом 2022-2023 року політичні еліти та громадськість Німеччини зазнали значної трансформації у своїх поглядах на безпекову політику. Таким чином, Німеччина від початку повномасштабного вторгнення рф на українські території, виражає та надає активну підтримку та допомогу Україні. Станом на 2025 рік ФРН є другим за величиною донором військової, фінансової та гуманітарної допомоги. Загалом, обсяг фінансової допомоги складає 17,26 млрд євро і ця сума складає 0,44% від ВВП країни [6]. Є очевидним, що з початку повномасштабного вторгнення рф Німеччина виступала та продовжує виступати активним лідером у підтримці України. Однак важливо зазначити, що при цьому ФРН також діє з урахуванням власних національних інтересів, що впливає на прийняття політичних рішень та стратегію підтримки.

Паралельно зі сприянням протидії російській агресії, Німеччина також досить активно виступає за якнайглибшу євроінтеграцію України. Політичні лідери та представники дипломатичних установ неодноразово висловлювали позитивну позицію щодо вступу України до Європейського Союзу та активно підтримують ініціативи України в цьому напрямку.

Зокрема, за заявами уряду, ФРН розглядає Україну не лише як частину європейського простору, але й як потенційного члена Європейського Союзу, вбачаючи в її інтеграції важливий крок для зміцнення єдності та стабільності на континенті. Згідно з оцінкою уряду Німеччини, Україна виконала всі необхідні умови для започаткування переговорного процесу щодо свого вступу до Європейського Союзу. Федеральний уряд Німеччини підтверджує, що Україна відповідає встановленим критеріям, що дають їй можливість розпочати офіційні переговори про інтеграцію в європейську спільноту [3, 7].

Необхідно зазначити, що Німеччина розглядає перспективу вступу України до Європейського Союзу не лише як стратегічну необхідність, але й як значну економічну можливість. Зокрема, спостерігається зростаючий інтерес з боку німецьких компаній до інвестицій в Україну, оскільки такий крок розглядається як інвестиція у майбутню країну-члена ЄС. Такий підхід підкреслює важливість для Німеччини не лише політичної, але й економічної підтримки України на шляху до інтеграції в європейське співтовариство. Згідно з опитуваннями, більшість громадян ФРН активно підтримують співпрацю з Україною на даному етапі та в майбутньому. Зокрема, понад 80% виборців підтримують курс уряду щодо України. Хоча існують критичні настрої серед меншої частини громадськості, вони складають не більше п'ятої частини виборців, що вказує на переважну підтримку на рівні суспільства. Це забезпечує стабільну основу для подальшої політичної та економічної підтримки України з боку Німеччини. Незважаючи на спроби рф впливати на громадську думку в Німеччині, уряд і суспільство ФРН продовжують активно протидіяти дезінформації, надаючи об'єктивні факти та правду. За час війни переважаюча більшість німців залишається на боці України, що забезпечує впевненість у майбутній підтримці з боку Німеччини на довгострокову перспективу [1].

Німеччина також висловлює готовність надати експертну підтримку Україні в рамках переговорного процесу щодо вступу до Європейського Союзу. Уряд ФРН демонструє прагнення активно сприяти євроінтеграційним зусиллям України, використовуючи свій досвід та інституційну спроможність для консультацій, обміну найкращими практиками та забезпечення необхідної технічної допомоги. Така підтримка сприятиме ефективному проходженню переговорних етапів, гармонізації законодавства України з нормами ЄС та подальшому зміцненню її позицій як майбутнього повноправного члена Європейського Союзу [2].

Отже, є всі підстави, щоб вважати, що українсько-німецькі відносини не можна розглядати як цілком стабільні, особливо з огляду на сучасні геополітичні виклики та динаміку міжнародних процесів. Німеччина продовжує зберігати статус неформального лідера Європейського Союзу, який залишається ключовим інтеграційним об'єднанням у Європі. Вагомий вплив на трансформацію зовнішньополітичної стратегії ФРН справило повномасштабне вторгнення РФ в Україну у 2022 році, що актуалізувало питання безпеки та переосмислення ролі Німеччини у міжнародній системі. Попри початкову невизначеність та відносну повільність у прийнятті стратегічних рішень у порівнянні з іншими партнерами, Німеччина залишається одним із ключових міжнародних суб'єктів, здатних впливати на процеси європейської та євроатлантичної інтеграції України. Політична позиція ФРН відіграє вирішальну роль у формуванні спільної політики ЄС щодо України, визначенні обсягів підтримки та майбутніх перспектив співпраці в межах європейського безпекового й економічного простору [8].

В перспективі найближчі роки стануть періодом серйозних викликів для України, Німеччини та Європейського Союзу. Нові геополітичні реалії, сформовані внаслідок повномасштабного вторгнення РФ в Україну, створюють загрози для стабільності демократичних інституцій у Європі. З огляду на виклики та загрози, процес розширення Європейського Союзу набуває не лише економічного чи політичного, а й стратегічного значення. Розширення ЄС виступає ключовим інструментом його геополітичного посилення та поширення демократичних цінностей на сусідні держави. Однак сучасні умови політичної невизначеності ускладнюють процес інтеграції для країн-кандидатів, включно з Україною, що вимагає нових підходів до реформування як внутрішніх структур ЄС, так і механізмів вступу нових членів. Подальші наукові дослідження мають зосередитися на вивченні ролі Німеччини як одного з ключових акторів європейської інтеграції та її спроможності відігравати лідерську роль у реформуванні ЄС. Важливим напрямом аналітичних пошуків також є оцінка перспектив розширення ЄС в умовах зростаючої нестабільності, аналіз механізмів адаптації європейських інституцій до нових викликів та розробка стратегій ефективної підтримки країн-кандидатів. Україна покладає значні очікування на Німеччину як на провідного політичного та економічного партнера, здатного сприяти зміцненню європейської безпеки та стабільності [10].

Список використаних джерел:

1. Вступ України до ЄС матиме великі переваги і для Берліна, і для Києва - посол. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3791056-vstup-ukraini-do-es-matime-veliki-perevagi-i-dla-berlina-i-dla-kieva-posol.html> (дата звернення: 26.03.2025).
2. Німеччина надасть експертну підтримку Україні в межах переговорів про вступ до ЄС. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/nimechchyna-nadast-ekspertnu-pidtrymku-ukraini-v-mezhakh-perehovorig-pro-vstup-do-ies> (дата звернення: 26.03.2025).
3. Німеччина підтримала надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС. Delo.ua. URL: <https://delo.ua/uk/politics/nimeccina-pidtrimala-nadannya-ukrayini-statusu-kandidata-na-vstup-do-jes-399036/> (дата звернення: 26.03.2025).
4. Політичні відносини. Посольство України у Федеративній Республіці Німеччина. URL: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/politichni-vidnosini> (дата звернення: 26.03.2025).
5. Трансформація безпекової політики ФРН: як змінювалася позиція Берліна щодо підтримки України і що буде далі? ADASTRA. URL: <https://adastra.org.ua/blog/transformaciya-bezpekovoyi-politiki-frn-yak-zminyuvalasya-poziciya-berlina-shodo-pidtrimki-ukrayini-i-sho-bude-dali> (дата звернення: 26.03.2025).
6. Хто із союзників надав найбільшу допомогу Україні. Слово і діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2025/02/18/infografika/ekonomika/xto-soyuznykiv-nadav-najbilshu-dopomohu-ukrayini> (дата звернення: 26.03.2025).
7. У ФРН закликали почати переговори щодо вступу України в ЄС. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/v-uradi-frn-zaklikali-pocati-peregovori-sodo-vstupu-ukraini-v-es/a-69221616> (дата звернення: 26.03.2025).
8. Шелемба М., Мойсюк В. Еволюція відносин України і Німеччини внаслідок повномасштабного вторгнення Росії. Геополітичні пріоритети України. Збірник наукових праць. Вип. 2(29). 2022. С. 77-86.
9. Широкомасштабна війна Росії проти України: що обере Німеччина? Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/nimechchyna-rosiya-viyna-ukrayina/31771024.html> (дата звернення: 26.03.2025).

10. What Ukraine Hopes for from Germany's Next Government. Internationale Politik. Quarterly. URL: <https://ip-quarterly.com/en/what-ukraine-hopes-germanys-next-government>

Старова Діана
Здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
7373507@stud.kai.edu.ua
Горюнова Євгенія Олександрівна
кандидат історичних наук, доцент
Державний університет
«Київський авіаційний інститут»
yevheniia.horiunova@npp.kai.edu.ua

«ДРОНОВА ДИПЛОМАТІЯ»: СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ І ТУРЕЧЧИНИ У СФЕРІ БЕЗПЕКОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА НОВИХ ВОЄННИХ СТРАТЕГІЙ

У сучасному світі безпека держав та їх обороноздатність стають об'єктом особливої уваги в умовах численних геополітичних і військових викликів. Особливо це стало очевидним після початку військової агресії Росії проти України у 2014 році та її подальшого ескалаційного наступу в 2022 році. Ці події змусили багато країн переглянути свої стратегії оборони, зокрема в сфері технологій, що використовуються у сучасних війнах.

Безпілотні літальні апарати (БПЛА), як один із головних елементів новітніх військових технологій, набули особливої популярності, оскільки вони значно змінюють традиційні підходи до ведення бойових дій, знижуючи ризики для людських ресурсів і підвищуючи точність ударів. Зростання популярності застосування безпілотників у воєнних конфліктах спричинило появу нового терміну – «дронова дипломатія», який характеризує використання експорту БПЛА як важливого інструменту в сучасній зовнішній політиці та дипломатії, що дозволяє державам зміцнювати свої позиції на міжнародній арені через продаж як самих апаратів, так і технологій з їх виготовлення іншим країнам [6].

Співробітництво між Україною та Туреччиною у цій сфері є яскравим прикладом того, як технологічні інновації можуть стати важливим фактором у забезпеченні національної безпеки під час війни,

зокрема у контексті використання БПЛА для оборони території та ліквідації військових загроз [2, с. 88].

У цьому контексті розгляд співробітництва між Україною та Туреччиною у сфері безпекових технологій дозволяє з'ясувати, як країни, що мають спільні інтереси у забезпеченні регіональної та глобальної безпеки, можуть створювати ефективні правові та технологічні механізми для розвитку військових технологій. Особливо важливим є правове регулювання таких угод, адже воно визначає правила взаємодії між державами та забезпечує безпеку передачі та використання військових технологій. Крім того, взаємодія у цій сфері дозволяє формувати нові стратегії ведення військових операцій, адаптуючи їх до вимог сучасного бойового середовища. Дослідження співпраці між Україною та Туреччиною у сфері безпекових технологій дозволяє не лише оцінити ефективність такого партнерства, але й визначити правові, політичні та економічні наслідки цієї співпраці для двосторонніх відносин та для міжнародної безпеки в цілому.

До 2014 року військово-технічна співпраця між Україною та Туреччиною носила епізодичний характер, обмежуючись окремими угодами та співробітництвом у різних сферах [1, с. 186]. Однак після початку військової агресії Росії проти України ситуація на міжнародній арені різко змінилася, і Україна була змушена шукати нові шляхи зміцнення національної безпеки та модернізації своєї армії. У відповідь на російську агресію активізувалась військово-технічна співпраця між Україною та Туреччиною, що стало важливим етапом у підвищенні обороноздатності України. Найбільш помітним аспектом цієї співпраці стало постачання ударних БПЛА Bayraktar TB2, які показали свою високу ефективність у бойових умовах проти російських військ. Це партнерство стало не лише важливим для оборони України, але й для демонстрації нових підходів до ведення війни, де технології та інновації стають важливими факторами на полі бою.

Bayraktar TB2 є турецьким ударним оперативно-тактичним безпілотним літальним апаратом, що має значну тривалість польоту [4, с. 62]. Розробка цього БПЛА стала відповіддю на заборону з боку США на експорт безпілотників до Туреччини через побоювання їх використання проти Робітничої партії Курдистану. Цей безпілотник активно застосовувався Туреччиною в різних військових операціях, зокрема в Сирії під час операції «Весняний щит» в 2020 році, а також у Лівії та Карабаху, де він використовувався для точних ударів по ворожих цілях, таких як танки, оборонні споруди та техніка супротивника. Завдяки своїй

високій маневреності та здатності до тривалих польотів, Bayraktar TB2 став ефективним інструментом у боротьбі з різними типами цілей на полі бою, що забезпечило йому статус одного з найбільш популярних БПЛА серед союзників України.

В Україні Bayraktar TB2 вперше був використаний у 2018 році, коли було закуплено шість апаратів. Цей крок став основою для значного посилення оборонного потенціалу Збройних Сил України, особливо на Сході країни, де БПЛА продемонстрували свою ефективність у боротьбі з російськими найманцями. Зокрема, 26 жовтня 2021 року українські сили застосували Bayraktar TB2 для знищення ворожих позицій, зокрема гаубиць, що обстрілювали українські позиції, порушуючи Мінські угоди. У 2022 році, під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну, ці безпілотники продовжили демонструвати свою високу боєздатність, знищуючи велику кількість техніки та військових об'єктів противника на різних ділянках фронту. Одним із найбільш відомих епізодів стала операція на Сумщині, де було знищено понад 100 танків і 20 установок «Град».

Крім того, завдяки високій маневреності та здатності до точних ударів, Bayraktar TB2 також неодноразово ліквідував важливі ворожі об'єкти, такі як системи радіоелектронної боротьби та командні пункти. Одним із найбільш знакових випадків стало знищення на тимчасово окупованому агресором острові Зміїний російських зенітних установок та командного пункту, що суттєво ослабило бойову здатність окупантів. Турецькі безпілотники також використовувались для нанесення точкових ударів по складам боєприпасів і техніці, що дозволяло знижувати ресурси агресора, не ризикуючи життям українських військових. Операції за участю Bayraktar були успішно проведені також в Київській області, де були знищені системи РЕБ та важка техніка російських сил під час наступу на Київ.

Завдяки укладанню низки політичних та військових угод між Україною та Туреччиною, країни змогли значно посилити свою співпрацю в галузі військової підготовки, інвестування в розвиток військових технологій, а також організації логістики та кібернетичного захисту. Однією з важливих угод стало підписання у лютому 2022 року Рамкової угоди про співпрацю в сфері високих технологій, авіаційній та космічних галузях, що дозволило Україні започаткувати виробництво безпілотників Bayraktar на території країни.

Станом на жовтень 2024 року будівництво заводу було завершено на 80%, і його відкриття планується на серпень 2025 року. Це стане

важливим етапом у зміцненні обороноздатності України, оскільки власне виробництво безпілотників забезпечить країну необхідними ресурсами для довготривалої оборони і знизить залежність від зовнішніх постачальників. Крім того, створення сервісних центрів для обслуговування та модернізації БПЛА дозволить підтримувати високий рівень безздатності цих апаратів протягом усього терміну їх служби.

Турецька компанія Baykar Defence, яка займається виробництвом безпілотників Bayraktar, також планує розширювати співпрацю з Україною й в інших сферах, зокрема в галузі кібербезпеки, логістики та військової підготовки, що дозволить не тільки посилити оборонні можливості України, але й створить можливості для розвитку українських високотехнологічних підприємств.

Важливим кроком у військово-технічній співпраці став також розвиток інших типів БПЛА, таких як KARGU, розроблений компанією STM [3, с. 191]. Ці автономні дрони призначені для виконання ударних місій та здатні здійснювати пошук і знищення ворожих цілей без участі операторів на місці. Вони можуть діяти в умовах, де традиційна бойова техніка має обмеження, та ефективно знищувати важку техніку, укріплення та інші стратегічні об'єкти супротивника. З урахуванням високої маневреності та можливості автономного виконання завдань, KARGU також має потенціал стати важливим елементом у системі оборони України.

Враховуючи досвід Туреччини у розвитку оборонно-промислового комплексу та впровадження сучасних технологій у військову сферу, ми доходимо висновку, що співпраця між Україною та Туреччиною має великий потенціал для подальшого посилення обороноздатності України. Безпілотники, зокрема Bayraktar TB2, які активно використовуються у бойових діях, продемонстрували і продовжують демонструвати високу ефективність та здатність змінювати хід операцій. Водночас робота турецьких безпілотників яскраво ілюструє технологічну перевагу Туреччини над багатьма іншими країнами, зокрема й над Росією, яка суттєво відстає у розвитку та впровадженні нових технологій. Вторгнення агресора довело, що, незважаючи на заяви про «другу армію світу», Російська Федерація не змогла впровадити сучасні підходи у свою військову промисловість і виявилась неготовою протистояти сучасним високотехнологічним засобам.

Цей досвід також підкреслює важливість продовження вивчення нових підходів до військової співпраці та розвитку технологічних інновацій у галузі безпеки. Вивчення ефективності інтеграції таких

технологій, як безпілотники, а також аналіз правових механізмів, що регулюють міжнародну співпрацю у цій сфері, є важливими аспектами для подальших досліджень. Оцінка можливих економічних, політичних та стратегічних наслідків цих процесів, зокрема в контексті міжнародних альянсів і безпекових ініціатив, може допомогти глибше зрозуміти перспективи розвитку сучасних військових технологій на світовій арені.

Список використаних джерел:

1. Кудирко Л.П., Ватах Ю. О. Стратегічне партнерство України та Туреччини у військово-торговельній сфері. *Економічний простір*. №191. 2024. С. 185-192.
2. Пашков В. Стратегічне партнерство України та Туреччини на сучасному етапі: від символізму до прагматичної співпраці. *Україна в умовах трансформації міжнародної системи. VIII Міжнародна наукова конференція 9 травня 2022 року*. 2022. С. 85-93.
3. Семенко О., Остапець О. Сучасні особливості бенчмаркінгу оборонно-промислової індустрії Туреччини у контексті досвіду для України. *Social Development and Security*. №13.4. 2023. С. 185-202.
4. Шуточкін В. Військово-політична співпраця України та Туреччини як складова протидії збройної агресії путінської росії. *Young Scholars Grinchenko–Seton International Journal*. №4.4. 2022. С. 58-70.
5. Çalışkan B. Two allies in the Black Sea: Turkey-Ukraine defense industry relations. *INSAMER*. 2019. 3 p.
6. Lin-Greenberg, E. The Dawn of Drone Diplomacy. *Foreign Affairs*. 2022. December, 20.

Тарасов Макар Тарасович,
здобувач вищої освіти

Державний університет «Київський авіаційний університет»
7491287@stud.kai.edu.ua

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ

У сучасному інформаційному суспільстві цифровізація стала не лише технічним інструментом модернізації, а й засобом соціального,

культурного та політичного впливу. Релігійні організації в Україні активно використовують цифрові технології для розширення свого впливу, адаптуючись до нових умов глобального цифрового середовища та національних стратегій цифрової трансформації.

З початку 2020-х років в Україні спостерігається інтенсивне впровадження цифрових сервісів, зокрема в межах стратегії цифрової трансформації «Держава у смартфоні». Цей процес створив нові можливості для різних соціальних акторів, включаючи релігійні організації, які адаптувалися до нових умов комунікації, розширивши присутність у соціальних мережах, на відеоплатформах, у мобільних застосунках і навіть у сфері віртуальної реальності.

Православні церкви, протестантські громади та інші релігійні структури все активніше використовують онлайн-трансляції богослужінь, подкасти, Telegram-канали, YouTube-канали, що дозволяє не лише підтримувати контакт із вірянами в умовах криз (зокрема пандемії COVID-19 або повномасштабної війни), але й здійснювати ідеологічний та політичний вплив. Особливо це помітно в контексті зростаючої поляризації в українському суспільстві, де релігійна риторика все частіше супроводжується політичними меседжами, що стосуються, зокрема, питань національної ідентичності, ставлення до Росії, підтримки Збройних Сил України, або спротиву західним ліберальним цінностям.

У контексті війни релігійні організації відіграють особливу роль як стабілізуючий або, навпаки, мобілізуючий фактор, використовуючи діджитал-інструменти для поширення свого наративу. Цей вплив може реалізовуватися через створення інформаційних кампаній, просування патріотичних ініціатив або через політичну підтримку тих чи інших сил. Таким чином, цифровізація відкрила новий вимір для політичної активності релігійних структур в Україні.

Однак така активність викликає потребу в нормативному регулюванні та формуванні суспільного запиту на прозорість релігійної комунікації в цифровому просторі. Водночас важливо не допустити обмеження свободи віросповідання чи цензури, що суперечитиме демократичним принципам.

Отже, цифровізація стала не лише засобом модернізації релігійної сфери, але й потужним інструментом формування громадської думки, зокрема в умовах політичної нестабільності та соціальних трансформацій. Актуальність цього питання зростає з урахуванням необхідності впровадження збалансованої державної політики, яка враховує як свободу слова, так і потребу в інформаційній безпеці.

Список використаних джерел:

1. Стратегія цифрової трансформації України – Міністерство цифрової трансформації України, 2021.
2. Савченко А. В. Релігія і медіа: взаємодія у цифрову епоху. – К.: Либідь, 2020.
3. Діджиталізація в релігійному середовищі: можливості та виклики // Релігія в Україні, 2023.
4. Релігія під час війни: аналітична доповідь. – Інститут релігійної свободи, 2023.

Товпига Катерина Юріївна
Здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
7956990@stud.kai.edu.ua
Третяк Олексій Анатолійович, д.політ.н., проф.
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

СТРАТЕГІЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА ЕММАНУЕЛЯ МАКРОНА У ВРЕГУЛЮВАННІ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, питання дипломатичного вирішення конфлікту стало одним з основних викликів для світової спільноти. Франція, як одна з провідних країн Європейського Союзу, відіграє важливу роль у формуванні спільної стратегії реагування на загрозу, яку представляє Росія для європейської безпеки. Президент Франції Еммануель Макрон, який був переобраний у квітні 2022 року, продовжує підтримувати дипломатичний діалог, одночасно збільшуючи допомогу Україні та зміцнюючи обороноздатність ЄС.

У рамках своєї дипломатичної стратегії Макрон неодноразово ініціював переговори з російським керівництвом для пошуку шляхів припинення агресії та забезпечення стабільності в Європі. Водночас Франція активно підтримує Україну в її боротьбі за незалежність, надаючи військову, економічну та гуманітарну допомогу, а також відіграє ключову роль у санкційній політиці ЄС щодо Росії. У сучасних умовах, коли загроза з боку Росії залишається високою для всіх країн ЄС,

стратегія дипломатичного посередництва Макрона стикається з новими викликами і потребує перегляду в контексті змін у глобальній архітектурі безпеки.

Одним із важливих аспектів дипломатичної політики Макрона стало поєднання санкційного тиску на Росію з відкритістю до переговорів, спрямованих на зменшення загрози для Європи. У рамках цієї стратегії Франція підтримує економічні санкції ЄС, спрямовані на ослаблення військового потенціалу агресора, та бере участь у програмі військової допомоги Україні, включаючи постачання сучасного озброєння та навчання українських військових.

Збереження єдності Європи у відповідь на російську агресію стало ще одним важливим напрямком діяльності Макрона. Він регулярно підкреслює потребу зміцнення стратегічної автономії ЄС, зокрема через розвиток оборонних ініціатив, таких як Європейський оборонний фонд та програма PESCO. У цьому контексті Франція активно закликає до створення європейських механізмів швидкого реагування на кризові ситуації, що є важливим елементом зміцнення регіональної безпеки.

Окрім безпекових питань, дипломатична діяльність Макрона також спрямована на боротьбу з гібридними загрозами, такими як енергетичний шантаж і дезінформація. Франція підтримує ініціативи ЄС щодо зменшення залежності від російських енергоресурсів та сприяє розвитку альтернативних джерел енергії. Також Франція активно працює проти інформаційних атак і пропаганди з боку Росії, які спрямовані на дестабілізацію європейського суспільства.

Актуальність цих питань підсилюється загрозою поширення війни за межі України, що є серйозним викликом для безпеки всього ЄС. Росія використовує ядерний шантаж, проводить кібератаки на інфраструктуру країн-членів ЄС і намагається розколоти європейське суспільство, підтримуючи радикальні політичні рухи. У відповідь Франція разом із партнерами працює над зміцненням оборонних альянсів та посиленням санкційного режиму для зменшення здатності агресора вести тривалу війну.

Висновок

Отже, дипломатичне посередництво Еммануеля Макрона у врегулюванні російсько-української війни під час його другого президентського терміну охоплює як спроби знайти шляхи до переговорів, так і рішучу підтримку України на міжнародній арені. Його стратегія спрямована на зміцнення європейської безпеки, протидію

загрозам з боку Росії та укріплення єдності Європейського Союзу в умовах викликів, пов'язаних із війною.

Список використаних джерел:

1. Франція адаптує програми підготовки військових для України URL: <https://armyinform.com.ua/2024/11/14/francziya-adaptuye-programy-pidgotovky-vijskovyh-dlya-ukrayiny/> (дата звернення: 18.03.2025).

2. Спільно інвестувати більше в оборону Європи URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D1%96%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%B5-%D0%B2-%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%83-%D1%94%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B8_uk (дата звернення: 20.03.2025).

3. Досвід енергетичного нагляду ЄС: Франція URL: <https://sies.gov.ua/news/dosvid-enerhetychnoho-nahliadu-ies-frantsiia> (дата звернення: 18.03.2025).

4. Спільна декларація України та Французької Республіки URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-ukrayini-ta-francuzkoji-respubliki-82897> (дата звернення: 21.03.2025).

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ

Війна в Україні стала великим потрясінням для українського суспільства та для всього світу. Війна спонукала швидко реагувати на зміни, які відбувалися навколо. Ці події стали глибоким потрясінням, що торкнулося всіх сфер життя, зокрема професійних орієнтирів молоді. Зміни, викликані бойовими діями, масовою міграцією, руйнуванням інфраструктури та трансформацією освітнього простору, зумовили нові вектори розвитку для молодого покоління. Варто зазначити, що за період пандемії та воєнного стану Україна втратила значну частину свого людського капіталу: оцінка цих втрат та розробка пропозицій щодо їх відновлення є особливо актуальним у контексті необхідності відновлення економіки України у повоєнний період.

Людський капітал є одним із ключових чинників розвитку економіки країни, визначає її потенціал, конкурентоспроможність, забезпечує формування національного доходу. Темпи економічного розвитку, розмах інновацій та інноваційних рішень у різних соціально-економічних сферах країни, рівень суспільного розвитку визначаються якістю людського капіталу. Погіршення освітньої складової формування людського капіталу внаслідок обмежень, викликаних пандемією COVID-19 в Україні, посилюється через бойові дії. Активні військові дії на території України негативно вплинули на економіку країни, на всі її основні складові. Особливої актуальності набувають проблеми формування якісного людського капіталу для післявоєнного відновлення України.

Станом на 2024 рік втрати та прогалини в навчанні в Україні є частиною ширшої економічної проблеми – значних втрат людського капіталу. Це реальна проблема післявоєнного відновлення економіки України, оскільки кількість «носіїв» людського капіталу – населення працездатного віку та населення України в цілому – значно зменшується. Питання людського капіталу та його впливу на розвиток країн обговорюється на полях саміту Всесвітнього економічного форуму (2017).

Саме людський капітал виступає однією з рушійних сил економічного розвитку та формує потенціал процвітання суспільства. У звіті Українського інституту майбутнього людський капітал визначається як сукупність усього, від чого залежить продуктивність праці в поєднанні з його внеском у досягнення розвитку всіх сфер соціально-економічного життя. Тобто людський капітал є одним із активних факторів, що сприяє розвитку суспільства та виступає потенціалом такого розвитку. Узагальнюючи результати досліджень про структуру людського капіталу щодо основних компонентів можна виділити такі елементи: здібності, освіта, навички, мотивація. Зазначені складові елементи є базовими, які значною мірою визначають людський капітал. Серед інших складових компонентів науковці виділяють: кваліфікацію, здоров'я, досвід, самоорганізацію, самовдосконалення, психологічні особливості, талант, розвиток нестандартного мислення та культурний розвиток.

Основні складові людського капіталу характеризуються трьома групами показників. Перша група – демографічна, включає народжуваність, смертність, міграційні процеси тощо. Друга група – освітня, а саме якість отриманої освіти та забезпеченість населення різними рівнями освіти. Третя – здоров'я, зумовлене якістю навколишнього середовища, тривалістю життя, доступністю медичних послуг. У цій тріаді саме якість освіти стає важливою складовою формування людського капіталу через її безпосередній зв'язок з отриманням економічних результатів у майбутньому [1].

Однак, у зв'язку з обмеженістю ресурсів, Україна не має змоги повною мірою фінансувати освітню сферу та забезпечувати підтримку громадянам за кордоном, тому важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні партнери.

24 лютого 2022 року, внаслідок воєнної агресії росії проти України, Указом Президента №64/2022 було запроваджено воєнний стан, що призвело до радикальних змін в усіх сферах суспільного життя, зокрема й в освіті. Впровадження режиму воєнного стану актуалізувало необхідність вирішення низки першочергових завдань щодо формату освітнього процесу, забезпечення його безперервності, безпеки учасників освітнього процесу, а також збереження якості освіти та її доступності для громадян. Відповідно до Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного, надзвичайного стану або надзвичайної ситуації" від 15.03.2022 №2126-IX¹, Закон України "Про освіту" (2017) було доповнено статтею 57-1 "Державні гарантії в умовах воєнного, надзвичайного стану або

надзвичайної ситуації". У ній визначено гарантії для здобувачів освіти та працівників щодо організації дистанційного або іншого безпечного формату навчання. Для реалізації цих гарантії органи управління освітою були наділені повноваженнями оперативно ухвалювати рішення щодо змісту й формату освітнього процесу в умовах воєнного стану.

Питання захисту освіти, забезпечення її доступності в умовах воєнних конфліктів, а також відновлення освітнього процесу і його якості після завершення бойових дій перебувають у центрі уваги різних міжнародних організацій, таких як ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Міжвідомча мережа з питань освіти в надзвичайних ситуаціях (INEE), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), Міжнародний інститут досліджень миру (PRIO), Глобальна коаліція із захисту освітніх установ від нападів (GCPEA) тощо. Рекомендації цих організацій ґрунтуються на досвіді аналізу широкого спектру воєнних конфліктів — як міжнародних, так і внутрішніх. Як засвідчує міжнародна практика, роль освіти в умовах війни є особливо важливою. Зокрема, в Декларації безпечних шкіл — міждержавному політичному зобов'язанні 114 країн, розробленому в рамках ООН — наголошено, що "освітня система може захистити дітей і молодь від смерті, поранень і експлуатації, забезпечуючи чіткий розпорядок та стабільність; вона може зменшити психологічний вплив збройного конфлікту та надати доступ до інших життєво необхідних послуг".

Документи міжнародних організацій — Декларація безпечних шкіл, Мінімальні стандарти в освіті, План дій щодо захисту освіти від нападів і військового використання — визначають необхідність реалізації комплексної урядової стратегії для оптимального функціонування освітньої системи в умовах кризи. Така стратегія охоплює ключові напрями діяльності: моніторинг нападів на учасників освітнього процесу та інфраструктуру; впровадження альтернативних форм надання освітніх послуг; адаптацію змісту освіти до умов воєнного часу; підтримку педагогів, створення безпечних умов праці, професійний розвиток і набуття компетентностей у сфері безпеки; співпрацю з місцевими громадами та міжнародними організаціями, що займаються питаннями освіти в умовах надзвичайних ситуацій, збройних конфліктів і тривалих криз [2].

Таким чином, повномасштабна війна стала каталізатором глибоких змін у професійних орієнтирах української молоді. На тлі втрати значної

частини людського капіталу та освітніх можливостей, особливого значення набуває міжнародна підтримка, яка сприяє збереженню доступу до якісної освіти та розвитку нових компетенцій. Формування високоякісного людського капіталу є ключовим чинником для повоєнного відновлення країни, її економічного зростання та інтеграції у глобальний простір. Українська молодь, адаптована до нових реалій і підтримана міжнародною спільнотою, здатна стати рушійною силою модернізації та стійкого розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Ponomarenko, V., & Pysarchuk, O. (2024). Peculiarities of the impact of learning losses on the formation of human capital in Ukraine under martial law.
2. Ілійчук Л., Цюняк О. та Воробець О. (2024). Забезпечення якості та доступності освіти в умовах війни: орієнтири та ініціативи міжнародної спільноти. Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 11 (1), 39–49. <https://doi.org/10.15330/jpnu.11.1.39-49>

Anastasiia Tymbaliuk
Student

8454623@stud.kai.edu.ua

Maksym Yali,

Candidate of Political Sciences,

Senior Research Fellow,

Professor of the Department of International Relations

and Strategic Studies

State University “Kyiv Aviation Institute”

maksym.yali@npp.kai.edu.ua

CYBERSECURITY: CHALLENGES AND THREATS

In our current digital age, cybersecurity is a major issue for individuals, companies, and governments. As technology progresses quickly, the number and complexity of cyberattacks have increased, putting essential systems at risk. The effects of these attacks are extensive, affecting everything from personal privacy to the security of nations. With ongoing technological advancements, protecting sensitive information and ensuring the reliability of

digital systems has become more challenging. This paper will examine the main challenges and threats in cybersecurity, offering a detailed look at the present state of cyber defense, new trends, and the changing nature of cybercrime.

Specifically, it will address the difficulties posed by the rising number of cyberattacks, the weaknesses in current technology, the lack of awareness about cybersecurity, and the necessity for global collaboration to tackle these problems.

1. Increasing Cyber Threats

The world of cybersecurity is always changing as hackers use various techniques to infiltrate digital systems. These threats not only affect individuals but also put businesses, governments, and essential services at risk, leading to financial losses, theft of intellectual property, and the possibility of major disruptions. The range and complexity of cyberattacks are increasing, with cybercriminals becoming more advanced and organized.

Phishing: This is one of the most prevalent types of cyberattacks, where fake emails or websites trick people into giving away personal information like passwords, bank account details, and social security numbers. A report from the Anti-Phishing Working Group (APWG, 2024) [1] revealed that phishing attacks made up 83% of all cyberattacks in the first quarter of the year. These attacks can be hard to spot and may lead to identity theft or unauthorized access to accounts.

Malware: Malware is any harmful software created to disrupt or damage a system. It can be used to steal sensitive data, monitor users, or even take control of infected devices. New developments in malware, like polymorphic malware that alters its code to evade detection, have made it tougher for traditional antivirus software to effectively tackle these threats.

Ransomware: This type of attack locks a victim's files and demands payment for the decryption key. Ransomware incidents have surged, particularly targeting healthcare facilities, local governments, and schools. In 2021, the FBI reported that ransomware attacks resulted in losses exceeding \$29.1 billion, underscoring the seriousness of the problem. Notable incidents, such as the Colonial Pipeline attack in 2021 [2], showed how ransomware can disrupt vital infrastructure and affect entire sectors.

Denial-of-Service (DoS) Attacks: DoS attacks flood a server or network with excessive traffic, rendering it unavailable to legitimate users.

2. Weaknesses in Today's Technology

The growing dependence on interconnected technology has broadened the potential targets for cybercriminals. Although modern technologies provide

convenience and efficiency, they also create new weaknesses that hackers can take advantage of. This section will explore some significant technological innovations and how they are being exploited by cybercriminals.

Internet of Things (IoT): IoT devices, ranging from smart thermostats to connected cameras, frequently lack adequate security measures to prevent unauthorized access. Many of these devices come with weak passwords or default settings that are easy for cybercriminals to exploit. According to a study by the Ponemon Institute, 61% of IoT devices are susceptible to security breaches, and by 2025, there will be over 41 billion IoT devices online, increasing the number of potential targets for cyberattacks [3].

Cloud Computing: Cloud services have transformed how businesses manage and access data, but they also bring significant cybersecurity challenges. As companies transfer sensitive information to cloud platforms, they often neglect to secure their cloud infrastructure properly. Cybercriminals frequently target cloud services to steal data or disrupt business operations. For instance, in 2020, a breach of Microsoft's Azure cloud service compromised the personal data of more than 250 million customers, underscoring the vulnerability of cloud services to data breaches and attacks [4].

Artificial Intelligence (AI): While AI can improve cybersecurity by facilitating quicker threat detection and response, it also has a darker side. Cybercriminals can leverage AI to automate their attacks, analyze vast amounts of data, and exploit system vulnerabilities more effectively. For example, AI-driven malware can change its behavior to avoid detection by conventional security measures. As AI technology continues to evolve, it is expected to play a more significant role in both enhancing and threatening cybersecurity efforts.

3. Insufficient Cybersecurity Awareness

One major obstacle to enhancing cybersecurity is the widespread lack of knowledge and understanding regarding best practices. Many people and organizations do not fully grasp the significance of protecting their personal data and digital infrastructures. This ignorance leaves them more vulnerable to cyberattacks and raises the overall chances of security breaches.

Human Error: Social engineering tactics, like phishing and pretexting, take advantage of human mistakes by tricking individuals into revealing confidential information. For instance, employees might accidentally click on a harmful link in an email or fail to spot a fake website. A report from IBM(2024) [5] highlights that human error accounts for 95% of security breaches, emphasizing the urgent need for education and training in cybersecurity.

Employee Training: Although numerous organizations put money into technical security solutions, they often overlook the necessity of training their employees. Workers are typically the first line of defense against cyber threats, and without adequate training, they might unintentionally jeopardize security by clicking on phishing links or downloading harmful files. Implementing regular training sessions, security awareness initiatives, and simulated phishing exercises can significantly reduce these risks.

4. The Importance of Government and Global Collaboration

Governments and international organizations are vital in improving cybersecurity. National security agencies and law enforcement are collaborating to investigate and tackle cybercrime. Since cyberattacks frequently cross national borders, international cooperation is necessary to create a unified strategy for security and to develop effective laws and regulations [6].

Cybersecurity frameworks and policies, like the EU's General Data Protection Regulation (GDPR) and the US National Cybersecurity Strategy, are designed to establish standards for safeguarding data and systems.

Additionally, partnerships between the public and private sectors are becoming increasingly significant in combating cybercrime, as tech companies and government agencies work together to share information and resources.

Conclusion

To sum up, the changing world of cybersecurity brings various challenges and dangers that demand ongoing innovation and teamwork. As technology progresses, cybercriminals also enhance their methods. It is essential for governments, organizations, and individuals to remain alert and take initiative in combating cyber threats. Raising awareness about cybersecurity, investing in advanced technologies, and enhancing global cooperation are vital actions needed to protect our digital future.

References:

1. Anti-Phishing Working Group. (2024). *Phishing Activity Trends Report Q4 – 4th quarter of 2024*. - [Electronic resource] - Retrieved from: https://docs.apwg.org/reports/apwg_trends_report_q4_2024.pdf
2. FBI. (2021). *Ransomware Attacks Result in Losses Exceeding \$29.1 Billion*. – 12.02.2021 - [Electronic resource] - Retrieved from: <https://www.washingtontimes.com/news/2021/feb/12/fbi-reports-flood-of-ransomware-attacks-at-close-o/>

3. Ponemon Institute. (2021). *Internet of Things (IoT) Security Report*. - 06.2021 - [Electronic resource] - Retrieved from: <https://www.proquest.com/openview/01c4b1d96fd88f9088db5fb410e1eb70/1?cbl=18750&diss=y&pq-origsite=gscholar>

4. Microsoft. (2020). *Breach of Azure Cloud Platform Compromises 250 Million Users' Data*. - 22.01.2020 - [Electronic resource] - Retrieved from: <https://www.forbes.com/sites/daveywinder/2020/01/22/microsoft-security-shocker-as-250-million-customer-records-exposed-online/>

5. IBM Security. (2024). *Cost of a Data Breach Report*. - [Electronic resource] - Retrieved from: <https://www.ibm.com/reports/data-breach>

6. EU4Digital. (a.n.d.). *Cybersecurity Guidelines for the Eastern Partner Countries*. - 06.2020 - [Electronic resource] - Retrieved from: <https://eufordigital.eu/library/cybersecurity-guidelines-for-the-eastern-partner-countries/>

Федоренко Яніна Анатоліївна
доктор історичних наук, професор
доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін
Національного університету цивільного захисту України
м. Черкаси, Україна
yanava@ukr.net

ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ТЕРОРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУСПІЛЬСТВА

У сучасному світі тероризм трансформувався в масштабне і складне соціально-політичне явище глобального значення, яке має системну основу й обумовлене основними політичними, економічними і соціальними протиріччями міжнародного життя, а, отже, становить загрозу всьому світовому порядку, стабільності, демократії та негативно позначається на безпечному існуванні усіх держав.

На даний час офіційно визнано терористичними 57 організацій. Серед найбільш масштабних необхідно виділити такі як Аль-Каїда, ІДІЛ та Талібан.

Своєрідною віхою еволюції традиційного міжнародного тероризму стала «Аль-Каїда», деструктивна діяльність якої, на думку політологів, започаткувала сучасний етап розвитку міжнародного тероризму. Аль-Каїда належить до організацій так званого мережевого типу, оскільки

вона не прив'язана до конкретної країни, не має чіткої вертикалі та ієрархії управління. Датою її створення однієї можна вважати 11 серпня 1988 року. Тоді майбутній лідер і очільник організації Усама бен Ладен й керівник «Єгипетського ісламського джихаду» Абдулла Аззама прийняли рішення об'єднати свої зусилля для повалення світської влади в ісламських державах і створенні так званого Великого ісламського халіфату. Продумуючи структуру майбутнього терористичного угруповання, Бен Ладен відразу відмовився від ланцюжка «Держава-спонсор – керівництво угруповання – польові командири – бойовики», віддавши перевагу горизонтальній мережевій структурі незалежних одна від одної «комірок», які об'єднуючись, утворювали терористичну мережу будь-якої географічної розосередженості [2].

Перші згадки про діяльність «Аль-Каїди» трапляються під час війни в Афганістані. Після того, як Радянський союз вивів із країни свої війська, бойовики обрали собі нову мішень – Сполучені Штати Америки. У 1998-му, після терактів у столицях Кенії і Танзанії, «Аль-Каїду» почали називати терористичною організацією №1. Однак широко відомою на увесь ця терористична організація стала після подій 11 вересня 2001-го року, які ознаменували собою серію масштабних терактів у Сполучених Штатах Америки. Тоді, дев'ятнадцять терористів захопили чотири пасажирські авіалайнери. Два літаки направили у вежі Всесвітнього торгового центру, розташовані в південній частині Манхеттена в Нью-Йорку, які після зіткнення із авіатранспортом обрушилися, спричинивши загибель тисяч мирних жителів. Відповідальність за вчинення терору на себе взяла саме Аль-Каїда. Третій літак був спрямований в будівлю Пентагону у Вашингтоні, четвертий – впав у штаті Пенсільванія. За даними американських правоохоронців, теракт ретельно планували – терористи розділилися на чотири групи, в кожній з яких був бойовик з навичками управління літаком. У результаті страшної трагедії загинули 2977 осіб, а 24 – досі вважають зниклими безвісти.

За час свого існування «Аль-Каїда» взяла відповідальність більше ніж за 20 терактів. Широковідомим і одним із найбільш кривавих став напад на редакцію журналу Charlie Hebdo 7 січня 2015 року. Тоді бойовики розстріляли 12 осіб, 11 отримали поранення [3]. Сьогодні підрозділи «Аль-Каїди» базуються в Ємені, Іраку, Алжирі, Афганістані. Після знищення Усами бен Ладена внаслідок спецоперації, проведеної американськими військами, організацію очолював до 2022 року 60-річний хірург Айман Мухаммед Рабіє аз-Завахірі, проголошений терористом №2. Після його вбивства, формальним лідером терористичної організації

проголошений Сеїф аль-Адель, колишній офіцер єгипетських сил спеціального призначення [9]

Найбільш сумно відомим на сьогодні є ще одне терористичне угруповання «Ісламська держава Іраку та Леванту» (ІДІЛ), котра з'явилася в 2006 р. в результаті злиття 11 радикальних ісламських угруповань у складі згаданої вище «Аль-Каїди». У 2013 р. ІДІЛ поширило свою діяльність на Сирію та вступило у війну на боці антиурядових сил. Після цього «Аль-Каїда» відмовилася від «Ісламської держави». Це не завадило 29 червня 2014 р. терористам ІДІЛ оголосити про створення халіфату, тобто ісламської теократичної держави, та почати агресивно захоплювати інші території, котрі перебували у складі азійських та африканських держав. Зокрема, у 2015 році терористичному угрупованню вдалося захопити територію з населенням 10 млн. чоловік в Іраку і Сирії, і запровадити номінальний контроль над маленькими областями Лівії, Нігерії й провінції Нангархар в східному Афганістані. Самим жажливим було те, що терористичне угруповання також діяло та мало можливість поширити свою владу в інших частинах світу, в тому числі Південній Азії.

На території, що знаходилася під контролем ІДІЛ, було встановлено надзвичайно сурові закони. Варто зазначити, що ідеологія «Ісламської держави» заснована на ваххабізмі – релігійно-політичному русі, який закликає повернутися до витоків ісламу, тобто до найсуворіших обмежень та середньовічних покарань. Саме тому ідеологічні основи політики «Ісламської держави» ґрунтуються на беззаперечному дотриманні шаріату – сукупності ісламських норм, законів і простих настанов у повсякденному житті. Зокрема, чоловіки мають носити бороду, жінки – чадру. Заборонені алкоголь і тютюн. Порушення караються побиттям або стратою [4].

Беззаперечно, найжахливіша складова діяльності ІДІЛу – це організація масових терористичних актів не тільки в країнах Сходу й Північної Африки, а й Західної Європи та США, в яких гинуть сотні мирних людей. Як приклад можна привести найбільш резонансні події. Зокрема, 13 й 14 листопада 2015 року відбулася серія терактів, в X та XI округах Парижа та місті Сен-Дені, відповідальність за які взяла ІДІЛ. Майже одночасно відбулися кілька інцидентів: вибухи біля стадіону «Стад де Франс», де проходив товариський матч між збірними Франції та Німеччини, на якому був присутній тогочасний президент Франсуа Олланд, розстріл відвідувачів ресторану, а також інцидент із заручниками в театрі Батаклан. Загалом тоді загинуло близько 129 осіб.

14 липня 2016 року в французькому місті Ніцца стався ще один теракт. Близько 22:30 вантажний автомобіль Renault Midlum протаранив натовп людей, що зібрався на Англійській набережній, спостерігаючи за феєрверком з нагоди національного свята – Дня взяття Бастилії. Вантажівка проїхала 100 м перед тим як заїхати у натовп, та продовжила рух близько 2 км. в скупченні людей, рухаючись зигзагами для того, щоб травмувати якомога більше людей. Керував автомобілем 31-річний громадянин Франції туніського походження. Поліція почала стріляти в машину, вбивши водія та перервавши атаку, внаслідок якої загинуло 84 особи та більше 100 – травмовано [8].

Ще один теракт стався у столиці Федеративної Республіки Німеччина Берліні. 19 грудня 2016, о 20:14 за місцевим часом, чоловік скерував вкрадену вантажівку у Різдвяний ярмарок на площі Брайтшайдплац в берлінському районі Шарлоттенбург, вбивши 12 людей [1]. 3 червня 2017 року також сталася серія терактів у ще одному європейському місті, столиці Сполученого Королівства – Лондоні. Близько 22:08 (BST) вантажівка на швидкості близько 50 миль на годину наїхала людей, які перебували на пішохідній частині Лондонського мосту. Крім того, невідома особа здійснила збройний напад на ресторан поблизу від ринку Боро-Маркет, поранивши двох чоловік ножем; через напад поліція змушена була відкрити вогонь. Також поліція повідомила про інцидент у районі Воксголл. Загинуло 8 осіб [7].

Проти даного терористичного угруповання постійно проводяться заходи, спрямовані на звільнення територій, які воно оголосило своїм халіфатом. Так, в грудні 2017 року Сирійські урядові війська та їхні союзники очистили останні ізольовані райони, підконтрольні «Ісламській державі» на західному березі річки Євфрат. Однак, джихадисти залишаються все ще присутніми у районах на східному березі річки на півночі провінції Дейр-ез-Зор, багатої на нафту. Найбільша їхня кількість знаходиться на східній частині Євфрату [6].

Не менш агресивним за своєю суттю є терористичний рух Талібан, що виник у 1994 році, і який Рада безпеки ООН визнала в 2003 році терористичною організацією. Станом на 2014 рік Талібан фактично контролював близько 70% території Афганістану, в тому числі провінції Гільменд, Кандагар, Пактія, Урузган, Нурістан, Кунар, Бадахшан, Забул, тощо. На підконтрольних територіях бойовики ввели норми шаріату: заборонили музику, мистецтво, біле взуття, алкоголь [5]. Жінкам не можна з'являтися в суспільстві без родича-чоловіка і з відкритим обличчям. Крім того, дівчаткам не дозволяють отримувати освіту. Тому

досить часто об'єктом нападу для бойовиків ставали саме школи (на даний час терористами зруйновано близько 150 освітніх закладів). Таліби неодноразово викрадали десятки школярів, заявляючи про те, що дівчата повинні виходити заміж, а не вчитися

Таким чином, пройшовши тривалу еволюцію, міжнародні терористичні організації в XXI ст. стали значною глобальною проблемою сучасного світу. Вони наразі більш досконало технічно оснащені, виявляють підвищену активність у кіберпросторі та мають високий рівень самоорганізації й значні фінансові можливості для ведення своєї деструктивної діяльності. Саме тому завданням номер один для міжнародної спільноти постає розроблення ефективних заходів для боротьби та протидії міжнародному тероризмові.

Список використаних джерел:

1. Вантажівка в'їхала у натовп на різдвяному ярмарку в Берліні. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2016/12/19/7059159/>
2. Жовтенко Т. Еволюція тероризму: від «Аль-Каїди» до «Ісламської держави». *Радіо свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27363602.html>
3. Кондратишина В. Терористи, які напали на Charlie Hebdo, прирівняли карикатуру до зброї масового знищення. *iPress*. URL: https://ipress.ua/articles/terorysty_yaki_napaly_na_charlie_hebdo_pryrivnyaly_karykaturu_do_zbroi_masovogo_znyshchennya_hudozhnyk_oleksa_mann_105146.html
4. Новим лідером Аль-Каїди став колишній єгипетський спецпризначенець. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3670660-novim-liderom-alkaidi-stav-kolisnij-egipetskij-specpriznachenec.html>
5. Обличчя терору: що ми знаємо про найвідоміші терористичні організації світу. *Слово і діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2017/11/10/infografika/svit/oblychchya-teroru-myznayemo-pro-najvidomishi-terorystychni-organizaciyi-svitu>
6. Сирійська армія очистила від ІДІЛ останні райони біля Євфрату. *Мультимедійна платформа іномовлення України УКРІНФОРМ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2359944-sirijska-armia-ocistila-vid-idil-ostanni-rajoni-bila-evfratu.html>

7. Теракт у Лондоні. 24 канал.URL: https://24tv.ua/terakt__u_londoni_tag5499/

8. Теракт в Ніцці: подробиці трагедії у Франції. *РБК Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/terakt-nitstse-podrobnosti-tragedii-frantsii-1468559977.html>

9. Що таке Ісламська держава. URL: <http://official-online.com/lichnosti/stati/shho-take-islamska-derzhava/>

Шегера Діана Романівна
Здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
7516191@stud.kai.edu.ua

РОЛЬ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС У БОРОТБІ З ДЕЗІНФОРМАЦІЄЮ В ЗМІ

У XXI столітті, коли інформація поширюється миттєво, проблема дезінформації у ЗМІ набула загрозливих масштабів. Зростання соціальних медіа, автоматизованих платформ, бот-мереж та інструментів штучного інтелекту суттєво ускладнили процес перевірки достовірності інформації. Особливо гостро ця проблема постала у країнах Європейського Союзу, де інформаційна безпека стала не лише внутрішнім питанням, а й фактором геополітичної стабільності. Законодавство ЄС відіграє ключову роль у формуванні нормативної бази, яка дозволяє ефективно виявляти, попереджати та протидіяти дезінформації. Тема є актуальною у контексті глобальних викликів, таких як пандемія COVID-19, війна в Україні, втручання у вибори, кібератаки, які супроводжуються масштабними інформаційними кампаніями.

Мета: проаналізувати роль законодавства Європейського Союзу у протидії дезінформації у засобах масової інформації та оцінити ефективність його основних механізмів.

Завдання дослідження:

1.Визначити поняття «дезінформація» у контексті законодавчих актів ЄС.

2.Проаналізувати ключові нормативно-правові акти Європейського Союзу, спрямовані на боротьбу з дезінформацією.

3.Оцінити ефективність імплементації даних законів у країнах-членах ЄС.

4. Дослідити вплив цих заходів на журналістські стандарти, свободу слова та права людини.

5. Виявити виклики, що залишаються невирішеними, та окреслити перспективи вдосконалення правового поля.

Матеріали:

- Офіційні документи Європейської Комісії (Digital Services Act, Code of Practice on Disinformation, EU Action Plan against Disinformation).

- Директиви та регламенти ЄС.

- Звіти Європейської обсерваторії цифрових медіа (EDMO).

- Емпіричні дані про інформаційні кампанії, судові прецеденти.

- Аналітичні огляди міжнародних організацій (наприклад, Freedom House, Reporters Without Borders).

Методи:

- Порівняльно-правовий аналіз;

- Контент-аналіз документів;

- Кейс-стаді (на прикладі країн-членів ЄС — Німеччина, Франція, Польща);

- Метод системного підходу;

- Напівструктуроване інтерв'ю з експертами з інформаційного права (за можливості).

Дослідження ролі законодавства Європейського Союзу у боротьбі з дезінформацією в ЗМІ дозволило виокремити кілька ключових напрямів, у межах яких формується правове та регуляторне поле. Підхід ЄС до цієї проблеми є комплексним, багаторівневим та динамічним — законодавчі ініціативи постійно оновлюються відповідно до цифрових викликів.

Одним із перших вагомих кроків стало ухвалення Кодексу належної практики у боротьбі з дезінформацією (2018), який започаткував саморегуляцію цифрових платформ у межах багатосторонньої моделі. Хоча Кодекс має добровільний характер, він накладає зобов'язання на такі компанії, як Google, Meta, X (Twitter), TikTok, Microsoft. Основні його принципи — прозорість реклами, обмеження монетизації фейків, підтримка фактчекінгу та просування достовірної інформації. У 2022 році Кодекс було оновлено, розширено перелік учасників і запроваджено звітність, що наблизило його до статусу регулятивного інструменту.

Наступним етапом стало ухвалення Акту про цифрові послуги (DSA, 2022), який уже є обов'язковим до виконання. Він вимагає від платформ системного аналізу ризиків дезінформації, прозорості алгоритмів, ефективних механізмів модерації й скарг. Особливо високі

вимоги висуваються до так званих «дуже великих онлайн-платформ» (VLOPs). Крім того, створено Європейську раду з цифрових послуг, яка координує впровадження DSA.

Значним кроком став і План дій ЄС проти дезінформації (2018), який передбачає створення моніторингових груп, розвиток цифрової медіаграмотності, підтримку незалежних журналістів. У рамках цього плану було створено Європейську обсерваторію цифрових медіа (EDMO) — платформу для співпраці фактчекерів, дослідників, журналістів.

За даними EDMO та Єврокомісії, вже в перші роки дії Кодексу та Плану дій охоплення фейків на великих платформах зменшилось на 20–30% порівняно з 2016–2017 роками. Це пов'язано з маркуванням дезінформації, обмеженням реклами фейкових ресурсів та просуванням перевірених джерел. Впровадження DSA має потенціал для ще більшого ефекту, однак повна оцінка його ефективності — справа майбутнього.

Водночас залишаються значні виклики. Деякі країни-члени ЄС повільно імплементують нові правила, що створює нерівномірність результатів. Крім того, існує ризик обмеження свободи слова — надмірна модерація з боку держави чи платформ може спричинити "ефект заморожування", коли користувачі бояться висловлюватися.

Проведене дослідження засвідчило, що проблема дезінформації у засобах масової інформації є не лише інформаційною чи політичною загрозою, а й серйозним викликом для системи освіти, формування критичного мислення та інформаційної культури громадян. Законодавство Європейського Союзу у цій сфері виконує не лише функцію правового регулювання, але й має виразну педагогічну місію: воно стимулює розвиток цифрової грамотності, відповідального споживання інформації, а також сприяє вихованню активного, свідомого й соціально відповідального громадянина.

Перспективи подальших наукових пошуків виявляються надзвичайно широкими та багатовимірними.

1. Дослідження механізмів впливу цифрової освіти на стійкість молоді до дезінформації — визначення ефективних педагогічних стратегій та інструментів для впровадження критичного мислення в системі загальної середньої та вищої освіти.

2. Аналіз ролі викладача у формуванні інформаційної етики — вивчення того, як педагоги можуть впливати на медіагігієну учнів і студентів, через які дисципліни доцільніше інтегрувати теми дезінформації та цифрової безпеки.

3.Оцінка ефективності освітніх програм ЄС з медіаграмотності — аналіз діючих ініціатив (наприклад, Media Literacy Week, European Digital Education Hub) з точки зору педагогіки, визначення можливостей для їх адаптації в освітньому контексті країн-партнерів, зокрема України.

4.Розробка інноваційних міждисциплінарних підходів до викладання теми дезінформації — з урахуванням психологічних, соціологічних, технічних аспектів споживання інформації в цифрову епоху.

5.Порівняльні дослідження освітніх стратегій у країнах ЄС — з метою виявлення найуспішніших моделей інтеграції медіаосвіти в шкільні та університетські програми.

Подальше вивчення взаємозв'язку між правовими ініціативами ЄС і педагогічною практикою є надзвичайно перспективним і затребуваним. Саме через освіту та просвіту можливо не лише зменшити вплив дезінформації, а й створити стійке до маніпуляцій, критично мисляче суспільство, здатне самостійно орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі. У цьому — головна педагогічна місія боротьби з дезінформацією, яку варто підтримувати як на законодавчому, так і на науково-освітньому рівні.

Список використаних джерел:

1.European Commission. (2022, October 16). 2022 Strengthened Code of Practice on Disinformation. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>

2.European Commission. (2022, November 16). Digital Services Act (DSA) – Regulation (EU) 2022/2065. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj>

3.European External Action Service. (2018, December 5). Action Plan Against Disinformation. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/54866/action-plan-against-disinformation_en

4.EDMO – European Digital Media Observatory. (2023). Annual Report on Disinformation Trends and Best Practices. URL: <https://edmo.eu/reports>

5.Wardle, C., Derakhshan, H. (2017). Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking. Strasbourg: Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/information-disorder-report/1680764666>

Альбіна Шуть
студентка 2 курсу ОП «Міжнародні комунікації»
ННІ міжнародних відносин
КНУ імені Тараса Шевченка
shutalbina1806@gmail.com

Ольга Андрєєва
доктор політичних наук, професор
Професор кафедри міжнародної інформації
ННІ міжнародних відносин
КНУ імені Тараса Шевченка
andreevaolga@knu.ua

КОМУНІКАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ІЛОНА МАСКА ЯК БРЕНД-АМБАСАДОРА TESLA

У сучасному цифровому середовищі роль особистості у просуванні бренду зростає, що робить тему персоналізованої комунікації особливо актуальною в контексті культурної дипломатії бренду. Метою дослідження є аналіз комунікаційної стратегії Ілона Маска як бренд-амбасадора Tesla у соціальних мережах та виявлення її впливу на міжнародний імідж компанії.

Коли мова йде про автомобільну промисловість, Tesla – це перший бренд, який спадає на думку. Станом на червень 2023 року він був найдорожчим автомобільним брендом у світі, а до лютого 2024 року ринкова капіталізація Tesla становила 638,39 мільярда доларів. Щодо маркетингових досягнень Tesla має 2,6 млн підписників на YouTube і 21,6 млн підписників на X.

Комунікаційна стратегія Tesla в соціальних мережах є унікальною та значною мірою зосереджена на активній участі генерального директора компанії, Ілона Маска. Замість традиційних рекламних кампаній, Tesla покладається на органічне зростання, використовуючи соціальні мережі та особистий бренд Маска для залучення уваги та взаємодії з аудиторією.

Ілон Маск відіграє ключову роль у формуванні іміджу Tesla. Його активна присутність у соціальних мережах, особливо на платформі X (колишній Twitter), дозволяє йому безпосередньо спілкуватися з клієнтами та шанувальниками бренду. Маск часто використовує ці платформи для анонсування нових продуктів, обговорення технологічних

досягнень та відповіді на запитання користувачів, що сприяє створенню відчуття відкритості та доступності. У Ілона Маска 172,7 млн підписників на X, і його особистий обліковий запис служить фактичною маркетинговою платформою для Tesla. Ілон Маск твітує про нові продукти Tesla або нові функції, відповідаючи на коментарі споживачів у спосіб, який суперечить традиційній офіційній відповіді. Цей прямий доступ до генерального директора компанії не тільки створює хороший імідж Tesla та Ілона Маска як «наближених до клієнтів», але й підвищує лояльність до бренду.

Tesla активно використовує соціальні мережі для просування своїх продуктів та ідей. Компанія публікує відео, що демонструють технологічні можливості та процеси виробництва, надаючи аудиторії глибше розуміння продуктів. Наприклад, для підкреслення якості автомобілів Tesla інженерна команда проводила випробування в екстремальних умовах, таких як райони за Полярним колом

У підсумку, персоніфікована комунікаційна модель Tesla, втілена через діяльність Ілона Маска, демонструє новий підхід до цифрової культурної дипломатії бренду. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні ролі лідерів думок у просуванні національних цінностей через комерційні платформи, а також в аналізі ризиків такої моделі в умовах глобальної політичної чутливості.

Однак, така стратегія має і свої недоліки. Останнім часом Ілон Маск зазнає критики через свою політичну діяльність та публічні висловлювання, що впливає на сприйняття бренду Tesla. Його підтримка політичних фігур (Дональда Трампа) та участь у суперечливих ініціативах викликали протести та негативну реакцію з боку споживачів, що, в свою чергу, позначилося на продажах компанії [4].

Стратегія комунікації Tesla в соціальних мережах, зосереджена на особистому бренді Ілона Маска, принесла компанії значні переваги, дозволивши зменшити витрати на традиційну рекламу та створити лояльну спільноту прихильників. Проте, залежність від особистості Маска робить бренд вразливим до коливань його публічного іміджу. Для подальшого успіху Tesla може розглянути диверсифікацію своїх комунікаційних стратегій, щоб зменшити ризики, пов'язані з особистими діями та висловлюваннями свого керівника.

Однією з найбільш вдалих і водночас показових комунікаційних стратегій Tesla в соціальних мережах став запуск Tesla Model 3, який перетворився не просто на маркетингову кампанію, а на глобальне явище. Компанія відмовилася від традиційної реклами в ЗМІ – телевізійних

роликів, друкованих матеріалів чи білбордів – і зробила ставку на соціальні мережі, лояльну спільноту фанатів та особистий бренд Ілона Маска.

Сам Маск у Twitter (нині X) постійно дражнив аудиторію тизерами, відповідями на запити, навіть інсайдерськими деталями щодо новинки, чим поступово підігрівав інтерес до Model 3.

Така стратегія створила ефект залученості – користувачі соцмереж стали не просто спостерігачами, а учасниками створення історії бренду. Це підсилювалося великою кількістю репостів, обговорень та медіа-інтересу, які Tesla генерувала без додаткових витрат на рекламу.

Особливо важливим елементом комунікації стала ідеологічна складова: Model 3 позиціонувалася не просто як черговий електромобіль, а як символ нової епохи в автомобілебудуванні. Через соціальні мережі Tesla просувала меседжі про екологічність, інноваційність та доступність. Користувачі бачили автомобіль як частину місії – перехід до сталого майбутнього, що викликало емоційну прихильність і бажання стати частиною цього руху.

Ключовим тактичним елементом стало попереднє замовлення через онлайн-платформу. Ще до того, як Model 3 був офіційно представлений і допущений до тест-драйвів, через соціальні канали Tesla повідомила про старт прийому замовлень. Це викликало справжній інформаційний вибух – лише за кілька днів компанія отримала сотні тисяч попередніх замовлень. Масова участь користувачів і позитивне висвітлення в інтернеті створили відчуття дефіциту та ексклюзивності, що ще більше підживлювало інтерес.

Таким чином, соціальні мережі стали ядром комунікаційної стратегії Tesla, а сам запуск Model 3 – прикладом того, як можна без великих рекламних бюджетів, завдяки цілеспрямованій цифровій комунікації та харизмі лідера, перетворити випуск нового продукту на світовий інфопривід [5].

Комунікаційна стратегія Tesla в соціальних мережах стала визначальним чинником її маркетингового успіху та вирізняє компанію серед конкурентів на світовому ринку. У той час як більшість автомобільних брендів витрачають величезні бюджети на цифрову рекламу та комерційне партнерство з інфлюенсерами, Tesla зробила ставку на пряме та органічне спілкування з аудиторією, використовуючи такі платформи, як Twitter (X), Instagram та YouTube.

Ключову роль у цій стратегії відіграє Ілон Маск, чия активність у Twitter фактично замінила офіційні пресрелізи чи рекламні кампанії. Його

публікації – часто іронічні, провокативні або несподівано відкриті – регулярно стають вірусними, генеруючи мільйони взаємодій. Це дозволяє Tesla залишатися в центрі уваги без витрат на рекламу, водночас поширюючи ідеї компанії про сталий розвиток, інновації та майбутнє без викопного палива.

Особливістю комунікаційної моделі Tesla є те, що соціальні мережі для неї – це не лише канал передачі інформації, а платформа для відкритого діалогу з громадськістю. Користувачі мають змогу безпосередньо звертатися до Маска або компанії, отримувати відповіді, коментувати розробки й ділитися враженнями. Завдяки цьому формується активна онлайн-спільнота, яка виступає як потужний рушій бренду.

Ще одним важливим елементом є автентичний впливовий маркетинг. Tesla не платить інфлюенсерам за рекламу. Натомість ентузіасти та технологічні блогери самі створюють контент про досвід користування Tesla, тест-драйви, оновлення програмного забезпечення тощо. Така щира, некомерційна підтримка є надзвичайно ефективною, адже сучасні споживачі дедалі більше довіряють реальним відгукам і досвіду, а не традиційним рекламним роликам [5].

У результаті Tesla зуміла перетворити соціальні медіа не лише на засіб просування продукту, а на інструмент побудови глобальної ідеології, в якій кожен клієнт почувається частиною великої місії – змінити світ на краще.

Список використаних джерел:

- 1.Cialdini R.B. (2009). *Influence: The Psychology of Persuasion*.
- 2.Kaplan A.M., Haenlein M. (2010). Users of the world, unite! Business Horizons.
- 3.Statista: <https://www.statista.com/topics/2086/tesla/#editorsPicks>
- 4.The Road to Success: How Tesla Revolutionized Automotive Marketing. URL: <https://5wpr.net/the-road-to-success-how-tesla-revolutionized-automotive-marketing/>
- 5.Tesla Marketing Strategy 2025: A Case Study. URL: <https://www.latterly.org/tesla-marketing-strategy/>
- 6.Tesla . URL: <https://www.tesla.com/>
- 7.Tesla в X: <https://x.com/Tesla>

*Шморгун О.О., канд.філос.наук, доцент
Інститут всесвітньої історії НАН України,
провідний науковий співробітник
Київ, Україна
shmorgun1954@gmail.com*

АМЕРИКАНСЬКА ГЕОЕКОНОМІЧНА АНТИУТОPIЯ – НЕБЕЗПЕКА СВІТОВОЇ ГЕОПІЛІТИЧНОЇ КАТАСТРОФИ

Як відомо, відразу після вступу вдруге на президентську посаду Д. Трамп розпочав реалізацію базового сценарію того, що можна назвати «геостратегічним перезавантаженням», зміст якого визначається у його передвиборчій програмі кандидата від республіканської партії наступним чином: «Республіканська Партія повинна повернутися до своїх витоків як Партія Промисловості, Виробництва, Інфраструктури та Виробників» [3]. (За різними оцінками промисловий капітал цієї держави сьогодні складає не більше 18 %, а все інше – сфера послуг, а також спекулятивний фінансовий капітал, що, безумовно, підриває не тільки економічний суверенітет, а й воєнну могутність США).

Для виконання поставленого завдання чинний глава американської держави негайно запровадив низку зухвалих взаємопов'язаних заходів, які фактично є нічим іншим як радикальним зломом існуючого світового порядку. Стверджуючи, що інші держави за допомогою застосування антиамериканських мит та девальвації власних валют, спрямованої на полегшення експорту до США, вже багато років грабують його країну, Д. Трамп вже встановив високі мита не тільки проти ще донедавна найближчих економічних партнерів, а навіть політичних союзників. За задумом це повинно дозволити невдовзі перевести від'ємний для США баланс товарних зовнішньо-торгівельних операцій (що складає приблизно 1,1 трлн \$) на позитивне сальдо (за послугами у США зі своїми торговельними партнерами – профіцит платіжного балансу). Одночасно необхідно усунути зі своїх провідних позицій глобальних економічних лідерів та, водночас за версією нинішнього очільника Білого Дому, прихованих ворогів США, – Китаю (профіцит торговельного балансу товарами 300 млрд. \$) та Євросоюзу (відповідно – 232 млрд. \$).

Завдяки подібній своєрідній політиці глобального фіску – фактичного обкладання даниною майже всіх держав світу – планується отримати додаткові фінансові надходження, достатні як для проведення широкомасштабної реіндустріалізації, так і погашення величезного

держборгу, який вже сягнув 35 трлн \$, потребуючи для свого обслуговування астрономічну суму в 1 трлн \$. Ці екстраординарні заходи також начебто дозволять скоротити дефіцит державного бюджету (що також дорівнює все тому ж 1 трлн \$) та різко збільшити кількість робочих місць.

Втім, для реалізації подібного плану існує надто багато перешкод, одна з яких полягає у готовності чинити гідний опір у цій поки що лише торгівельній війні з боку країн, проти яких проводиться агресивна митна політика (головний противник Китай вже «дав бій» Америці, піднявши загороджувальні торгівельні бар'єри практично до того ж рівня, що і США). Крім того, вже за першої каденції чинного президента США аналогічна нинішній тарифна політика проти Китаю «призвела лише до негативних наслідків для національної економіки, й одна із головних цілей імплементації тарифних обмежень – зменшення торгового дефіциту Сполучених Штатів – не була досягнута, ...бо, по-перше, частину закупівель з Китаю, від якої відмовилися американські імпортери, було замінено на більш дорогий імпорт з інших країн, по-друге, зростання цін на китайський імпорт призвело до збільшення витрат вже американських експортерів, які використовують імпортні складові у своєму виробництві» [2] (йдеться про існування величезних ланцюгів взаємних міждержавних поставок комплектуючих саме з метою зменшення витрат, що взагалі робить неможливим ефективне запровадження мит в наш час).

Саме тому задля повернення США промислово-технологічної могутності трампівський «мізковий центр» запропонував, м'яко кажучи, неординарний варіант протекціонізму, якого ще не знала світова практика міждержавних економічних відносин. Запроваджуючи так звані заборонні мита і намагаючись тим самим погіршити умови ведення бізнесу насамперед в технологічно розвинених країнах та, водночас, обіцяючи створити максимально сприятливий інвестиційний клімат у Новому Світі, халяїні Капітолію намагається захопити іноземний бізнес переводити промисловість на власну територію практично у готовому вигляді: виробничі потужності разом з управлінським та робітничим персоналом. Це не що інше, як спроба здійснити реіндустріалізацію за допомогою імпорту до Америки найбільш наукоємної частини матеріально-технічної бази інших держав. Тобто, подібно до того, як це бувало в попередні часи, США намагається перекласти тягар власних масштабних проблем, які виникли внаслідок життя в борг, коли десятиліттями імпорт переважав експорт, на інші розвинені країни.

Також важливим напрямком нинішніх ультрарадикальних «реформ» є спровоковані цими заходами зниження світового ВВП та волотильність ринків, що справді неминуче призводить до пониження курсу долара, яке, мовляв, має дозволити полегшити обслуговування знеціненого за допомогою цієї девальвації величезного державного боргу та збільшити конкурентоздатність всіх видів американського імпорту.

Нарешті, задля заощадження коштів для проголошеної авральної модернізації, окрім скорочення державних витрат на соціальний захист та масового звільнення великої частини держапарату, на наших очах відбувається відмова США від свого статусу гаранта, нехай і відносної, глобальної стабільності та запобігання війнам і гуманітарним катастрофам на міжнародній арені.

Втім, проблема в тому, що всі ці важливі геоекономічні «стимулятори» прискореного розвитку США з метою відновлення своїх провідних позицій у світі одночасно виступають і його гальмами! Зокрема, внаслідок фактичного штучного виникнення, загальної нестабільності та посилення світової рецесії, що виникла внаслідок розв'язаної глобальної торгівельної війни, Д. Трамп справді досягає зниження курсу «зеленого», до певної міри підвищуючи конкурентоздатність американського експорту та зменшуючи реальну вартість обслуговування всіх американських державних боргових зобов'язань. Але водночас у поточний момент спостерігається стрімке падіння на фондових ринках акцій американських компаній і виникає реальна небезпека втрати долларом статусу найбільш стабільної валюти, що також робить менш привабливими купівлю американських казначейських облігацій («US Treasuries»), ускладнюючи процес зовнішніх фінансових запозичень для США. Як наслідок – неминуще зменшується інвестиційний потенціал американської фінансової системи (не випадково вже перші контрзаходи проти нинішньої тарифної війни, а саме частковий розпродаж американських «трежеріс» Китаєм та, особливо, Японією, негайно примусив «незламного» Д. Трампа відкласти запровадження підвищених мит на всі країни, окрім того ж Китаю, на 90 днів).

Скорочення ж бюджетних витрат на реалізацію добровільно взятої на себе ролі «світового жандарму», що свого часу зголосився постійно підтримувати сталий світовий порядок і водночас виконувати місію світової рятувальної служби по відношенню до країн, що потерпають, знижуючи міжнародний авторитет США в світі, також породжує ризик подальшої втрати американською валютою свого статусу резервної. Отже,

знов-таки, зростає реальна небезпека втрати додаткового зиску від використання іншими країнами американської національної валюти у якості загальної міри вартості, універсального засобу обігу та платежу у будь-яких фінансових операціях, а також найбільш розповсюдженого засобу нагромадження фінансових активів. Не випадково збереження американських грошей у якості світового платіжного засобу проходить одним із ключових пунктів трампівської передвиборчої програми (а між тим, роль долара США у кошику з шести основних валют, до якого тепер входить і юань, вже складає лише приблизно 40% і продовжує неухильно знижуватись, в тому числі, що особливо небезпечно, у розрахунках за продану нафту).

Але головна завада на шляху реалізації мегапроекту MAGA (англійськомовне скорочення гасла «зробимо Америку знову великою») – це ситуація в самих США. Йдеться про декваліфікацію і навіть люмпенізацію значної частини американців, утриманство, яке витісняє в масовій свідомості так звану «протестантську етику», втрату молоддю трудової мотивації з одночасним стрімким падінням рівня освіти, вже не кажучи про безпрецедентне зростання в останні десятиліття наркоманії та психічних розладів.

Показово, що Д. Трамп практично всього цього і не приховує, однак покладає при цьому відповідальність за існуючий катастрофічний стан виключно на демократичну партію: «Але зараз ми є Нацією, яка переживає СЕРІОЗНИЙ ЗАНЕПАД. Наше майбутнє, наша ідентичність і сам наш спосіб життя під загрозою, як ніколи раніше. ...Десятиліттями наші політики продавали за кордон наші робочі місця та засоби до існування тим, хто дає найвищу ціну за допомогою несправедливих Торговельних Угод і сліпої віри в пісню сирени глобалізму. Вони ізолювали себе від критики та наслідків власних поганих дій, дозволяючи нашим кордонам бути захопленими, нашим містам бути охопленими злочинністю, нашій Системі Правосуддя перетворитися на зброю, а нашим молодим людям впадати в безнадію та відчай» [3]. І з цією констатацією важко не погодитись.

Водночас з суто прагматичної точки зору перенесення виробництва у США справді не вигідне через традиційно високу вартість робочої сили (погодинна оплата праці продовжує у рази перевищувати показники тієї ж Мексики). І саме тому, на мій погляд, плани Д. Трампа в авральному режимі здійснити нову індустріалізацію практично за чужий рахунок приречені на поразку. Про цю небезпеку не тільки для Америки, а й для

всього світу попереджають і провідні, в тому числі американські, економісти та фінансисти [1].

Очевидно, так чи інакше усвідомлюючи, що шансів чесно перемогти у економічній війні не так вже й багато, провладний трампівський клан намагається своїм вкрай ризикованим глобальним «ініціативам» відразу перевести із геоекономічної в геополітичну площину. Йдеться про спробу силового усунення своїх головних супротивників у боротьбі за глобальну гегемонію зі «світової геополітичної шахівниці» (цей термін як відомо є назвою однієї з головних праць відомого прихильника з реалполітики З. Бжезінського).

Причому і в цьому випадку ведення бойових дій проти своїх більш успішних головних торговельних партнерів Д. Трамп, очевидно, має наміри здійснити «чужими руками». Зокрема йдеться про «перевербування» «імператора» новоявленої «Імперії зла» В. Путіна на свого союзника, що у поєднанні з драконівськими митами, справді могло б призвести до занепаду Китаю як головного претендента на світове економічне лідерство та більш успішного торговця.

Навіть не виключено, що, здійснюючи безпрецедентний тарифний тиск на Піднебесну, економіка якої і без того знаходиться в кризовому стані внаслідок принципової хибності обраної експортно орієнтованої моделі «світової фабрики», американський президент розраховує на різке падіння рівня життя її населення, що повинно спонукати комуністичне керівництво до геополітичних авантур. Йдеться про те, що Д. Трамп, фактично відмовляючи у підтримці у сфері оборони не тільки Євросоюзу, а й своїм ще донедавна незмінним східно-тихоокеанським союзникам, ймовірно розраховує підштовхнути нинішнього путінського покровителя Генсека ЦК КПК Сі Цзіньпіня до вже обраного імперсько-шовіністичною Росією «старого як світ» засобу – розв'язання «маленької переможної війни», метою якої також стане відволікання своїх підданих від непідйомних внутрішніх проблем шляхом перенесення їхньої уваги на позірні зовнішні загрози. Завдяки ж втягуванню Китаю у збройний конфлікт з незалежним Тайванем, а, значить, і всім південно-тихоокеанським регіоном, нинішній американський «геостратег», можливо, сподівається справді остаточно підірвати геостратегічний потенціал Червоного Дракона.

Також, максимально позбавляючи Україну своєї підтримки і, навпаки, – фактично потураючи Росії у продовженні широкомасштабної агресії проти нашої держави, а також руйнуючи будь-які форми співробітництва з Євросоюзом, в тому числі фактично відмовляючись від

участі армії США у воєнно-політичному блоці НАТО, нарешті провокуючи на екстремістські і сепаратистські дії праворадикальні партії ЄС, трампісти явно розраховують залякати Старий Світ та примусити його до погодження на статус економічного та політичного сателіта нинішнього американського політичного режиму.

Більше того, відомий американський історик російського походження Ю. Фельштинський, автор книг «ФСБ підриває Росію», "Корпорація. Росія і КГБ за часів президента Путіна", "Третя світова. Битва за Україну" (у співавторстві з М. Станчевим), взагалі вважає, що сприяння путінському терористично-тоталітарному режиму в його намаганнях окупації України з наступним провокуванням Росії на війну з Європою, є давно задуманий так званими трамперами план. На думку цього знавця путінізму з великою ймовірністю головним «активом», який пропонується В. Путіну за зраду Піднебесної та перехід на бік США якраз і є допомога у знищенні України і негласний дозвіл на подальше вторгнення до Європи. Мовляв, через запровадження воєнного стану підчас цієї агресії Д. Трамп сподівається не тільки отримати третій президентський термін, а й взагалі узурпувати владу і заодно, за рахунок підриву воєнно-економічного потенціалу Євросоюзу і Китаю справді повернути велич США, які подібно до того, як це сталось підчас I-ї та II-ї світових війн, переважають глобальну геополітичну катастрофу, відгороджені від «місця подій» двома, Атлантичним та Тихим, океанами.

Втім, і в цьому варіанті є свої загрози, що серйозно заважають реалізації трампівському задуму вчергове за рахунок всього світу забезпечити процвітання Америки. По-перше, більшість країн Євросоюзу, здається, консолідується на ґрунті отримання власної не тільки гео економічної, а й геополітичної суб'єктності, складовою якої, після років прагнення «не дати Україні загинути, а Росії розвалитись» нарешті стане повноцінна всебічна допомога нашій державі, як форпосту проти підступів російського імперіалізму. Також, не виключено, що «товариші по нещастю» Китай і ЄС об'єднують свої зусилля у протистоянні зі спільним ворогом в особі США.

Крім того, неминучий провал нинішніх намірів реіндустріалізації, за різкого погіршення ситуації всередині країни, викликаній екстремістськими діями Д. Трампа, спонукає його, під тиском загрози можливої відповідальності за скоєне, до спроби вже повної узурпації влади: переформатування американської президентської республіки із системи жорсткого поділу влад як насамперед ефективного механізму

«стримувань і противаг», на імітаційний персоналістський режим мафіозно-тиранічного типу.

Отже, залишається лише сподіватись на те, що американські громадяни ще зберегли традиції «батьків-засновників» США і не допустять того, щоб американська демократія, яка протягом мало не двох століть правила за візирець всьому світу, була остаточно демонтована на власній батьківщині.

Список використаних джерел:

1. Романчук Я. Деглобалізація 2.0. URL: <https://www.libertyinstitute.org/articles/deglobalizacziya-2-0>
2. Якубовський С., Родіонова Т., Бабінчук О. Торгівельне протистояння США та Китаю: причини та наслідки. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія “Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2020. Вип. 11. С. 35-44.
3. 2024 GOP PLATFORM. MAKE AMERICA GREAT AGAIN! URL: <https://rncplatform.donaldjtrump.com/>

Соломія Яремко
студентка 2 курсу ОП «Міжнародні комунікації»,
ННІ міжнародних відносин
КНУ імені Тараса Шевченка
yaremkosolo@gmail.com

Ольга Андрєєва
доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародної інформації
ННІ міжнародних відносин
КНУ імені Тараса Шевченка
andreevaolga@knu.ua

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ ООН У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Важливим етапом у формуванні політики ООН у сфері інформаційної безпеки стало прийняття в 2003 році резолюції Генеральної Асамблеї №58/199 «Досягнення безпеки в інформаційному просторі». Цей документ став основоположним у створенні міжнародних стандартів

використання інформаційно-комунікаційних технологій. Резолюція закликала до зміцнення глобального діалогу між державами, сприяння відкритості інформаційного простору та розробки стратегій протидії загрозам дезінформації.

Протягом наступних років політика ООН у сфері інформаційної безпеки зазнала подальшого розвитку. Були створені спеціалізовані комітети, робочі групи та ініціативи, покликані вдосконалити підходи до забезпечення інформаційної безпеки. Серед них варто виділити діяльність Групи урядових експертів з інформаційної безпеки, яка займається узгодженням міжнародних правил і норм поведінки держав у кіберпросторі. Ці зусилля дозволили сформувати більш системний підхід до вирішення проблем інформаційної безпеки, що відповідає сучасним викликам глобального світу.

Політика ООН у сфері інформаційної безпеки почала формуватися на початку 2000-х років, коли розвиток Інтернету та цифрових технологій став важливим фактором, що впливає на глобальну безпеку. Зі зростанням використання Інтернету і нових технологій виникли нові загрози, зокрема, кіберзлочинність, кібертероризм, а також маніпуляції з інформацією, що спонукало до необхідності формулювання міжнародних стандартів і політики у цій сфері.

У 2001 році ООН почала активно досліджувати питання інформаційної безпеки на глобальному рівні. Проблеми кіберзлочинності та захисту інформаційних систем набували все більшої важливості, і ООН створила Групу високого рівня з інформаційних технологій, яка взяла на себе завдання розробки рекомендацій щодо забезпечення безпеки в кіберпросторі. Важливим кроком у цьому процесі стала резолюція Генеральної Асамблеї ООН 2003 року, що визнала інформаційну безпеку важливою складовою глобальної безпеки.

З того часу міжнародне співтовариство почало активно працювати над створенням стандартів у сфері кібербезпеки. У 2005 році ООН запустила програму, що зосереджувалась на боротьбі з кіберзлочинністю, яка згодом стала основою для розробки міжнародних правових норм і стандартів. Програма також передбачала розробку механізмів співпраці між державами для боротьби з кіберзагрозами та створення відповідних правових інструментів.

Протягом наступних десятиліть ООН продовжувала свою роботу в цій сфері, зокрема, розпочавши обговорення ролі Інтернету у забезпеченні глобальної стабільності і безпеки на рівні Генеральної Асамблеї та інших структур. Окрему увагу ООН почала приділяти питанням боротьби з

дезінформацією та маніпуляціями в мережі Інтернет, що стало важливим аспектом у сфері інформаційної безпеки.

У 2020-і роки ООН активно працює над розробкою нових міжнародних норм і стандартів щодо забезпечення безпеки в кіберпросторі. ООН продовжує виступати за необхідність співпраці між державами для протидії глобальним кіберзагрозам, захисту інформаційних інфраструктур критичної важливості, а також боротьби з тероризмом у мережі Інтернет і іншими злочинами, що пов'язані з цифровими технологіями.

Таким чином, політика ООН у сфері інформаційної безпеки еволюціонує в умовах швидкого розвитку технологій і нових викликів, що постають перед міжнародною спільнотою. Основною метою ООН є створення ефективних міжнародних механізмів і стандартів для забезпечення безпеки в кіберпросторі та мінімізації загроз, пов'язаних з інформаційними технологіями.

ООН використовує багаторівневий підхід до протидії дезінформації, що охоплює правові, освітні та технологічні інструменти. Одним із основних механізмів є прийняття резолюцій Генеральної Асамблеї, які встановлюють міжнародні стандарти у сфері інформаційної безпеки. Зокрема, ці документи акцентують увагу на важливості боротьби з маніпуляціями, пропагандою та дезінформацією, особливо під час збройних конфліктів. [1]

Велику роль у боротьбі з дезінформацією відіграє Департамент глобальних комунікацій ООН, який займається організацією інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення медіаграмотності громадян. Ці кампанії зосереджуються на інформуванні громадськості про шкідливий вплив фейкових новин та важливість перевірки інформації. Окрім цього, ООН співпрацює з великими технологічними компаніями, такими як Google, Facebook і Twitter, для ідентифікації та видалення фейкового контенту, а також для просування достовірної інформації.

Технологічні ініціативи ООН включають використання штучного інтелекту для аналізу великих обсягів даних, що дозволяє виявляти загрози в інформаційному просторі. Крім того, організація підтримує створення міжнародних платформ для обміну досвідом та інформацією між країнами-членами. Такі платформи дозволяють швидко реагувати на нові виклики та забезпечувати координацію зусиль у боротьбі з дезінформацією.

НАТО дотримується подвійної моделі протидії дезінформації: розуміти і взаємодіяти. Щоб ефективно реагувати на дезінформацію,

НАТО має розуміти інформаційне середовище. Для цього НАТО постійно відстежує і аналізує інформацію, що стосується Альянсу, зокрема, шляхом моніторингу і визначення джерел дезінформації і аналізу ворожих наративів у міру того, як ті з'являються і поширюються. Спроможність НАТО здійснювати оцінку інформаційного середовища ґрунтується на поєднанні роботи кваліфікованих фахівців та циклічних процесів і технологій, в яких загальнодоступна інформація використовується для скеровування планування і ведення комунікацій і формування відповіді Альянсу на інформаційні загрози. Окрім аналізу дезінформації, це також дає НАТО змогу оцінити ефективність власних комунікацій з громадськістю. До того ж НАТО покращує розуміння інформаційного середовища шляхом регулярного моніторингу та аналізу ЗМІ.

Найпотужнішим засобом НАТО у галузі боротьби з дезінформацією є поширення точної інформації на випередження. Завдяки відкритим, прозорим і зрозумілим комунікаціям з громадськістю НАТО має змогу «завчасно спростовувати» потенційну дезінформацію, передбачаючи ворожі наративи та випереджаючи їх поширення.

Для взаємодії з громадськістю Альянс застосовує різні канали, включаючи соціальні мережі, зв'язки зі ЗМІ і вебсторінку НАТО. Альянс цілковито відданий забезпеченню прозорості і регулярно оприлюднює інформацію про поточні і майбутні заходи, наприклад завчасно публікуючи програму навчань НАТО і держав-членів. Усі комунікаційні заходи НАТО проводяться з дотриманням основних демократичних цінностей Альянсу таких, як свобода слова і свобода преси.

Окрім цифрових комунікацій і комунікацій зі ЗМІ, НАТО також безпосередньо співпрацює з представниками держав-членів (союзників) і країн, що не входять до НАТО (партнерів), з метою сприяння кращому розумінню громадськістю завдань, цінностей, політики і діяльності Альянсу. За допомогою цих заходів НАТО розбудовує відносини і допомагає зміцнити стійкість перед обличчям дезінформації авдиторій, що можуть стати мішенню ворожих суб'єктів. Згодом залучені сторони будуть в змозі поширювати через власні мережі інструменти і знання, яких вони набувають завдяки цій взаємодії, підвищуючи стійкість до дезінформації. НАТО надає гранти неурядовим організаціям, університетам і аналітичним центрам для фінансування проєктів, що сприяють підвищенню обізнаності з Альянсом в їхніх країнах.

НАТО також проводить спеціальні комунікаційні кампанії з метою охоплення авдиторії, яка менш схильна стежити за діяльністю Альянсу. Наприклад, у рамках кампанії Захисти майбутнє НАТО співпрацює з

молодими творцями контенту з усіх держав-членів Альянсу, даючи їм змогу побувати за лаштунками штаб-квартири НАТО, познайомитися з експертами і дізнатися, чим опікується Альянс, щоб молодь могла по-своєму розповісти НАТО. Комунікаційні кампанії також є ключовим інструментом, за допомогою якого НАТО спростовує дезінформацію на випередження.

Дезінформація часто має цілеспрямовано сенсаційний і провокаційний характер, щоб досягати максимального поширення і викликати реакцію, яка помножує брехню. Отже, у багатьох випадках найкращий спосіб боротьби з дезінформацією – це визнати її такою і не реагувати на неї. Але подекуди, особливо коли ворожий наратив вже набув великого поширення, варто безпосередньо відповісти на неї і спростувати міфи, поширювані ворожими суб'єктами. У таких випадках НАТО встановлює правду за допомогою публічних повідомлень на офіційній вебсторінці та у соціальних мережах і публікуючи заяви для ЗМІ та громадськості Генерального секретаря НАТО або інших високопосадовців Альянсу. Наприклад, НАТО неодноразово відверто викривала [довгий перелік кремлівської брехні щодо](#) загарбницької війни Росії проти України, а також продовжує спростовувати поширювані Росією міфи, спрямовані проти НАТО [2].

Список використаних джерел:

1. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН №58/199 «Досягнення безпеки в інформаційному просторі» (2003).
2. United Nations. Reports of the Group of Governmental Experts on Developments in the Field of Information and Telecommunications in the Context of International Security.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Kateryna Avlasova

Student

State University 'Kyiv Aviation Institute'

Nataliia Mushak, Dr hab., Professor

State University 'Kyiv Aviation Institute'

SCOPE AND IMPACT OF EU SANCTIONS AGAINST RUSSIA: ECONOMIC AND FINANCIAL SANCTIONS

It is necessary to analyze how sanctions affect the Russian economy, particularly its various sectors (energy, finance, industry) and the living standards of the population. It is also important to assess how sanctions affect the economies of EU member states and other countries that have trade relations with Russia.

Objectives of the Research

Analyze and classify the sanctions imposed by the EU against Russia by sphere of influence (finance, energy, trade, technology, etc.).

Methodology of the Research

Scientific articles and publications in economic journals. News and analytical materials from reputable media outlets. Official EU documents
System Analysis Method Considering the impact of sanctions as part of a complex system of economic and political relationships. The current sanctions regime imposed by the EU is unprecedented in scale and effects on the Russian aggressor. The deteriorating results of those restrictions on the military capabilities of the Russian Federation are undeniable. However, the existing sanction regime is not entirely flawless. The complexities caused by the EU institutional approach, the scope of restrictions and extent of the economic relations to be severed, and the political implications of the international security crisis have made it hard to achieve the main goal of sanctions – forcing Russia to stop the war. From the onset of the war, we sought to hit Russia hard and strong. While Russia was the EU's fifth largest trade partner in 2021 (representing 5.8% of the EU's global trade in goods, or around €253 billion), by 2024, trade has fallen to only €68 billion. Russia has failed to replace or redirect this 74% decrease in bilateral trade.

In comparison, US trade with Russia has long been minuscule. In 2021, US exports to Russia accounted for 0.4% of total U.S. exports — roughly the same amount as Honduras. They dropped to an estimated \$3.5 billion in 2024, a rounding error in a world where trillions are traded.

The EU's energy mix has been transformed as it decoupled from Russia. Oil imports decreased by 90%, and Russian gas supply accounts for only 15% of EU imports (compared to 45% pre-war). These changes represent a massive shift in European energy policy — one that, while challenging in the short term, has reduced our vulnerability. sanctions have deprived Russia of more than \$450 billion in revenue since February 2022, equivalent to nearly three years of military expenditures. They have obliged Russia to invest \$10 billion to constitute a parallel fleet of ships to transport its oil in circumvention of the G7-agreed oil price cap. The EU has sanctioned 153 ships, including 131 shadow fleet tankers.

Most of these ships are now unable to transport cargo, despite their efforts to obfuscate their identities.

Sanctions are increasing costs and delays and reducing equipment quality. The price of components has risen by 30% for the Russian war machine. Sanctions have prevented Russia from expanding military supplies to the battlefield despite extra investment and enormous military losses.

The 16th package targets systemically important sectors of the Russian economy such as energy, trade, transport, infrastructure, and financial services. It also adds further measures aimed at tackling circumvention. To curb the risk of our sanctions being bypassed, certain provisions of the 16th package are now also mirrored in the Belarus sanctions regime. The EU has in addition updated and strengthened its sanctions regimes concerning Crimea and Sevastopol, and the non-government-controlled areas of Donetsk, Kherson, Luhansk and Zaporizhzhia oblasts. EU import ban on primary aluminium from Russia. This ban is added to the already existing import ban on processed aluminium. The 16th package provides for a 12-month transition period with a quota mechanism, giving European companies time to adjust.

Extension of dual-use export restrictions. Additional items have been identified as restricted dual-use items which may not be exported to Russia in order to prevent Russia using these items on the battlefield. These items now include chemical precursors (which can be used as chemical weapons), software for Computer Numerical Control (CNC) machine tools (used to manufacture weapons) and video-game controllers (used to steer drones), as well as chromium ores and compounds. Further, additional export restrictions are introduced on specific industrial goods (e.g. minerals, chemicals, steel,

glass), which could have a dual-use purpose. Further energy-related measures. The leeway that was granted to the energy sector in order to adjust to the situation, is now gradually being taken away.

Temporary storage of Russian crude oil or petroleum products in EU ports, which was allowed under certain circumstances, is now forbidden. No goods, technology or services may be provided anymore for the completion of Russian LNG projects. Lastly, the existing software ban for oil and gas exploration software to Russia is broadened.

Transport/infrastructure measures. Third-country carriers conducting domestic flights in Russia or supplying aviation goods to Russia are no longer allowed to fly to the European Union. Further, a full transaction-ban with specific Russian infrastructure ports is introduced, including two Moscow airports and the Novorossiysk port. As for road transport, the 16th package intends to prevent Russian ownership in EU road transport companies going beyond 25% (thereby preventing circumvention of existing sanctions). Further measures on the financial sector. 13 financial institutions are added to the list subject to the prohibition to provide specialised financial messaging services.

3 other Russian banks are now subject to the transaction ban, while the EU means to target crypto asset providers as well. Measures against disinformation. 8 media outlets are added to the list of entities of which the broadcasting activities are suspended in the EU.

Additional listings. As with every sanctions package, new individuals (48) and entities (35) are added to the 'sanctions list', which means their assets within the EU will be frozen and all transactions with these designated entities and individuals are forbidden.

Conclusion

In conclusion, the EU's unprecedented sanctions regime against Russia has inflicted significant economic pain and demonstrably degraded the aggressor's military capabilities. The dramatic 74% decrease in EU-Russia trade since 2021, a loss Russia has struggled to offset, serves as a stark indicator of the sanctions' impact. Moreover, the EU's successful decoupling from Russian energy, evidenced by a 90% reduction in oil imports and a significant decrease in gas dependence, represents a fundamental and strategically beneficial shift in European energy policy. Sanctions have deprived Russia of an estimated \$450 billion in revenue since February 2022 and forced costly adaptations, such as the creation of a parallel tanker fleet to circumvent the G7 oil price cap. While the EU has diligently targeted this shadow fleet, sanctioning over 150 vessels, challenges remain. Despite these successes, the complexities inherent in the EU's institutional approach, the

breadth of the restrictions, and the profound economic ties that existed prior to the war have hindered the full realization of the sanctions' primary goal: compelling Russia to end its aggression. While the EU's response far exceeds the comparatively minimal economic relationship the US held with Russia pre-war, sustained effort and further refinement of the sanctions regime are critical to maximizing its effectiveness and achieving a lasting resolution to the conflict in Ukraine. The path forward requires addressing loopholes, bolstering enforcement, and maintaining unwavering unity amongst EU member states to ensure the sanctions continue to exert maximum pressure on the Russian war machine.

References

1. URL <https://epthinktank.eu/2025/02/20/eu-sanctions-against-russia-2025-state-of-play-perspectives-and-challenges/>
2. Geopolitics and security study URL <https://www.gssc.lt/en/publication/eu-sanctions-against-russia-coherence-and-efficiency-after-12-months-of-war/>
3. URL <https://cepa.org/article/europes-message-to-moscow-we-will-keep-sanctions/>
4. Enterprise.gov URL <https://enterprise.gov.ie/en/publications/eu-tradesanctions-in-response-to-situation-in-ukraine-.html>
5. EU council URL <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia>

Ал-Ямани Лейз
Здобувач вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
Процаєв Володимир Володимирович,
доктор юридичних наук
професор кафедри міжнародного та європейського права
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ЮРИСДИКЦІЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ЩОДО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ

Ключові слова: Злочини міжнародного характеру, Римський Статут, Міжнародний кримінальний суд, злочини проти людяності, широкомасштабний або систематичний напад, міжнародне співтовариство, воєнні злочини, злочин агресії, насильницьке знищення, Міжнародна конвенція, право міжнародного захисту, цивільне населення, арешт, затримання, викрадення, беззахисний стан, визначення злочину проти людяності.

Актуальність теми дослідження в XX – XXI століттях виявляється у постійному зростанні злочинів міжнародного характеру. Ці злочини становлять серйозну проблему для всього людства, оскільки, як правило, вони призводять до тяжких наслідків (війни, значні руйнування, знищення житла) та навіть незворотних (смерть мільйонів людей, голод тощо) [1, с.130].

Найбільш вичерпним нормативним джерелом на сьогодні є *Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду (далі РС МКС)* , ухвалений у 1998 році та набрав чинності 1 липня 2002 року. Зокрема, у статті 5 зазначено, що юрисдикція РС МКС охоплює лише найсерйозніші злочини, які викликають занепокоєння усього міжнародного співтовариства, а саме: геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочин агресії [2].

У частині 1 статті 7 *РС МКС* зазначено, що «злочини проти людяності» охоплюють будь-які дії, вчинені в рамках свідомого, широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення. До таких злочинів належать: а) вбивство; б) винищення; с) оборнення в рабство; д) депортація або насильницьке переміщення населення; е) ув'язнення або інше жорстоке позбавлення фізичної свободи, що порушує основоположні норми міжнародного права; ф) катування; г) згвалтування,

сексуальне рабство, примушення до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація або інші подібні за тяжкістю форми сексуального насильства; h) переслідування будь-якої групи або спільноти, яку можна ідентифікувати, за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними або іншими ознаками, що вважаються неприпустимими відповідно до міжнародного права, у зв'язку з будь-якими діями, зазначеними в цьому пункті[2].

РС МКС встановлює обов'язкову умову для злочинів проти людяності – їх вчинення в контексті свідомого, широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення. Однак, хоча поняття «нападу» в певній мірі розкрито в *РС МКС*, визначення таких характеристик, як «широкомасштабний» і «систематичний», в ньому не містяться.

РС МКС стверджує, що напад має розглядатися як певна лінія поведінки, що включає вчинення актів, зазначених у відповідній статті, проти будь-яких цивільних осіб. Цю позицію науковець обґрунтував, посилаючись на спеціалізовану літературу, в якій підкреслюється, що окремий акт, спрямований проти цивільного населення, не може вважатися нападом у контексті статті 7 *РС МКС*. Вимога щодо широкомасштабності або систематичності стосується саме нападів, а не одиничних дій [3, с. 175].

Варто звернути увагу на те, що існують розбіжності в міжнародно-правових актах щодо злочинів проти людяності. Наприклад в *РС МКС* термін «наси́льницьке зникнення» визначається як «арешт, затримання або викрадення осіб державою чи політичною організацією, або за їхньою згодою, підтримкою чи мовчазною згодою, з подальшою відмовою визнати таке позбавлення волі або повідомити про долю чи місце перебування цих осіб, що призводить до їхнього тривалого беззахисного стану» [2]. Натомість, у *Міжнародній конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень* зазначається, що це «арешт, затримання, викрадення чи позбавлення волі в будь-якій іншій формі, здійснене представниками держави або особами чи групами осіб, які діють з дозволу, підтримки чи згоди держави, з подальшою відмовою визнати факт позбавлення волі або приховування інформації про долю чи місцезнаходження зниклої особи, внаслідок чого ця особа залишається без законного захисту»[4].

Висновок

Таким чином, законодавча база, закріплена в *РС МКС*, являється основним інструментом боротьби з міжнародними злочинами, включаючи

геноцид, воєнні злочини, злочини проти людяності та злочин агресії. Важливим аспектом є визначення злочинів проти людяності, зокрема через детальне описання їх проявів у контексті нападу на цивільне населення. Однак існуючі розбіжності в міжнародно-правових актах, такі як різне трактування терміну «насильницьке зникнення», свідчать про потребу в подальшій гармонізації міжнародного права для забезпечення однаковості стандартів у боротьбі з такими злочинами.

Незважаючи на чіткі визначення у РС МКС, проблема відсутності точних формулювань щодо характеристик "широкомасштабного" і "систематичного" нападу на цивільне населення залишається відкритою. Це створює простір для тлумачень і юридичних суперечок, що можуть ускладнити правозастосування в конкретних випадках.

Загалом, дослідження міжнародного кримінального права та вдосконалення механізмів боротьби з міжнародними злочинами є важливим етапом у забезпеченні глобальної безпеки, правосуддя та прав людини. Виклики, пов'язані з визначенням і кваліфікацією таких злочинів, вимагають не лише теоретичних, але й практичних розробок, що можуть сприяти більш ефективному функціонуванню міжнародних судових органів.

Список використаних джерел:

1. Мохончук С. М. Місце злочинів проти миру та безпеки людства в системі міжнародних правопорушень. Прикарпатський юридичний вісник. 2019. Випуск 4 (29). Том 1. С. 129–134.

2. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення 18.03.2025)..

3. Андрушко А. В. Проблемні питання імплементації норм міжнародного права про відповідальність за злочини проти людяності. Права людини та публічне врядування в сучасних умовах: матеріали V Міжнародного правничого форуму, 10 червня 2022 р. Чернівці: Технодрук, 2022. С. 173-175.

4. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 20.12.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення 18.03.2025).

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ ТА ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ У РАЗІ ПОРУШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Сучасні умови функціонування держав потребують безпрецедентного дотримання принципів міжнародного права, особливо в контексті порушення однією із держав основ міжнародного правопорядку. Одним із завдань вирішення даної проблеми є пошук дієвих способів та методів врегулювання спору та відшкодування завданих збитків, що й набуває особливої актуальності. Метою дослідження є аналіз прецедентів по врегулюванню спорів та відшкодуванню збитків у разі порушення міжнародного права.

Методологічну основу дослідження складають методи загальнонаукового пізнання та спеціально-юридичні методи. Зокрема, діалектичний, системно-структурний, функціональний, формально-юридичний методи.

Особливістю міжнародного врегулювання спору є залучення міжнародних організацій та заінтересованих у розв'язанні конфлікту держав для досягнення миру. Найбільш ефективний спосіб досягнути цього є дипломатичні переговори. Врегулювання спору повинно бути справедливим та сталим, містити гарантії безпеки задля запобігання новим конфліктам. Прикладом міжнародного врегулювання спору є Дейтонські угоди 1995 р., які по суті є мирним договором про завершення Боснійської війни (ініціаторами були США та Велика Британія).

Що стосується відшкодування збитків, то у доктрині міжнародного права дане питання віднесене до права міжнародної відповідальності. При цьому кожен конкретний випадок конфлікту вимагає створення нових інституційних механізмів відшкодування збитків. Зазначимо, що протягом ХХ ст. у міжнародному праві відбулася значна еволюція в поглядах на це питання. З теоретичного боку відбувся перехід міжнародно-правової практики від підходу, орієнтованого на задоволення інтересів переможця, на підхід, орієнтований на відновлення прав жертв. Проте, з практичного

боку, слід визнати, що прецедентів з ідеальною реалізацією такого підходу за підсумками збройних конфліктів досі ще не було.

Відносно успішні інституційні механізми відшкодування воєнних збитків із застосуванням підходу, орієнтованого на відновлення прав постраждалих, були створені *ad hoc*. Ними, зокрема, були Компенсаційна комісія ООН у випадку вторгнення Іраку в Кувейт та його подальшої окупації у 1990-1991 рр. та Еритрейсько-Ефіопська претензійна комісія у випадку еритрейсько-ефіопської війни 1998-2000 рр. Саме про них найчастіше згадують, коли говорять про інституційні інструменти майбутнього відшкодування Україні воєнних збитків [1, с. 9]. Проте навряд чи доцільно намагатися просто повторити їхній досвід при створенні механізмів відшкодування воєнних збитків України.

Для повноти дослідження вбачається доцільним розглянути практику міжнародних судових інституцій із окресленого питання. Так, Міжнародний суд ООН прийняв рішення про відшкодування збитків у справі «Про воєнні дії на території Конго» (*Armed Activities on the Territory of the Congo*), Демократичної Республіки Конго проти Уганди, щойно 9 лютого 2022 р., майже через 23 роки після початку розгляду цієї справи [2]. А наступного дня Уганда заявила, що рішення є несправедливим, тож виконання цього рішення тепер поставлене під сумнів [3].

Рішення Міжнародного кримінального суду (МКС) приймаються швидше, однак їх виконання в частині реальної виплати відшкодування збитків викликає питання, особливо у рішенні про відшкодування в справі «Прокурор проти Боско Нтагани» (*The Prosecutor v. Bosco Ntaganda*). МКС визнав, що обвинувачений, колишній польовий командир «матеріально неспроможний» виконати рішення про відшкодування \$30 млн. своїм жертвам [4]. Не можна не згадати ще про одну судову міжнародну інституцію – Європейський суд з прав людини – який може розглядати як індивідуальні скарги, так і міждержавні позови. Але, через денонсацію Росією 16 вересня 2022 р. Європейської конвенції з прав людини, він може розглядати справи проти агресора лише щодо подій, які трапилися до цієї дати.

Взагалі, враховуючи сучасні реалії, найбільш реалістичним варіантом відшкодування збитків завданих Росією вбачається використання приватних та державних їх активів, які заморожені в Україні та за кордоном. Так вже вчинила Канада, яка перша із держав-союзників України законодавчо передбачила спеціальний механізм конфіскації російських активів, які потрапили у цій країні під санкції

через війну. Цей механізм був затверджений Сенатом Канади 23 червня 2022 р. через внесення поправок до закону «Про спеціальні економічні заходи» (Special Economic Measures Act) [5].

У зазначеному контексті критично важливою є участь Швейцарії у договорі, адже ця держава контролює значний обсяг заморожених російських активів та історично є важливим міжнародним фінансовим центром. Її долучення підтверджувало б легітимність механізму відшкодування, принаймні у політичному сенсі. [1, с. 16-17].

На національному рівні питання щодо конфіскації приватних російських активів регулюються Законом України «Про санкції», у якому встановлено юридичну можливість та процедуру конфіскації активів громадян Росії на яких накладено санкції. Зокрема, відповідно до ст. 51(2) (якою було доповнено закон від 12 травня 2022 року), центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері стягнення в дохід держави активів осіб, щодо яких застосовано санкції (наразі це Міністерство юстиції України), звертається до Вищого антикорупційного суду, і той приймає відповідне рішення [6]. З метою врегулювання питання відшкодування шкоди прийнято низку підзаконних урядових нормативних актів. Кабінет Міністрів України 29 липня 2022 року затвердив Порядок використання коштів з рахунку «Фонд відновлення зруйнованого майна та інфраструктури» (постанова № 879), який визначив механізм отримання коштів відповідного фонду на відновлення зруйнованих і пошкоджених об'єктів залізничного, авіаційного, морського, внутрішнього водного транспорту, дорожнього господарства, об'єктів туристичного призначення, електронних комунікаційних мереж, об'єктів соціальної сфери, об'єктів житлово-комунального господарства, а також окремих житлових об'єктів та об'єктів будівництва [7].

Таким чином питання врегулювання спорів та відшкодування збитків є надзвичайно чутливими з моральної і юридичної точки зору. В контексті кінцевої мети врегулювання спору – встановлення стабільного і тривалого миру, а також процесу відшкодування збитків - забезпеченні компенсації жертвам і потерпілим, її досягнення з певної точки зору може бути важливішим за спосіб, в який буде знайдено джерела для здійснення цих завдань. Для досягнення зазначеної мети Україною розглядаються різні сценарії, однак їх досягнення у будь-якому випадку потребуватиме додаткових дипломатичних і юридичних зусиль. Практика органів міжнародного правосуддя є важливою складовою у забезпеченні відшкодуванню збитків постраждалих країні.

Список використаних джерел:

- 1.Відшкодування для України: моделі, перспективи, виклики. Аналітична доповідь / І.М. Городиський, М.В. Бем, С. Р. Косаревич, С. О. Верланов, Н. В. Василечко, А. А. Слюсар. Львів: Центр Дністрянського, 2023. 103 с.
- 2.Armed Activities on the Territory of the Congo (DR Congo v. Uganda). Reparations, 2022 I.C.J. (Feb. 9)
- 3.Elias Biryabarema Uganda says ICJ ruling awarding DR Congo reparations is unfair, REUTERS (Feb. 10, 2022). URL: <https://www.reuters.com/world/africa/uganda-says-icj-ruling-awarding-dr-congo-325-mln-reparationsunfair-wrong-2022-02-10/>
- 4.Situation in the Democratic Republic of the Congo (The Prosecutor v. Bosco Ntaganda). Reparations Order, 2021 ICC, 2021 (Mar. 8)
- 5.Budget Implementation Act, 2022, No. 1 (S.C. 2022, с. 10). URL: https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/AnnualStatutes/2022_10/
- 6.Про санкції: Закон України від 14 серпня 2014 р., № 1644-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18/card2#Card>
- 7.Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання фінансування робіт з відновлення зруйнованого майна та інфраструктури» від 29 липня 2022 р. № 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/879-2022-p#n9> (дата звернення 27.07.2024).

*Білоконь Оксана Анатоліївна
Пилипенко Вікторія Вячеславівна
Здобувачки вищої освіти
Державного університету «Київський авіаційний інститут»
7414593@stud.kai.edu.ua
7505178@stud.kai.edu.ua*

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ ПОЗИЦІЇ ЩОДО ГЕНДЕРНИХ ЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Актуальність теми зумовлена тим, що в умовах війни в Україні соціальні мережі стали важливим інструментом у викритті та фіксації гендерно зумовленого насильства, а також у формуванні міжнародної правової реакції на ці злочини. Вони дозволяють швидко поширювати свідчення, залучати світову спільноту й тиснути на міжнародні організації

з метою реагування. Мета дослідження полягає в аналізі ролі соціальних мереж у формуванні міжнародної правової позиції щодо гендерних злочинів під час воєнного конфлікту в Україні, а також у вивченні їх впливу на процес документування злочинів та забезпечення справедливості. *Завдання дослідження* – з'ясувати, яким чином соціальні платформи впливають на обізнаність громадськості, як сприяють юридичному реагуванню на воєнні злочини та які виклики виникають у процесі документування таких випадків онлайн.

Методологія дослідження базується на аналізі вторинних джерел: звітів міжнародних правозахисних організацій, урядових документів, академічних публікацій, а також цифрових доказів (фото, відео, свідчення), розміщених у соціальних мережах, що дозволяє комплексно оцінити вплив цифрового простору на правовий процес.

Виклад основного матеріалу. Медійний простір, культура та особистий досвід формують уявлення про жінку в суспільстві, впливаючи на сприйняття її ролі та самоідентифікацію. В умовах воєнних дій жінки виходять за межі традиційних ролей, виступаючи активними учасницями суспільних процесів у якості військовослужбовиць, медичних працівниць, волонтерок та громадських діячок. Проте така позиція не тільки не звільняє, але ще більше демонструє як війни та збройні конфлікти супроводжуються гендерно зумовленим насильством. Державні та недержавні суб'єкти, збройні формування, включаючи терористичні організації, вчиняють жорстокі фізичні і нефізичні дії, які проявляються у різних формах. Часто набуваючи сексуального характеру, такі форми жорстокого поводження передбачають тортури, переслідування, примус, посягання на людську гідність і мають гендерний аспект.

Уряд України одразу визнав це вагомою проблемою, серйозним порушенням прав жінок і чоловіків. Ще навесні 2022 року було ухвалено Рамкову програму співпраці між Урядом України та ООН щодо реагування на сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом. На сьогодні угода, підписана віцепрем'єр-міністеркою з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Ольгою Стефанішиною та спеціальним представником ООН з питань сексуального насильства під час конфліктів Прамілою Паттен, реалізується урядом України спільно з системою ООН через міжвідомчу робочу групу, яка регулярно проводить засідання з метою впровадження Плану дій. Цей план охоплює ключові напрями, зокрема надання всебічної допомоги постраждалим від конфліктного сексуального насильства, а також забезпечення доступу до правосуддя та притягнення винних до відповідальності [4, с.1-2].

У контексті правосуддя післявоєнного перехідного періоду, вагомим складовим стане документування та юридичне підтвердження фактів гендерно зумовленого насильства, скоєного під час міжнародного збройного конфлікту. Зазвичай ця проблема розглядається в контексті діяльності міжнародних кримінальних трибуналів, які мають досвід переслідування злочинів сексуального характеру, пов'язаних із гендерною ознакою. Попри значущість роботи таких трибуналів, слід визнати, що кількість вироків у справах про порушення норм міжнародного гуманітарного права, які стосуються сексуального насильства за гендерною ознакою, залишається невеликою. Це пояснюється насамперед складністю збору доказів, зокрема свідчень постраждалих, фото- та відеоматеріалів. Важливу роль відіграють фізичні докази, медична документація та експертні висновки. Сексуальне насильство, як прояв російської агресії, фіксується ще з 2014 року. Проте після початку повномасштабного вторгнення РФ його використання набуло системного характеру й стало інструментом ведення війни. Збройні сили агресора застосовують сексуальне насильство в масштабах, що не мали прецедентів, зокрема з метою залякування, помсти або «карання» цивільного населення на тимчасово окупованих територіях. Від цього виду насильства потерпають жінки, чоловіки та діти [3, с.58].

Ми знаємо про ті випадки, про які постраждалі змогли віднайти в собі силу заговорити. Безглуздо піддавати сумніву той факт, що є багато тих, хто страждає мовчки. Оприлюднення інформації щодо скоєних росіянами злочинів онлайн, виступає одним зі способів спонукати жертв поділитись, і в результаті отримати підтримку та допомогу. Публікації постраждалих, правозахисників та журналістів не лише інформують світову спільноту про масштаби злочинів, але й чинять тиск на міжнародні організації та уряди інших держав із вимогою реагувати. Саме завдяки соціальним мережам значна кількість випадків сексуального насильства, скоєного російськими військовими, отримала широкий резонанс, що сприяло формуванню правової позиції, спрямованої на розслідування та притягнення винних до відповідальності.

Міжнародні спільноти можуть істотно розширити постраждалих осіб звертатися по правову допомогу, користуватися базовими послугами та почати процес особистої реінтеграції. Одним із ключових елементів цих зусиль є кампанії з підвищення обізнаності громадян, які вже реалізуються в Україні такими організаціями, як ГО «Дівчата» та «Гендер в деталях». Проте їхній вплив обмежений через невеликі масштаби та обмежене використання медіа-ресурсів. У цьому контексті міжнародні

партнери мають сприяти фінансуванню українських НУО, які впроваджують мультимедійні просвітницькі кампанії щодо протидії гендерно зумовленому насильству — через соціальні мережі, телебачення, зовнішню рекламу, радіо, подкасти та інші формати. Залучення різноманітних інформаційних каналів є критично важливим, адже постраждалі представляють різні вікові, гендерні та соціальні групи, і саме тому необхідно використовувати різні медіа для ефективного охоплення та залучення [1, с.12].

Вторгнення Росії в Україну у 2022 році слугує прикладом у контексті ролі соціальних мереж у конфліктах. Такі платформи, як TikTok, Twitter, Facebook та Instagram стали ареною для цифрового висвітлення жорстоких злочинних дій агресора. Завдяки широкому розголосу багато випадків отримали публічну оцінку та сприяли посиленню закликів до розслідувань і притягнення винних до відповідальності згідно з нормами міжнародного гуманітарного права. Після звільнення окупованих територій Київської області у 2022 році соціальні мережі були заповнені свідченнями та фотографіями жорстоких злочинів, зокрема сексуального насильства. Після звільнення Бучі з'явилися численні свідчення про зґвалтування, які були поширені через соціальні платформи, що сприяло міжнародному резонансу. Міжнародні організації, такі як ООН та Human Rights Watch, використовували ці свідчення для документування воєнних злочинів. Дослідники Human Rights Watch, які працювали в Бучі з 4 по 10 квітня 2022 року, через кілька днів після того, як російські війська відступили з цього району, виявили численні докази незасуджених страт, інших незаконних вбивств, насильницьких зникнень і тортур, які всі можуть вважатися військовими злочинами та потенційними злочинами проти людства [2].

Отже, світова практика ведення збройних конфліктів свідчить про широке розповсюдження та актуальність проблеми гендерно зумовленого насильства, яке може проявлятися в різноманітних формах і часто використовується як інструмент війни. Йдеться про зґвалтування, сексуальне рабство, примус до вагітності або абортів, викрадення, торгівлю людьми, примусове оголення, передачу інфекційних захворювань та інші форми насильства. Корені подібних злочинів часто криються у психологічній деформації злочинців, що виникає на тлі глибоких структурних гендерних нерівностей, сформованих патріархальними системами та нерівним розподілом влади. Водночас залишається нагальною проблема відповідальності за скоєння таких злочинів, забезпечення психологічної підтримки постраждалих, а також

дотримання чутливого та етичного підходу під час допитів жертв. У постконфліктних державах ці питання часто залишаються невирішеними.

Сила соціальних мереж у формуванні міжнародної правової позиції щодо гендерних злочинів під час війни в Україні полягає в здатності миттєво поширювати інформацію, документувати злочини та мобілізувати глобальну громадську думку.

Список використаних джерел:

1. Котлюк Г. Прихований фронт війни Росії: сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, в Україні. *Інститут глобальної публічної політики*. 2024. С. 17. URL: https://gppi.net/assets/Kotliuk_2024_Hidden_Front_of-Russias_War_UKR.pdf.

2. Ukraine: Russian Forces' Trail of Death in Bucha. *Human Rights Watch*. URL: <https://www.hrw.org/news/2022/04/21/ukraine-russian-forces-trail-death-bucha>.

3. Зейналов А. Гендерно зумовлене сексуальне насильство під час міжнародного збройного конфлікту на території України: постановка проблеми. *Науковий вісник ужгородського національного університету*. 2024. № 83. С. 55–60. URL: https://www.researchgate.net/publication/383735880_Gender-based_sexual_violence_during_the_international_armed_conflict_on_the_territory_of_Ukraine_problem_statement.

4. Спільна програма з протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом (СНПК) в Україні на підтримку Рамкової програми співробітництва між Урядом України та ООН щодо запобігання та протидії СНПК. *InterAgency Initiative on Conflict-Related Sexual Violence in Ukraine*, 2023. 2 с. URL: https://www.unodc.org/poukr/uploads/documents/Pdf/Leaflet_InterAgency-JP-UA.pdf.

Oleksandra-Yaroslava Bodnar
Faculty of International Relations
International Law, group Ba-293-21-1-IL
State University “Kyiv Aviation Institute”
7361569@stud.kai.edu.ua
Oksana Kaspruk Ekmen,
Associate Professor of International Law
State University “Kyiv Aviation Institute”

THE PHENOMENON OF STATELESSNESS IN INTERNATIONAL LAW: GLOBAL RESPONSES TO A HIDDEN CRISIS

It is said that everything that has happened in the international arena over the past 70 years has been the peak of the fall of international law as the foundation of international security and human rights protection, which was breached by the very members of the international community. Many major situations have damaged the reputation of the participating countries. One of these “hidden crises” is still the phenomenon of statelessness.

The participating states are concerned about this problem, but unfortunately not in the moral aspect for the people directly affected, but only in its consequences, in the form of regional problems within the country. This issue has become a low priority since certain legal frameworks were either too “difficult” or not adopted at all, which in turn undermines any efforts to provide support, humanitarian support included, and to develop long-term solutions to establish or rather stabilize international security at the present time.

First, though, it is necessary to clarify the very concept of statelessness. The international legal definition of a stateless person is “a person who is not considered as a national by any State under the operation of its law”. In simple terms, this means that a stateless person does not have the nationality of any country. Some people are born stateless, but others become stateless.

Stateless people are found in all regions of the world. The majority of stateless people were born in the countries in which they have lived their entire lives [1].

As mentioned above, through the prism of the many difficulties that have confronted the international community since its inception, statelessness has been a huge and inevitable barrier to achieving common welfare. Since the Second World War, the Nazis have used statelessness as a tool to repress national minorities - Jews, political prisoners, Roma and Sinti, LGBT people and other undesirable groups. In the post-war period, the problem of statelessness has only increased, as people found themselves in a so-called “mass vacuum” where many people either lost their citizenship or for some reason could not confirm it.

For obvious reasons, this has left people without access to education, healthcare, employment and the right to fair treatment, which in turn is a direct violation of their fundamental human rights.

The dissolution of the Soviet Union in 1991 led to large scale statelessness in the Baltic states and Eastern Europe. In the countries that once made up Yugoslavia, groups of people fell through gaps as borders were redrawn and people were left stateless. Though many have managed to establish their nationality, some Romani people and members of other minority groups continue to face difficulties accessing the documents needed to confirm their nationality. Thousands of children are born stateless in Europe each year because States do not have full safeguards in place to identify children at risk of statelessness and prevent this from happening [2]. This extended not only to Europe, but also to the Middle and Far East.

The issue of statelessness has become a moral compulsion - an obligation, not just another bureaucratic challenge. It is also about maintaining identity, justice, dignity and universal human rights, which are enshrined at the regional and international levels. According to statistics provided by various members of the international arena, including international organizations.

This is due to discriminatory laws – “legal frameworks were either too “complicated” ”or there were gaps in them. In fact, the international legal system has mechanisms to identify and combat statelessness. However, the implementation of these mechanisms is underdeveloped and ineffective. Stateless persons are victims of systemic exclusion, without legal and humanitarian support. It affects minorities, vulnerable groups and persons

affected by unstable regional and international situations in the country of origin - temporarily.

According to UN statistics there are about 10 million stateless people worldwide, but the real number may be higher. As was already mentioned: there are many situations that leave people stateless. Here are the most common:

- Wars and conflicts (Iraq, Syria)
- Racism, nationalism, political discrimination against minorities, religious persecution (Dominican Republic, Estonia, Myanmar, Latvia, Kuwaiti Bidoon, Roma in Europe)
- State collapse or succession (Soviet Union, Yugoslavia, South Sudan, Eritrea, Palestine)
- Gender discrimination (Bahamas, Lebanon, Barbados)
- Or any combination of these factors [3].

International law is based on fundamental human rights provisions. Article 15 of the 1948 Universal Declaration of Human Rights, "Everyone has the right to a nationality. No one shall be arbitrarily deprived of his nationality nor denied the right to change his nationality"[4]. Stateless people are apparently "forcibly" deprived of legal recognition, support and access to their fundamental rights that derive from the phenomenon of citizenship. Such a gap between international legal norms and standards and their implementation is, in conclusion, a violation and may in turn be a consequence of discriminatory national and political identification and a cause of further global inequality.

As mentioned above, the phenomenon of statelessness is not a new one, so the international community has long been trying to adapt to modern challenges and this phenomenon in order to find common welfare. As an obstacle to peace and security, according to the UN, many instruments have been created to make statelessness a priority in the field of human rights protection.

International instruments such as the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (CERD), the Convention on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW), the Convention on the Rights of the Child (CRC), the International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, and the

Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPS) also contain provisions relating to the right to nationality and contribute to the protection of stateless persons and the prevention of statelessness [5].

Many factors have brought the “problem” to a new level. Such massive deprivation of legal rights for millions of people has prompted a broader response. The United Nations took the first steps towards the formation of international legal standards for the protection of stateless persons.

In 1949, the UN Economic and Social Council addressed the Secretary-General to discuss and further address the issue of statelessness. Later that year, a special study was published to develop a new plan to reduce the phenomenon of statelessness (which is actually as old as the phenomenon of citizenship). In 1995, the UN Refugee Agency received the formal mandate to identify, prevent and reduce statelessness around the world as well as to protect the rights of stateless people. Since then, UNHCR has been working with governments, other UN Agencies and the civil society to address a Global Action Plan that aims to end statelessness by 2024 [6].

Statelessness is an intersectional issue and must be addressed as such [7]. To put it another way, it is not an isolated or purely legal issue. It is intertwined with various forms of inequality and discrimination, and it is a question of how and when and how quickly the law will be changed in the broader social, political and cultural aspects affecting minorities. Here, we are talking about the intersectionality approach, which considers different concepts of identity as an individual and how this affects their life background.

Stateless women often face gender discrimination, for example, when they cannot pass on their citizenship to their children. This issue was taken up by UN Women, which advocates for the rights of women and their children and ensures that they are not subject to gender-based discrimination in matters of nationality, legal status and access to social services.

In the field of migration policy, the EU has begun to actively address the issues of asylum, border management and integration, and humanitarian aid to implement reforms and eliminate outdated practices. Although the proposals of the EU representatives (applicable to all participants) are harsh, especially in relation to the members of the organization themselves, they are fair and aimed at providing a new mechanism for controlled migration management. At the

same time, there is still a benefit for the member states, we are talking about flexibility to write out how these proposals will be implemented.

Following their adoption by the European Parliament and Council, the new rules on migration introduced by the Pact entered into force on 11 June 2024 and will enter into application after two years. This will ensure that the Union has strong and secure external borders, that people's rights are guaranteed, and that no EU country is left alone under pressure [8].

Nevertheless, the European Parliament continues to raise this issue at the level of the European community and calls on member states and partners to take concrete measures. The Council of Europe is developing a new mechanism to ensure new procedures to combat statelessness of children

The Council of Europe has promised to develop recommendations on procedures that are sensitive to the needs of stateless children, the issue of funding in this regard, providing psychological assistance and liaising with partners and member states to stabilize the current situation.

At regional level, in Europe, America and Africa measures have been taken to prevent statelessness and protection of the basic rights of stateless persons. For instance, in October 1992, an agreement signed among CIS states (Commonwealth of Independent States) to provide the necessary documents to formerly deported people recognizing their social, economic and political rights. European convention on Nationality is also an attempt to establish a regional framework addressing the issues of citizenship and statelessness [5].

Well, the phenomenon of citizenship, although one of the oldest possible crises of society, is also one of the least visible. This, in turn, shows only the lack of international law, specifically in its practical part - its implementation. In turn, it becomes clear that in order to strengthen moral, political and social awareness, as well as in the issue of international solidarity, the fight against statelessness requires an effective and systematic review of national policies as a fundamental international law.

References:

1.UNHCR. Program of IBelong (2014). Official Website. About statelessness.URL: <https://www.unhcr.org/ibelong/about-statelessness/>

2.European Network on Statelessness. Statelessness in Europe. URL: <https://www.statelessness.eu/issues>

3.United Stateless. Stateless Populations around the World. URL:<https://www.unitedstateless.org/who-is-stateless>

4.OHCHR and the right to a nationality. International standards relating to nationality and statelessness. URL:<https://www.ohchr.org/en/nationality-and-statelessness/international-standards-relating-nationality-and-statelessness#:~:text=The%20right%20to%20a%20nationality%20is%20recognized%20in%20a%20series,right%20to%20change%20his%20nationality.%22>

5.Open Journal of Social Sciences. Impact of Statelessness: Are We Ready to Face? (Vol.7 No.12, December 2019) Bilkis Afroza Siddika. URL:<https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=96841>

6.USA for UNHCR. (August 22, 2023). Statelessness Explained. URL:<https://www.unrefugees.org/news/statelessness-explained/>

7.Statelessness. Pledge fulfilled: the international community comes together to address statelessness in Europe. (21 September 2023). URL:<https://globalcompactrefugees.org/news-stories/pledge-fulfilled-international-community-comes-together-address-statelessness>

8.Pact on Migration and Asylum. A common EU system to manage migration. (21 May 2024). URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_en#understanding-the-pact-on-migration-and-asylum

*Войтук Олександр Михайлович
аспірант кафедри міжнародного та європейського права
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
9007982@stud.kai.edu.ua*

ЗАСАДИ НЕЗАЛЕЖНОЇ ТА ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ СУДДІВ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

В умовах сьогодення увага суспільства прикута, у тому числі, значною мірою до реформування системи судоустрою, формування і функціонування професійного і незалежного суддівського корпусу в Україні. Звісно, утвердження принципу верховенства права, імплементація міжнародно-правових стандартів є закономірними на шляху розбудови правової держави, належного забезпечення права

людини на судовий захист, поряд з іншими конституційно гарантованими правами і свободами людини і громадянина.

Як зазначено у преамбулі Кодексу суддівської етики, затвердженого Рішенням XX чергового з'їзду суддів України від 18 вересня 2024 року, забезпечення згаданого права і здійснення правосуддя від імені держави України на підставі Конституції та законів України встановлюють високі вимоги до моральних якостей судді. Знаково, що саме судді насамперед усвідомлюють значущість (важливість) своєї місії, зобов'язані демонструвати і пропагувати високі стандарти поведінки, у зв'язку з цим добровільно беруть на себе суттєві обмеження, пов'язані з дотриманням етичних норм як у поведінці під час здійснення правосуддя, так і в позасудовій поведінці. [1].

Названий кодекс є результатом тривалої і послідовної роботи, базується на положеннях і засадах Конституції України, інших законів України, а також з урахуванням існуючих міжнародних актів. Зокрема, йдеться про:

- Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН (ЕКОСОР) від 27 липня 2006 року;

- Загальну (універсальну) хартію судді, схвалену Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів від 17 листопада 1999 року (Тайбей, Тайвань);

- Висновок № 3 (2002) КРЕС «Про принципи та правила, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та неупередженості»;

- Бордоську декларацію «Про суддів і прокурорів у демократичному суспільстві» від 18.11.2009.

Варто згадати Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів щодо незалежності судових органів, прийняті резолюцією Економічної і соціальної Ради ООН 1989/60 та схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 44/162 від 15 грудня 1989 року. Тут встановлено обов'язок суддів завжди поводитися таким чином, щоб забезпечити повагу до своєї посади та зберегти неупередженість та незалежність судових органів (п. 8). У свою чергу, передбачено відсторонення від посади та звільнення суддів через ... поведінку, що не відповідає посаді, яку вони обіймають (п. 18); прийнятною є процедура покарання, усунення від посади та звільнення, що регламентована спеціальними корпоративними нормами про судову поведінку [2]. Фактично такі етичні постулати автоматично стали правовими

засадничими приписами ділового (професійного) і повсякденного життя судді.

У Бангалорських принципах 2006 року викладено високі стандарти способу життя і поведінки суддів, що трактуються як гарантія підтримання й зростання суспільної довіри до судових органів, представників юридичної професії, сторін у справі, а також незалежності суддів і судових органів. [3].

Цікавим і перспективним напрямом наукових досліджень розглядаємо зарубіжний досвід забезпечення незалежної та етичної поведінки суддів, особливо, Канади (Модельний кодекс професійної поведінки; Model Code of Professional Conduct; the Federation of Law Societies of Canada), США (Code of conduct for Justices of the Supreme Court of The United States) та ін.

Разом з тим, повноцінна реалізація засад незалежної та етичної поведінки суддів зумовлена дієвістю і повнотою здійснення визначеного статусу судді, його прав та обов'язків, відповідальності судді, з урахуванням положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст.6 та ін.), інших міжнародно-правових актів регіонального та універсального характеру. Власне роль суду і суддів також посилюється в умовах сучасних викликів, зумовлених правовим режимом воєнного стану, реалізацією Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі тощо.

Список використаних джерел:

1. Кодекс суддівської етики: затверджено Рішенням XX чергового з'їзду суддів України 18 вересня 2024 року. <https://rsu.gov.ua/ua/news/kodeks-suddivskoi-etiki>

2. Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів щодо незалежності судових органів, прийняті резолюцією ЕКОСОР ООН 1989/60 та схвалені резолюцією ГА ООН 44/162 від 15 грудня 1989 р. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MU89418>

3. Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені Резолюцією Економічної та соціальної ради ООН 2006 р.

4. Камінська Н.В. Добросовісність: соціально-правовий зміст і значення для сучасних реформ. Філософські та методологічні проблеми права. 2023. №2(26). С. 32-41 DOI: 10.33270/02232602.32

5. Берназюк Я. Етика поведінки судді та працівника апарату суду: національні та міжнародні стандарти. URL :

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/ethics_of_judge_bernaziuk.pdf

6. Митрофанов І., Васечко Л. Етичний делікт як підстава

*Haichenia Anatolii,
State University "Kyiv Aviation Institute"
anatoliy.haichenia@gmail.com*

*Oksana Kaspruk,
Ekmen, Associate Professor of International Law,
State University "Kyiv Aviation Institute"*

PECULIARITIES OF EMPLOYEE RIGHTS PROTECTION IN THE EUROPEAN UNION

The relevance of the research topic is determined by the significant transformations occurring in the labor market and employment relations within the European Union. Traditional employment patterns are being fundamentally altered by contemporary issues like digitalization, the growth of the gig economy, the prevalence of remote work, and demographic changes. Traditional employee protection frameworks now have serious gaps due to the 40 percent increase in non-standard forms of employment over the last ten years, according to Eurostat data. The COVID-19 pandemic has also sped up these changes by highlighting flaws in the labor laws that are currently in place. In order to align national laws with European standards, it is especially important for Ukraine to comprehend and adjust to the EU's system for protecting employee rights in light of its aspirations for European integration [5].

The study's aim is to examine the unique features of EU employee rights protection, pinpoint the primary issues with the current framework, and develop suggestions for enhancing protections in light of emerging employment trends and Ukraine's European integration process. Examining the development of the EU legal framework for protecting employee rights and its guiding principles, assessing the balance between EU-level regulation and Member State autonomy in labor protection matters, identifying protection gaps for non-standard workers in the gig economy, platform employment, and other emerging work arrangements, assessing the efficacy of EU mechanisms for enforcing labor rights across Member States, and developing proposals for

improving Ukrainian legislation in the context of European integration are the objectives of the research.

Research methodology is based on the integrated application of general scientific and special legal methods. The historical method is used to trace the development of labor protection standards in the European Union. The comparative legal method allows for analysis of different approaches to employee rights protection across Member States. The system-structural method facilitates examination of the multilevel governance of labor rights within the EU framework. Legal modeling and forecasting methods are employed to develop recommendations for improving protection mechanisms.

The European Union has developed a comprehensive framework for employee rights protection, built upon the European Pillar of Social Rights and a substantial body of secondary legislation. This framework sets minimum requirements in several important areas, such as work-life balance, protection from discrimination, information and consultation rights, occupational safety and health, and working hours. The way these standards are applied, however, shows notable differences amongst Member States, with Western Europe and the Nordic region typically offering higher levels of protection than certain Eastern and Southern European countries [1].

The regulatory environment surrounding labor protection is complicated by the separation of powers between the EU and its member states. While the EU uses directives to set minimum standards, Member States are still largely free to apply these requirements in accordance with their own customs and preferences. The benefits of this multilevel governance, which enable adaptation to local contexts, are counterbalanced by the potential for unequal protection levels throughout the Single Market. Despite the fact that national governments occasionally struggle to implement its decisions, the European Court of Justice is essential in bringing uniform interpretations of EU labor law [2].

The current EU employee protection framework faces unique difficulties when it comes to non-standard forms of employment. An estimated 40 million EU workers are involved in platform work, zero-hour contracts, temporary agency employment, and other unusual arrangements, according to research findings. These workers frequently experience serious protection gaps, which include trouble with collective bargaining, limited access to social security, unclear employment status, and insufficient representation. The proposed Platform Work Directive and the Directive on Transparent and Predictable Working Conditions are two recent regulatory initiatives that are significant steps in addressing these issues, but substantial gaps remain.

The study finds significant differences in the ways that labor rights are enforced throughout the EU. Strong collective bargaining frameworks, effective judicial systems, and robust labor inspectorates are all used by some Member States, but underfunded institutions, procedural obstacles to justice, and dwindling union density cause significant enforcement deficiencies in other Member States. Although the European Labour Authority's mandate and resources are still insufficient given the scope of enforcement challenges, its establishment in 2019 represents a significant advancement in bolstering cross-border enforcement, especially for posted and mobile workers [4].

Despite tremendous legislative progress, gender equality in the workplace continues to be a challenge. Across the EU, the gender pay gap averages 13 percent, according to the research analysis, with significantly higher numbers in some Member States. Women are still discriminated against in hiring, promotion, and compensation, especially in senior roles, where they are still disproportionately underrepresented. Female employees are disproportionately affected by work-life balance issues, and career advancement is frequently impeded by caregiving obligations. Although structural barriers are still ingrained in labor market structures, recent initiatives like the Work-Life Balance Directive and the Pay Transparency Directive seek to address these enduring inequalities [3].

Employee protection faces both opportunities and challenges as a result of the digital transformation of the workplace. Although working remotely has allowed for more flexibility, it has also made it harder to distinguish between work and personal life, which has led to worries about working hours, the right to disconnect, and psychological hazards. Although platform work frequently gets around established employment protections, it has opened up new revenue streams. Significant issues are brought up by algorithmic management systems in relation to automated decision-making, workplace surveillance, and possible discrimination. The EU's regulatory strategy for addressing these issues is still developing, with notable gaps in areas like digital employee monitoring and artificial intelligence in HR [2].

Ukraine's path to European integration requires that its labor laws be significantly modified to conform to EU norms. The study highlights a number of key areas for reform, such as laws pertaining to occupational safety and health, anti-discrimination frameworks, collective bargaining procedures, and protection requirements for non-traditional employment types. Although there are still significant implementation challenges, especially with regard to enforcement mechanisms and institutional capacity, the EU-Ukraine

Association Agreement offers an essential framework for this alignment process [5].

In order to improve protection mechanisms in a dynamic environment, it is proposed to reinforce the legal framework for the protection of workers in non-standard forms of employment by adopting a comprehensive approach that clarifies employment status, ensures equal treatment and provides adequate social protection regardless of contractual arrangements. Robust enforcement mechanisms need to be developed at both EU and national levels, with particular attention to cross-border situations, including increased resources for labor inspectorates and easier access to justice for vulnerable workers. Efforts to achieve real gender equality in the workplace should be accelerated by strengthening requirements for pay transparency, enhancing work-life balance provisions, and targeted measures to overcome occupational segregation. An adaptive legal framework should be created to address the specific challenges of digitalization, including the right to disconnect, protection against algorithmic discrimination, and clear standards for workplace data processing and privacy protection. Reforms of Ukraine's labor protection legislation should be further encouraged through targeted technical assistance, institutional capacity building, and the phased implementation of EU standards, with particular attention to enforcement mechanisms.

References

1. Gardawski, Juliusz, Ryszard Rapacki, and Rafał Towalski. "Comparative analysis of industrial relations and labour markets in central eastern and western europe." *Warsaw Forum of Economic Sociology*. Vol. 10. No. 20. Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, 2019.
2. *Game Changers in Labour Law* / ed. by F. Hendrickx, V. De Stefano. Kluwer Law International BV, 2018.
3. Kuusisto, Katariina. "Towards Pay Transparency: The Impacts of EU Pay Transparency Directive on Organizational Dynamics-Interview study on the impact of pay transparency." (2024).
4. Reljic, Jelena, et al. "Non-standard work and innovation: evidence from European industries." *Economics of Innovation and New Technology* 32.1 (2023): 136-164.
5. Yarmolyuk-Kröck, Kateryna, Marfa Skoryk, and Vasyl Andreyev. "Implementation of the EU-Ukraine Association Agreement: Labour law, Gender Equality and Occupational Safety and Health." (2019).

Назарій Горбунов
Державний університет «Київський авіаційний інститут», Київ
Нуруллаєв Ількін Садагат огли,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
міжнародного та європейського права
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВРЕГУЛЮВАННІ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

У ХХІ столітті міжнародні організації залишаються важливими суб'єктами системи глобальної безпеки. Зі зростанням кількості локальних і регіональних конфліктів, їхня роль у превенції, врегулюванні та постконфліктній реабілітації стає все більш значущою.

Основні механізми, які використовують міжнародні організації, включають:

- політичне посередництво та дипломатію;
- ухвалення резолюцій і санкцій;
- розгортання миротворчих операцій;
- гуманітарну допомогу;
- моніторинг та дотримання міжнародного права. [1]

Організація Об'єднаних Націй, як універсальна структура з найбільш широким мандатом, є основним суб'єктом у вирішенні конфліктів. Її інструменти — від миротворчих місій до санкційного тиску — забезпечують не лише стабілізацію ситуації, а й створюють умови для подальшої постконфліктної реконструкції.

Водночас регіональні організації, такі як ОБСЄ, Африканський Союз або Європейський Союз, демонструють здатність діяти точково та з урахуванням локальних контекстів. Їхня участь у моніторингу, посередництві та превентивній дипломатії підтверджує актуальність принципу субсидіарності в міжнародних відносинах. [2]

Особливої уваги заслуговує механізм співпраці між організаціями, адже саме синергія зусиль — запорука ефективності. Прикладами такого підходу є взаємодія ООН і НАТО на Балканах або спільні ініціативи ЄС та Африканського Союзу в Сахелі.

Наприклад, взаємодія ООН і НАТО на Балканах у 1990-х роках дозволила не лише зупинити насильство, але й розгорнути масштабну миротворчу та стабілізаційну місію. НАТО забезпечувала військову безпеку (операція IFOR, пізніше SFOR), а ООН і ЄС — гуманітарну

допомогу, відновлення інфраструктури та підтримку демократичних процесів [3].

Інший приклад — регіон Сахелю, де Європейський Союз співпрацює з Африканським Союзом, ООН і ECOWAS у сфері боротьби з тероризмом, нерегулярною міграцією та гуманітарними викликами. У рамках таких ініціатив реалізуються проекти з підготовки національних сил безпеки (місія EUTM Mali), економічного розвитку та зміцнення інституційної спроможності місцевих урядів.

Такі формати співпраці дозволяють уникати дублювання функцій, ефективніше використовувати ресурси та діяти з урахуванням політичного і культурного контексту. Водночас міжорганізаційна взаємодія потребує чіткої координації, взаємної довіри та спільного стратегічного бачення [4].

Висновки

Міжнародні організації відіграють ключову роль у врегулюванні збройних конфліктів, забезпечуючи як оперативне реагування, так і довгострокову підтримку миру, стабільності та відновлення. Ефективність таких структур напряму залежить від наявності політичної волі, взаємодії між міжнародними та регіональними гравцями, а також доступу до ресурсів і механізмів впливу. Приклади взаємодії як-от кооперація ООН і НАТО на Балканах чи співпраця ЄС, Африканського Союзу та ECOWAS у Сахелі демонструють важливість комплексного, скоординованого підходу до вирішення конфліктів. Синергія зусиль між організаціями дозволяє уникати дублювання функцій, підвищувати результативність дій та враховувати специфіку кожного конфлікту. У перспективі врегулювання збройних конфліктів потребує подальшого вдосконалення механізмів міжорганізаційної координації, зміцнення інституційної незалежності та посилення обов'язковості дотримання міжнародного права.

Список використаних джерел:

1. International organization URL: <https://www.britannica.com/topic/international-organization> (Last accessed: 29.03.2025)
2. UN System URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-system> (Last accessed: 29.03.2025)
3. NATO marks 20 year anniversary of IFOR peacekeeping mission URL:

https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_125737.htm?selectedLocale=en
(Last accessed: 04.04.2025)

4.EUTM Mali: European Union Training Mission in Mali – Military Mission URL: https://www.eeas.europa.eu/eutm-mali/eutm-mali-european-union-training-mission-mali-military-mission_und_en (Last accessed 08.04.2025)

Демешко Юрій Олександрович
кандидат історичних наук,
Центральноукраїнський інститут ПРАТ «ВНЗ «МАУП»
доцент кафедри психології та соціально-гуманітарних
дисциплін
Кропивницький, Україна
diego25031989@gmail.com
Цумарєв Марат Іванович
кандидат політичних наук
Центральноукраїнський інститут ПРАТ «ВНЗ «МАУП»
заступник директора, доцент кафедри правознавства
Кропивницький, Україна
zumar_ua@ukr.net
Левченко Вікторія Олексіївна
кандидат юридичних наук
Центральноукраїнський інститут ПРАТ «ВНЗ «МАУП»
завідувач кафедри правознавства
Кропивницький, Україна
vika750vika750@gmail.com

ПОРУШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Актуальність обраної теми дослідження полягає в тому, що міжнародне право відіграє ключову роль у врегулюванні збройних конфліктів, забезпеченні захисту цивільного населення та регулюванні дій держав, однак сучасні війни дедалі частіше демонструють неефективність чинних міжнародно-правових норм та інституцій. Використання гібридних методів ведення війни, недотримання норм гуманітарного права, проблема притягнення до відповідальності за військові злочини та роль міжнародних організацій у миротворчій діяльності потребують

глибокого аналізу та перегляду існуючих правових механізмів. Тому дослідження викликів для міжнародного права в контексті війни надзвичайно актуальне.

Мета дослідження – аналіз основних викликів, які постають перед міжнародним правом у контексті сучасних збройних конфліктів, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення правових механізмів, зокрема визначення ключових недоліків чинного міжнародного права у сфері врегулювання збройних конфліктів; аналіз впливу гібридних воєн та нових технологій на традиційні міжнародно-правові норми; дослідження проблеми відповідальності за військові злочини та ефективності механізмів правосуддя; оцінка ролі міжнародних організацій у запобіганні та врегулюванні конфліктів.

Подібні теми у своїх працях досліджували такі науковці та юристи, як О. М. Царенко, Б. М. Тична, Т. Ю. Федчук та інші. У ході дослідження використовувався порівняльний та історичний метод, метод критичного аналізу.

Сучасні війни створюють серйозні виклики для міжнародного права, оскільки традиційні механізми його регулювання часто виявляються недостатньо ефективними. Одна з головних проблем – невиконання норм міжнародного гуманітарного права [6], які покликані захищати цивільне населення та регулювати ведення бойових дій. Незважаючи на існування Женевських конвенцій та додаткових протоколів [1] багато держав та недержавних утворень ігнорують ці правила, що призводить до масових жертв серед мирного населення, руйнування критичної інфраструктури та екологічних катастроф. Щоб протистояти цьому, необхідно комплексно вдосконалювати міжнародні механізми контролю, притягнення до відповідальності та запобігання воєнним злочинам, посилити механізми відповідальності за порушення міжнародного гуманітарного права. Війна рф в Україні зафіксувала порушення чималої кількості цих норм [5], зокрема: умисні вбивства, позасудові страти та катування цивільного населення; позасудові страти та катування комбатантів; сексуальне насильство; умисні напади на цивільне населення та цивільні об'єкти; загроза спорудам та установкам підвищеної небезпеки; використання голоду як методу ведення війни; обмеження доступу до гуманітарної допомоги; напади на об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення; загроза навколишньому природному середовищу; захоплення та розграбування майна; незаконне позбавлення свободи цивільних осіб; насильницькі зникнення; депортація

та примусове переміщення цивільного населення окупованих територій; знущання над тілами загиблих [4].

Необхідно реформувати систему міжнародної безпеки, зокрема ООН. Часто рішення Ради Безпеки блокуються через право вето, що унеможливає оперативне реагування на агресію та масові порушення гуманітарного права. Потрібно переглянути механізм прийняття рішень, щоб жодна держава не могла безкарно прикривати воєнні злочини. Варто посилювати міжнародні санкції та політичний тиск на країни, які порушують гуманітарне право. Санкції мають бути спрямовані не лише проти керівництва держави-агресора, а й на її військовий комплекс, фінансові установи та всі компанії, що підтримують незаконну діяльність. Потрібно створювати дієві механізми конфіскації активів, отриманих за рахунок агресії, та спрямовувати їх на відновлення постраждалих регіонів. Досить важлива роль інформаційної роботи. Світова спільнота повинна активно документувати порушення, надавати правдиву інформацію про війну та протидіяти дезінформації, яка виправдовує злочини проти мирного населення. Журналісти, правозахисні організації та громадянське суспільство відіграють ключову роль у викритті воєнних злочинців. Важливий розвиток механізмів превенції, що передбачає міжнародну співпрацю в галузі навчання військових стандартам гуманітарного права, контроль за торгівлею зброєю, розширення можливостей миротворчих місій. Слід удосконалювати екологічні норми в збройних конфліктах, щоб запобігати катастрофічним наслідкам бойових дій для природи. Міжнародна спільнота має усвідомити, що безкарність породжує нові злочини, і лише комплексний підхід із залученням усіх держав, міжнародних організацій та громадськості допоможе мінімізувати порушення гуманітарного права та захистити цивільне населення під час збройних конфліктів.

Викликом є механізм притягнення до відповідальності за військові злочини. Міжнародний кримінальний суд [6] має обмежені можливості, його юрисдикцію визнають не всі держави, а процес розслідування і винесення рішень триває роками. Політичні інтереси великих держав блокують ефективну діяльність міжнародних судових органів або ускладнюють виконання їхніх рішень. Для вирішення необхідний комплексний підхід, який включає реформу міжнародних судових механізмів, розширення юрисдикції та посилення санкційного тиску. Слід розширити юрисдикцію МКС і вдосконалити механізм його роботи, домогтися ратифікації Римського [3] статуту більшою кількістю країн, особливо тих, які беруть активну участь у міжнародних конфліктах. Якщо

держава не визнає юрисдикцію МКС, то повинні діяти такі альтернативні механізми, як спеціальні трибунали, гібридні суди, під егідою ООН. Можна застосовувати модель Нюрнберзького трибуналу або трибуналів щодо воєн у колишній Югославії та Руанді. Варто запровадити більш ефективні санкційні механізми для держав, які ігнорують рішення міжнародних судів. Йдеться не лише про економічні санкції, а й про міжнародну ізоляцію – обмеження дипломатичних контактів, виключення з міжнародних організацій, заборону на участь у міжнародних економічних та політичних процесах. Якщо держава покриває воєнних злочинців або відмовляється виконувати рішення суду, вона повинна зазнавати жорстких наслідків, які торкатимуться політичної верхівки та економічної сфери. Слід посилити співпрацю між національними правовими системами та міжнародними структурами. Якщо злочинці уникають покарання на рівні міжнародного правосуддя, то держави, що підтримують верховенство права, повинні бути готові притягати їх до відповідальності у своїх судах за принципом універсальної юрисдикції. Воєнний злочинець, незалежно від громадянства і місця вчинення злочину, має бути заарештований та засуджений у країні, яка дотримується цього принципу. Необхідно розвивати механізми збору доказів воєнних злочинів. Часто бракує документальних підтверджень, які б дозволили швидко довести вину осіб, що вчинили злочини. Тому потрібно використовувати сучасні технології – супутникові знімки, аналіз цифрових доказів, зокрема відео та аудіозаписи, свідчення очевидців, незалежні розслідування журналістів і правозахисників. Міжнародне право має стати більш жорстким до порушників. Лише реальні наслідки у вигляді арештів, конфіскації активів, міжнародної ізоляції та невідворотного покарання зможуть змусити держави та їхніх лідерів дотримуватися норм гуманітарного права. Безкарність провокує нові злочини.

Гібридний характер сучасних конфліктів ускладнює правове регулювання, оскільки використання приватних військових компаній, кібератак, інформаційної війни та терористичних методів не завжди вписується в класичні категорії міжнародного права. Це вимагає розробки нових підходів до правового врегулювання та адаптації існуючих норм. Слід розширити правову базу для регулювання діяльності приватних військових компаній (ПВК). Багато з них діють поза межами правового контролю, використовуючи лазівки в законодавстві. Необхідно прийняти міжнародні конвенції, що встановлюватимуть відповідальність як для самих ПВК, так і для держав, що їх наймають. Йдеться про обов'язкову

реєстрацію, контроль за діяльністю, а також чіткі санкції за порушення міжнародного гуманітарного права. Варто розробити комплексне правове регулювання у сфері кібербезпеки [2]. Кібератаки на державні установи, фінансові системи та об'єкти критичної інфраструктури можуть мати руйнівні наслідки, прирівнювані до воєнних дій. Міжнародне право не дає однозначної відповіді щодо того, як кваліфікувати такі напади та які заходи легітимні у відповідь. Необхідно розробити міжнародні угоди, які визначатимуть межі допустимої кібердіяльності, відповідальність держав за хакерські атаки та механізми колективного реагування на кібервійни, удосконалити механізми боротьби з інформаційними війнами. Дезінформація, пропаганда та маніпуляція громадською думкою стають потужною зброєю, яка підриває держави зсередини. Боротьба з цим явищем потребує координації між державами та міжнародними організаціями. Варто створити міжнародні механізми перевірки та блокування інформаційних кампаній, що загрожують безпеці країн, а також передбачити відповідальність для тих, хто займається інформаційними диверсіями. Потрібно переглянути поняття тероризму в міжнародному праві. Гібридні конфлікти часто включають застосування таких терористичних методів, як напади на цивільних, викрадення людей або організація диверсій, а відповідальність різна. Варто посилити роль міжнародних організацій у моніторингу гібридних загроз. ООН, НАТО, ЄС та інші структури мають бути наділені мандатом на розслідування нових форм агресії. Слід створити спеціальні слідчі комісії та трибунали, що займатимуться аналізом гібридних конфліктів і накладатимуть санкції на винних, треба оновлення нормативної бази, ефективних механізмів її застосування. Інакше зловмисники надалі використовуватимуть правові прогалини для ведення непрямих агресивних дій, підриваючи стабільність та безпеку в усьому світі.

Додатковий виклик – питання легітимності військової допомоги та втручання третіх країн. У сучасних конфліктах держави нерідко надають військову допомогу тим чи тим сторонам, що породжує дискусії щодо законності таких дій. ООН, яка має відігравати ключову роль у підтриманні миру, часто виявляється паралізованою через право вето постійних членів Ради Безпеки. Це створює ситуацію, коли міжнародне право фактично не може оперативно реагувати на військові конфлікти, що тривають роками. Один із головних чинників, що ускладнюють правове врегулювання, – політична поляризація міжнародної спільноти. Великі держави нерідко використовують військову допомогу як інструмент геополітичного впливу, що робить будь-які спроби узгодити єдині

міжнародні правила надзвичайно складними. Практика надання військової допомоги часто випереджає юридичні механізми її регулювання, що створює правові прогалини та можливості для зловживань. Ситуацію ще більше ускладнює роль ООН, яка за своїм задумом має бути головним гарантом міжнародної безпеки. Однак механізм Ради Безпеки, де постійні члени мають право вето, фактично паралізує оперативне ухвалення рішень щодо військових конфліктів. Навіть у випадках явного порушення міжнародного права та вчинення військових злочинів організація залишається бездіяльною, оскільки окремі країни блокують санкційні або миротворчі ініціативи. Як наслідок, тривалі конфлікти, що могли б бути врегульовані на ранніх стадіях, тривають роками, завдаючи величезної шкоди цивільному населенню та міжнародній стабільності. Для розв'язання проблеми необхідно реформувати систему ухвалення рішень у Раді Безпеки ООН, зокрема переглянути механізм вето або створити альтернативні шляхи ухвалення рішень у критичних ситуаціях. Варіант – запровадження спеціальної процедури, яка дозволить ухвалювати рішення кваліфікованою більшістю голосів у разі блокування з боку постійних членів. Це дало б можливість швидше реагувати на агресію, військові злочини та кризи гуманітарного характеру. Важливо розробити чіткі міжнародні норми щодо військової допомоги. Наприклад, необхідно запровадити загальновизнані критерії, за якими держави можуть надавати озброєння та техніку іншим країнам або збройним формуванням. Це може включати вимогу про обов'язкове схвалення таких поставок спеціальними міжнародними органами або ж створення ефективних механізмів контролю за використанням отриманої допомоги. Ще одним кроком має стати посилення відповідальності за незаконне втручання у внутрішні справи інших держав. Варто запровадити механізми, що дозволятимуть притягати до відповідальності не лише держави, а й конкретних посадових осіб, які ухвалюють рішення про незаконну військову допомогу. Це могло б здійснюватися через міжнародні судові органи або шляхом уведення жорстких санкцій. Лише оновлення міжнародного права, створення дієвих механізмів контролю та реформа ООН можуть забезпечити більш справедливу та ефективну систему регулювання збройних конфліктів, яка відповідатиме сучасним викликам.

Таким чином, міжнародне право в контексті війни стикається з низкою таких порушень та викликів, як недотримання норм, складність притягнення до відповідальності, нові форми ведення бойових дій, проблеми ефективності міжнародних організацій та санкційної політики.

Для подолання необхідні зміни в правових механізмах, політична воля держав співпрацювати для забезпечення реальної дії норм міжнародного права. Необхідно провести реформу механізму прийняття рішень у Раді Безпеки ООН, обмежити застосування права вето у випадках військових злочинів та геноциду. Розробити чіткі правила щодо відповідальності за використання гібридних методів війни, зокрема у сфері кібербезпеки та інформаційного впливу. Посилити механізми виконання рішень міжнародних судів. Перспективи подальших досліджень включають вивчення нових механізмів правового регулювання гібридних конфліктів, аналіз можливостей створення глобальної системи відповідальності за порушення міжнародного права та удосконалення механізмів миротворчої діяльності.

Список використаних джерел:

1.Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text

2.Кібербезпека під час війни URL : <https://stopfraud.gov.ua/cybersecurity-in-wartime>

3.Римський статут міжнародного кримінального суду URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

4.Рік нелюдів. 12 видів порушень Росією міжнародного гуманітарного права на війні в Україні. URL : <https://novynarnia.com/2023/02/24/rik-neliudiv/>

5.Царенко О. М., Тична Б. М., Федчук Т. Ю. Порушення норм міжнародного гуманітарного права в умовах російської збройної агресії. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/09/96.pdf>

6.Які закони та звичаї війни порушує Росія в Україні? URL : <https://www.ukrainer.net/porusheni-zakony/>

Довгий Микола Миколайович
аспірант
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
8390717@stud.kai.edu.ua
Вареник Олександр Сергійович,
доктор юридичних наук,
професор кафедри міжнародного та європейського права
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ І ВИКЛИКИ ПОДАТКОВОЇ МОБІЛЬНОСТІ КАПІТАЛУ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Актуальність проблеми. У сучасну епоху діджиталізації та геополітичних трансформацій регулювання ринку криптовалют набуває стратегічного значення. Швидкий розвиток криптовалютного ринку і зростання транскордонних потоків віртуальних активів створили перед державами нові виклики. Традиційні підходи до фінансового нагляду не встигають за технологічними інноваціями та глобальною природою криптоактивів. Водночас геополітична нестабільність – зокрема економічні потрясіння та регіональні конфлікти – підсилює потребу у чітких і ефективних регуляторних рамках. Децентралізований характер криптовалют дозволяє переміщувати капітал між країнами з безпрецедентною швидкістю, що посилює ризик відтоку капіталу з юрисдикцій із високим податковим навантаженням до більш сприятливих. Українські регулятори наголошують, що оподаткування цифрових активів має бути не лише фіскальним інструментом, а й механізмом прозорості ринку; справедливі та зрозумілі податкові правила виступають передумовою залучення інвестицій та інтеграції вітчизняного ринку в глобальну фінансову екосистему. Таким чином, виникає потреба в пошуку інноваційних моделей регулювання криптовалют, які б враховували ці виклики та мінімізували ризики втрати капіталу.

Мета і завдання дослідження. Метою даного дослідження є аналіз інноваційних моделей регулювання криптовалют та викликів податкової мобільності капіталу в умовах геополітичної трансформації. Для досягнення цієї мети вирішуються такі завдання: проаналізувати європейський підхід до регулювання крипторинку на прикладі нещодавно ухваленого Regulation (EU) 2023/1114 (MiCA) та визначити його інноваційні риси; порівняти режими оподаткування операцій з

віртуальними активами в ряді країн Європи та світу (Австрія, Франція, Сінгапур, Малайзія, Грузія, Португалія, Естонія, Німеччина, Литва, Чехія, Румунія) з українськими реаліями; окреслити ризики податкової конкуренції та переміщення капіталу між юрисдикціями; пояснити вплив податкової політики і цифрових регуляторних практик на міжнародну мобільність капіталу в добу діджиталізації та геополітичної нестабільності.

Методологія. Дослідження базується на міждисциплінарному підході із застосуванням порівняльного аналізу нормативних актів і аналітичних звітів. Проаналізовано положення європейського регламенту МіСА, офіційні напрацювання українського регулятора (зокрема «Матриця оподаткування віртуальних активів», розроблена НКЦПФР), а також міжнародні огляди провідних організацій (OECD, PwC, CMS та ін.) щодо оподаткування криптовалют. Це дозволило зіставити різні моделі регулювання та податкові режими, виявити їх особливості й оцінити потенційний вплив на рух капіталу.

Результати та обговорення. Європейський Союз нині демонструє інноваційний підхід до регулювання криптовалют, запровадивши у 2023 р. комплексний регламент МіСА. Ухвалення МіСА стало знаковим кроком: вперше встановлено єдині правила для ринку криптоактивів на наднаціональному рівні, що охоплюють емісію токенів, діяльність постачальників послуг з криптоактивами (біржі, гаманці тощо) та нагляд за ними. Очікується, що чітка правова база, яка визначає статус і вимоги до криптоактивів, підвищить довіру інвесторів та сприятиме притоку капіталу в європейські криптостартапи – вже у II кварталі 2023 року Європа акумулювала 48% глобальних венчурних інвестицій у криптовалютні компанії. Європейський підхід вирізняється прагненням встановити єдині високі стандарти регулювання, поєднуючи стимулювання інновацій з контролем ризиків. Зокрема, МіСА пропонує технологічно нейтральну таксономію криптоактивів та прозорі вимоги до учасників ринку, що мінімізує регуляторний арбітраж в межах ЄС. Таке рішення фактично закріплює за Європою роль глобального «встановлювача стандартів» у сфері криптовалют – низка інших країн уже використовує МіСА як зразок для власних правил (Велика Британія, Швейцарія, Австралія, Гонконг). Важливо, що національні напрацювання окремих європейських держав лягли в основу спільної політики ЄС: наприклад, Франція ще у 2019 р. запровадила детальну нормативну базу для криптоактивів (Loi PACTE), яка стала своєрідним попередником МіСА. Інноваційність європейського підходу проявляється у створенні

прозорих правил гри, які одночасно захищають учасників ринку та підтримують розвиток цифрових фінансів.

Міжнародний досвід оподаткування криптовалют демонструє декілька моделей – від максимально ліберальних до фіскально жорстких. Деякі країни фактично не обкладають податком доходи від операцій з криптоактивами. Наприклад, Сінгапур не має податку на приріст капіталу для індивідуальних інвесторів і компаній, а Малайзія звільняє від оподаткування операції з криптовалютою, якщо вони носять нерегулярний, разовий характер. Грузія також дотримується надзвичайно м'якого підходу – фізичні особи звільнені від будь-якого прибуткового податку на доходи від продажу криптовалют; більш того, криптоактиви не розглядаються як об'єкт, пов'язаний із джерелом походження в Грузії, тож не підпадають під оподаткування приросту капіталу. Інша група держав запровадила помірковані фіксовані ставки, прагнучи залишитися конкурентними для криптобізнесу. Зокрема, Румунія з 2019 року оподатковує дохід від обміну криптоактивів на фіатні валюти за ставкою 10% – ця норма застосовується до кожної транзакції, причому дрібні прибутки до 200 RON (≈ 40 €) звільняються від оподаткування (але в сумі не більше 600 RON на рік). Такий рівень податку є значно нижчим, ніж стандартний режим оподаткування доходів фізосіб в Україні (18% ПДФО + військовий збір). Отже, уже на регіональному рівні існує потенціал податкової конкуренції – інвестори можуть порівнювати 23% сукупного податку в Україні із 10% в сусідній Румунії та відповідно ухвалювати рішення про податкову резидентність чи місце здійснення операцій.

Водночас низка юрисдикцій запроваджує спеціальні податкові режими, покликані стимулювати довгострокове інвестування в цифрові активи та полегшити податковий тягар для масових інвесторів. Так, у Німеччині діє правило, за яким приватні особи звільняються від сплати податку з прибутку, якщо володіли криптоактивом понад один рік. Подібні пільги запроваджено в Португалії (не оподатковуються прибутки від продажу токенів, що утримувалися ≥ 365 днів) і Чехії (якщо актив утримувався >3 років). Окремо багато країн встановлюють невеликі неоподатковувані мінімуми для доходів від криптовалют, щоби зняти навантаження з дрібних інвесторів. Наприклад, у Німеччині не оподатковується річний прибуток від продажу криптовалют до €600, у Литві – до €500 (для доходу від віртуальних активів, або €2500 сукупно з іншими інвестиційними доходами), у Франції – приблизно до €305, у Чехії – до $\sim$ €3900 (100 тис. CZK). З іншого боку, окремі держави інтегрують оподаткування криптовалют у загальний режим

оподаткування капіталу, встановлюючи суттєві ставки, але пропонуючи механізми адміністрування для їх зручного стягнення. Яскравий приклад – Австрія: з березня 2022 року тут прирівняно прибутки від криптооперацій до доходів від капіталовкладень і встановлено ставку оподаткування 27,5%; більш того, з 1 січня 2024 року австрійські криптобіржі та інші посередники зобов'язані автоматично утримувати 27,5% податку з доходів клієнтів від криптовалютних транзакцій як податкові агенти. Франція застосовує фіксований податок (приблизно 30%) на прибуток від продажу криптоактивів для індивідуальних інвесторів, проте не оподатковує конвертацію «криптовалюта-криптовалюта» і має невеликий поріг звільнення (близько €300 на рік) для таких доходів, що наближає її режим до загальноєвропейського підходу з плоским податком на капітальні прибутки.

Вказані відмінності у податкових режимах породжують ризики податкової конкуренції та переміщення капіталу між юрисдикціями. Користуючись високою мобільністю криптоактивів, інвестори і компанії здатні відносно легко перевести діяльність або активи до країн з м'якшим оподаткуванням, що загрожує втратами для бюджетів держав з вищими податками. Наприклад, за відсутності привабливих умов оподаткування в Україні (ефективна ставка ~23%), значні обсяги криптокапіталу теоретично можуть перемішуватися до сусідньої Румунії, де податок на такі доходи складає лише 10%. У період геополітичної нестабільності ця тенденція посилюється: цифровий бізнес шукає юрисдикції з більш передбачуваним регулюванням і нижчим податковим навантаженням, аби захистити свої активи та прибуток. В результаті країни вступають у своєрідні перегони за «віртуальний» капітал, намагаючись поєднати привабливість для інвесторів із збереженням доходів бюджету. З одного боку, висока податкова конкурентоспроможність дійсно слугує рушієм притоку інвестицій, з іншого – надмірне зниження ставок здатне підірвати справедливість оподаткування і фінансову спроможність держави виконувати соціальні зобов'язання. Отже, ключовим викликом є пошук оптимальної рівноваги: як уникнути «податкових перегонів» за рахунок критичного зниження ставок і водночас не стримувати розвиток інноваційної галузі.

Висновки та перспективи. Інноваційні моделі регулювання криптовалют, такі як європейські рамка MiCA, показують, що можна одночасно сприяти розвитку цифрової економіки та забезпечувати належний нагляд за ризиками. Виклики податкової мобільності капіталу вимагають від держав запровадження конкурентних, але справедливих

податкових режимів для віртуальних активів. Для України, яка перебуває на шляху євроінтеграції та післявоєнного відновлення, доцільно перейняти найкращі світові практики – запровадити прозору та технологічно нейтральну систему регулювання крипторинку, гармонізовану з принципами MiCA, а також збалансований податковий підхід, що враховує міжнародний досвід (зокрема, можливість диференційованих ставок чи податкових пільг для стимулювання інвестицій у галузь). Важливою перспективою є міжнародна координація зусиль у протидії шкідливій податковій конкуренції. Зокрема, впровадження глобальних стандартів обміну податковою інформацією про цифрові активи (наприклад, ініціатива OECD CARF) створить додаткові механізми прозорості та підзвітності. Надалі слід моніторити ефекти реалізації європейського регулювання (MiCA) та зміну динаміки міграції криптокапіталу, щоби вчасно коригувати національну політику. Загалом, поєднання інноваційних регуляторних рішень із виваженою податковою політикою дозволить перетворити виклики цифрової економіки на нові можливості для стійкого фінансового розвитку.

Список використаних джерел:

1.Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on Markets in Crypto-assets (MiCA). Official Journal of the EU, L150, 9.6.2023, p. 1–108. [<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj/eng>].

2.Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). (квітень 2025). Матриця оподаткування віртуальних активів. [<https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2025/04/matrytsia-opodatkuvannia-va-1.pdf>].

3.Deloitte Luxembourg website (20 June 2023) MiCA: a new major milestone in your Crypto Asset Transformation Journey. [<https://www.deloitte.com/lu/en/Industries/investment-management/perspectives/mica-a-new-major-milestone-in-your-crypto-asset-transformation-journey.html>]. Доступно:..

4.PwC. (2024). Global Crypto Tax Report 2024. [<https://www.pwc.com/ee/en/press-room/news-and-articles/pwc-global-crypto-tax-report-2024.html>].

5.CMS Law. (2023). CMS Expert Guide on Taxation of Crypto-Assets. [<https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-on-taxation-of-crypto-assets/romania>].

6.OECD. (2023). Crypto-Asset Reporting Framework (CARF). Paris: OECD Publishing. [https://www.oecd.org/en/publications/international-standards-for-automatic-exchange-of-information-in-tax-matters_896d79d1-en.html]

*Ігнатченко Анастасія Максимівна
аспірантка кафедри міжнародного та європейського права
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
anastasiya.ignatchenko@gmail.com*

АКТУАЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Ефективність міжнародного співробітництва для боротьби з корупцією прямо залежить від наявності, узгодженості та застосуванні основних міжнародних принципів та інструментів, спрямованих на боротьбу з нею. Прихильність міжнародного співтовариства загальним антикорупційним принципам підтверджується міжнародними документами і положення про важливість міжнародного співробітництва містяться в Статуті Організації Об'єднаних Націй.

Так, наприклад, відповідно до Декларації про принципи міжнародного права (1970), Заключного акта Конференції з безпеки і співробітництва держав у Європі (1975), всі держави повинні підтримувати і розвивати співробітництво між собою відповідно до цілей і принципів Статуту ООН, інших міжнародно-правових документів і зобов'язань. [1; 2, с.93-96; 3]

Міжнародне співробітництво у боротьбі з корупцією на сьогоднішній день є найбільш актуальним напрямом протидії даному явищу. Таке становище зумовлене, зокрема, тим, що у корупції, як й інших видів злочинів, давно немає національних кордонів. У той же час, засоби боротьби з цим явищем продовжують залишатися переважно національними. Міжнародне співробітництво передбачає спільну роботу, участь у спільних справах, що стосуються відносин між народами, державами, у сфері зовнішньої політики України.

Історично міжнародне співробітництво держав боротьби з злочинністю обумовлювалося характером злочинності, що становило загрозу світовому співтовариству. Потреба правової взаємодопомоги

держав зростала адекватно зростанню міжнародної злочинності яка завдає шкоди інтересам двох і більше держав.

В даний час найбільше занепокоєння викликають такі види міжнародної злочинності, як тероризм, відмивання доходів від злочинної діяльності, торгівля людьми, міжнародний наркобізнес, корупція.

Корупція також допомагає створити матеріальну, інколи ж організаційну основу вищезазначених злочинів. Підготовка терористичного акту вимагає значних організаційно-фінансових заходів, в тому числі залучення посадових чи службових осіб, здатних надати підтримку завдяки своїм посадовим і комерційним зв'язкам у різних структурах, наявність «брудних» грошей, забезпечення прихованих транзакцій, тощо.

Необхідність міжнародного співробітництва у сфері боротьби з корупцією полягає не тільки в тому, щоб не тільки у створенні ефективних механізмів протидії корупції в її транснаціональних формах, а й у формуванні єдиної глобальної «антикорупційної мови» та понятійного апарату.

Єдине розуміння та тлумачення поняття «корупція» на міжнародному рівні необхідні не тільки для успішного міжнародного співробітництва у сфері боротьби з нею, але й для створення дієвої правової бази та ефективного застосування існуючих норм.

Важливість міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю обговорювалася на міжнародних конференціях ще з 19 століття. В той період окремо обговорювалися питання боротьби зі злочинністю, обміну інформацією та екстрадиції.

У другій половині 20 століття важливість співпраці між державами значно зросла для мирного співіснування держав з різними соціально-економічними системами, тому співробітництво між державами було закріплено документально.

В наш час співробітництво між державами у боротьбі з транснаціональною злочинністю розглядається як невід'ємна частина співробітництва з широкого кола питань. В основі взаємодії між державами лежать принципи міжнародного співробітництва для вирішення міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру, закріплені в Статуті ООН. Міжнародна боротьба зі злочинністю є невід'ємною частиною такої співпраці між всіма державами.

Сучасні дослідження та політичні оцінки найвпливовіших міжнародних органів та організацій є одноставними у визначенні

небезпеки, яку несе корупція суспільствам: «Корупція загрожує верховенству права, підриває соціальну справедливість, шкодить економічному розвитку і конкурентоспроможності країни на міжнародних ринках. Вона послаблює моральні основи суспільства і ставить під загрозу стабільність демократичних інститутів. У демократичній системі, яка за своїм природою залежить від довіри з боку народу, поширення недоброчесності може стати фатальним, адже вона знищує віру в інститути влади». [4, с.2; 5, с. 361; 6]

Дослідження окремих міжнародно-правових аспектів боротьби з корупцією також доводять, що вона перетворилася у транснаціональне явище.

Транснаціональний характер злочинності в сучасному світі, поява нових форм і видів злочинів дають зрозуміти, що для успішної боротьби зі злочинністю необхідне переосмислення та оновлення існуючих концепцій у нерозривному взаємозв'язку з комплексним підходом до організації міжнародного співробітництва між державами.

Необхідність міжнародного співробітництва обумовлена низкою факторів, серед яких специфіка окремих злочинів, що посягають на інтереси декількох або багатьох держав і становлять небезпеку для міжнародного співтовариства, координація зусиль щодо попередження і стримування злочинної поведінки, а також необхідність надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах.

Дослідження міжнародного співробітництва для боротьби з корупцією серед влади неможливе без аналізу основних міжнародних інструментів, спрямованих на боротьбу з корупцією та боротьбу з нею. Прихильність міжнародного співтовариства загальним антикорупційним принципам підтверджується міжнародними документами і положення про важливість міжнародного співробітництва містяться в Статуті Організації Об'єднаних Націй. Так, «відповідно до Декларації про принципи міжнародного права (1970), Заключного акта Конференції з безпеки і співробітництва держав у Європі (1975), всі держави повинні підтримувати і розвивати співробітництво між собою відповідно до цілей і принципів Статуту ООН, інших міжнародно-правових документів і зобов'язань». [2; 3; 7]

Міжнародне співробітництво у боротьбі з корупцією на сьогоднішній день є найбільш актуальним напрямом протидії даному явищу. Таке становище зумовлене тією обставиною, що з корупції, як й інших видів злочинності, давно немає національних кордонів. У той же час, засоби боротьби з цим явищем продовжують залишатися переважно

національними. Міжнародне співробітництво передбачає спільну роботу, участь у спільних справах, що стосуються відносин між народами, державами, у сфері зовнішньої політики України.

Історично міжнародне співробітництво держав боротьби з злочинністю обумовлювалося характером злочинності, що становить загрозу світовому співтоваристві. Потреба правової взаємодопомоги держав зростала адекватно зростанню міжнародної злочинності, що завдає шкоди інтересам двох і більше держав.

В даний час найбільшу тривогу викликають такі види міжнародної злочинності, як тероризм, відмивання доходів від злочинної діяльності, торгівля людьми, міжнародний наркобізнес, корупція.

Корупція також допомагає створити матеріальну, інколи ж організаційну основу тероризму. Під час підготовки терористичного акту часом необхідні як кошти, а й наявність «благодійників», здатних надати підтримку завдяки своїм посадовим і комерційним зв'язкам у різних структурах.

Єдине розуміння та тлумачення поняття «корупція» необхідне не тільки для успішного міжнародного співробітництва у сфері боротьби з корупцією, але й для створення дієвої правової бази та ефективного застосування існуючих норм.

Важливість міжнародного співробітництва у сфері боротьби з корупцією полягає не тільки в тому, щоб не тільки у створенні ефективних механізмів протидії корупції в її транснаціональних формах, а й у формуванні єдиної глобальної «антикорупційної мови» та понятійного апарату. Отже, одним з найважливіших питань міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю є визначення поняття корупції.

Досягнення єдності та узгодженості дій держав, міжурядових організацій та інших суб'єктів на основі взаємодії національного та міжнародного кримінального права, як і спільна, згуртована боротьба зі злочинами, що зачіпають інтереси декількох держав або міжнародного співтовариства в цілому визначаються серед основних напрямків міжнародного співробітництва у сфері боротьби з корупцією.

Таким чином, міжнародне співробітництво у сфері боротьби з корупцією насамперед спрямоване на запобігання та боротьбу з транснаціональною злочинністю.

Список використаних джерел:

- 1.Електронний ресурс:
https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/intlaw_principles.shtml;
- 2.Нуруллаєв І. С. Роль ООН у формуванні глобальної міжнародно-правової антикорупційної стратегії // Юридична Україна. – № 12(60). – С. 93-96.
- 3.Статут Організації Об'єднаних Націй. /Міжнародне право в документах/ За заг. ред. д.ю.н., проф. М.В. Буроменського. – 2-е вид., виправл. і доповн. – Х.:Мачулі. – 2006;
- 4.Корупція в Україні – 2004 рік. Аналіз природи та причин проблеми. –Київ, 2004. – 91 с.;
- 5.De Vel Guy, Csonka Peter The Council of Europe Activities against Corruption/ Guy de Vel, Peter Csonka / Corruption, Integrity and Law Enforcement. Edited by Cyrille Fijnaut and Leo Humberts. – The Hague/ London/ New York: Kluwer Law International, 2002. – P.361-380;
- 6.Establishing the Group of States against Corruption (GRECO)/ Council of Europe. Committee of Ministers. Resolution (99)5 – 1 May, 1999/ Doc.CE/ GRECO(99) 1E. – 35р. – Режим доступу: <http://www.greco.coe.int>;
- 7.Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх взаємовідносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй. Прийнята резолюцією 2625 (XXV) Генеральної Асамблеї ООН від 24 жовтня 1970 года. Режим доступу: https://www.un.org/documents/decl_conv/declarations/intlaw_principles.shtml.

Illiukha Mariia
Student
State University "Kyiv Aviation Institute"
7377852@stud.kai.edu.ua
Daria Kibets, PhD in Law, Associate Professor
State University "Kyiv Aviation Institute"

ISLAMIC LAW AND THE PROTECTION OF WOMEN'S RIGHTS: THE BALANCE BETWEEN RELIGIOUS NORMS AND INTERNATIONAL STANDARDS

Keywords: Islamic law, women's rights, international standards, Sharia, gender equality

Islamic law (Sharia) regulates many aspects of the life of Muslim communities, including issues of women's rights. However, in the modern world there is a discussion about the harmonization of traditional religious norms with international human rights standards. An important task is to find a balance between cultural traditions and generally accepted principles of equality and human rights.

The purpose of the study: to analyze the features of Islamic law regarding women's rights and assess the possibilities of their harmonization with international standards.

Materials and methods: the study is based on the analysis of Islamic legal sources (the Quran, Sunnah, fatwas), international human rights documents (the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women), as well as a comparative legal analysis of law enforcement in various Muslim countries.

Islamic law grants women certain fundamental rights, such as the right to education, property, inheritance, and work. At the same time, traditional interpretations of Sharia in some Muslim countries impose restrictions on the exercise of these rights, especially in the context of family law. For example, issues of marriage, divorce, child custody and testimony in court are often regulated on the basis of traditional interpretations that may not meet modern international standards of equality. According to international human rights instruments, such as the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), states are obliged to ensure gender equality and eliminate all forms of discrimination. Some Muslim countries, including Morocco, Tunisia, Egypt and Indonesia, have already implemented legal reforms aimed at harmonizing religious norms with international

standards. For example, in Morocco, the Family Code (Muddawa) was reformed in 2004, which strengthened women's rights in marriage and property relations. An important mechanism for adapting Sharia to modern realities is ijthad, a process of legal interpretation that allows for the revision of traditional norms within the framework of the Islamic legal system. The use of ijthad helps Muslim countries to preserve their religious identity while gradually implementing reforms that are consistent with universal human rights values.

Thus, there are opportunities to harmonize Islamic law with international standards, which have proven successful in individual countries. However, the modernization process requires consideration of socio-cultural characteristics, as too radical changes can cause public resistance. Therefore, achieving a balance between religious norms and international principles of women's rights is possible only through a gradual approach, interfaith dialogue, and legal reforms that take into account both traditions and modern needs of society.

Conclusion

Ensuring women's rights in Islamic countries requires a comprehensive approach that includes the revision of legal norms, educational reforms, and dialogue between religious leaders and human rights defenders. Harmonization of Sharia and international standards is possible provided that religious traditions are preserved and legislation is gradually modernized.

References:

1. Women's rights in Islam. Association of Muslims of Ukraine. URL: <https://amu.org.ua/islam/prava-jinok-v-islami> (access date: 03/20/2025).
2. Restrictions on women's rights in Islam: myth or reality? Teenergizer. URL: <https://teenergizer.org/2018/03/obmezheniya-prav-zhinok-v-islami-mif-chi-realnist-2/> (access date: 03/20/2025).

*Nazar Kovbel, student
State University “Kyiv Aviation Institute
Nataliia Mushak,
Doctor of Law, Professor,
Professor of the Department International and European Law
State University “Kyiv Aviation Institute”*

THEORETICAL ASPECTS OF REGULATING FINANCIAL CRIMES

The actuality of this piece lies in the urgent need to develop effective legal and theoretical approaches to counteract financial crimes. As these crimes are constantly changing in form and scope, legal regulation must be based on solid theoretical foundations that allow for adaptation and effectiveness in both national and international contexts. Understanding the theoretical aspects of such regulation helps to build consistent legal frameworks, enhance preventive mechanisms, and improve enforcement practices. The purpose is to examine the theoretical foundations of regulating financial crimes. This includes identifying the legal nature of financial crimes, analyzing the principles that guide their regulation, and exploring theoretical models that support effective legal responses to such offenses. The methodology of this research is based on the analysis of academic literature, legal acts, and international documents related to the regulation of financial crimes. A theoretical and comparative legal approach is applied to evaluate existing models of regulation and to identify their strengths and limitations.

In today's world, financial crimes represent one of the most dangerous threats to the stability of national economies and public institutions. These offenses, which include money laundering, fraud, tax evasion, corruption, and other unlawful financial activities, not only cause enormous economic losses but also erode public trust in financial and legal systems. With the increasing complexity of global financial transactions and the development of digital technologies, the nature of financial crimes has evolved, becoming more difficult to detect and regulate.

Financial crimes are a category of offenses involving unlawful acts committed through manipulation of financial systems for personal or organizational benefit. These crimes often include fraud, money laundering, insider trading, tax evasion, and corruption. A key feature of financial crimes is their non-violent nature but high economic and social impact [1]. A defining characteristic of financial crimes is their complexity and the sophisticated

methods employed to conceal them. Perpetrators often exploit legal financial systems, making detection and prosecution challenging. These crimes can be committed by individuals, organizations, or networks, and frequently involve cross-border transactions, complicating jurisdictional enforcement. There is an existing of such classification of financial crimes and they are : fraud (international deception to secure unfair or unlawful financial gain. This includes activities such as securities fraud, insurance fraud, and credit card fraud), money laundering (the process of making large amounts of money generated by criminal activity appear to have come from a legitimate source. This typically involves three stages: placement, layering, and integration), tax evasion (illegally avoiding paying taxes, usually by failing to report income, reporting expenses not legally allowed, or by not paying taxes owed), corruption (the abuse of entrusted power for private gain, which can include bribery, embezzlement, and nepotism), embezzlement (the act of withholding assets for the purpose of theft by one to whom the assets were entrusted), insider trading (trading a public company's stock or other securities based on material, non-public information about the company) [2].

Of course, there are causes and socio-economic consequences of financial crimes some of them are : economic incentives, weak regulatory frameworks, technological advancements, globalization [3].

The regulation of financial crimes involves the creation and application of legal norms aimed at preventing, detecting, and punishing unlawful financial activities. It is both a legal and theoretical construct, grounded in the principles of criminal law, administrative law, and financial oversight. The aim of this regulation is to protect the financial system, public resources, and economic stability. From a theoretical perspective, financial crime regulation is based on the principle of legal certainty, the rule of law, and proportionality in punishment. These principles guide the development of legal frameworks that clearly define offenses, set consistent penalties, and ensure fair and efficient enforcement.

Modern approaches to regulation must also reflect the risk-based approach, where preventive measures are tailored according to the level and type of financial crime risk [4, p. 5]. This is particularly important for institutions operating in high-risk environments, such as cross-border financial services or digital payment systems.

Nowadays there are different theoretical approaches underpin financial crime regulation: deterrence theory: his theory assumes that individuals are rational actors who will avoid criminal behavior if the costs (punishment) outweigh the benefits. Regulatory systems, therefore, focus on increasing the

likelihood of detection and severity of sanctions [5]; routine activity theory: this theory emphasizes the opportunity structure of crimes. It implies that regulation should aim to reduce opportunities for financial crime by improving supervision and internal controls; systems theory: financial institutions are viewed as systems that can be adjusted to detect and prevent criminal behavior through better design of internal processes, compliance systems, and reporting mechanisms [4, p. 6].

At the European level, the fight against financial crimes affecting public finances—especially EU funds—has led to efforts to harmonize criminal definitions and sanctions among Member States. The EU Directive 2017/1371 on the fight against fraud to the Union's financial interests emphasizes the need for a common legal foundation to ensure equivalent protection of EU funds in all Member States [5]. This reflects the legal principle of subsidiarity: EU action is justified when objectives cannot be effectively achieved by Member States alone. By applying this, the EU seeks to bridge gaps in national legislation and ensure that fraud, corruption, and money laundering involving EU resources are prosecuted uniformly.

The EU Directive on the fight against fraud to the Union's financial interests also highlights the importance of establishing minimum rules on the definition of criminal offenses and penalties, thereby reducing the risk that perpetrators exploit legal inconsistencies between jurisdictions.

Financial monitoring and control bodies play a central role in the detection, prevention, and reporting of financial crimes. These institutions include Financial Intelligence Units (FIUs), national regulatory authorities, central banks, and compliance departments within financial institutions. Their core functions revolve around monitoring transactions, conducting risk assessments, and ensuring compliance with anti-money laundering (AML) and counter-financing of terrorism (CFT) regulations.

FIUs serve as national centers for receiving, analyzing, and disseminating financial intelligence concerning suspicious transactions. They are responsible for ensuring that financial institutions comply with the legal requirement to report such activities. In addition, monitoring agencies often maintain partnerships with law enforcement, creating a cooperative framework for fighting complex crimes like money laundering or fraud [6].

At the institutional level, banks and financial firms are obligated to establish internal control systems, including Know Your Customer (KYC) procedures, transaction monitoring, and employee training programs. These efforts form the first line of defense against financial crime. However, they

must be regularly updated to respond to evolving threats and regulatory expectations [6].

Despite significant developments in regulatory frameworks and technological tools, the effective regulation of financial crimes continues to face numerous challenges and limitations. One of the most pressing issues is the rapid evolution of financial crime methods. Criminals adapt quickly, utilizing new technologies such as cryptocurrencies, decentralized finance platforms, and anonymization tools to avoid detection. This dynamic nature of financial crimes places regulators in a reactive position, often struggling to keep pace with increasingly sophisticated schemes [7].

Another major challenge lies in regulatory fragmentation. Financial crimes are frequently transnational in scope, yet different countries maintain diverse legal standards, definitions, and enforcement procedures. This inconsistency complicates international cooperation and creates opportunities for regulatory arbitrage, where criminals exploit weak jurisdictions to conduct illicit transactions. Even within the same region, such as the European Union, harmonization of standards remains incomplete, reducing the overall effectiveness of cross-border efforts.

The lack of advanced data systems and technological integration further hampers efforts to combat financial crimes. While financial institutions collect enormous amounts of transactional data, many still lack the capacity to process this information effectively. Converting raw data into actionable intelligence requires investment in advanced analytics, artificial intelligence, and machine learning—tools that are not yet widely adopted, especially by smaller institutions [7].

Human resource constraints also pose a serious limitation. There is a growing need for professionals with specialized knowledge in financial crime compliance, particularly in emerging areas such as digital assets and cyber-enabled fraud. However, many institutions and regulatory bodies face difficulties in recruiting and retaining such experts, which weakens their overall response capacity [6].

Finally, institutions are burdened by increasingly complex regulatory requirements, resulting in what is often referred to as "compliance fatigue." Maintaining up-to-date internal systems, reporting procedures, and staff training imposes high costs, especially for smaller firms with limited resources. This not only affects profitability but also leads to inconsistencies in how regulations are implemented across the financial sector [7].

In order to address these limitations, a more adaptive, risk-based regulatory model is essential. Greater reliance on international cooperation,

data sharing, and digital innovation—alongside ongoing investment in staff expertise—will be critical for building effective, future-proof systems of financial crime control.

Conclusion. Financial crimes pose a complex and evolving threat to global financial systems, public institutions, and economic stability. This thesis has explored the theoretical foundations of regulating financial crimes, emphasizing the importance of clear legal definitions, consistent regulatory principles, and risk-based approaches. While numerous mechanisms exist to combat such crimes—including financial monitoring bodies and compliance frameworks—significant challenges remain. Rapid technological advancements, fragmented regulations, and limited institutional capacity continue to hinder effective enforcement. Addressing these challenges requires ongoing theoretical development, international cooperation, and the integration of innovative tools and strategies. Strengthening these foundations will be key to building a resilient and adaptive regulatory environment capable of responding to both current and future financial crime threats.

References :

1. Levi, M. (2007). Policing financial crimes. In B. A. Arrigo (Ed.), *Introduction to Forensic Psychology: Issues and Controversies in Crime and Justice*. Springer. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-0-387-34111-8_30
2. SEON. (n.d.). What Are Financial Crimes? https://seon.io/resources/financial-crimes/?utm_source=chatgpt.com
3. Sanction Scanner. (n.d.). What is Financial Crime?. https://www.sanctionscanner.com/knowledge-base/financial-crime-977?utm_source=chatgpt.com
4. Management Solutions. (2022). Financial Crime: Challenges and Trends in the Digital Era. <https://www.managementsolutions.com/sites/default/files/minisite/static/7805cb71-d48b-407e-9c40-9353639337c7/fincrime/pdf/financial-crime-en-03.pdf>
5. European Commission. (2012). Directive on the fight against fraud to the Union's financial interests by means of criminal law (COM/2012/0363 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52012PC0363>

6. Financial Crime Academy. (n.d.). Financial Monitoring: Meaning, Objectives, Examples & Process. <https://financialcrimeacademy.org/financial-monitoring/>

7. KPMG. (2022). Ten key regulatory challenges 2022: Fraud and financial crimes. <https://kpmg.com/us/en/articles/2022/ten-key-regulatory-challenges-2022-fraud-financial-crimes.html>

Колеснікова Тетяна
Здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний
інститут»
7457155@stud.kai.edu.ua
Вареник Олександр Сергійович, д.ю.н., проф.
Державний університет «Київський авіаційний
інститут»

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ ЯК ВОЄННОГО ЗЛОЧИНУ В СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Викрадення дітей під час збройних конфліктів є жахливим явищем, що завдає невимовних страждань тисячам дітей, їхнім сім'ям та громадам по всьому світу. Актуальність цієї теми зумовлена тим, що це діяння руйнує основи дитинства, позбавляючи дітей безпеки, турботи та можливості нормального розвитку саме тоді, коли вони найбільше цього потребують. Наслідки викрадення є глибокими та довготривалими, включаючи фізичні та психологічні травми, втрату ідентичності, розрив сімейних зв'язків та загрозу самому виживанню дитини. Визнаючи надзвичайну серйозність цього явища, Рада Безпеки ООН включила викрадення дітей до переліку шести серйозних порушень щодо дітей під час збройних конфліктів, що підлягають моніторингу та звітності. Останні події, зокрема ситуація в Україні, де зафіксовано масові випадки примусового переміщення та депортації дітей на територію російської федерації або тимчасово окуповані території, з новою силою актуалізували питання правової кваліфікації та відповідальності за такі дії [1].

Незважаючи на політичне засудження та визнання викрадення дітей серйозним порушенням, його конкретна правова кваліфікація як

окремого воєнного злочину в рамках існуючих інструментів міжнародного кримінального права (МКП), зокрема Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС), залишається невизначеною та стикається зі значними труднощами. Відсутність чіткого договірного визначення "викрадення дітей" як воєнного злочину змушує покладатися на кваліфікацію за суміжними, але відмінними злочинами, такими як незаконна депортація чи переміщення, або ж розглядати викрадення як підготовчий чи супутній акт для інших порушень, наприклад, вербування та використання дітей у бойових діях чи сексуального насильства. Необхідність орієнтуватися в складній системі злочинів, що частково перетинаються (як-от насильницьке переміщення, геноцид, взяття заручників, насильницьке зникнення), створює суттєві правові перешкоди для притягнення винних до відповідальності саме за акт викрадення [2].

Метою є проведення ретельного правового аналізу проблем, пов'язаних із кваліфікацією викрадення дітей як воєнного злочину в сучасному міжнародному праві. Завдання дослідження включають аналіз визначень ключових понять, відповідних міжнародно-правових рамок (міжнародне гуманітарне право (МГП), МКП, міжнародне право прав людини (МППЛ)), практики міжнародних трибуналів та специфічних проблем кваліфікації (встановлення *mens rea*, розмежування зі схожими злочинами, правовий статус дитини). Методологія дослідження ґрунтується на формально-юридичному та порівняльно-правовому аналізі міжнародних договорів (зокрема, Женевських конвенцій та Додаткових протоколів, Римського статуту МКС, Конвенції про права дитини), норм звичаєвого міжнародного права, а також резолюцій та звітів органів ООН (Ради Безпеки, Генеральної Асамблеї, Ради з прав людини, Робочої групи з питань дітей та збройних конфліктів). Аналіз спрямований на формулювання обґрунтованої тези, що відображає основні виклики та складнощі в цій сфері.

Однією з першочергових проблем є відсутність чіткого, універсально визнаного договірного визначення "викрадення дітей" як самостійного міжнародного злочину, зокрема воєнного злочину, у ключових міжнародних договорах, таких як Женевські конвенції чи Римський статут. Ця відсутність створює значну правову неоднозначність та є основним джерелом труднощів при кваліфікації.

Незважаючи на це, поняття "викрадення дітей" активно використовується в рамках механізмів ООН. Робоча група ООН визнала значну двозначність терміну та відсутність застосовного визначення в міжнародному праві. Проте, для цілей моніторингу та звітності щодо

дітей та збройних конфліктів, було запропоновано робоче визначення: "Викрадення – це вилучення, захоплення, затримання, взяття, взяття під варту, утримання або полон дитини (особи віком до 18 років) тимчасово або постійно силою, погрозою або обманом для залучення до збройних сил чи збройних груп, для участі [у бойових діях], для сексуальної експлуатації, примусової праці або інших форм експлуатації"[3]. Важливо, що Рада Безпеки ООН у своїй резолюції 2225 (2015) прямо додала викрадення до переліку серйозних порушень, що запускають Моніторинговий та звітний механізм (MRM), поряд із вербуванням, вбивством та каліцтвом, сексуальним насильством та нападами на школи і лікарні [4]. Це свідчить про політичне визнання надзвичайної тяжкості викрадення як такого, навіть за відсутності його чіткої криміналізації як окремого злочину в договірному праві.

Суттєвою характеристикою викрадення є його значне перетинання з іншими міжнародними злочинами та порушеннями. Експерти ООН відзначають схожість із торгівлею людьми, хоча й розрізняють їх: викрадення розглядається як конкретний акт, тоді як торгівля людьми – це радше процес, елементом якого може бути викрадення. Також існує тісний зв'язок із насильницькими зникненнями, незаконною депортацією та переміщенням, взяттям заручників [5]. Часто викрадення є лише першим кроком, що уможливорює скоєння інших серйозних порушень, таких як вербування та використання дітей у бойових діях, сексуальне рабство, примусова праця чи навіть вбивство.

З точки зору прав людини, викрадення є грубим порушенням цілої низки фундаментальних прав дитини, гарантованих як МГП, так і МППЛ. До них належать право на життя, свободу від катувань та жорстокого поводження, право на свободу та особисту недоторканність, право на належний рівень життя, здоров'я, захист від економічної та соціальної експлуатації, а також право на збереження сім'ї та ідентичності [6].

Аналіз кваліфікації викрадення дітей як воєнного злочину вимагає розгляду норм трьох основних галузей міжнародного права: МГП, МКП та МППЛ. Ці галузі взаємодіють і доповнюють одна одну, створюючи комплексну систему захисту дітей у збройних конфліктах.

МГП встановлює основні правила захисту цивільного населення, включаючи дітей, під час збройних конфліктів. Ключовими інструментами є Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них 1977 року. Загальні принципи захисту передбачають, що діти мають бути об'єктом особливої поваги та захисту від будь-яких форм непристойних посягань (ДП I ст. 77) [7]. Сторони конфлікту зобов'язані

надавати їм необхідну турботу та допомогу з огляду на їхній вік чи будь-які інші причини (ДП I ст. 77), (ДП II ст. 4(3)). Діти також захищені від сексуального насильства та принизливого поводження (ДП I ст. 77), (ДП II ст. 4(2)(е)) [8].

Стаття 49 Четвертої Женевської конвенції (ЖК IV) забороняє індивідуальні або масові примусові переміщення та депортації осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави або будь-якої іншої держави, незалежно від мотивів. Стаття 147 ЖК IV кваліфікує незаконну депортацію або переміщення як серйозне порушення Конвенції. Додатковий протокол I (ДП I) у статті 85(4)(а) також класифікує депортацію або переміщення населення окупованої території як серйозне порушення. Ці норми є ключовими для кваліфікації багатьох випадків, що фактично є викраденням дітей з окупованих територій.

Римський статут МКС є центральним документом сучасного МКП, що кодифікує найтяжчі міжнародні злочини, включаючи воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид.

Стаття 8(2)(а)(vii) РС криміналізує незаконну депортацію або переміщення та незаконне позбавлення волі як серйозне порушення. Стаття 8(2)(b)(viii) РС криміналізує переміщення окупаційною державою частини власного цивільного населення на окуповану територію або депортацію чи переміщення всього або частини населення окупованої території в межах або за межі цієї території під час МЗК. Стаття 8(2)(е)(viii) РС охоплює примусове переміщення цивільних осіб під час НМЗК, якщо воно не виправдане міркуваннями безпеки цивільних осіб або нагальною військовою необхідністю [9]. Елементи злочинів МКС уточнюють, що переміщення має бути примусовим (силою, погрозою чи іншими формами примусу) і не мати підстав, дозволених МГП. Саме за цим злочином (незаконна депортація та переміщення дітей) МКС видав ордери на арешт путіна та марії львової-белової у ситуації щодо України.

МППЛ, зокрема Конвенція про права дитини (КПД) 1989 року та Факультативні протоколи до неї, встановлює універсальні стандарти захисту прав дітей, які залишаються чинними і під час збройних конфліктів. Особливе значення має стаття 8 КПД про право на збереження ідентичності. Вона надає потужний інструмент для розуміння та артикуляції специфічної шкоди, завданої викраденням. Хоча сама по собі стаття 8 не визначає кримінального злочину, докази її систематичного порушення (зміна імен, громадянства, примусова асиміляція) можуть

служувати важливим доказом при встановленні суб'єктивної сторони (*mens rea*) суміжних злочинів МКП [10].

Аналіз проблем кваліфікації викрадення дітей як воєнного злочину в міжнародному праві виявив низку системних викликів. Попри визнання викрадення тяжким порушенням, його чітка кодифікація у Римському статуті відсутня, що створює правову невизначеність. Це змушує кваліфікувати такі дії через суміжні злочини — депортацію, вербування дітей чи геноцид, що ускладнює правозастосування.

Ключовою проблемою є доведення наміру (*dolus specialis*) у випадках, коли йдеться про геноцид. Складність зростає в умовах гібридних воєн, дезінформації та участі недержавних акторів. Ускладнює ситуацію також перетин різних складів злочинів, різні вікові стандарти, недостатня інтеграція права дитини на збереження ідентичності (ст. 8 КПД) у правові підходи до воєнних злочинів.

Наявні прогалини підбивають ефективність міжнародного правосуддя та залишають постраждалих без належного захисту. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці доктринальних підходів до кваліфікації, вдосконаленні судової практики, уточненні елементів злочинів, а також у можливій кодифікації викрадення як окремого злочину у міжнародному праві.

Список використаних джерел:

1.Dmytro Lubinets. Gross violations of children's rights as a result of armed aggression against Ukraine: general overview. *Ombudsman. special report*. URL: <https://ombudsman.gov.ua/childrenofwar-2023/en/gross-violations-of-childrens-rights-as-a-result-of-armed-aggression-against-ukraine-general-overview> (Дата Звернення: 15.04.2025).

2.Alison Bisset. Ukraine Symposium – Russia's "Re-Education" Camps: Grave Violations Against Children in Armed Conflict. *Lieber Institute. Articles of war*. 20.03.2023. URL: <https://lieber.westpoint.edu/russias-re-education-camps-grave-violations-against-children-armed-conflict/> (Дата Звернення: 15.04.2025).

3.Implementation of general assembly resolution 60/251 of 15 march 2006 entitled "Human Rights Council" rights of the child. *United nations. General Assembly*. 13.03.2007. URL: https://drive.google.com/file/d/1KKikAVmDAXy87I6TnUpJp4l4_Mzr8xi/view?usp=sharing (Дата Звернення: 15.04.2025).

4.Security Council, Adopting Resolution 2225 (2015), Adds Parties Abducting Children During Armed Conflict to List Monitoring Grave Human Rights Violators. *Reliefweb. World.* 19.06.2015. URL: <https://reliefweb.int/report/world/security-council-adopting-resolution-2225-2015-adds-parties-abducting-children-during> (Дата Звернення: 15.04.2025).

5.Children and Armed Conflict: A Legal Glossary on Abduction and Deportation. Legal Glossary on Abductions and Deportations. URL: <https://watchlist.org/wp-content/uploads/legal-glossary-on-abductions-and-deportations.pdf> (Дата Звернення: 15.04.2025).

6.Alison Bisset. Ukraine Symposium – Russia’s Forcible Transfer of Children. *Lieber Institute. Articles of war.* 05.10.2022. URL: <https://lieber.westpoint.edu/russias-forcible-transfer-children/> (Дата Звернення: 15.04.2025).

7.Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року, № 995_199 : станом на 08.12.2005.

8.Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), № 995_200 : станом на 08.12.2005.

9.Римський статут міжнародного кримінального суду. № 995_588. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (Дата Звернення: 15.04.2025).

10.Конвенція про права дитини, № 995_021 : станом на 16.11.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (Дата Звернення: 15.04.2025).

Ларіонова Єлізавета Олексіївна

Здобувачка вищої освіти

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

7430403@stud.kai.edu.ua

Максимович Роман Олегович, к.ю.н., доц.

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ВПЛИВ АНТИТЕРОРИСТИЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА США НА ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ: ДОСВІД УКРАЇНИ

Становлення сучасної системи міжнародної безпеки неможливо уявити без врахування впливу національного законодавства держав, що відіграють ключову роль у глобальній політиці. Однією з таких країн є Сполучені Штати Америки, які після терактів 11 вересня 2001 року стали основним ініціатором трансформації не лише власної системи національної безпеки, а й міжнародного антитерористичного порядку денного. [5]

Прийнятий у жовтні 2001 року USA PATRIOT ACT або ж «Патріотичний акт», став одним з найрадикальніших актів у сучасній американській правовій історії. Закон суттєво розширив повноваження ФБР, ЦРУ та інших правоохоронних органів у сферах спостереження, перехоплення комунікацій, доступу до особистих даних та фінансової інформації підозрюваних осіб. Цей крок був виправданий гострою потребою негайного реагування на терористичну загрозу, однак він викликав хвилю критики з боку правозахисників як у США, так і на міжнародному рівні.

Незважаючи на внутрішні дискусії, американський підхід почав активно транспортуватися у зовнішньополітичну площину. США ініціювали і підтримали низку міжнародних рішень, що стали правовим фундаментом глобальної боротьби з тероризмом. Зокрема, Резолюція Ради Безпеки ООН №1373 (2001) у якій було беззастережно засуджено всі форми прояву тероризму. Дана резолюція зобов'язала держави-члени ООН розробити низку заходів, спрямованих на запобігання терористичній діяльності, а також змусила держави-члени ООН криміналізувати фінансування тероризму, заморожувати активи осіб, пов'язаних із терористичною діяльністю, запроваджувати ефективні прикордонні механізми контролю та забезпечити обмін розвідувальною інформацією між країнами.[3]

Ці положення значною мірою повторюють внутрішні підходи США, закладені в Патріотичному акті. Таким чином, можна говорити про своєрідну трансляцію американського правового досвіду на рівень універсального міжнародного регулювання.

У 2002 році був ухвалений Homeland Security Act, що створив нову федеральну структуру — Міністерство внутрішньої безпеки США. Цей інституційний крок не лише посилив координацію зусиль у межах країни, але й визначив нові пріоритети у зовнішній політиці: підтримка антитерористичних режимів, партнерство у рамках НАТО, контроль над транскордонним рухом, кібербезпека та попередження біотероризму.

У ширшому контексті американська антитерористична політика значно вплинула на діяльність Фінансової групи з протидії відмиванню коштів (FATF). США активно просували розширення мандату FATF на питання фінансування тероризму, що згодом призвело до ухвалення міжнародних рекомендацій, обов'язкових до виконання всіма країнами-учасницями.

Варто відзначити, що американська практика глибоко змінила і структуру міжнародного кримінального права. Створення та діяльність таких міжнародних органів, як Міжнародний центр боротьби з тероризмом (ICCT), а також спеціалізованих підрозділів у складі INTERPOL, значною мірою орієнтуються на стандарти, встановлені США у співпраці з ЄС і НАТО.[5;1]

Однак існує й інша сторона медалі. Правозахисні організації, зокрема Human Rights Watch та Amnesty International, неодноразово звертали увагу на ризики порушення фундаментальних прав і свобод у межах антитерористичних операцій. Положення про превентивні арешти, затримання без рішення суду (як у випадку з Гуантанамо), масштабне стеження за громадянами — усе це спричинило серйозні етичні дебати. У 2015 році низка положень Patriot Act була скасована або модифікована в межах USA FREEDOM Act, однак питання балансу між безпекою і правами людини залишається відкритим.

У контексті України антитерористичне законодавство набуло особливого значення після 2014 року, коли росія розпочала гібридну агресію проти України, включаючи окупацію Криму та збройний конфлікт на сході. У відповідь було активізовано дію Закону України "Про боротьбу з тероризмом", ухваленого ще у 2003 році, проте після 2014 року він зазнав змін і став основним юридичним інструментом для здійснення Антитерористичної операції (АТО), а згодом Операції об'єднаних сил (ООС).[1]

Правовий режим боротьби з тероризмом в Україні забезпечується через діяльність координаційних центрів при СБУ, запровадження спеціальних оперативних заходів, обмеження доступу до інформації, а також спеціальні умови переміщення осіб у зоні бойових дій. Окрему увагу приділено питанням протидії фінансуванню тероризму, особливо в умовах використання криптовалют, схем з готівкою, а також каналів через підконтрольні РФ структури на окупованих територіях.

Україна активно співпрацює з міжнародними партнерами, щодо обміну фінансовою розвідкою, Європейською службою зовнішньої дії, FATF та Контртерористичним комітетом ООН, прагнучи гармонізувати

національні норми із міжнародними стандартами. З 2022 року, після початку повномасштабного вторгнення, Україна впроваджує нові підходи до виявлення, документування та міжнародного переслідування актів державного тероризму, вчинених Збройними силами рф проти цивільного населення.[1]

Українські юристи та дипломати активно просувають ідею визнання рф державою — спонсором тероризму на міжнародному рівні. Така позиція вже підтримана окремими державами, зокрема Латвією, Естонією, Чехією, Польщею, а також Парламентською асамблеєю Ради Європи. Зараз ведеться робота над правовими механізмами, які дозволили б кваліфікувати масові обстріли критичної інфраструктури, викрадення цивільних, застосування забороненої зброї — як елементи терористичної діяльності відповідно до міжнародного гуманітарного права.

Таким чином, в умовах повномасштабної агресії, досвід США може стати для України не лише орієнтиром щодо зміцнення правових інструментів протидії тероризму, а й нагадуванням про необхідність дотримання прав людини. Україна має потенціал для створення гібридної моделі, яка б поєднувала елементи жорсткого реагування із забезпеченням конституційних гарантій, у співпраці з міжнародними інституціями.

У випадку України досвід США може мати практичне значення. В умовах повномасштабної війни та високого рівня гібридних загроз, антитерористичне законодавство має враховувати як досвід демократичних держав, так і міжнародні зобов'язання. Важливим є розроблення чіткого механізму правового реагування, що гарантує як ефективність дій органів безпеки, так і захист прав людини згідно з європейськими стандартами.[4]

Таким чином, антитерористичне законодавство США стало не лише реакцією на внутрішню трагедію, а й потужним інструментом формування міжнародно-правових норм. Його вплив проявляється у зростанні ролі національних систем безпеки, уніфікації кримінального права щодо терористичних актів, розвитку інституційного співробітництва та створенні нових механізмів моніторингу. Україна, як держава, що безпосередньо стикається з терористичними проявами внаслідок агресії рф, повинна адаптувати цей досвід із урахуванням власного контексту, розробляючи ефективну, демократично орієнтовану систему протидії тероризму на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Антитерористичне законодавство США: висновки для України. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/antyterorystychne-zakonodavstvo-ssha-vysnovky-dlya-ukrayiny> (дата звернення: 13.04.2025).
2. Стукаліна О.В., Кулик Л.М. Міжнародний досвід запобігання терористичним актам у великих містах. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/84/2184/4720-1?inline=1> (дата звернення: 13.04.2025).
3. Паливода В.О. Національна стратегія протидії внутрішньому тероризму Сполучених Штатів Америки: аналітичне дослідження. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodnividnosyny/natsionalna-stratehiya-protydiyi-vnutrishnomu-teroryzmu> (дата звернення: 15.04.2025).
4. Бохенко В.М. Удосконалення системи боротьби з тероризмом: досвід США. Інформація і право. № 3(38)/2021. URL: <https://ippi.org.ua/bokhenko-vm-udoskonallynnya-sistemi-borotbi-z-terorizmom-dosvid-ssha-st-149-154>.
5. Мокляк В.В. Сучасний досвід США у сфері запобігання тероризму. Питання боротьби зі злочинністю. 2017. № 34. С. 219-229. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2017_34_20

Лугова Єлизавета Вікторівна
Здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
7466795@stud.kai.edu.ua
Замула Аліна Юрївна, к.ю.н.,
професор кафедри міжнародного та європейського права
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

РОЛЬ ООН У ЗАПОБІГАННІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТАМ ТА ГУМАНІТАРНИМ КАТАСТРОФАМ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Організація Об'єднаних Націй (ООН) — унікальне міждержавне утворення, створене в 1945 році з метою гарантування міжнародного миру та безпеки. Упродовж десятиліть її роль була ключовою у забезпеченні колективної дипломатії, реалізації гуманітарних програм, реагуванні на

збройні конфлікти та посередництві в мирних переговорах. Однак конфлікти ХХІ століття — зокрема війна в Україні, сирійська криза, військові перевороти в М'янмі та Судані — засвідчують, що механізми ООН потребують перегляду. Сьогодні Організація стикається з викликами політичної інертності, ресурсної обмеженості, втрати довіри, особливо серед населення країн, які стали жертвами агресії [3].

Структурно ООН має шість головних органів та десятки спеціалізованих агентств. У сфері безпеки центральним органом є Рада Безпеки, яка має повноваження приймати обов'язкові до виконання рішення. Проте її ефективність обмежена правом вето п'яти постійних членів — США, Великої Британії, Франції, Китаю та Росії. За даними досліджень Brookings Institution, з 1990 по 2020 рік було використано понад 40 вето, з яких більшість — саме Росією та Китаєм [3]. Цей механізм фактично заблокував розгляд ситуації в Сирії, коли режим Башара Асада застосовував хімічну зброю проти цивільного населення. Аналогічно, після 2014 року Російська Федерація паралізувала Раду Безпеки в усіх спробах засудити анексію Криму або запровадити санкції [7].

Ще одним прикладом бездіяльності ООН є геноцид у Руанді 1994 року, коли миротворча місія UNAMIR через обмежений мандат і відсутність політичної волі країн-членів фактично не змогла запобігти масовому знищенню 800 тисяч тутсі. Генеральний секретар ООН Кофі Аннан у звіті 1999 року публічно визнав провал, зазначивши: «ООН підвела народ Руанди» [6].

Водночас у певних кейсах ООН змогла досягти успіху. Наприклад, у Косово після війни 1999 року була розгорнута місія UNMIK, яка взяла на себе управління регіоном. Мирний процес у Сьєрра-Леоне завершився виводом бойовиків і створенням механізмів перехідного правосуддя. Загалом станом на 2025 рік ООН провела понад 71 миротворчу місію, з яких наразі діє 12, у тому числі в Лівані, Малі, Західній Сахарі та ДР Конго. У цих операціях бере участь понад 87 000 військовослужбовців і цивільного персоналу зі 125 країн, а річний бюджет миротворчості перевищує 6,5 млрд доларів США [9].

У гуманітарній сфері ООН оперує найбільшими обсягами допомоги у світі. За звітом UN OCHA, у 2023 році ООН забезпечила підтримку для понад 363 мільйонів осіб, що постраждали від конфліктів, голоду та катастроф [4]. Програма розвитку ООН (UNDP) діє у 170 країнах, а Всесвітня продовольча програма (WFP) — лауреат Нобелівської премії миру 2020 року — щодня годує понад 100 мільйонів людей. Проте постає

питання — чому, попри такий потенціал, ООН не змогла ефективно зупинити нові великі війни?

Конфлікт в Україні став рубежем у сприйнятті ООН. Попри активну гуманітарну діяльність (через агенції, як-от УВКБ ООН, ЮНІСЕФ, ВООЗ), міжнародна спільнота спостерігає неспроможність Радбезу прийняти рішення через вето Росії. Протягом 2022–2024 років Генеральна Асамблея ухвалила резолюції ES-11/1, ES-11/2, ES-11/6, які підтверджують підтримку територіальної цілісності України, засуджують агресію та анексію. Однак ці резолюції не мають зобов'язальної сили [3].

Також у новітніх умовах значно зросло значення нових типів загроз — пандемій, зміни клімату, біо- та кіберзагроз. Під час пандемії COVID-19 ВООЗ стала основною координуючою структурою у розподілі вакцин, однак її рекомендації часто ігнорувалися національними урядами. За прогнозами Програми ООН з навколишнього середовища (UNEP), до 2030 року понад 700 мільйонів людей можуть бути змушені до переміщення через кліматичні загрози, що посилить тиск на гуманітарну систему [4].

На думку експертів Chatham House і Human Rights Watch, основними напрямками реформ ООН мають бути:

- 1.Реформа Ради Безпеки: розширення її складу за рахунок представників Глобального Півдня, введення механізму «відповідального вето» у разі масових злочинів.

- 2.Укріплення ролі Генеральної Асамблеї: ухвалення механізмів реагування у разі бездіяльності Радбезу.

- 3.Підвищення прозорості: посилення аудиту миротворчих місій, зменшення залежності бюджету від кількох донорів.

- 4.Інституціоналізація превентивної дипломатії: створення спеціального департаменту з раннього виявлення конфліктів.

- 5.Залучення громадянського суспільства: участь локальних НУО(неурядових організацій), жіночих і молодіжних рухів у програмуванні політик [3].

Варто зазначити, що такі ініціативи вже частково втілюються. У 2023 році Генеральний секретар Антоніу Гутерреш запропонував «Новий порядок миру», що передбачає посилення превентивних інструментів і цифрової безпеки. Водночас саме війна в Україні стала стимулом для багатьох держав актуалізувати питання реформ. Зокрема, Німеччина, Індія, Бразилія та Японія пропонують обмеження права вето, а Україна виступає за позбавлення РФ місця у Раді Безпеки [4].

Ще одним прикладом складного миротворчого залучення стала місія UNFICYP на Кіпрі, яка діє з 1964 року й досі не призвела до остаточного врегулювання конфлікту між грецькою та турецькою громадами. Це одна з найдовших миротворчих операцій ООН, що демонструє проблему «заморожених» конфліктів, де організація фактично підтримує статус-кво без політичного просування. У Гаїті місія MINUSTAH діяла з 2004 по 2017 рік і хоча стабілізувала ситуацію в країні, залишила по собі критику щодо надмірного втручання, а також скандали з порушеннями прав людини. Аналогічно, місія UNMISS у Південному Судані продовжує роботу в умовах хронічної нестабільності, забезпечуючи захист цивільного населення, однак не має важелів для вирішення політичної кризи [9].

Окремої уваги заслуговує діяльність ООН в Україні, особливо з 2022 року. Від початку повномасштабного вторгнення ООН не змогла ухвалити жодного рішення в Раді Безпеки через вето Росії. Попри це, Генеральна Асамблея стала альтернативним форумом для міжнародного засудження агресії. Серед ключових рішень: резолюція ES-11/1 від 2 березня 2022 року (141 голос "за") [1] та ES-11/6 від 23 лютого 2023 року [2] з підтвердженням вимоги повного виведення російських військ. Ці рішення мають моральний, але не юридичний вплив.

У гуманітарній площині ООН здійснює масштабну діяльність в Україні: станом на грудень 2023 року гуманітарну допомогу отримали понад 17 мільйонів людей у 24 областях [4, с.2]. У 2023 році фінансування гуманітарної відповіді склало понад 4,3 мільярда доларів, залучених через Міжвідомчий гуманітарний фонд. ООН координує понад 350 партнерських організацій, зокрема українських НУО (неурядових організацій), що діють в межах кластерної системи (з охорони здоров'я, освіти, захисту, продовольства, логістики тощо) [4, с.5-6]. Важливими також є ініціативи щодо розмінування, підтримки місцевого самоврядування, інтеграції переселенців, зимової підготовки тощо.

Водночас, в Україні ООН не має політичної місії чи миротворчого контингенту — на відміну від інших конфліктних країн. Її мандат обмежується гуманітарними та координаційними функціями, що зменшує вплив на політичне врегулювання або моніторинг порушень прав людини.

Ще одне системне питання — фінансування ООН. Бюджет ООН на 2023–2024 рік склав приблизно 3,4 млрд доларів США (регулярний бюджет) і ще близько 6,5 млрд доларів — на миротворчі операції. Близько 80% фінансування надходить від 10 найбільших донорів (США, Китай, Японія, Німеччина, Франція, Велика Британія тощо). Це створює

фінансову залежність і політичну вразливість: країни-донори можуть тиснути на порядок денний або скорочувати внески у разі незадоволення діяльністю ООН. Наприклад, США неодноразово припиняли фінансування ЮНЕСКО або Фонду палестинських біженців [5].

Критики, серед яких відомі вчені, дипломати й аналітичні центри, вказують на системну кризу управління. У працях Едварда Лакера («The UN Security Council: Practice and Promise») наголошується, що Рада Безпеки відображає баланс сил 1945 року, а не реалії XXI століття. Представники Африки та Латинської Америки досі не мають постійних місць, хоча становлять майже 40% членів ООН. Аналітики International Crisis Group рекомендують створити механізм “вимушеного обходу вето” у разі масових злочинів, шляхом автоматичного винесення справ до Генасамблеї [3].

Серед українських дослідників питання реформування ООН послідовно піднімають І.З. Пиріг, Т.Я. Ткач, К. Лісогорова, які зазначають, що Україна має використовувати свій історичний досвід як співзасновниці ООН і держава, що зазнала прямої військової агресії, для просування глобальної реформи безпеки [10, с.83].

Таким чином, ООН залишається важливим міжнародним актором у сфері безпеки, попри обмеження. Організація має гігантський ресурсний, правовий і дипломатичний потенціал. Проте її майбутнє залежить від здатності адаптуватися до нових умов: забезпечити прозорість, дієвість, підзвітність і ефективність. Якщо цього не відбудеться — довіра до ООН може остаточно зникнути. Натомість реформа, заснована на рівності, відповідальності та справедливості, дозволить перетворити ООН на дійсно глобального гаранта миру в епоху викликів і змін.

Список використаних джерел:

1. Генеральна Асамблея ООН. Резолюція ES-11/1 від 2 березня 2022 р. Aggression against Ukraine. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/ES-11/1>
2. Генеральна Асамблея ООН. Резолюція ES-11/6 від 23 лютого 2023 р. Principles of the Charter of the United Nations. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/ES-11/6>
3. International Crisis Group. Ten Challenges for the UN in 2023 / ICG, 2023. URL: <https://www.crisisgroup.org>
4. Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. Ukraine Humanitarian Response Plan 2023. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-humanitarian-response-plan-2023>

5. Peacekeeping Resource Hub. Peacekeeping Budget Factsheet 2023. URL: <https://peacekeeping.un.org/en/how-we-are-funded>
6. Report of the Independent Inquiry into the actions of the United Nations during the 1994 genocide in Rwanda. UN Doc. A/54/549, 1999. URL: <https://undocs.org/en/A/54/549>
7. Security Council Report. Monthly Forecast – Ukraine. URL: <https://www.securitycouncilreport.org/ukraine>
8. UNHCR. Ukraine Situation Flash Update, December 2023. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
9. United Nations. UN Peacekeeping Operations: Current Missions. URL: <https://peacekeeping.un.org/en/where-we-operate>
10. Weiss, T. G. What's Wrong with the United Nations and How to Fix It. – Cambridge: Polity Press, 2016. – 312 p.

Лук'яненко Вероніка
Здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
7489529@stud.kai.edu.ua
Нуруллаєв Ількін Садагат огли,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
міжнародного та європейського права
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРИЙОМУ БІЖЕНЦІВ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Проблематика вимушеного переміщення населення в XXI столітті вийшла далеко за межі гуманітарної площини, набувши стратегічного значення для системи міжнародних відносин. За останні десятиліття спостерігається зростання масштабів міграційних потоків, спричинених збройними конфліктами, переслідуваннями, екологічними катастрофами та політичними кризами. За даними UNHCR, станом на кінець 2023 року понад 117 мільйонів осіб були змушені покинути свої домівки, з яких понад 36 мільйонів визнані біженцями відповідно до міжнародного права. У таких умовах держави світу опинилися перед необхідністю переосмислення підходів до прийому, захисту та інтеграції біженців, поєднуючи гуманітарні, безпекові та політичні аспекти цієї проблеми.

Міграційні кризи останніх років, включаючи ситуацію в Сирії, Афганістані, Венесуелі та Україні, продемонстрували, що масовий

приплив біженців може мати як дестабілізуючий, так і мобілізаційний ефект на приймаючі країни. З одного боку, збільшення навантаження на соціальні служби, ризик радикалізації, загострення міжетнічних конфліктів можуть загрожувати стабільності. З іншого боку - при наявності стратегічного бачення, мігранти та біженці здатні стати джерелом інновацій, заповнити прогалини на ринку праці та сприяти демографічному балансу. У цьому контексті важливо усвідомлювати, що політика у сфері біженців є не лише реакцією на кризу, але й частиною загальної зовнішньої політики держав. Прийом біженців може бути інструментом м'якої сили, свідченням прихильності до демократичних цінностей і засобом впливу на регіональні процеси.

Міжнародне право, передусім Женевська конвенція 1951 року та Протокол 1967 року, встановлює чіткі зобов'язання держав щодо захисту осіб, які шукають притулку. Водночас у сучасних умовах ці норми потребують переосмислення з урахуванням нових форм примусової міграції, зокрема кліматичних біженців, які наразі не мають чіткого правового статусу. Сучасні підходи до прийому біженців умовно поділяють на кілька основних моделей. Інтеграційна модель передбачає активну політику соціальної, економічної та культурної інтеграції. Наприклад, Канада реалізує програму приватного спонсорства, де громадяни або організації беруть на себе зобов'язання щодо супроводу біженця протягом першого року. Такий підхід не лише пришвидшує адаптацію, а й посилює участь суспільства у прийнятті рішень. Водночас модель тимчасового захисту, поширена в Туреччині, Лівані, Йорданії, обмежує права біженців і надає захист лише на короткий строк. Це дозволяє швидко реагувати на кризу, але не створює передумов для стабільного майбутнього. Європейський Союз застосовує регулятивну модель, яка намагається поєднати захист прав людини з забезпеченням безпеки. Новий Пакт про міграцію і притулок, представлений Європейською комісією у 2020 році, запроваджує концепцію гнучкої солідарності, коли країни-члени можуть обирати різні форми участі в міграційній політиці — від прийому біженців до фінансової чи операційної підтримки іншим державам.

Україна в умовах повномасштабної війни стала не лише джерелом, а й об'єктом міжнародної уваги у сфері захисту біженців. Понад 8 мільйонів українців були змушені шукати прихисток у країнах ЄС. Європейський Союз, у свою чергу, оперативно активував Директиву про тимчасовий захист, яка дозволила українським громадянам легально проживати, працювати, навчатися та отримувати соціальні послуги без

потреби проходження стандартної процедури отримання статусу біженця. Така реакція засвідчила спроможність міжнародної спільноти швидко адаптуватися до нових викликів. Водночас, усередині України відбуваються складні процеси з прийому й підтримки понад чотирьох мільйонів внутрішньо переміщених осіб. Основними викликами залишаються питання житла, реєстрації, доступу до медицини, освіти та працевлаштування.

Український досвід інтеграції ВПО демонструє, що децентралізація влади, роль громад і залучення міжнародної технічної допомоги є ключовими факторами ефективного реагування.

У глобальному контексті постає потреба в новій парадигмі гуманітарної політики. Глобальний договір щодо біженців, ухвалений Генеральною Асамблеєю ООН у 2018 році, передбачає розподіл відповідальності між усіма державами-учасницями та визначає інструменти міжнародної підтримки для країн, що приймають найбільшу кількість осіб. Особливу роль у цій сфері відіграють міжнародні організації: UNHCR, IOM, Міжнародний Червоний Хрест. Вони не лише координують гуманітарну допомогу, а й здійснюють моніторинг прав людини, сприяють розробці стратегій довгострокової інтеграції. Однак ефективність таких заходів значною мірою залежить від політичної волі національних урядів та здатності міжнародної спільноти діяти узгоджено.

Прийом біженців це не лише правовий обов'язок, закріплений у міжнародному праві, а й тест на солідарність, людяність і стратегічну зрілість держав. У XXI столітті неефективна міграційна політика може спричинити зростання соціальної напруги, радикалізму та кризи довіри до міжнародних інститутів. Натомість прозорі, гнучкі, гуманні стратегії дозволяють не лише захистити права людини, а й перетворити міграцію на рушій суспільного розвитку. Україна, переживши одну з наймасштабніших міграційних криз у своїй історії, має унікальну можливість сформувати власну модель роботи з біженцями та ВПО, спираючись на міжнародні практики, але враховуючи національний контекст і потреби громад.

Таким чином, стратегічні підходи до прийому біженців мають виходити за межі ситуативного реагування на кризи і трансформуватися в довгострокову політику, засновану на принципах прав людини, міждержавної солідарності та сталого розвитку. В умовах глобальної нестабільності та багатоаспектності міграційних викликів важливо формувати цілісні національні та міжнародні стратегії, які не лише захищають біженців, а й сприяють зміцненню приймаючих суспільств.

Подальші дослідження у цій сфері мають зосередитися на розробці адаптивних моделей інтеграції, вдосконаленні правових механізмів захисту нових категорій вимушених мігрантів, а також на ролі локальних громад у реалізації гуманітарної політики.

Список використаних джерел:

1. UNHCR Global Trends Report 2023. <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2023>
2. European Commission. New Pact on Migration and Asylum. 2020. <https://ec.europa.eu>
3. Convention Relating to the Status of Refugees (1951). United Nations. <https://www.unhcr.org/1951-refugee-convention>
4. Government of Canada. Refugee Sponsorship Program. <https://www.canada.ca>
5. European Union Agency for Asylum. Ukraine Situation Update 2023. <https://euaa.europa.eu>

*Міхно Денис Олегович
Аспірант*

*кафедра міжнародного та європейського права
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
8742775@stud.kai.edu.ua*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ОБ'ЄКТ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Міжнародно-правове регулювання штучного інтелекту є досить новою та швидко розвиваючою сферою, оскільки технології ШІ стають все більш впливовими у різних аспектах життя, включаючи економіку, охорону здоров'я, освіту, безпеку та права людини. Наразі не існує єдиного всеосяжного міжнародного договору або конвенції, яка б регулювала ШІ, але є низка ініціатив, рекомендацій та принципів, які розробляються на міжнародному рівні.

Інституційний рівень міжнародно-правового регулювання ШІ:

1. Організація Об'єднаних Націй (ООН):
 - ООН активно займається питаннями етики та прав людини у контексті ШІ. У 2021 році ЮНЕСКО прийняла Рекомендацію щодо етики

штучного інтелекту, яка містить принципи, спрямовані на забезпечення того, щоб ШІ розвивався відповідно до прав людини, прозорості та відповідальності.

- ООН також розглядає питання використання автономних збройних систем (дронів, роботів) у військових цілях, що викликає серйозні етичні та правові дебати.

2. Європейський Союз (ЄС):

- ЄС активно працює над створенням правових рамок для ШІ. У 2021 році Європейська комісія запропонувала Акт про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act), який має стати першим всеосяжним законом, що регулює ШІ на основі рівня ризику. Цей акт передбачає заборону на певні практики ШІ (наприклад, соціальне скорингу) та встановлює вимоги до високоризикових систем.

- ЄС також розробляє Європейську стратегію для ШІ, яка спрямована на забезпечення конкурентоспроможності, етики та безпеки.

3. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР):

- ОЕСР прийняла Принципи штучного інтелекту у 2019 році, які включають такі аспекти, як прозорість, справедливість, відповідальність та захист прав людини. Ці принципи стали основою для багатьох національних та міжнародних ініціатив.

4. Ініціативи G7 та G20:

- Країни G7 та G20 також обговорюють питання регулювання ШІ. Наприклад, у 2023 році G7 запустила Ініціативу з глобального партнерства з ШІ, спрямовану на координацію політики та стандартів у цій сфері.

5. Міжнародні організації та ініціативи:

- Всесвітній економічний форум (ВЕФ) та Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ) також займаються питаннями стандартизації та етики ШІ.

- Глобальне партнерство зі штучного інтелекту (GPAI) – це міжнародна ініціатива, яка об'єднує країни для спільної роботи над розвитком відповідального ШІ.

6. Питання безпеки та етики:

- Однією з ключових проблем є забезпечення безпеки ШІ, зокрема у контексті автономних систем, які можуть приймати рішення без участі людини.

- Етичні аспекти, такі як упередженість алгоритмів, конфіденційність даних та захист прав людини, також є важливими темами для міжнародного обговорення.

7. Військове використання ІІІ:

- Використання ІІІ у військових цілях, зокрема автономних збройних систем, викликає серйозні етичні та правові дебати. Багато країн та організацій виступають за заборону повністю автономних систем, які можуть приймати рішення про застосування сили без участі людини.

Досліджуючи основні тенденції розвитку та використання ІІІ, можна виокремити деякі виклики щодо правового регулювання:

- Відсутність єдиних стандартів: наразі існує багато різних підходів до регулювання ІІІ, що ускладнює гармонізацію норм.

- Швидкий розвиток технологій: правові рамки часто відстають від технологічного прогресу.

- Етичні дилеми: Використання ІІІ може призводити до порушення прав людини, дискримінації та інших негативних наслідків.

Разом з тим, можна зробити деякі висновки та виокремити певні перспективи. У майбутньому можна очікувати подальшого розвитку міжнародних норм і стандартів для ІІІ, зокрема через прийняття нових конвенцій або міжнародних угод. Важливим кроком буде створення глобальних механізмів для моніторингу та контролю за використанням ІІІ, щоб забезпечити його відповідальний і етичний розвиток.

***Rustam Mamoian
Student***

State University “Kyiv Aviation Institute”

***Borys Babin,
Doctor of Law***

***Professor of the Department of International and European Law
State University “Kyiv Aviation Institute”***

PORT STATE CONTROL AND ENFORCEMENT OF AIR POLLUTION REGULATIONS

The actuality of maritime transport's impact on air pollution and the role of Port State Control (PSC) in enforcing regulations under MARPOL Annex VI remains a critical and evolving issue in 2025. Maritime transportation is an essential component of global trade, allowing commodities to travel across continents. However, it notably contributes to air pollution by emitting

nitrogen oxides (NO_x), sulfur oxides (SO_x), and particulate matter, all of which degrade air quality, contribute to climate change, and have an impact on human health, particularly in coastal regions. The International Maritime Organization (IMO) addresses these issues through the International Convention for the Prevention of Pollution from Ships (MARPOL), specifically Annex VI, which regulates air pollution from ships by limiting NO_x and SO_x emissions and requiring cleaner fuels in Emission Control Areas. Port State Control (PSC) plays an important role in implementing these restrictions by inspecting foreign boats in ports to ensure they meet international standards. PSC operates through regional Memorandums of Understanding (MoUs), such as the Paris MoU, Tokyo MoU, and others, which coordinate inspections and share data to enhance enforcement. Additionally, regional initiatives like the Bonn Agreement have expanded their scope to include MARPOL Annex VI, aiming to reduce air pollution violations through cooperation and innovative monitoring techniques (Bonn Agreement).

The goal of this research is to critically evaluate the function of Port State Control (PSC) in implementing air pollution laws under MARPOL Annex VI. This study will examine the legal, operational, and technological frameworks that allow PSC to comply with international criteria for decreasing sulfur oxides (SO_x) and nitrogen oxides (NO_x) emissions from ships. The study aims to clarify the usefulness of PSC in lowering marine air pollution while addressing issues that prevent consistent global application.

The paper conducts a thorough analysis of data, including regional Memorandums of Understanding (MoUs), International Convention for the Prevention of Pollution from Ships (MARPOL), IMO reports, and yearly PSC inspection data from MoUs such as the Paris, Tokyo, Abuja, and Riyadh MoUs. Furthermore, the paper draws on case studies, such as the Bonn Agreement's initiatives, and investigates the influence of technical improvements, such as remote monitoring and emission detection systems, in improving PSC efficacy.

The urgency for robust maritime pollution regulations became starkly apparent following the Torrey Canyon disaster in 1967, when a supertanker ran aground off the coast of Cornwall, spilling approximately 120,000 tonnes of crude oil into the sea. This catastrophe exposed the limitations of the existing International Convention for the Prevention of Pollution of the Sea by Oil (OILPOL) of 1954, prompting the International Maritime Organization (IMO) to develop a more comprehensive response. The outcome was MARPOL, which was adopted in 1973 and then amended by the 1978 Protocol before going into force in 1983. Annex VI, enacted in 1997 and effective in 2005, primarily targets air pollution by imposing strict limits on SO_x and NO_x

emissions and requiring the use of low-sulfur gasoline, particularly in designated Emission Control Areas (ECAs) such as the North American ECA.

Port State Control emerges as a critical enforcement instrument in this regulatory environment. Unlike flag state oversight, which depends on the nation where a ship is registered to ensure compliance, PSC gives coastal governments the authority to examine foreign boats entering their ports. This method serves as a safety net, intercepting inferior ships that might otherwise pass through inadequate flag state regulation. PSC inspections are designed to ensure compliance with MARPOL Annex VI, which includes evaluating engine certificates, fuel sulfur level, and pollution control systems. Non-compliant boats face detention or penalties, emphasizing the convention's goals of safeguarding human life, property, and the environment.

The vast amount of worldwide marine traffic—millions of boats every year—stresses PSC authorities' limited resources, rendering extensive inspections impracticable. Furthermore, differences in enforcement standards among areas result in variances in compliance. For example, although certain regions, such as the North Sea, benefit from intensive monitoring, others, such as those covered by the Abuja or Riyadh Memorandums of Understanding (MoUs), record fewer inspections and problems, indicating weaker enforcement.

Thanks in large part to regional cooperation, significant progress has been made in overcoming these obstacles. One example of this development is the Bonn Agreement (BA), which was first created in 1969 to address oil pollution in the North Sea. In an effort to duplicate its success in lowering oil leaks by focusing on air pollution infractions, the BA broadened its purview in 2019 to encompass MARPOL Annex VI. This project aims to improve enforcement by utilizing common resources and standardizing monitoring practices among participating nations, including the Netherlands, Belgium, and Denmark. Memorandums of Understanding, such as the Tokyo and Paris MoUs, have also promoted cooperation by standardizing inspection procedures and easing the sharing of information. Data from these MoUs indicate a decline in MARPOL Annex VI deficiencies in some regions, signaling improved compliance, though disparities persist in less-resourced areas, highlighting the need for broader global alignment. [2, p.1-6]

Strong operational and legal frameworks are necessary for PSC to function effectively. The legal foundation is provided by Memorandums of Understanding, which create cooperative agreements between countries to share compliance data and standardize inspection procedures. For instance, the Tokyo MoU covers the Asia-Pacific region with similar objectives, while the

Paris MoU brings together 27 member states in a coordinated effort to eradicate subpar shipping. To maintain uniformity in operations, PSC depends on skilled inspectors, comprehensive rules, and best practice procedures. These frameworks strengthen the requirements of MARPOL Annex VI by giving authorities the authority to detain non-compliant boats, levy fines, and require remedial activities. This collaboration is further demonstrated in the United States via a 2011 Memorandum of Understanding between the EPA and Coast Guard, which combines enforcement measures and inspections to maintain air pollution limits in U.S. waters and the North American ECA.

Analysis of data from different MoUs provides insightful information on trends in enforcement. Due to intense PSC efforts, there has been a noticeable decrease in MARPOL Annex VI-related defects, according to the Paris MoU, which covers Europe. On the other hand, areas such as the Gulf Cooperation Council's Riyadh MoU and West and Central Africa's Abuja MoU exhibit fewer documented infractions and lower inspection rates, indicating gaps in enforcement. These differences demonstrate how PSC is used unevenly throughout the world and the necessity of focused enhancements in areas that are performing poorly. A model for addressing air pollution is provided by case studies, such as the Bonn Agreement's achievement in lowering oil pollution, which show that well-coordinated, technologically assisted approaches can produce noticeable environmental advantages. Going forward, strategic developments are needed to strengthen PSC's role in implementing air pollution standards. To close compliance gaps, it is a top priority to increase the frequency and rigor of inspections in areas with laxer enforcement, such as those covered by the Abuja and Riyadh Memorandums of Understanding. Global enforcement may be improved and standards can be harmonized by bolstering international collaboration through extended Memorandums of Understanding and knowledge-sharing platforms. Investing in cutting-edge monitoring technology, such as satellites, drones, and real-time emission sensors, will increase detection accuracy and lessen the need for manual inspections. Furthermore, educating workers and ship operators about the negative effects non-compliance has on the environment and human health may promote a culture of accountability and support voluntary adherence to regulations. [1, 133-144]

Port State Control stands as a linchpin in the enforcement of MARPOL Annex VI, ensuring that the maritime industry adheres to air pollution regulations critical for environmental and public health protection. Even while issues like regional inequalities and resource limitations still exist, advancements made possible by strong legal frameworks, technological

innovation, and regional collaboration present a bright future. The marine industry can drastically lower its air pollution footprint and set the stage for a more sustainable future by advancing international cooperation and improving PSC procedures.

References:

1. Deepak Mantoju. Analysis of MARPOL implementation based on port state control statistics. *Journal of International Maritime Safety, Environmental Affairs, and Shipping*. 2021 P. 133-144

2. Ward Van Roy. Current progress in developing a MARPOL Annex VI enforcement strategy in the Bonn Agreement through remote measurements. *Marine Policy*. 2023 P. 1-6

*Stanislav Melnyk,
student*

*State University "Kyiv Aviation Institute"
byklya1245@gmail.com*

INTERNATIONAL LAW IN THE CONTEXT OF GLOBAL SECURITY: PREVENTION OF MARINE POLLUTION FROM SHIPS AS A SAFETY CHALLENGE

The relevance of the research topic is underscored by the increasing acknowledgment of marine pollution as a critical global security issue. Environmental security, which encompasses the safeguarding of marine ecosystems against pollution originating from vessels, has emerged as a fundamental aspect of the overarching global security framework. The International Maritime Organization (IMO) reports that more than 90% of global trade is conducted via maritime transport, thereby rendering shipping pollution a transnational concern that impacts international relations and security frameworks. Marine pollution poses a significant threat to ecological security as well as the economic stability of coastal states, the food security of populations reliant on marine resources, and may further intensify interstate tensions regarding diminishing marine resources and the degradation of shared ecosystems [3].

The aim of the research is to analyze the prevention of marine pollution from ships as a significant global security challenge, evaluate the effectiveness

of the current international legal framework in addressing this issue, and develop proposals for enhancing international cooperation on this vital aspect of global security.

The objectives of the research are: 1) to conceptualize marine pollution originating from vessels as a security challenge within the context of expanded security paradigms; 2) to analyze the evolution of the international legal framework aimed at preventing marine pollution and its interrelation with broader international security frameworks; 3) to identify deficiencies in the current legal regime in addressing significant security threats posed by vessel-source pollution; 4) to evaluate the role of international organizations and cooperative mechanisms in enhancing global environmental security through the prevention of marine pollution; 5) to formulate proposals for the integration of marine pollution prevention strategies into comprehensive security frameworks.

Research methodology is based the integrated application of general scientific methodologies and specialized legal techniques. The historical method is employed to examine the development of concepts related to maritime environmental security within the context of international relations. The system-structural method facilitates an analysis of the integration of marine pollution prevention within overarching security frameworks. The comparative legal method is employed to examine various regional security strategies concerning maritime environmental threats. The legal modeling method is employed to formulate proposals aimed at improving the security aspect of marine pollution prevention frameworks.

Results and discussion. The research demonstrates that marine pollution originating from vessels has transitioned from being regarded solely as an environmental concern to being acknowledged as a complex security challenge encompassing multiple dimensions. This conceptual shift signifies a broader evolution within the field of security studies, which has extended its focus beyond conventional military threats to include considerations of environmental, economic, and human security. The International Maritime Organization has progressively contextualized its pollution prevention initiatives within security frameworks, especially following the endorsement of the UN Sustainable Development Goals, which explicitly associate environmental protection with objectives pertaining to peace and security [1].

The international legal framework established to prevent marine pollution originating from ships constitutes one of the most advanced environmental security regimes within the realm of international law. The International Convention for the Prevention of Pollution from Ships (MARPOL

73/78) delineates extensive technical standards that enhance global environmental security through the mitigation of both operational and accidental pollution. Nevertheless, the analysis indicates notable deficiencies in implementation, especially in areas impacted by armed conflicts, political instability, or constrained state capacity, where the enforcement of pollution prevention standards is often undermined [4].

The security implications associated with emerging forms of marine pollution pose significant challenges to the current legal framework. Greenhouse gas emissions originating from the shipping industry represent approximately 3% of global emissions and play a significant role in climate change, which is broadly acknowledged as a "threat multiplier" that intensifies pre-existing security challenges while also generating new ones. In a similar vein, plastic pollution, encompassing microplastics, poses a significant threat to marine food security, which may have far-reaching implications for human security and the social stability of coastal communities reliant on marine resources [5].

The study highlights a significant security vulnerability in the Arctic region, wherein the melting of ice attributable to climate change is facilitating the emergence of new shipping routes that traverse particularly fragile ecosystems. The International Code for Ships Operating in Polar Waters (Polar Code) signifies a noteworthy advancement; however, it inadequately addresses the comprehensive array of security challenges linked to the rise in Arctic shipping, particularly the potential for interstate tensions arising from pollution incidents in contested waters [2].

Port State Control has developed into an essential security framework for guaranteeing adherence to international marine pollution regulations. Regional memoranda of understanding regarding port state control serve as collective security arrangements that facilitate the pooling of resources and information among participating states, thereby enabling the identification and detention of non-compliant vessels. The analysis of inspection data indicates notable regional disparities in implementation, which may have significant security implications for areas characterized by weaker enforcement mechanisms [4].

The study illustrates that frameworks for international cooperation aimed at preventing marine pollution from vessels frequently function independently of more extensive security cooperation mechanisms. The disconnection among institutions restricts the capacity of states to effectively tackle marine pollution within the framework of comprehensive security strategies. Maritime security operations that concentrate on piracy or illegal

trafficking infrequently integrate objectives related to marine pollution prevention, notwithstanding the potential synergies that may exist.

The recent security crises have underscored the susceptibility of marine pollution prevention frameworks in the context of armed conflicts. Although international humanitarian law addresses the protection of the marine environment during armed conflict, a notable deficiency persists within the legal framework concerning the enforcement of pollution prevention standards in conflict zones. The disparity has been notably apparent in contemporary maritime conflicts, wherein shipping operations within vulnerable marine regions have encountered heightened risks [2].

Conclusions and avenues for future research. The research conducted leads to the conclusion that the prevention of marine pollution originating from ships should be conceptualized and addressed as a fundamental element of global security frameworks. In order to enhance the connection between the prevention of marine pollution and security, the subsequent measures are proposed:

1. Integrate marine environmental security more explicitly into national and regional security strategies, recognizing vessel-source pollution as a potential threat to comprehensive security.

2. Develop enhanced legal mechanisms for ensuring the continuity of marine pollution prevention regimes during armed conflicts and other security crises.

3. Strengthen the connection between maritime security operations and marine pollution prevention activities through integrated patrols, shared information systems, and joint capacity building.

4. Establish more robust global governance mechanisms for addressing the security dimensions of new pollution challenges, including greenhouse gas emissions and plastic pollution from ships.

5. Enhance capacity building assistance for developing states to address marine pollution as part of broader security sector reform initiatives.

Promising avenues for future scientific inquiry encompass: investigating the correlation between incidents of marine pollution and interstate tensions in areas characterized by contested maritime boundaries; evaluating the ramifications of vessel-source pollution on human security within at-risk coastal communities; examining the prospects for the securitization of marine pollution matters to foster international collaboration; and appraising the efficacy of regional security organizations in tackling transboundary marine pollution challenges [3].

References:

1. Churchill R., Lowe A. The Law of the Sea. Manchester University Press, 2022. 494 p.
2. Harrison J. Saving the Oceans Through Law: The International Legal Framework for the Protection of the Marine Environment. Oxford University Press, 2022. 320 p.
3. Stephens T., VanderZwaag D. Polar Oceans Governance in an Era of Environmental Change. Edward Elgar Publishing, 2021. 384 p.
4. Klein N. Maritime Security and the Law of the Sea. Oxford University Press, 2021. 350 p.
5. IMO. Fourth IMO GHG Study 2020. London: International Maritime Organization, 2021. URL: <https://www.imo.org/en/OurWork/Environment/Pages/Fourth-IMO-Greenhouse-Gas-Study-2020.aspx> (accessed: 01.04.2025).

*Нуруллаєв Ількін Садагат огли,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
міжнародного та європейського права
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: МЕХАНІЗМИ РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ПЕРЕСЛІДУВАННЯ

В умовах сучасних збройних конфліктів питання відповідальності за воєнні злочини є надзвичайно актуальним. Особливо це стосується конфліктів, які супроводжуються систематичними порушеннями норм та принципів міжнародного гуманітарного права. Так, за даними Uppsala Conflict Data Program, станом на початок 2024 року у світі відбувалося 59 воєн, зокрема в Україні, Сирії та Ємені, де фіксуються воєнні злочини, такі як умисні напади на цивільне населення та використання забороненої зброї. В Україні, наприклад, з 2022 року задокументовано тисячі випадків імовірних воєнних злочинів, зокрема масові вбивства в Бучі. Водночас, за оцінками Human Rights Watch (2024), понад 70% таких злочинів залишаються безкарними через політичні, юридичні та практичні перешкоди. Дослідження механізмів розслідування та переслідування є

надзвичайно важливим для аналізу їхньої ефективності та пошуку шляхів вдосконалення системи міжнародного правосуддя, що сприятиме забезпеченню справедливості та запобіганню майбутніх порушень.

Метою даного дослідження є аналіз механізмів розслідування та переслідування воєнних злочинів на міжнародному та національному рівнях для оцінки їхньої ефективності та визначення шляхів вдосконалення системи правосуддя.

Завданнями дослідження є: визначити основні міжнародні та національні механізми розслідування воєнних злочинів, зокрема роль Міжнародного кримінального суду (МКС), *ad hoc* трибуналів і національних судів, проаналізувати методи збору доказів і перешкоди, з якими стикаються розслідування, включаючи політичний тиск і брак співпраці держав, оцінити ефективність переслідування винних, з урахуванням принципів універсальної юрисдикції та командної відповідальності, висвітлити роль неурядових організацій у документуванні воєнних злочинів та їхній вплив на міжнародні розслідування, запропонувати рекомендації для підвищення ефективності механізмів розслідування та переслідування воєнних злочинів.

Дослідження проведено з використанням комплексного підходу, що поєднує теоретичний аналіз і вивчення практичних кейсів. Основними методами стали наступні. Аналіз нормативно-правових актів: досліджено ключові міжнародні документи, зокрема Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 року, Женевські конвенції 1949 року та їхні Додаткові протоколи 1977 року, а також резолюції Ради Безпеки ООН, що стосуються воєнних злочинів. Кейс-стаді: вивчено конкретні приклади розслідувань воєнних злочинів, зокрема справу Омара аль-Башира в МКС (2009) та справу Анвара Раслана в Німеччині (2022), для оцінки практичних аспектів переслідування. Порівняльний аналіз: зіставлено ефективність міжнародних (МКС, ІСТУ) і національних механізмів розслідування, з акцентом на принципи комплементарності та універсальної юрисдикції. Систематизація даних: узагальнено інформацію про перешкоди в розслідуваннях, такі як брак співпраці держав і тиск на свідків, на основі звітів ООН та неурядових організацій. Історичний метод: досліджено еволюцію механізмів розслідування воєнних злочинів, зокрема порівняння діяльності Нюрнберзького трибуналу (1945–1946) з сучасними трибуналами, такими як ІСТУ та МКС, для оцінки розвитку міжнародного права. Соціологічний метод: проаналізовано вплив громадської думки та діяльності НВО на

активізацію розслідувань, зокрема через тиск на уряди та міжнародні організації, на основі звітів Amnesty International тощо.

Матеріали дослідження включають офіційні документи МКС, звіти міжнародних організацій, судові рішення (зокрема ІСТУ, 2016, у справі Радована Караджича) та наукові публікації, переважно з іноземних джерел, для забезпечення об'єктивності та достовірності аналізу.

Механізми розслідування воєнних злочинів можна розділити на 2 рівня: міжнародний і національний. На міжнародному рівні варто виділити діяльність Міжнародного кримінального суду. МКС, що діє на основі Римського статуту від 1998 року, почав відігравати значно більшу ролі в останні роки. Так, яскравим підтвердженням слугує увага МКС до війни в Україні, зокрема початок розслідування прокурором Карімом Ханом воєнних злочинів, вчинених росіянами. 17 березня 2023 року МКС видав ордер на арешт президента рф та уповноваженої з прав дитини Марії Львової-Белової за незаконне примусове переміщення українських дітей з тимчасово окупованих територій. Згодом відповідні ордери були видані на арешт низки представників російських збройних сил.

Окрім України, МКС також активно діяв у питанні конфлікту між Ізраїлем та Палестиною. 21 листопада 2024 року були видані ордери на арешт прем'єр-міністра Ізраїлю та міністра оборони, що викликало глибоке обурення у міжнародній спільноті.

Не можна не згадати і про певні порушення виконання ордерів країнами-учасниками Римського статуту, як-от Монголією, яка не заарештувала президента рф під час його візиту у вересні 2024 року. Відповідно, нагальним стало питання про ефективність механізмів примусового виконання рішень МКС, особливо щодо держав, які не співпрацюють із судом.

Водночас МКС не має юрисдикції щодо усіх міжнародних злочинів. Переслідування злочинів проти людяності, воєнних злочинів та геноциду може відбуватися лише за цілої низки обставин.

У період із 2022 по 2024 роки активно обговорювалася ідея створення спеціального трибуналу для розгляду злочину агресії, скоєного росією проти України. Це зумовлено обмеженнями юрисдикції Міжнародного кримінального суду (МКС), адже ні росія, ні Україна (до 1 січня 2025 року) не ратифікували Римський статут у частині, що стосується злочину агресії, що унеможливило розслідування цього злочину МКС у даному контексті. У вересні 2022 року Рада Європи виступила з ініціативою створення ad hoc трибуналу в Страсбурзі, який би зосередився на розслідуванні та переслідуванні злочину агресії, вчиненого

вищим політичним і військовим керівництвом рф. Пропонований трибунал мав би право видавати міжнародні ордери на арешт і не враховувати імунітет глав держав.

Ця пропозиція отримала широку підтримку на міжнародному рівні. У листопаді 2022 року Парламентська асамблея НАТО офіційно визнала росію державою-терористом і підтримала ідею створення такого трибуналу для забезпечення справедливості. У січні 2023 року Європейський парламент також схвалив цю ініціативу, підкресливши, що спеціальний трибунал має доповнити діяльність МКС, розширивши можливості для переслідування злочинів, які виходять за межі юрисдикції суду. Україна стала активним учасником цього процесу, і в серпні 2023 року на міжнародній конференції «Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України» було наголошено, що трибунал має базуватися на принципах Римського статуту, але його діяльність має бути сфокусована виключно на злочині агресії.

У цей же період (2022–2024 роки) нових *ad hoc* трибуналів для інших конфліктів не створювалося, що вказує на зміщення акцентів міжнародної спільноти в бік удосконалення роботи МКС та розвитку гібридних механізмів правосуддя. Зокрема, у 2023 році в Гаазі було засновано Міжнародний центр із переслідування за злочин агресії проти України (ІСПА), який функціонує у співпраці з МКС і зосереджений на зборі та систематизації доказів для майбутніх судових процесів.

Чи не найбільш успішним механізмом розслідування воєнних злочинів є розслідування через національні суди (переслідування сирійських злочинців в Нідерландах та Німеччині). У даному контексті доцільним є і розгляд кейсу України. Так, станом на лютий 2025 року українські правоохоронці порушили кримінальні провадження щодо понад 3800 воєнних злочинів, близько 200 вироків у цій категорії справ судами вже було винесено.

У травні 2023 року ООН закликала міжнародну спільноту посилити підтримку українських розслідувань, наголосивши на необхідності координації з національними органами, зокрема Офісом Генерального прокурора, та дотримання міжнародних стандартів судово-медичної практики. У 2023 році українська судова система почала співпрацювати з міжнародними експертами через гібридні механізми правосуддя, хоча повноцінна їх реалізація потребує змін до Конституції, що неможливо під час війни. Попри прогрес, національна система стикається з цілим рядом перешкод, які значною мірою гальмують як розгляд, так і практичну складову приведення рішень до виконання.

Неурядові організації (НВО), такі як Human Rights Watch, Amnesty International та Global Rights Compliance, відіграють ключову роль у документуванні воєнних злочинів, особливо в умовах обмеженого доступу до зон конфлікту та недостатньої активності державних інституцій. Вони проводять польові дослідження, опитують жертв і свідків, а також використовують сучасні технології, зокрема аналіз супутникових зображень і відкритих джерел (OSINT), для фіксації порушень. Наприклад, у 2022 році Truth Hounds спільно з українськими партнерами задокументували воєнні злочини в Маріуполі, зокрема знищення драмтеатру, що стало основою для звернень до МКС.

НВО також відіграють адвокатську роль, лобіюючи міжнародні розслідування та надаючи юридичну підтримку жертвам. У 2023 році Global Rights Compliance допомогла подати позови до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) від імені жертв воєнних злочинів в Україні, що посилює тиск на міжнародну спільноту. Крім того, вони сприяють підвищенню обізнаності через публікацію звітів і кампанії в медіа, хоча їхня робота часто ускладнена через безпекові ризики, обмеження доступу та недостатнє фінансування.

Підводячи підсумки, варто зазначити, що незважаючи на всю активність світової спільноти особливо в контексті війни в Україні, система національних судів демонструє неефективність з огляду на неможливість притягнення до відповідальності військово-політичного керівництва РФ через їх захищеність імунітетом.

У процесі переслідування винних за вчинення воєнних злочинів міжнародна спільнота виокремлює дві найпопулярніші моделі – зовнішню та внутрішню. Відповідний поділ залежить від активності держави у самостійному розслідуванні злочинів на своїй території або ж більшій ролі міжнародних акторів, іноземних механізмів тощо.

Україна активно застосовує внутрішню модель, використовуючи комплементарний принцип переслідування. Дана модель передбачає максимальну залученість органів національної правової системи із участю у проблемних питаннях МКС, спеціального трибуналу щодо злочину агресії та інших механізмів. Прикладом цієї ж моделі можуть слугувати Сербія та Хорватія, які не тільки користуються підтримкою МКС, а й мають відповідні органи досудового розслідування в межах поліції та прокуратури.

Зовнішня модель переслідування винних застосовується Сирією. Так, воєнні злочини розслідуються німецькими судовими органами, що відбувається шляхом подання відповідних заяв з боку біженців, а також

подальшим запуском інструменту універсальної юрисдикції за заявою потерпілого.

Національна система правосуддя України стикається з низкою викликів у розслідуванні воєнних злочинів. До законодавчих можна віднести невідповідність Кримінального кодексу України (КК) нормам міжнародного права, зокрема Римському статуту МКС: бланкетна стаття 438 КК, відсутність злочинів проти людяності, командної відповідальності та загального суб'єкта злочину агресії, також проблеми судової практики, наприклад, постанова Верховного Суду 2021 року (справа № 640/5023/19), яка може визнати докази, зібрані неуповноваженими органами (не СБУ), недопустимими. Серед інституційних варто виділити відсутність стратегії розвитку воєнної юстиції, що загрожує скороченням ресурсів, а також нерозвиненість спеціалізації слідчих, прокурорів і суддів у справах про міжнародні злочини та слабкий захист свідків і потерпілих. До політичних відносяться порушення презумпції невинуватості через заяви посадовців і неналежне поводження з полоненими, що може бути використано захистом, невмотивовані кадрові зміни в прокуратурі та слідчих органах, та ігнорування росією запитів на правову допомогу, що унеможлиблює виконання рішень *in absentia* тощо.

Список використаних джерел:

1. Cryer, R., Friman, H., Robinson, D., & Wilmshurst, E. (2019). *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. 4th ed. Cambridge: Cambridge University Press. <https://scispace.com/pdf/an-introduction-to-international-criminal-law-and-procedure-1adnsrlg18.pdf>
2. Schabas, W. 2016. *The International Criminal Court: a commentary on the Rome Statute, second edition*. Oxford University Press (OUP). <https://doi.org/10.1093/law/9780198739777.001.0001>
3. Werle G and Jessberger F, *Principles of International Criminal Law* (3rd edn, Oxford University Press 2014) (in English). 32-37 https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780191008627_A23539516/preview-9780191008627_A23539516.pdf
4. Bassiouni, M. C. (2011). *Crimes Against Humanity: Historical Evolution and Contemporary Application*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2665271>
5. Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights (A/HRC/56/20)

<https://reliefweb.int/report/world/annual-report-united-nations-high-commissioner-human-rights-ahrc5620-enarruzh>

6. Gleb Bogush (2017). National implementation of international criminal law: are Eastern European states able to prosecute international crimes? https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2017/05/Blok_80.pdf

7. Stahn, C. (2024). *The Law and Practice of the International Criminal Court: A Decade of Challenges*. 2nd ed. The Hague: T.M.C. Asser Press. <https://books.google.nl/books?id=Uaw7CQAAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>

8. Bellingcat Annual Report (2022). https://www.bellingcat.com/app/uploads/2023/06/Bellingcat-Annual-Report-2022_com.pdf

9. Батюк О. В. До питання організації розслідування військових злочинів / Батюк Олег Володимирович, Дмитрів Серафима Олександрівна // Соціально-правові студії. - 2021. - Випуск 3 (13). - С. 77-87. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3976>

10. Гришко В., Прокопенко С. (2022) Механізми судового розгляду справ про воєнні злочини: досвід іноземних країн. Фондація DEJURE.

https://dejure.foundation/mexanizmy_sudovogo_rozglyadu_sprav_pro_voyenni_zlochyny_dosvid_inozemnykh_krayin/

11. Смирнов М.І. (2023). Міжнародно-правові механізми розслідування та притягнення до відповідальності країни-агресора за найтяжчі міжнародні злочини. <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.1.22>

12. Нуруллаєв І.С. (2023). Окремі питання притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення воєнних злочинів Міжнародним кримінальним судом.

Ohanian Armayis
Student
Larysa Mytsyk
PhD, Associate Professor of the Department
of World History and International Relations
Mykola Gogol State University of Nizhyn, Nizhyn, Ukraine
armaisoganan@gmail.com
mytsyklarisa@gmail.com

THE SOVEREIGN MILITARY ORDER OF MALTA AS A PHENOMENON OF INTERNATIONAL LAW

The problem of our research is relevant because the status of the Sovereign Military Order of Malta in international law is in the focus of debate in the scholarly community. Federico Marti considers the SMOM as a fully independent subject of international law, because it has strong dependencies from the Holy See [7], while Beat de Fischer believes the status of SMOM is pretty similar to that of the Catholic Church, but has functions the same as a Red Cross [5]. This paper highlights features and characteristics of the Sovereign Military Hospitaller Order of Saint John of Jerusalem, of Rhodes and of Malta that provides the entity not being a state uniqueness in the system of international law.

Nowadays, there are 195 de facto recognized countries and each of them has particular territory which is recognized by members of the United Nations (hereinafter - the UN), but there are also non-members of the UN, which have some kind of sovereignty under some land too, but either they don't get a fully recognition due to their separatist or terrorist character or they can't pretend to be a country, because they don't have enough territory or even lack it, and therefore, don't have permanent population what is fundamental for a country, according to the first article of the Montevideo Convention on the Rights and Duties of States [9, 3].

However, there is a sovereign entity of international law, which consists of some specified characteristics. It has similar status to Holy See and provides billions of humanitarian aid same as Red Cross, has employed 52,000 doctors, nurses and paramedics whom are assisting approximately more than 100,000 volunteers from more the 120 countries, and that's all without any territory, that's phenomenon called Sovereign Military Hospitaller Order of Saint John of

Jerusalem, of Rhodes and of Malta (hereinafter – Order), but don't confuse with a Republic of Malta which is separated from the Order and is fully recognized with its own land. [4].

History of the Order starts in 1048, from Duchy of Amalfi who got a permission to build a church, a convent and a hospital to take care of pilgrims and others who needed help in Jerusalem. So, they were called Knights Hospitaller by the old French word «ospitaliers», which means a person who takes care of a needy or ill person, no matter who he is.

In 1099, the Order was established. In 1113, it was approved by Pope Pascal II in his bull «Pie postulatio voluntatis» or «The Most Pious Request», and became sovereign under the protection of the papacy [12]. During the first crusade (1096-1099) hospitallers played a significant role as knights and as physicians in constituting the Kingdom of Jerusalem. Therefore, they were named after John the Baptist and gained their own symbol - the eight-pointed cross which referred to eight Beatitudes which Jesus Christ said [6].

In 1291, after Jerusalem fell, the Order was relocated to the state of Crusaders - Kingdom of Cyprus, where they found shelter for themselves. In 1310, the Knights of Saint John besieged and conquered the island of Rhodes. And became the Knights of Rhodes. But in 1522 after losing a battle against the Ottoman Empire they retreated to Sicilia. In 1530, the Order claimed the Malta archipelago and the port of Tripoli to the Knights, after which they became the Sovereign Military Hospitaller Order of St. John of Jerusalem of Rhodes and of Malta.

Since 1651-1665 the Order had four islands in the Caribbean Sea which were acquired from the Kingdom of France, but after they sold them back to the Kingdom of France. This event proved to other European countries that the Order can be equal to British, Spanish, Portuguese and other powerful empires. In 1798, Napoleon Bonaparte during his campaign in the Middle East besieged Malta and forced the capitulation of the Order. In 1800, the French Empire was expelled from Malta with the help of the British Empire. In 1802, after signing the Treaty of Amiens, under the terms of the treaty, pre-Napoleonic borders and countries were supposed to be restored, particularly the Order of Malta, but that didn't happen, because the terms weren't complied with [15]. After that they never had their own land.

In 1834, the Order established their first headquarters Palazzo Magistrale (Magistral Palace), which gained that status in 1869, but became a headquarters in 1834. Now, it is the head office and in fact the capital of the Order of Malta being a residence of the Grand Master where meetings of the government of the Order of Malta are received [3].

The second headquarters, which is not less important. Is Villa del Priorato di Malta (Magistral Villa). There the Grand Priory of Rome and an embassy of the Sovereign Order of Malta in Italy are located. But both of them are provided extraterritorial status by Italy, which means they have equal rights with embassies [1]. So, the history of the Order is interesting and tragical, but despite the background they returned to their initial mission, helping needy and sick people, regardless of who they are.

As mentioned above, the Order doesn't even have a territory, for being called a state, but at the same time there are some features which distinguish it from an international organization. These features include flag, coat of arms, anthem, constitution, postmarks, stamps, state awards, diplomatic passports, embassies, ambassadors, postal system and own currency (Maltese scudo) [13].

The Order calls itself in constitution as a lay religious order where there are laity,

both men and women, who profess the evangelical vows of poverty, chastity and obedience and at the same time are a subject of international law [2]. It should be mentioned that in international relations the Order positions itself as neutral, non-political, impartial, and peace-loving. The Order has a seat as a permanent observer in the UN General Assembly, the Council of Europe, UNESCO, WHO, etc., maintaining diplomatic relations with the 114 countries at the ambassadorial level, including Ukraine and the European Union [10].

On the territory of Ukraine, the Order of Malta was first mentioned in the 17th century. However, diplomatic relations between Ukraine and the Order had not been established until February 9, 2008. On April 16, 2008, first Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador of the Sovereign Military Hospitaller Order of St. John of Jerusalem, of Rhodes and of Malta to Ukraine became H.E. Paul Friedrich von Fuhrherr. On July 21, 2008, an ambassador was sent from the Ukraine that's H.E Tetyana Izhevskaya Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador of Ukraine to the Holy See. In 2014 H.E. Antonio Gazzanti Pugliese di Cotrone became an Ambassador of the Order of Malta in Ukraine [11].

Since the start of the hybrid war of Russia in the East of Ukraine and the annexation of Crimea, the Sovereign Order of Malta has actively supplied humanitarian aid to the residents of the border area. From the start of full-scale war of Russia against Ukraine, the Order has provided a help for anyone who needs it distributing more than 10,000 tons of humanitarian aid and supporting approximately 4 million people for a total amount over 60 million euros [8;15].

In conclusion, the Sovereign Military Order of Malta is a unique phenomenon in international law, which has structural similarity with the Holly

See, but a status the same as the International Red Cross and Red Crescent Movement. However, it does not prevent it from making this world way better, unlike the dominant global powers.

References

- 1.Casseli, R. (2024, January 10). History reminder: Sovereign Military Order of Malta [The Diplomatic Affairs]. URL: <https://www.thediplomaticaffairs.com/2024/01/10/history-reminder-sovereign-military-order-of-malta/>
- 2.Constitutional Charter And Code of the Sovereign Military Hospitaller Order of St. John of Jerusalem of Rhodes and of Malta. (2022, September 3). URL: <https://www.orderofmalta.int/wp-content/uploads/2022/11/Sovereign-Order-of-Malta-Constitutional-Charter-and-Code-2022.pdf>
- 3.Cox, N. (2002, June 12). The Acquisition of Sovereignty by QuasiStates: The case of the Order of Malta [Mountbatten Journal of Legal Studies]. URL:https://pure.solent.ac.uk/ws/portalfiles/portal/24356698/2002_6_1_2_1_.pdf
- 4.d'Olivier, F. (1954, April). The Sovereign Order of Malta in International Law [JSTOR]. URL:<https://www.jstor.org/stable/755534>
- 5.De Fischer, B. (1977). The Sovereign Order of Malta Today [International review of the Red Cross]. URL: <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S0020860400018222a.pdf>
- 6.Foster, M. (2004). History of the Maltese Cross, as used by the Order of St John of Jerusalem [Lady's Island- St. Helena Fire District]. URL: https://www.lishfd.org/History/history_of_the_maltese_cross.htm
- 7.Marti, F. (2023, January 16). Short Notes on the International Status of Sovereign Order of Malta under International Law [Milano University Press]. URL: <https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/view/19711>
- 8.Merlo, F., & Leszczynski, S. (2024, October 22). Order of Malta strengthens lifeline of support for Ukraine [Vatican News]. URL: <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2024-10/order-of-malta-strengthens-lifeline-of-support-for-ukraine.html>
- 9.Montevideo Convention on the Rights and Duties of States. (1933, December 26). [ILSA]. URL: <https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf>
10. Neutrality and Nobility: How the Order of Malta runs its diplomatic service. (2024, October 15). [The Pillar]. URL: <https://www.pillarcatholic.com/p/neutrality-and-nobility-how-the-order>

11. Relations with Ukraine. (2023). [Sovereign Order of Malta Embassy to Ukraine]. URL: <https://ukraineembassy.orderofmalta.int/en/relations-with-ukraine/>
12. The Malta Study Center at the Hill Museum & Manuscript Library. [Melitensia]. (2013). URL: <https://web.archive.org/web/20151213120716/http://www.hmml.org/uploads/2/1/6/0/21603598/melitensiafall2013online.pdf>
13. The Sovereign Military Order Malta – history and present role. (2020, September 25). [Kliemustorja]. URL: <https://kliemustorja.com/2020/09/25/the-sovereign-military-order-malta-history-and-present-role/>
14. The Sovereign Order of Malta hosts conference on humanitarian crisis in Ukraine. (2024, October 21). [Official website of Sovereign Order of Malta]. URL: <https://www.orderofmalta.int/press-releases/order-of-malta-hosts-conference-humanitarian-crisis-in-ukraine>
15. Theutenberg, B. F. (2003). The Holy See, the Order of Malta and International Law [Theutenberg]. URL: <https://theutenberg.org/18-the-holy-see-the-order-of-malta-and-international-law/>

*Омірова Світлана
Здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
lana250616@gmail.com*

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В СЕРЕДНЬОВІЧІ (З V СТ. ДО ВЕСТФАЛЬСЬКОГО МИРУ 1648 Р.)

Актуальність обраної теми дослідження. Незважаючи на те, що Середні віки характеризуються веденням державами постійних воєн, розвиток державності, необхідність вступати в різноманітні міжнародні відносини, насамперед у мирні та торговельні, вели до появи окремих інститутів міжнародного права. Велику роль на Європейському континенті відігравало християнство. По суті християнство виступило духовною об'єднуючою силою європейських держав. Воно надавало пом'якшувальний вплив на суворі міжнародні відносини того періоду, обмежувало свавілля, що панує в ті часи. На католицьких церковних соборах вирішувалися як церковні справи, а й питання, що стосуються міжнародного права.

Метою роботи є аналіз міжнародного права часів Середньовіччя (з V ст. до Вестфальського миру 1648 р.).

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних **завдань**:

- визначити етапи розвитку міжнародного права часів Середньовіччя;
- розглянути соціально-політичні умови часів Середньовіччя;
- охарактеризувати погляди середньовічних науковців на предмет міжнародного права.

Методологічна основа роботи побудована переважно на хрестоматійному матеріалі, принципах і категоріях міжнародного права, у всьому його понятійному та пізнавальному арсеналі. Методологічну основу дослідження склали принципи та категорії діалектики, логічний, порівняльний, соціологічний, статистичний та інші методи пізнання.

Результати та обговорення дослідження основного тексту. 476 року впала Західна Римська імперія. Їй на зміну прийшли європейські держави. Перші почали виникати ще до падіння Риму.

Процес становлення європейських держав завершився до IX століття і змінився періодом феодальної роздробленості, який продовжувався до появи абсолютистських монархій (XVI-XVII ст.). Окрім європейських держав, на території Римської імперії на Близькому та Середньому Сході виник Арабський халіфат.

З XII століття починається рецепція римського права, у зв'язку з чим на міжнародні позиції держав нарівні з Біблією та церковними актами почало впливати і римське право. Саме римське право зумовило розвиток низки інститутів міжнародного права, що стосувалися, наприклад, способів набуття території, укладення міжнародних договорів. Оскільки римське право в основному було цивільним, то і міжнародно-правові інститути, що розвиваються під впливом римського права, набували цивілістичне забарвлення[1, с.15-21].

З XV ст. з'являються постійні посольства. Посли, як і раніше, мають недоторканність. Принцип недоторканності поширюється і на приміщення, займані посольством. Значну роль у зміцненні принципу недоторканності послів відіграла церква, яка розглядала послів як тих, що перебувають під її заступництвом. Набуло великої гостроти питання про старшинство послів.

З XIII століття в купецьких колоніях італійських міст-республік з'являються консули, основною функцією яких було вирішення спорів між

співгромадянами та захист їх інтересів у іноземних державах, біля яких вони перебували.

Іноземці перебували у безправному становищі. Будь-який іноземець, який опинився на території якого-небудь феодала без спеціального дозволу або прожив там більше року, перетворювався на кріпака, а майно переходило у власність феодала. У цей час набуло великого поширення берегове право, за яким люди, котрі зазнали аварію корабля, та їхнє майно потрапляли під владу феодала, якому належав берег. З метою захисту прав іноземців до міжнародних договорів почали включатися відповідні положення[2, с. 111-113].

З XVI століття європейські держави почали укладати з мусульманськими країнами, починаючи з Туреччини договори, в яких передбачався режим капітуляцій. Сутність режиму капітуляцій полягала у наданні лише європейським християнам пільг та виключень щодо судочинства, податків та повинностей.

Набуває подальшого розвитку право міжнародних договорів. Договори укладаються не лише з питань, пов'язаних із закінченням війни або передачею території, а й що стосуються розвитку та зміцнення міжнародних політичних та торгових відносин, династичних зв'язків. р Особлива увага в договірній практиці держав приділяється питанню забезпечення виконання міжнародних договорів. Основним таким засобом була урочиста релігійна клятва, що супроводжувалася цілуванням хреста та Євангелія. Порушнику договору загрожували можливість інтердикту та відлучення від церкви. Однак релігійна клятва поступово ставала недостатньою, і держави почали вдаватися до таких заходів, як порука (гарантії) третьої сторони (найчастіше Папи Римського чи імператора Священної Римської імперії), взяття чи обмін заручниками, запорука цінностей чи територій.

Успіхи в мореплаванні та суднобудуванні впливали не тільки на розвиток міжнародних зв'язків, а й на міжнародне право. Зокрема, в Середньовіччі держави стали претендувати на прилеглі до їхніх берегів морські простори. Так, Венеція претендувала на Адріатичне море, Генуя і Піза - на Лігурійське, Англія - на морські простори, що прилягають до її берегів[3, с. 23-24].

Великі географічні відкриття XV і XVI століттях зумовили зазіхання таких могутніх на той час морських держав, як Іспанія і Португалія, на великі морські простори. Щоб запобігти військовим зіткненням, спочатку Папа Римський Олександр VI в 1493 році затвердив поділ Атлантичного океану між Іспанією і Португалією, а потім ці

держави уклали в 1494 і 1529 роках договори про поділ між собою земель, які омивалися водами Атлантичного, Тихого та Індійського океанів.

Однак із цим не могли змиритися інші держави. Наприкінці XVI століття та на початку XVII століття Англія, а також Нідерланди виступили за свободу відкритого моря. Теоретичне обґрунтування принципу свободи відкритого моря дав Г. Гроцій в опублікованій 1609 року роботі «Вільне море». Він також обґрунтував право держав на прибережні води, тобто на територіальне море. Іншими словами, у міжнародному праві почали з'являтися норми, покликані регулювати відносини держав у зв'язку з використанням Світового океану. Ці норми стосувалися не лише правового режиму судів у таких просторах, як територіальне море та відкрите море, а й у портах. На становлення правового режиму портів вплинули збірники морських звичаїв, такі як Родоське право, Олеронські сувої, Консолато дель маре, Вісбійські закони та ін.[4, с. 130].

У Середньовіччі війна вважалася природним станом, і засоби та способи її ведення нічим не обмежувалися. Майно ворога у разі поразки діставалося переможцю. Захоплені міста та поселення зазнавали розграбування. Проте існували певні звичаї, які у тому чи іншою мірою дотримувалися державами. Зокрема держави вдавалися до обґрунтування початку війни. Крім того, початку війни передувало її офіційне оголошення. Поступово війни почали поділяти на законні та незаконні. Законна війна мала бути обов'язково оголошена.

На церковних соборах приймалися постанови, спрямовані на обмеження способів та засобів ведення війни, а також торгівлі зброєю. Так, Латеранський собор у 1139 році заборонив використовувати арбалети, продаж мусульманам судів та зброї під загрозою відлучення від церкви.

Полонених не заборонялося вбивати. Це ж стосувалося і поранених. Проте з'являлися й такі обмеження, як заборона вбивати беззбройних і пожадлих. Оскільки в європейських державах рабства не існувало, поступово почали використовувати викуп полонених.

Розвиток морської торгівлі зумовив появу спеціальних норм, що стосувалися ведення морських воєн. Зокрема, у XIII-XIV століттях виникає інститут каперства. Капер - будь-який приватний судновласник, який отримав від держави каперське свідоцтво на захоплення ворожих судів і майна, що на них знаходиться. Захоплені судна та майно отримали найменування призу.

У Середньовіччі набувають подальшого розвитку такі мирні способи вирішення міжнародних суперечок, як посередництво та арбітраж. Укладаються спеціальні договори про арбітражний розгляд.

У IX столітті з'являється Давньоруська держава. Її міжнародна практика у принципі не відрізнялася від практики західноєвропейських країн. Зокрема, це стосувалося війн, договорів, становища полонених і т.п. Разом з тим, слід звернути увагу, що у деяких випадках ця практика мала відмінності. Так, ще в договорах Київської Русі з Візантією 911 та 944 років передбачалася відмова Русі від берегового права[5, с. 77-79].

Хоча у аналізований період самостійної науки міжнародного права був, у працях богословів, філософів і юристів можна зустріти окремі висловлювання з питань міжнародного права. Великий вплив на погляди вчених середньовіччя справила праця Августина Блаженного, який жив у 345-430 роках, «Про град божий». У цій праці обґрунтовувалася необхідність дотримання міжнародних договорів. Августин Блаженний поділяв війни на справедливі та несправедливі. Війни можуть розглядатися як справедливі лише в тому випадку, якщо їх початок був спричинений законними причинами, наприклад, необхідністю відбиття нападу ворогів. Інший богослов, Фома Аквінський (1225-1275 рр.), також поділяв війни на справедливі та несправедливі. Справедливою війна може вважатися у тому випадку, якщо вона викликана, наприклад, необхідністю до примусу виконання договірних зобов'язань.

Погляди Фоми Аквінського дуже вплинули на наступні правові концепції, зокрема і міжнародно-правові. Насамперед це стосується його ідеї про природне право, яке він розглядав як частину божественного права.

З юристів можна виділити італійців Бальда (1237-1327 рр.) та Бартола (1314-1350 рр.), які у своїх працях, зокрема, торкнулися питання законності укладених монархами міжнародних договорів.

У XVI столітті вчені дедалі більше уваги приділяють питанням міжнародного права. Так, іспанський теолог Ф. Віторія, всупереч політиці Іспанії, вважав, що індіанці Америки повинні розглядатися як народи зі своїми законними інтересами. Війна іспанців проти індіанців може бути виправдана лише на основі справедливої причини. Оскільки він вважав, що міжнародне право є частиною природного права, то й народи, які мешкають за межами Європи, підпадають під його дію.

Можна також відзначити такого видатного вченого, як А. Джен-Тілі (1552-1608 рр.), який відомий своїми роботами «Про посольства» (1585) і «Право війни» (1598). Ці роботи вплинули на розвиток науки

міжнародного права. Він виділяв справедливі війни, для ведення яких необхідні справедливі причини.

Слід зазначити, що у XVI столітті з'являється поняття суверенітету. Це поняття було висунуто та науково обґрунтовано французьким ученим Ж. Боденом (1530-1596 рр.) у його творі «Шість книг про республіку», що вийшов у 1576 році. Під суверенітетом розумілася абсолютна та стала влада монарха. Вона проявлялася: у виданні законів, що поширювали свою дію на всіх осіб та установи держави; у вирішенні питань війни та миру; у призначенні посадових осіб; у помилуванні. У XVII столітті поняття суверенітету було сприйнято міжнародним правом, і з того часу суверенітет визнається необхідною юридичною властивістю держави[6, с. 420-423].

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків із зазначеної проблеми. Незважаючи на те, що Середні віки характеризуються веденням державами постійних воєн, розвиток державності, необхідність вступати в різноманітні міжнародні відносини, насамперед у мирні та торговельні, вели до появи окремих інститутів міжнародного права. Велику роль на Європейському континенті відігравало християнство. По суті християнство виступило духовною об'єднуючою силою європейських держав. Воно надавало пом'якшувальний вплив на суворі міжнародні відносини того періоду, обмежувало свавілля, що панувало в ті часи. На католицьких церковних соборах вирішувалися як церковні справи, так і питання, що стосувалися міжнародного права.

376 років тому, 24 жовтня 1648 року, учасники Тридцятилітньої війни (1618-1648) підписали мирну угоду в двох містах Мюнстері та Оснабрюку в історичній області Вестфалія в Німеччині. Цей тривалий і масштабний збройний конфлікт став першою загальноєвропейською війною між коаліцією протестантських і католицьких держав.

Вестфальський мир заклав актуальні донині принципи міжнародних відносин.

Наприкінці історичного періоду з'являється перший систематизований твір, в якому досліджено всі основні питання міжнародного права. Це праця Гуго Гроція (1583-1654 рр.) «Про право війни та миру. Три книги», що вийшла у 1625 році. Вплив цієї праці на розвиток як науки міжнародного права, так і самого міжнародного права достатньо значний. Г. Гроцій розумів міжнародне право як право, засноване на угоді держав (на договорі чи звичаї). У той самий час він вважав, що джерелами міжнародного права є природа чи божественні

закони. Іншими словами, Г. Гроцій розрізняв природне та позитивне право.

Ці погляди згодом зумовили появу у юридичних науках двох напрямів - природного та позитивного права.

Список використаних джерел:

1.Гавриленко О. А., Новікова Л. В., Сироїд Т. Л. Історія міжнародного права: хрестоматія - практикум.- Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016.- 676 с.

2.Дмитрієв А.І., Дмитрієва Ю.А., Задорожній О.В. Історія міжнародного права. - К.: Видавничий дім «Промені», 2008. - 384 с.

3.Забзалиук Д. Є. Хрестоносний рух Середньовіччя: політико-правовий вимір : монографія / Львівський державний університет внутрішніх справ, – Львів : СПОЛОМ, 2020. – 428 с.

4.Олишко В. В. Міжнародне право в епоху середньовіччя / В. В. Олишко // Міжнародні читання присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П. Є. Казанського: матеріали Міжнародної конференції (м. Одеса, 22-23 жовтня 2010 року). – Одеса : Фенікс, 2010.- С. 64-67.

5.Поняття, зміст та особливості міжнародного права. URL: https://pidru4niki.com/1821100146658/pravo/ponyattya_zmist_osoblivosti_mizhnarodnogo_prava (дата звернення 17.04.2025).

6.Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. / За заг. ред. Теліпко В. Е. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 608 с.

Пилипенко Вікторія Вячеславівна

Здобувачка вищої освіти

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

7505178@stud.kai.edu.ua

СВОБОДА СЛОВА У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Актуальність теми зумовлена тим, що у ХХІ столітті соціальні мережі перестали бути виключно інструментом для міжособистісної комунікації та перетворилися на глобальні платформи формування публічної думки, мобілізації суспільства та інструмент впливу на

політичні процеси. З огляду на повномасштабну війну в Україні, цифрові простори стали як джерелом консолідації національної свідомості, так і каналом поширення дезінформації, фейків і психологічних атак. Ці обставини актуалізують проблему забезпечення свободи слова в умовах війни, коли суспільний інтерес і національна безпека вступають у складне переплетіння з індивідуальними правами людини. Особливого значення набуває пошук ефективного правового механізму, який дозволить гармонізувати потребу в інформаційній відкритості з необхідністю протидії гібридним загрозам. Метою дослідження є аналіз феномена свободи слова в соціальних мережах з погляду міжнародного права та оцінка ризиків, які вона породжує для безпеки держави в умовах війни. Завдання полягає в узагальненні теоретичних підходів до правового регулювання свободи вираження в інтернет-просторі, дослідженні практики обмеження цього права в інтересах національної безпеки, а також розкритті особливостей українського контексту. Завдання дослідження полягає в узагальненні теоретичних підходів до правового регулювання свободи вираження в інтернет-просторі, дослідженні практики обмеження цього права в інтересах національної безпеки, а також розкритті особливостей українського контексту.

Методологія дослідження базується на аналізі вторинних джерел: академічних публікацій, нормативно-правових актів, доповідей міжнародних правозахисних організацій, а також цифрового контенту (заяви, реакції, офіційні сторінки, коментарі, відео й пости), поширеного в соціальних мережах під час війни в Україні. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити, яким чином свобода слова в цифровому середовищі перетинається з поняттями державного суверенітету, інформаційної безпеки та міжнародного правопорядку.

Виклад основного матеріалу. Свобода слова в цифрову епоху більше не сприймається як лише індивідуальне право — вона стала полем стратегічного протистояння, де на кону стоять не просто репутації чи суспільні настрої, а інформаційний суверенітет держав. Соціальні мережі перетворилися на інфраструктуру глобального впливу, яка не підпорядковується ані національним законам, ані стандартам журналістики. Вони створили нову реальність, де межа між правдою й маніпуляцією розмита, а здатність контролювати інформаційні потоки стала питанням безпеки. Український контекст, позначений війною та гібридними загрозами, демонструє це особливо гостро.

Контекст української війни показує, наскільки соціальні мережі можуть одночасно бути інструментом національного згуртування та

вразливим місцем. З одного боку, вони стали платформою, де формується колективна пам'ять, відбувається хроніка подій, висловлюється підтримка військовим і волонтерам. З іншого боку — це простір, де активно діють інформаційні диверсії ворога, поширюється паніка, знецінюються факти, а межа між об'єктивною реальністю і сконструйованою ілюзією зникає. Така ситуація потребує не лише регулювання, а глибокого концептуального осмислення свободи слова в умовах воєнного часу [3, с. 86; 6, с. 98].

На міжнародному рівні свобода вираження закріплена в численних актах, зокрема у ст. 19 Загальної декларації прав людини та ст. 10 Європейської конвенції з прав людини. Проте обидва документи містять положення про допустимість обмежень, зумовлених міркуваннями національної безпеки, громадського порядку чи моралі. Ці положення набувають особливого значення, коли йдеться про війну в Україні, що супроводжується не лише військовими, а й інформаційними атаками, у яких соціальні мережі відіграють провідну роль [4, с. 65; 2, с. 83].

Регулювання свободи слова в цифровому середовищі потребує врахування алгоритмічної природи соціальних платформ. Вони керуються непрозорими комерційними моделями, що віддають пріоритет сенсаційному, емоційно забарвленому та часто токсичному контенту. Це створює викривлену інформаційну реальність, у якій правда та перевіреність не мають переваг. У цьому аспекті держава має не лише реагувати, а й ініціювати розробку міжнародно-правових рамок для цифрових платформ — зобов'язань щодо прозорості алгоритмів, контентної модерації та захисту прав користувачів [8, р. 14; 1, с. 51].

У сучасному українському законодавстві зроблено низку спроб врегулювати вплив соціальних мереж на інформаційний простір. Йдеться, зокрема, про закони, які обмежують діяльність проросійських медіа, встановлюють санкції проти іноземних платформ, що поширюють деструктивний контент, або не дотримуються вимог українського інформаційного права. Хоча такі кроки мають очевидну безпекову мотивацію, вони викликають дискусії щодо меж допустимого втручання у сферу свободи вираження поглядів [7, с. 58; 5, с. 131].

Соціальні мережі стали також платформами доказування та фіксації фактів війни. Через них документуються воєнні злочини, фіксується порушення прав людини, здійснюється міжнародна комунікація. Це додає нових юридичних вимірів до дискусії про цифрові права: платформи виступають як неофіційні носії доказової бази для міжнародних судів. У той самий час, використання соцмереж для

деструктивних або антидержавних цілей вимагає від держав чітких і легітимних обмежень. І тут важливо не перетнути межу між необхідністю захисту держави і захистом базових прав її громадян [2, с. 85; 6, с. 99].

У контексті війни свобода слова постає як гнучке, динамічне поняття. Її не можна розглядати ані як абсолютну, ані як другорядну. Вона вимагає ретельного зважування, особливо у випадках, коли суспільна думка формується в умовах невизначеності, страху, інформаційного перенасичення. Саме тут виникає потреба у правовому мінімумі — гарантіях, що навіть у найскладніші моменти кризи будуть збережені механізми прозорості, плюралізму та права громадян на участь у публічному житті.

Подальший розвиток правового регулювання свободи слова в Україні має включати механізми участі громадськості, експертного аналізу інформаційної політики та зворотного зв'язку з цифровими платформами. Впровадження інструментів незалежного моніторингу контенту, прозорості алгоритмів рекомендацій і відкритості модераційних рішень допоможе зменшити ризики свавільного втручання. Водночас державна інформаційна політика повинна бути орієнтована не лише на заборони, а й на просвітництво, розвиток критичного мислення, медіаграмотності та культури діалогу серед громадян. Лише таким шляхом можна вибудувати стійку цифрову демократію, здатну протистояти як зовнішнім, так і внутрішнім загрозам.

Важливою складовою є також взаємодія держави з цифровими платформами. Наразі питання прозорості алгоритмів та інструментів модерації контенту залишається поза сферою ефективного нагляду. Україна могла б ініціювати створення міжнародної угоди або кодексу доброчесності для платформ, що працюють у воєнних умовах, з чітким регламентом їхніх зобов'язань перед державами та громадянами [8, р. 17].

Ще одним важливим напрямом є закріплення механізмів захисту журналістів, блогерів, активістів і громадян, які діють у публічному просторі під час війни. Їхня робота має бути визнана не лише з правової, а й з моральної точки зору як форма спротиву та боротьби за правду. Гарантії прав на свободу слова повинні включати захист від тиску, переслідування та цензури навіть у надзвичайних обставинах.

Іншим аспектом є правова адаптація українського законодавства до викликів цифрової епохи, яка повинна ґрунтуватися не лише на національних інтересах, а й на міжнародних стандартах захисту прав людини. Україна має активно долучатися до європейських і глобальних дискусій щодо регулювання цифрового простору, ініціювати створення

міждержавних норм для функціонування соціальних платформ у воєнний і поствоєнний час. Такий підхід дозволить не лише посилити національну інформаційну безпеку, а й забезпечити довіру з боку міжнародної спільноти до правового статусу свободи вираження в Україні.

Отже, свобода слова в соціальних мережах у період війни є складним і багатовимірним явищем, що поєднує правові, етичні, технологічні та безпекові аспекти. Вона вимагає тонкого балансу між правом громадян на вільне вираження поглядів та зобов'язанням держави захищати суспільство від загроз, що виникають у цифровому середовищі. Україна, як держава, що бореться не лише за свою територію, а й за інформаційну суб'єктність, має шанс продемонструвати світу, як можна поєднати відкритість і безпеку, свободу і відповідальність, технологічний прогрес і гуманітарні цінності. У цьому контексті надзвичайно важливо продовжувати міждисциплінарні дослідження, формувати стратегії правового регулювання діяльності соціальних платформ, розвивати цифрову просвіту громадян та забезпечувати механізми міжнародної співпраці у сфері інформаційної безпеки. Лише так можна гарантувати, що свобода слова залишиться наріжним каменем демократії навіть у найтемніші часи.

Список використаних джерел:

1. Вашенко А. В. Свобода вираження поглядів в Інтернеті: pro et contra // Право інтелектуальної власності. – 2014. – №7. – С. 49–54.
URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2014/10/Vashchenko7.pdf>
2. Дейнеко А. В., Волошкевич Г. А. Право на свободу слова в умовах воєнного стану // Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави: збірник матеріалів VII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. 2024. С. 80–87. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/id/eprint/6486>
3. Міщенко І. В. Свобода слова як цінність демократичного державотворення в умовах інформаційної війни // Філософські та методологічні проблеми права. 2021. №1 (21). С. 84–92. URL: <https://fil.nlu.edu.ua/article/view/213228/215240>
4. Омельченко О. І. Право на свободу вираження поглядів: межі реалізації в умовах загроз національній безпеці // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Вип. 76.

С. 64–68. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/05/12.pdf>

5. Свобода слова в епоху цифрових технологій: захист від цензури та онлайн-переслідувань // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 83. С. 130–132.

URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/07/20.pdf>

6. Чанишева Н. М. Міжнародні стандарти свободи вираження поглядів та їх адаптація в Україні в умовах воєнного стану // Право і суспільство. 2023. №1. С. 96–100. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/1_2023/14.pdf

7. Шилук А. Правове регулювання свободи слова в мережі Інтернет в контексті глобалізаційних процесів // Конституційно-правові академічні студії. 2020. №1. С. 52–60. URL: <https://www.constjournal.com/pub/1-2020/pravove-rehulivannia-svobody-slova-merezhi-internet-konteksti-hlobalizatsiinykh>

8. Barata J. Freedom of Speech in the Digital Age: A Critical Examination of Private Power and Public Rights. 2023. 21 p. URL: <https://www.researchgate.net/publication/376455274>

Tetiana Popovych
Candidate of Law, Senior Researcher
Academician F. H. Burchak Scientific-Research Institute of Private
Law and Entrepreneurship NALS of Ukraine
Head of the Laboratory for Adaptation of Ukrainian Legislation to EU
Law, Department of European Integration's Methodology Private Law
Kyiv, Ukraine
tgpvip@gmail.com

GEOGRAPHICAL INDICATIONS: TOOLS OF CULTURAL DIPLOMACY VS MEANS OF ECONOMIC WARFARE

Competition in the market requires individualization and specific differentiation of one's own products, which can be achieved in various ways. Recently, trademark designation has become popular, as a means of individualization in intellectual property law. At the same time, the special properties of the product associated with the geographical location of its manufacture play a significant role. Human, natural and other factors characteristic of the relevant geographical location give the manufactured

products special parameters and characteristics that make it possible to distinguish them from the same products of other manufacturers.

Due to the extremely rapid development of competition, there is a need for legal protection of geographical names used in marking goods, which is provided by international conventions and Ukrainian legislation.

In the world, cultural diplomacy is traditionally perceived not only as a market tool, but also as an essential component of the state's foreign policy, a reflection of the identity of the nation. This became especially noticeable in the conditions of the war with Russia. Its definition as public diplomacy and a tool of "soft power", which can be defined as "the exchange of ideas, information, works of art and other components of culture between states and peoples with the aim of strengthening mutual understanding" [1, p. 74].

The intersection of economic development tools with international instruments occurs at the moment of exchange of values outside the borders of a single country. These points will be presented in the abstracts of the report. Case-study comparison and synchronous cross-temporal comparison will be used for this.

My own research has shown that as of October 15, 2015, the following qualified indications of origin of goods were registered in Ukraine: 1) mineral water – Myrhorodska, Skhidnytska, Essentuki, Nagutska, Slavyanovska; 2) mineral natural water – Polyana kvasova, Menska Ostrech, Tsarychanska, Truskavetska, Zbruchanska; 3) wines – Sonyachna dolina, Novyi svit, Zolota balka, Tavriya, Meganom, Balaklava, MAGARACH; 4) Ukrainian cognac – Tavriya; 5) vodka – Russkaya vodka; 6) ham – Prosciutto Di Parma; 7) cheese – Parmigiano Reggiano. Information on all appellations of origin in countries that have entered into the Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and their International Registration (dated October 31, 1958, revised July 14, 1967) and that have entered into force is stored in a register at the International Bureau of the World Intellectual Property Organization. In particular, in quantitative terms, the situation was as follows: France – 509, Italy – 108, Czech Republic – 76, Bulgaria – 51, Georgia – 28, Hungary – 28, Cuba – 19, Iran – 16, Mexico – 14, Peru – 8, Algeria – 7, Haiti – 7, Portugal – 7, Slovakia – 7, Tunisia – 7, South Korea – 6, Bosnia and Herzegovina – 5, Macedonia – 5, Serbia – 3, Montenegro – 2, Israel – 1, Costa Rica – 1, Moldova – 1, Nicaragua – 0, but 11 refusals. Ukraine was not among these countries, since we have not started the process of joining such communities. In particular, we have not signed the aforementioned Lisbon Agreement on the Protection of Appellations of Origin and Their International Registration [2, p. 183]. And this was at a time when Russia had already attacked Ukraine.

By 2026, Ukraine must abandon the use of geographical indications protected in European countries for domestically produced products. This is stipulated in the Association Agreement with the EU. And six years ago, President Volodymyr Zelensky signed a corresponding law, officially called "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Improving the Legal Protection of Geographical Indications". It came into force in early 2020 [3]. And this has become important for both cultural diplomacy and production.

For the manufacturer, the production of products with a registered geographical indication provides protection of products from unfair competition, competitive advantages in the form of confirmation of high quality and uniqueness of the product, and the opportunity to increase sales volumes within Ukraine and beyond its borders. For the consumer, products with a geographical indication are a guarantee of the original origin of the product from the area where it is produced. For the region, geographical indications contribute to the preservation of local traditions, the development of tourism and local business, as well as additional tax revenues. For example: according to the Comité Champagne association of champagne producers, which represents more than 16 thousand independent producers and more than 320 champagne houses, the revenue from the sale of this drink in 2022 increased to €6 billion, exceeding the pre-pandemic level. French exports, which amounted to 187.5 million bottles, increased by 4.3% over the year. With a larger share of the champagne market, the country's export share has grown from 45% ten years ago to over 57% today [3].

This is the market instrument we considered. But the reputation, uniqueness, and value of goods with geographical indications attract the attention of supporters of this country or help people "discover" a certain country, "find it for themselves."

A study on strategic thinking through global work experience, which is important for developing leadership qualities in cultural diplomacy [4], is quite revealing. We saw this with our own eyes when the full-scale invasion began. The people of Ukraine and the President of Ukraine, who stood as a united front in defense of their statehood, raised the brand "Ukraine" to a new level, jumping over and overtaking all market mechanisms and laws.

It is necessary to agree with V. Emelyanov and S. Hololobov, who defined the mechanisms of cultural diplomacy in modern conditions as a set of tools, methods and strategies aimed at promoting the cultural values and ideals of the state, strengthening its international image and achieving foreign policy goals through cultural exchanges and interaction [5, p. 199].

We must state that modern cultural diplomacy is not possible without digitalization. This is especially important not for representatives of public authorities, but for private entities. The use of digital technologies and social networks (media) allows us to significantly expand the audience of information consumers, overcome language barriers, improve communication, etc.

It is here that we should also talk about hybrid war. It is a military strategy aimed at masking the role of the aggressor in the conflict and includes sponsoring rebellions, military actions “under a foreign flag” and a wide range of non-military means of influencing the enemy (economic, informational and psychological, cybermilitary, etc.) [6].

Conclusion. It can be said with complete confidence that the mark on the product (geographical indication) on a par with the market mark is becoming an instrument of cultural diplomacy of modern times.

Reference:

1.Waller, Michael J. (2009). Cultural Diplomacy, Political Influence, and Integrated Strategy, in Strategic Influence: Public Diplomacy, Counterpropaganda, and Political Warfare. Washington, DC: Crossbow Press. pp. 74–99.

2.Popovych T. G. (2016) Peculiarities of the regulation of the registration of geographical indications in the context of Ukraine's implementation of the Association Agreement with the EU. Private law and business. Collection of Scientific Papers. Issue 15. Pp. 182-186.

3.Olena Orlyuk (2023) Why Ukraine needs geographical indications for local goods. Media for change. October 26. URL: <https://cs.detector.media/blogs/texts/185704/2023-10-26-dlya-chogo-ukraini-geografichni-zaznachennya-dlya-mistsevykh-tovariv/>.

4.Dragoni, L., Oh, I.-S., Tesluk, P. E., Moore, O. A., VanKatwyk, P., & Hazucha, J. (2014). Developing leaders' strategic thinking through global work experience: The moderating role of cultural distance. *Journal of Applied Psychology*, 99(5), 867–882. <https://doi.org/10.1037/a0036628>.

5.Yemelyanov V., Hololobov S. (2024) Mechanisms for implementing cultural diplomacy in modern conditions. Investments: practice and experience. No. 14. P. 192-200.

6.Matsyutsky P. (2024) The concept of “hybrid” war and its components. Center for Security Studies “SENSS”. March 12. URL: <https://censs.org/concept-of-hybrid-warfare-and-its-components/>.

ВІДПОВІДНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Після ратифікації Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) в Україні стала джерелом права, а судова практика ЄСПЛ являється її невідомою частиною. Особливої актуальності набувають питання дослідження відповідності вітчизняного застосування щодо практики ЄСПЛ у адміністративному судочинстві.

Рішенням Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду наголошено про те, що Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII було ратифіковано Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі - Угода), відповідно до якої держава Україна взяла на себе зобов'язання, зокрема, забезпечувати поступову адаптацію законодавства України до *acquis* ЄС відповідно до напрямів, визначених у цій Угоді, та забезпечувати ефективне її виконання. Однією з цілей асоціації, згідно з пунктом «е» частини другої статті 1 Розділу I Угоди, визначено посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод [1].

Співробітництво спрямоване, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьбу з корупцією. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки буде відбуватися на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод.

В сучасних умовах на шляху до європеїзації адміністративного судочинства України постає проблема виокремлення певних акцентів щодо відповідності застосування практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) відповідно до Конвенції, аналізуючи застосування норм європейського права, статистичні дані щодо покликань на акти з європейського адміністративного права в судових рішеннях

адміністративних судів зокрема Касаційного адміністративного суду, Верховного Суду.

Слід зазначити, що застосування стандартів і принципів ЄСПЛ в національній судовій практиці є питанням, яке пов'язане із набагато більшим загальним аспектом, тобто із місцем та порядком застосування норм міжнародного права у правовій системі України. Одним із акцентів щодо правильного застосування практики ЄСПЛ це є приділення уваги належному дотриманню строків в адміністративному судочинстві.

Взагалі строк є предметом дослідження у багатьох галузях науки. Строк це правова категорія і вона визначається в аспекті моменту часу чи часових кордонів реалізації свого суб'єктивного права та виконання обов'язку з початком чи закінчення якого закон пов'язує настання певних правових наслідків. Ч.1 ст. 118 Кодексу адміністративного судочинства України (КАС), процесуальними строками є встановлені законом чи судом строки, в межах яких вчиняються певні процесуальні дії [2].

Проаналізувавши вищевказану норму, можна визначити певні ознаки такого поняття як процесуальний строк, зокрема Ч. 2. ст. 118 КАС України визначено, що строки мають встановлюватися судом або визначатися законом. Одиницями виміру процесуальних строків є години, дні, місяці, роки, або подія, яка має обов'язково настати.

Разом з тим, існує таке поняття як «розумний строк» і воно є занадто поширеним, це коли процесуальні строки мають початок та закінчення в яких може бути реалізовано суб'єктивне право, виконуються процесуальні дії чи якийсь обов'язок. Слід також зауважити, що при цьому всьому також причини пропуску можуть бути визнані поважними. Поняття «розумний строк» є дуже важливим в рамках розуміння європейських стандартів адміністративного судочинства. Такий стандарт є ключовим у цій структурі.

В науці адміністративного права поняття «розумний строк» визначається як найкоротший строк, розумний строк розгляду справи, який має бути достатнім для надання завчасного захисту порушених прав у судовому порядку при вирішенні публічно-правових спорів [3, с. 37]. Щодо розумних строків розгляду справи, дане положення є досить індивідуальним. Зокрема, вважається строк, що є об'єктивно необхідним для виконання процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень та розгляду і вирішення справи з метою забезпечення своєчасного (без невинуватених зволікань) судового захисту. В законодавстві різних країн вказані строки можуть суттєво відрізнятися в залежності від ефективності

судової системи країни. В цьому аспекті Україна не тільки не відстає від своїх західних колег, а навіть дещо випереджає їх. Так, наприклад, відповідно до ст. 28 Кримінального процесуального Кодексу України розумні строки не можуть перевищувати передбачені цим Кодексом строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень [2].

На даний момент існує проблема довготривалих термінів адміністративного судочинства. Це також було і є предметом розгляду ЄСПЛ.

Національні суди при ухваленні рішень посилаються на Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод та на відповідну практику ЄСПЛ, але і тут існує проблематика. Адже саме судді адміністративних судів в одному випадку зазначають лише загальні окремі положення Конвенції, в іншому ж випадку при ухваленні рішення вказують на конкретну статтю Конвенції, але не пояснюють її значення, не обґрунтовують її застосування. Суддями також підмінюється мотивувальна частина судового рішення відповідною практикою ЄСПЛ.

Існує також така проблема в адміністративному судочинстві, як вибірковість застосування практики ЄСПЛ, тобто коли фабула самої справи відрізняється від фактичних обставин, які досліджуються вітчизняними суддями.

Деякі рішення адміністративних судів містять багато посилань на практику ЄСПЛ, чи встановлюються посилання на рішення цього Суду, яке немає будь-якого стосунку до предмету розгляду судом адміністративної справи. Мають випадки такого, коли схожість обставин адміністративної справи і обставин справи, які вже були на розгляді ЄСПЛ, не можуть сприяти безпечеліційному приміненню адміністративним судом належного рішення ЄСПЛ. Деякі рішення судів адміністративної юрисдикції мають безліч посилань на практику ЄСПЛ, зокрема були наведені посилання на рішення ЄСПЛ, які не мають ніякого стосунку до самого предмету спору судом адміністративної справи. Мають випадки суперечностей між самими рішенням суду та уже встановленою правовою позицією ЄСПЛ, коли судді адміністративного суду також посилаючись на практику ЄСПЛ своїми рішеннями репродукують уже наявні допущені суддями помилки, які були у попередніх рішеннях [4].

Отже, проаналізувавши рішення національних адміністративних судів, зокрема рішення Верховного Суду, можна прийти до висновку, що дійсно, Угода про асоціацію між Україною та ЄС є частиною національного законодавства України. Практика національних судів

України доводить початок процесу застосування не одних лише положень Угоди про асоціацію, а й судової практики ЄСПЛ. Разом з тим, як вже зазначалося вище існує проблематика щодо застосування практики ЄСПЛ при ухваленні рішень судів в адміністративному процесі і не тільки в ньому. Існують певні недоліки і прогалини у вітчизняному законодавстві, проте варто зазначити позитивну тенденцію до прецедентної практики ЄСПЛ в адміністративному судочинстві України. Зокрема це утворення та реалізація адміністративно-правових відносин, які відбуваються на основі законності та поваги. Відбувається проведення адміністративного процесу, який реалізується на демократичних принципах і засадах.

Список використаних джерел:

1. Рішення Верховного Суду у колегії суддів Касаційного адміністративного суду, справа № 9901/460/18 від 18 вересня 2018 р. Висновки суду: абзац 11-14. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76614024>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 19.03.2025).
3. Тацій Л. В. Категорія «розумний строк» в адміністративному судочинстві: поняття та правова природа. Публічне право. 2014. № 1 (13). С.36–41
4. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV: станом на 20 червня 2023р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 19.03.2025).

*Полівода Софія
Здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
7517319@stud.kai.edu.ua
Нуруллаєв Ількін Садагат огли,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
міжнародного та європейського права
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

КІБЕРВІЙНА ЯК НОВИЙ ВИКЛИК МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ ХХІ СТОЛІТТЯ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ

У сучасному світі, де технології швидко розвиваються і кіберпростір стає важливим елементом глобальної безпеки, кіберконфлікти набувають особливого значення. Як одна з форм новітніх загроз, вони можуть суттєво впливати на безпеку держав, їх інфраструктуру, а також політичну стабільність. У цьому контексті особливого значення набуває роль міжнародних організацій у боротьбі з кіберзлочинністю, заходів для забезпечення ефективного кіберзахисту в умовах глобалізації.

Інформаційні технології стають основою функціонування критичної інфраструктури, економіки та політичних систем, кіберзагрози постають як одна з найсерйозніших небезпек для національної безпеки. Основними рисами кіберконфліктів, що вирізняють їх з-поміж інших загроз, є: просторові обмеження, здатність швидко поширюватись глобально, відсутність чіткої прив'язки до конкретних дій в кіберпросторі (зазвичай кібератаки здійснюють компетентні особи з відповідного дозволу). Перелічені ознаки допомагають відрізнити кіберконфлікти від традиційних загроз. Варто пам'ятати те, що кіберконфлікти не обмежуються певною територією, а це ускладнює не лише їх прогнозування, а й швидку реакцію та виявлення їх.

Генеральна Асамблея ООН починаючи з 1988 р. готує резолюції «Досягнення в сфері інформатизації і телекомунікацій у контексті міжнародної безпеки», яка вперше вказала на загрози міжнародній інформаційній безпеці стосовно не лише до цивільної, а й до військової сфери [1].

У 2013 році Об'єднаний центр передового досвіду з кібероборони НАТО оприлюднив важливий документ — «Талліннське керівництво

щодо застосування юридичних норм міжнародного права до військових дій у кіберпросторі». Це перша ґрунтовна спроба систематизувати юридичні підходи до кіберпростору в умовах війни [2, с. 47]. Ключовим положенням документа є визнання того, що загальні принципи міжнародного права, включно з міжнародним гуманітарним правом, повністю поширюються на дії у кіберсфері. Той факт, що кібератаки не завжди мають фізичний чи насильницький характер, не звільняє їх від регулювання відповідними юридичними нормами. Таким чином, кіберпростір розглядається як повноцінне поле бойових дій, яке не потребує особливого правового режиму, а лише адаптації існуючих норм до нових технологічних реалій.

Незважаючи на те, що наразі міжнародне право прямо не регулює питання кіберконфліктів, його чинні норми можуть бути застосовані до кібератак за умови, якщо такі дії відповідають визначеним критеріям, необхідним для кваліфікації їх саме відповідно до норм міжнародного права. Варто зазначити, що суб'єкти міжнародного права можуть опинитися у ситуації, коли здійснена проти них кібератака за своїми масштабами є недостатньою для того, щоб кваліфікуватися як збройний напад. Як наслідок, держава, яка стала жертвою такої атаки, не матиме змоги скористатися правом на самооборону, яке передбачене Статутом ООН. У такій ситуації у держави залишається можливість реагувати за допомогою дипломатичних протестів, застосування економічних санкцій чи проведення власних втручань у кіберпростір, які будуть визнаватися правомірними контрзаходами. Крім того, держава може звернутися до Ради Безпеки ООН із проханням розглянути ситуацію та вжити необхідних заходів для усунення загрози міжнародному миру й запобігання агресивним діям.

Норми міжнародного гуманітарного права, встановлені ще на початку XX століття, можуть бути адаптовані до сучасних умов ведення війни, зокрема і до кібервійни. Гаазька конвенція 1907 року встановлює фундаментальний принцип захисту цивільних об'єктів від нападів під час війни, забороняючи атаки на незахищені населені пункти, культурні пам'ятки та інфраструктуру, що забезпечує життєдіяльність цивільного населення. В умовах сьогодення, коли інформаційно-комп'ютерні технології створюють нові можливості для агресії, ці норми залишаються актуальними. Наприклад, кібератаки можуть бути спрямовані на критичну цивільну інфраструктуру: системи водо- та енергопостачання, фінансові установи, медичні заклади, транспортні засоби й системи навігації цивільних суден.

Яскравим прикладом кібератаки, яка демонструє масштаби загроз у сфері кібербезпеки, є масштабна атака комп'ютерного вірусу, здійснена Іраном проти Америки. Внаслідок цієї кібератаки було знищено дані приблизно на 30 тисячах комп'ютерів, що зробило її однією з найбільш руйнівних атак в історії приватного сектору. Жертвами стали не лише комп'ютерні системи американських державних відомств, але й корпоративні мережі в Саудівській Аравії. Основну роль у цьому інциденті відіграли так звані «кіберкопи», залучені Міністерством оборони Ірану в 2011 році у відповідь на попередні кібератаки, організовані спецслужбами США та Ізраїлю.

З початку повномасштабного вторгнення росія активно здійснює кібернапади з метою знищення, порушення або проникнення в мережі державних установ і об'єктів критичної інфраструктури України. У квітні 2022 року компанія Microsoft оприлюднила звіт, у якому детально проаналізовано кіберактивність суб'єктів нападу як елементу гібридної війни проти України. В документі відображено масштаб і методи деструктивних кібероперацій, здійснених щонайменше шістьма російськими групами APT (Advanced Persistent Threat), які провели понад 237 атак на державні установи, ІТ-сектор, енергетичні й фінансові структури України [3]. Такі кібероперації здійснювались одночасно з військовими ударами по території України, що свідчить про скоординованість кібер- і збройного наступу. Зловмисники прагнули не лише зруйнувати або паралізувати критичну інфраструктуру, а й дезорганізувати роботу уряду, підірвати довіру громадян до державних інституцій і ускладнити доступ до важливої інформації та послуг.

Звертаючи увагу на норми міжнародного гуманітарного права, ведення кібервійни також повинне регулюватися основоположними принципами Права Женеви, зокрема принципу розрізнення. Відповідно до статті 48 Додаткового протоколу 1977 року до Женевських конвенцій 1949 року, сторони збройного конфлікту зобов'язані в усі часи відрізняти цивільне населення від комбатантів, а цивільні об'єкти — від військових, спрямовуючи атаки виключно проти законних військових цілей. Цей принцип набуває особливої актуальності в контексті кібервійни, оскільки сучасні цифрові технології здатні впливати на критичну інфраструктуру, від якої безпосередньо залежить життя цивільного населення [4]. В цьому контексті варто зазначити про звіт компанії Mandiant від 9 листопада 2023 року щодо кібератаки, скерованої на одне з українських регіональних енергетичних підприємств у 2022 році. Така цілеспрямована

та цинічна атака проводились російськими хакерськими угрупованнями одночасно з масованими ракетними та дронними атаками [5].

Таким чином, кіберпростір, попри відносно короткий період свого існування як визнаної сфери міжнародних відносин, стрімко перетворився з інструменту комунікації на повноцінний геополітичний простір, де держави реалізують власні стратегічні інтереси. Розвиток кібертехнологій значно випереджає темпи формування відповідного міжнародно-правового регулювання, що створює серйозні виклики для забезпечення глобальної стабільності та безпеки [6, с.157].

Попри відсутність спеціалізованого міжнародного договору, більшість суб'єктів міжнародного права фактично визнають застосовність норм міжнародного гуманітарного та загального міжнародного права до дій у кіберпросторі. Така позиція виступає важливим стримувальним чинником проти безконтрольного застосування кіберзасобів у міждержавних конфліктах. Водночас наявні правові прогалини дозволяють деяким державам уникати відповідальності за деструктивні дії у кіберсфері, що загрожує подальшою ескалацією конфліктів у цифровому вимірі.

Очевидною є необхідність розроблення чітких і загальноприйнятих міжнародно-правових норм, які б не лише унормували поведінку держав у кіберпросторі, а й забезпечували механізми відповідальності та ефективного реагування на кіберзагрози. Така діяльність уже ведеться як на рівні міжнародних організацій, так і в рамках національних ініціатив. У перспективі міжнародне співтовариство має виробити нові правові підходи, що дозволять унеможливити використання кібервійни як засобу тиску або втручання у внутрішні справи держав.

Список використаних джерел:

1.Організація Об'єднаних Націй. Генеральна Асамблея. Резолюція 53/70 «Розвиток у сфері інформації та телекомунікацій у контексті міжнародної безпеки», 4 грудня 1998 року.
URL:<https://docs.un.org/en/A/RES/53/70>

2.Воеводін І. Кібервійна як сучасний метод ведення збройних конфліктів. *Протидія кіберзагрозам та торгівлі людьми. Матеріали науково-практичної конференції*. 2019. С. 46–48.

3. The hybrid war in Ukraine. *Microsoft On the Issues*, 27 April 2022.
URL: <https://blogs.microsoft.com/on-the-issues/2022/04/27/hybrid-war-ukraine-russia-cyberattacks/>

4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року: Протокол; ООН від 08.06.1977
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

5. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України.
URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/kritichna-infrastruktura-maye-posilyuvati-svoyu-kiberstiikist-spirayuchis-yak-na-dokumenti-yaki-gotuye-derzhspeczv-yazku-tak-i-na-rekomendaciyi-takikh-kompanii-yak-mandiant>

6. Камчатний М. Принципи обмеження ведення кібервійни в міжнародному інформаційному просторі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. С. 152-158.

Поліщук Анастасія
Здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
7446673@stud.kai.edu.ua
Нуруллаєв Ількін Садагат огли,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
міжнародного та європейського права
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ВІЙНА В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Повномасштабна війна, розв'язана РФ проти України у 2022 році, стала наймасштабнішою гуманітарною кризою в Європі з часів Другої світової війни. За оцінками міжнародних організацій, понад 10 мільйонів українців були змушені залишити свої домівки, з яких значна частина шукала захисту в державах-членах Європейського Союзу. Варто зазначити, що така безпрецедентна міграція не лише викликала глибокі соціально-економічні зміни, а й суттєво вплинула на нормативно-правове регулювання міграційної політики ЄС. У цьому контексті актуальним є аналіз правових механізмів, запроваджених Європейським Союзом у відповідь на кризу, зокрема застосування Директиви про тимчасовий захист, оперативне залучення агентств ЄС, зміцнення інструментів

міждержавної координації, а також оновлення стратегічного підходу до управління міграцією в межах Пакту про надання притулку та міграцію.

У відповідь на масовий наплив біженців з України Європейський Союз уперше в історії активував Директиву 2001/55/ЄС, відому як Директива про тимчасовий захист [1], яка раніше не застосовувалась навіть у розпал сирійської кризи 2015 року. Рішення Ради ЄС від 4 березня 2022 року дозволило українським біженцям оперативно отримати право на проживання, роботу, освіту та медичне забезпечення без проходження тривалих процедур надання притулку. Таким чином, запровадження цього механізму стало важливим прецедентом для ЄС, що, з одного боку, продемонстрував ефективність колективного правового реагування на масштабні міграційні виклики, а з іншого - підкреслив важливість швидкого ухвалення рішень у надзвичайних обставинах. Крім того, Європейська комісія координувала спільну відповідь через моніторинг реалізації тимчасового захисту, надання рекомендацій щодо впровадження стандартів прийому та сприяння обміну інформацією між державами-членами. Разом з тим, активізація Директиви виявила низку проблем: різницю в імплементації на національному рівні, нерівномірне навантаження на держави-члени, а також невизначеність правового статусу українців після завершення строку дії тимчасового захисту [2].

З огляду на зазначене, ЄС постав перед необхідністю запровадження єдиного підходу до тимчасового захисту переміщених осіб. Зокрема, це включало спрощення реєстраційних процедур, встановлення спільних стандартів доступу до базових послуг (охорона здоров'я, освіта, працевлаштування), цифрові рішення для обліку та координації, а також інформаційну підтримку багатьма мовами, включаючи українську. Хоча повної уніфікації наразі ще не досягнуто, вжиті заходи, безсумнівно, засвідчили посилення координації між державами-членами та прагнення діяти в межах єдиного правового простору.

Для забезпечення ефективної реалізації політики тимчасового захисту ЄС мобілізував низку інституційних і фінансових ресурсів. Зокрема, державам-членам було надано фінансову допомогу в межах Фонду з питань притулку, міграції та інтеграції (AMIF), а також інших інструментів фінансування з бюджету ЄС [3]. У роботі на місцях були задіяні Європейське агентство з питань притулку (EUAA) та Європейське агентство прикордонної та берегової охорони (Frontex), які надали технічну допомогу, експертну підтримку та сприяли реєстрації переміщених осіб. Зокрема, EUAA координувало підтримку національних

органів у питаннях реєстрації та прийому біженців, надаючи консультації і практичну допомогу [4], а Frontex посилив заходи прикордонного контролю та моніторингу на кордонах Євросоюзу.

Події 2022–2024 років показали, що чинна Спільна європейська система притулку (CEAS) є недостатньо ефективною у випадках масового напливу осіб, а також не забезпечує належної солідарності між державами-членами. Зокрема, зросла потреба у перегляді механізмів розподілу мігрантів між країнами ЄС; гармонізації процедур реєстрації, надання статусу захисту та супровідних прав; зміцненні ролі європейських агенцій, зокрема EUAA та Frontex, у наданні технічної та організаційної допомоги державам, які зазнають найбільшого тиску [5].

Реакція Європейського Союзу на українську міграційну кризу не лише засвідчила здатність інституцій ЄС до швидкої мобілізації ресурсів, а й виявила структурні прогалини у чинній законодавчій системі управління міграційними потоками. Наслідком цього стало посилення політичної волі до реформування законодавства ЄС у сфері міграції та притулку, зокрема війна сприяла активізації процесу реалізації Пакту про надання притулку та міграцію, ініційованого Європейською Комісією у 2020 році [6]. У світлі масштабної кризи Пакт отримав практичне значення як основа для формування більш узгодженої та передбачуваної системи реагування на надзвичайні ситуації. Його ключові положення, зокрема справедливий розподіл відповідальності між державами-членами, зміцнення солідарності, ефективніше управління зовнішніми кордонами та розбудова стійких процедур надання захисту, на практиці виявилися особливо актуальними.

Продовження тимчасового захисту до 4 березня 2026 року свідчить про визнання Європейським Союзом тривалого характеру наслідків збройного конфлікту в Україні, а також необхідності забезпечення стабільності для мільйонів переміщених осіб [7]. Однак, ця правова конструкція має тимчасовий і винятковий характер, що породжує невизначеність для українських громадян щодо їхнього майбутнього правового статусу в ЄС. У разі припинення дії тимчасового захисту держави-члени опиняться перед необхідністю розробити національні механізми переходу до інших форм легального перебування, що може призвести до правового фрагментаризму, нерівності в підходах та зростання навантаження на адміністративні системи. Відтак, на рівні ЄС постає потреба у виробленні спільної стратегії, яка б уніфікувала можливі сценарії інтеграції або повернення, з урахуванням гуманітарних, безпекових і правових чинників.

Попри єдину рамку тимчасового захисту, національні підходи до реалізації Директиви суттєво відрізняються, що створює ризики правової нерівності для біженців, залежно від країни перебування, а також ускладнює моніторинг ефективності реалізації політики на рівні Європейського Союзу. Внаслідок цього міграційне навантаження розподіляється нерівномірно: держави з більш лояльним законодавством та вищим рівнем соціального забезпечення (як-от Німеччина, Австрія, Нідерланди) приваблюють більшу кількість переміщених осіб, тоді як інші країни з менш розвинутою інфраструктурою підтримки (наприклад, Болгарія чи Латвія) залишаються менш навантаженими. Такий дисбаланс не лише поглиблює внутрішні протиріччя в межах ЄС, але й посилює тиск на ресурси окремих країн, що найбільше постраждали від напливу мігрантів, підживляючи принципи солідарності та справедливого розподілу відповідальності між державами-членами.

Зростання кількості мігрантів, зумовлене війною в Україні, безумовно посилює поляризацію громадської думки в державах-членах ЄС, особливо на тлі економічної нестабільності, енергетичної кризи та зростання вартості життя. У низці країн, таких як Італія, Угорщина, Франція та Нідерланди, фіксується посилення антимиграційних настроїв, що активно використовується політичними силами популістського спрямування для мобілізації електорату [8]. Міграційна тематика дедалі частіше стає інструментом політичної боротьби, що ускладнює вироблення виваженої, гуманної та збалансованої політики на рівні національних урядів. У випадку затягування війни або нових хвиль переміщення населення, існує реальний ризик зниження рівня міждержавної солідарності в межах ЄС, що може мати серйозні наслідки для єдності та стабільності внутрішньої міграційної політики Союзу.

Таким чином, повномасштабна війна в Україні стала визначальним фактором змін у правовому регулюванні міграційної політики Європейського Союзу. Вперше активована Директива про тимчасовий захист показала ефективність європейської системи у кризовому реагуванні, проте водночас виявила низку правових і практичних недоліків. Зазначене сприяло усвідомленню необхідності глибоких реформ, посилення координації держав-членів та розвитку гнучких механізмів управління міграційними потоками. Війна також підкреслила важливість правозахисного підходу в міграційній політиці ЄС, заклавши основу для її довгострокової адаптації до майбутніх викликів.

Список використаних джерел:

1. Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0055> (дата звернення: 06.04.2025).
2. Carrera S., Ineli-Ciger M. EU Responses to the Large-Scale Refugee Displacement from Ukraine: An Analysis on the Temporary Protection Directive and Its Implications for the Future EU Asylum Policy. European University Institute, 2023.
3. Asylum, Migration and Integration Fund (2021-2027) *European Commission*. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/funding/asylum-migration-and-integration-funds/asylum-migration-and-integration-fund-2021-2027_en
4. Surveys of Arriving Migrants from Ukraine: Movements and Returns Report. *European Union Agency for Asylum*. URL: <https://euaa.europa.eu/publications/surveys-arriving-migrants-ukraine-movements-and-returns-report> (дата звернення: 06.04.2025).
5. Reforming the Common European Asylum System. *European Parliament*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20170627STO78418/reforming-the-common-european-asylum-system> (дата звернення: 07.04.2025).
6. Pact on Migration and Asylum. *European Commission*. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_en (дата звернення: 06.04.2025).
7. Worldwide/Ukraine: Temporary Protection Status - Country-Specific Updates. *FRAGOMEN*. 26.03.2025. URL: <https://www.fragomen.com/insights/european-unionukraine-temporary-protection-status-country-specific-updates.html>.
8. Young more anti-immigration than old in parts of Europe, polling shows. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2024/may/28/young-more-anti-immigration-than-old-in-parts-of-europe-polling-shows>.

Рудич Сергій Феліксович
кандидат технічних наук, магістр зовнішньої політики,
старший науковий співробітник
Державна установа “Інститут всесвітньої історії
НАН України”, Київ
sergorudo@ukr.net

ФЕНОМЕН ГОЛОКОСТУ В ШВЕЙЦАРІЇ У РАКУРСІ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМНОЇ СПАДЩИНИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Дослідження присвячено аналізу історичних подій, пов'язаних з феноменом Голокосту - складним та багатогранним культурним явищем, яке було пов'язано зокрема з однією з центральноєвропейських країн, а саме Швейцарсько Конфедерацією. Актуальність наукового дослідження з питань Голокосту полягає у кількох ключових аспектах. По перше, Голокост є однією з найбільш складних і трагічних тем в історії ХХ століття, де відбувалися масові вбивства єврейського населення: вивчення цієї теми допомагає зберегти пам'ять про жертви та зрозуміти масштаби трагедії. Після здобуття Україною незалежності тема Голокосту стала об'єктом систематичних наукових досліджень, що сприяє формуванню власної української історіографічної школи з цієї проблематики. Це у свою чергу, дозволяє не лише осмислити історичні події, а й протидіяти спотворенню фактів, зокрема в умовах сучасних політичних викликів. Крім того, наукові дослідження Голокосту мають важливий педагогічний аспект: вони сприяють формуванню свідомості молодого покоління, вихованню толерантності, запобіганню антисемітизму, ксенофобії та інших форм ненависті. І нарешті, в умовах сучасної війни Росії проти України дослідження Голокосту набувають додаткової актуальності, оскільки історія масових звірств ХХ століття допомагає краще розуміти сучасні події, а також протистояти інструменталізації історії для політичних цілей.

Що стосується власне самої Швейцарської Конфедерації, то цікавим уявляється те, що в країні станом на сьогоднішній день не проводилось систематичних історичних досліджень навіть щодо долі майже семи сотень своїх співвітчизників, які загинули у нацистських концтаборах в часи Другої світової війни. Разом із тим, протягом усього

повоєнного періоду починаючи з 1945 р. і до цього часу швейцарцям на усіх рівнях доводиться вирішувати низку проблемних питань, пов'язаних з висловленими до них претензіями в дискурсі Голокосту з боку міжнародної громадськості, зокрема Світового єврейського конгресу та банкірів із США. Загальною метою студії була демонстрація напруги у швейцарському суспільстві, спричиненої контраверсією між стереотипами щодо своєї нейтральності і переможної ролі у Другій світовій війні та сприйняттям та інтерпретацією іміджу країни у цьому контексті міжнародним співтовариством. Що ж відомо про те як згаданий історичний період позначився на невеликій центрально-європейській країні, оточеній з усіх боків країнами Вісі? Щонайменше 723 громадяни Швейцарії змушені були пережити голод, холод, примусову працю та знущання у концтаборах націонал-соціалістів і щонайменше 206 з них загинули: такі дані можна отримати на підставі документальних джерел, які зараз зберігаються в Швейцарському федеральному архіві. Ще жодного разу, за останні 200 років країна не була змушена оплакувати таку кількість жертв серед своїх співвітчизників. Хто ці люди? Відповіді на це питання історична наука поки не дала. Вчені у Швейцарії досі не виявляли особливого інтересу до цієї темної глави національної історії. Нікому досі не вдалося необхідним встановити пам'ятник швейцарцям, які стали жертвами переслідувань з боку нацистів у період з 1933 по 1945 роки. Адже переслідування зазнавали навіть швейцарці, які жили за кордоном і просто слухали своє рідне «Радіо Беромюнстер», спадкоємцем якого став швейцарський інформаційний сайт SWI Swissinfo [3]. Багато з них, повернувшись після війни додому, вважали за краще мовчати про те, що вони пережили в таборах, прагнучи раз і назавжди викреслити з пам'яті садизм, насильство, вбивства та свавілля, характерні для концтаборів, влаштованих прихильниками ідеї національного соціалізму. Історикам вдалося відтворити окремі долі такого роду, проте систематичного та всебічного вивчення теми швейцарських жертв нацистських концентраційних таборів у Конфедерації ніколи не проводилося, незважаючи на те, що у 1950-ті роки уряд Швейцарії,

Разом із тим, протягом усього періоду після закінчення Другої світової війни і до цього часу швейцарцям на усіх рівнях доводиться вирішувати низку проблемних питань, пов'язаних з висловленими до них претензіями в дискурсі Голокосту з боку міжнародної громадськості, зокрема Світового єврейського конгресу та їхніх колег- банкірів із США. Три такі резонансні теми як раз і були предметом цього дослідження. Офіційна політика Конфедерації у сфері політико-історичної переробки та

оцінки курсу країни під час Другої світової війни довгий час була відзначена жорсткими політичними розбіжностями і зрушити з мертвої точки цей процес зміг лише з початку 1990-х років. З недавніх пір вимога звести у Швейцарії національний меморіал на згадку про жертви Голокосту отримує політичну підтримку навіть у правоконсервативних колах [1]. 26 квітня 2023 р. Федеральний уряд країни прийняв рішення про виділення 2,8 млн.дол на спорудження Меморіалу жертвам Голокосту у центрі столиці Берн, чим на його думку було «створено потужний прецедент у боротьбі з геноцидом, антисемітизмом і расизмом, а також за демократію, верховенство закону, свободу та основні права особистості». У заяві не зазначалось, чи в меморіалі прямо згадуватиметься якась роль Швейцарії у переслідуванні людей під час нацистського режиму в Німеччині. наголошувалось, що у країні є близько 60 невеликих регіональних пам'яток, присвячених Голокосту та іншим злочинам нацистів, проте немає офіційного чи національного меморіалу численним швейцарським жертвам переслідувань, тисячам біженців, вигнаних на кордоні чи депортованих, а також багатьом мужнім помічникам у цій країні.

Загалом, офіційна політика Берна, починаючи 1942 року, тобто початку масової депортації євреїв з країни-сателітів Третього рейху виходила з необхідності зробити все, щоб біженці не мали жодного шансу потрапити до Швейцарії. Проте суворість закону компенсувалася, так би мовити, необов'язковістю, чи певними послабленнями у сфері його реалізації. Так, наприклад, у вересні 1942 р. декільком тисячам євреїв далось виїхати з «вішистської» тобто, неокупованої Франції до Швейцарії і здобути собі притулок у двох франкомовних кантонах. Уряд країни не надавав, у цьому випадку, радикальних розпоряджень щодо зворотної депортації, а навпаки залишав таке рішення на розсуд місцевому керівництву. Таким чином, наприкінці війни у Швейцарії налічувалося понад 50 000 біженців, з яких близько 20 000 були євреями. А через те, що уряд ШК до липня 1944 р. не визнавав факт їхнього переслідування в якості підстави для надання притулку, приватні організації в країні, які займалися наданням допомоги, змушені були узяти увесь цей тягар на себе. Асоціація єврейських соціальних служб Швейцарії, наприклад, протягом багатьох років дбала про тисячі людей, а близько 19000 швейцарських євреїв та їх «парасолькова» організація: Швейцарська федерація єврейських громад, несли величезний фінансові витрати. Їх підтримував також Американський Єврейський Об'єднаний розподільчий комітет. Всього в період з 1939 по 1945 роки через франко-швейцарський

кордон з території неокупованої Франції до нейтральної Швейцарії намагалися потрапити 15 519 євреїв, з них дозвіл на в'їзд отримали 12 675 осіб, а 2 844 були відправлені назад за кордон, - зазначає Р.Фіва-Зільберманн у своїй докторській дисертації «Втеча до Швейцарії» (Die Flucht in die Schwei), представленої нею нещодавно в Женевському університеті [4]. «Моє дослідження дає більш чітке уявлення про те, скільки людей тікало від переслідувань. У ньому відображені також індивідуальні історії цих людей, показано їхнє походження, розказано, звідки вони приїхали, куди і як вони прямували, чи всі з них змогли уникнути жакливої долі та які небезпеки наражалися на своєму шляху», - повідомляла дослідниця в своєму ексклюзивному інтерв'ю. За оцінками історика, майже дві третини єврейських біженців, які під час війни потрапили до країни, в'їхали туди саме з боку Франції. Показано також, що з числа 3 тис. видворених зі Швейцарії євреїв лише 248 осіб загинули пізніше у нацистських концентраційних таборах, хоча автор припускає, що цих людей могло бути й більше. За даними ще не опублікованого дослідження архівів кантону Тичино через південні кордони Швейцарії в країну в'їхало близько 6 тисяч євреїв, і тільки 300 були змушені покинути країну.

Не менший резонанс протягом багатьох років викликало питання незатребуваних активів жертв Голокосту у швейцарських банках. Судовий позов проти швейцарських банків було подано 1995 р. в Нью-Йорку. Позивачі стверджували, що жертви які пережили Голокост, не мають доступу до своїх банківських рахунків у Швейцарії. У Конфедерації це спочатку не викликало ніякої реакції. Банкіри та країна загалом були тоді впевнені, що після закінчення Другої світової війни всі її наслідки та відкриті питання вже раз і завжди врегульовані. Насправді все виявилось набагато складнішим: у серпні 1996 р. роль ШК у Другій світовій війні стала найголовнішою темою в рамках двостороннього дипломатичного швейцарсько-американського досьє.

Банкам Швейцарії знадобилася чимала кількість часу на розгойдування. При цьому вони свідомо звели дуже жорсткі бюрократичні бар'єри, які тривалий час дозволяли «нічийним статкам» і надалі залишатися на швейцарських рахунках». Спочатку слід було визначити обсяги «нічийних» коштів на швейцарських рахунках. Тому уряд вирішив, що швейцарські банки повинні докладно відповісти на запит Всесвітнього єврейського конгресу. У травні 1996 року швейцарські банки досягли з представниками різних єврейських організацій взаєморозуміння щодо організації роботи спеціальної арбітражної комісії під головуванням

колишнього голови Центробанку США П.Волкера (Paul Volcker): вона мала внести ясність у питання, пов'язані з «нічийними» грошима у швейцарських банках.

На початку 1996 року президент Б.Клінтон доручив заступнику державного секретаря С.Айзенштату (Stuart Eizenstat) провести додаткове розслідування щодо незатребуваних активів і золота нацистів на рахунках у швейцарських банках. Це спровокувало серйозні дебати в країні, але швейцарський уряд вирішив не реагувати на весь цей громадський розголос. Зрештою, цю складну справу взяв у свої руки тодішній міністр закордонних справ Швейцарії Ф.Котті (Flavio Cotti). Він створив спеціальну робочу групу, одним із завдань якої було, зокрема, протидіяти негативній інформаційній кампанії в американських ЗМІ. Дипломат Т.Борер, з посиланням на позицію швейцарських банків, запевнив комісію Волкера в Нью-Йорку, що жоден сантим із грошей жертв Голокосту у підсумку на рахунках у Швейцарії не залишиться. Крім групи Котті-Борера, швейцарський уряд розпорядився в грудні 1996 року про створення ще й незалежної міжнародної комісії експертів під головуванням відомого швейцарського вченого-історика Ж.-Ф. Бержє (Jean-Francois Bergier). Її завданням було дослідити роль ШК під час Другої світової війни і те, як награбоване нацистами золото та інші активи могли потрапити до Швейцарії. Комісія розглянула наступні питання: роль швейцарського національного банку під час Другої світової війни; операції із золотом, що здійснювалися країною у воєнний період; фінансові відносини країни із нацистською Німеччиною; політика Швейцарії щодо біженців під час війни; відносини швейцарських компаній із нацистським режимом; питання щодо незатребуваних активів жертв Голокосту у швейцарських банках. нейтралітет та його наслідки у в контексті військового часу. Комісія Бержє провела ретельне розслідування цих питань, вивчаючи архівні документи та збираючи свідoctва. Її робота була спрямована на те, щоб пролити світло на суперечливі аспекти швейцарської історії часів Другої світової війни та дати об'єктивну оцінку діям країни у цей період [5]. Швейцарські банки зі свого боку почали усвідомлювати, що в небезпеці є не лише їхня репутація, а й майбутнє економічне благополуччя. На початку 1998 р. три самих великих банка Швейцарії: Credit Suisse, Swiss Bank Corp. и Union Bank of Switzerland повідомили, що готові задовольнити позов жертв Холокосту і запропонували виплатити власникам рахунків 600 млн. дол. “Ми вважаємо, що ця сума є цілком достатньою і задовольняє усім юридичним критеріям, - заявили вони - гроші будуть негайно виплачені

жертвам Голокосту та їх правонаступникам.”. Однак Всесвітньому єврейському конгресу ця пропозиція здалася принизливою. Такої ж думки дотримувалась більшість єврейських організацій, переконаних у тому, що банки і до тепер зберігають на рахунках, відкритих під час війни євреями через третіх осіб, мільярди доларів [2]. Політичний тиск із боку США та міжнародних єврейських організацій був настільки великим, що більшість швейцарських політиків таки визнали в результаті, що курс Швейцарії під час Другої світової війни можна вважати будь-яким, але не бездоганним. Врешті-решт 12 серпня 1998 р., відповідно до арбітражної домовленості, швейцарські банки погодилися виплатити жертвам Голокосту 1,25 мільярда доларів.

Усе вищевикладене наводить на думку, що процес формування історичного дискурсу Голокосту в країні, яка з 1933 по 1945 роки знаходилась буквально у вирі подій, пов'язаних з виникненням і пануванням нацизму, фашизму та расизму в Європі, знаходиться, як це не дивно, лише у початковій стадії. Подальших зусиль потребують наукові історичні дослідження та просвітницька робота стосовно «неідеальної» міграційної політики тих часів щодо біженців, зокрема єврейського походження, так само як відносно «нацистського» золота, нічийних банківських рахунків та взаємовигідної економічної співпраці із країнами Вісі у цей період.

Список використаних джерел:

- 1.URL.: <https://www.swissinfo.ch/eng/culture/swiss-make-slow-progress-on-holocaust-remembrance/47773092>
- 2.URL.: <https://www.swissinfo.ch/eng/topic/swiss-politics/>
- 3.URL.: <https://www.last-swiss-holocaust-survivors.ch/ru/einordnung>.
- 4.URL https://www.swissinfo.ch/eng/society/switzerland-and-2ww_new-study-claims-swiss-rejected-fewer-jews-during-nazi-era/43217360
- 5.URL.: <https://azertag.az/en>

*Сахнюк Ірина Миколаївна,
Здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
7417264@stud.kai.edu.ua
Волошин Юрій Олексійович,
доктор юридичних наук, професор
професор кафедри міжнародного та європейського права
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГІБРИДНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

У ХХІ столітті інформація перетворилася на один із головних інструментів ведення не лише міждержавного спілкування, а й глобального геополітичного протистояння. Гібридна дипломатія, що інтегрує класичні дипломатичні інструменти з нетрадиційними, включаючи інформаційні війни, посідає дедалі вагомніше місце в практиці міжнародних відносин. У цьому контексті важливо розглядати інформаційні війни як елемент гібридної дипломатії, що має безпосередній вплив на стан міжнародної безпеки та правопорядку.

Історія інформаційних війн тісно пов'язана з розвитком засобів масової комунікації та вивчається також у контексті міжнародного права, особливо у сфері захисту прав людини, норм ведення війни та заборони пропаганди війни. Ще у VI столітті до н.е. китайський стратег Сунь-Цзи у праці «Мистецтво війни» сформулював принципи ведення війни шляхом дезінформації та психологічного тиску, що може бути розглянуто в межах концепції інформаційного впливу, який підлягає правовій оцінці згідно з сучасними стандартами міжнародного гуманітарного права. Він наголошував, що найефективніше перемагати не в бою, а шляхом впливу на свідомість ворога: «Війна – це шлях омани...».

У Стародавній Греції застосовували різні інформаційні прийоми, що за сучасним міжнародним правом можуть кваліфікуватися як методи психологічної операції. Поширення чуток про перевагу власного війська, залишення написів із закликами до супротивника та інші дії, як-от виготовлення гіперболізованої зброї Олександром Македонським під час походу на Індії, демонструють елементи маніпуляції, що нині регламентуються нормами, спрямованими на обмеження дезінформації у збройних конфліктах [1, с. 66].

У Стародавньому Римі інформаційні засоби відігравали ключову роль у політичному житті, і це набуває особливого значення в аспекті захисту свободи слова та недопущення пропаганди війни згідно з нормами міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Полководці, зокрема Сципій Африканський, маніпулювали громадською думкою, а приклад фрази «Карфаген має бути знищений» ілюструє повторювану пропаганду, що суперечить сучасним стандартам недопущення розпалювання ворожнечі. *Acta diurna* — перші аналоги газет — також виконували функції поширення політичних меседжів, що нині регламентується правилами прозорості інформації.

У середньовіччі Ватикан, як потужний суб'єкт міжнародного впливу, започаткував систематичну інформаційну діяльність, зокрема через «Конгрегацію пропаганди віри», засновану у 1622 році. Її діяльність демонструє приклад міждержавного інформаційного впливу, що сучасне міжнародне право регламентує у контексті міжконфесійної толерантності та інформаційної етики.

У XVII столітті Богдан Хмельницький застосовував дезінформацію як частину психологічної війни, що відповідно до сучасного міжнародного гуманітарного права може розглядатися в межах дозволених воєнних хитрощів за умови дотримання прав цивільного населення. Його універсали, що містили меседжі про моральний стан нації, свідчать про усвідомлену інформаційну політику. Показовим є і використання козаків, які передавали ворогу дезінформацію, що сьогодні оцінюється в контексті заборони тортур і маніпуляцій у полоні.

У XVIII столітті під час Війни за незалежність США інформаційний вплив було використано через символіку, лозунги та масові акції — «Бостонське чаювання», що в умовах міжнародного права розглядається як форма політичної мобілізації та самовираження, захищена статтями про право на мирні зібрання » [1, с. 70].

У XIX столітті Наполеон Бонапарт створив систему державної пропаганди, яка включала підконтрольну пресу та мобільні друкарні. У сучасному міжнародному праві подібна практика порушує принципи прозорості інформації та заборони пропаганди війни, зафіксовані в численних міжнародно-правових документах.

XX століття стало кульмінацією інформаційної боротьби. У Першій світовій війні використовували листівки, листи, усні промови, плакати, кіно — засоби масової комунікації, які нині повинні діяти у межах Женевських конвенцій та протоколів про захист жертв збройних конфліктів. У Другій світовій війні пропаганда набула форми державної

політики, особливо в нацистській Німеччині, де міністр пропаганди Йозеф Геббельс створив централізовану систему впливу, яка порушувала численні норми міжнародного гуманітарного та кримінального права, включаючи поширення мови ворожнечі та підбурювання до геноциду.

Тому, інформаційна війна має багатовікову історію і з кожним століттям удосконалювалася разом із розвитком технологій. Вона є невід'ємним інструментом гібридної дипломатії та справляє потужний вплив на політичну та військову дійсність.

Сьогодні, відповідно до міжнародного права, інформаційні атаки набувають ознак порушення імперативних норм, зокрема через використання мови ворожнечі, дезінформації та маніпулювання суспільною свідомістю. Стаття 20 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права прямо забороняє пропаганду війни та підбурювання до насильства, і ці положення мають обов'язковий характер *erga omnes*, тобто зобов'язують усі держави вживати заходів для їх реалізації [6, с. 107].

Термін «гібридна війна» вперше запровадив Вільям Дж. Немет у 2002 році. Він визначив її як поєднання «синхронізованого невійськових та військово-стратегічних аспектів» [2, с. 78]. Отож, гібридна дипломатія — це, по суті, трансформація підходів до реалізації зовнішньої політики, що включає не лише переговори, а й використання інформаційного простору як арени протистояння. Інформаційні війни в цьому контексті є ключовим інструментом, здатним змінювати баланс сил без застосування традиційної військової сили. Їхня ефективність полягає у здатності викликати політичну дестабілізацію, підрив легітимності урядів, послаблення демократичних інститутів.

Ключовими інструментами гібридної дипломатії виступають: маніпуляція громадською думкою, дипломатія впливу, втручання у виборчі процеси, кібернетичні атаки на критичну інфраструктуру та використання культурних, релігійних та соціальних відмінностей

Мартін Лібікі виокремлює сім напрямів інформаційної війни: командноуправлінська, розвідувальна, психологічна, хакерська, економічна, електронна та кібервійна [3, с. 87]. Ці компоненти знаходять відповідні правові відображення у міжнародному кримінальному праві, особливо в аспекті відповідальності за пропаганду війни. Міжнародна судова практика визнає такі дії злочинними навіть у разі їх незавершеності або відсутності негайних наслідків, покладаючи на винних відповідальність за дії, що мають потенціал спричинити міжнародні конфлікти [6, с. 104].

Психологічна війна, як одна з форм інформаційного впливу, є особливо небезпечною, адже спрямована на формування або викривлення світогляду. Нав'язування чужих цінностей, деструктивних установок, створення атмосфери паніки — усе це може кваліфікуватися як злочини проти людяності або підбурювання до ворожнечі.

У сфері зовнішньополітичної діяльності методи ведення інформаційних кампаній дедалі частіше викликають інтерес з точки зору міжнародного права, оскільки їх застосування може мати суттєвий вплив на міждержавні відносини, дотримання прав людини та принципи інформаційної безпеки. Пропаганда, яка полягає у цілеспрямованому поширенні ідей та переконань через усі доступні інформаційні канали, може перетворюватися на інструмент впливу, що суперечить принципам добросусідства та невтручання у внутрішні справи інших держав, закріпленим у Статуті ООН. Маніпулювання інформацією, зокрема перекручування фактів або замовчування критичної інформації, часто розглядається як загроза об'єктивному інформуванню громадськості й може порушувати право на доступ до достовірної інформації, гарантоване міжнародними договорами з прав людини.

Поширення дезінформації, тобто свідоме введення в оману внутрішньої чи міжнародної аудиторії, є викликом для забезпечення інформаційної прозорості та може розглядатися як форма гібридної агресії, що не відповідає нормам міжнародного гуманітарного права. Психологічний тиск, у тому числі створення атмосфери страху або ворожнечі, може сприяти ескалації конфліктів і порушувати зобов'язання держав з недопущення розпалювання ворожнечі. Чутки, міфи та легенди, що поширюються неофіційними каналами, підривають інформаційну стабільність і порушують стандарти прозорої комунікації. Інформаційні провокації, включаючи створення фейкових інцидентів, здатні впливати на міжнародну репутацію держави і є потенційно порушенням принципів добросовісної дипломатії.

Використання цифрових платформ, соціальних мереж і онлайн-комунікацій значно розширило можливості для проведення інформаційних кампаній. З одного боку, це дозволяє державам реалізовувати елементи публічної дипломатії, просувати позитивний імідж і налагоджувати діалог із зовнішнім світом. З іншого боку — відкриває простір для пропаганди, дезінформації, інформаційного терору. Україна, реагуючи на агресію РФ, активно використовує цифрову дипломатію — через кампанії #StandWithUkraine, United24, Ukraine NOW тощо [5, с. 114].

Важливо зазначити, що такі форми цифрової комунікації є не лише політичним інструментом, а й важливою складовою міжнародного правового реагування. Кампанії можуть бути використані як доказові матеріали у процесах притягнення до відповідальності за злочини пропаганди, розпалювання ворожнечі та підбурювання до агресії. Це підкреслює зростаюче значення інформації як правової категорії в міжнародних відносинах.

Реакція міжнародної спільноти на виклики гібридної дипломатії вимагає не лише політичних, а й правових рішень. Держави повинні імплементувати міжнародні стандарти протидії пропаганді війни в національне законодавство, розвивати інституції фактчекінгу, підтримувати незалежні медіа та впроваджувати освітні програми з медіаграмотності [4, с. 165]. Особливо важливо — формування критичного мислення в суспільстві як запоруки інформаційного імунітету.

На рівні міжнародного права актуальним є також питання створення універсальних підходів до правової кваліфікації інформаційних злочинів. Відсутність у Римському статуті окремого складу злочину «пропаганда війни» вимагає його доповнення або прийняття спеціальних угод. Відповідні пропозиції вже обґрунтовані в сучасній доктрині міжнародного права [6, с. 264].

Отже, інформаційні війни як складова гібридної дипломатії — це явище, яке охоплює правові, політичні та безпекові аспекти. Їх аналіз у межах міжнародного права дозволяє виробити ефективні механізми протидії новітнім формам агресії, захистити принципи прав людини та забезпечити інформаційний суверенітет держави.

Подальші дослідження повинні бути спрямовані на створення комплексної правової моделі захисту інформаційного простору в умовах гібридного протистояння. Перспективи у контексті міжнародного права охоплюють вивчення впливу інформаційних війн на формування громадської думки у різних соціальних групах як чинника, що може порушувати принципи недискримінації та права на достовірну інформацію. Також перспективними є дослідження освітніх технологій з розвитку медіаграмотності як інструменту реалізації права на освіту в умовах інформаційної безпеки. Окрему увагу заслуговує аналіз ефективності міжнародних інформаційних кампаній у сфері публічної дипломатії з точки зору відповідності нормам міжнародного гуманітарного та інформаційного права. Розробка навчальних матеріалів, які поєднують критичне мислення та фактчекінг, сприяє утвердженню

міжнародних стандартів інформаційної прозорості, прав людини та забезпеченню національної стійкості до зовнішніх впливів.

Список використаних джерел:

1. Харитоненко О.І., Полтавець Ю.С. Гібридна війна і журналістика. *Проблеми інформаційної безпеки: навчальний посібник*. 2018. С. 64-91.
2. Станько А., Тотосько О, Голотенко О., Корольок Р. Вплив інформаційних технологій на еволюцію гібридних війн: історичний аналіз та сучасні тренди. 2024. С. 77-79.
3. Пашенко А. Методи та складові сучасної інформаційної війни, вивчення її впливу на свідомість та поведінку людей. *Збірник наук. праць*. 2023. С. 83-89.
4. Ковальова Т., Токар Ю., Колодич Ю. Протидія інформаційним загрозам в умовах російсько-української війни: роль ГО «Детектор медіа». *Обрії друкарства. № 1 (15)*. 2024. С. 162-171.
5. Руднєва А.О., Мальована Ю.Г. Цифрова дипломатія у формуванні системи Національної безпеки України в умовах війни з рф. *Регіональні студії*. 2023. С. 111-115.
6. Коруц У.З. Заборона пропаганди війни у сучасному міжнародному праві. 2023. С. 77, 107-121, 273-296.
7. Статут ООН, URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>;
8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

Світайло Крістіна

Здобувачка вищої освіти

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

7452715@stud.kai.edu.ua

Вареник Олександр Сергійович, д.ю.н., проф.,

кафедра міжнародного та європейського права

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

**ПРОБЛЕМИ ДОСТУПУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ ДО
ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО
КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВРЕГУЛЮВАННЯ НОРМАМИ
МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА**

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, стало не лише викликом для системи національної безпеки, а й призвело до масштабної гуманітарної катастрофи. Сотні населених пунктів були зруйновані, важлива інфраструктура знищена, мільйони громадян втратили доступ до елементарних засобів для життя. Цивільне населення опинилося в умовах нестачі їжі, води, медикаментів, медичних послуг та житла.

Одним із найяскравіших прикладів цієї проблеми стало місто Маріуполь, яке протягом березня–травня 2022 року перебувало в повній блокаді з боку російських збройних сил. Гуманітарні організації, зокрема Міжнародний Комітет Червоного Хреста, неодноразово намагалися узгодити "зелені коридори" для доставки гуманітарних вантажів і евакуації цивільного населення, однак усі спроби були зірвані або використані в пропагандистських цілях. Люди тижнями залишалися без доступу до їжі, води та медичної допомоги. Цей випадок став яскравим прикладом системного порушення норм міжнародного гуманітарного права з боку країни-агресора.

Метою даного дослідження є всебічне осмислення викликів, пов'язаних із забезпеченням доступу гуманітарної допомоги до цивільного населення в умовах збройного конфлікту, а також аналіз потенціалу міжнародного гуманітарного права (МГП) як інструменту регулювання цієї проблеми. Для досягнення мети були поставлені такі завдання: проаналізувати чинники, що обмежують або унеможливають надання допомоги; вивчити практичні приклади порушень гуманітарного доступу під час війни в Україні; дослідити відповідні норми міжнародного гуманітарного права; визначити ефективність їх застосування на практиці та окреслити можливі шляхи вдосконалення ситуації.

Отже, доступ гуманітарної допомоги в Україні обмежується на кількох рівнях. По-перше, наявні численні свідчення блокування гуманітарних конвоїв з боку окупаційних військ. Так, у період оборони Маріуполя у 2022 році Міжнародний комітет Червоного Хреста протягом кількох тижнів не міг увійти до міста, попри узгоджені маршрути, маркування вантажу та наявність домовленостей. Цивільне населення залишалось без води, ліків та електрики понад місяць. Схожі ситуації мали місце в окупованих районах Луганської, Донецької та Запорізької областей, де гуманітарну допомогу або не допускали взагалі, або розподіляли вибірково — лише серед лояльних до окупантів жителів. У

деяких випадках, як у Токмаку чи Мелітополі, гуманітарну допомогу взагалі перетворювали на "інструмент обміну" — наприклад, доступ до ліків дозволявся лише після підписання заяв про "співпрацю з військово-цивільною адміністрацією", що є грубим порушенням міжнародних стандартів захисту цивільного населення [1].

По-друге, часто гуманітарна допомога використовується як інструмент пропаганди та контролю. На тимчасово окупованих територіях гуманітарні вантажі від міжнародних партнерів конфісковуються та змінюються на "допомогу від рф", а потім роздаються під камерою, супроводжуючись проросійською агітацією. Це є прямим порушенням принципів гуманітарного права, згідно з якими допомога має бути неупередженою, незалежною та нейтральною. Крім того, російські військові у низці випадків відмовлялись надавати безпечні маршрути для волонтерських ініціатив, чим ставили під загрозу життя цивільного населення й гуманітарного персоналу. Додатково, волонтерські структури в Україні неодноразово повідомляли про затримання або викрадення волонтерів на блокпостах окупантів, що призводило до повного зупинення операцій у конкретному регіоні [2, с. 145].

Міжнародне гуманітарне право передбачає чіткі гарантії гуманітарного доступу. Зокрема, стаття 3 загальної Женевської конвенції зобов'язує сторони конфлікту гуманно ставитися до цивільного населення і дозволяти доступ гуманітарних організацій до територій, де є гуманітарна потреба. Саме Додатковий протокол I від 1977 року у статті 70 передбачає, що гуманітарна допомога має доставлятися швидко і безперешкодно, за погодженням, але не за дозволом. Таким чином, заблокований доступ або використання допомоги як інструменту політичного впливу становить порушення цих міжнародно-правових норм і може кваліфікуватися як воєнний злочин відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду [3, с.183].

Уряд України активно взаємодіє з міжнародними гуманітарними структурами, забезпечуючи логістичну підтримку, супровід і спрощене митне оформлення гуманітарних вантажів. У 2022–2023 роках було запроваджено цифрову платформу для координації гуманітарної допомоги на державному рівні, а також ухвалено низку законодавчих ініціатив, спрямованих на захист волонтерської діяльності та гарантування прав гуманітарного персоналу. Такі кроки є прикладом практичної реалізації принципів міжнародного права в умовах збройного конфлікту.

Попри ці зусилля, проблема гуманітарного доступу залишається надзвичайно гострою. Вирішення потребує не лише дипломатичного тиску на державу-агресора, а й посилення повноважень гуманітарних місій, незалежного моніторингу ситуації на місцях та притягнення до відповідальності тих осіб, які перешкоджають наданню допомоги. Зокрема, доцільним є розробка механізмів правового захисту гуманітарного персоналу в зоні активних бойових дій, розширення мандату міжнародних організацій щодо доступу до окупованих територій, а також інтеграція правових засад МГП у систему військової освіти та підготовки цивільного населення. Окремо варто розглянути питання про створення незалежного міжнародного реєстру випадків порушення гуманітарного доступу в Україні, що дозволило б систематизувати доказову базу для майбутніх судових процесів[4, с.105].

Отже, проблема гуманітарного доступу в умовах війни в Україні є не лише юридичним чи гуманітарним питанням, а насамперед питанням захисту людської гідності. Дотримання норм міжнародного гуманітарного права в цьому контексті — це не абстрактна правова категорія, а реальний шлях до зменшення страждань мільйонів українців. Перспективи подальших досліджень у цій сфері полягають у поглибленому вивченні практик міжнародної відповідальності за гуманітарні злочини, удосконаленні механізмів правового моніторингу в умовах війни, а також у створенні навчальних програм для підвищення обізнаності суспільства про права цивільного населення у воєнний час.

Список використаних джерел:

1. Камардіна, Юлія Вікторівна, Роман Олександрович Скидан, and Марина Олександрівна Косовець. "Особливості імплементації міжнародного гуманітарного права в українське законодавство в умовах війни." Український політико-правовий дискурс (2025).

2. Усманов Ю., та А. Мартиневич, "Гуманітарний доступ у збройних конфліктах: сучасні виклики." Problems of legality 156 (2022): с.143-158.

3. Мороз, Ігор Анатолійович. "Міжнародно-правові аспекти доступу цивільного населення до життєво необхідних послуг в умовах збройного конфлікту." Університетські наукові записки 2 (2018): с.180-189.

4. Гушин, О. О. «Особливості застосування норм міжнародного гуманітарного права в операціях із підтримання миру та безпеки.» Актуальні проблеми держави і права 74 (2014): с. 102-111.

*Степанчук Крістіна
Здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний
інститут»*

7450738@stud.kai.edu.ua

*Максимович Роман Олегович, к.ю.н., доц.
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ДИТИНИ-СВІДКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В МІЖНАРОДНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Найвищою цінністю будь-якої демократичної держави є людина, її життя, здоров'я, честь, гідність і безпека. У цьому контексті особливо актуальним постає забезпечення належного рівня захисту прав дитини як суб'єкта з особливим рівнем вразливості, що вимагає не лише морального, але й чітко визначеного правового захисту з боку держави. Повноцінний розвиток дитини є неможливим без гарантування її фізичної та психологічної недоторканності, а відтак – без належного реагування на явище домашнього насильства, включаючи випадки, коли дитина є не безпосередньою жертвою, а свідком насильницької поведінки, здебільшого між батьками.

За таких обставин дитина зазнає вторинної (опосередкованої) психологічної травматизації, а сам факт її присутності під час насильства у сучасному правовому дискурсі визнається як форма жорстокого поводження. Відповідно до частини першої статті 19 Конвенції ООН про права дитини, держави-учасниці зобов'язані вживати всіх належних заходів для захисту дітей від будь-яких форм фізичного або психічного насильства, що набуває особливої правової актуальності в умовах постійного співжиття дитини з особою-агресором [1, с. 165]. У регіональному вимірі, згідно з Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби з цими явищами, дитина, яка стала свідком домашнього насильства, розглядається як потерпіла особа, а вчинення акту насильства в її присутності кваліфікується як обтяжуюча обставина, що підвищує суспільну небезпеку правопорушення.

Комплексність проблеми зумовлена її міждисциплінарною природою, адже феномен дитини-свідка домашнього насильства перебуває на перетині соціальної вразливості, психологічної травми й

правової невизначеності. Питання полягає не лише в констатації шкоди, завданої дитині, а й у необхідності створення системи правових гарантій, які здатні забезпечити ефективне виявлення, супровід і подальший захист таких дітей.

З огляду на імплементацію міжнародних стандартів, зокрема норм Стамбульської конвенції в національне законодавство, виникає необхідність у всебічному аналізі правового статусу дитини-свідка домашнього насильства, з визначенням механізмів реалізації її прав та оцінкою ефективності правозастосовних моделей, орієнтованих на забезпечення найкращих інтересів дитини [3, с.5]. Окремого значення набуває процесуальний статус дитини у кримінальних провадженнях та судовому розгляді, що вимагає від системи правосуддя особливої чутливості та адаптації до вікових, психологічних і комунікативних особливостей неповнолітніх.

Дослідження впливу домашнього насильства на дітей, які не є прямими жертвами, але виступають свідками насильства в родинному середовищі, засвідчує наявність глибокого та системного зв'язку між насильством над дорослими та психоемоційним станом дитини. Йдеться не лише про випадкову присутність дитини під час актів насильства, а про тривале співіснування в насильницькому середовищі, яке призводить до постійного психологічного навантаження та формує стан хронічного страху, небезпеки та нестабільності.

Згідно з даними досліджень, проведених у 2018 році Фондом ООН у галузі народонаселення (UNFPA) та Дитячим фондом ООН (UNICEF) у країнах Східної Європи та Центральної Азії, у сім'ях, де фіксується насильство між батьками, діти значно частіше самі зазнають жорстокого поводження з боку дорослих [1, с. 166]. Крім того, у таких дітей фіксується виражена психоемоційна дезадаптація, що виявляється у вигляді порушень поведінки, зниження когнітивних здібностей та порушення соціалізації. Хронічний характер насильства в межах родинного простору має тенденцію до відтворення міжпоколіннєвої передачі деструктивних моделей: особи, які в дитинстві були свідками насильства, у дорослому віці мають підвищений ризик відтворення ролі кривдника або повторного потрапляння в ситуацію насильницьких стосунків.

Психологічний портрет дитини, яка систематично стає свідком жорстокості, свідчить про втрату базової довіри до світу, де домінують агресія, страх і відчуття безпорадності. Постійне спостереження насильства формує у дитини спотворене уявлення про прийнятні форми

поведінки в родині, де застосування сили і приниження іншого сприймається як норма. Наслідки цього можуть охоплювати не лише порушення соціальної адаптації та проблеми в комунікації з однолітками, але й зниження мотивації до навчання, а також значні порушення емоційної регуляції, такі як депресивні стани, тривожні розлади, суїцидальні думки, а у найважчих випадках – втеча з дому, втягнення до злочинного середовища, сексуальна експлуатація або інші форми торгівлі людьми.

У цьому контексті надзвичайно важливим є визнання на законодавчому рівні факту, що дитина, яка стала свідком домашнього насильства, є постраждалою особою. Саме така правова концепція була закріплена в українському законодавстві після набрання чинності Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» у 2018 році, згідно з яким особа, що не досягла 18 років і стала свідком домашнього насильства, визнається постраждалою [5]. Ця правова категорія значною мірою перегукується з положеннями Стамбульської конвенції, що встановлює стандарти захисту прав дітей, зокрема через надання спеціалізованих психосоціальних інтервенцій, адаптованих до вікових та емоційних особливостей неповнолітніх.

Група експертів Ради Європи з протидії насильству щодо жінок і домашньому насильству (GREVIO), здійснюючи моніторинг виконання Стамбульської конвенції, звертає увагу на непослідовність та невідповідність національних правових систем щодо захисту дітей, які стали свідками домашнього насильства. У своїх щорічних звітах GREVIO підкреслює, що хоча більшість держав-учасниць Конвенції вжили певних кроків у напрямку покращення правового захисту дітей та жертв насильства, «шлях попереду довгий». Зокрема, одним із найбільших викликів є відсутність належної координації між державними органами, що суттєво ускладнює ефективну реалізацію заходів захисту дітей. Це вказує на важливість створення комплексних та інтегрованих механізмів правового реагування, які б забезпечували комплексний захист і підтримку дітей, які стали свідками насильства.

Важливою особливістю правового підходу до дітей-свідків насильства в ряді європейських країн є їхній високий статус як постраждалих осіб [6, с. 1553]. Так, в Італії та Нідерландах вчинення насильства в присутності дитини прирівнюється до форми жорстокого поводження з дитиною, що тягне за собою суворі кримінальні санкції. У таких країнах, як Андорра та Чорногорія, бути свідком насильства в родині вважається рівнозначним безпосередньому переживанню

насильства, що передбачає надання таким дітям рівноцінної підтримки та захисту. У цих державах забезпечується не тільки юридичний захист, а й надається комплексна соціальна, психологічна та медична допомога дітям, які стали свідками насильства в родині, що сприяє їх психологічному відновленню та соціальній реінтеграції.

Зміни, що були запроваджені в Іспанії, є позитивним прикладом для інших країн. Зокрема, внесення змін до Цивільного кодексу, що скасовують вимогу згоди обох батьків для психологічного консультування дітей, є значним кроком у зниженні бар'єрів для дітей, які стали свідками насильства, щодо доступу до необхідної допомоги. У інших країнах, таких як Данія та Польща, створені спеціалізовані центри, які надають підтримку дітям, що пережили насильство або стали свідками насильницьких дій. У Данії діти мають доступ до психологічної допомоги через Датський центр переслідування, в той час як у Польщі державні центри забезпечують безкоштовну психологічну, освітню та юридичну підтримку дітям, постраждалим від насильства. Ці приклади демонструють необхідність комплексного підходу до захисту прав дітей, який включає не тільки правову відповідальність, а й ефективну психологічну підтримку.

Важливе значення у правовому захисті дітей, що стали свідками насильства, має не лише дотримання загальних стандартів поведінки з дітьми у кримінальному провадженні, а й специфіку процедур їх допиту як особливо вразливої категорії [2, с. 55]. Ця процедура повинна бути організована таким чином, щоб мінімізувати психологічний стрес і запобігти додатковій травматизації дитини. Важливим аспектом є забезпечення того, щоб допит проводився з урахуванням фізичного та психічного стану дитини, її вікових характеристик і емоційного розвитку, що повинно бути передбачено як на рівні національних законів, так і міжнародних правових норм.

В Україні активно реалізується модель «Барнахус», яка забезпечує створення безпечного середовища для дітей, що стали жертвами насильства або свідками насильницьких дій. Цей підхід є важливим кроком до інтеграції правової, медичної та психологічної допомоги в одному просторі, що дозволяє уникнути додаткового стресу для дитини, який часто викликається необхідністю звертатися до різних організацій і установ. Модель передбачає створення сприятливої атмосфери для дитини, де вона отримує не лише правову консультацію, а й психологічну підтримку, що дозволяє їй безпечно проходити через складний процес взаємодії з правовою системою. Такий підхід сприяє більш ефективному

збору інформації, а також забезпечує високий рівень захисту прав дитини, що є важливим фактором для підвищення довіри до правосуддя серед дітей, які пережили насильство.

Рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) підкреслює важливість врахування специфіки кримінального провадження, в якому беруть участь діти. Суд наголошує на необхідності організації процесу таким чином, щоб він відповідав принципу найкращих інтересів дитини. Практика ЄСПЛ демонструє, що процесуальні заходи повинні бути адаптовані до вікових та емоційних особливостей дитини, що дозволяє забезпечити її ефективну участь у судовому процесі, незалежно від того, чи є вона обвинуваченим, жертвою чи свідком.

У ряді справ, зокрема у справі «*R.B. v. Estonia*», де дитина стала жертвою насильства, ЄСПЛ підтвердив необхідність надання дітям чітких інструкцій перед допитом, включаючи роз'яснення їхніх прав, зокрема права не свідчити проти членів родини [2, с. 66]. Недотримання таких стандартів, як було показано в цій справі, може призвести до недопустимості показань дитини в суді, що серйозно ускладнює ефективність кримінального процесу. Цей випадок також демонструє необхідність розмежування правових норм для дітей та дорослих свідків, з метою належного захисту прав дитини в кримінальному провадженні.

Враховуючи значний вплив домашнього насильства на дітей, які стають свідками таких подій, ми доходимо висновку, що забезпечення їхнього належного правового статусу є ключовим елементом у системі захисту прав дитини. Це питання не обмежується лише формальним закріпленням відповідних норм у законодавстві, а й включає створення ефективних механізмів, які забезпечують виявлення, реагування та запобігання потворній віктимізації таких дітей. Особливе значення це питання набуває в умовах воєнного стану в Україні, коли гарантування ефективного доступу дитини до захисту, правосуддя та підтримки є не лише правовим, а й гуманітарним пріоритетом.

У сучасних умовах захист дітей-свідків домашнього насильства потребує комплексного та багатовимірного підходу, що передбачає скоординовані дії законодавчих, виконавчих та судових органів. Адаптація процесуальних процедур до вікових і психоемоційних особливостей дітей є невід'ємною частиною забезпечення прав людини, що підтверджується міжнародними стандартами та практикою Європейського суду з прав людини. Попри те, що українське законодавство вже заклало основи для більш широкого розуміння статусу дитини як постраждалої особи, в умовах повномасштабної війни,

внутрішнього переміщення, розпаду родинних зв'язків та загальної травматизації дитячого населення зростає необхідність системного підходу до цієї проблеми. У цьому контексті важливо продовжити оновлення нормативно-процесуальних підходів і гарантій захисту для дітей, які, хоча й не є безпосередніми жертвами насильства, але зазнають тривалого і глибокого впливу цих явищ.

Список використаних джерел:

1. Володіна О. О., Малиновська Т.М. До проблеми захисту дітей, що потерпіли від домашнього насильства. *About modern problems in science and ways to solve them*. 2021. С. 165-169.
2. Гловюк І., Дроздов О., Мельченко В. Міжнародні стандарти опитування дітей жертв і дітей-свідків та національне законодавство і практика: питання кореляції у кримінальному провадженні. *Право України*. №12. 2022. С. 53-72.
3. Мірошніченко О.А. Діти – свідки домашнього насильства. Що робити, щоб на Чугуївщині стали видимими такі діти? *Шерифи для нових громад*. 2021. 21 с.
4. Пономарьова А. Особливості домашнього насильства за участі дитини в Україні в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. №1. 2024. С. 401-407.
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII : станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
6. Callaghan J.M. Beyond “witnessing”: Children’s experiences of coercive control in domestic violence and abuse. *Journal of interpersonal violence*. 2018. P. 1551-1581.

*Стрельцова Ольга Вікторівна
Доктор юридичних наук,
професор кафедри міжнародного та
європейського права,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

МІСЦЕ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ВИДІВ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ЄС

Загалом, якщо говорити про право на освіту, то в Україні, як і в більшості демократичних країн, воно встановлено на конституційному рівні, в статті 53 Конституції України Основного Закону. На розвиток конституційних положень, в Україні ухвалена і діє низка законодавчих актів, які конкретизують норми Конституції щодо гарантування права на освіту. Це, зокрема, закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (1998 р.) та ін. Базовим серед них є Закон «Про освіту» 2017 р. який у статті 3 закріплює право на освіту, а у частині 1 статті 8 визначає, що: «Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти».

Відповідно до дефініції, яка міститься в цьому законодавчому акті, неформальна освіта визначається як «освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій» (стаття 8 Закону України «Про освіту»).

Меморандум безперервного навчання Європейського Союзу характеризує неформальну освіту як «таку, що зазвичай не супроводжується видачою документа, відбувається в навчальних закладах або громадських організаціях, а також під час індивідуальних занять з репетитором чи тренером» [5].

До форм неформальної освіти належать очна та дистанційна.

В свою чергу науковці, виходячи із нормативних визначень, співвідносять і порівнюють цей вид навчання із характеристиками формальної освіти, та пропонують такий перелік специфічних рис та переваг неформальної освіти:

1) вона може бути як доповненням до формальної освіти, так і її альтернативою;

2) призначається для певної цільової групи для досягнення визначених освітніх цілей, зокрема для оволодіння новими знаннями та навичками або підвищення кваліфікації;

3) не обов'язково має організований та систематичний характер, може здійснюватися поза межами освітніх закладів;

4) не структурована з точки зору цілей і тривалості (часто не обмежується часовими рамками);

5) характеризується нелінійністю, дискретністю отримання освіти від одного дефіциту компетенцій до іншого;

6) не має вікових, професійних чи інтелектуальних застережень щодо учасників; тобто тут як правило, не встановлюються попередні умови для початку навчання (наприклад, рівень попередньої підготовки);

7) навчання можуть здійснювати не тільки професійні викладачі, а й, наприклад, фахівці-практики чи колеги по роботі;

8) у секторі неформальної освіти найчастіше застосовуються інноваційні підходи, апробуються новаторські методики та технології навчання [1, с.193-199; 3, с.380-383; 4, с. 107].

Серед прикладів неформальної освіти можна навести зокрема такі:

1. Підвищення кваліфікації, яке наприклад, організовують представництва міжнародних організацій або закордонні університети для викладачів або державних службовців тощо; таке навчання може сертифікуватися (тобто по його завершенню видається сертифікат), але він не є сертифікатом державного зразка. В Україні цей процес особливо поживався в контексті євроінтеграційних заходів;

2. Курси в очному та дистанційному форматах (у тому числі такі, що надаються за короткостроковими чи низькоінтенсивними програмами), зокрема, курси іноземних мов, в рамках яких по завершенню відповідних рівнів (A1, A2, B1, B2, ін.) відбувається тестування та видається сертифікат, який підтверджує рівень володіння іноземною мовою (проте такий сертифікат не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти);

3. Різноманітні курси на онлайн платформах для навчання, наприклад, Prometheus, Courseira, OpenEdX, Udeemy, EdEra (EducationEra), CanvasNetwork, FutureLearn, OpenupEd, Iversity, StanfordOpenEdx. Серед них є як безоплатні, так і платні курси. Навчальні матеріали представлені у вигляді відео, аудіо, презентацій і тексту. Також багато з цих

електронних ресурсів пропонують можливість організаціям створювати власні навчальні проекти для корпоративного навчання;

4. Відкриті освітні ресурси (серед українських, наприклад, Дія-освіта – платформа для розвитку цифрової грамотності та широкого кола компетенцій; Освітній хаб міста Києва – Соціальний інноваційний проєкт Київської міської державної адміністрації, орієнтований на набуття та покращення «м'яких навичок / softskills», ін.)

Разом з тим, неформальна освіта має і ряд недоліків:

- недостатня структурованість навчального процесу та відсутність жорсткої дисципліни (наприклад, гнучкий графік навчання може заохочувати несумлінних учасників відвідувати заняття нерегулярно та зволікати із виконанням завдань);

- ненадійність навчальних ресурсів (Інтернет містить багато дезінформації, що може призвести до засвоєння здобувачами не якісної (некоректної чи навіть шкідливої) інформації;

- некомпетентність окремих авторів навчального контенту (т.з. «інфоцигани»);

- відсутність або обмеженість викладацького супроводу та вказівок, які б допомогли виправити помилки;

- результат навчання не підтверджується державним дипломом, а отже не завжди дає особі відчуття достатньої впевненості в собі через неформалізовані знання (психологічний фактор).

Також слід відзначити, що попри наявність певного нормативного алгоритму щодо визнання результатів неформального навчання, на практиці існує невирішеність питання щодо того, як слід зараховувати ці результати в межах формальної освіти, оскільки неформальна освіта складно піддається емпіричному чи статистичному аналізу [2, с.141].

Список використаних джерел:

1. Жихорська О.В. Сутність інтеграції видів освіти у підготовці навчально-допоміжного персоналу ВНЗ. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2014 №4 (25). С.193-199.

2. Жукевич І.П. Інформальна освіта як фактор трансформації сучасної освіти. Педагогічні науки. 2017. Вип.LXXIX. С.140-144. С.141.

3. Мельничук Ю.Є. Неформальна освіта: від теорії до практики. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». 2022. № 23 (грудень). С.380-383.

4. Яблоков С. Интеграция формального, неформального та інформальної освіти в навчанні англійської мови. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2018. № 1. С. 106–123. с. 107. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2018_1_13.

5. A Memorandum on Lifelong Learning, Commission of the European Communities, Brussels, 30.10.2000 SEC (2000) 1832. URL: http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/Memorandum_Eng.pdf (дата звернення: 10.05.2025).

*Сергій Сунегін,
кандидат юридичних наук,
старший дослідник,
старший науковий співробітник
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
м. Київ, Україна,
ssunegin@ukr.net*

СИСТЕМА ВИЩИХ СОЦІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В ДЕМОКРАТИЧНИХ ДЕРЖАВАХ: МОРАЛЬНО-ПРАВОВЕ ОБГРУНТУВАННЯ

Проблематика правильного розуміння та визначення системи вищих соціальних цінностей в сучасних демократичних державах, їх закріплення на конституційному рівні, є надзвичайно складною не лише у зв'язку із необхідністю встановлення об'єктивних засад їх співвідношення між собою, але й тому, що їх практичне втілення у житті суспільства і громадян пов'язане не стільки з діяльністю держави, зокрема на правотворчому рівні, скільки з відповідними інститутами громадянського суспільства, зі сферою приватної діяльності суб'єктів права, передусім її конкретними цілями та засобами їх досягнення.

Якщо звернутися до ліберально-демократичних реалій розвитку сучасних держав, то неважко помітити, що їх ціннісною основою є права і свободи людини, які визнаються єдиною найвищою соціальною цінністю більшості правових систем сучасності. Не винятком у цьому плані є і Україна, стаття 3 Конституції якої закріплює положення, згідно із яким людина, її права і свободи, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Слід звернути увагу на те, що вказана норма сформульована таким чином, що не тільки права і свободи людини є найвищою соціальною цінністю, але й такі категорії як, честь, гідність, недоторканість і безпека, які також у цій нормі визнаються найвищими соціальними цінностями, при чому окремі з яких мають насамперед моральний зміст (наприклад, честь та гідність).

Водночас, необхідно звернути увагу на те, що в наведеній редакції цієї норми йдеться про честь, гідність, недоторканість і безпеку як про індивідуальні, а не колективні блага, і зміст принаймні окремих з них, з огляду на індивідуалізацію сучасної моралі, потребує ще й відповідної деталізації в межах чинного законодавства (наприклад, поняття «честь»). Про це також переконливо свідчить норма частини другої статті 3 Конституції України, яка встановлює, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність.

У цьому сенсі виникає справедливе питання щодо основоположної значущості для законодавця та українського суспільства таких найважливіших та цілком зрозумілих для громадян соціальних цінностей, як соціальна справедливість; гуманізм та взаємоповага між людьми; патріотизм та любов до Батьківщини; неприйняття расової, національної, релігійної, мовної та соціальної дискримінації; любов та сім'я, народження і виховання дітей; не кажучи вже про такі більш складні для сприйняття та розуміння сучасною людиною, але при цьому не менш важливі для забезпечення суспільного порядку та безпеки цінності, як поєднання традиційності з інноваційністю та прогресом у соціальному житті; совість, соціальна відповідальність та моральність людини; морально-духовна світоглядна мотивація людини і суспільства, прагнення до ідеалу; безкорисливість та перевага морально-духовних мотивів людської поведінки над її матеріальними інтересами; колективність та взаємодопомога тощо.

Досліджуючи особливості трансформації аксіосфери сучасного інформаційного суспільства, зокрема українського, вітчизняні науковці справедливо наголошують на тому, що «кардинальні зміни у ставленні людини до світу визначають тенденції переміщення уваги суб'єкта з духовної, інтелектуальної сфери на матеріальну, тілесно-речову, трансформації культу знання й освіти в культ задоволення і природності, звільнення від прагнення до ідеалу на користь прагматизму і

утилітаризму, підміни творчості споживанням, життя – грою, реальних відносин – віртуальними» [1, с. 47].

Цілком очевидним є те, що належний рівень забезпечення та захисту прав, свобод і законних інтересів людини не може мати місце в умовах майже всеохоплюючого соціального утвердження та домінування таких негативних індивідуальних моральних якостей як егоїзм, безвідповідальність, лицемірство, жадібність, накопичення, корисливість, невихованість, невимогливість, нахабність, невірність тощо. В цих реаліях реалізація прав та інтересів людини матиме переважно формальний характер, тобто такий, що зовнішньо узгоджується з приписами правових норм, але при цьому позбавлений справжнього внутрішнього спонукання, вищих смислових орієнтирів. Як наслідок, відносини в суспільстві у значній мірі здійснюватимуться на засадах так званого соціального дарвінізму, тобто їх визначений результат залежатиме здебільшого від соціально-природного відбору, від конкуренції у боротьбі за виживання, в якій мета у більшості випадків виправдовуватиме засоби.

Іншими словами, джерелом суспільних відносин в умовах безпечеліційного примату індивідуалізму над колективізмом та деструкції традиційної моральної системи координат у суспільному житті виступатиме, як правило, конфлікт, який у багатьох випадках не знаходитиме компромісну або переговорну форму свого вирішення і розв'язуватиметься, таким чином, через вимушені несправедливі поступки, застосування психологічного тиску, різних маніпуляцій, насильства в процесі конфлікту тощо.

Звичайно ж відсутність у Конституції України наведеної вище системи взаємозалежних вищих соціальних цінностей в державі, на цілісне утвердження яких насамперед повинна бути спрямована вся діяльність органів публічної влади, не означає їх повної відсутності в суспільному житті, оскільки право є лише однією з особливих форм свободи людини, її офіційно визнаних нормативних меж, повноцінне розуміння якої формується під впливом низки соціальних чинників. Так само і конституційне закріплення відповідної системи вищих соціальних цінностей та їх подальша імплементація в межах норм галузевого законодавства не означає їх автоматичного впровадження у суспільну практику, що у значно більшій мірі досягається за допомогою належного функціонування інститутів громадянського суспільства, а не їх формального закріплення у правових нормах та діяльності відповідних суб'єктів владних повноважень.

Водночас, вважаємо, що розширення системи вищих соціальних цінностей у Конституції України та закріплення адекватних механізмів їх правової охорони і захисту в нормах галузевого законодавства, є необхідним та важливим засобом їх утвердження у соціальній практиці, подолання або принаймні суттєвого зменшення різноманітних зловживань та аномалій у правовій сфері, а отже, кроком до розбудови моделі морально обґрунтованого правопорядку в державі, заснованого на свідомій та добровільній, а не вимушеній реалізації правових норм.

У контексті зазначеного хотілося б наголосити на тому, що в цілому позитивним зрушенням у вирішенні вказаної проблеми можна вважати прийняття Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13.12.2022 р., який, з-поміж іншого, визначає мету, завдання, принципи, напрями, особливості формування та реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності як складової забезпечення національної безпеки України.

Зокрема, у вказаному Законі, вперше на рівні акту вищої юридичної сили, закріплена дефініція понять «духовно-моральне виховання» (стаття 1 Закону) та «суспільно-державні (національні) цінності України» (стаття 6 Закону), а також наголошено на тому, що утвердження української національної та громадянської ідентичності базується на суспільно-державних (національних) цінностях України (частина перша статті 6 Закону). Встановлення цих нормативних положень на такому високому, загальнонаціональному владному рівні є свідченням розуміння законодавцем високої значущості духовно-моральних цінностей для забезпечення ефективного функціонування суспільних відносин, у тому числі української національної та громадянської ідентичності.

Однак, запропонований у частині третій статті 6 Закону перелік основних суспільно-державних (національних) цінностей України (соборність, самобутність, воля, гідність), на нашу думку, не можна вважати повним, вичерпним та цілісним, оскільки їх утвердження у вітчизняному суспільному та державному житті, а також належна практична реалізація у відповідних комунікативних практиках, безпосередньо залежить від правильного усвідомлення громадянами насамперед таких моральних цінностей та категорій, як громадський обов'язок, соціальна відповідальність людини, совість, вихованість, чесність, порядність, вірність тощо.

Таким чином, утвердження системи вищих соціальних цінностей в державі, а відтак і української національної та громадянської ідентичності, передбачає здійснення системної та цілеспрямованої діяльності органів публічної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів, яка спрямована на молоде покоління та формування у дітей почуття вірності, патріотичної свідомості, любові до України, турботи про благо свого народу, готовності до виконання конституційного і громадянського обов'язку, захисту незалежності своєї країни, її цілісності, національних інтересів, сприяння становленню України як демократичної, правової, соціальної держави, яка може реально відбутися лише в умовах наявності високого рівня морально-правової свідомості та культури її громадян. Такий напрям виховання громадян нашої держави, насамперед дітей, має бути спрямований, з-поміж іншого, на формування у них якості моральної вихованості, що становить систему внутрішніх, особистісних моральних переконань, знань, поглядів, умінь, навичок та норм. При цьому завданням духовно-патріотичного виховання дітей можна визначити процес засвоєння ними принципів, загальнолюдських моральних цінностей, які мають першочергове суспільне значення, регулюють різнорівневі соціальні комунікації, формуючи тим самим відповідні моральні якості та почуття.

Список використаних джерел:

1. Сучасне суспільство, людина, право в умовах глобальних трансформацій: монографія / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін. / за заг. ред. О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2020. 344 с.

*Тетерук Владислав Сергійович,
здобувач вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
7397177@stud.kai.edu.ua
Максимович Роман Олегович, к.ю.н., доц.
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРОРИЗМУ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ПРОБЛЕМИ УНІФІКАЦІЇ

На сьогодні у міжнародному праві, на жаль, відсутнє загальноприйняте та універсальне визначення тероризму. Ця обставина є однією з ключових перешкод на шляху ефективної міжнародної співпраці у протидії цьому явищу. Різні країни світу трактують поняття "тероризм" по-своєму, часто спираючись на власні політичні, ідеологічні або навіть економічні інтереси. Такий релятивістський підхід не тільки ускладнює вироблення єдиної стратегії боротьби з тероризмом, але й може призводити до непослідовності у застосуванні правових норм та міжнародних санкцій.

Внаслідок відсутності уніфікованого визначення тероризму виникає серйозна проблема уніфікації – тобто узгодження єдиного підходу до розуміння та правового визначення цього явища. Уніфікація є критично необхідною умовою для налагодження ефективної міжнародної співпраці у сфері боротьби з тероризмом. Без чіткого та спільного розуміння того, що саме являє собою тероризм, міжнародній спільноті важко розробити узгоджені правові рамки, обмінюватися інформацією, здійснювати екстрадицію злочинців та проводити спільні операції.

У більшості наукових та нормативних джерел тероризм подається як насильницька дія, що вчиняється з метою залякування населення, створення атмосфери страху та досягнення певних політичних, ідеологічних або релігійних цілей. Таке визначення підкреслює ключові елементи тероризму: насильство, страх та політична мотивація.

Як приклад, відомий історик Джон Філіп Дженкінс зазначав, що тероризм – це цілеспрямоване використання насильства, спрямоване на створення атмосфери страху серед цивільного населення з метою досягнення певного політичного ефекту [1]. Це визначення акцентує увагу на стратегічному характері тероризму та його спрямованості на досягнення конкретних політичних результатів через посівання страху та паніки.

Історичні приклади терористичної діяльності сягають ще першого століття нашої ери, зокрема діяльність "сікаріїв", радикальної групи, яка боролася проти римського панування на території Ізраїлю. Їхні методи включали публічні вбивства та залякування, що робить їх одними з найдавніших відомих прикладів терористичної діяльності.

У I столітті н.е. Юдея перебувала під жорсткою римською окупацією, що супроводжувалось глибокою соціально-економічною кризою, релігійними конфліктами та політичним тиском. Римська імперія встановлювала пряме правління через своїх префектів, що призводило до збільшення податків, обмеження автономії та втручання у релігійні практики єврейського населення, викликаючи тим самим глибоку напругу та невдоволення.

Єврейське суспільство того часу було розколоте на різні фракції: відносно помірковані групи, такі як саддукеї та фарисеї, часто співпрацювали з римською владою, тоді як радикальні групи, такі як зелоти та сікарії, виступали за збройний опір та насильницькі методи боротьби. Дії цих радикальних груп часто інтерпретуються істориками або як терористичні акти, спрямовані на залякування та дестабілізацію, або ж як легітимна боротьба за свободу та національне визволення, що ще раз підкреслює складність вироблення уніфікованого підходу до визначення тероризму [2].

У XX столітті одним із перших гучних випадків, що призвели до спроб міжнародного правового реагування на тероризм, стало зухвале вбивство короля Югославії Олександра I та міністра закордонних справ Франції Луї Барту в Марселі у 1934 році. Цей трагічний інцидент, скоєний членами хорватської націоналістичної організації, чітко підкреслив небезпеку тероризму як політично мотивованого насильства, що має транснаціональний характер та загрожує міжнародній стабільності [3].

Сучасна практика міжнародних відносин також свідчить про серйозні суперечності та розбіжності у визначенні тероризму. 1 Зокрема, трагічна ситуація з нападом ХАМАС на Ізраїль 7 жовтня 2023 року стала показовим прикладом різних підходів до трактування цих подій різними акторами міжнародної арени: тоді як одні країни рішуче кваліфікували ці дії як терористичний акт, інші — намагалися представити їх як акт спротиву та боротьбу за самовизначення палестинського народу. 2 Подібні кардинальні розбіжності у позиціях окремих держав ще більше ускладнюють і без того непростий процес вироблення універсального визначення тероризму та створення єдиної міжнародно-правової бази для боротьби з ним.

У зв'язку з цими викликами та з метою подолання розбіжностей, Організація Об'єднаних Націй (ООН) ще у 2000 році представила проєкт Всеосяжної конвенції про міжнародний тероризм. Цей документ став важливою спробою кодифікації міжнародного права у сфері боротьби з тероризмом та створення єдиної правової основи для співпраці між державами [4].

У статті 2 цього проєкту конвенції запропоновано визначення тероризму, яке включає навмисні дії, спрямовані на заподіяння смерті або серйозної шкоди цивільним особам, а також пошкодження майна, з метою залякування населення або примушення уряду чи міжнародної організації до вчинення певних дій або утримання від них. Однак, незважаючи на значні зусилля, цей надзвичайно важливий документ досі не набрав чинності через відсутність консенсусу серед держав-членів ООН щодо деяких ключових положень, зокрема, саме щодо визначення тероризму. Окремою та надзвичайно гострою проблемою є так званий "подвійний стандарт" у кваліфікації певних дій як терористичних.

На жаль, деякі країни схильні уникати називати терористами певні групи або організації, якщо їхні дії, навіть насильницькі, відповідають їхнім власним політичним інтересам або геополітичним цілям. Такий вибірковий підхід підриває довіру до міжнародної системи боротьби з тероризмом та призводить до того, що тероризм іноді легітимізується в очах певної частини міжнародної спільноти, що, безумовно, ще більше ускладнює ефективну боротьбу з цим глобальним явищем. Основною причиною, що гальмує прогрес у процесі уніфікації визначення тероризму, є небажання окремих країн визнавати певні дії як терористичні, особливо в тих випадках, коли йдеться про пряму або приховану державну чи напівдержавну участь у цих діях.

Це явище часто спостерігається у ситуаціях збройних конфліктів, коли уряди або інші політичні сили підтримують певні збройні угруповання, які можуть використовувати терористичні методи. Через це, наприклад, одні й ті самі угруповання можуть трактуватися як "борці за свободу" з боку одних держав, які симпатизують їхнім цілям, і водночас як "терористи" – з боку інших держав, які є противниками цих угруповань або їхніх спонсорів.

Таким чином, уніфікація поняття "тероризм" у міжнародному праві залишається надзвичайно складним, багатогранним і, на жаль, досі відкритим завданням, що потребує значних зусиль та політичної волі з боку всіх членів міжнародної спільноти. Відсутність єдиної та чіткої правової дефініції тероризму створює небезпечний правовий вакуум, який

серйозно ускладнює міжнародне співробітництво у сфері запобігання та боротьби з транснаціональними терористичними загрозами.

Лише за умови досягнення широкого компромісу між різними країнами, з належним урахуванням їхніх політичних, історичних, культурних та правових позицій, можна сподіватися на вироблення спільного підходу до визначення та протидії цьому глобальному явищу.

У сучасних реаліях міжнародних відносин, коли терористичні загрози стають все більш складними та транснаціональними, уніфікація терміну "тероризм" має стати одним із найвищих пріоритетів для всієї міжнародної спільноти, адже ефективна та скоординована боротьба з цим явищем можлива тільки за наявності чіткого, загальноприйнятого та юридично обов'язкового визначення тероризму.

Список використаних джерел:

1. Дженкінс Д.Ф., Тероризм. URL: <https://www.britannica.com/topic/terrorism> (дата звернення 9.04.2025).
2. Коршак М.А., Генеза тероризму та його характеристика. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2018/47.pdf (дата звернення 09.04.2025).
3. Сьюзен Флантцер, Вбивство Олександра короля Югославії 1934. URL: <https://www.unofficialroyalty.com/assassination-of-alexander-i-king-of-yugoslavia-1934/> (дата звернення 9.04.2025).
4. Громівчук, І.М. Міжнародно-правове визначення тероризму як основа для ефективної боротьби з ним. Науковий вісник, економіка, право, політологія, Туризм, 2011. Том 2 № 4.С. 109.

*Василь Тронц
старший викладач кафедри загальноправових дисциплін,
Національна академія Служби безпеки України,
vastron@ukr.net*

*Степан Бондаренко
фахівець кафедри технологій захисту кіберпростору центру
кібербезпеки, Національна академія Служби безпеки України,
член громадської організації «IESF»,
bondarenko.stephan@ukr.net*

ЕРОЗІЯ РАМОК СТАТУТУ ООН: ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ОДНОСТОРОННІХ ВІЙСЬКОВИХ ІНТЕРВЕНЦІЙ У 21 СТОЛІТТІ ДЛЯ РЕЖИМУ JUS AD BELLUM

Основоположна структура сучасного міжнародного права щодо застосування сили ґрунтується на Статуті Організації Об'єднаних Націй, документі, який виник на попелищі двох світових воєн з чіткою метою підтримання міжнародного миру та безпеки. Режим *jus ad bellum*, встановлений Хартією, відображає недвозначне нормативне зобов'язання: заборону погрози силою або її застосування в міжнародних відносинах, за винятком двох виняткових обставин – коли це дозволено Радою Безпеки Організації Об'єднаних Націй згідно з Розділом VII у відповідь на загрози міжнародному миру та безпеці, або під час здійснення невід'ємного права на індивідуальну чи колективну самооборону, як визнається у статті 51 [1]. Ця архітектура була розроблена не для лише як бажане обмеження, а як правова та інституційна основа, яка має на меті виключити односторонність у питаннях війни та миру. Однак період після холодної війни, і особливо ХХІ століття, став очевидцем поширення односторонніх військових втручань держав, часто в прямому протиріччі з положеннями Хартії або всупереч їм. Ці втручання підняли значні та складні правові питання, що свідчить про поступову ерозію нормативного авторитету та структурної узгодженості режиму *jus ad bellum*, а також акцентує увагу на крихкості заборони на застосування сили в сучасному міжнародному праві.

В основі цієї ерозії лежить дедалі більше посилення на нові, суперечливі та часто юридично слабкі виправдання військового втручання поза рамками, дозволеними Радою Безпеки. Серед них аргументи, що

базуються на гуманітарному втручанні, обов'язку захищати (R2P), превентивній або превентивній самообороні, захисті громадян за кордоном та втручанні за запрошенням. Незважаючи на те, що кожна з цих доктрин викликала значні наукові та дипломатичні дебати, їх реалізація могутніми державами часто відбувалася в односторонньому порядку та без багатостороннього консенсусу, тим самим підриваючи ясність та авторитет режиму Хартії. Наприклад, втручання НАТО в Косово в 1999 році було здійснено без дозволу Ради Безпеки та виправдано гуманітарними міркуваннями. Хоча багато спостерігачів погоджувалися з моральною невідкладністю припинення звірств, правове обґрунтування було в кращому випадку неоднозначним. Втручання створило прецедент для де-факто легітимізації сили через колективне моральне схвалення, а не юридичний дозвіл, стираючи межу між законністю та легітимністю у застосуванні сили.

Ця динаміка була ще більше посилена під час вторгнення в Ірак у 2003 році під проводом Сполучених Штатів і Сполученого Королівства, заснованого на спірній заяві про неминучу загрозу від зброї масового знищення. Відсутність мандату Ради Безпеки, привід передбачуваної самооборони та подальші висновки про те, що Ірак не мав такої зброї, разом підкреслили розрив у нормативній структурі *jus ad bellum*. Юридичне обґрунтування, запропоноване державами-втрутниками, широко критикувалося як відсутність міцної основи в міжнародному праві. Таким чином, вторгнення в Ірак стало переломним моментом у прогресивній делегітимізації обмежень Хартії на односторонню силу, продемонструвавши здатність впливових акторів тлумачити або обходити міжнародні правові норми, коли це політично доцільно. Крім того, він виявив практичні обмеження міжнародної правової системи щодо забезпечення дотримання зобов'язань *jus ad bellum*, особливо коли порушення вчиняються постійними членами Ради Безпеки.

У наступні роки інші приклади продовжували розширювати межі законного втручання. Втручання НАТО в Лівію у 2011 році, яке спочатку базувалося на Резолюції Ради Безпеки 1973 про захист цивільного населення, поступово переросло в кампанію за зміну режиму [2]. Ця еволюція, яку широко критикували як зловживання мандатом, викликала негативну реакцію з боку таких держав, як росія та Китай, і призвела до більш обережної міжнародної позиції щодо гуманітарних інтервенцій, як це видно з «паралічу» Ради Безпеки під час конфлікту в Сирії. Одночасно зростання транснаціонального тероризму та недержавних акторів, особливо з появою ІДІЛ, спонукало до подальших правових інновацій і

розширення доктрини самозахисту [3]. Держави дедалі частіше стверджують право застосовувати силу проти недержавних суб'єктів, які діють з території іншої держави без згоди цієї держави, позиція, яка кидає виклик традиційним уявленням про державний суверенітет і була прийнята різною мірою як вченими-юристами, так і державами. Ця тенденція очевидна в численних військових операціях, проведених Сполученими Штатами, Туреччиною, Ізраїлем та іншими на таких територіях, як Сирія, Ірак і Пакистан, що часто виправдовується новою доктриною «неспроможності або небажання» протистояти загрозі [4].

Кумулятивним наслідком цих подій стала поступова фрагментація та політизація *jus ad bellum*. Початкова чіткість тексту Хартії поступилася місцем плюралізму практик тлумачення, які часто зумовлюються стратегічними інтересами, а не послідовними юридичними міркуваннями. Легітимність самої Ради Безпеки також опинилася під пильною увагою, зокрема через часте використання права вето її постійними членами для блокування колективної відповіді на міжнародні кризи. Ця дисфункція заохочувала односторонність держав, розчарованих паралічем багатосторонньої системи, водночас підживляючи нормативну центральну роль Ради. У свою чергу, ця ерозія механізмів колективної безпеки сприяла поновленню конкуренції великих держав і нормалізації одностороннього застосування сили, що нагадує епоху до Хартії.

Юридично довгострокові наслідки цієї ерозії є глибокими. Послаблення режиму *jus ad bellum* не тільки підриває верховенство права в міжнародних справах, але й збільшує ймовірність ескалації конфлікту, дестабілізації та нормативного релятивізму. Відсутність послідовної юридичної відповідальності за незаконне втручання сприяє безкарності та зменшує стримуючий ефект правових норм. Крім того, це ускладнює роботу міжнародних судів і трибуналів, які повинні орієнтуватися у дедалі більш суперечливому та політично обтяженому правовому ландшафті. Наприклад, Міжнародний Суд ООН залишався обережним у вирішенні питань, безпосередньо пов'язаних із законністю застосування сили, часто через обмеження юрисдикції або делікатний характер таких суперечок. Тим часом наукові спроби сформулювати точніші стандарти для таких доктрин, як гуманітарне втручання чи превентивна самооборона, намагалися отримати загальне визнання, залишаючи юридичну сферу фрагментованою та невизначеною.

Незважаючи на ці виклики, Статут ООН залишається наріжним каменем міжнародного правопорядку, а встановлений ним режим *jus ad bellum* зберігає нормативну силу. Багато держав, особливо ті, що

знаходяться на Глобальному Півдні, продовжують відстоювати перевагу положень Хартії та протистоять спробам легітимізувати одностороннє втручання. Правовий дискурс, включаючи резолюції Генеральної Асамблеї та декларації регіональних організацій, часто повторює центральну роль невтручання та заборони сили. Крім того, громадянське суспільство, міжнародні правознавці та деякі судові органи наполегливо захищали рамки Хартії, наголошуючи на необхідності відновлення правової дисципліни у застосуванні сили. Це постійне зобов'язання свідчить про те, що хоча режим зазнав ерозії, він не впав повністю. Швидше, вона стикається з кризою легітимності, яка вимагає відновлення політичної волі, доктринального роз'яснення та інституційної реформи.

На завершення, розмивання рамок Статуту ООН через одностороннє військове втручання в 21 столітті має глибокі наслідки для стабільності та узгодженості режиму *jus ad bellum*. Хоча правові інновації з'явилися у відповідь на зміну реалій безпеки, вони часто діють у сірій зоні суперечливої законності та легітимності. Напруга між державною практикою та правовими нормами загрожує звести заборону застосування сили до риторичного ідеалу, а не до обов'язкового правила. Вирішення цієї кризи вимагає не лише підтвердження принципів Хартії, але й розробки більш чітких, консенсусних правових стандартів виняткового застосування сили, покращення підзвітності Ради Безпеки та сильніших механізмів правозастосування. Без таких зусиль міжнародне співтовариство ризикує скотитися до світового порядку, в якому закон все більше поступається владі, а бачення колективної безпеки замінюється небезпечною логікою односторонності.

Список використаних джерел:

1. United Nations Charter, Chapter VII: Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression. *The United Nations*. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-7> (дата звернення: 13.04.2025).

2. Resolution 1973 (Libya) S/RES/1973 - Global Centre for the Responsibility to Protect. *Global Centre for the Responsibility to Protect*. URL: <https://www.globalr2p.org/resources/resolution-1973-libya-s-res-1973/> (дата звернення: 13.04.2025).

3. Iraq and Weapons of Mass Destruction. *The National Security Archive*. URL: <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB80/> (дата звернення: 13.04.2025).

4. Kosovo Air Campaign (March-June 1999). *NATO*. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49602.htm (дата звернення: 12.04.2025).

Фурик Б. Б.,
аспірант,
ПВНЗ “Європейський університет”
bfuryk@e-u.edu.ua

ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Міграційна політика Європейського Союзу є одним із найважливіших аспектів функціонування об'єднання, що постійно еволюціонує та адаптується до нових викликів. Формування спільної міграційної політики країнами-членами ЄС – це складний та багатогранний процес, який потребує узгодження національних інтересів та загальноєвропейських цілей. В умовах глобалізації та зростаючої мобільності населення, європейська спільнота стикається з необхідністю створення ефективних механізмів управління міграційними потоками, забезпечення безпеки своїх громадян та дотримання міжнародних зобов'язань щодо захисту прав людини.

Сучасна міграційна політика ЄС формується на перетині різноманітних факторів: економічних потреб ринку праці, демографічних викликів, питань національної безпеки та соціальної згуртованості суспільства. Кожна країна-член має власні особливості та пріоритети у сфері міграції, що часто призводить до необхідності пошуку компромісних рішень на загальноєвропейському рівні. При цьому важливим залишається збереження балансу між національним суверенітетом у питаннях контролю за міграцією та потребою у спільних діях для ефективного управління міграційними процесами.

Європейський Союз прагне розробити комплексний підхід до управління міграцією, який би враховував як гуманітарні аспекти, так і питання безпеки та соціально-економічного розвитку. Це вимагає постійного вдосконалення законодавчої бази, розвитку інституційної

спроможності та поглиблення міжнародного співробітництва з країнами походження та транзиту мігрантів.

Метою дослідження є розкрити механізми міждержавної співпраці у сфері управління міграційними потоками, включаючи питання розподілу відповідальності, фінансування програм допомоги та інтеграції біженців у суспільство приймаючих країн Євросоюзу, а також проблеми, що виникають у процесі їх соціальної адаптації.

Початком спільної міграційної політики ЄС можна вважати підписання Римської угоди 1957 року (Договір про заснування Європейської економічної спільноти) [1], а саме статті 3, пункту 21, де зазначено скасування перешкод у пересуванні громадян між державами-членами. Крім того, стаття 48 Римської угоди передбачала скасування будь-якої дискримінації працівників за ознакою громадянства, право на вільне пересування працівників всередині Європейської спільноти та право на працевлаштування в будь-якій країні-члені ЄС.

Слідуючим важливим документом, що регулює міграційну політику Європейського Союзу стала Шенгенська угода [2]. Статті 1-3 цієї угоди затверджують скасування прикордонного контролю між країнами-учасницями, Стаття 5 – регламентує умови в'їзду в Шенгенську зону для іноземців, тобто, визначення критеріїв короткострокового перебування, вимоги до документів та підстави відмови у в'їзді. Статті 6-8 Шенгенської угоди визначають умови транзиту, терміни перебування та порядок переміщення. Правила видачі віз для в'їзду в Шенгенську зону прописані у статтях 9-16. Станом на 2025 рік до Шенгенської угоди входять 27 держав Європи.

Звичайно ж потужним поштовхом в розвитку міграційної політики ЄС стало підписання Маастрихтського договору 1992 року (також відомий як Договір про Європейський Союз), котрий започаткував створення Європейського Союзу та Амстердамського договору 1997 року [3], котрий запровадив реформу структур та інститутів ЄС. Повноцінна спільна міграційна політика ЄС була розвинута пізніше в Амстердамському договорі 1997 року та наступних договорах. Амстердамський договір значно розширив компетенцію ЄС у сфері міграційної політики, перенісши питання міграції з "третьої опори" (міжурядова співпраця) до "першої опори" (спільнотний метод). Стаття 61 Амстердамського договору - встановлювала загальну мету створення простору свободи, безпеки та правосуддя. Стаття 62 Договору - стосувалася заходів щодо перетину внутрішніх і зовнішніх кордонів ЄС, включаючи як стандарти та процедури контролю на зовнішніх кордонах

та скасування контролю на внутрішніх кордонах, так і правила щодо віз громадян третіх країн. Стаття охоплювала політику щодо нелегальної імміграції та нелегального проживання, включаючи репатріацію, надання притулку, біженців та переміщених осіб та прав громадян третіх країн, що легально проживають в ЄС.

Основою сучасної міграційної політики ЄС є наступні принципи:

- *солідарність та справедливий розподіл відповідальності між державами-членами* забезпечується Статтею 80 Договору про функціонування Європейського Союзу [4], котра безпосередньо встановлює, що політики Союзу щодо прикордонного контролю, притулку та імміграції керуються цим принципом. Регламент ЄС № 604/2013 («Дублін III») [5] визначив критерії та механізми визначення держави-члена, відповідальної за розгляд заяви про міжнародний захист та встановив систему розподілу відповідальності за розгляд заяв про притулок. Директива Ради ЄС 2001/55/ЄС передбачає механізм солідарності у випадку масового напливу переміщених осіб та встановлює мінімальні стандарти надання тимчасового захисту.

- *повага до прав людини та міжнародного права* - в першу чергу це дотримання міжнародних конвенцій: Женевська конвенція про статус біженців 1951 року та Протокол 1967 року, Європейська конвенція з прав людини, Конвенція ООН проти катувань, Конвенція про права дитини. Фундаментальні права людини, включаючи право на притулок та захист у випадку вислання, видворення або екстрадиції закріплює Хартія основоположних прав Європейського Союзу від 2000 року. Так, Стаття 18 Хартії гарантує право на притулок, Стаття 19 забороняє колективне вислання та встановлює, що ніхто не може бути переміщений, висланий або екстрадований до держави, де існує серйозний ризик смертної кари, тортур або іншого нелюдського чи принижуючого гідність поводження або покарання, Стаття 7 про повагу до приватного і сімейного життя теж у деякій мірі має значення для політики возз'єднання сімей мігрантів. Також низка директив: Директива про процедури надання притулку 2013/32/ЄС, Директива про умови прийому 2013/33/ЄС, Директива про кваліфікацію 2011/95/ЄС. Процедура регулювання перетину зовнішніх кордонів ЄС та забезпечення дотримання прав людини при здійсненні прикордонного контролю затверджена Шенгенським кодексом про кордони. Стаття 3 Женевського кодексу підтверджує, що він застосовується без упередження до прав біженців та осіб, які шукають міжнародного захисту, зокрема щодо принципу невислання.

- компетенція щодо підтримки дій держав-членів ЄС для сприяння *інтеграції легальних мігрантів* закріплена Лісабонським договором 2009 року. Директива 2003/109/ЄП про статус громадян третіх країн, які проживають тривалий час, встановлює умови надання статусу довгострокового резидента та відповідні права. Інша Директива 2003/86/ЄП про право на возз'єднання сім'ї - регулює умови, за яких члени сім'ї можуть приєднатися до легальних мігрантів у ЄС. У 2004 році Радою ЄС були прийняті «Спільні базові принципи політики інтеграції іммігрантів», які визначили основні напрямки інтеграційної політики щодо мігрантів. Конкретні заходи для підтримки інтеграції мігрантів на рівні ЄС та держав-членів встановлює «План дій з інтеграції громадян третіх країн», затверджений Єврокомісією у 2016 році. План дій також включає пріоритети та заходи для інтеграції на ринку праці та соціальної інклюзії. Слід зазначити, що цей документ не має прямої юридичної сили, але спрямовує політику ЄС та держав-членів. У 2020 році цей план був оновлений новим документом - "План дій з інтеграції та інклюзії на 2021-2027 роки».

- правову основу політики ЄС щодо *боротьби з нелегальною міграцією*, встановлюючи єдині стандарти, формують основні правові документи ЄС: Лісабонський договір, який містить положення щодо прикордонного контролю, притулку та міграції, а також встановлює спільну політику у сфері нелегальної міграції; Шенгенська угода та Шенгенський прикордонний кодекс. Визначені єдині стандарти щодо боротьби з нелегальною міграцією в директивах: Директива 2009/52/ЄС; Директива 2002/90/ЄП. Також для збільшення ефективності боротьби з нелегальною міграцією розроблено Регламент Frontex у 2019 році, який регулює діяльність Європейської агенції з прикордонної та берегової охорони, яка координує зусилля держав-членів у боротьбі з нелегальною міграцією. У 2020 році між країнами-членами ЄС був заключений Пакт «Про міграцію та притулок», який фактично ввів набір правил щодо міграції і передбачає комплексний підхід до управління міграцією та боротьби з нелегальною міграцією. Звичайно ж боротьбі з нелегальною міграцією в ЄС сприяють двосторонні угоди про реадмісію з третіми країнами. Подібна угода була заключена між Євросоюзом та Україною-«Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб» (далі- Угода) [6], ратифікована Верховною Радою України 15.01.2008 року. Ця Угода передбачає зобов'язання кожної із сторін «приймати громадян третіх держав та осіб без громадянства, які в'їхали на територію іншої сторони безпосередньо з її території», процедуру та

механізми реадмісії осіб, які нелегально перетнули кордон або порушили правила перебування.

Виконавчу роль у реалізації міграційної політики ЄС виконують спеціалізовані інституційні механізми та агенції.

Агенція ЄС з питань притулку (EUAA) відіграє центральну роль у розвитку спільної європейської системи притулку та забезпеченні єдиних стандартів захисту в усіх державах-членах. Основними функціями цієї агенції є : допомога державам-членам, які знаходяться під тиском міграційних криз та розгортання груп забезпечення та оформлення притулку; розробка навчальних програм та підготовка персоналу національних національних служб з організації притулку для мігрантів; збір та аналіз даних задля раннього попередження міграційних криз, аналіз тенденцій у сфері надання притулку; підтримка національних програм захисту біженців. Генеральний директорат з питань міграції та внутрішніх справ Європейської Комісії координує роботу, заснованої у 2008 році рішенням Ради ЄС 2008/381/ЄС, Європейської міграційної мережі (EMN). Ключовими функціями EMN є: систематичний збір інформації про міграційні процеси, аналіз міграційних трендів та політичних рішень, що стосуються міграції; обмін інформацією між експертами та швидка обробка запитів стосовно питань міграції, поширення позитивних практик у питаннях надання притулку, інтегрування мігрантів у нові умови життя і т.і.; проведення тематичних досліджень, моніторинг міграційної політики держав-членів ЄС; консалтингові функції.

Варто зазначити, що чималий вплив на міграційну політику ЄС мають і національні міграційні агенції деяких держав-членів, такі, як: BAMF (Німеччина), DGEF (Франція), Migri (Фінляндія), Migrationsverket (Швеція).

Без належного фінансового забезпечення важко уявити реалізацію міграційної політики Європейського Союзу. Для цього створені різноманітні фонди. Основні з них: Фонд притулку, міграції та інтеграції (AMIF), Фонд управління кордонами і віз (BMVI) та Фонд внутрішньої безпеки ЄС (ISF).

Всі національні служби та агенції ЄС, пов'язані з реалізацією міграційної політики, намагаються діяти відповідно стандартам ЄС у цій сфері, але на даному етапі національні міграційні системи зберігають значні відмінності, що відображає культурні, історичні та політичні особливості кожної держави-члена.

Сучасна міграційна політика ЄС стикається з низкою викликів. Масовий приплив біженців та мігрантів створює значне навантаження на системи притулку та соціального забезпечення країн-членів. Географічне положення окремих країн-членів призводить до нерівномірного розподілу міграційного навантаження. Ефективне управління міграцією вимагає координованих зусиль на глобальному, регіональному та національному рівнях, а також балансу між забезпеченням прав мігрантів, національною безпекою та економічними інтересами держав. І це важливо для подолання наслідків міграційних процесів, що охоплюють економічну, соціальну, демографічну та культурну сфери, створюючи як можливості, так і виклики для приймаючих країн та країн походження. Важливу роль відіграє розробка ефективного управління міграцією, захистом прав біженців та забезпеченням стабільності як у країнах походження, так і в приймаючих країнах. Для цього створена цілісна система виявлення та аналізу причин потоків біженців на основі статистичних даних, опитуванні самих біженців, моніторингу ситуації в країнах походження, використання геоінформаційних систем, міждисциплінарних досліджень, використання технологій ШІ та звичайно співпраці з урядовими структурами. Успішне вирішення проблеми біженців можливе лише за умови тісної міжнародної співпраці, належного фінансування та системного підходу до інтеграційних програм. Ефективна міграційна політика ЄС щодо регулювання потоків біженців вимагає комплексного підходу, який враховує як гуманітарні аспекти, так і питання безпеки.

Також важливо розуміти, що при правильному підході імміграція може стати потужним драйвером економічного розвитку та соціального прогресу. Враховуючи виклики та проблеми, пов'язані з імміграцією, автор вважає за доцільне дати можливість країнам самим визначати імміграційну політику, але однозначно з використанням міжнародного співробітництва у цій сфері. Повинно бути реалізовано баланс між національними інтересами та міжнародними зобов'язаннями з урахуванням прав мігрантів, економічної доцільності, соціальної стабільності та забезпеченням національної безпеки. Це дозволить також ефективніше боротись з такою глобальною проблемою, як торгівля людьми, яка в свою чергу порушує основоположні права людини та становить серйозну загрозу особистій безпеці мільйонів людей у всьому світі.

Список використаних джерел:

1. БПУ. 2005. Договір про заснування Європейської спільноти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017 (дата звернення: 14.10.2024).
2. Schengen Area – The World’s Largest Visa Free Zone. 2019. Schengen Visa Info. URL: <https://www.schengenvisainfo.com/schengen-visa-countries-list/> (дата звернення: 14.10.2024).
3. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts. 1997. Eur-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/ams/sign>. (дата звернення: 14.10.2024).
4. БПУ. 2010. Консолідовані версії Договору про ЄС та Договору про функціонування ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення: 15.10.2024).
5. EUR-Lex. 2013. Regulation No. 604/2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=celex%3A32013R0604> (дата звернення: 15.10.2024).
6. БПУ. 2008. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про readмісію осіб URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_851#Text (дата звернення: 17.10.2024).

*Anna-Oleksandra Chorba,
student*

*Nataliia Mushak,
Doctor of Law, Professor,
Professor of the Department International and European Law
State University “Kyiv Aviation Institute”*

INTEGRATION OF REFUGEES INTO THE SOCIETIES OF EU COUNTRIES

The actuality of the topic of refugee integration is one of the key challenges facing the European Union in the 21st century. In light of ongoing armed conflicts, humanitarian crises, and migration flows, EU countries must find effective ways to help refugees become part of society while ensuring

social cohesion and legal order. Integration affects many areas of public life — education, employment, housing, and human rights protection — and requires coordinated action at both the EU and national levels.

This thesis aims to analyze the current state of refugee integration in EU countries by exploring policy frameworks, national strategies, and successful case studies. Special attention is given to the practical tools used to support refugees: language courses, vocational programs, mentorships, and local community initiatives. The research also addresses existing challenges such as discrimination, legal barriers, and lack of public support.

The study is based on a comparative analysis of EU regulations, national integration programs, and academic research. It highlights both the successes and the gaps in current approaches and suggests ways to improve integration policy in the future.

The integration of refugees into host societies is one of the most pressing and complex challenges facing the European Union today. Following the 2015 refugee crisis and ongoing global conflicts, millions of people have sought asylum in Europe, bringing both humanitarian obligations and social pressure to the forefront of public discourse. Refugees, as defined in Article 2(d) of the EU Qualification Directive 2011/95/EU, are individuals from third countries or stateless persons who are outside their country of origin due to a well-founded fear of persecution and are unable or unwilling to return. Their successful integration is not only vital for their personal safety and dignity but also for the social and economic stability of host EU societies.

In response to the integration challenges, the European Union and its Member States have introduced several important policies and programs aimed at supporting refugees in key areas such as education, employment, health and community life. Among the most significant are the Action Plan for Integration and Inclusion (2021-2027), which outlines specific measures in the areas of education, housing and equal access to services; and the Asylum, Migration and Integration Fund (AMIF), which provides financial support to national and local integration initiatives. Other key instruments include the Common European Asylum System (CEAS), which establishes the legal framework for asylum procedures and reception conditions; the EU Skills Profile Tool, designed to identify the qualifications of third-country nationals and improve access to the labour market; and the EU Strategy on the Rights of the Child, which ensures the protection and integration of refugee children. In addition, the Erasmus+ Inclusive Measures provide opportunities for young refugees to participate in education and mobility programs across Europe.

The overall goal is to create cohesive society, to make different approaches to integration vary significantly across countries, taking into account political and economic situations, social conditions.

The EU has established a comprehensive legal policy, aimed at managing asylum procedures and ensuring the integration of refugees in its member states. One of the cornerstones of this system is the Common European Asylum System, which sets minimum standards for the treatment of asylum seekers and ensures fair and humane conditions throughout the EU. It includes regulations such as the Dublin Regulation (Regulation (EU) No 604/2013), the Reception Conditions Directive 2024/1346 and the Qualifications Directive 2011/95, which together standardise asylum and protection procedures. In addition to the asylum system, the EU has developed targeted refugee integration strategies. The Action Plan for Integration and Inclusion (2021-2027) outlines key priority areas, including education, employment, health and housing. The plan encourages Member States to adopt inclusive policies, with a particular focus on early integration, gender equality and participation in public life [4]. Importantly, it recognises the need for a multi-stakeholder approach involving national governments, local authorities, non-governmental organisations and refugee communities themselves.

In financial terms, the Asylum, Migration and Integration Fund (AMIF) plays a critical role. Through this fund, the EU allocates substantial resources to support integration projects across member states. Between 2014 and 2020, AMIF allocated over €3 billion to help countries improve their reception systems, provide language and vocational training, and promote social inclusion [5, p.45]. The current programming period (2021–2027) continues this support with an expanded budget and a more strategic focus on long-term inclusion [5, p.47].

However, while EU-level frameworks provide essential coordination and funding, the actual implementation of integration policies remains primarily the responsibility of individual member states. This has led to considerable variation in outcomes, with some states adopting proactive approaches and others lagging due to political resistance, lack of resources, or public opposition [6, p.3]. Some countries actively develop and implement comprehensive programs, while others act less decisively - due to political disputes, lack of resources or public resistance.

Moreover, the differences concern not only the programs themselves, but also the values and goals on which they are built. That is, each country has its own understanding of what integration should be. In some countries, an assimilationist approach prevails, when refugees are expected to abandon their

cultural characteristics and completely “melt” into local society, adopting its language, traditions and lifestyle. In such cases, integration is actually reduced to adapting newcomers to existing norms.

In other countries, on the contrary, a multicultural approach dominates, in which refugees are allowed to maintain their culture and identity, while at the same time encouraging them to actively participate in society. Here, integration is seen as a two-way process, involving mutual openness, respect and the exchange of experiences [8].

Moreover, recent research emphasizes that EU integration policies must go beyond economic inclusion and address the civic and cultural dimensions of integration.

Successful integration is not limited to labor market participation, but also includes access to education, political participation, and recognition of refugee identities [4]. Studies have pointed out that neglecting these dimensions risks creating long-term marginalization and social tensions.

The EU's evolving policy architecture demonstrates a growing recognition that integration is a two-way process. It requires not only adaptation by refugees but also structural support and openness from host societies. The EU's emphasis on shared responsibility, solidarity, and mutual benefit remains key to fostering long-term cohesion within a diverse European society [4].

While the European Union provides a common legal framework and financial support mechanisms, the practical implementation of refugee integration is largely carried out at the national level. As a result, EU member states have developed distinct approaches shaped by their political cultures, welfare systems, and societal attitudes. This section highlights national models and successful programs from Germany, Sweden, France, Italy, the Netherlands, and Belgium to illustrate all the complexity of integration efforts. Germany is often cited as a leading example of systematic refugee integration. After the 2015 refugee crisis, the German government introduced Integration Courses (Integrationskurse) that include 600 hours of German language training and 100 hours of civic education. These courses are mandatory for most asylum seekers and focus on preparing them for everyday life and employment [1]. Sweden has implemented the Snabbspår (Fast Track) program to address labor shortages by connecting skilled refugees with jobs in critical sectors such as healthcare, education, and construction [10]. This program combines Swedish language instruction with professional internships and vocational training. France's national integration strategy includes the HOPE (Hébergement, Orientation, Parcours vers l'Emploi) program, which offers refugees language

training, accommodation, and guaranteed job placements. It specifically targets sectors with labor demands, such as construction and logistics. One small town in Italy named Riace became internationally known for revitalizing its shrinking population by housing and employing refugees in 2019. Under the leadership of former mayor Domenico Lucano, abandoned houses were repurposed, and refugees were employed in local crafts and services. Although politically controversial, the Riace model demonstrated how integration can contribute to rural regeneration. In Belgium's Duo for a Job initiative matches young refugees with retired professionals who offer career guidance over a six-month period. This innovative intergenerational approach not only helps refugees navigate the job market but also strengthens social bonds across age and cultural groups. There are really a lot of interesting and successful examples, one of them is about Ingrid and Farah. The young girl is from Syria who came in the Netherlands because of the war with her family in the age of 21. She started studying architecture in Syria but was unable to finish it because of the war conditions. Once in the Netherlands she realized and decided to bring back her dream again. She wanted to start study in the sphere of engineering or architecture at a university of applied sciences. Ingrid became her mentor. Together they make a regular plan. They meet each other every week and go out together, visit shops and restaurants. Ingrid helps her with visiting different universities during the open days and even play tennis together with her. Farah's father and Ingrid's husband. Now the girl is working in the AH bread department, improving her Dutch

language. She passed her language test at B2 level and will be enrolling for higher professional education in architecture. She's so happy with the Ingrid's help and she expresses this in such a way : "My mentor and I did a lot of things together. We visited open days together, chose a course of study and found a job. Ingrid taught me how to deal with forms and administration. She showed me how to get up and how to do things independently. I am so grateful to her!"[3].

One of the biggest challenges is learning the local language. Without it, it's hard for refugees to find good jobs, go to school, or talk to people in everyday life. Research shows that children from refugee families who live in areas with many people from their own country often don't learn the new language as well. This is because they don't hear or use it often at home or in their neighborhood. That's why it's important to support language learning from the beginning and make sure refugees are part of the wider community.

Another problem is housing. When many refugees arrive at once, it can affect the housing market. For example, in Turkey, the arrival of many Syrian

refugees made rents go up, especially in better neighborhoods. In many cases, local people moved away, and refugees moved in. This led to poorer living conditions and more separation between groups. If people live far apart and don't mix, it becomes harder to feel like part of the same society.

There are also fears and misunderstandings in some communities. Some people worry that refugees might bring crime or other problems. But studies, especially in the United States, show that this is not true. In fact, refugees go through very careful security checks, and there is no evidence that they cause more crime. These kinds of fears often come from lack of knowledge, not from real facts [2].

Finally, it's important to remember that refugees can be a big help to the countries they move to—especially in the long term. A good example is Greece in the 1920s. Many refugees came to the country, and at first, it was difficult. But over time, the areas where they settled became more successful. People earned more money, got better education, and helped grow the economy. This shows that when integration is done well, it can be good for everyone.

In conclusion, the integration of refugees into European Union societies is one of the most important social, political, and humanitarian tasks of our time. As explored in this thesis, both EU institutions and national governments have made serious efforts to support this process, though the outcomes differ greatly depending on the country, local resources, and level of community involvement.

At the EU level, the development of the Common European Asylum System and the Action Plan on Integration and Inclusion (2021–2027) has helped create a legal and strategic framework for refugee integration. Programs like the Asylum, Migration and Integration Fund (AMIF) have played a major role by financially supporting national and local initiatives. These tools ensure that minimum standards are respected and that member states receive help with the costs and efforts involved in supporting newcomers.

However, as case studies from countries like Germany, Sweden, France, Italy, the Netherlands, and Belgium have shown, the success of integration depends heavily on national and local implementation. Germany's integration courses, Sweden's fast-track employment system, and France's HOPE program offer structured support combining

language training, job access, and social orientation. Meanwhile, localized programs like Italy's SPRAR/SAI system or community-driven efforts in the Netherlands and Belgium focus on inclusion at the neighborhood and interpersonal level.

While these examples are promising, serious challenges continue to limit progress. Refugees face language barriers, delays in qualification recognition, housing shortages, and limited access to stable employment. Social integration is often slowed by public fears and political opposition, even though studies clearly show that refugees do not cause increases in crime and that they can bring long-term economic benefits to host countries. These obstacles show that successful integration is not only a matter of law or funding—it is also about changing public attitudes, building trust, and creating real opportunities.

In light of this, several recommendations can be made. First, integration efforts must begin as early as possible, especially with access to language education and basic services. Without communication skills, it is nearly impossible for refugees to take part in social or economic life. Second, labor market access must be improved. This means recognizing foreign qualifications more easily, offering job training, and building partnerships between governments and employers [6, p.6]. Third, integration should happen in communities, not just through government programs. Local mentorships, volunteering, and dialogue can break down stereotypes and make both refugees and locals feel more connected.

Finally, it is important for all EU countries to share responsibility fairly. Some countries receive and support more refugees than others, which creates imbalance. Stronger cooperation and continued EU funding are essential. Just as important is the fight against disinformation—governments and the media must communicate the realities of refugee integration clearly and honestly, based on facts and not fear.

In conclusion, this thesis has shown that refugee integration is both a challenge and an opportunity. It requires not only good policies but also commitment, understanding, and flexibility at all levels of society. When done well, integration benefits everyone: it gives refugees a chance to rebuild their lives and helps European societies grow stronger, more diverse, and more united.

References

1. BAMF. Integration Courses. Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF). URL: <https://www.bamf.de/EN/Themen/Integration/ZugewanderteTeilnehmende/Integrationskurse/integrationskurse-node.html>

2. Challenges and Successes in Refugee Integration. IZA Newsroom. URL: <https://newsroom.iza.org/en/archive/research/challenges-and-successes-in-refugee-integration/>
3. DUO for a Job. Official Website. URL: <https://www.duoforajob.org/en>
4. European Commission. Migration and Asylum Policies. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/asylum-eu_en
5. Integration of Refugees into the European Union: Comparative Study of Member States' Approaches. CEEOL. URL: <https://www.ceeol.com/search/chapter-detail?id=967864>
6. Integration Policy in Practice: Evidence-Based Lessons for Effective Policy-Making. JSTOR. URL: <https://www.jstor.org/stable/27090855>
7. Lesiuk, O. Integration of Refugees in EU Countries in the Context of Multilevel Governance. CEEOL. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1205933>
8. Meardi, G. (2019). Integration Policies, Labour Market and Refugees: A Comparative Perspective. *European Journal of Industrial Relations*, 25(4), 373–390. DOI: <https://doi.org/10.1177/1024258919829995>
9. PBS NewsHour. Riace Was Once a Beacon for Immigrants. Now It's a Ghost Town. URL: <https://www.pbs.org/newshour/show/riace-was-once-a-beacon-for-immigrants-now-its-a-ghost-town>
10. Swedish Public Employment Service. Status Report on Work Fast-Tracks. EU Integration Library. URL: https://migrant-integration.ec.europa.eu/library-document/swedish-public-employment-services-status-report-work-fast-tracks_en

*Шевченко Олексій Олексійович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Академія праці, соціальних відносин і туризму
ORCID: 0009-0007-8352-1125
shevchenkoalex2323@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ПОЗА ЇХ ЦІЛЬОВИМ ПРИЗНАЧЕННЯМ

Аналіз проблематики правового регулювання настання юридичної відповідальності за використання земельних ділянок не за цільовим призначенням набуває особливої актуальності та чутливості в умовах критичного стану земельного фонду України, що зумовлює потребу в посиленні правових механізмів охорони та раціонального використання земельних ресурсів.

Раціональне використання земельних ділянок має здійснюватися в повній відповідності до їх визначеного цільового призначення як з правового закріплення, так і з територіально-встановленого та функціонально-просторового погляду, що забезпечує узгодженість фактичного землекористування з правовими межами дозволеної діяльності. Використання земельних ділянок поза їх цільовим призначення визнається нераціональним, тобто фактично - незаконним, результатом чого є настання негативних наслідків, у вигляді різного роду санкцій для землевласників та землекористувачів. [1].

Дослідження теми встановлення юридичної відповідальності за використання земель поза їх цільовим призначенням має міждисциплінарний характер, який пов'язаний з тим, що:

- *по-перше*, об'єктом правового регулювання є особливий та цінний вид об'єкту - земельна ділянка.

- *по друге*, під час притягнення особи до юридичної відповідальності, має бути встановлена об'єктивна сторона правопорушення чи злочину, що скоєний особливим суб'єктом («землевласником» або «землекористувачем»);

- *по-третє*, характером наслідків, що буде чіпати інші суспільно-охоронювані інтереси осіб (держави чи територіальної громади, або третіх осіб - цивільного та господарського права, що постраждали внаслідок протиправних дій винного суб'єкта);

- *по-четверте*, різномірність відносин, де може бути застосована така відповідальність відповідно до її виду, а саме: конституційна, цивільно-правова, господарсько-правова, кримінальна, адміністративна, фінансова, еколого-правова, земельно-правова, дисциплінарна, трудова, міжнародна.

З огляду на виняткову цінність і суспільну значущість земельної ділянки як об'єкта правовідносин, особливу роль у системі юридичної відповідальності посідає саме *конституційно-правова відповідальність*, що ґрунтується на положеннях Основного Закону України — Конституції України, яка має найвищу юридичну силу та є актом прямої дії.

Загальні риси конституційно-правової відповідальності у сфері раціонального та цільового використання земель, можна виокремити за напрямом її нормативно-правового закріплення. За ст. 66 Конституції України встановлено обов'язок кожного не завдавати шкоди навколишньому природному середовищу. Такі дії, у вигляді порушення встановленого конституційного земельно-екологічного обов'язку зумовлює настання для винної особи несприятливих наслідків правового характеру у вигляді застосування санкцій до винних осіб супутніх (галузевих) норм права. [2].

Положення Конституції України мають дію прямого характеру та зумовлені на безумовній відповідальності осіб та притягнення їх до відповідальності у разі завдання шкоди землі та навколишньому природному середовищу. Цей обов'язок осіб із дотримання таких положень Конституції України корелюється із нормами ст. 13 та ст. 14 де, встановлено, що: «Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу».

Частиною 3 цієї норми, також унормовано, що: «Власність зобов'язує. Власність не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству. Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом».

Відповідно до ст. 14 Конституції України, встановлено: «Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави».

Відправною точкою для дослідження встановлення юридично-правової специфіки застосування відповідальності до суб'єктів, які використовують земельні ділянки поза їх цільовим (допустимим) призначенням необхідно вважати статтю 211 Земельного кодексу України, де прямо передбачено громадяни та юридичні особи несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законодавства. Починаючи дослідження та вивчення кожної із видів можливої відповідальності у сфері нецільового використання земель, необхідно дотримуватися саме цього порядку, розкриваючи поступово всі види та підвиди можливої відповідальності у цій сфері. [3].

Отже, висновуємо, що Конституція України, у її системному зв'язку та взаємодією із положеннями Земельного кодексу України, формує нормативно-правову основу юридичної відповідальності за

правопорушення у сфері використання земель поза їх цільовим призначенням. У випадках встановлення фактів використання земельних ділянок всупереч їх цільовому призначенню, вказані норми мають застосовуватися в єдності як цілісний правовий механізм, що слугує підґрунтям для притягнення землекористувачів і землевласників до відповідальності та реалізації відповідних правових санкцій, з огляду на всі можливі та доступні у правовому полі заходи.

Список використаних джерел:

1. Шевченко О. О. (2024) Актуальні питання захисту земель від незаконної зміни та використання цільового призначення за допомогою штучного інтелекту. Колективна монографія «Правові стандарти забезпечення відбудови повоєнної України в умовах інтеграції до Європейського Союзу» (scientific monograph. Riga, Latvia. Baltija Publishing, 2024). // URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/530/1407/1/29475-1?inline=1>.
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Офіційний сайт Верховної ради України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. Офіційний сайт Верховної ради України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

***Широкова-Мурараш Ольга Геннадіївна,
кандидат історичних наук, доцент
кафедра міжнародного та європейського права
Державний університет "Київський авіаційний інститут»***

МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ: ІСТОРІЯ, ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сьогодні медіація вважається одним із найпоширеніших альтернативних методів вирішення спорів у розвинених країнах. Її суть полягає у залученні нейтральної третьої сторони — медіатора, який

сприяє налагодженню комунікації між учасниками конфлікту (спору) та допомагає їм проаналізувати ситуацію, щоб сторони змогли самостійно дійти згоди й обрати рішення, яке відповідатиме інтересам і потребам кожної зі сторін.

Маючи глибоке історичне коріння в міжнародному праві, медіація як інструмент мирного врегулювання конфліктів використовувалась з давніх часів. Так, в Стародавній Греції посередником у спорах між громадянами полісу та іноземцями був проксен [1, С. 48.], У Стародавньому Римі, завдяки правотворчій діяльності імператора Юстиніана, в Дігестах було закріплено положення про застосування посередників, які іменувалися по-різному: *internuncius*, *medium*, *intercessor*, *interpolator*, *conciliator*, *interlocutor*, *interpres* і, нарешті, *mediator* [2, С.64].

У Середньовіччі роль посередника у врегулюванні конфліктів взяла на себе церква. Відомі такі випадки застосування медіації, як човникова медіація Миколи з Флю, за допомогою якої було врятовано його співгромадян від громадянської війни, а країну — від розпаду; підписання Станської конвенції 1481 р., яка врегулювала спірні питання щодо прийняття до конфедерації нових членів та відносин між ними; про посередника Хьялті розповідає ісландська «Сага про Ньяле» [2, С.65].

Історичні джерела Київській Русі також свідчать про застосування медіації. Так, у 1150 році під час міжусобної війни між князями Рюриковичами галицький князь Володимир виступив як посередник-примиритель між воюючими сторонами.

Закріплення медіації в якості інструменту мирного вирішення спору знаходимо у Литовських статутах. Перший Литовський статут (1529 р.) указав на ряд випадків, в яких досудова примирна процедура була обов'язковою; Другий Литовський статут (1566 р.) та Третій Литовський статут (1588 р.) остаточно закріпили та розширив кількість медіабельних справ [3, С. 71–78].

У XVII столітті зміцнюється роль медіації для вирішення міжнародних спорів. Під час Вестфальського мирного конгресу (1643–1648), який завершив Тридцятилітню війну, ключову роль у медіації відіграли два дипломати: Альвізе Контаріні, представник Венеційської республіки, та Фабіо Кіджі, папський нунцій, який згодом став папою Олександром VII. Важливо, що настанови, які вони отримали від своїх урядів, майже повністю збігаються з правилами та принципами сучасної медіації: зберігати неупереджене ставлення до сторін аби не втратити їхню довіру; уникати від надання пропозицій сторонам щодо можливих

рішень; дотримуватись конфіденційності наданої стороною інформації; не погоджуватися на роль арбітра; долати перешкоди з терпінням та пробажливістю; пропонувати скласти зброю заради успішних перемовин. Особливістю проведення цих перших сучасних медіацій у врегулюванні міжнародного спору, стало те, що робота медіаторів ускладнювалася релігійними бар'єрами. Кіджі, як представник Папи Римського, не мав права безпосередньо спілкуватися з протестантськими делегаціями, яких вважав єретиками. Тому Контаріні виступав посередником, передаючи документи та повідомлення між сторонами [4]. Такий спосіб надалі став методом ведення дипломатичних перемовин «в чотири ока», тобто двосторонні зустрічі сторін конфлікту за участю медіатора; «човникова медіація», коли медіатори здійснювали постійні переміщення між делегаціями, передаючи пропозиції та контрпропозиції, що дозволяло уникнути прямих конфронтацій. Республіка Венеція, хоча й не була безпосередньою стороною конфлікту і мала нейтральний статус, була включена до мирної угоди «як посередниця цього договору», що дозволяло Контаріні користуватися довірою обох сторін і говорило про становлення інституту дипломатичного нейтралітету.

Вестфальський мир, який поклав початок сучасному міжнародному праву та державі як суверенній політичній організації, в історію медіації увійшов як договір, що став результатом одного з перших задокументованих прикладів ефективного посередництва у міжнародних конфліктах, заклавши основи для подальшого розвитку дипломатичної медіації.

У XX столітті медіація стала важливим елементом дипломатії та міжнародних відносин. Значним кроком у врегулюванні конфлікту на Близькому Сході стали Кемп-Девідські угоди (1978 р.), де медіатором був президент США Джиммі Картер. У результаті між Ізраїлем та Єгиптом була підписана мирна угода, яка передбачала повернення Синайського півострова до Єгипту, а також встановлення дипломатичних відносин. Після геноциду в Руанді (1994 р.) міжнародні організації використовували медіацію для сприяння національному примиренню. Під час мирних переговорів в Дейтоні (1995 р.) медіація США сприяла завершенню війни в Боснії та Герцеговині.

Медіаційний процес також широко використовується для вирішення торговельних спорів, зокрема в рамках Світової організації торгівлі (СОТ).

Ці приклади демонструють еволюцію медіації від дипломатичного інструменту до невід'ємної частини сучасного міжнародного права.

Важливим кроком вперед стала розробка міжнародно-правових стандартів медіації. Серед них найбільш важливими є Конвенція ООН "Про міжнародні угоди за результатами медіації", відома як Сінгапурська конвенція (2018 р.) [5], що стала новим інструментом у міжнародній торгівлі і є міжнародним договором, спрямованим на полегшення виконання угод, досягнутих шляхом медіації, у транскордонних комерційних спорах. Європейські стандарти втілені у таких відомих міжнародних актах як Європейський кодекс поведінки для медіаторів (2004 р.): встановлює етичні стандарти та принципи для медіаторів у Європі та Директива ЄС 2008/52/ЄС, яка визначає певні аспекти медіації в цивільних та комерційних справах у межах Європейського Союзу [6].

Як спосіб альтернативного вирішення міжнародних спорів медіація має низку переваг: дозволяє швидко реагувати на конфлікти без тривалих судових процедур, процес медіації є закритим, що забезпечує збереження комерційної та дипломатичної таємниці, і в цілому медіаційний процес сприяє нормалізації взаємин між сторонами.

У сучасному міжнародному праві медіація набуває нових форм та підходів:

Онлайн-медіація: з розвитком цифрових технологій з'явилася можливість проводити медіацію дистанційно, що особливо актуально під час глобальних криз.

Гібридні моделі: поєднання медіації з іншими методами вирішення спорів, такими як арбітраж чи судовий розгляд, для досягнення оптимального результату.

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що медіація вже давно вийшла за межі національного права і стала ефективним інструментом мирного врегулювання спорів на міжнародному рівні. Її потенціал особливо яскраво розкривається у сферах прав людини, миротворчості та транснаціональних конфліктів, включаючи політичні, економічні та соціальні спори.

Список використаних джерел:

1. Зінченко А. Л. Історія дипломатії від давнини до нового часу: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. спец. міжнар. відносин та історії. Київ, 2005.
2. Медіація у професійній діяльності юриста: підручник / За редакцією Наталі Крестовської, Луїзи Романадзе. Одеса: «Екологія», 2019.

3. Гриб А. М., Михайлов О. М. Становлення та розвиток інституту примирення на українських землях (IX ст. — 1917 р.): монографія. Одеса: Фенікс, 2018.
4. The Peace of Westphalia. Stad and Munster. URL:https://www.stadt-muenster.de/en/peace/peace-of-westphalia?utm_source=chatgpt.com
5. United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation : resolution / adopted by the General Assembly. A/RES/73/198. UN DIGITAL LIBRARY. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/1660627>
6. Mediation Directive 2008/52/EC. European parliament. URL: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/226405/EPRS_ATAG_627135_Mediation_Directive-FINAL.pdf

*Щербакова Юлія
аспірантка*

*Державний університет «Київський авіаційний інститут»
Каспрук Оксана Сергіївна, к.ю.н., доц.
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДИПЛОМАТІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ТА ГІБРИДНИХ ВІЙН

Ключові слова: дипломатія, збройна агресія, міжнародні конфлікти, гібридні війни, міжнародні організації.

Актуальність теми обумовлена сучасними викликами міжнародної безпеки, зокрема збройною агресією та гібридними війнами, що все більше стають частиною глобальної політичної реальності. Дослідження міжнародно-правових засад у контексті таких конфліктів є важливим для вдосконалення дипломатичних стратегій і міжнародних правових механізмів. Зокрема, роботи Котенка О.В. (2019), Бенашвілі Н.М. (2021) та Сміта Дж. (2020) підкреслюють важливість адаптації міжнародного права до нових форм війни та агресії, що вимагає оперативної та гнучкої дипломатії для забезпечення миру і стабільності в міжнародних відносинах [1,3,8].

Мета дослідження полягає в аналізі міжнародно-правових засад формування дипломатії в умовах збройної агресії та гібридних війн, зокрема вивчення ефективності міжнародних правових механізмів та ролі міжнародних організацій у вирішенні конфліктів сучасного типу. Дослідження спрямоване на виявлення необхідності адаптації міжнародного права до нових реалій, пов'язаних з новими формами агресії та війни, зокрема в контексті гібридних загроз.

У роботі використовуються матеріали міжнародного права, зокрема Статут ООН, міжнародні конвенції, резолюції Ради Безпеки ООН, документи Європейського Союзу, ОБСЄ, а також наукові статті, монографії та дослідження в сфері міжнародних відносин і права [6]. Аналізуються також практичні приклади використання дипломатичних і правових механізмів для протидії збройній агресії та гібридним війнам в сучасних умовах.

Методи дослідження включають:

- Аналіз нормативно-правових актів – для дослідження міжнародно-правових засад, що регулюють агресію та гібридні війни.

- Порівняльний аналіз – для порівняння підходів до вирішення конфліктів через дипломатичні та правові механізми у різних міжнародних організаціях.

- Історико-правовий метод – для вивчення еволюції дипломатичних та правових механізмів у відповідь на нові типи загроз.

Міжнародне право, зокрема Статут ООН, чітко визначає принципи, що регулюють збройні конфлікти та агресію [9]. За статтею 2 Статуту ООН, країни повинні утримуватися від використання сили у міжнародних відносинах, за винятком випадків самооборони або санкціонованих ООН миротворчих операцій. У разі порушення цього принципу, держава-агресор може бути піддана міжнародному осуду, санкціям і навіть військовому втручання з боку міжнародної спільноти.

Однак сучасні збройні конфлікти, зокрема гібридні війни, часто не відповідають традиційним уявленням про агресію. Вони поєднують у собі елементи військової сили, кібернападів, економічного тиску та інформаційних атак. Це ставить під сумнів застосування традиційних механізмів дипломатії та військової стратегії [4].

У контексті збройної агресії та гібридних війн важливу роль відіграють міжнародні організації, зокрема ООН, Європейський Союз, ОБСЄ та НАТО. Вони можуть слугувати майданчиками для ведення переговорів, розробки нових міжнародно-правових механізмів, а також

здійснення санкційних заходів [7]. Наприклад, ООН через свою Раду Безпеки може накладати санкції, підтримувати миротворчі операції та надавати гуманітарну допомогу постраждалим від агресії державам [2].

Європейський Союз, зокрема, часто використовує механізми економічних санкцій для тиску на агресора та підтримки держав, що постраждали від гібридних атак. Водночас НАТО може активно залучатися до миротворчих та оборонних заходів, забезпечуючи безпеку та стабільність у кризових регіонах.

З розвитком технологій та нових форм агресії важливо адаптувати міжнародно-правові норми до сучасних реалій. Це включає розробку нових принципів щодо кібербезпеки, запобігання дезінформації та використання технологій у військових конфліктах [5]. Необхідно створити ефективні механізми для швидкої реакції на гібридні загрози, що включають координацію дипломатичних зусиль на міжнародному рівні.

Висновок. Аналіз показав, що традиційні міжнародно-правові механізми, зокрема принципи ООН, залишаються основою дипломатії у разі збройної агресії, але в умовах гібридних війн виникає потреба у додаткових правових механізмах.

Розглянуто важливу роль міжнародних організацій, таких як ООН, ЄС, ОБСЄ та НАТО, у вирішенні конфліктів через санкції, миротворчі операції та дипломатичні зусилля.

Показано, що для ефективної боротьби з гібридними загрозами потрібні нові міжнародно-правові стандарти, що регулюють кібербезпеку, дезінформацію та інші аспекти сучасних конфліктів [8].

Визначено, що міжнародна співпраця та адаптація міжнародного права до нових викликів є критично важливими для успішної дипломатії в умовах збройної агресії та гібридних війн.

Розвиток міжнародного права в цій сфері є процесом, який потребує постійного вдосконалення та адаптації до нових реалій глобальної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Бенашвілі, Н. М. «Гібридна війна та міжнародне право». – Тбілісі: Науково-дослідний інститут права, 2021.
2. Європейська Конвенція з прав людини (1950). – Страсбург: Рада Європи, 2016.
3. Котенко, О. В. «Міжнародне право: сучасні тенденції розвитку та виклики». – Київ: Юрінком Інтер, 2019.

4. Мацієвська, А. В. «Міжнародне гуманітарне право в умовах нових викликів». – Київ: Наукова думка, 2020.
5. Міжнародний кримінальний суд: Загальний огляд. – Гаага: Міжнародний кримінальний суд, 2019.
6. Офіційні документи Ради Безпеки ООН: Резолюції та санкції. – Нью-Йорк: ООН, 2021.
7. Рюстер, М. «Hybrid Warfare and International Law». – Berlin: Springer, 2022.
8. Сміт, Дж. «Міжнародна дипломатія в умовах гібридних загроз». – Лондон: Routledge, 2020.
9. Статут Організації Об'єднаних Націй (ООН). Нью-Йорк: ООН, 1945.
10. Войцеховська, Л. П. «Міжнародно-правові засади оборони та безпеки: теорія та практика». – Харків: Право, 2018.

Чернієнко Владислав Геннадійович
Аспірант кафедри міжнародного та європейського права
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
8864632@stud.kai.edu.ua

ПРАВО НА МИРНЕ ВОЛОДІННЯ МАЙНОМ: ОНТОЛОГІЧНІ ПАРАМЕТРИ ВИЗНАЧЕННЯ

Право на мирне володіння майном захищено статтею 1 Протоколу № 1 до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ). Ця стаття гарантує, що кожна особа має право на повагу до свого майна, і ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства та за умови, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Досліджуючи дану правову дефініцію до основних положень статті 1 Протоколу № 1 відносять:

1. **Повага до майна:** держава повинна поважати право особи на володіння майном.

2. **Обмеження права:** позбавлення майна можливе лише в інтересах суспільства (наприклад, для публічних потреб, таких як будівництво доріг або інфраструктури).

3. Справедливий баланс: будь-яке втручання держави у право на майно повинно бути пропорційним і враховувати баланс між інтересами суспільства та інтересами індивіда.

Разом з тим, практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) ЄСПЛ розглядає численні справи, пов'язані з порушеннями права на мирне володіння майном. Тут основні аспекти практики Суду включають:

По-перше, законність втручання:

- Будь-яке обмеження права на майно має бути передбачено законом. Це означає, що національне законодавство має чітко визначати умови та процедури для такого втручання. Наприклад, у справі *Beyeler v. Italy* (2000) Суд визнав, що італійська держава порушила право заявника на майно, оскільки процедура викупу картини була нечіткою і непередбачуваною.

По-друге, публічний інтерес:

- Втручання у право на майно має бути обґрунтоване публічним інтересом. Наприклад, націоналізація майна або використання землі для будівництва інфраструктури. Так, у справі *James v. the United Kingdom* (1986) Суд визнав, що закон, який обмежував права власників нерухомості на отримання справедливої компенсації, був виправданий публічним інтересом.

По-третє, справедлива компенсація:

- Якщо держава позбавляє особу майна, вона повинна забезпечити справедливую компенсацію. Відсутність компенсації або її недостатність може призвести до порушення Конвенції. У свою чергу, в справі *Sporrong and Lönnroth v. Sweden* (1982) Суд визнав, що тривале обмеження прав власників на використання майна без належної компенсації порушує статтю 1 Протоколу № 1.

По-четверте, пропорційність:

- Втручання держави має бути пропорційним меті, яку воно переслідує. Наприклад, якщо держава конфіскує майно, це має бути обґрунтовано і не надмірно. Наприклад у справі *Jahn v. Germany* (2005) Суд визнав, що конфіскація майна без компенсації може бути виправдана в особливих історичних обставинах, але це має бути винятком, а не правилом.

По-п'яте, дискримінація:

- Будь-яке втручання у право на майно не повинно бути дискримінаційним. Наприклад, якщо держава обмежує права певної групи осіб без об'єктивних причин, це може бути визнано порушенням. Треба

зазначити про справу *Burden v. the United Kingdom* (2008) Суд розглядав питання дискримінації щодо права на спадкування майна.

Підсумовуючи, можна прийти наступних висновків: практика ЄСПЛ показує, що право на мирне володіння майном є важливим елементом захисту прав людини. Суд ретельно аналізує, чи дотримувалися національні органи принципів законності, публічного інтересу, справедливої компенсації та пропорційності. Якщо держава порушує ці принципи, ЄСПЛ може визнати порушення статті 1 Протоколу № 1 та зобов'язати державу відшкодувати збитки.

Ця практика має важливе значення для України, особливо у контексті реформ у сфері захисту прав власності та боротьби з корупцією.

Янкевич Дмитро Петрович
здобувач освіти юридичного факультету Львівського
національного університету імені Івана Франка
dmytroyankevych78@gmail.com

Марцін Василь Іванович
доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики
юридичного факультету Львівського національного
університету імені Івана Франка
vasylmartsin12@gmail.com

ЛЕГІТИМНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЄСПЛ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) у ч.1 ст. 87 закріплює положення, відповідно до якого недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Окрім цього, законодавець у ч.2 ст. 87 визначає перелік діянь, які суд зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини та основоположних свобод. До таких діянь відноситься, зокрема, здійснення

процесуальних дій (в т.ч. обшуку), які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов [1]. Відтак, проблемним питанням при інтерпретації даного положення є те, наскільки такий обшук повинен відповідати меті такої слідчої (розшукової) дії, кримінального провадження загалом, а також принципу пропорційності.

Відповідно до ч.2 ст. 8 Європейської конвенції з прав людини (далі - ЄКПЛ), втручання у житло чи інше володіння особи допускається лише як виняток у випадках, коли воно здійснюється згідно з законом, є необхідним у демократичному суспільстві, в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [2]. На цьому також наголошує і вітчизняна судова практика. Зокрема, у постанові від 23.01.2023 р. у справі № 802/1335/17-а Верховний Суд наголосив, що, з огляду на положення ч.2 ст. 8 ЄКПЛ, втручання у житло чи інше володіння особи повинне відбуватися з дотриманням принципів законності, пропорційності та легітимної мети [3].

Так, відповідно до ч.2 ст. 234 КПК України, обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді місцевого загального суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - на підставі ухвали слідчого судді Вищого антикорупційного суду. При цьому, ч.2 ст. 223 КПК України закріплює, що підставами для проведення слідчої (розшукової) дії (в т.ч. допиту) є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети [1]. З цього випливає, що обшук як слідча (розшукова) дія може застосовуватись до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, незалежно від його тяжкості, або до інших осіб у будь-якому випадку, якщо інформація, отримана в результаті такої дії, матиме значення для відповідного кримінального провадження.

Проте, з такою позицією важко погодитись. Так, у рішенні «Бук проти Німеччини» від 28.04.2005 р. у справі №41604/98 ЄСПЛ наголосив, що, з огляду на серйозність втручання у право на повагу до житла особи, якої стосуються ці слідчі дії, необхідно чітко встановити, чи був дотриманий принцип пропорційності. Аналізуючи обставини справи, зокрема той факт, що дозвіл на відповідний обшук та виїмку надано у зв'язку з незначним правопорушенням, яке вчинила третя особа, але він

поширювався на приватне житло заявника, ЄСПЛ вважає, що втручання не було відповідним меті, яке воно переслідувало [4; 5, с. 164].

Окрім цього, у рішенні «Х.М. проти Туреччини» від 08.09.2006 р. у справі №34494/97 ЄСПЛ наголосив на альтернативних способах отримання доказів та дотримання при цьому можливості досягнення мети кримінального провадження. З матеріалів справи вбачається, що, враховуючи попередню діяльність заявника, якого вже декілька разів переслідували за його профспілкову діяльність та який виступав з обвинуваченнями проти представників місцевої поліції, можна було розраховувати, що прокурор, який, безсумнівно, знав про таку ситуацію, займеться розслідуванням питання з тим, щоб встановити, чи заявник через це своє прагнення переглянути питання щодо стабільності ситуації не ризикує стати мішенню акту залякування. Відтак, ЄСПЛ наголосив на тому, що в даній ситуації замість проведення обшуку у квартирі заявника було б достатньо, якби прокурор зібрав свідчення членів його сім'ї, щоб перевірити «захисний» характер представлених йому обвинувачень, з огляду на те, що ці свідчення, які були передані до Європейського суду, видаються щирими, достовірними та відповідними. З огляду на це, Суд вважає, що заявник може претендувати на статус жертви, яку позбавлено права на повагу до житла [6].

Подібна ситуація з інтерпретацією положень ст. 8 ЄКПЛ спостерігається і в рішенні ЄСПЛ «Смірнов проти Росії» від 07.06.2007 р. у справі № 71362/01. З матеріалів справи вбачається, що постанова про проведення обшуку не містила інформації щодо розслідування кримінальної справи, причин обшуку й того, чому він може сприяти одержанню предметів і документів, що «становлять інтерес» для розслідування кримінальної справи. Відтак, Суд робить висновок, що проведений обшук був посяганням на професійну таємницю такою мірою, яка не відповідала жодній законній меті, яку він міг переслідувати [7].

Тож, з огляду на практику ЄСПЛ та положення ЄКПЛ, обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді повинен здійснюватись виключно для досягнення легітимної мети такої слідчої (розшукової) дії з врахуванням ступеня тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та альтернативних способів отримання доказової бази, яка має значення для відповідного кримінального провадження, з метою подальшого уникнення неправомірного переслідування щодо підозрюваного, обвинуваченого та інших осіб, а також подолання зловживання посадовими особами своїми повноваженнями. Окрім цього, вважаємо, що шляхом дотримання цих

принципів вдасться повноцінно гармонізувати вітчизняну кримінальну процесуальну практику із європейськими та міжнародними стандартами, що матиме значення для проведення слідчих (розшукових) дій на території України чи інших держав-учасниць ЄКПЛ в рамках міжнародного співробітництва.

Список використаних джерел:

1.Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (дата звернення: 11.01.2025).

2.Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Конвенцію ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. (дата звернення: 11.01.2025).

3.Постанова Великої палати Верховного суду від 23.01.2023 р. у справі № 802/1335/17-а. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/79988780>. (дата звернення: 11.01.2025).

4.Рішення Європейського суду з прав людини від 28.04.2005 р. у справі №41604/98 «Бук проти Німеччини». URL: <https://www.viaduk.com/clients/vs.nsf/81b1cba59140111fc2256bf7004f9cd3/3b61febc6ff9a28ec22574f6005436c3?OpenDocument>. (дата звернення: 11.01.2025).

5.МакБрайд Дж. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес. К.: «К.І.С.», 2010. 576 с.

6.Рішення Європейського суду з прав людини від 08.09.2006 р. у справі №34494/97 «Х.М. проти Туреччини». URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22%3A%22001-76648%22%7D>}. (дата звернення: 11.01.2025).

7.Рішення Європейського суду з прав людини від 07.06.2007 р. у справі № 71362/01 «Смірнов проти Росії». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_168#Text. (дата звернення: 13.01.2025).

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І БІЗНЕСУ

Білоткач Поліна Миколаївна
Здобувачка вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
«Туризмознавство»
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
Беркова Оксана Петрівна, к.е.н., доцент, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ЛОКАЛЬНИХ БЛОГЕРІВ ТА ІНФЛЮЕНСЕРІВ У ТУРИЗМІ У М.ЧЕРНІВЦІ

У сучасному глобалізованому світі, де інформація поширюється миттєво через цифрові канали, традиційні методи туристичного маркетингу зазнають значної трансформації. На передній план виходять нові агенти впливу, серед яких особливе місце займають локальні блогери та інфлюенсери [2], [3]. Їхня здатність встановлювати автентичний зв'язок зі своєю аудиторією, ділитися особистим досвідом та створювати унікальний контент робить їх потужним інструментом формування сприйняття туристичних дестинацій, особливо на міжнародному рівні [5]. Місто Чернівці, з його багатою культурною спадщиною, унікальною архітектурою та особливою атмосферою, володіє значним туристичним потенціалом [7]. Однак, для ефективного залучення міжнародних туристів необхідні сучасні та дієві стратегії промоції. У цьому контексті, дослідження ролі локальних блогерів та інфлюенсерів у формуванні міжнародного туристичного іміджу міста є надзвичайно актуальним [4].

Локальні блогери та інфлюенсери – це особи, які проживають у певному регіоні, мають значну аудиторію в соціальних мережах та створюють контент, пов'язаний з їхнім безпосереднім оточенням [3]. У сфері туризму вони виступають як своєрідні "амбасадори" свого міста чи регіону, демонструючи його привабливість через особистий досвід, рекомендації та якісний візуальний контент [9]. Їхня автентичність та щирість часто викликають більшу довіру у потенційних туристів, ніж

традиційна реклама [1]. На міжнародному рівні, контент локальних блогерів та інфлюенсерів може стати першим знайомством іноземної аудиторії з Чернівцями. Яскраві фотографії історичних пам'яток, захоплюючі відео про місцеві події, щирі розповіді про культуру та традиції міста здатні пробудити інтерес та сформувати позитивний образ дестинації [6].

Аналіз контенту локальних блогерів Чернівців відкриває палітру різноманітних наративів [9]. Одні захоплюються величию університету, інші – затишком старих кав'ярень, треті – колоритом місцевих фестивалів чи красою природи навколо міста. Ця різноманітність поглядів створює об'ємний та багатогранний образ Чернівців, що може зацікавити різні сегменти міжнародної аудиторії. Важливим є і формат подачі – від лаконічних stories до розгорнутих відеооглядів, від атмосферних фото до інтерактивних прямих ефірів. Вміле використання візуального контенту, доповнене щирим та емоційним текстом, здатне миттєво привернути увагу та затримати її [8].

Проте, потенціал локальних блогерів не обмежується лише створенням контенту. Їхня здатність до налагодження діалогу зі своєю аудиторією, відповідати на запитання, ділитися особистими рекомендаціями та навіть надихати на конкретні дії робить їх цінними партнерами для туристичного бізнесу та органів місцевої влади [10]. Співпраця з ними може приймати різні форми – від організації ознайомчих поїздок до створення спільних проєктів, від амбасадорства до проведення таргетованих рекламних кампаній [4]. Головним принципом такої співпраці має бути автентичність та взаємна вигода, адже саме щирість є головною цінністю інфлюенсерів [5].

Спираючись на загальносвітові тенденції розвитку блогерства та впливу соціальних медіа на індустрію подорожей [1], можна окреслити кілька ймовірних етапів зростання цієї тенденції. Початок-середина 2010-х років, коли тревел-блоги тільки починали набирати популярність, міг стати першою хвилею, в рамках якої окремі ентузіасти в Чернівцях, натхненні прикладами інших міст, почали ділитися своїми враженнями від міста на перших блог-платформах та у ранніх соціальних мережах, таких як Facebook та Instagram.

Розквіт Instagram у середині-кінці 2010-х років, з акцентом на візуальний контент, міг стати другим значущим періодом [6]. З появою та стрімким зростанням TikTok на початку 2020-х років і дотепер, формат коротких відео став ключовим інструментом залучення молодшої аудиторії [8]. Крім загальних тенденцій, зростання внутрішнього туризму

в Україні, особливо після 2014 року, могло стимулювати інтерес блогерів до демонстрації привабливих українських міст [9]. Унікальність та фотогенічність Чернівців самі по собі є потужними факторами, що спонукають креативних людей ділитися красою міста зі своєю аудиторією [7].

Оцінюючи вплив локальних блогерів на туристичний імідж Чернівців, доцільно звернутися до конкретних статистичних показників. За даними аналітичної платформи 22nd Floor, у місті активно працюють понад 50 блогерів в Instagram, які мають аудиторію від 1 000 до 100 000 підписників, що свідчить про значний потенціал для охоплення цільової аудиторії [3]. До найвідоміших локальних інфлюенсерів можна віднести Олександра Заліска — блогера з Чернівецької області, який має мільйонну аудиторію та є одним із перших українських продюсерів контенту в соціальних мережах [9]. Важливу роль відіграють також локальні платформи, зокрема Instagram-акаунт @chernivtsi24, що має понад 20 000 підписників та регулярно публікує фото і відео з культурного життя міста [7]. Значний вплив має й YouTube-канал "Чернівці.С4", який налічує понад 37 000 підписників та понад 12 мільйонів переглядів відео, зосереджених на візуальній презентації міста, його історії, архітектурі та культурних подіях [8].

Крім того, в офіційній «Комплексній програмі розвитку туризму в Чернівецькій області на 2021–2023 роки» одним із ключових напрямків визначено активну співпрацю з блогерами та просування туристичних продуктів через соціальні мережі. Такий підхід розглядається як стратегічний інструмент залучення туристів як з України, так і з-за кордону [4]. Це підтверджує, що блогери в Чернівцях не лише створюють цікавий візуальний контент, а й виконують функцію комунікаційного моста між регіоном та потенційними туристами на міжнародному рівні.

Попередні результати аналізу свідчать про зростання кількості контенту, присвяченого туристичним аспектам Чернівців, серед локальних блогерів протягом останнього десятиліття, з особливим акцентом на візуальні формати в Instagram та короткі відео в TikTok [6]. Практичне значення даного дослідження полягає у наданні рекомендацій для туристичних організацій та місцевої влади щодо ефективного використання потенціалу локальних блогерів для залучення міжнародних туристів та підвищення впізнаваності Чернівців на світовому туристичному ринку [4], [10].

Очікувані висновки дослідження полягають у підтвердженні значної ролі локальних блогерів як автентичних амбасадорів міста,

здатних ефективно впливати на формування позитивного міжнародного туристичного іміджу Чернівців [5], [9].

Список використаних джерел:

- 1.Kotler, P., Bowen, J., Makens, J. (2016). *Marketing for Hospitality and Tourism*. Pearson. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.pearson.com/store/p/marketing-for-hospitality-and-tourism/P100002653991>
- 2.Hudson, S. & Thal, K. (2013). *The Impact of Social Media on the Consumer Decision Process: Implications for Tourism Marketing*. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10548408.2013.751276>
- 3.GlobalWebIndex (2022). *Influencer Marketing in the Travel Industry*. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.gwi.com/reports/influencer-marketing>
- 4.DMO Ukraine (2021). *Цифрове просування туристичних дестинацій: інструменти та кейси*. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://dmo-ukraine.travel/digital-guide>
- 5.Ткачук І. С. (2020). *Інфлюенсери як новий канал комунікації в туризмі*. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://sj.khnu.km.ua/article/view/2089>
- 6.Statista (2023). *Social media use in travel decisions – Instagram & TikTok*. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/1228176/social-media-influence-travel-decisions/>
- 7.Офіційний сайт Чернівецької міської ради – розділ «Туризм»: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://chernivtsi-city.gov.ua/tourism>
- 8.TikTok Travel Trends Report (2023). [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.tiktok.com/business/en/blog/travel-on-tiktok-trends-and-insights>
-
- 9.Ковальчук Ю. А. (2022). *Роль тревел-блогерів у формуванні іміджу туристичних міст України*. <https://visnyk.uzhnu.edu.ua/article/view/4185> —

10. UNWTO (2022). *Tourism and Social Media*. [Электронный
ресурс] - Режим доступа:
<https://www.unwto.org/tourism-and-social-media>

*Mariya Bevz,
M.A. in International Relations
University of Warsaw, Poland
m.bevz@student.uw.edu.pl*

GENETICALLY MODIFIED ORGANISMS: SECURITY CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

This piece of research aims to discover challenges and opportunities of the genetically modified organisms (GMOs), its definition and approach, applied in the European Union and in the world. Moreover, the aim of this paper is to give some recommendations for policy makers to address the identifies issues. This research is based on desk research and available literature review to initiate further interest within international relations and security studies. The actuality of this topic was defined by raising interest in the issues related to genetical modifications. For example, the resent case concerns dire wolves – an extinct species of prehistoric wolf, depicted in fantasy series, Game of Thrones, that was “resurrected” by an American company Colossal Biosciences. Genetical modifications of organisms are applied in different spheres: from agriculture to medicine. However, they also create numerous ethical and security challenges. For example, potential danger to humans and ecosystems, health problems, unexpected and uncontrolled negative outcomes, lack of legislative and ethical framework, etc.

The legislation of the European Union defines GMOs as organisms (apart from human beings) whose genetic material has been altered in a way that does not occur naturally by mating and/or natural recombination. It aims to protect human life and health, and animal health and welfare; the environment; defend consumer interests; ensure that the EU’s internal market works effectively.

Genetic modifications make it possible to make plants more resistant to diseases and viruses, resulting in increased production and lower costs. However, some modifications can also carry negative consequences, therefore

countries are concerned with food safety testing and approval. According to the WHO, it is important to consider the following factors: a) direct health effects (toxicity), b) the possibility of causing an allergic reaction (allergenicity); c) specific components considered to have nutritional or toxic properties; d) the stability of the inserted gene; e) nutritional effects associated with the genetic modification; and f) any unintended consequences that may result from the gene insertion. The WHO lists three major concerns: allergenicity - the transfer of genes from commonly allergenic organisms to non-allergenic organisms. Second, the transfer of genes from GMO foods into the cells of an organism or bacteria, should the transferred genetic material adversely affect human health. This could result in the emergence of antibiotic resistance. Third, outcrossing - the migration of genes from genetically modified plants into conventional crops or related species in the environment, as well as the mixing of crops derived from conventional seeds with genetically modified crops.

The world leader in genetically modified crops is the United States (over 70 million hectares), followed by Brazil (over 50 million hectares) and Argentina (over 30 million hectares). The leading European country is Spain, where corn dominates among genetically modified crops. The cultivation of genetically modified crops brings enormous financial benefits. The production of genetically modified crops contributes to reduced labor, production costs and waste, as well as lower prices. The use of genetic modification makes it possible to increase plant resistance to insects, diseases, herbicides, unfavourable climatic and weather conditions (such as drought). Genetic modification of domestic livestock makes it possible to change the composition of milk (e.g. produce lactose-free milk), nutritional value (proportions of fat and meat) or size. Transgenic organisms are bred not only to improve productivity. For example, genetically modified mosquitoes are being used to combat natural individuals that carry deadly diseases.

The biggest threat from GMOs is the transfer of foreign genes to traditional varieties, other plants and also to weeds. First, it is a threat to the survival of traditional species. Second, it can lead to genetic modification of a weed that will be resistant to chemical pesticides. This can create allergens, toxins, anti-nutrients that are not tested.

GMOs can also have negative effects on living organisms. Side effects of the introduction of foreign DNA can lead to the development of antibiotic resistance in pathogens that also occur in humans. Epidemiological

data from various countries indicate an increase in the incidence of allergies, antibiotic resistance, cancer, digestive diseases, an increase in endocrine and fertility disorders, immune system disorders, the causes of which may in part be attributed to the use of genetic modification of organisms.

The effects of genetically modified food on humans are not fully examined, especially in the long-term perspective. The above arguments encourage a selective approach of state regulatory policy towards genetic modification of plants and animals. The current system in the EU only to a minimal extent meets the necessary standards for the protection of society and the environment. It is reasonable to continue monitoring the negative impacts of GMO crops and breeding around the world. This should result in statutorily regulated cooperation between the state authorities, research institutes, universities, private entities and non-governmental organizations.

Transplantation of genetically modified and cloned organs carries much more far-reaching risks. For example, the introduction of human genes into an animal organ would allow to reduce the resistance of the human body to the transplanted modified organ. In transplantology, pig or primate organs have most often been chosen because they are most similar to human organs. However, this method has quite a few limitations. First of all, it takes a lot of financial investment and time to breed such an animal, whose cells would be immunologically similar to human ones. Reproducing a transgenic animal naturally does not guarantee the same human gene activity as originally. In addition, there is a chance of transmitting viral diseases that do not harm animals, but can threaten humans. Due to limited knowledge in this field, it is difficult to predict what other risks may be associated with messy effects on the human body. Also important are ethical issues, related to problems such as animal protection, human experimentation, gene transfer from one species to another, and interference with nature. Previous attempts have ended so far with the death of the patient.

To sum up, the issue of genetic modification needs an adaptation of the legal state to changes, related to technological advancement. Therefore, I propose the following recommendations for decision-makers:

- control of the organisms with transplanted genes from other species;
- legal regulation of research and practical application of genetic modification (including cloning);
- continuous updating of ethical principles for involved actors, regulation of their activities and licensing;

- prohibition of human experimentation;
- transparent and accessible information on the actors involved in genetic modification and scope of their activities.

References:

1. Academic Oxford. (n.d.). Did you know that almost all cheese is genetically modified? *Animal Frontiers*, 7(2), 9. URL: <https://academic.oup.com/af/article/7/2/9/4638837>
2. EUR-Lex. (n.d.). Genetically modified organisms (GMO). URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/genetically-modified-organisms-gmo.html>
3. ISAAA. (n.d.). Do you know where biotech crops are grown? URL: <https://www.isaaa.org/resources/infographics/doyouknowwherebiotechcropsaregrown/default.asp>
4. Jurkiewicz, A., Bujak, F. (2015). Zagrożenia zdrowotne związane z genetycznie modyfikowaną żywnością (GMF). *Medycyna Ogólna i Nauki o Zdrowiu*, 21(1), pp. 62–64. URL: <https://www.monz.pl/pdf-73553-10373?filename=10373.pdf>
5. Kajak-Siemaszko, K., Boruszewska, K., Przybylski, W. (2016). Modyfikacje genetyczne żywności pochodzenia zwierzęcego. *Żywność. Nauka. Technologia. Jakość*, 5(108), pp. 18–32. URL: https://wydawnictwo.pttz.org/wp-content/uploads/2017/02/02_Kajak.pdf
6. Lisowska, K., Chorąży, M. (2010). Genetycznie zmodyfikowane uprawy i żywność – przegląd zagrożeń. *Nauka*, 4, ss. 127–136. URL: https://informacje.pan.pl/images/czasopisma/Nauka/2010/4/16_Nauka_4-2010.pdf
7. MedicalXpress. (2023, June). Lessons learned from first genetically modified pig heart transplanted into human patient. URL: <https://medicalxpress.com/news/2023-06-lessons-genetically-pig-heart-transplanted.html>
8. National Geographic. (2022, April 13). Amerykańska firma wypuści na wolność miliardy genetycznie zmodyfikowanych komarów. URL: <https://www.national-geographic.pl/arttykul/amerykanska-firma-wypusci-na-wolnosc-miliardy-genetycznie-zmodyfikowanych-komarow-220413010512>

9. Raniszewska-Wyrwa, A. (2010). Transplantologia eksperymentalna. Ksenotransplantacje – nadzieja czy zagrożenie? Humanistyka i Przyrodoznawstwo, 16, Olsztyn.

10. ScienceAlert. (n.d.). Did dire wolves just come back from extinction? Here's the truth. URL: <https://www.sciencealert.com/did-dire-wolves-just-come-back-from-extinction-heres-the-truth>

11. Vicini, J. L. (2017). GMO crops in animal nutrition. Animal Frontiers, 7(2), 9–14. URL: <https://academic.oup.com/af/article/7/2/9/4638837>

12. World Health Organization (WHO). (n.d.). Food: Genetically modified. URL: <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/food-genetically-modified>

Беркова Оксана Петрівна
к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних
відносин бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
oksana.berkova@npp.kai.edu.ua
Зоренко Діана Олексіївна
Державний університет «Київський Авіаційний Інститут»,
8023978@stud.kai.edu.ua

ДОСЛІДЖЕННЯ СЕГМЕНТАЦІЇ ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ МІСТА КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ

Дослідження сегментації туристичного ринку міста Кам'янець-Подільський є актуальним, оскільки дає можливість глибше зрозуміти різноманітні фактори, які впливають на розвиток туристичної індустрії. Виявлення особливостей кожного сегмента допомагає адаптувати пропозицію до вимог конкретних груп, підвищити ефективність маркетингових стратегій і сприяти розвитку нових туристичних продуктів.

Метою дослідження є визначення ключових сегментів туристичного ринку міста, аналізувати їхні потреби та вподобання, а також вивчити взаємодію між учасниками ринку. На основі результатів дослідження можна розробити стратегічні рекомендації для покращення туристичних послуг, збільшення привабливості міста для різних категорій відвідувачів

Кам'янець-Подільський – місто з багатою історією, розташоване в Хмельницькій області, і є одним з двох найбільших міст області, один з головних центрів історичного регіону Поділля. Місто стало відоме завдяки фортеці, перші згадки якої з'явилися у 14 столітті. Фортеця, як і місто, неодноразово переходила під керівництво різних держав, з 1928 року – є ключовим елементом Національного історико-архітектурного заповідника “Кам'янець”, а з 2007 року увійшла (разом з усім заповідним комплексом) до переліку “Сім чудес України”. Перші мури фортеці було закладено в 11 ст., однак добудовувалася вона до 16 ст. Економічний стан міста значною мірою залежить від туризму, оскільки Кам'янець-Подільський є популярним туристичним напрямком, окрім того, місто занесене до попереднього списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Географічне сегментування ринку Кам'янця-Подільського враховує поділ міста на Кам'янець-Подільський, Новоушицький, Дунаєвецький та Чемеровецький райони. Майже через всю територію регіону з півночі на південь проходять Подільські-Товтри.

Кліматичні особливості Кам'янця-Подільського характеризуються помірно континентальним кліматом з м'якою зимою та теплим літом. Середня температура січня становить близько -4°C, а липня – близько +20°C.

Транспортна мережа міста включає автобусні маршрути, що з'єднують різні райони, а також залізничний вокзал, що забезпечує сполучення з іншими містами України. В місті немає великого аеропорту, діє лише аеропорт для малої авіації. Найближчий аеропорт з міжнародними рейсами знаходиться у місті Чернівці та закордоном у місті Сучава, Румунія. Доступність міста для туристів покращується завдяки розвитку готельно-ресторанного бізнесу (заклади розміщення включають готелі 5 та 3 зірки, хостели, апартаменти) та наявності туристичних інформаційних центрів (в Україні їх загалом 88).

Його демографічна ситуація характеризується помірною чисельністю населення (109 000), більша частина населення має вік до 44 років (62 %) Статевий розподіл у місті відносно рівномірний, з невеликою перевагою жінок. Основною групою споживачів перш за все є туристи, які відвідують місто, в 2024 році місто і насамперед фортецю, відвідало понад 191 тисяч туристів, далі це студенти, які навчаються в місті у Національному університеті імені Івана Огієнка та інших вищих закладах освіти, і їхня кількість становить 20% від загальної кількості населення (21 800), місцеві жителі, які формують основний споживчий ринок та підприємці, які ведуть бізнес у місті.

Туристичний ринок Кам'янця-Подільського, який традиційно був одним з ключових секторів економіки міста, переживає значні зміни під впливом поточних геополітичних та економічних обставин. До початку повномасштабного вторгнення росії, місто приваблювало значну кількість туристів завдяки своїй багатій історичній спадщині, зокрема Кам'янець-Подільській фортеці, та щорічним фестивалям (повітряних куль). Однак, війна суттєво вплинула на туристичний потік, викликавши значне скорочення кількості відвідувачів, особливо іноземних з таких країн як – Польща, Англія, Німеччина, Австрія, Франція, США, Нідерланди та навіть Австралії, 91% з них перебували

в місті 1-3 дні, 6% - 4-7 днів, 3% - 8 і більше днів. Внутрішній туризм, хоч і демонструє певну стійкість, не може повністю компенсувати втрати (2019 році кількість туристів становила – 450 тисяч осіб, в 2021 – 250 тисяч, в 2023 - 115 тисяч, в 2024 – 191 тисяч туристів) .

Соціально-економічне сегментування Кам'янця-Подільського відображає типову для українського регіонального міста картину. Клас споживачів розподіляється на три основні категорії. Економ-клас складає значну частину населення, для якого пріоритетом є доступність товарів та послуг, вони чутливі до цін та акцій. Середній клас, що формує основу споживчого ринку, прагне до співвідношення ціни та якості, обираючи товари та послуги з помірним цінником. Преміум-клас представлений невеликою часткою населення, переважно підприємцями та висококваліфікованими спеціалістами, які готові платити за ексклюзивні товари та послуги.

Зростає популярність онлайн-покупок, особливо серед молоді. Місцеві жителі надають перевагу продуктам харчування місцевого виробництва, а також товарам для дому та сім'ї. Туристи формують специфічний сегмент споживачів, для яких важливі сувеніри, послуги готелів та ресторанів, а також культурні та розважальні заходи. Стиль життя мешканців Кам'янця-Подільського різноманітний, відображаючи поєднання історичної спадщини та сучасних тенденцій. Активна частина населення, особливо молодь, віддає перевагу спортивному стилю життя, займаючись у тренажерних залах, на спортивних майданчиках та беручи участь у велопрогулянках. Культурно-освітні заклади міста, такі як музеї, театри та бібліотеки, приваблюють любителів мистецтва та історії. Пасивний стиль життя, характерний для старшого покоління, включає прогулянки парками, відвідування місцевих ринків та спілкування з друзями.

Відношення до нових технологій варіюється залежно від віку та освіти. Молодь активно використовує смартфони, соціальні мережі та онлайн-сервіси, тоді як старше покоління менш схильне до використання нових технологій. Не у всіх закладах міста готові примати оплати терміналом, а орієнтуються лише на готівку, кількість банкоматів та терміналів обмежена.

Таким чином, дослідження отриманих даних про Кам'янець-Подільський виявляє місто з багатим історичним та культурним потенціалом, але з певними викликами. Основною перевагою є його туристична привабливість, яка, попри тимчасові труднощі, залишається ключовим фактором розвитку. Потенціал розвитку міста полягає у диверсифікації економіки, розвитку сучасних технологій та покращенні інфраструктури. З огляду на демографічну ситуацію, важливо враховувати потреби різних вікових груп, зокрема людей з обмеженою мобільністю. Розвиток освіти та створення робочих місць для молоді сприятиме утриманню кваліфікованих кадрів у місті. Враховуючи зростаючий інтерес до екологічно чистих продуктів та послуг, місто має потенціал для розвитку відповідних бізнесів. Загалом, Кам'янець-Подільський має всі можливості для сталого розвитку, але потребує стратегічного планування та інвестицій у ключові галузі.

Список використаних джерел:

- 1.Льницька І. Туристи яких країн відвідали Кам'янець-Подільський у 2019 році. Сайт міста Кам'янця-Подільського. URL: <https://www.3849.com.ua/news/2600872/turisti-akih-kraih-vidvidali-kamanec-podilskij-u-2019-roci>.
- 2.Кам'янець-Подільський музей. Офіційний музей. URL: <http://muzeum.in.ua/>.
- 3.Туристи за період війни на Хмельниччині. День за днем. URL: <https://denzadnem.com.ua/podorozhi/143427>.
- 4.Interfax-Ukraine. Кам'янець-Подільський туристи 2021. Інтерфакс-Україна. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/770934.html>.
- 5.VisitUkraine Today. Кам'янець-Подільська фортеця: чим приваблює тисячі туристів одна з найвеличніших оборонних споруд Східної Європи?. Visit Ukraine - SERVICE PORTAL ABOUT UKRAINE 24/7. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/4954/kamianets-podilskyi-fortress-what-attracts-thousands-of-tourists-to-one-of-the-most-magnificent-defensive-structures-in-eastern-europe#istoricna-eksperimentalna-laboratoriya>

*Бицюра Юрій Васильович
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та інноваційних технологій
соціокультурної діяльності, маркетингу і економіки,
Український державний університет імені Михайла
Драгоманова, м. Київ, Україна
y.u.bitsura@npu.edu.ua*

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ У КОНТЕКСТІ НЕРАЦІОНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасні міжнародні економічні відносини формуються під впливом глобалізаційних процесів, технологічних змін, економічної нестабільності та інформаційного перевантаження. У цих умовах класичні моделі раціональної поведінки економічних агентів дедалі частіше виявляються неспроможними пояснити реальні економічні процеси. Нераціональна поведінка споживачів, яка проявляється через когнітивні упередження, емоційні реакції, вплив соціальних і культурних факторів, стає значним чинником, що визначає міжнародні економічні відносини.

Особливу актуальність ця проблема набуває у контексті глобалізації, яка не тільки розширює ринки збуту, але й створює умови для більшого впливу реклами, соціальних мереж та масової культури на поведінку споживачів. Водночас, інформаційне перевантаження та постійна доступність товарів і послуг змушують споживачів приймати рішення, які часто є ірраціональними. Це створює виклики для міжнародного бізнесу, урядів та міжнародних організацій.

Теорія нераціональної поведінки споживачів, яка розвивається на основі поведінкової економіки, є перспективним напрямком дослідження, оскільки вона враховує реальні психологічні, соціальні та культурні чинники, що впливають на прийняття рішень. Розуміння цих аспектів дозволить сформулювати нові підходи до управління міжнародними економічними відносинами, розробки маркетингових стратегій і регулювання ринкових механізмів.

Таким чином, дослідження міжнародних економічних відносин у контексті нераціональної поведінки споживачів є актуальним завданням, яке має як теоретичне, так і практичне значення для сучасної економічної науки та практики.

Метою дослідження є теоретичний аналіз та обґрунтування впливу нерациональної поведінки споживачів на міжнародні економічні відносини, а також розробка рекомендацій щодо врахування цих аспектів у регулюванні світових ринків, формуванні маркетингових стратегій та прийнятті міжнародних економічних рішень.

Класичні теорії міжнародної економіки, такі як теорія порівняльних переваг Д. Рікардо, модель Хекшера-Оліна та інші, базуються на припущенні про раціональність споживачів і виробників, які прагнуть максимізувати свою корисність або прибуток. Однак реальні економічні процеси показують, що споживачі не завжди поведуться раціонально.

Теорія нерациональної поведінки споживачів розвивається у рамках поведінкової економіки, започаткованої роботами Д. Канемана та А. Тверські, які довели, що економічні рішення часто приймаються під впливом когнітивних упереджень та емоційних факторів (Kahneman & Tversky, 1979). Крім того, дослідження Д. Лайбсона щодо гіперболічного дисконтування показали, що споживачі можуть діяти непослідовно, відкладаючи вигоди на майбутнє через схильність до миттєвих задоволень (Laibson, 1997).

Поведінкова економіка зосереджується на вивченні таких феноменів, як аверсія до втрат, надмірна самовпевненість, ефект рамки та інші прояви ірраціональності. Наприклад, концепція аверсії до втрат пояснює, чому споживачі надають більшу вагу можливим втратам, ніж можливим виграшам того ж розміру (Kahneman & Tversky, 1979). Ці аспекти необхідно враховувати у міжнародних економічних відносинах, особливо у сфері маркетингу, інвестування та регулювання ринків.

Сучасні дослідження підтверджують, що нерациональна поведінка споживачів має суттєвий вплив на міжнародну торгівлю, фінанси та інвестиції. Наприклад, роботи Р. Талера і К. Санстейна показують, що поведінкові інтервенції, такі як «підштовхування», можуть ефективно застосовуватись для зміни поведінки споживачів у міжнародних масштабах (Thaler & Sunstein, 2008).

Крім того, дослідження Б. Шварца про парадокс вибору підкреслює, що велика кількість альтернатив може не тільки збільшувати задоволення споживача, але й створювати стан тривожності та незадоволеності, що впливає на міжнародний попит на товари та послуги (Schwartz, 2004).

Поведінкова економіка пропонує інструменти для аналізу впливу нерациональної поведінки на прийняття економічних рішень у контексті глобалізації. Врахування цих аспектів є важливим для розробки

ефективних маркетингових стратегій та регулювання міжнародних ринків.

Нераціональна поведінка споживачів у міжнародних економічних відносинах формується під впливом багатьох чинників, які можна умовно поділити на соціальні, психологічні, економічні та технологічні.

Соціальні фактори включають культурні традиції, соціальні норми, престиж, груповий вплив та інформаційні каскади. Наприклад, престижні бренди можуть користуватися підвищеним попитом на міжнародних ринках незалежно від їхньої реальної корисності або якості. Ефект сноба, який відображає бажання відрізнятися від більшості, та ефект Веблена, що вказує на демонстративне споживання, є прикладами впливу соціальних чинників на міжнародні економічні відносини.

Роботи Т. Веблена демонструють, як соціальні норми та бажання показати статус можуть призводити до нераціональної поведінки споживачів на ринку розкоші (Veblen, 1899).

Психологічні чинники охоплюють когнітивні упередження, емоційний стан та вплив реклами. Одним із найважливіших аспектів є аверсія до втрат, яка призводить до того, що споживачі віддають перевагу уникненню втрат, ніж отриманню вигоди такого ж розміру.

Дослідження Д. Канемана та А. Тверські підтверджують, що люди схильні приймати ризик у ситуаціях, пов'язаних із можливістю втрати, і уникають ризику, коли йдеться про можливі вигоди (Kahneman & Tversky, 1979). Крім того, емоційний маркетинг, орієнтований на створення позитивних емоцій або, навпаки, страху втрати, активно використовується у міжнародному маркетингу.

Економічні фактори нераціональної поведінки споживачів включають інформаційне перевантаження, цінову дискримінацію та доступність кредитних ресурсів. Наприклад, надлишок інформації про товари, що пропонуються на світовому ринку, може призвести до стану «паралічу вибору», коли споживач не може ухвалити рішення через надмірну кількість альтернатив (Schwartz, 2004).

Також фінансова доступність кредитів та інші інструменти стимулювання попиту можуть спричиняти нераціональні покупки, орієнтовані на миттєве задоволення потреб, що добре пояснюється моделлю гіперболічного дисконтування (Laibson, 1997).

Сучасні технології, зокрема соціальні мережі, алгоритмічне просування контенту та персоналізована реклама, значно впливають на споживачські рішення. Платформи на зразок Facebook, Instagram та TikTok активно використовуються для формування емоційного зв'язку між

брендом та споживачем, впливаючи на їхні переваги через механізми соціального схвалення та інформаційного каскаду.

Технологічний вплив також включає використання великих даних для аналізу поведінки споживачів та створення маркетингових стратегій, орієнтованих на маніпулювання рішеннями користувачів. Це особливо актуально в міжнародному маркетингу, де компанії прагнуть оптимізувати свою діяльність за рахунок розуміння особливостей поведінки споживачів у різних країнах.

Нераціональна поведінка споживачів суттєво впливає на динаміку міжнародних економічних відносин, зокрема на міжнародну торгівлю, інвестиції та фінансові ринки:

- Міжнародна торгівля. Нераціональна поведінка споживачів впливає на структуру попиту на міжнародних ринках. Наприклад, брендовий маркетинг та культурні особливості можуть створювати необґрунтовано високий попит на певні продукти. У цьому контексті важливим є феномен демонстративного споживання, коли споживачі обирають товари не за їхньою функціональністю, а за престижем (Veblen, 1899).

- Міжнародні інвестиції. Інвестиційні рішення також піддаються впливу нераціональної поведінки. Наприклад, інвестори можуть проявляти надмірний оптимізм або песимізм, що веде до спекулятивних бульбашок або невиправданих розпродажів на фінансових ринках.

- Фінансові ринки. Нераціональна поведінка учасників фінансових ринків сприяє формуванню цінових аномалій та нестабільності. Концепція аверсії до втрат пояснює, чому інвестори часто тримають збиткові активи надто довго або продають прибуткові активи надто рано.

- Маркетингові стратегії. Поведінкові підходи активно використовуються у маркетингових стратегіях. Наприклад, застосування методів нейромаркетингу, спрямованих на створення емоційного зв'язку з брендом, сприяє формуванню лояльності серед споживачів.

Адаптація міжнародних економічних стратегій до нераціональної поведінки споживачів вимагає від компаній та державних установ урахування психологічних, соціальних та культурних особливостей споживачів у різних країнах. Врахування нераціональної поведінки споживачів дозволяє розробляти ефективні маркетингові стратегії, підвищувати рівень продажів та досягати лояльності клієнтів.

Сучасні компанії використовують поведінкові моделі для оптимізації своїх маркетингових стратегій. Зокрема, широко застосовуються техніки нейромаркетингу, що орієнтовані на формування

емоційного зв'язку між брендом та споживачем. Наприклад, створення брендovих історій або використання візуальних елементів, які викликають позитивні емоції, значно підвищує ефективність рекламних кампаній (Cialdini & Goldstein, 2004).

Іншим прикладом адаптації маркетингових стратегій є використання цінових психологічних прийомів, таких як ефект якірного сприйняття або ефект рамки. Компанії часто маніпулюють способом подачі інформації про ціни або властивості продукту, що дозволяє впливати на вибір споживача, не змінюючи реальних характеристик товару.

На державному рівні адаптація економічних стратегій також враховує нераціональну поведінку споживачів. Наприклад, концепція «підштовхування», розроблена Р. Талером і К. Санстейном, застосовується для зміни поведінки споживачів через створення архітектури вибору. Це особливо важливо для стимулювання раціональної поведінки у сферах екології, охорони здоров'я та фінансової грамотності (Thaler & Sunstein, 2008).

Крім того, уряди різних країн розробляють програми для підвищення рівня фінансової грамотності населення, що дозволяє зменшити вплив когнітивних упереджень на прийняття рішень. Це особливо актуально в умовах фінансових криз та економічної нестабільності.

Міжнародні компанії змушені адаптувати свої стратегії відповідно до специфіки поведінки споживачів у різних країнах. Наприклад, у країнах з високим рівнем невизначеності люди більш схильні до ризик-унікнення, тому компанії можуть застосовувати стратегії, спрямовані на створення відчуття безпеки та стабільності.

Також важливим аспектом є глобалізація, яка сприяє формуванню єдиних споживчих стандартів, але водночас викликає певний опір з боку культурно специфічних груп споживачів. Це вимагає від міжнародних компаній створення продуктів та послуг, що поєднують глобальні стандарти з локальними особливостями.

Проведене дослідження показує, що нераціональна поведінка споживачів суттєво впливає на міжнародні економічні відносини, зокрема на міжнародну торгівлю, інвестиції та фінансові ринки. Основні фактори, які визначають таку поведінку, включають соціальні, психологічні, економічні та технологічні аспекти.

Аналіз зарубіжного досвіду показує, що компанії та уряди все частіше використовують поведінкові моделі для підвищення ефективності

маркетингових стратегій та формування раціональної поведінки споживачів. Методології на кшталт нейромаркетингу, концепції підштовхування та когнітивного моделювання застосовуються як на рівні комерційних організацій, так і в державній політиці.

Однак, залишається низка нерозв'язаних проблем, таких як ефективне виявлення та запобігання негативним аспектам нераціональної поведінки споживачів. Недостатньо вивчені питання інтеграції поведінкових підходів у міжнародну економічну політику та розробка методів їх адаптації до різних культурних контекстів. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку методології, яка враховує специфіку різних країн та регіонів. Крім того, важливо створити інтегровані моделі поведінки споживачів, що поєднують психологічні, соціальні та економічні аспекти.

Список використаних джерел:

1. Cialdini, R. B., & Goldstein, N. J. (2004). Social influence: Compliance and conformity. *Annual Review of Psychology*, 55(1), 591–621. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.090902.142015>
2. Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*, 47(2), 263–291. <https://doi.org/10.2307/1914185>
3. Laibson, D. (1997). Golden eggs and hyperbolic discounting. *The Quarterly Journal of Economics*, 112(2), 443–478. <https://doi.org/10.1162/003355397555253>
4. Schwartz B. (2004). *The paradox of choice: Why more is less*. New York: Ecco.
5. Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2008). *Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness*. Yale University Press.
6. Veblen, T. (1899). *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*. Macmillan.

Власко Єлизавета Ігорівна
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
yelyzavetavlasco@gmail.com
Прокон'єва Аліна Анатоліївна
к.е.н, доцент
кафедри міжнародних економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ВПЛИВ НОВИХ АЛЬЯНСІВ НА СВІТОВИЙ ПОРЯДОК: G7 ПРОТИ БРІКС

Актуальність дослідження зумовлена фундаментальними змінами в глобальному геополітичному ландшафті, що характеризується поступовим зміщенням багатополярності та виникненням нових центрів сили. В останнє десятиліття спостерігається трансформація міжнародного порядку, де традиційне панування західних держав, представлене об'єднанням G7, зустрічає зростаючий виклик з боку групи БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південна Африка) та її розширеного формату БРІКС+. Ці два блоки представляють різні бачення світового розвитку та прагнуть розширити свій вплив на формування глобального порядку. Протистояння між ними відображає фундаментальну геополітичну реконфігурацію, що характеризується переходом від однополярного світу до багатополярного, де різні центри сили намагаються просувати власні моделі міжнародного співробітництва. Особливої актуальності дослідження набуває в контексті геополітичних напружень після 2022 року, коли протистояння між цими альянсами загострилося на тлі глобальних криз та війни в Україні. Зростання економічного та політичного впливу БРІКС, спроби реформування міжнародних фінансових інститутів та пошук альтернативних систем міжнародних розрахунків створюють нову реальність, що потребує комплексного аналізу та переосмислення.

Мета та завдання дослідження полягає у визначенні характеру та наслідків конкуренції між G7 та БРІКС для формування нового світового порядку. Завданнями дослідження є: аналіз інституційного розвитку та розширення впливу обох альянсів; порівняння економічних, військових та політичних потенціалів країн-учасниць; оцінка конкуруючих моделей глобального управління, що пропонуються даними об'єднаннями; визначення основних сфер конкуренції та співробітництва між G7 та

БРІКС; прогнозування можливих сценаріїв трансформації світового порядку під впливом протистояння цих альянсів.

Методологія дослідження базується на комплексному використанні системного та компаративного підходів, що дозволяють розглянути G7 та БРІКС як складні міжнародні інституції з власними інтересами, цінностями та механізмами впливу. Дослідження спирається на аналіз офіційних документів обох об'єднань, статистичних даних щодо економічного розвитку країн-учасниць, експертних оцінок та аналітичних матеріалів провідних дослідницьких центрів. Особлива увага приділяється методам порівняльного аналізу економічних показників, політичних інтересів та стратегічних цілей країн, що входять до G7 та БРІКС, а також контент-аналізу спільних заяв та декларацій за результатами самітів цих об'єднань.

Результати та обговорення дослідження. G7 історично сформувався як об'єднання найрозвиненіших економік західного світу, що поділяють спільні демократичні цінності, принципи ринкової економіки та ліберального міжнародного порядку. На сучасному етапі до G7 входять США, Канада, Велика Британія, Франція, Німеччина, Італія та Японія. Незважаючи на відсутність формального статуту та постійних інституцій, G7 залишається впливовим форумом координації політики з глобальних економічних, безпекових та екологічних питань. Колективний економічний потенціал G7 становить близько 45% світового ВВП, що дозволяє цьому об'єднанню активно впливати на міжнародну фінансову архітектуру, глобальні стандарти та правила міжнародної торгівлі. Але охоплює лише 10% населення світу [9, 10, 12, 14].

Натомість БРІКС виник як альтернативне об'єднання великих економік, що розвиваються, які прагнуть більшого представництва у глобальних інституціях управління. Спочатку до групи входили Бразилія, росія, Індія та Китай (БРІК), згодом долучилася Південна Африка (2010). У 2024 році склад БРІКС розширився за рахунок Єгипту, Ірану, Об'єднаних Арабських Еміратів, Саудівської Аравії та Ефіопії, а декілька інших країн висловили бажання приєднатися до цього об'єднання. Країни БРІКС представляють понад 40% населення світу та майже 25% світового ВВП з тенденцією до зростання цієї частки. Ключовою особливістю БРІКС є прагнення до створення багатопольярного світового порядку, де голос країн, що розвиваються, буде враховано в процесі прийняття глобальних рішень [2, 3, 5, 14, 15].

Порівняльний аналіз економічного потенціалу демонструє поступову зміну балансу сил, якщо у 2000 році частка G7 у світовому

ВВП становила близько 65%, то до 2025 року вона скоротилася до 45%, тоді як частка БРІКС зросла з 8% до 25% [10, 12, 13].

Аналіз економічного потенціалу обох об'єднань демонструє важливі тенденції. Хоча G7 зберігає перевагу в абсолютних показниках ВВП, динаміка економічного зростання явно на користь БРІКС. Зокрема, Китай та Індія демонструють стабільно високі темпи економічного розвитку, що дозволяє їм поступово скорочувати розрив з розвиненими країнами. При цьому прогнози показують, що до 2030 року сукупний ВВП країн БРІКС може перевищити відповідний показник G7, особливо з урахуванням нових членів. Паралельно із зростанням економічної потужності країни БРІКС активно нарощують свій вплив у міжнародних інституціях, проводять політику диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків та розширюють використання національних валют у взаємній торгівлі [13].

В інституційному аспекті G7 та БРІКС представляють різні моделі глобального управління. G7 традиційно підтримує існуючу ліберальну міжнародну систему, що базується на правилах, встановлених після Другої світової війни під керівництвом Заходу. Цей альянс вважає демократичні цінності, права людини та вільну ринкову економіку універсальними принципами, що мають бути основою глобального порядку. Натомість БРІКС просуває ідею більш інклюзивного світового порядку, де різні політичні системи та моделі розвитку можуть співіснувати без нав'язування певних стандартів. Країни БРІКС наголошують на принципах суверенітету, невтручання у внутрішні справи та взаємовигідного співробітництва без політичних умов. Хоча не всі учасники альянсу дотримуються цих принципів. Наприклад, факт вторгнення росії в Україну, є повною протилежністю заявлених принципів [1].

У фінансовій сфері конкуренція між G7 та БРІКС проявляється у створенні альтернативних міжнародних фінансових інституцій. У відповідь на домінування Світового банку та МВФ, де країни G7 мають значний вплив, БРІКС заснував Новий банк розвитку та Пул умовних валютних резервів. Ці інституції покликані надати країнам, що розвиваються, альтернативні джерела фінансування інфраструктурних проєктів та підтримки у випадку фінансових криз. Крім того, БРІКС активно просуває ідею дедоларизації міжнародної торгівлі та створення альтернативної системи міжнародних розрахунків, що не залежить від контрольованої Заходом системи SWIFT [10, 11, 15].

У сфері безпеки спостерігається зростання напруженості між країнами G7 та окремими членами БРІКС, особливо Китаєм та Росією. Протистояння набуває форми конкуренції у військово-технологічній сфері, формуванні регіональних безпекових альянсів та гібридних конфліктів. БРІКС не є військовим блоком, і між його членами існують певні розбіжності в питаннях безпеки. Наприклад, Індія зберігає напружені відносини з Китаєм і розвиває стратегічне партнерство з США, що демонструє складність геополітичної динаміки всередині БРІКС [4, 7].

У технологічній сфері формується нова лінія розмежування, де країни G7 намагаються зберегти своє домінування у високотехнологічних галузях, тоді як Китай, як провідний член БРІКС, активно інвестує в інновації та прагне досягти технологічної незалежності. Це протистояння найбільш яскраво проявляється у розвитку 5G-технологій, штучного інтелекту, квантових обчислень та напівпровідникової промисловості. Запроваджені США та іншими країнами G7 обмеження на трансфер технологій Китаю свідчать про усвідомлення стратегічної важливості технологічного лідерства для збереження глобального впливу [6, 16, 17].

Геополітичні стратегії обох блоків демонструють посилення конкуренції за вплив у ключових регіонах світу. G7 зосереджує зусилля на зміцненні трансатлантичних зв'язків та протидії зростанню впливу Китаю та Росії, зокрема через ініціативи на кшталт "Партнерства для глобальної інфраструктури та інвестицій". Країни БРІКС просувають концепцію "Глобального Півдня" та зміцнюють співпрацю з країнами Африки, Латинської Америки та Південно-Східної Азії на основі економічної взаємовигоди без політичних умов. Ця конкуренція особливо помітна в Африці, де традиційний вплив західних держав стикається з активною економічною та політичною присутністю Китаю, Росії та Індії [1, 3].

Висновки. Конкуренція між G7 та БРІКС є відображенням фундаментальної трансформації світового порядку, що характеризується поступовим переходом від західноцентричної системи до більш багатополлярної. Проведений аналіз дозволяє зробити кілька ключових висновків. По-перше, економічний центр ваги світової економіки поступово зміщується у бік країн БРІКС, особливо Китаю та Індії, що створює передумови для перерозподілу впливу у глобальних інституціях управління. По-друге, БРІКС трансформується з неформального об'єднання у більш інституціоналізований альянс з розширеним складом учасників, що підвищує його потенціал як альтернативного центру глобального впливу. По-третє, конкуренція між G7 та БРІКС має

комплексний характер і охоплює економічну, фінансову, технологічну, безпекову та нормативну сфери [4].

Перспективи подальшого розвитку цього протистояння залежатимуть від кількох чинників: здатності G7 консолідувати західний світ під своїм лідерством, успішності економічних та інституційних реформ у країнах БРІКС, динаміки внутрішньополітичних процесів у ключових державах обох альянсів, а також від того, наскільки ефективно міжнародна спільнота зможе вирішувати глобальні проблеми, що потребують колективних дій (зміна клімату, пандемії, тероризм). Дослідження впливу цього протистояння на світовий порядок дозволяє краще зрозуміти тенденції розвитку міжнародних відносин у найближчому майбутньому та визначити потенційні сценарії геополітичної динаміки. У подальших дослідженнях варто зосередитися на аналізі потенційних сценаріїв еволюції світового порядку під впливом конкуренції G7 та БРІКС, а також на пошуку механізмів конструктивної взаємодії між цими альянсами у вирішенні глобальних проблем.

Список використаних джерел:

1. Atlantic Council. (2023). *G7 vs. BRICS: Competing Visions for a Multipolar World*. <https://www.atlanticcouncil.org/>
2. BRICS. (2023). *Joint Statement of the XV BRICS Summit*. <http://www.brics.utoronto.ca/>
3. Brookings Institution. (2023). *Global Influence Trends*. <https://www.brookings.edu/>
4. Carnegie Endowment for International Peace. (2023). *The China-India Border Dispute: Origins and Implications*. <https://carnegieendowment.org/>
5. Chatham House. (2024). *BRICS Expansion: Implications for Global Governance*. <https://www.chathamhouse.org/>
6. Congressional Research Service. (2023). *U.S.-China Strategic Competition in Technology*. <https://crsreports.congress.gov/>
7. Council on Foreign Relations. (2023). *U.S.-India Strategic Partnership*. <https://www.cfr.org/>
8. European Commission. (2023). *EU-China Strategic Outlook*. <https://ec.europa.eu/>
9. G7 Information Centre. (2023). *What is the G7? University of Toronto. G7 Information Centre*

10. IMF. (2023). *World Economic Outlook Database*. International Monetary Fund. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/October>
11. New Development Bank. (2023). *Annual Report 2023*. <https://www.ndb.int/>
12. OECD. (2023). *Economic Outlook*. <https://www.oecd.org/>
13. PWC. (2023). *The World in 2050: How the Global Economic Order Will Change*. PricewaterhouseCoopers. <https://www.pwc.com/>
14. United Nations. (2023). *World Population Prospects*. UN Department of Economic and Social Affairs. <https://population.un.org/>
15. World Bank. (2024). *World Development Indicators*. <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>
16. World Economic Forum. (2023). *Global Competitiveness Report*. <https://www.weforum.org/>
17. WTO. (2023). *Global Trade Report*. <https://www.wto.org/>

Світлана Ганзюк,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та обліку,
Перов Олександр,
здобувач бакалаврського рівня ВО зі спеціальності D2
Дніпровський державний технічний університет
svetlanaganzyuk@gmail.com

КІБЕРБЕЗПЕКА В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Зі стрімким розвитком цифрової економіки у світі зростають і обсяги кіберзлочинності. У звіті Cybersecurity Ventures зазначено, що «якщо розглядати цифрове шахрайство як, наприклад, окрему країну, то із завданою шкодою в 6 трлн доларів у 2021 році це була б країна з третьою найпотужнішою економікою у всьому світі після США та Китаю». За прогнозами експертів у найближчому майбутньому кіберзлочинність коштуватиме економіці світу до 10,5 трлн доларів щорічно [1].

Кібератаки сьогодні стали більш складними та багатокомпонентними, більш цілеспрямованими через те, що у злочинців з'явилися способи масового переслідування конкретних жертв. В результаті масштаби та рівень таких атак значно зросли. Водночас, з'явилися і нові типи загроз, зокрема:

- рансомвари - тип шкідливої програми, яку злочинці встановлюють на комп'ютерах жертв-користувачів; програми, які вимагають викупу;

- фішинг - вид шахрайства, головною метою якого є виманювання у довірливих або неуважних користувачів інтернет-мережі персональних даних клієнтів онлайн- аукціонів, сервісів із переказу або обміну валюти, інтернет-магазинів та ін.;

- соціальна інженерія, вішинг (телефонне шахрайство) та ін

Розуміння важливості інформаційної безпеки та впровадження відповідних заходів є ключовими факторами у боротьбі з кіберзагрозами та забезпеченні стабільної роботи організацій. Регулярне оновлення підходів до кіберзахисту, адаптація до нових викликів і співпраця між компаніями для обміну досвідом та інформацією можуть створити більш надійний та захищений цифровий простір для всіх учасників.

Для України питання кібербезпеки має критичне значення не лише у фінансовому, але й у національному контексті. З початком російської збройної агресії активні бойові дії розгорнулися також і в кіберпросторі. Це підкреслює потребу розуміння сучасних тенденцій і ризиків у сфері кіберзахисту, які стосуються як приватних осіб, так і бізнесу. Враховуючи ці виклики, важливо інвестувати в посилення цифрового захисту, підвищення обізнаності громадян і бізнесу, а також у сучасний розвиток технологій, які забезпечують стійкість і захист від деяких атак [2].

Концепція нульової довіри базується на принципі, що всі користувачі та пристрої в системі спочатку сприймаються як виявлена загроза. Це означає, що доступ до ресурсів надається лише після перевірки та підтвердження прав користувача. Такий підхід забезпечує постійний контроль доступів, незалежно від того, чи знаходиться користувач у внутрішній мережі, чи за її межами.

Одним із прикладів реалізації цієї моделі є впровадження багатофакторної аутентифікації (MFA) у різних сервісах. Для отримання доступу до системи користувач повинен не лише ввести пароль, а й додати додаткове підтвердження своєї особи, наприклад, через код, отриманий SMS-повідомленням, електронною поштою або через спеціальний додаток. Така багаторівнева перевірка значно ускладнює можливість несанкціонованого доступу до даних.

Ця модель стає критично важливою для організацій, які прагнуть забезпечити рівень захисту своїх даних та безпечно функціонувати в максимальних умовах сучасного цифрового середовища. Враховуючи

зростання кіберзагрози, підхід «нульової довіри» стає стандартом у сфері інформаційної безпеки.

Технологія змішаної реальності (Mixed Reality, XR або MR), за оцінкою видання The Economist, стала одним із головних трендів 2023 року. Суть цієї концепції складається з об'єднанні реальних та віртуальних об'єктів, що дозволяє їм взаємодіяти в єдиному просторі. Наприклад, у змішаній реальності можна грати в настільний теніс, використовуючи справжні ракетки, тоді як м'яч є віртуальним, створеним за допомогою комп'ютерних технологій. Ця технологія є елементом концепції метавсесвіту — багатовимірного віртуального середовища, в межах якого користувач може спілкуватися, працювати, навчатися чи розширюватися за допомогою своїх так званих цифрових аватарів. Аналітики з Gartner передбачають, що до 2026 року чверть населення планети щодня проводитиме хоча б одну годину в метавсесвіті для виконання різноманітних завдань, таких як робота, покупки, навчання, соціальні комунікації або розваги [3].

Щодо бізнесу, прогнозується, що до 2027 року 40% великих компаній інтегрують використання цифрових досягнень у свої процеси, що дозволить їм підвищити прибутковість від проєктів, побудованих на базі метавсесвіту. Такий підхід стане ключовим інструментом для оптимізації бізнес-процесів і створення нових можливостей для взаємодії з клієнтами у віртуальних середовищах.

Фізичні SIM-карти, до яких користувачі звикли з моменту появи мобільного зв'язку, можуть незабаром стати історією. На зміну їм прийде технологія e-SIM, яка замість використання фізичного чипа пропонує цифровий код, який можна легко перенести з одного пристрою на інший. Хоча ця технологія з'явилася ще в 2017 році, саме рішення Apple випустити iPhone без традиційної SIM-карти суттєво прискорити перехід мільйонів користувачів на e-SIM.

Ще інноваційним у сфері технологій може стати використання ключів доступу як альтернативи традиційним паролем. Вже зростає кількість онлайн-сервісів, що впроваджують цю технологію, яка замість введення пароля використовує спеціальний токен. Такий токен зберігається на смартфоні чи комп'ютері та захищений біометричними даними, наприклад, відбитком пальця чи розпізнаванням обличчя. Це рішення знижує ризики кіберзагрози, крім того, для кожної програми генерується унікальний ключ доступу, що унеможливило використання одного й того пароля для кількох облікових записів. Більше того, технологія passkeys ефективно протидіє фішинговим атакам.

Компанії в усьому світі доходять розуміння, що сьогодні кібербезпека є питанням не лише IT-відділу. Усвідомлення загроз та вміння ефективно їм протидіяти стають важливою частиною посадових інструкцій для всіх сучасних працівників. Адже саме методи соціальної інженерії частіше за всіх використовують зловмисники, щоб через довірливість чи необачність працівника «зламати» компанію. Формування культури обізнаності про кібербезпеку та наслідки кібератак має бути важливим елементом бізнес-стратегії сучасної організації. Аналогічно це працює і на рівні самої держави. Кожен українець має володіти базовими навичками цифрової безпеки для перемоги в кібервійні, зокрема, з росією [4].

Список використаних джерел:

1. 2024 Report on the State of the Cybersecurity in the Union <https://www.enisa.europa.eu/publications/2024-report-on-the-state-of-the-cybersecurity-in-the-union>
2. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни. Травень 2024 року: Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://surl.li/gsprej>
3. Мосумова А. К., Селезньова Г. О., Гагарінов О. В. Цифровізація бізнесу: міжнародний досвід. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2024. Том 9. № 2. С. 323 – 328.
4. Цифрова трансформація у сфері фінансів : навчальний посібник / С.М. Ганзюк. Кам'янське : ДДТУ, 2025. 169 с.

*Наталія Грущинська,
доктор економічних наук, професор,
Професор кафедри міжнародних економічних відносин, бізнесу і
туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
Nataliia.hrushchynska@npp.kai.edu.ua*

РЕСУРСНА КОНКУРЕНЦІЯ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

У сучасному світі природні ресурси, особливо критичні мінерали, стають стратегічними активами, що починають визначати економічну та політичну могутність держав. Історично конкуренція за ресурси була рушієм колоніальних завоювань та воєн, у XX столітті контроль над нафтою та газом визначав геополітичний ландшафт[1]. Ресурсна конкуренція у XXI столітті характеризується зростанням попиту на критичні мінерали: літій, кобальт, мідь, рідкоземельні елементи тощо. Їхня обмежена кількість, зростаючий попит і геополітична концентрація породжують нові форми економічного суперництва, партнерств і конфліктів.

Сучасна ресурсна конкуренція проявляється у змаганні за контроль над родовищами критичних мінералів, інвестиціях у видобуток та переробку, формуванні стратегічних альянсів для забезпечення стабільних поставок, використанні ресурсів як інструменту зовнішньої політики.

У XXI столітті процес перерозподілу ресурсів особливо активізувався через зростання значення критично важливих мінералів для технологій, енергетики та безпеки[2]. Для прикладу, Китай перетворив свою ресурсну перевагу на геоекономічний інструмент, впливаючи на доступ інших країн до технологічного розвитку. Китай здійснює контроль за 60–70% світового виробництва рідкоземельних елементів, таких як літій, кобальт, графіт, нікель (необхідність яких зростає для виробництва смартфонів, електрокарів, ВПК). Частина країн Латинської Америки (Чилі, Аргентина, Болівія) володіють понад 50% світових запасів літію і, відповідно, дані країни стають центрами тяжіння для інвестицій, технологій та політичного діалогу, зокрема з Китаєм, ЄС, США (таблиця 1).

Таблиця 1.

Інформація щодо особливостей ресурсної конкуренції США, ЄС,
Китаю

	США	ЄС	Китай
Доступ до власних ресурсів	Обмежений, імпорту (кобальт, рідкоземельні)	Обмежений	Власні запаси + контроль за переробкою
Головні імпортні ресурси	Рідкоземельні елементи, літій, кобальт, графіт	Літій, нікель, кобальт, фосфати	Нікель, літій (для імпорту з Лат. Америки/Африки)
Основні постачальники	ДР Конго, Чилі, Китай, Канада	Китай, Бразилія, ПАР, росія, Казахстан	ДР Конго, Австралія, Аргентина
Підтримка своїх компаній	Прямі субсидії, податкові пільги	Гранти, пільгове кредитування	Державні кредити, пільги, злиття, контролювання ринку
Ресурсна дипломатія	Угода з Африкою, Лат. Америкою, Австралією	Глобальні партнерства (Global Gateway)	Потужна присутність у Африці, Лат. Америці, Азії
Ціль до 2030 року	Повна локалізація батарей і мінералів у США	65% імпорту — не з однієї країни	Зберегти і посилити глобальну домінацію

Джерело: [3], [4].

Китай має найбільшу системну перевагу: і в ресурсах, і в обробці, і в політичному контролі. США активно будують ресурсну автономію, ЄС відстає через відсутність власних ресурсів, але компенсує м'якою силою та альянсами.

Ресурсна конкуренція трансформує міжнародні економічні відносини шляхом перерозподілу економічної потужності між державами, зміни торговельних потоків та інвестиційних стратегій, створює посилення ролі держав у регулюванні економіки, що, в свою чергу, може сприяти зростанню геоекономічної напруги та конфліктів.

У майбутньому ресурсна конкуренція може загостритися через зростаючий попит на ресурси для технологій та енергетики, обмеженість доступних ресурсів та екологічні обмеження. Водночас, розвиток альтернативних технологій, перехід до циркулярної економіки та міжнародне співробітництво можуть пом'якшити її негативні наслідки.

Список використаних джерел:

1.Дипломатія. Навчальний посібник/ Корольчук Л.В., Баула О.В., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Кравчук П.Я., Лютак О.М., Савош Л.В., Урбан О.А. Луцьк: ПП «Волинська друкарня» 2024, 340 с.

2.Koptiev O.S. Public diplomacy as a technology of the foreign policy of Ukraine. International and Political Studies. October 2023 DOI:10.18524/2707-5206.2023.36.288707

3.International Energy Agency (IEA) URL: <https://www.iea.org/>

4.US Geological Survey (USGS) URL:<https://www.usgs.gov/>

дисциплінарної відповідальності судді. Публічне право № 3 (51). С. 37-45.

Гурленко Анна

Здобувачка вищої освіти

Кафедра міжнародних економічних відносин, бізнесу та туризму, Державний університет «Київський авіаційний інститут»

e-mail: hyrlenko333@gmail.com

Мархонос Світлана Миколаївна,

к.геогр.н., доцент

Кафедра міжнародних економічних відносин, бізнесу та туризму,

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

e-mail: markhonos_sm@ukr.net

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ НІМЕЧЧИНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ

Готельний сектор є ключовою складовою туристичної сфери, оскільки забезпечує туристам місця для тимчасового проживання. Його розвиток безпосередньо впливає на конкурентоспроможність країни, яка прагне залучити більше туристів та збільшити прибутки від туризму

Готельна індустрія Німеччини пройшла значну еволюцію від ранніх форм розміщення до сучасних масштабних готельних мереж. Об'єднання Західної та Східної Німеччини у 1990 році стало важливим стимулом для розвитку туризму та готельного бізнесу, що дало змогу країні вирівняти стандарти якості послуг і залучити більше туристів. Навіть після світової економічної кризи 2008 року, Німеччина зберегла і посилила свої позиції в туристичному секторі. Завдяки активному розвитку інфраструктури, високій якості послуг та численним туристичним можливостям, Німеччина стала однією з найпопулярніших туристичних країн Європи.

Сучасний готельний бізнес є однією з найбільш динамічних галузей світової економіки. Готельна індустрія складає основну частину туристичної сфери з точки зору обсягу матеріальних і фінансових ресурсів, чисельності зайнятих працівників і доходів у туризмі Німеччини. Готельний сервіс включає широкий спектр послуг для мандрівників і є ключовим фактором, що впливає на розвиток туризму в країні. Туристичні послуги, зокрема готельне обслуговування, відносяться до соціально-культурної сфери, ґрунтуючись на принципах сучасної гостинності, що підвищує їх значення для розвитку туризму та вимагає якісної підготовки кадрів для туристичного та готельного обслуговування Німеччини.

Незважаючи на те, що ринок інвестицій у нерухомість Німеччини в цілому продовжує обтяжуватися зміною середовища процентних ставок, останнім часом настрої знову покращилися, особливо в готельному сегменті. Згідно з підрахунками Union Investment та bulwiengesa, обсяг ринку готелів, важливих для інституційних інвесторів, дещо зріс у 2023 році, незважаючи на несприятливі ознаки: на кінець 2023 року він становив близько 62,0 мільярдів євро, приблизно на 0,6% вище показника попереднього року - 61,6 млрд євро (рис. 1.).

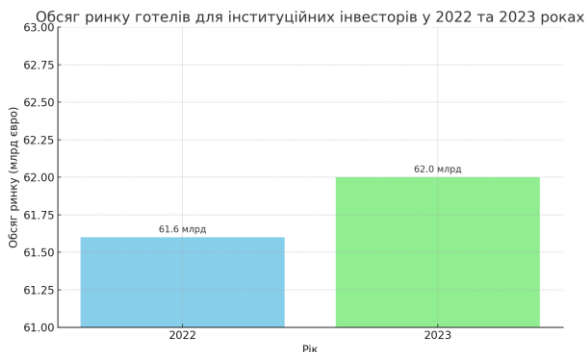

Рис.1. Обсяг ринку готелів для інституційних інвесторів у 2022 та 2023 роках.

Побудовано автором за даними [1]

Починаючи з 2018 року, кількість готелів поступово збільшувалася, досягнувши піку у 2019 році, коли їх кількість становила 46000. Однак, у 2020-2021 роках відбулося суттєве скорочення, що можна пояснити пандемією COVID-19, яка призвела до зниження туристичних потоків та закриття деяких закладів. У 2022-2023 роках спостерігається поступове відновлення, що свідчить про адаптацію готельного бізнесу до нових умов (рис. 2.).

Рис.2. Динаміка кількості готелів з 2018-2023рр.

Побудовано автором за [3]

Регіональний розподіл готелів відіграє важливу роль у розвитку туризму. На рис.3 представлено кількість готелів по регіонах Німеччини. Лідером за кількістю готелів є Баварія, де налічується 7200 готелів. Це обумовлено значною популярністю регіону серед туристів, адже Баварія має численні історичні пам'ятки та природні краєвиди. Іншими важливими регіонами є Північний Рейн-Вестфалія (6000 готелів) та Баден-Вюртемберг (5400 готелів). Найменша кількість готелів спостерігається в Берліні (2500), хоча місто є одним із найбільш туристично привабливих через свою культурну та історичну спадщину (рис.3.).

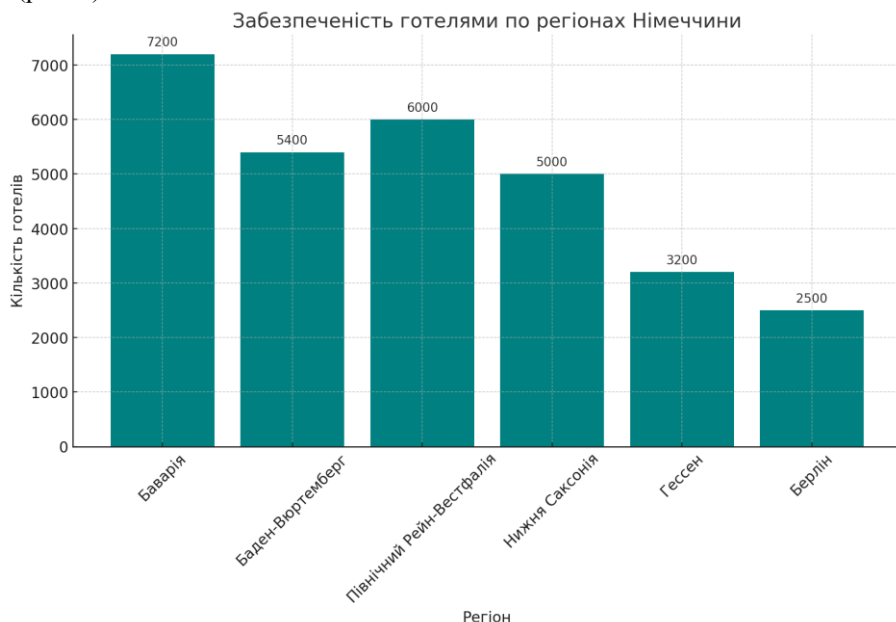

Рис. 3. Регіональна забезпеченість готелями в Німеччині

Побудовано автором за даними [3]

У готельному господарстві Німеччини представлені різні типи та класи готелів. Найбільш поширеними є готелі середнього класу (3 зірки), які складають близько 40% загальної кількості. Це пояснюється тим, що такі готелі надають прийнятний рівень комфорту за доступною ціною, що робить їх популярними серед більшості туристів. На другому місці – готелі високого класу (4 та 5 зірок), що займають близько 30%. Вони приваблюють бізнесменів та туристів, які цінують високий рівень обслуговування. Решта 30% належать бюджетним готелям та хостелам, що забезпечують мінімальний рівень комфорту за невисокою ціною.

Готельний бізнес обслуговує різні категорії відвідувачів, серед яких туристи, бізнесмени та учасники конференцій. Туристи становлять найбільшу частку гостей – близько 60%, що обумовлено розвинутою туристичною інфраструктурою. Бізнесмени та учасники конференцій складають близько 30%, оскільки в країні проводяться численні міжнародні заходи та бізнес-форуми. Решта 10% належать до внутрішніх мандрівників, які здійснюють короткі поїздки.

Доходи від діяльності готелів у 2024 році зросли на 15% порівняно з 2021 роком (рис.4.). Це зростання стало основним фактором, який припинив процес відновлення туристичного потоку, що почався після пандемії COVID-19, та стимулював значне підвищення попиту на готельні послуги. Відновлення туристичної галузі сприяло покращенню інфраструктури, підвищенню якості сервісу та збільшенню середнього рівня заповнюваності номерів, що позитивно позначилося на доходах готельного сектору. Така динаміка вказує на зростання довіри до внутрішнього та зовнішнього туризму, що також підтримується низкою заходів зі стимулювання туристичної галузі, таких як організація спеціальних турів, розвиток культурно-розважальних програм і поліпшення доступу до туристичних об'єктів. Це сприяє зміцненню готельного сектору як одного з ключових елементів національної економіки.

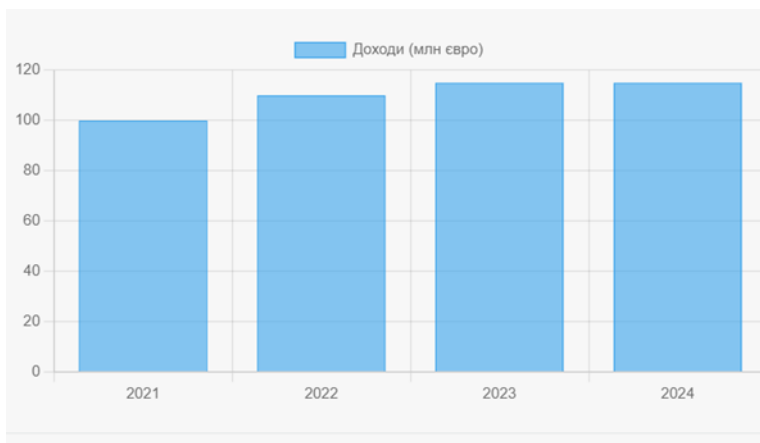

Рис.4. Доходи від діяльності готелів 2021-2024

Примітка. Побудовано автором за даними [2]

Інвестиції в готельне господарство є важливим чинником розвитку. Останні роки Німеччина залучає значні обсяги іноземних інвестицій для будівництва нових готелів та модернізації існуючих об'єктів. Інвестори зосереджують свою увагу на великих містах та туристичних регіонах, таких як Баварія та Берлін. Це обумовлено високим потенціалом прибутковості, оскільки ці регіони є центрами туристичного та культурного життя.

Отже, аналіз сучасного стану готельного господарства Німеччини свідчить про динамічний розвиток галузі, незважаючи на труднощі, пов'язані з пандемією. Відновлення кількості готелів, підвищення інтересу інвесторів та збільшення доходів від туристичної діяльності є позитивними показниками для подальшого зростання. Важливим напрямом є розвиток регіонів, підвищення якості обслуговування та адаптація до нових умов ринку.

Список використаних джерел:

1. Union Investment, bulwiengesa. URL: <https://bulwiengesa.de/de/publikationen/marktstudie-transformationsimmobilien>
2. Statistisches Bundesamt (DESTATIS) – Федеральне статистичне управління Німеччини. URL: https://www.destatis.de/DE/Home/_inhalt.html
3. Hotels in Germany. URL: <https://www.statista.com/outlook/mmo/travel-tourism/hotels/germany>
4. The German Hotel Market. URL: <https://www.hospitalityinvestor.com/investment/german-hotel-market-looking>
5. Germany Tourism Revenue. URL: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/germany/tourism-revenue>
6. UNWTO Tourism Dashboard. URL: <https://www.unwto.org/tourism-data/global-and-regional-tourismperformance>

*Гуць Євген
здобувач ступеня доктора філософії,
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський
університет»,
м. Київ, Україна
yehutj@e-u.edu.ua*

МЕХАНІЗМИ МІЖНАРОДНОГО ФІСКАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ

В умовах глобальної нестабільності, тривалих конфліктів, кризових потрясінь та структурної трансформації державних фінансів усе більшої актуальності набуває міжнародне фіскальне співробітництво як інструмент підтримки соціальної стійкості країн. Для України, яка перебуває у стані повномасштабної війни, соціальні виклики мають безпрецедентний характер: масштабні переміщення населення, руйнування соціальної інфраструктури, зростання вразливих груп, демографічні втрати, посилення бідності та нерівності. За таких умов забезпечення соціальних гарантій, виплат, послуг та базової життєздатності системи соціального захисту є питанням національної безпеки. Однак через виснаження бюджетних ресурсів і дефіцит

можливостей для внутрішньої мобілізації коштів, держава змушена дедалі більше спиратися на механізми міжнародного фінансового партнерства.

Міжнародне фінансове співробітництво охоплює широкий спектр форм – від фінансової допомоги до передачі політик, спільних програм, податкової координації, технічного супроводу реформ, взаємного звітування та гармонізації стандартів. Воно формує інституційне середовище, в якому національні уряди можуть не лише отримати ресурсну підтримку, а й забезпечити стратегічну адаптацію фінансової системи до глобальних викликів, зберігаючи соціальну орієнтацію бюджетної політики.

На практиці механізми такого співробітництва реалізуються у кількох напрямках. По-перше, це бюджетна підтримка – надання коштів міжнародними партнерами (ЄС, Світовий банк, МВФ, донорські уряди) на покриття дефіциту держбюджету з метою забезпечення ключових соціальних виплат. Такий механізм дозволяє уникати колапсу системи публічних фінансів у кризові періоди. По-друге, це програми співфінансування соціально орієнтованих витрат, коли за умовами грантової або кредитної угоди кошти міжнародних організацій доповнюють державне фінансування окремих секторів – охорони здоров'я, освіти, пенсійної системи тощо.

Третім напрямом є інституційна підтримка реформ – експертне супроводження впровадження програм публічних фінансів, програмно-цільового бюджетування, фінансової децентралізації, прозорості у сфері соціальних видатків. Наприклад, OECD, GIZ, SIDA, UNDP реалізують довгострокові проекти, спрямовані на зміцнення фінансової спроможності вразливих регіонів, цифровізацію соціального захисту, моніторинг результативності соціальних програм.

Окремо слід виділити роль глобальних ініціатив, які трансформують парадигму фінансової політики: впровадження стандартів відкритого бюджетування (Open Budget Index), податкової прозорості (CRS, BEPS), справедливого оподаткування цифрової економіки, фінансових правил для сталого розвитку (SDG budgeting). Для України участь у таких ініціативах є не лише питанням інтеграції у глобальну політико-економічну систему, а й інструментом формування фінансової дисципліни, зменшення корупційних ризиків та підвищення результативності соціальної політики.

Водночас важливо розуміти, що міжнародне фінансове співробітництво не є односторонньою допомогою. Воно передбачає виконання низки зобов'язань, інституційну відкритість, звітність,

дотримання соціальних пріоритетів і узгодженість із стратегічними рамками (зокрема Цілями сталого розвитку ООН). Успішна інтеграція України у систему глобального фінансового партнерства можлива лише за умови активної участі державних інституцій, належного інституційного супроводу та збереження соціального фокусу у політичному порядку денному.

Забезпечення соціальної стійкості через фінансові механізми – це не лише питання ресурсів, а й питання інституційної спроможності держави реалізовувати цільову політику. Міжнародна допомога має перетворюватися з антикризового ресурсу на інструмент розвитку: сприяти модернізації соціального захисту, фінансовій інклюзії населення, вирівнюванню територіальних диспропорцій і посиленню довіри до публічних фінансів. Саме така логіка дозволить перетворити тимчасове зовнішнє фінансування на довготривалий фундамент соціальної стійкості в умовах трансформації економіки та суспільства.

References:

1. Бондарук Т. Г. Фінансова політика в умовах воєнного стану як фактор економічного розвитку територій. *Ефективна економіка*. 2022. №12. URL: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.12.2>
2. Луніна І. О., Білоусова О. С., Фролова Н. Б. Особливості формування фінансового простору у воєнний та поствоєнний періоди. *Економіка та держава*. 2022. № 4. С. 20–28

Денисенко Єва
Здобувачка вищої освіти
Кафедра міжнародних економічних відносин, бізнесу та
туризму,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
e-mail: evally2004@gmail.com
Мархонос Світлана Миколаївна,
к.геогр.н., доцент
Кафедра міжнародних економічних відносин, бізнесу та
туризму,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
e-mail: markhonos_sm@ukr.net

ПРИГОДНИЦЬКИЙ ТУРИЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: АДАПТАЦІЯ ПОПИТУ ТА НОВІ МОДЕЛІ ПОДороЖЕЙ

Повномасштабне вторгнення на територію України суттєво змінило внутрішній стан практично всіх аспектів суспільного життя в країні, і туристична галузь не стала винятком. Незважаючи на численні труднощі, пов'язані з проблемами безпеки, закриттям частини територій та загальним економічним спадом, українські мандрівники продовжують подорожувати. Більше того, набуває розвитку та популярності новий вид внутрішніх подорожей, який активно розвиває такі напрямки, як екологічний та пригодницький туризм.

На фоні війни пригодницький туризм отримує нове значення – він виступає не лише як форма відпочинку, а й як засіб психологічної реабілітації травмованих військовими діями мирних жителів та захисників країни, підтримки економіки регіонів та збереження культурно-історичної спадщини. В умовах обмеженої мобільності українські мандрівники шукають нові, безпечні та емоційно наповнюючі маршрути. Найбільшу популярність здобули Карпати, Поділля, Буковина та Полісся – регіони з великим природно-рекреаційним потенціалом.

Таблиця 1

Зміна туристичного попиту в Україні (2021–2023)

Напрямок	2021 (до війни)	2023 (під час війни)
Відпочинок на морі (Південна Україна)	405	5%
Відпочинок у горах (Карпати)	30%	25%
Екологічні тури, походи	15%	55%
Поїздки закордон	15%	10%

Примітка: побудовано автором на основі статистики Державного агентства розвитку туризму України (ДАРТ) [1]

Як зазначено в таблиці вище, туристичні уподобання українських мандрівників колосально відрізняються, якщо порівнювати довоєнний та воєнний періоди. Якщо у довоєнний період туристи віддавали перевагу морському відпочинку, то в даний час велику популярність серед українців набирає гірський відпочинок. На думку автора, це пов'язано з:

- недоступністю та підвищеною небезпекою в південних областях України, а саме там розташовані основні морські курорти в Україні (особливо Запорізька, Херсонська області, Маріуполь, Одеса);

- вищим рівнем безпеки в горах. Одна з найпопулярніших туристичних дестинацій в Україні – це Карпати, що розташовані в Західній Україні, а цей регіон на даний момент вважається найбезпечнішим з-поміж інших регіонів України;

- психологічною потребою людей у втечі до природи. Під час війни люди шукають для себе такий тип відпочинку, який допомагає відновити емоційний стан, а гори зазвичай асоціюються у людей зі спокоєм, тишею, єднанням із природою;

- розвитком внутрішнього пригодницького туризму. Війна стала стимулом для популяризації нових видів активного відпочинку: хайкінг, трекінг, кемпінг, рафтинг, які переважно проводяться в гірських районах;

- патріотизм і підтримка місцевого туризму. Великий відсоток українців свідомо обирають українські Карпати, щоб підтримати розвиток туристичного бізнесу України [3].

Однією з найбільш активних зростаючих тенденцій є зростання популярності мікротуризму – це короткі, але змістовні подорожі в межах області або сусідніх регіонів. Такі подорожі часто мають певну тематику: відвідування місць сили, історичних пам'яток, національних парків або маршрутів, пов'язаних з військовою героїкою (туризм пам'яті).

Рис. 1. Основні напрями пригодницького туризму в умовах війни [3]

Примітка: розроблено автором

Найголовнішим викликом у розвитку пригодницького туризму в Україні в умовах війни є забезпечення безпеки. Через загрозу мін та нестабільну ситуацію в ряді регіонів деякі потенційні маршрути залишаються недоступними. Іншою проблемою є зношена або

недостатньо розвинута інфраструктура, особливо в сільських районах. Водночас спостерігається значний попит на нові формати подорожей, зокрема серед ветеранів, волонтерів, переселенців та сімей військовослужбовців. [2]

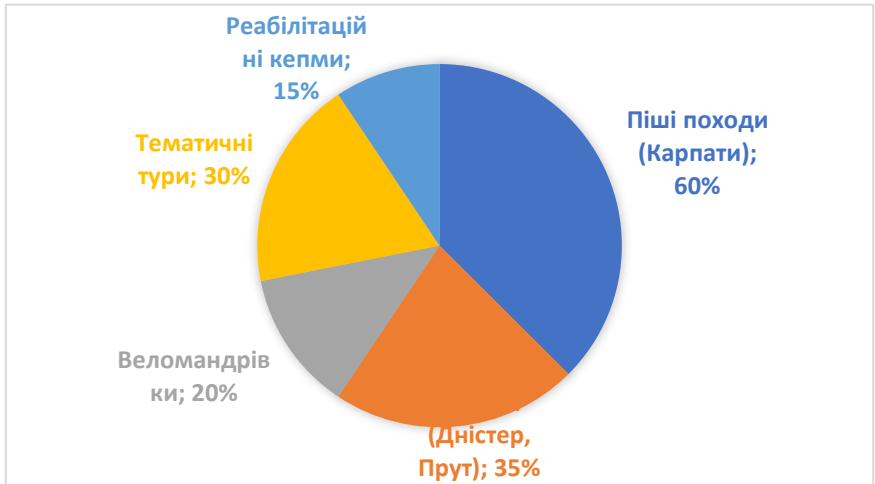

Рис. 2. Найпопулярніші активності в пригодницькому туризмі (опитування 2023 року)

Примітка: розроблено автором [4]

Отже, незважаючи на війну, пригодницький туризм в Україні виявляє стійкість і навіть зростає в окремих сегментах. Українські мандрівники прагнуть нових форматів подорожей, що поєднують активність, емоції, безпеку та зміст. Подальший розвиток цього напрямку можливий за умови інвестицій в інфраструктуру, підвищення рівня безпеки та активного просування внутрішніх маршрутів.

Список використаних джерел:

- 1.Державне агентство розвитку туризму України. URL: <https://www.tourism.gov.ua/>
- 2.Державна служба статистики України (Держстат). URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html

3.ГО «Карпатський туризм». URL:
<https://www.facebook.com/karpaty.tourism/>
4.Проект “Tourism UA 2023” (інтерв’ю з туроператорами). URL:
https://t.me/tourism_ua

Дідушко Олександра Вікторівна
здобувач вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
7394763@stud.kai.edu.ua

ТОРГІВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ЄС: ВИКЛИКИ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасних умовах війни питання міжнародного економічного співробітництва України, зокрема з Європейським Союзом, набуває особливого значення. ЄС є ключовим торговельним партнером України, а його роль зросла на тлі переорієнтації зовнішньоекономічних зв’язків та зміни логістичних маршрутів. Одночасно масштабна міграція населення, спричинена війною, суттєво вплинула на ринок праці, експортні можливості, а також на характер економічної взаємодії з країнами ЄС. Вивчення взаємозв’язків між торговельними відносинами та міграційною кризою дозволяє глибше осмислити виклики і перспективи для економіки України в умовах воєнного та поствоєнного відновлення.

Метою дослідження є аналіз динаміки торговельних відносин між Україною та ЄС в умовах повномасштабної війни, з акцентом на виклики, пов’язані з міграційною кризою.

Завдання дослідження:

- охарактеризувати зміни у зовнішній торгівлі України з ЄС;
- визначити вплив міграційних процесів на економічну взаємодію між сторонами;
- оцінити логістичні та структурні виклики у зовнішній торгівлі;
- окреслити перспективи подальшої економічної інтеграції України з Європейським Союзом.

У дослідженні використано аналітичний, порівняльний та статистичний методи. Джерелами слугували наукові публікації українських і зарубіжних дослідників, офіційні дані Міністерства економіки України, Центру економічної стратегії, Європейської комісії, а також аналітичні звіти міжнародних організацій. Метод аналізу динаміки

торговельного балансу дозволив виявити ключові тенденції, а контент-аналіз – дослідити соціально-економічні наслідки міграції.

Війна в Україні, що почалася у 2022 році з повномасштабного вторгнення Російської Федерації, докорінно змінила не лише внутрішньополітичну ситуацію в державі, але й вплинула на міжнародні економічні зв'язки. Однією з ключових сфер, що зазнали суттєвих змін, стали торговельні відносини з Європейським Союзом, які з одного боку активізувалися, а з іншого — зіткнулися з новими викликами, зокрема пов'язаними з масовою міграцією українців за кордон.

Попри військові дії, співпраця між Україною та ЄС значно поглибилася. Європейський Союз тимчасово скасував мита та квоти на українські товари, що дало змогу українським виробникам отримати доступ до ринків Європи навіть у надзвичайно складних умовах. У свою чергу, Україна переорієнтувала логістику своїх експортних потоків з традиційних південних портів на західні кордони, що призвело до зростання обсягів товарообігу з Польщею, Румунією, Словаччиною та Угорщиною.

На сьогодні Європейський Союз є головним торговельним партнером України. З 2013 по 2021 рік його частка у зовнішній торгівлі України суттєво зросла — з 32,1% до 39,2%. Це зростання торкнулося як експорту (з 26,5% до 39,4%), так і імпорту (з 35,1% до 39,8%). У 2021 році на три провідні економіки світу — ЄС, США та Китай — припадало понад 60% світового ВВП. Частка ЄС у цьому показнику становила 17,8%. Крім того, країни-члени ЄС мають високий рівень торгівлі між собою — приблизно 60–65% від усього їхнього зовнішнього товарообігу, що свідчить про глибоку економічну інтеграцію та взаємозалежність. Що стосується безпосередньо відносин з Україною, то товарообіг між Україною та ЄС у 2023 році зріс на 1,9% порівняно з 2022 роком і склав 55,88 млрд доларів США. Проте зберігається і навіть зростає негативне сальдо торговельного балансу: експорт України до ЄС знизився на 16,1% і склав 23,39 млрд доларів, а імпорт навпаки — зріс на 20,5% і досяг 32,49 млрд доларів [1, с. 310].

Втім, війна спричинила також масштабну хвилю вимушеної міграції. З одного боку, це сприяло формуванню нових українських діаспор, активізація яких може надалі впливати на економічні зв'язки між Україною та приймаючими державами. З іншого боку — відтік робочої сили послабив внутрішній виробничий потенціал України, що ускладнило експорт і зменшило можливості нарощування торгівлі.

Згідно з різними оцінками, чимала частина українських біженців може не повернутися додому навіть після завершення війни. Це насамперед стосується тих, хто втратив житло внаслідок бойових дій. За час перебування в країнах ЄС багато хто з них уже встиг адаптуватися: вивчив місцеву мову, працевлаштувався, вирішив побутові питання та налагодив соціальні контакти. Свою роль відіграє й вищий рівень життя в Європейському Союзі порівняно з довоєнною або нинішньою ситуацією в Україні. За даними Центру економічної стратегії, в середині 2023 року кількість українців, які планували залишитися за кордоном після війни, становила від 1,3 до 3,3 мільйона осіб — це на 400–600 тисяч більше, ніж показували аналогічні дослідження наприкінці 2022 року. Така динаміка зумовлена затяжним характером війни та поступовою адаптацією людей до життя за межами України. До того ж, слід враховувати, що після війни чимало українських чоловіків, імовірно, приєднаються до своїх родин за кордоном [3, с. 135].

Ще одним викликом стали складнощі у сфері логістики. Через зруйновану інфраструктуру та перевантаженість пунктів перетину кордону, експортні потоки стали менш передбачуваними. До цього додалися бюрократичні та регуляторні перепони на європейській стороні, що вимагає створення нових спільних механізмів спрощення торгівлі в умовах кризи.

Міграційна криза також змінила характер взаємозалежності між Україною та ЄС. Країни Євросоюзу змушені адаптуватися до наявності мільйонів українських громадян на своїй території, що зумовило перерозподіл бюджетних ресурсів та соціального забезпечення. Водночас ця ситуація підштовхує сторони до більш тісного економічного співробітництва, зокрема через інтеграцію українських підприємств у європейські виробничі ланцюги.

У контексті переформатування світових торговельних потоків Європейський Союз стає не лише важливим стратегічним торговим партнером для України, але й суттєво впливає на розвиток національної економіки. Залежність від рівня та характеру співпраці з європейськими країнами зростає. Динамічний розвиток євроінтеграційних процесів в Україні супроводжується поглибленням сировинної спеціалізації вітчизняного експорту та домінуванням низькотехнологічної продукції в структурі зовнішньої торгівлі з ЄС. Подальша інтеграція України до внутрішніх ринків ЄС та активізація торговельно-економічного співробітництва мають супроводжуватися диверсифікацією експортної структури, розвитком внутрішньогалузевої торгівлі товарами з високим

ступенем обробки, а також створенням нових ланцюгів доданої вартості в технологічних, наукоємних та інноваційних секторах [2, с. 7].

Торговельні відносини між Україною та ЄС у період війни зазнали значного переформатування. Вони стали більш активними, але й складнішими. Міграційна криза, хоч і має тимчасовий характер, створила серйозні виклики для обох сторін. У цьому контексті стратегічна мета полягає не лише у збереженні поточного рівня співпраці, а й у розбудові довгострокової економічної інтеграції, що враховуватиме як економічні, так і гуманітарні аспекти сучасних реалій.

Отже, результати дослідження підтверджують, що війна суттєво трансформувала економічні зв'язки України з ЄС. Попри зростання обсягів торгівлі, зберігаються глибокі структурні виклики, пов'язані із сировинною спрямованістю експорту, логістичними труднощами та зростанням міграції. Міграційна криза стала не лише гуманітарною, а й економічною проблемою, яка впливає на ринки праці, споживчі настрої та інвестиційну привабливість.

Подальші наукові дослідження можуть бути зосереджені на аналізі інтеграційних моделей економіки воєнного та поствоєнного періоду, на розробці механізмів адаптації мігрантів до економічної системи України після повернення, а також на розширенні можливостей торгівлі високотехнологічною продукцією з країнами ЄС.

Список використаних джерел:

1.Лизун М., Віталішова К., Борсекова К. Трансформація торговельних потоків між ЄС та Україною в умовах посилення ризиків безпеки. *Журнал європейської економіки*. 2024. Т. 23, № 2. С. 305–320.

2.Притула Х., Кирик І. Оцінення структури та динаміки зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-60> (дата звернення: 13.04.2025).

3.Stelnykovych S. EUROPEAN MIGRANT CRISIS AS CONDITIONED BY THE FULL-SCALE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR. *Intermarum history policy culture*. 2024. № 14. С. 129–143. URL: <https://doi.org/10.35433/history.112073> (дата звернення: 13.04.2025).

*Дугієнко Н. О.,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки, природних ресурсів та
економіки міжнародного туризму,
Тараненко О. О.,
студентка 4-го курсу економ. фак-ту,
Запорізький національний університет
taranenko_olesia@ukr.net*

МІЖНАРОДНИЙ МАРКЕТИНГ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується інтенсивною цифровою трансформацією, яка охоплює всі сфери суспільного життя, зокрема маркетинг. Цифровізація кардинально змінює підходи до організації маркетингової діяльності, особливо у міжнародному контексті, відкриваючи нові можливості для виходу на глобальні ринки, підвищення ефективності комунікацій та оптимізації бізнес-процесів. У зв'язку з глобалізацією та появою інноваційних технологій – Інтернету речей, штучного інтелекту, Big Data та соціальних мереж – класичні маркетингові методи втрачають актуальність, поступаючись місцем сучасним цифровим рішенням.

Сьогодні цифровізація маркетингу є ключовим чинником конкурентоспроможності компаній, дозволяючи їм адаптуватися до динамічних змін ринкового середовища. Вона забезпечує доступ до нових аудиторій, персоналізацію взаємодії з клієнтами та ефективне використання ресурсів. Крім того, цифрові інструменти дають змогу аналізувати споживчі тенденції, знижувати витрати на просування та підвищувати якість обслуговування. У міжнародному маркетингу особливе значення набуває розуміння локальних особливостей ринків, культурних відмінностей та правових аспектів, що вимагає гнучкості та індивідуального підходу до кожної аудиторії.

Цифровізація маркетингової діяльності стає невід'ємною частиною успіху бізнесу в умовах глобальної конкуренції. Вона не лише спрощує вихід на міжнародні ринки, а й створює передумови для інноваційного розвитку компаній. У цифровій економіці маркетинг стає доступнішим, гнучкішим і швидшим, але разом із цим виникають нові складнощі, що потребують перегляду традиційних стратегій. Основні особливості цифровізації міжнародного маркетингу наведено в таблиці 1.

Таблиця 1. Особливості цифровізації міжнародного маркетингу.

Аспект	Характеристика
Адаптація до різних цифрових середовищ	Різні країни мають свої особливості в цифровій інфраструктурі, рівні доступу до Інтернету та використання цифрових платформ, що означає, що компаніям необхідно адаптувати свої маркетингові стратегії до конкретних умов кожного ринку, враховуючи рівень розвитку цифрових технологій, популярність платформ та поведінкові звички споживачів
Глобальна конкуренція	Цифровізація дозволяє компаніям виходити на глобальні ринки без фізичної присутності, але це також призводить до посилення конкуренції. Щоб залишатися конкурентоспроможними, підприємства повинні створювати адаптовані стратегії, враховуючи локальні культурні та мовні відмінності, що вимагає складної роботи з контентом та маркетинговими кампаніями для кожного ринку
Індивідуалізація та персоналізація	Споживачі в цифрову епоху очікують від брендів індивідуального підходу. Використання даних дозволяє сегментувати аудиторію та створювати персоналізовані пропозиції для різних груп клієнтів. Однак цей процес супроводжується викликами, пов'язаними з приватністю даних, дотриманням регуляторних вимог (наприклад, GDPR) і забезпеченням прозорості обробки особистої інформації
Інноваційність	Цифрова економіка характеризується надзвичайно швидкими темпами впровадження нових технологій. Компаніям необхідно безперервно відстежувати зміни у сфері штучного інтелекту, машинного навчання, доповненої та віртуальної реальності, які впливають на комунікацію з клієнтами, досвід користувачів і створення ціннісної пропозиції
Крос-культурні бар'єри та	У цифровому середовищі підприємства повинні ефективно комунікувати з різними

цифрова комунікація	культурами, що може бути складно, враховуючи різноманітність менталітетів, звичаїв і відмінностей у сприйнятті реклами та брендів. Неправильне трактування повідомлень чи образів може призвести до негативної реакції або навіть репутаційних ризиків для компанії
Етика та соціальна відповідальність	Споживачі дедалі частіше очікують від брендів дотримання соціальних, екологічних і етичних стандартів. У цифрову епоху, де інформація швидко поширюється, компаніям важливо підтримувати соціальну відповідальність, демонструвати екологічну свідомість та відповідальність перед суспільством
Забезпечення кібербезпеки	З поширенням цифрових технологій збільшується ризик кіберзагроз, які можуть негативно впливати на міжнародні компанії, зокрема на їхню репутацію, відносини з клієнтами та конфіденційність даних. Це ставить перед маркетингом завдання інтеграції стандартів кібербезпеки та відповідального використання технологій, щоб забезпечити захист інформації клієнтів і мінімізувати репутаційні ризики

Джерело: складено автором на основі [12, с. 346-347; 2, с. 38-39].

У сучасному бізнесі цифрові маркетингові інструменти є ключовим елементом успішної стратегії для компаній, які хочуть вирізнитися на конкурентному ринку. Вони дозволяють бізнесу ефективно працювати з клієнтами, збільшувати конверсії, знижувати витрати та приймати стратегічні рішення на основі даних, підвищуючи результативність маркетингової стратегії. На рисунку 1 зображено основні цифрові маркетингові інструменти.

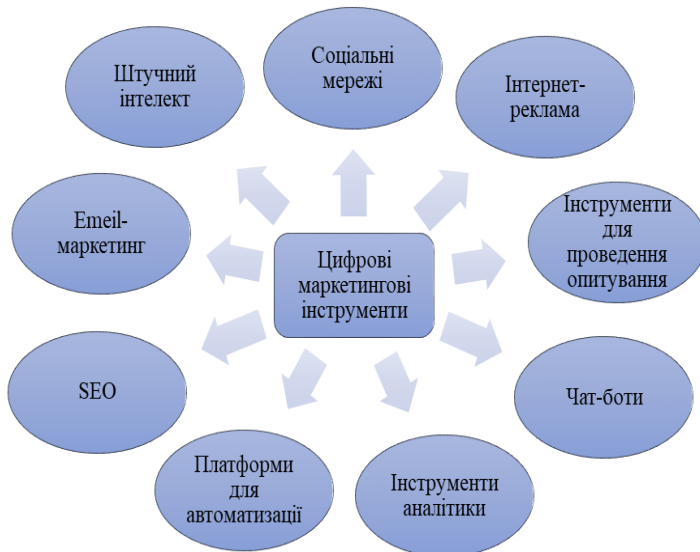

Рисунок 1. – Цифрові маркетингові інструменти.

Джерело: складено автором.

У сучасних умовах глобалізації та стрімкого розвитку цифрових технологій міжнародний маркетинг набуває нового значення. Цифровізація трансформує традиційні підходи до просування товарів і послуг на міжнародних ринках, відкриваючи безпрецедентні можливості для бізнесу. Використання цифрових інструментів дозволяє компаніям ефективно аналізувати потреби споживачів, персоналізувати рекламні кампанії та досягати клієнтів у будь-якій точці світу. Однак міжнародний маркетинг у цифрову епоху вимагає від компаній не лише технологічної підготовленості, а й глибокого розуміння культурних, економічних та правових аспектів різних країн.

Список використаних джерел:

1. Корсунова К. Ю. Новітні виклики міжнародного маркетингу в умовах цифрової економіки. Цілі сталого розвитку: проблеми і можливості досягнення в Україні та світі : матеріали VIII Всеукраїнської наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих вчених, 23-24

жовтня 2024 р., м. Київ. Київ : [Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля], 2024. С. 346-348. URL: <https://dspace.snu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aa3119fd-e634-4cd7-80f2-2525fee640ec/content#page=346>

2. Хаджинов І. В. Міжнародний маркетинг: стратегічні імперативи розвитку. Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій. 2025. № 1(15). С. 37-47. URL: <https://www.journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/376>

Roksolana Ivanova
Ph.D. in Law, Associate Professor,
Professor of the Department of International and European Law,
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law,
Khmelnytskyi, Ukraine
kemenyash.roksolana@gmail.com

DIGITAL TRANSFORMATION AND INTERNATIONAL ECONOMIC COOPERATION IN THE CONTEXT OF WAR AND RECOVERY: UKRAINE'S STRATEGIC ROLE

The Ukraine conflict has posed immense challenges for state sovereignty, economic security, and governance, while simultaneously acting as a trigger for a swift digital transition. Despite the damage and turmoil, Ukraine stands out as a nation striving to implement digital changes that help sustain governance, increase transparency in administration, and aid in participation in global economic systems. In this regard, Ukraine's digital transformation is a crisis reaction, as well as a means of post-war recovery and advancement.

The importance of the issue stems from establishing the effects of digital governance and the use of technology-based reforms on transforming Ukraine's resilience and enhancing its integration into the global economic system. These processes occur through a vast network of international economic collaboration involving global financial institutions, multilateral aid frameworks, and bilateral sponsorships.

The focus of this study is to analyze Ukraine's digital transformation within the context of international economic relations, particularly its strategic consequences in terms of war survival and post-war reconstruction. This analysis draws on documents' policies, expert opinion, international reports, and Ukraine's legal acts and institutional structure on digitalization.

Ukraine's progress in the provision of digital public services, transparency tools, and e-governance is noteworthy. Diia (a single state online services portal), ProZorro (a public e-procurement system), eHealth (a healthcare system), and budget transparency websites are well known on the international stage. These systems were designed and put in place in collaboration with the World Bank, International Monetary Fund, European Bank for Reconstruction and Development, and the European Union.

The strategic dimension of these partnerships is evident. International actors not only supplemented Ukraine's budget, but also constructed the needed legal and institutional frameworks. For example, Ukraine's Digital Economy Strategy and the Law on Public Electronic Services was drafted by EU's specialists and funded by the EU4Digital program. Moreover, IMF-sponsored reforms of public finance management and the World Bank's GovTech reform initiatives had driven the alignment of Ukraine's policies with international norms.

Scuola Superiore Sant'Anna uses a methodology that consists of a comparison of the models of international support, an analysis of the existing legislative framework of Ukraine for digital governance, and an evaluation of the prospects of digital integration for Ukraine's international economic integration.

The key points of the research are that: - The digital transformation of Ukraine is not a process on its own, rather it is an integral element of its foreign economic strategy and geopolitical policy. - Ukraine's institutional resilience is strengthened by international cooperation and builds synergies with national reforms and world digital standards. - The development of digital services improves the investment attractiveness of the country, the fight against corruption, and efficiency of cross-border economic transactions. - During the times of war, access to many crucial services and communications with foreign partners remained uninterrupted which proved Ukrainian digital infrastructure to be more resilient than many physical systems.

Analysis of these discussions suggests that digital technologies are critical to maintaining confidence in public administration, especially in times of crisis. They also provide a means to balance what Ukraine needs domestically with what the world is expecting Ukraine to fulfill, in this case, the requirements set in the process of European Union integration, Organization for Economic Cooperation and Development transparency and digital economy standards.

To sum up, Ukraine demonstrates that digital transformation can serve both as a coping mechanism and growth strategy. Its collaboration with global

economic institutions exceeds project financing because it involves building a legal, institutional and strategic innovation, transparency, and reconstruction ecosystem. Further legal alignment with the European Digital Agenda, increased provision of digital services in rural and conflict zones, and the establishment of cyber-resilient public governance systems should be the focus of future research.

References:

1. European Commission. (2023). *Ukraine's Integration into the EU Digital Single Market*. Brussels.
2. World Bank. (2022). *Digital Economy Country Diagnostics: Ukraine*. Washington.
3. OECD. (2021). *Digital Transformation in the Age of COVID-19: Ukraine Policy Response*. Paris.
4. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. (2022). *Digital Strategy of Ukraine 2030*.
5. IMF. (2023). *Ukraine's Digital Governance in Times of War and Recovery*. Washington.

*Андрій Івановський,
аспірант,
Національний університету біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ, Україна
ivanovskiyandreybox@gmail.com*

РОЛЬ ЗЕРНОТРЕЙДЕРІВ У ФОРМУВАННІ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Торгівля як вид економічної діяльності характеризується наявністю фізичної і часової відстані між виробниками та споживачами, особливо в сільському господарстві, де виробництво сезонне. Виробництво зернових, на чому спеціалізується більшість сільських господарств України, відзначається обмеженим попитом, де переважає задоволення потреб у кормах та борошномельних і круп'яних підприємств. Це змушує зернотрейдерів виконувати наступний перелік специфічних функцій:

- закупівля зерна в сільськогосподарських товаровиробників та подальша його реалізація вітчизняним і зарубіжним споживачам;

- перевезення зерна, використовуючи як власні, так і орендовані транспортні засоби;

- очищення, сушіння та зберігання зерна, в тому числі найбільш капіталомістку попередню обробку на власних чи орендованих потужностях.

Для того, щоб виконувати відповідні функції на світовому ринку агропродовольства великі зерноторгові компанії повинні створювати спеціальну організаційну структуру, підбирати фаховий персонал, який має виконувати відповідні завдання:

- формувати необхідний інформаційний масив даних не тільки стосовно конкретного продукту, і його найближчих замінників. Також має здійснюватися аналіз валютних коливань та формування тарифів на перевезення;

- створення оптимального логістичного забезпечення, що характеризується насамперед мінімальними логістичними витратами;

- забезпечення дотримання міжнародних і вітчизняних законодавчих актів щодо декларування імпорту, маркування продукції та оподаткування [1]. Нині вітчизняне законодавство регулює контроль якості зернових культур, максимальний рівень вмісту пестицидів, важких металів, ароматичних вуглеводів, мікотоксинів, генетично модифікованих організмів (ГМО). У найближчі два роки ЄС за участю зернотрейдерів планує створити комплексну систему вимірювальних приладів, що відповідає національним стандартам якості, які адаптовані до світових, зокрема до Карфагенського протоколу з біобезпеки;

- забезпечення фінансування діяльності зернотрейдерів через формування позитивної ділової репутації та міжнародного кредитного рейтингу з метою забезпечення отримання кредитних коштів і на найвигідніших умовах;

- управління ризиками, передусім ціновими, що потребують хеджування на міжнародних товарних біржах. Крім того, також потребує страхування від прояву ризику зміни курсу всіх відповідних валют. У кожного зернотрейдера функціонує спеціальний відділ, який відповідає за управління фінансами і розрахунками. У багатьох країнах світу необхідно збирати інформацію про кредитоспроможність клієнтів. Особлива проблема полягає в забезпеченні платіжної дисципліни в країнах, що розвиваються, на частку яких припадає близько 80 % світових закупівель зерна (судно Panmax з вантажем 50000 тонн зерна коштує понад 5500 млн доларів США).

Усі ці дії є необхідними послугами для ефективного функціонування ланцюжка розподілу зерна. Згаданий пакет послуг являє собою продукт, який зернотрейдери неявно продають клієнтам, встановлюючи різницю між ціною виробника і ціною переробника.

Дрібний місцевий трейдер в Україні, можливо, не бере участі в імпортно-експортних операціях. Проте він може не займатися організацією поставок споживачам або зберіганням зерна самостійно на елеваторі. Однак немає необхідності доводити, що більшість цих послуг пропонують найбільші зернотрейдери. У цьому можна переконатися, якщо проаналізувати діяльність найбільших гравців міжнародного зернового ринку, таких як Cargill, Rambusi Thiopfer. Крім того, якщо зернотрейдери бажатимуть розширити власний бізнес, це неминуче спричинить збільшення регіонального охоплення (джерел зерна і пунктів призначення). Основні гравці світового зернового ринку присутні на всіх континентах. Це вимагає підтримки мережі представництв і збору докладної інформації про ситуацію на місцях. Мережа та професійний досвід, накопичені за тривалий час, становлять основну цінність торговельної діяльності цих компаній.

На даний час жодна з українських компаній не зможе повною мірою взяти на себе ту роль, яку виконують такі великі компанії. Однією з головних проблем тут виділяється невеликий розмір підприємницьких структур, які змушені встановлювати великі націнки для забезпечення прибутковості. Крім того, у вітчизняних торгових компаніях відсутня розгалужена мережа представництв і досвід роботи на світовому ринку, через що укладення не вигідних умов стає реальнішим. Українські трейдери, такі як United Grain Group і Olymplex, за останні роки швидко намагаються вплинути на домінуюче становище Cargill та інших міжнародних компаній. Певною мірою їм вдалося компенсувати відсутність тісних зв'язків та міжнародного досвіду на внутрішньому ринку зерна.

Серед причин, за якої малоймовірно для українських трейдерів повністю витіснити іноземні компанії з цього бізнесу в Україні, це зазвичай дуже відносно нестабільний урожай. Так, кількість зерна для експорту коливається з року в рік. Таким чином, торгово-посередницьким структурам, які працюють виключно з українським зерном, буде складно завоювати репутацію надійного і постійного постачальника зерна в ситуації, коли обсяги експорту значно коливаються протягом багатьох років.

Як свідчать результати досліджень, що базуються на даних Державної служби статистики України, упродовж 2010-2023 рр. спостерігається суттєве скорочення суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють оптову торгівлю зерном (табл. 1). При цьому знижується питома вага фізичних осіб – підприємців від 56,2 % у 2010-му до 37,8 % у 2023 році.

Таблиця 1

Динаміка кількості суб'єктів у сфері аграрного бізнесу, діяльність яких відображається за КВЕД «Оптова торгівля сільськогосподарською сировиною»

Рік	Усього, од.	Із них фізичні особи-підприємці, од.	До загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності, %
2010	5830	3274	56,2
2015	6593	3785	57,4
2016	6156	3409	55,4
2020	5898	2324	39,4
2021	5702	2116	37,1
2022	4183	1962	46,9
2023	5207	1969	37,8
2023 р., %, до			
2010 р.	89,3	60,1	-18,4 в.п.
2022 р.	124,5	100,4	-9,1 в.п.

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

На нашу думку, така ситуація зумовлена передусім процесом монополізації оптової торгівлі потужними зернотрейдерами. Саме вони визначають умови торгівлі та рівень цін на зерно на всіх етапах його товароруху.

Основна мета зернотрейдерів – максимізувати власний прибуток завдяки успішній торгівлі.

Незалежні експортери сільськогосподарської продукції беруть на себе всі фінансові ризики, оперуючи власним капіталом. Однак їхня роль виходить за рамки посередництва між виробниками та великими іноземними покупцями. Діяльність експортерів сприяє щорічному збільшенню Україною обсягів реалізації пшениці та інших зернових продуктів на міжнародному ринку. Таким чином, ці підприємства сприяють надходженню валюти в країну та зміцненню курсу гривні.

Треjder не тільки закуповує зерно на експорт, а й керує всім логістичним процесом, здійснює будівництво елеваторів, купує вагони та зерновози. На міжнародних біржах він намагається отримати від покупців як найвищу ціну на вітчизняну продукцію, що забезпечить прибутковість сільськогосподарських підприємств – виробників зерна [3].

Отже, зернотрейдери відіграють важливу роль у забезпеченні світової продовольчої безпеки, виконуючи ключові функції з закупівлі, транспортування, зберігання та обробки зерна. Вони є активними учасниками розподілу зернових на світовому ринку, здійснюючи моніторинг ситуації на ринках, оптимізуючи логістику та управління ризиками. Однак, в Україні проблемою є невеликі розміри місцевих підприємств, що ускладнює конкуренцію з міжнародними гігантами. У той же час, незалежні експортери, як і зернотрейдери, сприяють збільшенню обсягів українського експорту, що позитивно впливає на економіку країни, сприяючи наповненню бюджету та зміцненню валюти. Тому роль зернотрейдерів в економічному розвитку та забезпеченні продовольчої безпеки є невід’ємною, а їхня діяльність значною мірою визначає стабільність на світових аграрних ринках.

Список використаних джерел:

1. Гребенюк М. В. Загрозові тенденції в агропромисловому комплексі в контексті забезпечення продовольчої безпеки держави та

протидії злочинам економічної спрямованості. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 196-205.

2. Державна служба статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

3. Власенко Ю. Г., Нам'ясенко Ю. О. Роль зернотрейдерів в експорті вітчизняної пшениці. *Агросвіт*. 2015. № 5. С. 41-45.

***Круглов Віталій Вікторович,
доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри соціології і публічного управління,
Національного технічного університету «Харківський
політехнічний інститут»
virt197@gmail.com***

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО У ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ СИСТЕМНИХ КРИЗ

За останні роки відбулася серія значних системних потрясінь, які глибоко вплинули на світову економіку. Тривалі наслідки пандемії COVID-19 у поєднанні зі зростанням геополітичної напруженості, включно з повномасштабною російською військовою агресією проти України, та постійними стихійними лихами створили середовище економічної невизначеності та потребують ефективних стратегій відновлення. Геополітичні ризики та невизначеність економічної політики виявили себе як стійкі фактори, що впливають на економічні тенденції, оскільки геополітична нестабільність і зміни в торгівлі є одними з головних проблем для світової економіки. Зазначене поєднання криз у сфері охорони здоров'я та геополітичних факторів підкреслює критичну потребу сформувати та запровадити ефективні механізми економічного відновлення.

Державно-приватне партнерство (ДПП) стало необхідним інструментом сприяння економічному відновленню після системних потрясінь. Правові домовленості про співпрацю між державою та суб'єктами приватного сектору спрямовані на використання сильних сторін обох партнерів для фінансування, будівництва та експлуатації проєктів, які приносять користь громадськості. У контексті відновлення після кризи, коли державні ресурси можуть бути обмеженими, а потреба у швидкій та ефективній відбудові є першочерговою, ДПП пропонують

механізм доступу до ресурсів, досвіду та інновацій приватного сектору [1].

Державно-приватні партнерства передбачають укладення угод, в яких державний і приватний сектори співпрацюють для реалізації суспільно важливих проєктів. Вказані партнерства передбачають оптимальний розподіл завдань, зобов'язань і ризиків між державним і приватним партнерами. Державний сектор, переважно, забезпечує сприятливе середовище, політичну стабільність і може надавати капітал або активи, тоді як приватний сектор привносить свій досвід у сфері бізнесу, управління та інновацій, часто також вкладаючи інвестиційні ресурси [2]. Враховуючи навантаження на державні можливості, яке часто виникає після системних потрясінь, ДПП пропонує державі альтернативний спосіб залучення ресурсів, спеціалізованих знань та ефективності приватного сектору для надання основних державних послуг та розбудови інфраструктури, необхідних для відновлення економіки.

ДПП застосовувалися або пропонувалися до застосування в різних секторах економіки для сприяння відновленню після системних криз. В інфраструктурному секторі ДПП активно розглядалися та впроваджувалися для подолання інвестиційних прогалин, особливо після подій, які могли пошкодити існуючу інфраструктуру або створити нові потреби. Зазначене включало розвиток і відновлення автомагістралей, мостів, тунелів і портів, які мають вирішальне значення для сприяння економічній діяльності [3]. Сектор освіти, важливий для довгострокового економічного розвитку, також використовував ДПП для будівництва та управління об'єктами, потенційно сприяючи відновленню шляхом забезпечення безперервності та якості освіти. Визнаючи зростаюче значення цифрової інфраструктури для економічної діяльності, ДПП були використані для розширення цифрового зв'язку. Окрім ключових секторів, ДПП також знайшло застосування у сфері комунальних послуг, демонструючи свої можливості як інструмент економічного відновлення в різних сферах, що постраждали від системних потрясінь.

Використання ДПП для відновлення економіки після системних криз має кілька потенційних переваг. ДПП може використовувати спеціалізовані навички та управлінські практики приватного сектору, що призводить до більш ефективної реалізації проєктів та використання ресурсів. Крім того, ДПП полегшує доступ до досвіду та інновацій приватного сектору. Приватний сектор часто приносить технологічні досягнення та інноваційні рішення, які можуть призвести до більш

ефективних та сучасних проєктів відновлення. Розподіл ризиків є ще однією важливою перевагою. ДПП дозволяє розподілити ризики між державним і приватним секторами, що може зменшити фінансовий тягар і потенційні зобов'язання держави. Зосередженість приватного сектору на ефективності та своєчасному виконанні робіт може також призвести до прискорення реалізації проєктів через ДПП, що дозволить швидше відновити основні послуги та інфраструктуру. ДПП залучає приватний капітал, що може мати вирішальне значення для фінансування проєктів відновлення, коли державний бюджет має обмежені можливості через вплив системних криз [4; 5].

Незважаючи на свої потенційні переваги, використання ДПП у пост-кризовому відновленні економіки також пов'язане з певними обмеженнями та проблемами. Довгострокові зобов'язання, притаманні угодам ДПП, можуть потенційно зв'язувати державу не вигідними умовами, особливо в період невизначеності після системної кризи, коли потреби та пріоритети можуть змінюватися. Складні перемовини та вищі операційні витрати, пов'язані з угодами ДПП, можуть призвести до тривалих і вартісних процесів, що потенційно може затримати реалізацію важливих проєктів з відновлення. Підтримання підзвітності та прозорості в ДПП може бути складним завданням, що потенційно може призвести до проблем з довірою громадськості та управлінням, які є особливо чутливими в контексті зусиль з пост-кризового відновлення. Хоча ДПП спроможне забезпечити доступ до приватного капіталу, може виникнути ризик збільшення витрат через прибуток приватного сектору та потенційно вищі витрати на фінансування, що призводить до навантаження на державні фінанси в довгостроковій перспективі. Укладання довгострокових угод ДПП може призвести до потенційної втрати державного контролю над основними послугами та інфраструктурою, що потенційно обмежує здатність держави реагувати на майбутні потреби або зміни обставин після системної кризи [6; 7].

Кілька механізмів можуть підвищити ефективність ДПП у відновленні після кризи. Удосконалення механізмів розподілу ризиків та цільові стимули мають вирішальне значення для залучення інвесторів. Важливим є зосередження уваги на якості проєкту та надійності інвесторів. Включення гнучкості в положення угоди дозволяє адаптуватися до непередбачуваних обставин. Такі принципи, як оплата за результатами діяльності, прозорість і конкуренція, також є важливими для успіху. Змішані моделі фінансування, що поєднують державне та приватне фінансування, а також державні гарантії можуть допомогти

мобілізувати інвестиції, особливо для «зелених» та сталих проєктів. У постконфліктних періодах пріоритетність проєктів з більшою ймовірністю успіху на початковому етапі може допомогти сформувати позитивну репутацію. Використання цифрових інструментів для оцінки потреб і забезпечення активного залучення зацікавлених сторін також є критично важливими, особливо у відновлювальних роботах. І навпаки, неефективні підходи включають нехтування конкурентними тендерами, переоцінку концесійних платежів та ігнорування управлінських питань.

Аналіз показує, що державно-приватне партнерство відіграло помітну роль у відновленні економіки після різноманітних системних криз, включаючи пандемії, фінансові кризи, стихійні лиха та геополітичні конфлікти. ДПП застосовуються в різних секторах, особливо розповсюдженими в інфраструктурному секторі, охороні здоров'я, освіті та цифровому зв'язку. Переваги використання ДПП у посткризовому відновленні включають ефективну мобілізацію ресурсів, доступ до досвіду та інновацій приватного сектора, розподіл ризиків, швидшу реалізацію проєкту та доступ до приватного капіталу. Проте такі проблеми, як довгострокові зобов'язання, складні перемовини, потенційний конфлікт інтересів, проблеми підзвітності, ризик збільшення витрат і потенційна втрата державного контролю, повинні бути уважно розглянуті. Ефективні моделі та механізми ДПП для відновлення часто передбачають гнучкі підходи до розподілу ризиків, активне залучення зацікавлених сторін, ефективне управління та зосередженість на довгостроковій стійкості проєктів.

Найкращі практики використання ДПП під час відновлення економіки після системної кризи включають поточне та стратегічне планування, прозоре управління, гнучкі угоди, активне залучення зацікавлених сторін та вивчення попереднього досвіду. Потенційні проблеми, яких слід уникати, включають надання пріоритету короткостроковим прибуткам над довгостроковою стійкістю, нехтування проблемами соціальної справедливості та ігнорування ризиків управління.

Список використаних джерел:

1. Круглов В. В. Державно-приватне партнерство як інструмент інфраструктурного відновлення українських міст. Актуальні проблеми державного управління. 2022. № 1 (60). С. 63–77. <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2022-1-04>.

2. Круглов В. В. Розвиток державно-приватного партнерства в Україні: механізми державного регулювання : монографія. Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2019. 252 с.
3. Круглов В. В. Взаємодія державного і приватного секторів у розвитку транспортної інфраструктури. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2024. №3. С. 53-58. <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.3.8>.
4. Prisyazhnyuk A., Khmurova V. Public-private partnership: theory and practice. Scientia fructuosa. 2018. №6(122). P. 43–51. [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2018\(122\)04](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2018(122)04).
5. Чальцева О. М., Лобода Д. О. Державно-приватне партнерство як перспективний механізм повоєнного відновлення України. Public networks and communications. 2024. № 2. С. 11-18. <https://doi.org/10.31558/3083-5895.2024.2.2>.
6. Карпа М., Левченко А. Сучасний стан та основні проблеми розвитку державно-приватного партнерства в Україні: нормативно-інституційні аспекти. Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення. 2024. №7. С. 66–73. <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-7-66-73>.
7. Гавриш О., Юхнов Б., Сурай А. Розвиток державно-приватного партнерства в процесі повоєнної відбудови України: аналіз законодавчих ініціатив. Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка. 2024. №18(36). [https://doi.org/10.33296/2707-0654-18\(36\)-02](https://doi.org/10.33296/2707-0654-18(36)-02).

Kateryna Klymenko
Ph.D. (Econ.), Senior Researcher,
SESE “The Academy of Financial Management”, Kyiv, Ukraine
klymenko_kateryna@ukr.net
Nataliia Ukhna
Ph.D. (Econ.),
SESE “The Academy of Financial Management”, Kyiv, Ukraine
ukhna1nm@gmail.com
Olena Kaminska
SESE “The Academy of Financial Management”, Kyiv, Ukraine
kes62@ukr.net

STRUCTURAL REFORMS AND FISCAL POLICY IN UKRAINE’S COOPERATION WITH THE IMF

The relevance of Ukraine’s cooperation with the International Monetary Fund (IMF) is determined by the need to ensure macroeconomic stability under martial law and post-conflict economic recovery. Significant budget deficit, increased defense expenditures, reduced export revenues, and large-scale infrastructure destruction necessitate critical external financing. The memorandum signing on economic and financial policy strengthens Ukraine’s institutional capacity to fulfill obligations and implement necessary reforms [1].

The IMF Executive Board has completed the seventh review of the program under the Extended Fund Facility (EFF) for Ukraine. As a result of this successful review, Ukraine has received the next tranche of approximately \$400 million (300.5 million SDRs). The IMF noted the progress made by Ukraine in fulfilling the conditions of the EFF program as of the end of December 2024. The Ukrainian economy remains resilient, and the performance indicators of the EFF program are strong, despite the circumstances of full-scale war. Ukraine has met all quantitative performance criteria by the end of December, as well as the prior actions for this review and most structural benchmarks. The timing of some conditions has been adjusted to take capabilities into account. The government remains committed to implementing reforms and policies aimed at maintaining macroeconomic stability and achieving improved economic outcomes, even amid full-scale war. Structural reforms encompass public finances, the financial sector, monetary and exchange rate policy, governance, anti-corruption efforts, and the energy sector.

It is important to note that Ukraine's State Budget has already received seven tranches totaling approximately \$9.8 billion under the IMF's Extended Fund Facility (EFF) program, out of a planned \$15.5 billion for the period from 2023 to 2027 [2]. According to the IMF's estimates, Ukraine's GDP is projected to grow by between 2% and 3% in 2025. This forecast represents a decrease of 0.5 percentage points compared to the fund's earlier expectations in autumn 2024. The downward revision is primarily attributed to the suspension of coking coal mining following the closure of the mine in Pokrovsk, as well as significant attacks on gas infrastructure that have led to an increase in gas imports. Moreover, the inflation outlook has deteriorated; it is expected to reach 9% by the end of 2025. This rising price trend is driven by a general atmosphere of pessimism among the population and businesses, combined with escalating production costs that ultimately affect consumer prices. Additionally, the projection for the state budget deficit remains relatively stable, hovering around 20% of GDP, while the deficit—including grants—stands at approximately 18.8% [3].

In the context of Ukraine's relationship with the IMF, the memorandum of cooperation serves as a foundational document that outlines specific quantitative and qualitative performance benchmarks. Meeting these so-called structural benchmarks is essential for Ukraine to secure ongoing financial support from the IMF. The Fund views the successful fulfillment of these benchmarks as a testament to the recipient country's commitment to the agreed-upon reforms and its capability to effectively manage the financial assistance provided.

Within this framework, there is a particular focus on structural benchmarks related to fiscal policy and the financial sector. One of the IMF's key requirements is for Ukraine to complete competitive selection processes for the leadership of vital state institutions, such as the Bureau of Economic Security (BES) and the State Customs Service. This requirement reflects the IMF's emphasis on ensuring proper institutional governance in the fiscal arena.

The memorandum places significant importance on the modernization of capital market regulations. Following the implementation of Law No. 3585-IX, a comprehensive reform of the National Securities and Stock Market Commission (NSSMC) is planned. This transformation aims to guarantee the NSSMC's institutional independence while expanding its regulatory authority over stock and commodity markets, including the establishment of mechanisms for investigating legislative violations. However, it's important to note that the development of a thorough NSSMC strategy is still pending, and an

independent audit of the Commission's activities must be completed by the end of June this year.

In terms of legislation, there is a defined obligation to submit a draft law concerning tax reporting for digital platform operators to the Verkhovna Rada of Ukraine. Although the Ministry of Finance published a draft of this regulatory act in early March, it has yet to be officially registered in parliament. Services like Bolt, Uklon, Booking, and Glovo could potentially be tasked with providing tax information on user incomes or acting as tax agents. The implementation of these provisions, as outlined in the memorandum, is expected to broaden the tax base and align Ukraine's tax legislation more closely with European Union standards.

Additionally, it is noteworthy that an increase in the excise tax on tobacco products has been added to the list of structural benchmarks. In line with Law No. 4115-IX, which came into effect on March 25, there is a planned gradual increase in the excise tax on cigarettes and tobacco by 40% by 2028. The ultimate aim of this policy is to align Ukraine's excise rates with those in EU member states.

As part of macroeconomic stabilization efforts, the IMF has presented clear recommendations for implementing the NBU's monetary policy. The Fund stresses the necessity of maintaining a restrictive monetary policy aimed at achieving two strategic objectives: controlling inflationary pressures and minimizing devaluation risks for the national currency. According to the IMF, now is not the right time to consider lowering the key policy rate, as such a move could destabilize the macroeconomic climate. The IMF's forecasts suggest that a tight monetary stance, with the key policy rate projected to remain above 15% until 2026, will continue. This approach is designed to limit excessive demand in the foreign exchange market, thus preventing a systematic reduction in the NBU's international reserves. Sustaining a high key policy rate is seen as crucial for curbing domestic demand and slowing inflation amid the macroeconomic imbalances resulting from military conflicts and structural issues within the economy.

Furthermore, a new IT strategy for the Ministry of Finance needs to be developed and approved, which serves as another structural benchmark. This strategy aims to enhance the tax authorities' access to taxpayer data, specifically regarding income information. The draft law addressing the accountability of digital platforms is highlighted in the memorandum as a preliminary step toward reforming the simplified taxation system. While a comprehensive overhaul of this system is officially slated for 2026-2027—aiming to limit the types of activities permitted under the single tax and

reassess revenue thresholds for entrepreneurs—enhanced control over individual entrepreneurs and self-employed individuals is expected to begin as early as 2025.

The ongoing efforts to combat tax and fee non-payment in Ukraine are expected to increase in severity, as the Bureau for Economic Security (BES) prepares to enhance its investigations into economic and financial crimes. The BES aims to leverage existing mechanisms designed to combat money laundering and terrorist financing to uncover instances of tax evasion and smuggling. Furthermore, the agency plans to incorporate advanced financial intelligence tools to bolster its investigative capabilities.

In collaboration with the International Monetary Fund (IMF), strategic directives have been delineated for the reform of Ukraine's tax system, emphasizing improvements in fairness and efficiency. A pivotal aspect of these imminent reforms is the proposed adoption of a more progressive approach to personal income taxation, which is intended to uphold the principle of social justice regarding the allocation of the tax burden.

Particular attention is given to the restructuring of the simplified taxation system. The memorandum articulates that a primary objective of this reform initiative is to limit the capacity of medium and large enterprises to use the simplified system as a means of legal tax avoidance or to obscure actual sales volumes, including products infiltrating the market through illegal channels. Significant amendments are anticipated with respect to the criteria that define the simplified taxation system, specifically revisions to the methodologies employed in determining and adjusting threshold values for the application of this scheme. Moreover, there are plans to refine the eligibility for the simplified tax regime by excluding certain categories of economic activities [4].

As articulated in the National Revenue Strategy, the proposed reforms concerning personal income tax and value-added tax (VAT) will necessitate concurrent administrative changes. These reforms must guarantee the confidentiality of tax information within the simplified taxation system and involve a coordinated review by the Ministry of Finance, with contributions from the National Bank of Ukraine and supported by technical assistance from the IMF and other international partners. This approach will incorporate best practices from international frameworks and ensure compliance with European Union Directive requirements.

Legislative modifications are currently in development to establish reporting obligations for operators of digital platforms and to facilitate international data exchange in alignment with EU Council Directive DAC 7

and OECD reporting standards. This initiative will grant the State Tax Service access to information regarding individuals generating income without formal registration as private entrepreneurs or utilizing the simplified taxation framework [5]. The anticipated outcome is a substantial improvement in the oversight of the timeliness, accuracy, and completeness of income declarations, thereby significantly broadening the tax base to include individuals whose incomes are presently untaxed.

In summary, the programs initiated by the IMF not only provide critical financial support but also serve as a catalyst for attracting additional international donors. These initiatives foster the implementation of structural reforms while signaling positive assurances to prospective investors. The modernization of the financial system, enhanced transparency in public finances, and the optimization of fiscal policy under IMF initiatives are pivotal in establishing a robust foundation for sustainable economic development in Ukraine amid contemporary challenges.

References

1. Ministry of Finance of Ukraine. (2025, March 21). *Letter of Intent and Memorandum on Economic and Financial Policy*. https://mof.gov.ua/storage/files/Lol_MEFP_Ukraine_2025-03-21.pdf
2. Ministry of Finance of Ukraine. (2025). *The IMF Executive Board approved the seventh review of the EFF program*. https://mof.gov.ua/uk/news/the_imf_board_completed_the_seventh_review_of_the_eff_arrangement-5078
3. Mind.ua. (2025). *GDP slowdown and tax increases: What forecasts and new conditions appeared in Ukraine's Memorandum with the IMF*. <https://mind.ua/publications/20287208-upovilnennya-vvp-ta-pidvishchennya-podatkov-yaki-prognozi-j-novi-umovi-z-yavilisya-v-memorandumi-ukrayini-z>
4. International Monetary Fund. (2025, March 28). *Ukraine: Seventh Review Under the Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility, Requests for Modification of a Performance Criterion, Rephasing of Access, and Financing Assurances Review-Press Release; Staff Report; and Statement by the Alternate Executive Director for Ukraine*. <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2025/03/28/Ukraine-Seventh-Review-Under-the-Extended-Arrangement-Under-the-Extended-Fund-Facility-565703>

5. Interfax Ukraine. (2025). *The IMF is developing tax reforms for several sectors that will be aimed at post-war needs – memorandum.* <https://interfax.com.ua/news/economic/1060060.html>

Комар Вікторія
Здобувачка вищої освіти
Кафедра міжнародних економічних відносин, бізнесу та
туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
e-mail: viktoriakomar04@gmail.com
Мархонос Світлана Миколаївна,
к.геогр.н., доцент
Кафедра міжнародних економічних відносин, бізнесу та
туризму,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
e-mail:markhonos_sm@ukr.net

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В ПОРТУГАЛІЇ: ГЕОГРАФІЯ ПОТОКІВ І СТРУКТУРА ДОХОДІВ

Португалія має великий туристичний потенціал. Основними факторами, що приваблюють туристів є природні-рекреаційні та культурно-історичні ресурси. Ця країна пропонує різноманітні туристичні пропозиції – екологічний, пляжний, пізнавальний, оздоровчий, винний туризм та активні види відпочинку. Серед найпопулярніших туристичних об'єктів – столиця Лісабон, пляжі Алгарве, лаврові ліси Мадейри, виноробний регіон Алту-Дору та Азорські острови.

Португалія, є популярним туристичним напрямком серед відвідувачів. Основними країнами, з яких прибувають туристи, є члени ЄС: Іспанія (229,2 тис. осіб), Франція (129,8 тис. осіб), Італія (40,8 тис. осіб), Німеччина (46,9 тис. осіб), Велика Британія (61,3 тис. осіб). Серед країн Американського туристичного регіону (всього 110,0 тис. осіб) - Бразилія, США. (Рис.1.)

Рис.1. Країни з яких прибувають туристи до Португалії
Джерело: розроблено автором за даними [1]

Доходи від туризму в цій країні займають особливу частку в економіці. Туризм є одним із найбільших джерел національного доходу, надаючи значний внесок у ВВП країни. За даними статистики можна побачити, що у 2015 році ця сфера принесла в бюджет країни 11,4 мільярдів євро, у 2016 році - 12,7 мільярдів євро, у 2017 році - 15,2 мільярдів євро, 2018 рік - 16,6 мільярдів євро, 2019 рік - 18,4 мільярдів євро. Це був рекордний рік для туризму в Португалії. У 2020 році доходи від туризму значно знизилися через пандемію та обмеження на подорожі. Загальні доходи склали приблизно 7,7 мільярдів євро, що на 58% менше порівняно з 2019 роком. У 2021 році можна побачити часткове відновлення туристичної індустрії та вищі показники доходів - 9,5 мільярдів євро. Це ще було далеко від рівня 2019 року, але показало тенденцію до відновлення завдяки відкриттю кордонів і поступовому поверненню міжнародних туристів. У 2022 Доходи від туризму зросли до приблизно 15,3 мільярдів євро, що демонструє активне відновлення після пандемії, а також стабільний попит на подорожі до Португалії. У 2023 році деякі джерела вказують на доходи близько 18-19 мільярдів євро, підкріплені зростаючою популярністю країни серед європейських та інших міжнародних туристів. (Рис.2.).

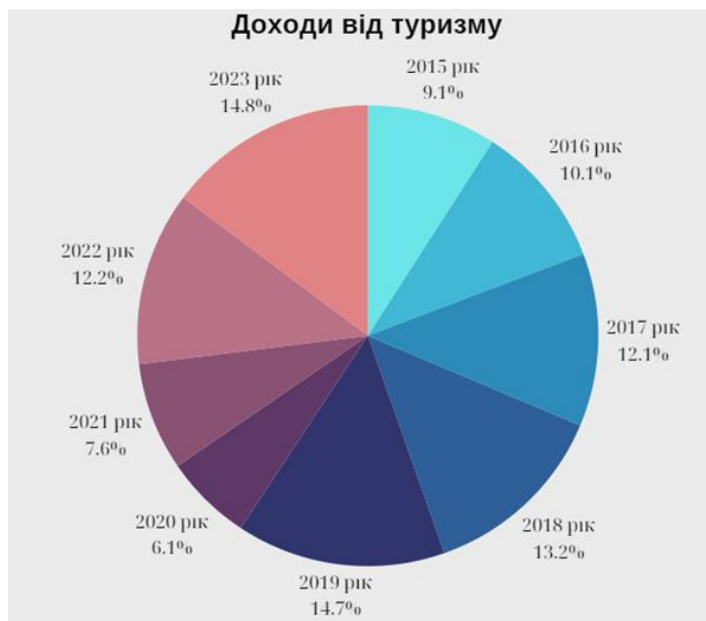

Рис. 2. Доходи від туризму

Джерело: побудовано за даними [1]

Кількість туристів, що приїжджає на відпочинок до Португалії також свідчить про те, що країна є відомим туристичним напрямком. У 2019 році до Португалії прибуло близько 27 мільйонів міжнародних туристів, що стало рекордом. Це був найуспішніший рік для туристичної галузі країни завдяки зростанню популярності як літніх, так і зимових напрямків. Основні ринки включали Велику Британію, Іспанію, Німеччину, Францію, США та Бразилію. 2020 рік мав значне падіння. Через пандемію COVID-19 та суворі обмеження на міжнародні подорожі кількість туристів знизилася до приблизно 7,5 мільйонів, що означає падіння приблизно на 72% порівняно з попереднім роком. Поступове відновлення туристичних потоків відбулося у 2021 році і становило 9,6 мільйонів туристів. Також позитивну динаміку підтримав 2022 рік. Адже туристичний потік зріс до близько 22-23 мільйонів туристів. Повернення інтересу до подорожей, поліпшення ситуації з COVID-19 та активна маркетингова діяльність сприяли цьому зростанню. За останніми

оцінками кількість туристів у 2023 році сягала близько 27-28 мільйонів туристів. (Рис.3.).

Рис.3. Туристичні потоки до Португалії 2019-2023 рр.

Джерело: побудовано за даними [1]

Португалія пропонує широкий спектр туристичних destinations, що приваблюють мандрівників своїми історичними пам'ятками, природною красою, пляжами та гастрономічними враженнями. Звичайно, більшість людей хочуть потрапити до столиці - Лісабону. Це найбільше місто країни вдало поєднує в собі багату історію, культуру, мистецтво та сучасну урбаністику. Найпопулярнішими місцями є Замок Святого Георгія, Монастир Жеронімуш, площа Комерсів та Парк Націй. Також популярне місто це Сінтра, неподалік Лісабону, яке відоме своїми романтичними палацами та замками. Сінтра є об'єктом Світової спадщини ЮНЕСКО і привертає увагу туристів своїм казковим виглядом, парками та садами [2].

Другим за величиною є місто Порту. Воно відоме своїм вином портвейном, мальовничими набережними та архітектурними пам'ятками, вузькими вулицями, старовинними церквами, річковими круїзами. Серед пляжних регіонів першість займає регіон Алгарве. Знаходиться на півдні та славиться морськими скелями, природними парками та м'яким кліматом. Він чудово підійде для тих, хто хоче активно відпочити, використовуючи водні види спорту як серфінг, дайвінг.

Гідний відпочинок можна отримати приїхавши на острів Мадейра. Тут унікальний клімат, вражаючі ландшафти, стежки та сади. Це місце

ідеально підходить для еко-туризму, піших походів, дайвінгу та спостереження за китами і дельфінами.

Коїмбра - місто на центральному заході Португалії, що відоме своєю історією та культурою. Тут знаходиться один із найстаріших університетів Європи та включений до списку ЮНЕСКО. Також бібліотека Жоаніна, старе місто, монастир Санта-Клара-а-Нова привертають туристів в цьому місті. Вікіпедія.

Азорські острови є однією з найунікальніших туристичних destinations Португалії, відомих своїми вражаючими ландшафтами, багатою флорою і фауною, термальними джерелами і культурною спадщиною. Це архіпелаг з 9 островів в Атлантичному океані, який приваблює екотуристів, що хочуть займатися пішими походами та спостереженням за морськими ссавцями [].

Отже, Португалія є одним з провідних туристичних напрямків у Європі. Основні туристичні ринки країни — це ЄС, зокрема Іспанія, Франція, Німеччина, Велика Британія та Італія. Туристи приносять дохід, значно впливаючи на економіку. Основними destinations - Лісабон, Порту, Сінтра, регіон Алгарве, острів Мадейра та Азорські острови.

Список використаних джерел:

1. Сайт Всесвітньої туристичної організації. URL: <https://www.unwto.org/ru/node/116>
2. Inflat. 5 цікавих фактів про Лісабон [URL: <https://inflatcruises.com/ua/news/view/news-lisboa>.
3. Vuslit.com. Розвиток готельної індустрії в Португалії / Vuslit.com // Стаття — URL: https://vuzlit.com/772800/rozvitok_gotelnoyi_industriyi_portugaliyi.

***Космідайло Інна Василівна,
к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту,
фінансів та інформаційних технологій
ПВНЗ «Європейський університет»,
м. Київ, Україна
inna.kosmidailo@e-u.edu.ua***

***Муха Юрій Ігорович,
аспірант 2 року навчання,
ПВНЗ «Європейський університет»,***

КРИЗИ ЯК КАТАЛІЗАТОР УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕВОЛЮЦІЇ: ВІД РЕАКТИВНОСТІ ДО АНТИКРИЗОВОЇ КУЛЬТУРИ

Кризи, як невід’ємна частина сучасного бізнес-середовища, перестають бути лише загрозою і дедалі частіше сприймаються як поштовх до трансформації управлінських підходів. Від економічних потрясінь до воєнних конфліктів чи екологічних катастроф - ці виклики змушують підприємства переосмислювати свої стратегії, переходячи від реактивного реагування до створення антикризової культури.

Кризи мають двоїсту природу: вони руйнують усталені процеси, але водночас відкривають вікно можливостей для інновацій. Історично менеджмент реагував на кризи реактивно - наприклад, під час Великої депресії 1930-х чи фінансової кризи 2008 року підприємства зосереджувалися на короткострокових рішеннях, таких як скорочення витрат чи реструктуризація. Однак сучасні реалії, зокрема пандемія COVID-19 чи війна в Україні, демонструють, що така реактивність недостатня для довгострокового виживання. Кризи впливають на всі рівні управління - від стратегічного планування до мотивації персоналу, змушуючи переглядати традиційні моделі.

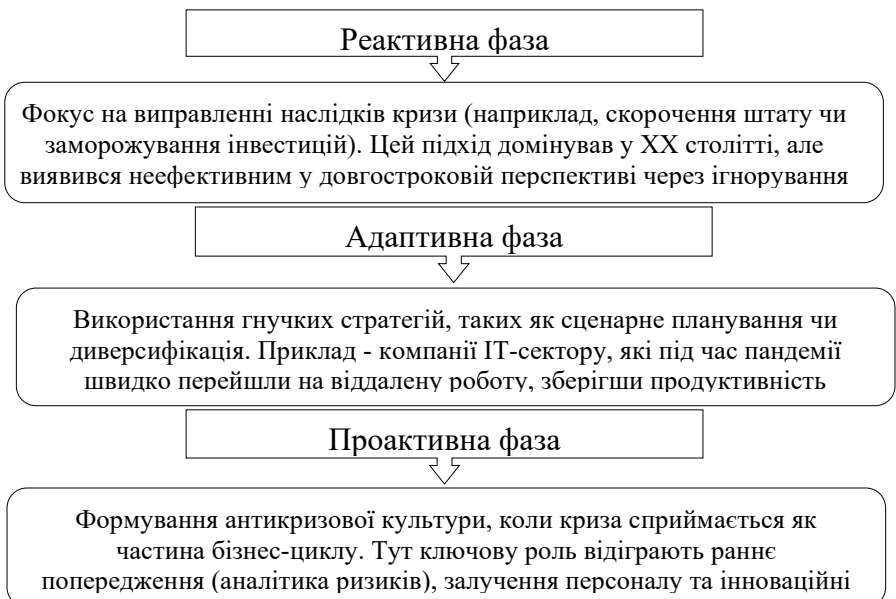

Рис. 1. Етапи переходу від реактивного менеджменту до антикризової культури*

*Джерело: [1, 2, 4].

Дослідження McKinsey показують, що компанії, які адаптувалися до кризи через інновації, мали на 30% вищу виживаність, ніж ті, що дотримувалися консервативних підходів [4].

Перехід від реактивного менеджменту до антикризової культури можна поділити на три етапи, зображені на рис. 1.

Ця еволюція відображає зміну парадигми: від боротьби з кризою до її інтеграції в управлінську стратегію, що створює основу для стійкості бізнесу в умовах невизначеності.

Антикризова культура - це система цінностей, процесів і компетенцій, що дозволяє підприємству не лише вистояти, а й зростати під час потрясінь. Її основні принципи, згруповані на рис. 2

Гнучкість - швидка адаптація до змін (наприклад, реорганізація ланцюгів постачання під час воєнних дій)

Прозорість - відкриті комунікації з командою для зниження паніки та підвищення довіри

Інноваційність - інтеграція цифрових інструментів, таких як big data для моніторингу ризиків чи ERP-системи для оптимізації ресурсів

Рис. 2. Принципи антикризової культури*

*Джерело: [1, 2, 4].

У свою чергу, практичні інструменти антикризової культури включають:

- системи раннього реагування (аналіз трендів і «слабких сигналів»), які Coombs вважає основою превентивного менеджменту [2];
- тренінги з антикризового лідерства для менеджерів, що сприяють формуванню проактивного мислення [1];
- створення «кризових команд» - крос-функціональних груп для швидкого прийняття рішень, як це описано у практиках McKinsey [4].

Прикладом реалізації є українські підприємства під час війни 2022-2025 років, які переорієнтували виробництво (з текстилю на пошиття бронезилетів), демонструючи зародження антикризової культури в реальних умовах.

Проте перехід до антикризової культури має свої виклики: опір змінам з боку персоналу, брак ресурсів у малих підприємствах, недостатня цифрова компетентність. Водночас перспективи оптимістичні - компанії з розвинутою антикризовою культурою мають вищий рівень стійкості та конкурентоспроможності. Дослідження Harvard Business Review показало, що 65% таких організацій повертаються до докризових показників упродовж року, тоді як реактивні компанії витрачають на це 2-3 роки [3]. Ці дані підтверджують, що антикризова культура є не лише реакцією на сьогодення, а й інвестицією в майбутнє.

Кризи, попри свою деструктивність, виступають каталізатором управлінської еволюції, підштовхуючи підприємства від реактивних дій до створення антикризової культури. Цей процес вимагає переосмислення ролі менеджменту, інтеграції інновацій і залучення людського капіталу. У сучасному світі, де невизначеність стає нормою, антикризова культура перетворюється з переваги на необхідність.

Список використаних джерел:

1. Коттер Я. П. Провідні зміни. Бостон : Видавництво Harvard Business Review. 2012. URL: <https://www.scrip.org/reference/referencespapers?referenceid=2233874>.
2. Кумбс В. Т. Поточна кризова комунікація: планування, управління та реагування. 4-е видання. Тисяча Оукс, Каліфорнія : Публікації SAGE. 2014. URL: https://redshelf.com/book/495812/ongoing-crisis-communication-495812-9781483322674-w-timothy-coombs?utm_source=chatgpt.com.
3. Кризове лідерство: уроки 2023 року. Harvard Business Review. 2023. URL: <https://hbr.org/2023/12/crisis-leadership-lessons-2023>.
4. Innovation in a crisis: Why it is more critical than ever. McKinsey & Company. 2020. URL: <https://www.mckinsey.com/business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/innovation-in-a-crisis-why-it-is-more-critical-than-ever>.

*Кравчук Ю.О.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Новосьолова О.С.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та
оподаткування
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна*

ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИКИ НА МІЖНАРОДНУ ТОРГІВЛЮ

Торгівля виступає каталізатором взаємозв'язку світових економік, кожен великий регіон значною мірою залежить від імпорту для забезпечення понад 25% споживання щонайменше одного критично важливого ресурсу, промислових товарів або послуг. Навіть у галузях, де регіон є нетто-експортером, він може залишатися залежним від імпорту багатьох життєво необхідних продуктів. Як приклад, Сполучені Штати хоча і є нетто-експортером нафтових корисних копалин, вони значно залежать від імпорту рідкісноземельних елементів. До списку критично важливих мінералів США входять 50 мінералів, і для близько 30 з них на імпорт припадає понад 75% річного споживання.

Незважаючи на це, геополітичні зміни продовжують впливати на торговельні відносини. Сполучені Штати стали переорієнтовувати свою торгівлю з Китаєм на інші країни, такі як Мексика та В'єтнам. Хоча ці країни нерідко виступають проміжними ланками в торгових потоках між Китаєм та США. Також європейські економіки, відмовившись від численних торговельних зв'язків з Росією, збільшили співпрацю зі Сполученими Штатами. Наразі більша частина китайського імпорту та експорту припадає на країни із економіками, що розвиваються. Країни АСЕАН, Бразилія та Індія постійно зміцнюють торговельні зв'язки в геополітичному контексті.

Суттєві зміни у структурі торговельних відносин спричинені скороченням середньої геополітичної відстані торгівлі, що знизилася на приблизно 7% між 2017 і 2024 роками. Це сталося на тлі торговельної напруги між США та Китаєм і російської агресії проти України. Економіки обох кінців геополітичного спектра стали менше торгувати одна з одною: Китай, Німеччина та Сполучені Штати відчували значне скорочення геополітичної дистанції торгівлі. Проте не всі країни адаптують свою торгівлю в залежності від існуючих геополітичних умов.

Водночас для середньо-орієнтованих економік, таких як АСЕАН, Бразилія та Індія, геополітична відстань у торгівлі залишалася стабільною або навіть збільшилася.

За останнє десятиліття середня геополітична відстань торгівлі знизилась з високої позначки близько 3,5 на початку 2010-х до 3,1 у 2023 році. Вона прирівнюється до відстані між США та Туреччиною або Росією та Саудівською Аравією за шкалою від нуля до десяти. Середня геополітична дистанція у 2024 році залишалася стабільною й низькою.

Одночасно середня географічна відстань торгівлі мала тенденцію до збільшення - повільно, але неухильно - на приблизно 10 кілометрів щорічно упродовж останнього десятиліття. Ця тенденція ймовірно продовжиться й надалі. Наразі середня фізична дистанція торгівлі становить близько 5 200 кілометрів, що співмірно з відстанню між Лондоном і Бостоном або Сінгапуром і Токіо.

Глобальна концентрація імпорту - виходячи з широти торгових зв'язків, що визначають економічну залежність країни щодо імпортованих товарів - залишалася стабільною, без явної тенденції до диверсифікації. У великих економіках, таких як Китай, Німеччина та особливо США, структура постачальників стає дедалі різноманітнішою. Водночас у країнах АСЕАН, Бразилії та Індії спостерігається тенденція до зростаючої концентрації імпорту, зазвичай через зміцнення зв'язків з Китаєм.

Незважаючи на те, що показники концентрації імпорту залишаються стабільними в останні роки, ця концентрація є ключовою характеристикою глобальної торгівлі. Так, приблизно 10% світового обсягу торгівлі є «глобально сконцентрованим», тобто три або менше країн постачають понад 90% обсягу певного товару. Прикладами таких товарів є залізна руда, яку переважно постачають Австралія та Бразилія, а також ноутбуки і смартфони, що надходять переважно з Китаю.

Прикладами товарів із глобальною концентрацією, що долають значні геополітичні відстані, є ті, що важко замінити альтернативними постачальниками у найближчій перспективі. Зокрема, це постійні магніти для електродвигунів, які здебільшого експортує Китай, та обладнання для виробництва напівпровідникових пластин, основним постачальником якого є Японія.

Фундаментальні зміни географічної залежності від імпорту відбуваються повільно. Наприклад, хоча Сполучені Штати останніми роками значно скоротили свою частку імпорту промислових товарів з Китаю, частка доданої вартості, яка походить із цієї країни, могла не зменшитися до того ж ступеня. Це можливо у випадках, коли китайські

вироби надходять до третьої країни для остаточного збирання перед тим, як потрапити до США. Подібну динаміку існує у торговельних стосунках США з країнами АСЕАН.

Сполучені Штати продовжують змінювати орієнтацію своєї торгівлі з Китаю на інші країни. В період з 2017 по 2024 рік частка китайських промислових товарів у американському імпорті впала на шість відсоткових пунктів. Натомість зросла частка імпорту з Мексики та АСЕАН приблизно на два та чотири відсотки відповідно. У 2023 році Мексика випередила Китай і стала найбільшим постачальником товарів до США, позиція, яку Китай утримував з 2007 року.

У 2024 році Мексика та АСЕАН продовжували вигравати від американської торговельної переорієнтації, значно збільшуючи свій вплив на американському ринку порівняно із середніми показниками за 2017-2023 роки. Водночас Китай втратив частку американського імпорту практично в усіх секторах, найбільше - в електроніці, машинобудуванні, текстилі та одязі, де падіння становило 14-16 відсоткових пунктів за ці роки. Це свідчить про зміну структури джерел імпорту США більше, ніж про зміну структури чи обсягу китайського експорту. Насправді, з 2017 року Китай збільшив свій глобальний експорт у цих галузях на понад 500 мільярдів доларів США. Цікаво, що переорієнтація американського імпорту з Китаю є специфічною саме для США — Німеччина та Велика Британія не зафіксували падіння частки імпорту з Китаю у цих секторах більш ніж на два відсоткових пункти у період з 2017 по 2024 роки.

Недавні зміни в торгівлі США швидше свідчать про перебудову відносин з іншими азійськими торговими партнерами, аніж про повернення виробництва додому. Навпаки, у 2024 році спостерігалось невелике збільшення середньої географічної відстані в торгівлі США.

АСЕАН, здається, стала провідним бенефіціаром зменшення торговельних відносин США з Китаєм, навіть перевершивши Мексику в цьому аспекті. Загалом, найбільше зростання частки Мексики спостерігалось у сферах, таких як транспортне обладнання та харчові продукти і напої, в яких Китай виступав менш значущим торговельним партнером. В межах АСЕАН В'єтнам відзначився найбільшим приростом частки у секторах, де Китай втратив найбільшу позицію. Проте значна частка експорту з країн АСЕАН відображає додану вартість, створену в Китаї.

За аналогічний період «Європа 30» також збільшила свою частку торгівлі зі США, головним чином завдяки змінам у сфері хімічних і фармацевтичних товарів, а також американському експорту

енергоресурсів. Наприклад, частка американського енергетичного експорту до регіону подвоїлася між 2017 і 2023 роками — з приблизно 15% до 30%. Після вторгнення Росії в Україну американський енергетичний експорт значною мірою переключився на Європу. В інших секторах американський експорт мав тенденцію до переорієнтації з континентального Китаю на Мексику, хоч це переорієнтування було менш вираженим у порівнянні з імпортом.

У останні два роки країни, що розвиваються, стали важливішими торговельними партнерами ніж розвинуті економіки для китайського імпорту та експорту. У значній мірі переорієнтація економічної політики Китаю на співпрацю з країнами, що розвиваються, обумовлена зміцненням торговельних відносин з АСЕАН. У 2024 році АСЕАН випередила «Європу 30», ставши найбільшим регіональним торговельним партнером для Китаю. Найбільш значущі зміни у секторах торгівлі спостерігаються в електроніці, машинобудуванні та текстильній промисловості, де Китай дедалі більше утверджується як провідний постачальник проміжної продукції для країн АСЕАН. Натомість, ці країни виробляють кінцеву продукцію, яка призначена для глобальних ринків, особливо США.

Торгівельні відносини Китаю з Латинською Америкою також демонструють стійке зростання. Китай активно імпортує сільськогосподарську продукцію з даного регіону, водночас збільшуючи експорт промислових товарів, таких як побутова електроніка та екологічно чисті технології, включаючи фотоелектричні елементи, літій-іонні батареї та електромобілі. Значну частину цієї торгівлі припадає на Бразилію, яка в 2024 році забезпечила майже половину всього обсягу торгівлі Китаю з Латинською Америкою, у порівнянні з трохи більше ніж 40% у 2017 році. Проте й інші латиноамериканські країни відзначають прискорене зростання експорту до Китаю: вартість торгівлі між Перу, Колумбією та Китаєм зросла приблизно на 13% щорічно за цей же період. Ще більше зріс експорт для менших економік, таких як Еквадор і Коста-Ріка, де зростання торговельного обігу досягло майже 20% на рік.

Китай також розширив торговельні контакти з Росією, яка стає важливим джерелом енергетичних ресурсів для КНР і значним ринком збуту китайських автомобілів та іншого транспортного обладнання. Якщо у 2017 році лише 2% китайського експорту транспортних засобів йшло до Росії, то в 2024 році цей показник зріс до понад 10%.

З переорієнтацією уваги на країни, що розвиваються, частка Китаю в торгівлі з європейськими державами дещо зменшилася. Це сталося

переважно через зміну галузевої структури китайського імпорту, а не через втрату значної частки європейськими економіками в певному секторі. Для прикладу, обсяг імпорту транспортного обладнання з європейських країн до Китаю виріс з приблизно 50% до близько 60% у період з 2017 по 2024 рік. Проте загальна вартість імпорту цього типу товарів знижувалася приблизно на 4% щорічно, оскільки автомобільна промисловість Китаю продовжувала розвиватися, зменшуючи залежність від імпортних продуктів. Це призвело до стагнації вартості європейського експорту транспортного обладнання до Китаю — більша частка не компенсувала зменшення загального обсягу ринку. Схожі тенденції спостерігаються у європейському експорті текстилю та одягу до Китаю, а також, частково, у хімічній та фармацевтичній галузях [1].

Європейський Союз залишався залежним від китайського імпорту, водночас залежність Китаю від європейського експорту знизилася. У період з 2017 по 2024 рік частка імпорту з-за меж ЄС зросла з 18% до 21%. Водночас частка експорту з ЄС до Китаю впала з пікового рівня понад 10% у 2020 році до приблизно 8% у 2024 році.

Однією з помітних тенденцій зростання стали торговельні зв'язки між Німеччиною та Польщею. У період з 2017 по 2023 рік цей торговий коридор у рамках «Групи 30» показав найбільший ріст у вартісному виразі. Зростання стало можливим завдяки інтеграції економік двох країн у ланцюги доданої вартості транспортного обладнання та машин, наприклад, через торгівлю літій-іонними акумуляторами, двигунами внутрішнього згоряння та іншими компонентами транспортних засобів. Дані за 2024 рік вказують на те, що розвиток цього коридору триває, однак темпи дещо сповільнилися.

Список використаних джерел:

1. Great Powers, Geopolitics, and the Future of Trade. URL: <https://www.bcg.com/publications/2025/great-powers-geopolitics-global-trade>.

Кузіна Анастасія
Здобувачка вищої освіти
Кафедра міжнародних економічних відносин, бізнесу та
туризму,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
e-mail: nasyakuzina5@gmail.com
Мархонос Світлана Миколаївна,
к.геогр.н., доцент
Кафедра міжнародних економічних відносин, бізнесу та
туризму, Державний університет «Київський авіаційний інститут»
e-mail: markhonos_sm@ukr.net

СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ІТАЛІЇ

Готельне господарство Італії — один із ключових секторів туристичної індустрії, що значно впливає на економіку країни. Завдяки розвиненій інфраструктурі та різноманіттю закладів розміщення Італія щороку приваблює мільйони туристів. Ринок включає як великі курорти, так і невеликі пансіони, що задовольняють різні категорії відвідувачів.

В Італії діє понад 64 000 закладів розміщення, серед яких готелі, гостьові будинки, туристичні селища тощо. Їх розподіл по регіонах виглядає так: 26,9% — північний схід, 23,8% — південь, 22,8% — центр, 16,4% — північний захід, 10,1% — острови[1].

Найбільша кількість закладів зосереджена в Трентіно-Альто-Адідже (10,7%), далі йдуть Кампанія, Лаціо, Тоскана, Ломбардія, Емілія-Романья, Апулія, Венето, Сицилія та Лігурія. Серед міст лідерами є Рим (8,4%), Неаполь, Венеція, Флоренція та Верона[1].

За типами переважають гостьові будинки, апартаменти, пансіони та B&B (51,4%). Традиційні готелі та курорти становлять 40,5%. Менше представлено кемпінгів, туристичних сіл та агросадиб[1].

В Італії туристи в середньому зупиняються в готелях приблизно на 3,01 ночі, і ця тенденція поступово зростає. Як італійці, так і іноземці стали проводити у готелях більше часу. Наприклад, середній термін перебування місцевих мандрівників зараз становить 2,66 ночі, а у туристів з-за кордону — 3,37 ночі, що на 0,28 більше, ніж раніше[2].

Середня тривалість перебування туристів у готелях Італії

Категорія туристів	Середня тривалість перебування (ночі)
Місцеві туристи	2,66
Іноземні туристи	3,37

Примітка. Побудовано автором за даними [2]

Як видно з таблиці, середня тривалість перебування туристів в італійських готелях зростає, що свідчить про підвищення привабливості країни та якості готельних послуг. Італія — це країна з багатою історією, стилем та високим рівнем сервісу. Її готелі не лише забезпечують комфорт, а й дозволяють відчутти атмосферу місцевої культури. Вілли на озері Комо, палаці Венеції та Мілана — усе це приклади вишуканості та гостинності.

П'ять найкращих готелів Італії:

1. Villa d'Este, Черноббіо (озеро Комо). Готель XVI століття з розкішними садами й видом на озеро. Колишня аристократична резиденція вражає елегантністю, історією та спокоєм.

2. Палац Грітті, Венеція. Розташований біля Гранд-каналу, готель з інтер'єрами в стилі епохи відродження пропонує сніданки на терасі з краєвидом на канал.

3. Hotel San Pietro, Позитано. Висічений у скелі готель на узбережжі Амальфі з панорамними видами на море, приватними терасами та рестораном із мішленівською зіркою.

4. Mandarin Oriental, Мілан. Поєднання ар-деко, сучасного комфорту та близькості до театру Ла Скала. Стиль, тиша та високий рівень сервісу — головні переваги.

5. Principe di Savoia, Мілан. Один із символів міста, де зупиняються відомі особистості. Вражає розкішшю, СПА-зоною на даху та вишуканою атмосферою.

Італійська готельна індустрія — одна з найрозвиненіших у світі. Вона охоплює як історичні палаці, так і сучасні butik-готелі. Ріст середньої тривалості перебування туристів свідчить про зростання попиту на якісні послуги. В Італії є 20 регіонів — це Абруццо, Апулія, Базиліката,

Валле-д'Аоста, Венето, Емілія-Романья, Калабрія, Кампанія, Лаціо, Лігурія, Ломбардія, Марке, Молізе, П'ємонт, Сардинія, Сицилія, Тоскана, Трентіно-Альто-Адідже, Умбрія, Фріулі-Венеція-Джулія[3].

Найбільше готелів у Трентіно-Альто-Адідже (5862) — через популярність гірськолижних і літніх курортів. Далі — Емілія-Романья (4618) з відомими морськими курортами, та Венето (3248) — завдяки Венеції, Вероні, Падуї та озеру Гарда[4].

Таблиця 2

Кількість готелів у провідних туристичних регіонах Італії

Регіон	Кількість готелів
Трентіно-Альто-Адідже	5862
Емілія-Романья	4618
Венето	3248

Примітка. Побудовано автором за даними [4]

Як видно з таблиці, найбільша концентрація готелів спостерігається в регіонах із розвиненими туристичними курортами, що підтверджує тісний зв'язок між природними ресурсами, культурною спадщиною та розвитком готельної інфраструктури.

Північ Італії має краще розвинену готельну інфраструктуру порівняно з Півднем. У регіонах Ломбардія, Венето, Емілія-Романья та Трентіно-Альто-Адідже зосереджено більше інвестицій, сучасний транспорт і широкий вибір закладів розміщення — від бюджетних до п'ятизіркових готелів. Північ приваблює як культурних туристів, так і прихильників активного відпочинку. Натомість Південь (Mezzogiorno) має меншу кількість готелів і слабшу туристичну інфраструктуру, незважаючи на значний потенціал. Розвиток гальмують обмежені інвестиції, транспортні проблеми, вищий рівень безробіття та сезонність туризму[5].

Таким чином, готельне господарство Італії є важливою складовою туристичної галузі країни, що вирізняється високим рівнем розвитку, різноманітністю типів розміщення та географічною концентрацією у туристично привабливих регіонах. Зростання середньої тривалості перебування туристів свідчить про стабільне підвищення

якості послуг і привабливості італійського туристичного продукту як для внутрішніх, так і для іноземних мандрівників.

Список використаних джерел:

1. Il settore alberghiero in Italia: dati, numeri aggiornati e classifica delle aziende più importanti. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://it.linkedin.com/pulse/il-settore-alberghiero-italia-dati-numeri-azvxf>

2. Flussi turistici - IV trimestre 2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.istat.it/comunicato-stampa/flussi-turistici-iv-trimestre-2024>

3. Адміністративний поділ Італії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

4. ALBERGHI: ITALIA PRIMA IN EUROPA PER CAMERE E POSTI LETTO. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.confcommercio.it/-/alberghi-italia-prima-in-europa-per-camere-e-posti-letto>

5. Mezzogiorno. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.britannica.com/place/Mezzogiorno>

***Левковець Наталія Петрівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінанси, облік і аудит,
Національний транспортний університет, м. Київ, Україна
nlp08@ukr.net***

МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНО-КРЕДИТНІ ТА ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Міжнародні валютно-кредитні відносини та їх регулювання є важливими елементами сучасної світової економіки. Вони охоплюють широкий спектр процесів, що пов'язані з міжнародними фінансовими операціями, валютними курсами, фінансовими інструментами та механізмами забезпечення стабільності в глобальній економіці. В умовах глобалізації та інтеграції національних економік питання міжнародних фінансів набуває особливої ваги, оскільки ці процеси безпосередньо впливають на фінансову стабільність країн, зокрема України.

Інституційна будова міжнародних валютно-кредитних та фінансових відносин охоплює широкий спектр міжнародних організацій. Серед них особливо важливу роль відіграють міжурядові банки та валютні фонди, які є ключовими елементами глобального ринку позичкового капіталу.

Міжнародні організації валютно-кредитного та фінансово-економічного спрямування створюються на міждержавному рівні з метою посилення співпраці між країнами, підтримки стабільності світової економіки, а також регулювання глобальних фінансових і валютних процесів.

До провідних міжнародних фінансових інституцій належать:

- Група Світового банку
- Міжнародний валютний фонд (МВФ)
- Банк міжнародних розрахунків (БМР)
- Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) [2]

Ці організації не лише надають фінансову підтримку країнам, а й формують принципи функціонування глобальної валютної системи, здійснюючи наднаціональне регулювання фінансових і кредитних відносин.

Група Світового банку включає п'ять юридично самостійних установ:

1. Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР)
2. Міжнародна асоціація розвитку (МАР)
3. Міжнародна фінансова корпорація (МФК)
4. Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ)
5. Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (МЦУІС) [6]

1. МБРР є міжурядовою установою, яка з 1947 року має статус спеціалізованої агенції ООН. Цей банк спеціалізується на довгостроковому кредитуванні економік країн-членів. Членство в ньому доступне лише для держав, що входять до складу МВФ. Незважаючи на незалежність від МВФ, МБРР доповнює приватні інвестиційні потоки, надаючи фінансування в тих випадках, коли доступ до ринку капіталу є обмеженим. [1]

Основні завдання МБРР:

- підтримка розвитку виробничого потенціалу країн із низьким рівнем економічного розвитку
- надання фінансових ресурсів у тих випадках, коли приватний капітал не забезпечує достатнього покриття

- сприяння міжнародній торгівлі, стабілізації платіжного балансу та економічному зростанню
- фінансування пріоритетних проєктів розвитку
- урахування впливу міжнародних інвестицій на економічне середовище країн-членів

Контроль за виконанням проєктів є жорстким – представники банку регулярно перевіряють реалізацію програм, виявляють проблеми та шукають шляхи їх розв'язання. Для цього функціонує окремий Департамент оцінки операцій, який звітує безпосередньо керівництву банку.

2. МАР була створена у 1960 році з метою надання підтримки країнам з низьким рівнем доходу. До її складу входять 159 країн, з яких 26 належать до економічно розвинених. Основною відмінністю МАР від МБРР є механізм отримання фінансування та умови надання кредитів: МАР надає безвідсоткові позики з довгим періодом погашення (до 45 років), що є вигідним для малозабезпечених країн. Джерелом фінансування МАР є внески донорів, здебільшого з країн Заходу. [3]

Пріоритет МАР – проєкти в найбільш бідніших країнах, що сприяють підвищенню продуктивності праці та покращенню умов життя.

3. МФК, яка була заснована в 1956 році, функціонує як дочірній підрозділ МБРР і зосереджується на стимулюванні приватного підприємництва в державах, що розвиваються. Її діяльність включає:

- фінансування та інвестування в промисловість, сільське господарство, інфраструктуру, туризм, екологічні проєкти
- залучення приватного капіталу до реалізації ініціатив розвитку
- надання консультаційних послуг бізнесу та урядам у сфері фінансів, інвестицій та управління проєктами [5]

МФК не лише інвестує, а й проводить ретельний аналіз ефективності кожного проєкту, зважаючи як на користь для країни-одержувача, так і на вигідність для інвесторів.

4. Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ) є міжнародною урядовою організацією, заснованою в 1988 році, з метою стимулювання інвестицій у виробничі сектори країн-членів, особливо в розвиваються країни. Це досягається через надання гарантій, включаючи спільне перестрахування від некомерційних ризиків, а також через додаткові заходи для підтримки надходження інвестицій в ці країни та між ними. [4]

БАГІ надає захист інвесторам від різних некомерційних ризиків, таких як:

1.Неможливість обміну валюти або репатріації капіталу — захист від втрат, які виникають через неможливість переведення прибутку, здобутого в місцевій валюті, у тверду валюту для виведення за межі країни.

2.Експропріація — захист від втрат, що виникають через втрату прав власності або контроль над інвестиціями через дії урядів.

3.Військові дії та громадянські заворушення — захист від втрат, викликаних війною або громадянськими конфліктами, які можуть зруйнувати чи пошкодити майно інвестора.

4.Розірвання контракту — захист від втрат, якщо країна-акцептант відмовляється від виконання угоди або розриває контракт.

5. Міжнародний центр урегулювання інвестиційних спорів (МЦУІС), заснований у 1966 році, є окремою організацією в межах Світового банку. Його основною метою є сприяння притоку іноземних інвестицій шляхом вирішення правових суперечок між урядами та іноземними інвесторами. Основні функції МЦУІС включають примирення та арбітраж для вирішення інвестиційних спорів.

6. Міжнародний валютний фонд (МВФ), створений у 1944 році, є міжурядовою організацією для регулювання валютно-фінансових відносин. Країни-члени формують фінансові ресурси фонду через квоти, що визначають їх голоси та можливості отримання позик. [2]

7. Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), створений у 1991 році, є міжурядовим банком для довгострокового кредитування країн Центральної та Східної Європи. [6] Члени ЄБРР зобов'язані викупити акції банку відповідно до встановлених квот. ЄБРР активно залучає прямі іноземні інвестиції і здійснює фінансування проєктів в банківському секторі, підприємствах, а також сприяє приватизації та структурним реформам.

Міжнародні організації, такі як МВФ, Світовий банк та ЄБРР, відіграють ключову роль у стабілізації економічної ситуації в країнах з ринковою економікою, зокрема в Україні. Їхні кредитні механізми та програми фінансової підтримки є важливими інструментами для підтримки макроекономічної стабільності.

Список використаних джерел:

1. Береславська, О. І., Наконечний, О. М., Пясецька, М. Г. та ін. Міжнародні розрахунки та валютні операції: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2021. 312 с.
2. Савлук, М. І. Міжнародні розрахунки та валютні операції: навч. посіб. К.: КНУ, 2022. 391 с.
3. Семенов, К. А. Міжнародні валютні і фінансові відносини: підруч. М.: ТЕИС, 2022. 175 с.
4. Салмінський, Д. В. Міжнародний валютний ринок: особливості та механізм функціонування на сучасному етапі / Д. В. Салмінський // *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. № 5–6. с. 141–145.
5. Передій, О. С. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. К.: Центр навч. л-ри, 2020. 274 с.
6. Філіпенко, А. С. Міжнародні валютно-кредитні відносини: підруч. К.: Либідь, 2022. 208 с.

Лукаш Вікторія
Здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
7379753@stud.kai.edu.ua
Вишневський Віктор Іванович,
доктор географічних наук, професор, професор кафедри
міжнародних економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ВИХІДНОГО ДНЯ НА КИЇВЩИНІ

У сучасних умовах розвитку суспільства, що супроводжуються соціально-економічними викликами, воєнним станом, обмеженнями на міжнародні подорожі та психологічною втомою населення, спостерігається зростання інтересу до внутрішнього туризму, зокрема туризму вихідного дня. Такий формат подорожей дає можливість громадянам без значних фінансових і часових витрат відпочити, ознайомитися з культурною спадщиною та природними багатствами рідного краю, підтримати місцевий бізнес.

Київська область, завдяки вигідному географічному положенню, наявності розвиненої транспортної інфраструктури та широкого спектру

туристичних локацій – історичних, природних, культурних, рекреаційних – має значний потенціал для розвитку туризму вихідного дня. Проте, не зважаючи на наявні ресурси, цей вид туризму потребує суттєвого вдосконалення.

Мета цього дослідження полягає у з'ясуванні сучасного стану туризму вихідного дня на території Київської області, визначенні основних тенденцій його розвитку, а також наявних проблем і перспектив.

Поставлена мета вимагає вирішення низки завдань:

- аналізі поняття «туризм вихідного дня»;
- дослідженні наявних туристичних об'єктів на Київщині,
- з'ясуванні популярних туристичних маршрутів Київщиною;
- формулюванні пропозицій розвитку туризму на Київщині.

У процесі дослідження було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів. Зокрема, використано такі загальнонаукові методи, як спостереження, опис, аналіз тощо. Значну увагу приділено вивченню опублікованих праць, нормативно-правових документів, змісту туристичних сайтів та інформаційних платформ, зокрема, Discover.ua, KyivRegionTours, FastivNews.City. Метод порівняння дозволив зіставити сучасний стан туризму вихідного дня на Київщині з іншими регіонами України.

Загалом поняття «туризм вихідного дня» у науковій літературі трактується як форма короткотривалого подорожування, що зазвичай триває не більше двох-трьох днів і передбачає повернення до місця постійного проживання без ночівлі або з однією ночівлею. За К.Ю. Редько та О.С. Фурс, такий туризм здійснюється у межах одного регіону, часто – з використанням особистого транспорту і є доступним для широких верств населення [8, с. 221]. Як вказують Т.О. Артеменко та В.О. Животенко, його основними цілями є оздоровлення, активне дозвілля, культурне пізнання, екологічна просвіта та емоційне відновлення [2].

У колективній праці [3] зазначено, що туризм вихідного дня має значний потенціал для розвитку локальних туристичних кластерів, сприяє збереженню культурної спадщини, підвищує туристичну активність у сільській місцевості та створює додаткові можливості для малого бізнесу. У контексті сучасних викликів, таких як пандемія COVID-19 та війна, саме туризм вихідного дня став найбільш адаптивною формою подорожей, що не потребує складної логістики чи значних фінансових витрат [3].

Туризм вихідного дня не лише задовольняє потреби населення у відпочинку, а й виконує важливу соціальну, економічну та культурну

функцію, стимулюючи розвиток регіонів та підвищуючи якість життя. На прикладі Київської області можна прослідкувати, як поєднання природно-рекреаційного потенціалу, культурної спадщини та сучасної туристичної інфраструктури забезпечує зростання популярності цього формату подорожей.

Наведемо перелік з 10 локацій, які годяться для туризму вихідного дня.

1) Буцький каньйон. Цей каньйон знаходиться біля с. Буки у Черкаській області. Хоч об'єкт і знаходиться за межами Київщини, його легко дістатися з Києва. Завдяки своїм вражаючим скелям та краєвидам він відомий як «українська Швейцарія». Каньйон, якому понад 2 мільярди років, привертає туристів можливістю прогулянок вздовж річки Гірський Тікич, водоспаду «Вир», а також сплавами на човнах.

Для подорожі до Буцького каньйону бажано заздалегідь домовлятися про екскурсії, оскільки у вихідні дні тут може бути велика кількість відвідувачів. Оптимальним часом для відвідування є будні дні. Також варто враховувати погодні умови та сезонні особливості, щоб максимально насолодитися природною красою цього унікального місця. Таким чином, Буцький каньйон є відмінним прикладом розвитку туризму вихідного дня в Україні, поєднуючи природну красу, історичні пам'ятки та можливості для активного відпочинку [1].

2) Дендропарк «Олександрія» в Білій Церкві – один із найбільших та найстаріших дендропарків України. Він займає площу понад 400 га. Парк створений понад 200 років тому родиною графа Франциска Ксаверія Браницького. Цей парк є унікальним зразком садово-паркового мистецтва XVIII-XIX століть. Він поєднує природні ландшафти з архітектурними пам'ятками, такими як колонода «Луна», китайський місток та руїни старовинних споруд. Парк розташований на березі річки Рось, що додає йому особливої мальовничості.

3) Національний парк «Межигір'я» розташований у селі Нові Петрівці, за 20 км від Києва, на березі Київського водосховища. Колишня резиденція президента Віктора Януковича нині функціонує як культурно-освітній центр, відкритий для відвідувачів. На площі понад 140 гектарів розміщені архітектурні й природні об'єкти: будинок «Хонка», музей ретроавтомобілів, зоопарк, штучні озера, кінний клуб, гольф-поле, а також альтанки, фонтани, вело- та електротранспорт, екскурсії й віртуальні музеї [6].

4) Витачів – село в Обухівському районі Київської області, відоме своїми мальовничими краєвидами та історичними пам'ятками. Тут

розташовані каплиця на Княжому Шпилі, з якої відкривається панорамний вигляд на Канівське водосховище, а також археологічні розкопки стародавнього поселення. Витачів приваблює не лише історичними об'єктами, але й природною красою, що робить його популярним місцем для активного відпочинку, йоги та медитацій. Це ідеальна локація для туризму вихідного дня, поєднуючи природні ландшафти, культурну спадщину та можливість для духовного відновлення [9].

5) Переяслав – місто в Київській області, яке є важливим центром культурної спадщини України. Місто відоме понад 20 музеями, що зберігають історію та традиції Середньої Наддніпрянщини. Однією з основних локацій є Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», який включає Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. Цей музей під відкритим небом демонструє традиційні українські хати, церкви та господарські споруди, що дозволяє відвідувачам зануритися в атмосферу минулих епох. Переяслав також славиться численними культурно-освітніми заходами, виставками та лекціями, що проводяться в музеях та культурних установах міста. Це місто є ідеальним місцем для короткотривалих подорожей, поєднуючи історичну спадщину, культурні події та можливість відпочинку на природі [1].

6) Національний природний парк «Залісся», розташований у Броварському районі Київської області. Його площа – понад 13 тисяч гектарів. Цей парк славиться багатою флорою і фауною: тут мешкає понад 50 видів ссавців, 120 видів птахів та десятки рідкісних рослин, занесених до Червоної книги України. Для туристів облаштовано пішохідні, вело- та автошляхи, що ведуть до мальовничих озер, історичного городища, стайні з породистими кіньми та резиденції «Залісся». Особливою цікавинкою є Музей дикої природи. Це місце ідеальне для туризму вихідного дня, поєднуючи активний відпочинок і знайомство з природною спадщиною краю [7].

7) Київський обласний археологічний музей, розташований у селі Трипілья Обухівського району, є важливим осередком вивчення та популяризації трипільської культури. Музей започатковано у 1933 році як «Музей комсомольської слави», а з 1995 року він функціонує як археологічний музей, присвячений історії та культурі Київщини. Експозиція музею охоплює період від кам'яного віку до середньовіччя, зокрема, значну увагу приділено трипільській культурі, яка є однією з найдавніших у світі. Музей розташований на місці стародавнього

поселення, що додає відвідуванню особливої атмосфери та можливості безпосереднього контакту з історією. Відвідувачі можуть ознайомитися з оригінальними археологічними знахідками, реконструкціями побуту та духовної культури трипільців, а також дізнатися про діяльність видатного археолога Вікентія Хвойки, який відкрив цю культуру понад сто років тому. Музей є важливим культурним центром, що сприяє розвитку туризму вихідного дня на Київщині, пропонуючи відвідувачам можливість зануритися в історію та культуру регіону [7].

8) Серед сучасних тенденцій розвитку туризму вихідного дня на Київщині село Ковалівка є успішним поєднанням сільського колориту з туристичною привабливістю. Воно розташоване за 65 км від Києва, що зовсім небагато для подорожі. Це мальовниче село приваблює відвідувачів доглянутими ландшафтами, каскадом ставків із лебедями, альтанками, вишуканими закладами харчування, церквою Різдва Богородиці та відомим квітковим годинником «Годинник вічності». Ковалівка – приклад того, як невелике поселення може стати актуальним напрямом для короткотривалих поїздок, задовольняючи потреби як любителів природи, так і прихильників культурного відпочинку [9].

9) У контексті сучасного стану та тенденцій розвитку туризму вихідного дня на Київщині важливе місце займають новітні простори відпочинку, орієнтовані на поєднання шопінгу, дозволя та культурного релаксу. Яскравим прикладом є аутлет-містечко «Мануфактура» в селі Ходосівка, яке за останні роки стало популярною дестинацією для короткотривалих поїздок мешканців Києва та області. Цей об'єкт створено у стилі північноєвропейського містечка з автентичною архітектурою, фонтанами, скульптурами, каналами та ратушею, що формує унікальну атмосферу для прогулянок і відпочинку. Окрім бутиків відомих брендів, на території діє низка кав'ярень, ресторанів, дитячих зон, а також готель, що дозволяє провести тут увесь день або навіть залишитися з ночівлею. Регулярні культурні події, фестивалі та ярмарки, які відбуваються в «Мануфактурі», відповідають сучасним запитам туристів на якісний дозвіллевий простір та сприяють популяризації урбаністичного формату туризму вихідного дня [4].

10) Однією з найпопулярніших локацій для туризму вихідного дня на Київщині є «Парк Київська Русь». Цей парк знаходиться в с. Копачів Обухівського району. Це унікальний культурно-історичний центр, де відтворено атмосферу та архітектуру середньовічного Києва V–XIII століть. Відвідувачі можуть побачити реконструкцію Дитинця стародавнього Києва, взяти участь у фестивалях, побувати на лицарських

турнірах, кінно-трюкових шоу та долучитися до майстер-класів з народних ремесел. Така інтерактивна форма знайомства з історією особливо приваблює родини з дітьми та шкільні екскурсії [4].

На розвиток туризму вихідного дня на Київщині впливає низка чинників, серед яких важливе місце посідає вигідне географічне розташування – близькість до столиці забезпечує зручну транспортну доступність і стабільний попит. Важливою перевагою є розвинена інфраструктура – дороги, громадський транспорт, заклади харчування та зони відпочинку. Значний природно-рекреаційний потенціал регіону з великою кількістю лісів, водойм, парків і заповідників сприяє привабливості короткотривалих поїздок. Також вагомим чинником є наявність історико-культурних ресурсів, таких як архітектурні пам'ятки, музеї та історичні комплекси. Соціально-економічні умови, зокрема потреба в недорогому відпочинку на тлі воєнного стану та бажання психологічного розвантаження, посилюють актуальність такого виду туризму. [10, с. 25].

Стимулювання розвитку туризму вихідного дня на Київщині передбачає комплекс заходів, серед яких ключовими є покращення інфраструктури – ремонт доріг, облаштування паркувань, місць ночівлі та навігації, а також створення туристичного порталу з інтерактивною картою маршрутів і афішею подій. Важливим напрямом є активна популяризація туристичних локацій через соціальні мережі, блоги та ЗМІ. Необхідно розробляти нові маршрути – як тематичні, так і для сімейного чи велотуризму, залучаючи до цього процесу місцеві громади, бізнес та громадські організації. Окрема увага має приділятися екологічній складовій – впровадженню практик сталого туризму, створенню екомаршрутів і підтримці природоохоронних ініціатив [5, с. 22].

Туризм вихідного дня на Київщині є перспективною формою внутрішнього туризму, яка активно розвивається навіть за умов воєнного стану та обмежень на

виїзд за кордон. Київська область має суттєвий туристичний потенціал, зумовлений вигідним розташуванням, розвиненою інфраструктурою, багатством природних, історико-культурних, духовних і рекреаційних ресурсів. Це створює умови для формування різноманітних туристичних маршрутів на один-два дні. Основними тенденціями розвитку туризму вихідного дня є зростання інтересу до маловідомих локацій з унікальними природними чи культурними рисами, розвиток екологічного, сільського та гастрономічного туризму, а також активне використання цифрових платформ і особистого транспорту. Для

покращення ситуації доцільно створити цифровий туристичний портал, підтримувати місцевий бізнес, розробляти туристичні програми на рівні громад та проводити активну інформаційну кампанію.

Список використаних джерел:

1. Мандруй Україною. *Мандруй Україною. Пам'ятки, 3D-тури, маршрути, гід* | *DISCOVER.UA*. URL: <https://discover.ua/inspiration/smacnim-podorozam-kiivsinou-buti-najaskravisi-gastronomicni-marsruti-oblasti> (дата звернення: 16.04.2025).
2. Артеменко Т. О., Животенко В. О. сучасний стан та перспективи розвитку туризму в Україні. *Туризм і молодь - 2019 : матеріали кафедрального круглого столу студентів та аспірантів (м. Полтава 19 листопада 2019 р.)*. С. 8-10.
3. Бойко З., Горожанкіна Н., Грушка В. Тенденції розвитку туризму в Україні в умовах воєнного часу. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-7> (дата звернення: 16.04.2025).
4. Відпочинок на Київщині: топ-12 місць – I Love to Travel. *I Love to Travel*. URL: <https://ilovetravel.com.ua/vidpochynok-na-kyivvshhyni-top-12-mists/> (дата звернення: 16.04.2025).
5. Іващенко А.В., Постова В.В. Сучасні світові тенденції розвитку туризму. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. №23. 2017. С. 22-25.
6. Київщина – туристичний регіон | Оберіть свій напрямок. *Київська область: туризм для незабутнього відпочинку та пригод*. URL: <https://kyivregiontours.gov.ua/directions> (дата звернення: 16.04.2025).
7. Ракова О. 11 місць Київщини, які вас точно здивують – FastivNews.City. *FastivNews.City*. URL: <https://fastivnews.city/articles/83148/11-misc-kiivschini-yaki-vas-tochno-zdivuyut> (дата звернення: 16.04.2025).
8. Редько К. Ю., Фурс О. С. Основні тенденції розвитку туризму в Україні. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2020. Т. 1, № 17. С. 220-227.
9. Українські гостинні садиби. *Сільський Зелений Туризм*. URL: <https://greentour.com.ua/> (дата звернення: 16.04.2025).

10. Krupitsa I., Yevtushok O., Kyrychuk V. World Trends And Development Prospects Tourism In Ukraine. *Economic scope*. 2022. №178. С. 24-30.

*Лук'янець Інна Володимирівна,
Здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
Мархонос Світлана Миколаївна,
к.геогр.н., доцент
Кафедра міжнародних економічних відносин, бізнесу та
туризму,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
e-mail:markhonos_sm@ukr.net*

СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ РОБОТИ ТУРИСТИЧНОГО ОПЕРАТОРА «TPG»

У сучасних умовах глобальних трансформацій туристичного ринку, зумовлених геополітичними змінами, постпандемічними викликами та зміною туристичних уподобань споживачів, зростає значення ефективної діяльності туроператорів. Туристичний оператор «Travel Professional Group» (TPG) демонструє гнучкість, динамізм та прагнення до інновацій, що робить його діяльність надзвичайно актуальною для вивчення.

Travel Professional Group» (TPG) — провідний туроператор України, заснований у 1994 році. Компанія організувала подорожі для понад 3 мільйонів туристів, постійно збільшуючи їх кількість завдяки високому рівню обслуговування та доступним цінам. Місія TPG — відкривати світ для кожного, забезпечуючи комфорт та незабутні враження. Компанія має офіси в ключових містах України та за кордоном, співпрацюючи з понад 40 країнами та провідними авіакомпаніями [1].

Організаційна структура TPG включає відділи кадрів, загальний відділ, департаменти продукту, бронювання, маркетингу, бухгалтерії, IT, туристичних інформаційних систем, продажу авіаквитків та роботи з закордонними офісами. Кожен відділ виконує важливі функції для ефективної роботи компанії. У 2024 році компанія прийняла 77 нових співробітників, що свідчить про її зростання, та звільнила 82, що є типовим для динамічного туристичного ринку. TPG є членом Всесвітньої туристичної організації (UNWTO) та співпрацює з відомими

авіакомпаніями, такими як Air France, Lufthansa, Austrian Airlines, SAS, Baltic Airlines, KLM, MAU, Windrose, Fly Dubai [2].

Компанія пропонує різноманітні туристичні послуги, включаючи індивідуальні та групові тури, відпочинок в Україні, освітні програми за кордоном, продаж авіаквитків, організацію подійних турів та корпоративне обслуговування. Компанія пропонує широкий спектр послуг для ділових та корпоративних подорожей, включаючи організацію авіаперельотів, бронювання VIP-залів, продаж залізничних квитків, бронювання готелів, транспортне обслуговування, організацію екскурсій, проведення конференцій, візову підтримку, страхування та VIP-послуги.

Переваги TPG включають високу впізнаваність бренду, широку мережу офісів, кваліфікованих співробітників, індивідуальний підхід до клієнтів, зниження витрат для клієнтів, кредитні лінії, програму лояльності «МИЛ», знижки для співробітників компаній-клієнтів, цілодобове бронювання та регулярне інформування про нові пропозиції. Компанія регулярно проводить акції, такі як «щаслива среда», та пропонує тематичні тури та екскурсії. TPG також реалізує актуальні проєкти, такі як Road Show 2024, присвячені Туреччині, Греції, автобусним турам та Єгипту.

TPG пропонує різноманітні тури, включаючи пляжні, екскурсійні, весільні, сімейні, оздоровчі, гастрономічні та adventure. Влітку акцент робиться на пляжних напрямках, а взимку — на азійських країнах та гірськолижних курортах. Компанія розширює асортимент, включаючи комбіновані маршрути та ексклюзивні авторські тури [4].

Європейські напрямки включають Туреччину, Грецію, Іспанію, Італію, Болгарію та Чорногорію. Туреччина є лідером завдяки різноманітності відпочинку та розвиненій екскурсійній програмі. Греція поєднує відпочинок на островах і культурну спадщину. Іспанія пропонує пляжний та екскурсійний відпочинок, а Італія — гастрономічні тури та культурні пам'ятки. Болгарія є популярним бюджетним напрямком. Індонезія, зокрема острів Балі, стає все більш популярним напрямком завдяки своїм унікальним природним пейзажам та культурній спадщині. На сайті TPG можна знайти понад 40 екскурсійних турів по Індонезії, включаючи тур «Активний Балі», який поєднує активний відпочинок та культурні екскурсії [5].

TPG спеціалізується на великій кількості напрямків, включаючи традиційні та екзотичні маршрути. Компанія пропонує тури в Європу, Азію, Північну Африку та багато інших регіонів. TPG виділяється своєю спеціалізацією на екскурсійних турах, таких як «Активний Балі», що

включають активні види відпочинку та інтенсивні програми з екскурсіями.

До початку війни в Україні, TPG активно пропонував низку унікальних та екзотичних напрямків, серед яких були Камбоджа, Панама, Аруба, М'янма, Лаос та Філіппіни. Ці країни приваблювали туристів своєю автентичністю, незвичайною природою та багатою культурною спадщиною. Ці напрямки не тільки не втратили своєї привабливості, а, навпаки, з часом стають ще більш актуальними, оскільки попит на екзотичні та менш популярні тури зростає. Камбоджа, Панама, Лаос і Філіппіни — це країни, які мають величезний потенціал для розвитку туризму, і, з огляду на тенденції після пандемії та відновлення міжнародних подорожей, ці країни знову можуть стати на піку популярності серед українських туристів.

Відновлення таких напрямків, як на мене, може стати не лише вигідним для TPG, але й важливим кроком у напрямку просування екзотичного туризму для подорожуючих, які шукають нові враження та незабутні емоції.

Зважаючи на геополітичні зміни деяких регіонів, дуже важливо поновити тури до цих країн, адже вони готові приймати туристів, і туристична інфраструктура в цих країнах вже активно відновлюється. За допомогою оновлених турів TPG зможе привернути до себе нову аудиторію та забезпечити безпрецедентний інтерес до цих напрямків в найближчі роки.

Отже, асортимент турів компанії TPG потребує регулярного оновлення та розширення для залучення різних сегментів туристів. Важливо розвивати нові напрямки, особливо в менш популярні регіони, такі як Індонезія, для забезпечення конкурентоспроможності. Тури повинні відповідати сучасним вимогам ринку і включати як класичні, так і екзотичні маршрути. Водночас компанії варто зосередитися на удосконаленні наявних пропозицій і покращенні якості обслуговування клієнтів для підвищення їхньої лояльності.

Список використаних джерел:

1. Сайт українського туроператора TPG. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agent.tpg.ua/ua/results/agent>.
2. Зазонець, О. М. (2024). Інформаційні системи і технології в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю. [PDF документ]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nemk.com.ua/wp->

3. Сайт українського туроператора TPG. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agent.tpg.ua/ua/countries>.

4. Travel Professional Group. (n.d.). *Tour Operator Travel Professional Group*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.poechalisnami.ua/ua/turoperators/travel-professional-group>.

5. Сайт українського туроператора TPG. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agent.tpg.ua/ua/tour/excursion/>.

Alina Maler
Student of International Business
Department of International Economic Relations, Business and
Tourism
State University “Kyiv Aviation Institute”
alina.maler06@gmail.com

THE ROLE OF SPORT SPONSORSHIPS IN GLOBAL BUSINESS DEVELOPMENT

The actuality of this research was defined by the fact that sports sponsorship has become a powerful tool for marketing strategy and business expansion for international companies. Strategic partnerships between the corporate sector and sports organizations demonstrate a positive effect not only in the economic performance of the involved parties but also the formation of the socio-cultural and political landscape. Empirical studies show a growing trend towards the integration of sports sponsorship into global business strategies.

Sports sponsorship is a multidimensional form of partnership that provides financial or material support to a sporting event, organization, team or individual athlete in exchange for access to the marketing potential associated with the sponsored object. From a theoretical point of view, sponsorship functions as a contractual communication strategy that allows the sponsor to capitalize on the association with the target audience of the sponsored party. [2]

Unlike traditional advertising approaches, sponsorship is characterized by the implicit nature of communication, which potentially increases the effectiveness of information influence by reducing the cognitive resistance of the audience.

The classification of sports sponsorships demonstrates the heterogeneity of this phenomenon and the variety of strategic approaches to its

implementation: title sponsorship involves the incorporation of the brand name into the name of a competition, league or facility (e.g., Emirates FA Cup, Allianz Arena); official partnership involves obtaining official partner status with exclusive rights in a certain category of goods or services; technical sponsorship focuses on providing teams or athletes with specialized equipment, uniforms, etc.; media sponsorship is related to broadcasting sports events and creating media content; individual sponsorship is focused on supporting individual athletes as brand ambassadors. This typology does not exhaust the entire variety of sponsorship forms and demonstrates a tendency to hybridization and customization in accordance with the specific goals of business entities. [4]

The macroeconomic impact of sports sponsorships is manifested in stimulating investments in sports infrastructure, generating a multiplier effect for related industries, promoting employment growth in the sports and media sectors, catalyzing the growth of the export potential of sports products and services.

At the corporate level, investments in sports sponsorships show positive correlation with financial performance. Empirical studies demonstrate a statistically significant impact on brand awareness, conversion of new customers and shareholder value of companies. [3]

Long-term sponsorship is particularly productive, allowing capitalization of brand associations and the reduction of semantic dissonance between the brand and the sponsored object.

State sponsorship in sports represents a hybrid form of public diplomacy and national branding, which is actively implemented by both powerful and rising world powers. This phenomenon has received the terminological definition of "sports diplomacy" and is a part "soft power".

Key examples of state sponsorship include Qatar and the 2022 FIFA World Cup – an investment of more than 220 billion USD to diversify the economy and increase geopolitical status, the Saudi Arabia Vision 2030 program – large-scale investments in golf, Formula 1, football and other sports as part of the economic transformation strategy and China's sports expansion initiative – sponsorship of the Olympic Games and global sports federations in the context of soft power policy. [1]

The partnership between Red Bull Racing and ORACLE, launched in 2021 and expanded in 2022 to a title sponsorship to form Oracle Red Bull Racing, is a paradigmatic example of the transformation of the sports sponsorship concept in the digital age. Key aspects of this partnership include technological integration – implementation of Oracle Cloud Infrastructure

services into the team's operational processes to optimize aerodynamic calculations and strategic modeling, data-centricity, financial structure – a multi-year contract worth 500 million USD. The results of the partnership are manifested in the improvement of the team's sports results (championship titles in 2021-2023), the growth of ORACLE's business performance in the segment of cloud solutions for the corporate sector, brand differentiation in the context of technological competence, and the formation of a new standard for integrated technology sponsorship. [5]

This case study illustrates the evolution of sports sponsorship from the classic "logo in exchange for funding" model to a strategic partnership with deep technological integration and multidimensional value for both parties.

The analysis of the role of sports sponsorship in the development of global business shows that this tool has transformed from a peripheral marketing tactical solution to a strategic aspect of business expansion.

Current trends in sports sponsorship include the integration of technological solutions and data-centric approaches into the structure of sponsorships, personalization of its activations using digital channels and the growing importance of the ESG component and social responsibility, diversification of sponsorship portfolios to include esports and niche disciplines

Sports sponsorships are evolving towards integrated ecosystem solutions that organically incorporate financial, technological, media and social components of business strategies in a global context.

References

- 1.Brands and sport events sponsorships: beyond the logo. *LLYC*. URL: <https://lyc.global/en/ideas/brands-and-sport-events-sponsorships-beyond-the-logo/> (date of access: 04.06.2025).
- 2.Liao F. The Impact of Sports Event Sponsorship Marketing on Corporate Brand Image in the Social Media Era. *Modern Economics & Management Forum*. 2023. Vol. 4, no. 6. P. 168. URL: <https://doi.org/10.32629/memf.v4i6.1501> (date of access: 04.06.2025).
- 3.Morgan A., Taylor T., Adair D. Sport event sponsorship management from the sponsee's perspective. *Sport Management Review*. 2020. Vol. 23, no. 5. P. 838–851. URL: <https://doi.org/10.1016/j.smr.2020.04.006> (date of access: 04.06.2025).
- 4.Nuseir M. T. The effects of sponsorship on the promotion of sports events. *International Journal of Business Innovation and Research*. 2020.

Vol. 22, no. 2. P. 191. URL: <https://doi.org/10.1504/ijbir.2020.107838> (date of access: 04.06.2025).

5.Oracle Red Bull Racing. *ORACLE*. URL: <https://www.oracle.com/redbullracing/> (date of access: 04.06.2025).

*Мар'яна Миронова,
к.е.н, доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Львівський торговельно-економічний університет
myronowa@gmail.com*

ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ТА ЕТИЧНІ ІМПЕРАТИВИ

У сучасному глобалізованому світі цифрова дипломатія стала невід'ємною складовою міжнародних відносин, трансформуючи традиційні дипломатичні практики та створюючи нові можливості й виклики для держав. Інформаційні технології та цифрові комунікації докорінно змінили способи взаємодії між державними та недержавними акторами на міжнародній арені, що зумовлює необхідність глибокого аналізу правових механізмів та етичних імперативів цифрової дипломатії (Кононенко, 2024).

Актуальність теми зумовлена стрімкою діджиталізацією міжнародних відносин та дипломатичної практики. Поява і розвиток соціальних мереж, онлайн-платформ та інформаційних технологій створили новий вимір дипломатичної діяльності, що характеризується безпрецедентною швидкістю поширення інформації, публічністю та глобальним охопленням. Традиційна «закрита дипломатія» поступається місцем більш відкритим і динамічним формам міжнародної комунікації, що потребує переосмислення правових основ та етичних принципів дипломатичної діяльності в цифрову епоху.

Метою дослідження є аналіз правових механізмів регулювання та етичних імперативів розвитку цифрової дипломатії в контексті трансформації сучасних міжнародних відносин. Завданнями є: концептуалізація феномену цифрової дипломатії та виявлення її основних характеристик; аналіз міжнародно-правових аспектів регулювання цифрової дипломатичної діяльності; дослідження етичних проблем використання цифрових технологій у міжнародних відносинах;

визначення потенціалу та ризиків цифрової дипломатії для міжнародної безпеки та стабільності; розроблення рекомендацій щодо вдосконалення правових механізмів та етичних стандартів цифрової дипломатичної практики.

Методологічна основа спирається на міждисциплінарний підхід, що інтегрує методи міжнародно-правового аналізу, політології, інформаційних технологій та етики. Застосовано системно-структурний аналіз для вивчення цифрової дипломатії як комплексного феномену, порівняльно-правовий метод для аналізу різних підходів до правового регулювання цифрового простору, метод контент-аналізу для вивчення практики цифрової дипломатії, а також аксіологічний підхід для оцінювання етичних аспектів. Емпіричну базу становлять міжнародні документи, національні стратегії цифрової дипломатії, аналітичні звіти міжнародних організацій та дослідницьких центрів, а також дані Digital Diplomacy Index.

Цифрова дипломатія передбачає систематичне використання цифрових технологій, соціальних мереж та інтернет-платформ урядами, дипломатичними установами та міжнародними організаціями для реалізації зовнішньополітичних цілей, комунікації з глобальною аудиторією та просування національних інтересів у міжнародному цифровому просторі (Digital Diplomacy Index, 2023). Вона не лише доповнює традиційні дипломатичні інструменти, але й створює нові форми міжнародної взаємодії, що функціонують за власними правилами та закономірностями.

Правове регулювання цифрової дипломатії стикається з низкою викликів, пов'язаних із транскордонним характером цифрового простору, відсутністю універсальних міжнародно-правових норм та невідповідністю існуючих правових механізмів новим технологічним реаліям. Можна констатувати, що правові аспекти цифрової дипломатії включають питання інформаційного суверенітету держав, захисту персональних даних, кібербезпеки, протидії дезінформації та правової відповідальності за дії в цифровому просторі (Міненко, 2024). Особливо проблематичним є визначення юрисдикції в кіберпросторі, оскільки цифрові платформи, що використовуються для дипломатичної діяльності, найчастіше належать приватним транснаціональним корпораціям, які керуються власними правилами та політиками.

Етичні імперативи цифрової дипломатії охоплюють принципи прозорості, достовірності інформації, поваги до прав людини, невтручання у внутрішні справи інших держав та відповідальності за

використання цифрових технологій у міжнародних відносинах. Варто зазначити, що однією з ключових етичних проблем є межа між легітимною публічною дипломатією та неприпустимими інформаційними операціями, спрямованими на маніпулювання громадською думкою інших країн (Кубко, 2023). Особливого значення набуває етичність використання штучного інтелекту, автоматизованих систем та аналізу великих даних у дипломатичній діяльності, що може призвести до деперсоналізації міжнародних відносин.

У процесі наукового пошуку встановлено, що цифрова дипломатія має низку характеристик, які визначають її унікальну роль у сучасних міжнародних відносинах: технологічна інтенсивність, глобальне охоплення, інтерактивність, швидкість поширення інформації, транспарентність, мультиакторність та адаптивність. Ці характеристики створюють як нові можливості для просування зовнішньополітичних інтересів, так і потенційні ризики для міжнародної стабільності.

Потенціал цифрової дипломатії проявляється у розширенні каналів комунікації, посиленні «м'якої сили» держав, зміцненні міжкультурного діалогу, підвищенні ефективності кризового менеджменту та демократизації міжнародних відносин. Цифрові інструменти дозволяють державам з обмеженими ресурсами посилювати свій вплив на міжнародній арені, взаємодіяти з глобальною аудиторією та формувати позитивний міжнародний імідж.

Цифрова дипломатія також створює істотні ризики для міжнародної безпеки та стабільності: загрози кібербезпеці, поширення дезінформації, загострення інформаційного протистояння між державами, діджитальна нерівність, порушення конфіденційності та приватності, а також правова невизначеність. Мінімізація цих ризиків потребує розроблення комплексних правових механізмів регулювання цифрової дипломатії й утвердження етичних стандартів у цій сфері. Необхідним є узгодження міжнародно-правових норм щодо відповідальної поведінки держав у кіберпросторі, розроблення кодексів етичної цифрової дипломатичної практики, посилення міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки та протидії дезінформації, а також розвитку механізмів багатостороннього управління цифровим простором.

Таким чином, цифрова дипломатія стає визначальним фактором трансформації сучасних міжнародних відносин, впливаючи на баланс сил на глобальній арені, механізми міжнародної взаємодії та саму природу дипломатичної діяльності. Ефективне використання потенціалу цифрової дипломатії вимагає розробки адекватних правових механізмів, що

відповідають технологічним реаліям, та дотримання чітких етичних імперативів, які забезпечують відповідальне використання цифрових технологій у міжнародних відносинах.

Перспективи подальших наукових пошуків у цій сфері передбачають дослідження впливу нових технологій (зокрема, штучного інтелекту, blockchain, віртуальної реальності) на розвиток цифрової дипломатії; розробку міжнародно-правових механізмів запобігання кіберконфліктам між державами; вивчення регіональних особливостей правового регулювання цифрової дипломатичної діяльності; аналіз трансформації інституту дипломатичного імунітету в цифрову епоху, а також формування етичних принципів використання штучного інтелекту в міжнародних відносинах. Результати таких досліджень матимуть важливе значення для розробки ефективних стратегій цифрової дипломатії та забезпечення стабільності глобального управління за умов технологічних трансформацій.

Список використаних джерел:

1. Kononenko, V., & Komarova, T. (2024). Digital Diplomacy as a Means of Strategic State Communication. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Issues of Political Science*, 45, 15-20. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2024-45-02>.
2. Кубко, В. (2023). Цифрова дипломатія в сучасних міжнародних відносинах. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*, 50, 170-176. <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.50.22>.
3. Міненко, Є. С. (2024). Розвиток інститутів інформаційної безпеки сучасної України як чинник суспільно-політичної стабільності: Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії. URL: https://udu.edu.ua/images/data_file/viddil_aspirant/Doctor_filosofii/Minenko/Minenko_dis.pdf.
4. Digital Diplomacy Index. (2023). URL: <https://digital-diplomacy-index.com/>.

Вероніка Надь
Здобувачка вищої освіти
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Наталія Мирославівна Гапак

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Збройна агресія проти України стала визначальною силою, яка змінює конфігурацію світових економічних відносин. Ця війна призводить до збоїв у випуску та постачанні за кордон критично важливих продуктів, серед яких зернові культури, металургійна продукція та соняшникова олія, що безпосередньо впливає на глобальну продовольчу стабільність. Військова ситуація здійснює негативний вплив на економіку в цілому, а також спричиняє руйнування промислових об'єктів, окупації важливих регіонів, ускладнення імпорту та експорту, що загалом погіршує стан зовнішньоекономічної діяльності України.

Війна на території України став потужним каталізатором зростання цін на енергетичні ресурси, харчову продукцію та широкий спектр товарів, чинячи негативний вплив на економічний стан багатьох держав, особливо тих, що знаходяться на стадії розвитку. Це загострює проблеми продовольчої та енергетичної безпеки, створює перешкоди у функціонуванні логістичних ланцюгів і призводить до збільшення витрат на торгівлю [1].

Водночас збройна агресія росії проти України стала потужним каталізатором перегляду світових зовнішньоекономічних зв'язків, особливо в енергетиці. Залежні від російських енергоносіїв країни активно шукають альтернативних постачальників, що зміцнює нові економічні альянси (з Близьким Сходом, Північною Африкою, США (СПГ) тощо). Війна також прискорює перехід до відновлюваних джерел енергії, зменшуючи залежність від викопного палива. Переорієнтація енергетичних потоків змінює транспортні маршрути, потребує нової інфраструктури та впливає на торговельні баланси [2]. Отже, війна в Україні спричиняє глибокі структурні зміни у світовій економіці, формуючи нові енергетичні альянси та стимулюючи перехід до сталого енергетичного майбутнього.

Для забезпечення стабільності міжнародних економічних відносин ключовим є впровадження Україною ефективних стратегій відновлення

власної економіки та активізації зовнішньоекономічної діяльності. Важливим напрямком є посилення співпраці з Європейським Союзом та іншими регіональними об'єднаннями. Наприклад, ефективне використання фінансової допомоги, зокрема від програми Ukraine Facility, для підтримки українських виробників, створення можливостей для залучення додаткового фінансування від донорів. Розглядається також можливість використання заморожених російських активів для фінансування інфраструктурних та виробничих проектів [3].

Також важливим є створення сприятливого інвестиційного клімату та заохочення іноземних компаній до інвестування в українську економіку. За даними дослідження Європейської Бізнес Асоціації у 2024 році індекс інвестиційної привабливості України зріс до 2,49 бала з 5 можливих, що свідчить про покращення інвестиційного клімату, а 70% опитаних компаній планують інвестувати в Україну попри війну — це на 13% більше, ніж у попередньому році [4].

Не менш важливим є активізація зовнішньоекономічної діяльності. Тобто посилення інтеграції на міжнародних ринках для підвищення рівня життя населення, розвитку суспільства та підняття конкурентоспроможності національної економіки. Важливо збільшити експорт товарів з високою доданою вартістю. Наприклад, у 2024 році експорт товарів України зріс на 15,3% порівняно з 2023 роком і становив 41,7 млрд дол. США, що свідчить про відновлення та активізацію зовнішньої торгівлі навіть в умовах війни. При цьому фізичні обсяги експорту зросли на 31%, що свідчить про збільшення товарів з високою доданою вартістю [5].

Отже, війна в Україні спричинила глобальні економічні потрясіння, порушивши постачання та підвищивши ціни, але водночас прискорила енергетичну диверсифікацію та формування нових економічних зв'язків. Відновлення економіки України та її інтеграція у світову торгівлю є ключем до стабілізації міжнародних економічних відносин.

Список використаних джерел:

1. Як війна в Україні змінює економічний і бізнесовий ландшафти країн, регіонів та світу. URL: <https://forbes.ua/money/velika-ekonomichna-perebudova-25082023-15642> (дата звернення: 16.04.2025).

2.Тенденції у зовнішньоекономічній діяльності промислових підприємств в умовах воєнного стану. URL: <https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/303617> (дата звернення: 16.04.2025).

3.Програма підтримки економіки Ukraine Facility. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/> (дата звернення: 16.04.2025).

4.70% опитаних компаній інвестуватимуть в Україну попри війну. URL: <https://eba.com.ua/70-opytanyh-kompanij-investuvaty-mut-v-ukrayinu-porpy-vijnu/> (дата звернення: 16.04.2025).

5.Український експорт у 2024 році зріс на 13,4% до \$41 млрд, – Юлія Свириденко | Міністерство економіки України. *Just a moment...* URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/c002eb6c-48b5-4e33-b819-53c8c2ea237b?lang=uk-UA&title=UkrainskiiEksport2024> (дата звернення: 16.04.2025).

Неделькіна Тетяна Андріївна
Здобувач ВО 4 курсу, спеціальність
«Міжнародні економічні відносини»
Київський авіаційний інститут
м. Київ, Україна
7442617@stud.kai.edu.ua
Набок Інна Іванівна
канд. екон. наук, доцент
доцент кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу
Київський авіаційний університет
м. Київ, Україна
inna.nabok@npp.kai.edu.ua

РОЗВИТОК ВЕРТИКАЛЬНОГО ФЕРМЕРСТВА В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року в Україні значно скоротилася площа аграрних земель внаслідок бойових дій та замінування територій. Загалом кількість орних земель скоротилась на 4,5 млн га, що складає 17% від загальної площі. Хоча, за словами першого заступника міністра аграрної політики Тараса Висоцького, зменшення посівних площ ніяк не загрожує продовольчій безпеці України, це впливає на рівень виробництва агропродукції [7]. Так, знизилась урожайність ключових агрокультур, таких як пшениця,

соняшник і ячмінь. Виробництво пшениці скоротилось на 20 %: в 2023 році було зібрано 5,3 млн тонн, тоді як в 2024 – 4,3 млн тонн. Виробництво соняшнику зменшилось на 25 %: з 1,9 до 1,5 млн тонн. Найбільше падіння зафіксовано у виробництві ячменю, яке знизилось на 29 %: з 1,5 до 1,1 млн тонн [2].

У цій ситуації доречно звернути увагу на вертикальне фермерство - метод вирощування агропродукції в багатошарових конструкціях, що, в умовах обмежених посівних площ, дозволяє економити територію, але при тому виробляти більше ніж за допомогою традиційного фермерства.

Хоча ринок вертикального фермерства існував і раніше, проте значного зростання зазнав лише в 2015 році, тоді його розмір оцінювався в 1,01 млрд дол. США (рис.1). У 2024 році розмір ринку вертикального фермерства сягнув 7,51 млрд дол. США. За прогнозами до 2032 року ринок сягне 35,3 млрд дол. США, демонструючи середньорічне зростання в 28.3% протягом 2025-2034 років. Наведені дані демонструють стабільне збільшення обсягів інвестицій та розширення ринку за рахунок зростаючого попиту на сталі рішення розвитку аграрного сектору.

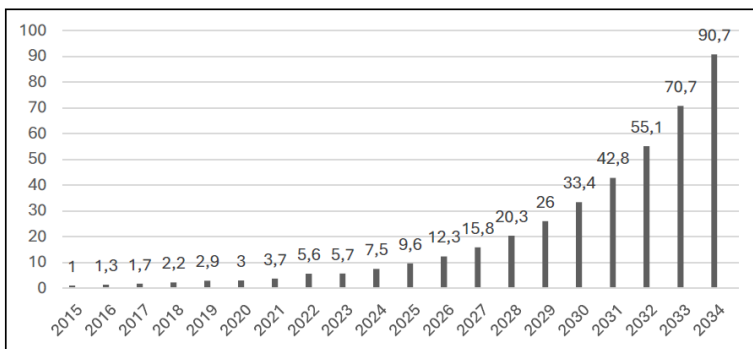

Рис.1. Темпи зростання розміру ринку вертикального фермерства з 2020 по 2024 рр. та прогноз до 2032 р. (млрд. Дол. США)

Джерела: Precedence Research, Statista, LinkedIn [9; 10; 14].

Системи вертикального фермерства надають низку переваг, які традиційне фермерство не може запропонувати. Перш за все, подібне фермерство знаходяться в закритому приміщенні, а тому екстремальні

погодні умови, такі як засухи, град, повені і т. д., не впливають на врожайність, а завдяки регульованій температурі продукцію можна збирати декілька разів на рік незалежно від сезону. До того ж в таких системах фермерські господарства використовують на 95% менше води. В закритій фермі рослини захищені від паразитів, а тому зникає необхідність використання пестицидів. Більше того, вертикальне фермерство використовує набагато менше землі, при тому можна зібрати в 15-25 разів більше врожаю з одного гектару, ніж при вирощуванні у відкритому ґрунті [4].

З точки зору технологій, вертикальне фермерство є добре розвиненими. У ньому використовують такі системи як гідропоніка, аеропоніка і аквапоніка. Наведені системи використовуються для забезпечення необхідної кількості води та поживних речовин, з постійним регулюванням температури та вологості, щоб кожна культура мала ідеальні умови для росту [13].

Незважаючи на ряд вагомих переваг, інноваційний метод фермерства має свої недоліки. По-перше, сфера має доволі високі бар'єри для входу, початкові інвестиції, які включають будівництво та купівлю обладнання потребують значних інвестицій. По-друге, існує необхідність в постійному контролі внутрішнього клімату та освітленні, що призводить до високих витрат на електроенергію. Особливо в теперішніх умовах, коли ціни на енергоносії знаходяться в постійній нестабільності – утримання подібної агроферми може стати високовартісним. По-третє, ряд культур, які можуть бути вирощені на закритій фермі, є обмеженим. В закритому приміщенні зручніше розмішувати невисокі кущові культури, в той час як зернові та плодові культури є складнішими у вирощування. Ця специфіка зумовлена особливістю внутрішніх конструкцій ферми. Існує ймовірність, що в майбутньому, з розвитком сектору, вирішиться проблема і обмеженого асортименту культур.

Наразі сектор вертикальних ферм в Україні є мало розвиненим, проте він зростає, все більше підприємців звертає увагу на інновацію. Про це свідчить ініціатива Green Wave Organic, яка оперує вертикальною фермою розміром 1500 м² та виробляє 1500 кг овочів і зелені щодня [3]. Ще однією ініціативою є ферма «Щастя здоров'я», де вирощується 40 сортів зелені, а продукція представлена в 16 мережах супермаркетів в Україні [1]. Характерно, що будівля ферми розташована в жилому кварталі Києва на правому березі. Існує і ферма, яка була збудована під час війни в одному з закинутих бомбосховищ Дніпра. Наразі компанія Green Future виробляє 3 кг зелені на 1 м² та є найбільшою вертикальною

фермою України [6]. Наведені компанії підтверджують факт, що вертикальна ферма може бути побудована будь-де, необхідно лише налаштувати внутрішнє середовище.

Вертикальне фермерство розвивається в багатьох країнах світу, зокрема в Японії та ОАЕ. В 2024 році розмір японського ринку вертикального фермерства сягнув 402 млн дол. США. За прогнозами IMARC Group ринок сягне 879 млн дол. США до 2033 року, демонструючи зростання в 9,1% протягом 2025-2033 років [8].

Spread Co., Ltd. – японська компанія, яка була заснована в 2008 році, спеціалізується на вирощуванні різних сортів латуків. Їх флагманською фермою стала Techno Farm Keihanna запущена в 2018 році. Techno Farm Keihanna є однією з найбільших вертикальних ферм в Японії та у світі. На фермі стабільно збирається 3 тонни салату щоденно. Проте, в минулому 2024 році компанія запустила в роботу нову ферму Techno Farm Fukuroi, яка в рази більша за Techno Farm Keihanna, (Techno Farm Fukuroi – 24,400 м², Techno Farm Keihanna 11,550 м²), відповідно нова ферма виробляє більшу кількість продукції – 10 тонн на день [12].

Щодо ОАЕ, то місцевий ринок вертикального фермерства оцінювався в 92,4 млн дол. США в 2024 році, за прогнозами до 2031 року сягне 358,9 млн дол. США, демонструючи зростання в 20,9% щорічно [11]. Найбільшою вертикальною фермою ОАЕ і водночас світу є Bustanica – це результат партнерства між Crop One та Emirates Flight Catering, а також, технологічного внеску Siemens. Це аграрне підприємство займає площу в 30560 м² та спеціалізується на вирощуванні салату, руколи, шпинату та міксів салатних культур. Щорічно фермою вирощується 1000 тонн продукції, приблизно 3000 кг зелені щодня [5].

Зважаючи на всі переваги вертикального фермерства, іноземний досвід його використання та особливо стан війни в Україні, можна стверджувати, що подальший розвиток даного виду фермерства є надзвичайно перспективним. Серед переваг, які можуть надати ферми Україні є: знижена ціна на продукцію через менше використання води, хімікатів та дешевої доставки; екологічна стійкість, адже ферми є повністю екологічно чистими та не вимагають вирубки лісів для посівних площ, що в Україні є особливо актуально в контексті війни, коли якість повітря погіршується щодня через ракетні вибухи та пожежі; адаптабельність до приміщень будь-якого розміру, що дасть змогу створювати ферми в містах прифронтової зони та стабілізації місцевих продовольчих ринків.

Як висновок, вертикальні ферми є важливим та інноваційним впровадженням в українське та світове фермерство, хоча й має свої складнощі у впровадженні. За допомогою даної технології можливо знизити вартість продукції та отримувати врожай цілорічно. До того ж, інновація дає змогу вирощувати продовольчі товари фактично «на піску», що підтверджує досвід ОАЕ. Розвиток агроферм лише підсилить статус України як продовольчого гаранту світу.

Список використаних джерел:

1.А. Шкальова. Вертикальні ферми можуть врятувати нас від голоду. Що та як там вирощують — досвід фермерів США й України. VECTOR. 2022. URL: <https://vctr.media/ua/vertikalni-fermi-mozhut-vryatuvati-nas-vid-golodu-shho-ta-yak-tam-viroshhuyut-dosvid-fermeriv-ssha-j-ukrayini-117103/>

2.Окупація сільськогосподарських земель України: названо втрати та наслідки для агросектору. Superagronom. 2025. URL: <https://superagronom.com/news/20270-45-mln-ga-ornih-zemel-zalishayutsya-pid-okupatsiyeu-stanom-na-2024-rik>

3.Офіційний сайт компанії Green Wave Organic. URL: <https://gw-ecosystem.com>

4.Офіційний сайт компанії Spread Co., Ltd. URL: <https://spread.co.jp/en/about/>

5.Офіційний сайт компанії Bustanica. URL: <https://www.bustanica.ae>

6.У Дніпрі в бомбосховищі знаходиться одна із найбільших вертикальних ферм в Україні: як працює це рішення. Рубрика 2024. URL:<https://rubryka.com/2024/03/16/u-dnipri-v-bomboshovyshhi-znahodytsya-odna-iz-najbilshyh-vertikalnyh-ferm-v-ukrayini-yak-pratsyuye-tse-rishennya/>

7.Україна через війну втратила 25% посівних площ. Еко.Район. 2022. URL:<https://eco.rayon.in.ua/news/523043-ukraina-cherez-viynu-vtratile-25-posivnikh-ploshch>

8.IMARC Group. Japan vertical farming market: Industry trends, share, size, growth, opportunity and forecast 2024-2032. URL: <https://www.imarcgroup.com/japan-vertical-farming-market>

9.М. Shahbanden. Projected vertical farming market worldwide from 2022 to 2032. Statista. 2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/487666/projection-vertical-farming-market-worldwide/>

10. R. Correia. Vertical Farming Market worth 3.88 Billion USD by 2020, at a CAGR of 30.7%. LinkedIn. URL: https://www.linkedin.com/pulse/vertical-farming-market-worth-388-billion-usd-2020-cagr-correia?utm_source=share&utm_medium=member_android&utm_campaign=share_via
11. T. Otto. Indoor Farming in the UAE: Opportunities, Challenges, and Growth. The Indoor Farmer 2025 URL: <https://www.indoorverticalfarm.com/p/indoor-farming-in-the-uae-opportunities-challenges-and-growth>
12. The Biggest Vertical Farming Advantages. Eden Green Technology. URL: <https://www.edengreen.com/blog-collection/how-hydroponics-can-save-our-food-system>
13. Understanding hydroponics, aeroponics, and aquaponics. Vertical. URL: <https://vertical.mt/understanding-hydroponics-aeroponics-and-aquaponics/>
14. Vertical Farming Market Size, Share, and Trends 2025 to 2034. Precedence Research. 2025. URL: <https://www.precedenceresearch.com/vertical-farming-market>

*Максим Осадчий,
аспірант кафедри економіки, права та управління бізнесом,
Одеський національний економічний університет
maksymosadchyi1998@gmail.com*

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УГОД НА РОЗВИТОК МОРСЬКИХ ПОРТІВ УКРАЇНИ: РОЛЬ ДЕРЖАВИ І ПРИВАТНОГО СЕКТОРА

Розвиток морських портів України є важливим чинником економічного зростання країни, оскільки вони відіграють ключову роль у міжнародній торгівлі, забезпеченні транспортної інфраструктури та залученні іноземних інвестицій. У сучасних умовах глобалізації та міжнародного економічного співробітництва роль міжнародних економічних угод стає вирішальною у формуванні політики розвитку морських портів, їхньої модернізації та інтеграції у світову логістичну систему. Дослідження впливу цих угод є актуальним, оскільки від ефективності їх реалізації залежить конкурентоспроможність України у

світовій економіці, привабливість її логістичних маршрутів та рівень інвестицій у транспортну інфраструктуру.

Метою даного дослідження є аналіз впливу міжнародних економічних угод на розвиток морських портів України, а також визначення ролі держави і приватного сектора у забезпеченні їхньої ефективної діяльності. Для досягнення цієї мети були поставлені наступні завдання:

- дослідити основні міжнародні економічні угоди, які регулюють діяльність морських портів України;
- визначити механізми впливу міжнародних угод на економічний розвиток портової галузі;
- проаналізувати роль держави у формуванні політики модернізації портової інфраструктури;
- оцінити участь приватного сектора у фінансуванні та розвитку портів;
- визначити перспективи подальшого розвитку морських портів у контексті міжнародної економічної інтеграції.

У процесі дослідження застосовано комплекс методів наукового аналізу, включаючи порівняльний метод, методи прогнозування та експертної оцінки. Аналізувалися міжнародні угоди, такі як Угода про асоціацію з Європейським Союзом, угоди в рамках Світової організації торгівлі та інші документи, що визначають умови функціонування морських портів України. Також було враховано досвід країн ЄС щодо реформування портового сектору та державно-приватного партнерства.

Морські порти України відіграють ключову роль у зовнішньоторговельних операціях держави, будучи важливими логістичними вузлами, через які здійснюється транспортування значної частини експорту та імпорту. Функціонування портової галузі залежить від міжнародних економічних угод, що регулюють морську торгівлю та логістику. Основними угодами, які мають безпосередній вплив на діяльність українських портів, є Конвенція ООН про морське право, яка визначає права та обов'язки прибережних держав щодо використання морських просторів, встановлює правила судноплавства, розмежовує зони відповідальності та визначає принципи екологічного регулювання [1]. Важливе значення має Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі (SOLAS), яка встановлює технічні вимоги до безпеки судноплавства, обов'язкові стандарти для портових споруд, а також процедури контролю суден, що заходять у порти [2].

Ще одним важливим документом є Міжнародна конвенція про запобігання забрудненню з суден (MARPOL), яка регулює екологічні норми у портах, обмежуючи скидання забруднюючих речовин у воду та визначаючи вимоги до поводження з відходами суден [3]. Угода про спрощення процедур торгівлі, ухвалена в рамках Світової організації торгівлі (COT), сприяє уніфікації митних та логістичних процесів, що полегшує обробку вантажів у портах та скорочує затримки, пов'язані з митними перевітками [4].

Україна також імплементує норми, передбачені Угодою про асоціацію з Європейським Союзом, яка містить положення щодо гармонізації транспортного законодавства, впровадження європейських екологічних стандартів та реформування управління портовою інфраструктурою. Одним із ключових документів, що впливає на функціонування морських портів, є Конвенція про спрощення міжнародного морського судноплавства, яка спрямована на мінімізацію адміністративних формальностей та створення єдиних стандартів електронного документообігу у морських перевезеннях. Крім того, значний вплив на діяльність портів має міжнародна система ISPS (International Ship and Port Facility Security Code), що встановлює заходи безпеки для запобігання терористичним загрозам та незаконним діям у морському транспорті [5].

Міжнародні угоди впливають на економічний розвиток портової галузі через різні механізми, серед яких стандартизація та гармонізація нормативно-правового середовища, створення сприятливих умов для залучення інвестицій, стимулювання модернізації інфраструктури, а також розширення можливостей для міжнародної торгівлі. Завдяки впровадженню міжнародних стандартів у сфері безпеки, екології та управління портами, українські порти можуть інтегруватися у світову транспортну систему, що підвищує їхню привабливість для міжнародних логістичних компаній. Виконання вимог міжнародних конвенцій дозволяє зменшити ризики, пов'язані з екологічними та безпековими загрозами, що у свою чергу сприяє збільшенню обсягів перевезень і розвитку інфраструктури. Крім того, міжнародні угоди стимулюють лібералізацію торгівлі, що виражається у спрощенні митних процедур, прискоренні товарообігу та зменшенні бюрократичних бар'єрів, що значно скорочує витрати портових операторів і транспортних компаній. Завдяки інтеграції у міжнародні системи логістики та застосуванню єдиних стандартів, українські порти стають більш конкурентоспроможними, що сприяє збільшенню обсягів транзитних перевезень. Інвестиційна привабливість

портової інфраструктури також зростає, оскільки міжнародні угоди забезпечують стабільне правове середовище, що гарантує захист інвестицій та прозорість регулювання галузі. Завдяки участі у міжнародних транспортних мережах українські порти отримують можливості для розширення своїх зв'язків із провідними морськими гаванями світу, що сприяє збільшенню вантажообігу та відкриває нові перспективи для економічного зростання.

Держава відіграє визначальну роль у формуванні політики модернізації портової інфраструктури, забезпечуючи правове регулювання, стратегічне планування та фінансування ключових проєктів. Державні органи створюють нормативно-правову базу, яка регулює функціонування портів, визначає стандарти безпеки, екологічного захисту та розвитку інфраструктури відповідно до міжнародних вимог [6]. Одним із найважливіших напрямів державної політики є залучення інвестицій у портову галузь, що включає створення сприятливих умов для міжнародних і приватних інвесторів. Уряд також бере участь у залученні міжнародних кредитів і грантів для реалізації масштабних проєктів модернізації, співпрацюючи з фінансовими інституціями, такими як Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку та міжнародні фонди, які підтримують розвиток інфраструктури.

Один з основних механізмів державної підтримки модернізації портів – державно-приватне партнерство, що дозволяє залучати приватний сектор до розбудови портової інфраструктури без значного навантаження на державний бюджет. Це може бути реалізовано у формі концесійних угод, довгострокової оренди портових потужностей або співфінансування інфраструктурних проєктів. Держава також відповідає за розвиток транспортних коридорів, які з'єднують порти з залізничною та автомобільною мережею, що є критично важливим для підвищення ефективності логістики.

Приватний сектор відіграє ключову роль у фінансуванні та розвитку морських портів, сприяючи впровадженню сучасних технологій, покращенню інфраструктури та розширенню логістичних можливостей. Приватні інвесторикладають кошти у будівництво нових терміналів, модернізацію обладнання, автоматизацію вантажопереробки та впровадження енергоефективних технологій. Значна частина інвестицій надходить від міжнародних транспортних корпорацій, операторів контейнерних терміналів та логістичних компаній, які зацікавлені у підвищенні продуктивності та скороченні витрат на обробку вантажів. Одним з найуспішніших прикладів державно-приватного партнерства є

концесійні угоди щодо українських портів, які дозволяють залучати іноземний капітал та технології без втрати контролю над стратегічною інфраструктурою.

Участь приватного сектора також проявляється у створенні логістичних центрів поблизу портів, розвитку мультимодальних перевезень та цифровізації процесів управління портовими операціями. Інноваційні технології, такі як блокчейн, штучний інтелект та Інтернет речей, дозволяють значно підвищити ефективність роботи портів, зменшити час обробки вантажів і мінімізувати витрати. Крім того, приватні компанії активно впроваджують екологічно чисті технології, що відповідає міжнародним стандартам та підвищує конкурентоспроможність українських портів на світовому ринку.

Перспективи подальшого розвитку морських портів України в контексті міжнародної економічної інтеграції тісно пов'язані з розширенням співпраці з Європейським Союзом, розвитком транспортної інфраструктури та інтеграцією у світові логістичні ланцюги. Важливим напрямом є розбудова цифрових портів, які працюють на основі сучасних інформаційних систем та технологій штучного інтелекту, що дозволить значно підвищити швидкість обробки вантажів та оптимізувати роботу логістичних ланцюгів. Подальший розвиток морських портів також залежить від покращення транспортного сполучення з країнами ЄС, що передбачає модернізацію залізничної та автомобільної інфраструктури, розвиток мультимодальних перевезень та гармонізацію митних процедур. Українські порти мають значний потенціал для розвитку контейнерних перевезень, що може стати одним із ключових напрямів інтеграції у глобальні логістичні ланцюги. Важливим фактором залишається відповідність екологічним стандартам, що потребує впровадження «зелених» технологій, розвитку систем енергозбереження та мінімізації негативного впливу на довкілля [7].

Міжнародні економічні угоди мають значний вплив на розвиток морських портів України, сприяючи модернізації інфраструктури, залученню іноземних інвестицій, підвищенню ефективності управління та екологічній відповідальності. Держава відіграє ключову роль у створенні сприятливого регуляторного середовища, забезпеченні умов для залучення приватного капіталу та відповідності міжнародним стандартам. Водночас приватний сектор здійснює основні фінансові вкладення у розвиток портової інфраструктури та впровадження технологічних інновацій.

Подальші наукові дослідження можуть бути спрямовані на розгляд нових моделей державно-приватного партнерства, аналіз ефективності впровадження міжнародних стандартів екологічної безпеки в українських портах та оцінку впливу цифровізації на розвиток портової логістики. Глибше вивчення цих аспектів сприятиме формуванню оптимальних стратегій розвитку морських портів України та їх інтеграції у глобальну транспортну систему.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=00O5WDC64C>.
2. International Convention for the Safety of Life at Sea. URL: [https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-\(SOLAS\),-1974.aspx](https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-(SOLAS),-1974.aspx).
3. International Convention for the Prevention of Pollution from Ships (MARPOL). URL: [https://www.imo.org/en/about/Conventions/Pages/International-Convention-for-the-Prevention-of-Pollution-from-Ships-\(MARPOL\).aspx](https://www.imo.org/en/about/Conventions/Pages/International-Convention-for-the-Prevention-of-Pollution-from-Ships-(MARPOL).aspx).
4. Протокол про внесення змін до Марракеської угоди про заснування Світової організації торгівлі. Угода про спрощення процедур торгівлі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_053/paran2#n2.
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
6. Осадчий М.Л. Сучасні інституціональні особливості розвитку водного транспорту України. Економіка та суспільство. 2024. № 67.
7. Осадчий М.Л. Галузеві особливості транспортних підприємств, тенденції та пріоритети їх розвитку. Управління бізнесом в парадигмі сталого розвитку : економіко-правовий аспект: колективна монографія. Одеса : ОНЕУ, Ч. 2., 2024. С. 154-209.

*Roman Ostapenko,
Ph.D. Associate Professor,
Associate Professor of the Accounting, Audit and Taxation,
State Biotechnological University
rm_ostap@ukr.net*

*Nataliia Birchenko,
Ph.D. Associate Professor,
Associate Professor of the Accounting, Audit and Taxation,
State Biotechnological University
nabirchenko@ukr.net*

GLOBAL ECONOMIC SHIFTS AND THEIR IMPACT ON UKRAINE'S BUSINESS LANDSCAPE

The Ukrainian business landscape is demonstrating remarkable resilience in the face of these global challenges. While traditional sectors grapple with infrastructure damage and supply chain disruptions, emerging industries, particularly in technology and IT services, are showing signs of growth and adaptation. Ukrainian companies are increasingly focusing on diversification strategies, exploring new markets, and leveraging digital technologies to enhance their competitiveness in the global arena. Despite the economic headwinds, there are promising signs for Ukraine's business environment. The government's efforts to align regulations with international standards and improve the investment climate are creating new opportunities, especially in sectors such as renewable energy, infrastructure development, and agriculture. However, businesses must navigate a complex landscape characterized by ongoing reconstruction needs, financial fragility among small enterprises, and the persistent effects of geopolitical tensions on trade and investment flows [1].

Ukraine's economy presents a complex picture of resilience and challenges. The country's nominal GDP stands at approximately \$198 billion, with a moderate growth rate between 2.0% and 4.3%. However, inflation remains a concern, with the latest figures showing an acceleration to 13.4% year-over-year in February. In response, the National Bank of Ukraine has raised its key policy rate to 15.5% to curb inflationary pressures. The economy is primarily divided into three main sectors: services, industry, and agriculture. The services sector dominates, accounting for about 60% of GDP and

employing the majority of the workforce. This sector encompasses finance, transportation, communications, and tourism [2].

Ukraine's industrial sector, contributing 25-30% of GDP, includes key industries such as power generation, metallurgy, chemical production, and machine building. The country also has a significant mining sector, particularly in coal and iron ore extraction. Despite facing challenges due to the ongoing conflict, including damaged infrastructure and disrupted supply chains, many of these industries continue to play crucial roles in the economy. Agriculture remains a cornerstone of Ukraine's economy, accounting for approximately 10% of GDP but playing an outsized role in exports. Known as the 'breadbasket of Europe,' Ukraine is a major global producer and exporter of grains, oilseeds, and sunflower oil. The sector has shown remarkable resilience, partly due to initiatives like the UN Black Sea Grain Initiative, which has helped maintain agricultural exports despite wartime challenges.

Emerging as a bright spot in Ukraine's economic landscape is the IT industry. Despite the ongoing conflict, the sector has demonstrated significant resilience and growth, contributing substantially to exports and GDP. The IT industry's adaptability and the ability to provide services remotely have allowed it to maintain operations and even expand, positioning it as a key driver of Ukraine's economic recovery and future growth prospects.

Inflation remains a significant global concern, though it's expected to ease in many regions. However, emerging markets, including Ukraine, may face more persistent inflationary pressures. With Ukraine's inflation projected at 9% for 2025, the country must navigate this challenging environment while balancing growth objectives and monetary stability. Trade tensions and potential tariffs, particularly between major economies like the US and China, pose risks to global supply chains. This trend could significantly impact Ukraine, given its aspirations for deeper integration into the world economy and its reliance on international trade. However, it also presents opportunities for Ukraine to position itself as an alternative in reshaping global supply chains. The increasing importance of domestic demand in emerging economies is another notable trend. For Ukraine, strengthening its internal market could provide a buffer against external economic shocks. However, this requires addressing challenges such as power shortages, labor shortages, and the need for infrastructure reconstruction, estimated at \$486 billion over the next decade [3].

Technological innovation continues to drive global economic changes, a trend that aligns well with Ukraine's growing IT sector. This presents opportunities for Ukraine to leverage its tech talent and potentially position

itself as a hub for innovation in Eastern Europe. However, it also underscores the need for modernization and efficiency gains in traditional industries to remain competitive globally. Ukrainian businesses are navigating a complex landscape shaped by international economic changes and the ongoing aftermath of conflict. These global shifts are profoundly influencing strategic planning and operational activities across various sectors. Companies are compelled to adapt their strategies to address new challenges while capitalizing on emerging opportunities in the evolving economic environment. One of the primary impacts on business strategies is the urgent need for supply chain restructuring. With disrupted logistics networks and changing global trade patterns, Ukrainian enterprises are actively seeking new partners and exploring alternative markets, particularly in the West. This shift necessitates a reevaluation of export strategies and the development of more resilient and diversified supply chains to mitigate future risks. The global push towards digitalization and automation has accelerated, influencing Ukrainian business strategies significantly. Companies are increasingly investing in technological innovations to enhance operational efficiency and maintain competitiveness. This trend is particularly evident in the IT sector, where Ukrainian firms are leveraging their expertise to position themselves as key players in the global digital economy.

The global talent landscape has also shifted, prompting Ukrainian businesses to revise their human resource strategies. With a significant portion of the workforce displaced or mobilized, companies are grappling with acute skill shortages. This has led to increased focus on talent retention, upskilling programs, and the adoption of flexible work arrangements to attract and retain key personnel.

Energy security has emerged as a critical factor in strategic planning. Global energy market volatility and domestic infrastructure challenges have prompted many Ukrainian businesses to invest in autonomous energy sources. This shift not only ensures operational continuity but also aligns with global trends towards sustainability and green energy adoption.

Ukrainian companies are demonstrating remarkable adaptability in the face of global economic shifts and ongoing challenges. To enhance their competitiveness, businesses are implementing diverse strategies that focus on innovation, digital transformation, and market diversification. These adaptations are crucial for navigating the complex landscape of a transitioning economy and capitalizing on emerging opportunities. A key strategy for Ukrainian businesses is the diversification of product offerings and target markets. Companies like Grammarly and AgroPharm have successfully entered the European market by focusing on product quality, strategic marketing, and

cultural adaptability. This approach not only reduces dependency on any single sector but also opens up new revenue streams, crucial for maintaining competitiveness in a volatile global economy.

Digital transformation is at the forefront of business model adaptation. With 70% of Ukrainian companies now using digital sales channels and 87% accepting cashless payments, businesses are leveraging technologies like AI and blockchain to enhance operational efficiency and reach new customers. The IT sector, in particular, has shown strong growth potential, with exports reaching \$5.6 billion in 2023, highlighting the importance of technology-driven innovation in maintaining global competitiveness [4].

However, Ukrainian businesses face significant challenges. Disrupted supply chains, reduced access to international markets, and increased energy costs stemming from the ongoing conflict pose substantial operational hurdles. Labor shortages due to displacement and mobilization have become a critical issue, particularly affecting skilled workforce availability. Inflation and currency devaluation further complicate financial planning and investment decisions for businesses across sectors.

References:

1. Григоренко Ю. How the economy will develop in the world and in Ukraine's largest partners in 2025 – Posts – GMK Center. *GMK*. URL: <https://gmk.center/en/posts/how-the-economy-will-develop-in-the-world-and-in-ukraines-largest-partners-in-2025/> (date of access: 23.03.2025).

2. Ukraine Archives. *FocusEconomics*. URL: <https://www.focus-economics.com/countries/ukraine/> (date of access: 23.03.2025).

3. Cherevko A. Ukraine and the SDGs: How the War Has Influenced Global Development. *United Nations University*. URL: <https://unu.edu/merit/news/ukraine-and-sdgs-how-war-has-influenced-global-development> (date of access: 23.03.2025).

4. Hunder A. Now is the time for businesses to look at Ukraine. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/now-is-the-time-for-businesses-to-look-at-ukraine/> (date of access: 23.03.2025).

*Папіна Дар'я Сергіївна,
Здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
dashapapina1331@gmail.com
Пічкурова Зоя Володимирівна,
К.еко.н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних
відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ КИТАЮ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ТОРГОВЕЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У ХХІ столітті цифровізація стала одним із ключових чинників трансформації світової економіки, зокрема сфери міжнародної торгівлі. Розвиток цифрових платформ суттєво змінив підходи до ведення зовнішньоекономічної діяльності, стимулював зростання електронної комерції та інтеграцію ринків. У цьому контексті Китай посідає лідируючі позиції як за масштабами цифрової економіки, так і за інноваційністю технічних рішень щодо їх розвитку. Саме китайські цифрові екосистеми, які охоплюють комерційні, фінансові, логістичні та інформаційні послуги, стали ключовими драйверами нових форматів міжнародного торговельного співробітництва. Актуальність теми зумовлена необхідністю осмислення ролі Китаю як провідного цифрового гравця на світовій арені, а також аналізу впливу його цифрових платформ на глобальні торговельні процеси, зокрема в умовах нестабільності ланцюгів постачання, геоекономічної конкуренції та зростання ролі технологій у зовнішній політиці.

Метою дослідження є виявлення особливостей впливу цифрових платформ Китаю на розвиток міжнародного торговельного співробітництва, а також аналіз їх потенціалу в контексті подальшої цифрової трансформації глобальної торгівлі. Для досягнення поставленої мети було проаналізовано етапи розвитку провідних китайських цифрових платформ, охарактеризовано механізми впливу цих платформ на структуру та динаміку міжнародної торгівлі, досліджено особливості участі китайських платформ у ініціативі «Пояс і Шлях», визначено ризики та виклики, пов'язані з міжнародною експансією китайських платформ. Методологія дослідження ґрунтується на використанні системного підходу, який дозволяє комплексно проаналізувати вплив цифрових платформ на всі складові міжнародної торгівлі. Застосовано методи

контент-аналізу (для вивчення звітів Alibaba Group, JD.com, Huawei Cloud), порівняльного аналізу (для співставлення моделей цифрових платформ Китаю з аналогами в США та ЄС), а також кейс-стаді (для розгляду проєктів Digital Silk Road у країнах Азії та Африки). Результати дослідження свідчать, що китайські цифрові платформи не лише забезпечують функціонування внутрішнього ринку, але й активно формують зовнішні контури економічної присутності Китаю у світі [5]. Наприклад, Alibaba Group створила глобальну торговельну платформу *Alibaba.com*, орієнтовану на B2B-експорт, яка охоплює понад 200 країн і територій. Через платформу Tmall Global китайські компанії продають товари безпосередньо споживачам за кордоном, використовуючи інтегровані логістичні сервіси Cainiao [1].

Китайська компанія JD.com розробила власну логістичну мережу, яка охоплює понад 90 складів за межами Китаю, що дозволяє забезпечувати швидку доставку товарів у Європу, Південно-Східну Азію та Близький Схід. Водночас, Tencent активно просуває WeChat Pay та інші фінансово-технологічні рішення, спрямовані на розширення можливостей електронної торгівлі в транснаціональному вимірі [7]. Особливої уваги заслуговує ініціатива «Цифровий Шовковий шлях» – компонент масштабного геоekonomічного проєкту «Пояс і Шлях».

У межах цієї ініціативи Китай інвестує у створення цифрової інфраструктури, розвиток хмарних сервісів, побудову центрів обробки даних та розширення інтернет-доступу в країнах-партнерах [4]. Це, у свою чергу, сприяє розвитку цифрової торгівлі, залученню нових учасників до міжнародного обміну та інтеграції національних економік у глобальні ланцюги доданої вартості [3]. Проте, міжнародна експансія китайських платформ супроводжується низкою викликів. Серед них варто виділити наступні: – загрози цифровому суверенітету держав; – конфлікти у сфері регулювання обробки персональних даних; – обмеження, пов'язані з технологічним протекціонізмом (наприклад, санкції США щодо Huawei) [6].

У цьому контексті зростає значення глобального цифрового врядування, яке повинно базуватися на принципах прозорості, інклюзивності та захисту прав усіх учасників ринку [2]. У підсумку варто наголосити, що китайські цифрові платформи суттєво трансформують структуру міжнародного торговельного співробітництва, створюючи нові можливості для доступу до глобальних ринків, особливо для підприємств, що не мали такого доступу раніше. Водночас, актуалізується необхідність формування глобальної нормативно-правової бази для цифрової торгівлі,

у якій буде враховано інтереси як розвинених країн, так і країн, що розвиваються. Перспективи подальших наукових досліджень полягають у вивченні впливу штучного інтелекту на трансформацію цифрових платформ, аналізі регіональної взаємодії в межах цифрових блоків (наприклад, РСЕР), а також дослідженні конкурентної взаємодії між цифровими гегемонами – США, Китаєм та Європейським Союзом.

Список використаних джерел:

1. Lee, I. (2022). Digital Business and E-Commerce Management in East Asia. Singapore: Springer.
2. UNCTAD. (2023). Digital Economy Report 2023: Global Trade in a Digital World. United Nations.
3. WTO. (2022). World Trade Report: The Future of Trade in a Digitalized World. Geneva: World Trade Organization.
4. Zhang, Y. (2021). China's Digital Silk Road: Implications for Global Trade Governance. Journal of International Trade Studies, 28(3), 34–50.
5. "\$ (Wang Yiming). (2021). %&'()*+,-./0 [Research on China's Digital Economy Development Strategy]. 12: 345678 9:3.
6. Liu, C. (2020). China's Cross-Border E-Commerce Development: Strategy and Practice. Beijing: China Economic Publishing House.
7. Wang, H. & Li, M. (2022). Digital Infrastructure and Global Trade: China's Role in Building Connectivity. Asia Pacific Economic Review, 19(4), 85– 102.

*Пічкурова Зоя Володимирівна, к.е.н., доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин, бізнесу та
туризму,*

*Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
м. Київ, Україна*

*zoia.pichkurova@nppr.kai.edu.ua
Левченко Артем Олександрович,
здобувач вищої освіти*

*Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
м. Київ, Україна,
6917180@stud.kai.edu.ua*

РОЗВИТОК КРИПТОСЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

До повномасштабного вторгнення росії в лютому 2022 року цифровий сектор України розвивався досить активно – це підтверджувалося як зростанням ВВП, так і результатами діяльності українських фінтех-компаній на міжнародному рівні. Війна суттєво вплинула на економічну ситуацію в країні, спричинивши серйозні втрати та дестабілізацію в багатьох галузях, зокрема й у сфері криптовалют.

Однак, навіть у таких умовах відбувається розвиток криптосектору: у 2023 році крипторинки в Україні отримав офіційне визнання на законодавчому рівні. Прийнятий нормативний акт заклав основу для легального функціонування сфери віртуальних активів, що відкрило нові можливості для залучення інвестицій та розвитку фінансових інновацій [1]. Прийняття закону спрямоване на виведення криптоактивності із тіні та надання їй правового статусу.

Про розвиток вітчизняного криптосектору свідчать його показники. На сьогодні середньодобовий обсяг операцій на українському ринку віртуальних активів оцінюється в межах 150-200 млн дол. США. Крім того, слід звернути увагу на обсяги доходів від операцій з криптовалютами, які у 2024 році склали близько 65,5 млн. дол. США (див. Рис. 1).

З Рисунок 1 видно, що до початку 2022 року доходи від криптовалют стабільно зростали. Втім, із початком повномасштабної війни цей тренд змінився під впливом різкого погіршення економічної ситуації в країні. Водночас, вже з початку 2023 року можна спостерігати стрімке зростання обсягів доходів, що свідчить про здатність крипторинку адаптуватися до нових реалій і про наявність передумов для подальшого зростання.

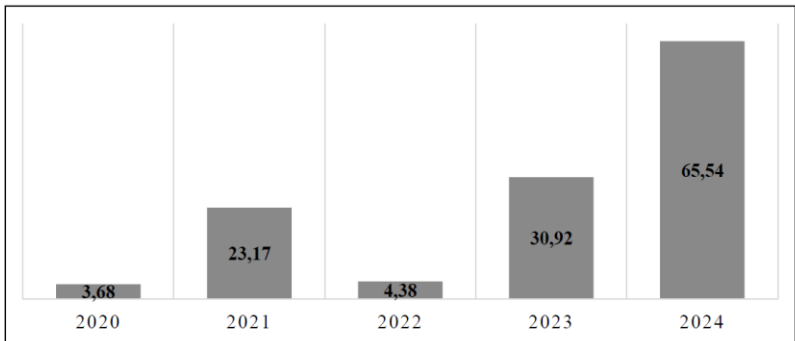

Рис. 1. Динаміка обсягів доходів від криптовалют в Україні у 2000-2024 рр., (млн дол. США).

Примітка. Побудовано авторами за даними Statista Research Department.

Окремо варто звернути увагу на доходи від криптовалют у розрахунку на одного користувача. Даний показник також демонструє позитивну динаміку у 2023-2024 рр. (рис. 2.):

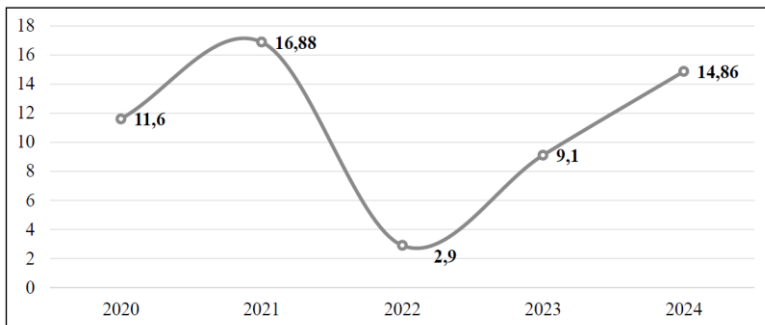

Рис. 2. Динаміка середнього обсягу доходів від криптовалют на одного користувача в Україні, (дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Statista Research Department.

Станом на 2025 рік ситуація з використанням криптовалют в Україні залишається стабільною, і попри певне зниження загальних показників Україна зберігає провідні позиції на світовій арені та впевнено утримує статус регіонального лідера як за кількістю транзакцій, так і за рівнем залученості населення у сферу цифрових активів [7].

Водночас, спостерігається ряд негативних тенденцій, викликаних складною економічною ситуацією, спричиненою війною, а також масовим виїздом громадян і релокацією бізнесу, зокрема, представників криптосфери за кордон. Показовим прикладом є «KUNA exchange», українська криптовалютна платформа, яка, зважаючи на обставини, перемістила головний офіс до Литви й зосередила свою діяльність на європейському ринку. У цьому регіоні компанія співпрацює з декількома банківськими установами та запустила сервіс «Kuna Pay» – B2B-рішення для здійснення криптоплатежів, що дозволяє користувачам як входити на ринок, так і виходити з нього. Наразі Kuna веде активну роботу над отриманням відповідних ліцензій для запуску послуг зі стейкінгу. Одночасно триває розробка захищеної платформи для зберігання цифрових активів, яку надалі зможуть використовувати українські банки.

Саме війна змусила команду компанії діяти швидко та рішуче. На початку повномасштабного вторгнення Національний банк України запровадив обмеження на придбання криптовалют за гривню, пояснюючи це необхідністю зберегти стабільність національної валюти та запобігти відтоку капіталу. Згодом ці обмеження були частково пом'якшені, оскільки інтерес громадян до цифрових активів суттєво зріс, і дедалі більше людей почали розглядати криптовалюту як альтернативний фінансовий інструмент [6].

Впродовж останніх декількох років вітчизняний крипториннок активно розвивається, Україна входить до числа європейських лідерів за рівнем використання Bitcoin [2, с.324]. Важливу роль у цьому процесі відіграють вітчизняні стартапи, які продовжують працювати навіть у складних умовах воєнного часу. Всупереч економічним викликам та постійній загрозі ракетних обстрілів, ці компанії демонструють надзвичайну витривалість і здатність адаптуватися до змін.

Попри те, що чимало закордонних інвесторів на сьогодні зайняли вибігальну позицію, багато перспективних українських проєктів продовжують активно заявляти про себе на світовій арені. Впродовж воєнного періоду 75 стартапів з України стали учасниками десяти міжнародних конференцій, серед яких були й такі масштабні заходи, як CES 2022 та Web Summit.

Після того як ЄС продовжив тимчасовий захист для українців до 4 березня 2026 року, багато наших громадян, які перебувають у європейських країнах, почали більш активно користуватись криптовалютними платформами. Зокрема, їх застосовують у повсякденному житті – для накопичень, переказів коштів рідним в Україну та участі в благодійних ініціативах.

З початком повномасштабного вторгнення криптовалюти стали одним із ключових джерел фінансової підтримки для української армії. Вже в перші дні війни внески у цифрових активах дозволили оперативнo забезпечувати потреби військових. З метою налагодження більш структурованого збору коштів Міністерство цифрової трансформації України ініціювало створення криптофонду «Aid For Ukraine». Станом на серпень 2024 року йому вдалося акумулювати понад 60 мільйонів доларів США. Фонд працює за підтримки таких платформ, як «Kuna» та «Everstake», і спрямовує кошти як на гуманітарні потреби, так і на закупівлю військового оснащення [5].

У 2022 році за ініціативи Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, за участі «Stellar Development Foundation» та за підтримки Міністерства цифрової трансформації України було запущено пілотну програму на базі блокчейн-мережі «Stellar». Вона має на меті спростити процес надання фінансової допомоги постраждалим українцям у вигляді стейблкоїнів USDC. У межах цього проєкту отримати допомогу можна через цифрові гаманці «Vibrant» [3].

Застосування блокчейн-технологій дає можливість відстежувати рух коштів і гарантувати, що допомога потрапляє безпосередньо до тих, хто її справді потребує. Отримані криптовалютні донати можна буде обмінювати на готівку в понад 4500 відділеннях «MoneyGram» по всій Україні. Наразі ініціатива вже діє в Києві, Львові та Вінниці, а в майбутньому планується поширити її на інші міста [4].

Даний проєкт демонструє, як блокчейн може бути використаний у гуманітарній допомозі, спрощувати процеси виплат, збільшувати довіру до розподілу коштів і сприяти фінансовій інклюзії. Загалом, така

технологія здатна підвищити прозорість донорських ініціатив і може залучити додаткові інвестиції від міжнародних партнерів.

Варто зазначити, що за прогнозами, кількість користувачів криптовалютного ринку в Україні до 2028 року досягне 5,39 млн осіб. При цьому рівень проникнення у 2024 році склав 10,3%, а до 2028 року цей показник зросте до 13,0%. Наведені дані охоплюють підприємства в сегменті B2C і базуються на обсягах транзакцій, доходів і активів під управлінням та даних користувачів криптовалют.

Отже, сектор України демонструє стійкість та здатність адаптуватися до нових викликів навіть в умовах війни. Всупереч труднощам, пов'язаним з економічною нестабільністю та військовими діями, українські стартапи продовжують свою діяльність і шукають нові можливості для розвитку. Підтримка іноземних інвестицій та впровадження регуляторних норм можуть суттєво сприяти подальшому розвитку криптоіндустрії в Україні, закріплюючи її позиції як важливого гравця на глобальному крипторинку.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про віртуальні активи» від 17 лютого 2022 р. № 2074-IX.
2. Ковальчук О. В. Адміністративно-правове регулювання ринку криптовалют в Україні. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Право. 2021. Вип. 35. С. 321–336.
3. Економічна правда: Виклики для криптоіндустрії в Україні в умовах війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/30/695597/>
4. Про платіжну систему MoneyGram International. URL: <https://www.moneygram.com/intl/%D0%BF%D1%80%D0%BE-moneygram-ua>
5. Aid For Ukraine – Donate Crypto to Ukraine. URL: <https://aid-for-ukraine.io/>
6. Chainalysis: The 2023 Geography of Cryptocurrency Report. URL: https://static.poder360.com.br/2024/01/The-2023-Geography-of-Cryptocurrency-Report_Chainalysis.pdf
7. Statista: Cryptocurrencies – Ukraine. URL: <https://www.statista.com/outlook/fmo/digital-assets/cryptocurrencies/ukraine>

Петренко Денис Юрійович
аспірант,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
Київ, Україна
981341@stud.kai.edu.ua
Колотуха Олександр Васильович
д. геогр. н., професор кафедри
міжнародних економічних відносин, бізнесу та туризму

ІСТОРИЧНИЙ ПОГЛЯД НА ОЛІМПІЙСЬКІ ІГРИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Олімпійські ігри з дня свого започаткування стали одними з найважливіших подій в історії людства. Ідея “Олімпійського перемир’я”, що бере початок ще з античних часів, ці спортивні змагання стали символом спроб безкровного способу вирішення конфліктів та зміцнення взаєморозуміння між містами-державами. А сьогодні це набагато більше, ніж просто спортивне змагання, а й важлива подія у сфері міжнародних відносин.

Мета дослідження спрямована на вивчення впливу Олімпійських ігор на міжнародні відносини, що особливо актуально у часи російсько-української війни та глобальних геополітичних здви́гів.

Спорт часто виступає як заміна традиційної дипломатії. Наприклад, “дипломатія пінг-понгу” між США та Китаєм у 1970-х роках стала каталізатором покращення їхніх відносин. Подібним чином Олімпіада слугує платформою для демонстрації солідарності чи примирення між країнами [3].

Як зазначає Д. Кайл у часи античності існували не лише Олімпійські ігри, а й Піфійські та Німейські Ігри. Це були релігійні свята, на які збиралися відвідувачі та учасники з багатьох міст Греції [2].

Концепція відновлених Олімпійських Ігор 1896 року була заснована на ідеї миру та співпраці між націями, що зробила Олімпіаду платформою для не лише для примирення, культурного обміну та дипломатії, а й демонстрації національного престижу [3].

З одного боку, країни використовують Ігри як можливість висловити повагу та визнання одна одній. З іншого, Олімпійські ігри у Берліні 1936 року А. Гітлер використовував як платформу для демонстрації переваги так званої “німецько-арійської раси” [3].

Як в дипломатичній сфері Стародавні Олімпійські ігри впливали на міжнародні відносини? З кожного міста, що брав участь в Олімпійських іграх, надсилалися глашатаї, або послы, щоб налагодити зв'язок із жителями Еллади та, меншою мірою, з людьми інших міст-держав-учасників. Під час Ігор нечасто обмінювалися посольствами з приймаючих міст-держав. Послы на Олімпійських іграх благали про гостинність свого іноземного міста-держави, і ця дипломатична практика була як войовничою, так і означала демонстрацію сили [3].

У часи Холодної війни Ігри також використовувалися країнами як спосіб демонстрації своєї сили та ідеологічної переваги. Наприклад, бойкот Московської Олімпіади 1980 року через вторгнення СРСР до Афганістану чи відповідний бойкот Лос-Анджелеської Олімпіади 1984 року з боку соціалістичних країн показали, що спорт може бути інструментом політичного тиску. Проте навіть у таких умовах Ігри залишалися важливим майданчиком для діалогу між державами [5].

Також, Олімпійські ігри мають значний вплив на культурний обмін між країнами. Участь спортсменів із різних куточків світу створює можливість для взаємодії народів через спорт, що сприяє зміцненню зв'язків між культурами. Особливо це помітно на прикладі спільних парадів команд Північної та Південної Кореї під час Ігор у Сідней 2000 року та Пхьончхані 2018 року, які стали символом мирного взаєморозуміння [3]. Таким чином, Ігри сприяють руйнуванню стереотипів та формуванню більш інклюзивного глобального суспільства.

Економічний аспект Олімпіади також відіграє важливу роль у міжнародних відносинах. Проведення Ігор стимулює економічне співробітництво між країною-господарем та іншими державами. Наприклад, Сеульська Олімпіада 1988 року значно покращила економічні зв'язки Південної Кореї з країнами Центральної та Східної Європи [3]. Крім того, такі заходи сприяють розвитку інфраструктури та залученню інвестицій, що позитивно впливає на довгостроковий розвиток регіонів.

У сучасному світі Олімпійські ігри стикаються з новими викликами, такими як питання прав людини та геополітичні конфлікти. Вибір країн-господарів тепер часто супроводжується дискусіями щодо їхнього міжнародного іміджу та дотримання демократичних цінностей. Наприклад, Пекінська Олімпіада 2008 року привернула увагу до проблем прав людини в Китаї. Крім того, війна між Грузією і росією під час цих Ігор продемонструвала складність реалізації "Олімпійського перемир'я" в умовах сучасних конфліктів [4].

У сфері міжнародних відносин спортивна дипломатія стає одним з інструментів переговорів. Такі формальні переговори є передумовою прийняття важливих політичних рішень. Наприклад, на зустрічі Міжнародного Олімпійського Комітету (МОК) у Парижі в 1955 році, члени МОК в присутності делегацій Федеративної Республіки Німеччини та Німецької Демократичної Республіки домовилися, що вони підтримають участь спільної німецької команди в Мельбурні в 1956 році [6].

В контексті російсько-української війни Олімпійські Ігри стали інструментом покарання та примусової ізоляції для росії. За кілька днів після завершення Зимових Олімпійських Ігор в Пекіні 2022 року, росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну. У зв'язку з цим, МОК відсторонив російських та білоруських атлетів від участі в Параолімпійських Іграх, які відбулись в березні 2022 року в Пекіні та всіх інших олімпійських змагань до завершення війни [1].

Підсумовуючи дослідження, можна сказати, що Олімпійські Ігри є багатогранним явищем у контексті міжнародних відносин. Наведені приклади підкреслюють важливість спорту як засобу подолання політичних розбіжностей, побудови мостів між націями та сприяння взаєморозумінню та повазі. Культурні та спортивні заходи, подібні до тих, що проводяться на базі олімпійського руху, створюють важливу можливість об'єднати людей для глобальних цілей.

Водночас, через те, що Ігри впливають на дипломатію, економіку, культуру та миротворчі процеси, тому потрібно запобігати спробам робити з Олімпійських Ігор пропагандистський майданчик певних країн або ідеологій. Їх необхідно залишити важливим інструментом для зміцнення глобальної співпраці й взаєморозуміння між націями.

Список використаних джерел:

- 1.Офіційний сайт Міжнародного Олімпійського Комітету [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://olympics.com/ioc/news/ioc-eb-recommends-noparticipation-of-russian-and-belarusian-athletes-and-officials>.
- 2.Donald G. K. Sport and Spectacle in the Ancient World, Wiley-Blackwell, 2014.
- 3.Gillon P The Olympic System: Toward a Geopolitical Approach, *Annales de géographie*, Volume 4, 2011, p. 425-448.

4. MacIntosh R. Hosting and Human Rights: The Summer Olympics in the Twenty-First Century, *Sports Act. Living, Sec. Sport, Leisure, Tourism, and Events*, Volume 4, 2022. URL: <https://doi.org/10.3389/fspor.2022.779522>.

5. Nabil F. The Olympics and International Relations, *The Cairo Review*, 2021 URL: <https://www.thecaireview.com/midan/the-olympics-and-international-relations>.

6. Pound R., Inside the Olympics: A Behind-the-Scenes Look at the Politics, the Scandals, and the Glory of the Games, *Tri-Graphic Printing*, 2008, p. 48.

Побоченко Леся Миколаївна,
к.е.н., доцент, завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму ФПМВ
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
м. Київ, Україна
e-mail: lesia.pobochenko@npp.kai.edu.ua

Власовець Ольга Миколаївна,
Здобувачка вищої освіти кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму ФПМВ
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
м. Київ, Україна
e-mail: 6890567@stud.kai.edu.ua

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ДРАЙВЕР ЗМІН У МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

У ХХІ столітті цифровізація стала не лише практичним інструментом модернізації економік, а й рушієм концептуального переосмислення міжнародних економічних відносин. Поява нових форм виробництва, обміну, торгівлі та співпраці в цифровому середовищі поставила під сумнів багато класичних підходів до аналізу глобальної економіки. Зміни не лише технологічні — вони зачіпають саму суть взаємодії між державами, компаніями та інституціями. Цифрова трансформація виступає каталізатором теоретичних зрушень, які поглиблюють розуміння глобалізації, міжнародного бізнесу, інноваційної конкурентоспроможності та інституційного середовища.

Цифрова трансформація не лише впливає на практичні аспекти міжнародних економічних відносин, а й глибоко змінює їх теоретичні основи. Вона вимагає переосмислення класичних моделей торгівлі, ролі держави, концепції конкурентоспроможності та природи вартості. Ці зміни відкривають нові можливості для розвитку, однак вимагають від дослідників гнучкості, міждисциплінарного підходу та постійного оновлення теоретичного інструментарію.

Впровадження новітніх технологій, таких як штучний інтелект, великі дані, блокчейн та Інтернет речей, змінює не лише бізнес-моделі компаній, але й загальні принципи міжнародної торгівлі, інвестиційної діяльності та міждержавної співпраці. Цифровізація сприяє зростанню продуктивності, підвищенню ефективності управління економічними процесами та формуванню нових конкурентних переваг. Однак, вона також створює певні виклики, зокрема пов'язані з цифровою нерівністю, кібербезпекою та регулюванням потоків даних.

Одним із ключових аспектів цифрової трансформації є її вплив на міжнародну торгівлю. В останні десятиліття відбулося суттєве зростання частки цифрових послуг у глобальній економіці. За даними Світового банку, з 2005 по 2022 рік експорт цифрових послуг збільшився з 24% до 54% від загального експорту послуг [6]. Це свідчить про перехід до нової моделі міжнародної торгівлі, в якій важливу роль відіграють цифрові платформи, електронні платежі та онлайн-маркетплейси. Компанії більше не залежать від фізичних кордонів, а можуть безпосередньо взаємодіяти з клієнтами та партнерами в різних країнах. Прикладом такого впливу є розвиток транснаціональних платформ, таких як Amazon, Alibaba та Google, які значно змінили структуру міжнародних ринків.

Окрім змін у торгівлі, цифровізація впливає на міжнародну інвестиційну діяльність. Інвестори все більше орієнтуються на технологічні компанії та стартапи, що розробляють інноваційні рішення. Водночас цифрові технології спрощують доступ до фінансування для бізнесу. Наприклад, розвиток фінансових технологій і використання блокчейну дають змогу компаніям здійснювати міжнародні транзакції з мінімальними витратами, підвищуючи прозорість і знижуючи ризики шахрайства. За даними McKinsey, до 2030 року штучний інтелект може додати до світової економіки понад 19,9 трильйона доларів, що підтверджує його значний вплив на продуктивність та конкурентоспроможність компаній у глобальному вимірі [3].

Цифрова трансформація також змінює ринки праці та структуру зайнятості. Автоматизація виробництва та використання штучного

інтелекту призводять до зменшення потреби в традиційних робочих місцях, але водночас створюють нові можливості для кваліфікованих працівників у сфері інформаційних технологій, аналітики даних та цифрового маркетингу. Світовий економічний форум прогнозує, що до 2025 року 85 мільйонів робочих місць будуть замінені автоматизацією, але натомість з'явиться 97 мільйонів нових робочих місць, які вимагатимуть цифрових навичок [7]. Це підкреслює необхідність адаптації освітніх систем до нових реалій міжнародного ринку праці [8].

Геополітичний аспект цифрової трансформації також набуває великого значення. Держави змагаються не лише за економічний вплив, а й за контроль над цифровими технологіями та інфраструктурою. Наприклад, ініціатива Китаю "Цифровий шовковий шлях" спрямована на розширення глобальної цифрової інфраструктури та забезпечення технологічного лідерства країни. Європейський Союз, у свою чергу, розвиває "Єдиний цифровий ринок", що передбачає гармонізацію цифрового законодавства країн-членів і зміцнення кібербезпеки. Такі тенденції свідчать про те, що цифровізація стає не лише економічним, але й стратегічним інструментом у міжнародних відносинах [4].

Попри численні переваги цифрової трансформації, вона також загострює проблему цифрової нерівності. Хоча доступ до Інтернету здається чимось очевидним у великих містах, за даними Reuters, понад 2,6 мільярда людей у світі досі залишаються поза межами цифрового простору. Це приблизно третина світового населення, яка фактично виключена з нових економічних і соціальних можливостей. Згідно зі звітом World Bank, у країнах із низьким рівнем доходу лише 30% населення мають стабільне підключення до Інтернету, у порівнянні з понад 90% у високорозвинених країнах. Така ситуація поглиблює глобальну соціальну та економічну нерівність [5], [6].

Згідно з World Economic Forum, понад 50% працівників у світі потребуватимуть перекваліфікації до 2025 року через автоматизацію та цифровізацію робочих процесів. Проте освітні системи в багатьох країнах не встигають адаптуватися до нових вимог ринку праці. Особливо вразливими є працівники традиційних галузей — виробництва, адміністративного сектору, транспорту — де ризик втрати роботи через автоматизацію досягає 40–60% [7].

Третя суттєва проблема — це загроза кіберзлочинності. У цифрову епоху дані стали новою валютою, а інформаційні системи — новим полем для атак. За даними Cybersecurity Ventures, світові втрати від кібератак перевищили \$8 трильйонів і можуть зрости до \$10 трлн до 2025 року.

Водночас лише 43% малих і середніх підприємств мають базовий рівень захисту від кібератак, що робить їх легкою мішенню [1].

Окремої уваги заслуговує проблема цифрової монополізації. П'ять провідних техногігантів (Alphabet, Amazon, Apple, Meta, Microsoft) контролюють понад 50% глобального ринку цифрових сервісів і реклами. Наприклад, у 2023 році лише Amazon Web Services (AWS) забезпечила 32% усіх світових хмарних послуг. Така концентрація влади в руках обмеженого кола компаній створює бар'єри для конкуренції, посилює залежність країн від зовнішніх платформ та ускладнює реалізацію національної цифрової політики [4].

Нарешті, цифрова трансформація супроводжується низкою етичних проблем. Алгоритми штучного інтелекту, які керують системами відбору кадрів, фінансового скорингу або медичної діагностики, можуть мати вбудовану дискримінацію через упереджені дані. Системи розпізнавання облич на основі ШІ демонстрували значно нижчу точність для людей з темним кольором шкіри. Водночас непрозорість у зборі персональних даних, відсутність згоди користувачів та використання цифрових платформ для маніпуляцій — усе це ставить під сумнів етичність цифрового середовища [5].

Отже, цифрова трансформація, попри свої безсумнівні переваги, не є автоматичним благом. Вона потребує усвідомленої державної політики, міжнародної співпраці, інвестицій у розвиток цифрової інфраструктури та освіти. Не менш важливим є забезпечення етичних стандартів у використанні нових технологій. Інакше замість прогресу ми можемо отримати нову хвилю соціального виключення та глобальної нестабільності. Тільки через інклюзивний підхід до цифровізації можливо забезпечити стійкий та справедливий розвиток у XXI столітті.

Підсумовуючи, можна сказати, що цифрова трансформація є потужним чинником, що змінює міжнародні економічні відносини. Вона відкриває нові можливості для торгівлі, інвестицій та інновацій, підвищує продуктивність та ефективність бізнесу, але водночас створює нові виклики, пов'язані з цифровою нерівністю, кібербезпекою та геополітичною конкуренцією. Для того щоб максимально використати потенціал цифровізації, країнам необхідно розробляти комплексні стратегії цифрового розвитку, адаптувати законодавство до нових реалій цифрової економіки та сприяти глобальному партнерству у сфері технологічного прогресу.

Список використаних джерел:

1. Cybersecurity Ventures. Cybercrime To Cost The World \$8 Trillion Annually In 2023 [Електронний ресурс] // Cybersecurity Ventures. – 2023. – Режим доступу: <https://cybersecurityventures.com/cybercrime-to-cost-the-world-8-trillion-annually-in-2023/>
2. Gereffi, G. Global Value Chains and Development. – Cambridge: Cambridge University Press, 2018. – 320 с.
3. McKinsey Global Institute. The Future of Work After COVID-19 [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу: <https://www.mckinsey.com>
4. OECD. Digital Transformation and the Global Economy [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу: <https://www.oecd.org>
5. Reuters. Together We Can End Digital Divide That Disenfranchises 2.6 Billion [Електронний ресурс]. – 2024. – Режим доступу: <https://www.reuters.com>
6. World Bank. World Development Indicators – Digital Trade Statistics [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org>
7. World Economic Forum. The Future of Jobs Report [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу: <https://www.weforum.org>
8. WTO. World Trade Report: The Future of Services Trade [Електронний ресурс]. – 2023. – Режим доступу: <https://www.wto.org>

*Побоченко Леся Миколаївна,
к.е.н., доцент, завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
e-mail: lesia.pobochenko@npp. kai.edu.ua*

*Жабченко Катерина Вікторівна,
Здобувачка вищої освіти
кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
e-mail: 7416959@stud.kai.edu.ua*

**ГРОШОВІ ПЕРЕКАЗИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ В УКРАЇНУ
ПІД ЧАС ВІЙНИ**

Ефективна інтеграція мігрантів у ринок праці приносить значні переваги як для країн, що приймають, так і для країн походження, а також для самих мігрантів. Успішне включення мігрантів у трудову діяльність сприяє зменшенню дефіциту кваліфікованих кадрів, підвищенню продуктивності праці та стимулює економічне зростання в країнах призначення. Навпаки, неадекватна інтеграція може призвести до неповної зайнятості, втрати потенціалу та економічної неефективності [1].

Для країн походження мігрантів вигоди включають грошові перекази, повернення громадян із новими навичками та зміцнення міжнародних економічних зв'язків. Однак, якщо інтеграція відбувається неефективно, існує ризик втрати висококваліфікованих кадрів без компенсації, що може негативно вплинути на розвиток цих країн.

Мігранти умовно поділяються на добровільних і вимушених. Добровільні мігранти зазвичай заздалегідь оцінюють перспективи на ринку праці та часто володіють навичками, які легко адаптуються до нових умов. До цієї групи входять, зокрема, ІТ-спеціалісти та науковці. Вимушені мігранти, навпаки, можуть не мати можливості підготуватися до зміни країни проживання та володіти навичками, які важко застосувати в новому середовищі. Наприклад, професії, що вимагають специфічних знань про національне законодавство або освітню систему, як-от юристи чи вчителі, часто не мають прямого еквівалента в інших країнах [2].

Низька адаптивність навичок може призвести до того, що висококваліфіковані фахівці змушені працювати на посадах, які не відповідають їхній кваліфікації, що перешкоджає їх професійному розвитку та позбавляє приймаючі країни потенційного внеску в економічне зростання. Для максимізації переваг міграції необхідно усунути ці невідповідності шляхом визнання іноземних кваліфікацій, надання мовної підтримки та створення можливостей для професійного розвитку мігрантів.

Грошові перекази в Україні зросли до 2358 мільйонів доларів США в четвертому кварталі 2024 року з 2354 мільйонів доларів США в третьому кварталі 2024 року. У середньому грошові перекази в Україні становили 2252,66 мільйонів доларів США з 2008 по 2024 рік, досягнувши найвищого рівня в 3671,00 мільйонів доларів США в четвертому кварталі 2021 року та рекордно низького рівня 1218,00 млн. дол. США у I кварталі 2010 р. [3], (рис.1.):

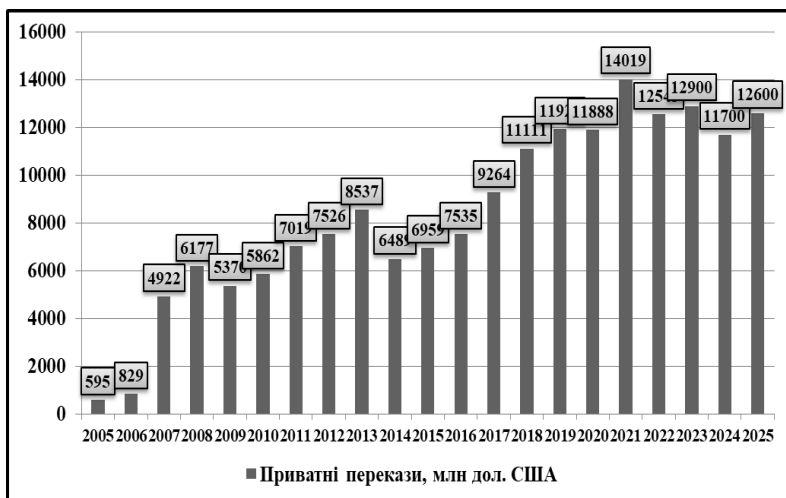

Рис. 1. Обсяги приватних грошових переказів в Україну в 2005-2024рр. та прогноз на 2025 рік, (млн дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Національного банку України (НБУ).

Повномасштабне вторгнення росії в Україну на початку 2022 року спричинило значний відтік населення: за даними ООН, приблизно 6,7 мільйона українців наразі перебувають за кордоном, переважно в Європі . Це призвело до загального скорочення населення України на 10 мільйонів осіб, або майже на чверть [5].

Чим довше триватиме війна, тим менше біженців повернуться додому . За оцінками експертів, після завершення війни лише близько 30% біженців можуть повернутися в Україну, переважно пенсіонери та безробітні . Це створює серйозні економічні та демографічні виклики для країни, оскільки втрата людського капіталу ускладнює процес відновлення та розвитку.

Наразі найбільша кількість осіб, які отримали тимчасовий захист з України, проживає в Німеччині, Польщі та Чехії. Серед них майже 1,3 мільйона дітей, з яких 50% все ще очікують на зарахування до освітніх систем країн, що їх приймають. Багато учнів відвідують онлайн-заняття, які проводяться з України, оскільки батьки прагнуть зберегти зв'язок із батьківщиною [6].

Отже, за даними НБУ за весь 2023 рік в Україну трудові мігранти перевели 11,368 млрд. дол. США, що на 7,8% менше, ніж 2022 року. За підсумками січня 2023 року обсяг приватних переказів в Україну з-за кордону становив 967 млн. дол. США. Це на 4,7% менше, ніж роком раніше (1015 млн. дол. США). Щодо прогнозів на 2024 рік, то в НБУ вважають, що ситуація з переказом коштів погіршуватиметься [3].

Перекази від українських мігрантів залишаються важливим джерелом надходження валюти до України, хоча їх обсяги суттєво зменшилися після початку повномасштабної війни. До 2022 року Україна очолювала список країн Європи та Центральної Азії за обсягом приватних грошових переказів, отримавши у 2021 році рекордні 18,2 млрд. дол. США.

Однак у 2022 році обсяг переказів скоротився на \$1 млрд порівняно з попереднім роком, а у 2024 році досягнув найнижчого рівня за останні вісім років - 9,6 млрд. дол. США [3].

Основними причинами цього зменшення є:

1. Масове переміщення українців за кордон, які часто забирають із собою родини, що зменшує потребу в переказах .

2. Зниження зайнятості та доходів українців за кордоном через економічні труднощі в країнах перебування.

3. Зростання витрат на життя за кордоном, що обмежує можливість надсилати кошти в Україну.

4. Асиміляція українців у нових країнах проживання, що змінює моделі фінансової підтримки родин.

Таким чином, хоча перекази залишаються важливим джерелом валютних надходжень, їх обсяги значно зменшилися через зміну обставин життя українців за кордоном.

Список використаних джерел:

1. Pobochenko L., Prokopieva A., Nabok I. The impact of remittances labor migrants on the economic development of Ukraine. Contemporary International Relations: Topical Highlightss of Theory And Practice – 2023: the collective monograph / Edited by N. Vasylyshyna. Warsaw: RS Global Sp. z O.O., 2023. P.427 -439.

2. Прокоп'єва А.А., Побоченко Л.М. Повернення мігрантів для економічного відновлення України: Відповідь України на системні соціально-економічні виклики сьогодення: збірник наукових праць за результатами Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Київ, 6

вересня 2023 р.) / ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України. К., 2023. 149 с.

1. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua>.
2. Світовий банк. URL: <http://www.worldbank.org>.
3. ООН. URL: <https://www.unhcr.org/ua/united-nations-ukraine>.
4. Ukraine Remittances. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/remittances>.

*Побоченко Леся Миколаївна,
к.е.н., доцент, завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
e-mail: lesia.pobochenko@npp.kai.edu.ua*

*Кононенко Ольга Сергіївна,
Здобувачка вищої освіти
кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
e-mail: 7429253@stud.kai.edu.ua*

СУЧАСНІ ТРЕНДИ ДИНАМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ЛОГІСТИЧНОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА

В сучасному міжнародному бізнес-середовищі управління запасами є важливою складовою підприємства, що впливає на його конкурентоспроможність, рівень обслуговування клієнтів та фінансові результати. Ефективне управління запасами дозволяє компаніям уникати затоварювання або дефіциту запасів, а також мінімізувати витрати на зберігання та логістику.

Динамічний розвиток логістичних процесів, характеризується коливаннями попиту, нестабільністю постачань, змінами в економічних умовах та впливом глобальних ризиків, що створює нові виклики в контексті менеджменту запасами. Застарілі системи, які не можуть ні збирати, ні керувати великими даними наразі не є актуальними та точними, а тому необхідністю стає впровадження нових практик.

Зростання економіки в усьому світі сприяло розвитку різних секторів, таких як охорона здоров'я та виробництво, які є ключовими

драйверами ринку систем управління складським господарством. Загалом обсяг глобального ринку систем управління складами оцінювався в 4,74 мільярда доларів США в 2024 році та, за прогнозами, зросте з 5,67 мільярда доларів США в 2025 році до близько 27,06 мільярда доларів США в 2034 році, збільшуючи показник CAGR на 19,03% (див. Рис.1), [1].

Автоматизація логістики – одна з найпомітніших тенденцій сучасності. Компанії все частіше використовують автономних складських роботів, дрони для доставки та інтелектуальні системи управління складом (WMS), щоб прискорити виконання замовлень і зменшити кількість помилок. Автоматизація включає такі дії, як комплектування, пакування та відправлення, а також відстеження запасів і керування ними. У цьому інноваційному підході використовуються різні типи роботів, такі як роботизовані кінцівки, дрони та автономні мобільні роботи (AMR) та коботи, які справляються зі збиранням, пакуванням і транспортуванням товарів, звільняючи працівників від виконання більш складних завдань.

Компанія L'Oréal запровадила коботів у своїх глобальних виробничих і дистрибуторських підприємствах, щоб працювати разом із працівниками, виконуючи повторювані рухи, як-от підняття та розміщення предметів у коробках, у той час як працівники контролюють інші операції серед яких перевірка якості відправок, а також прийняття стратегічних рішень [2].

Згідно з останніми дослідженнями, очікується, що світовий ринок коботів зросте до 8,8 мільярда доларів США до 2028 року, демонструючи їхнє поширення в галузях промисловості, включаючи складську діяльність.

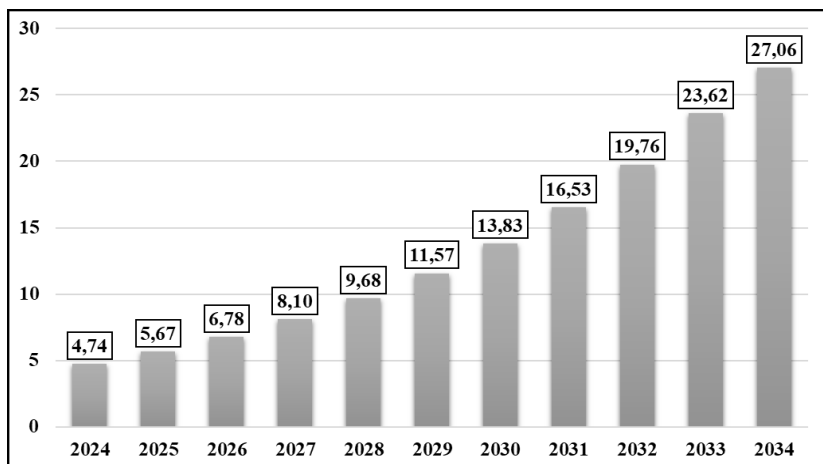

Рис. 1. Динаміка зміни розміру ринку систем управління складом в 2024 році та прогноз з 2025-2034рр., (млрд. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними сайту Precedenceresearch.

З розвитком технологій штучного інтелекту (ШІ) і машинного навчання, метод інтелектуального аналізу даних стає ще однією фішкою. Завдяки поглибленому аналізу історичних даних, інтелектуальний аналіз може допомогти компаніям прогнозувати потенційні перебої в постачанні та вчасно вносити корективи у свої стратегії пошуку постачальників. В управлінні запасами технологія стає більш глибою та досконалішою, особливо в оцінці ризиків та підтримці прийняття рішень. Використання новації призводить до вдосконалення маршрутів доставки матеріалів, а також до реорганізації та розширення складських потужностей. Інтеграція інтелектуального аналізу даних з іншими інформаційними системами, такими як системи ERP (Enterprise Resource Planning) і CRM (Customer Relationship Management), може покращити ефективність інтелектуального аналізу даних і підвищує їх точність, роблячи рішення щодо управління запасами більш науковими та систематичними [3].

Наступним сучасним революційним підходом управління запасами є 3D-друк, який дозволяє виробникам виробляти товар тільки тоді, коли виникає попит, усуваючи необхідність підтримувати великі запаси. Ця технологія забезпечує високий рівень персоналізації, допомагаючи виробникам і кінцевим клієнтам отримати саме ті продукти, які їм

потрібні, уникаючи затримки запасів в одному місці та дозволяючи здійснювати пряму доставку після виготовлення [4].

Digital Twin – це віртуальна модель фізичної складської системи, створена з використанням цифрових даних для відтворення її характеристик і поведінки. Хоча концепція цифрового двійника є основою під час виробництва продукції, її застосування в автоматизації складів є нещодавнім впровадженням. Наприклад, за допомогою пристроїв і датчиків IoT цифрові близнюки збирають і аналізують дані з фізичного сховища. Це дозволяє підприємствам точно бачити, як використовуються ресурси, і виявляти неефективність, наприклад вузькі місця в процесі комплектування або недостатнє використання складських площ. Наприклад, у пікові сезони цифровий двійник може моделювати, як збільшення обсягів замовлень вплине на робочі процеси, допомагаючи командам ефективніше розподіляти ресурси, щоб запобігти затримкам.

Іншим підходом до оптимізації складських процесів є передача логістичних операцій зовнішнім провайдерам, або 3PL-логістика (Third-Party Logistics). Аутсорсинг діяльності з управління логістикою та ланцюгом поставок включає такі види діяльності, як складування, транспортування та виконання замовлень. Постачальники 3PL все частіше пропонують спеціалізований досвід і технології, які допомагають галузям електронної комерції оптимізувати свої ланцюжки поставок і підвищити ефективність. Наприклад, пряма інтеграція програмного забезпечення та підключення для сторонніх постачальників дозволяють аналізувати дані в реальному часі, а також розширені системи управління запасами та транспортуванням. Такий підхід мінімізує ризики надлишкових запасів, підвищує точність прогнозування та дозволяє компаніям зосередитися на ключових бізнес-завданнях.

Екологічність також стає основним напрямком функціонування складів, яким намагається слідувати світ. Наприклад, відповідно до третього декрету Франції, логістичні склади повинні скоротити споживання енергії на 40% до 2030 року та на 60% до 2050 року. Усі склади повинні прийняти середньострокові стратегії для досягнення цих цілей, досліджуючи шляхи впровадження складу з нульовими викидами [5]. Впровадження енергоефективних систем, таких як автоматизоване освітлення та клімат-контроль, оптимізують використання ресурсів, зберігаючи ідеальні умови зберігання, а технології ШІ зменшують матеріальні відходи, з точністю розраховуючи кількість упаковки, необхідної для відправлень.

Отже, глобалізація, технології та уподобання споживачів змінюють спосіб управління запасами. Оператори ланцюга постачання використовуватимуть технології, які дають суттєве розуміння того, як можна покращити ефективність доставки та складського менеджменту. Запровадження даних трендів дасть змогу зменшити витрати до того, як вони виникнуть, і дасть уявлення про те, де автоматизація може забезпечити значні переваги масштабу.

Список використаних джерел:

1. Warehouse Management System Market Size, Share, and Trends 2025 to 2034. URL: <https://www.precedenceresearch.com/warehouse-management-system-market>.
2. Офіційний сайт компанії Loreal Group. URL: <https://www.loreal.com/en/news/group/industry-40-at-loreal-the-beauty-industry-is-gaining-momentum/>.
3. Huo,Z.;Zhan,X. (2024). Revolutionizing Inventory Management: The Role of Data Mining in Industry 4.0. *Advances in Economics, Management and Political Sciences*,109,67-72.
4. Discover the Top 10 Inventory Management Trends in 2024. URL: <https://www.startus-insights.com/innovators-guide/inventory-management-trends/#Omnichannel-Inventory-Control>.
5. Ce que le décret tertiaire change pour les entrepôts logistiques. URL: <https://plateformes-magazine.com/articles/ce-que-le-decret-tertiaire-change-pour-les-entrepots-logistiques>.

*Побоченко Леся Миколаївна,
к.е.н., доцент, завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
e-mail: lesia.pobochenko@nprp.kai.edu.ua*

*Кішук Анна Петрівна,
Здобувачка вищої освіти
кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
e-mail: 6965838@stud.kai.edu.ua*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ КАЗАХСТАНУ ТА УКРАЇНИ

В умовах глобальної нестабільності та трансформації регіональних економік важливого значення набуває зміцнення двосторонніх економічних зв'язків. Казахстан та Україна - країни з потужним потенціалом, які мають спільні інтереси у сферах торгівлі, логістики, енергетики, цифровізації та інновацій. Їхнє партнерство може відігравати ключову роль у формуванні нової економічної архітектури Євразії.

Казахстан є важливим торговим партнером України в Центральній Азії, і динаміка товарообігу між країнами за останні роки демонструє різкі коливання, зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками (табл. 1):

Таблиця 1

Товарообіг між Україною та Казахстаном
(млн дол. США)

2019	2020	2021	2022	2023	2024
900,1	815,7	1365,7	804,26	530,8	411,8

Примітка. Складено автором за даними Міністерства закордонних справ України.

Протягом 2019–2020 років спостерігалось зниження товарообігу між Україною та Казахстаном. Це частково було викликано посиленням росією обмежень на транзит українських товарів через свою територію, що ускладнило логістику та збільшило витрати на перевезення. Так, у 2019 році обсяг товарообігу склав 900,1 млн дол. США, а у 2020 році він зменшився до 815,7 млн дол. США, що є зниженням на 3,13% і 9,4% відповідно [2].

Однак у 2021 році ситуація змінилася на краще. Товарообіг між Україною і Казахстаном досяг 1365,7 млн дол. США, що стало свідченням значного зростання – на 67,4% порівняно з попереднім роком. Це відбулося завдяки деякому переорієнтуванню торгових маршрутів та активізації економічної діяльності після глобальних карантинних обмежень через пандемію. Важливою роллю також стала зростаюча потреба у продукції з України, зокрема в сільському господарстві та машинобудуванні.

Проте, після початку повномасштабної війни росії проти України у 2022 році, українсько-казахстанський товарообіг знову зазнав суттєвого падіння. У 2022 році обсяг торгівлі скоротився до 804,26 млн дол. США, що означало зниження на 37,4% порівняно з 2021 роком. В 2023 році ця тенденція продовжилася, і товарообіг між країнами зменшився ще на 34%, склавши 530,8 млн дол. США. В результаті, за підсумками 2024 року загальний обсяг двосторонньої торгівлі товарами між Україною та Казахстаном склав лише 411,8 млн дол. США, що на 22,4% менше, ніж у 2023 році.

З точки зору структури торгівлі, у 2024 році експорт України до Казахстану склав 291,5 млн дол. США, що становить 0,70% від загального обсягу зовнішньої торгівлі України. Загальна вага експортованих товарів склала 66 тис. тонн. Водночас імпорт з Казахстану в Україну у 2024 році досяг 120,3 млн дол. США, що є лише 0,17% від загального обсягу імпорту України. Вага імпортованих товарів з Казахстану склала 291 тис. тонн. Таким чином, сальдо торгівлі залишалось позитивним для України і становило +171 млн дол. США [1].

Незважаючи на серйозні труднощі, пов'язані з війною, Казахстан залишається важливим партнером для України в торговельній сфері. Позитивне сальдо торговельних відносин, хоча й зменшене, свідчить про збереження конкурентоспроможності українських товарів на казахстанському ринку. У разі стабілізації ситуації в регіоні та відновлення логістичних маршрутів, є всі підстави сподіватися на відновлення зростання двосторонньої торгівлі.

Розглянемо співпрацю секторально. Україна та Казахстан відіграють ключову роль як транзитні хаби своїх регіонів, що відкриває широкі можливості для розвитку транспортної та логістичної інфраструктури. Казахстан активно залучений у розвиток «Серединного коридору», що з'єднує Китай із Європою через Центральну Азію та Чорне море. Такий маршрут є стратегічно важливим для обох країн, оскільки забезпечує ефективний шлях для торгівлі між Азією та Європою. У цьому контексті інтеграція цифрових митних систем, зокрема на основі сучасних технологій, здатна істотно підвищити прозорість процедур, скоротити час проходження вантажів і знизити корупційні ризики.

Аграрний сектор залишається важливим напрямом співпраці. Україна є стабільним експортером зернових, олії та харчових інгредієнтів до Казахстану. Це створює основу для розвитку спільних проєктів з переробки агропродукції, що підвищує додану вартість продукції та зміцнює економічну стійкість обох країн. Також перспективним є

створення агротехнологічних кластерів із залученням інновацій, які сприятимуть підвищенню ефективності виробництва та адаптації до змін клімату [1].

В енергетичному секторі країни можуть успішно доповнювати одна одну. Казахстан має значні запаси традиційних енергоресурсів, а Україна демонструє активність у розвитку відновлюваних джерел енергії. Спільні проекти у сфері «зеленої» енергетики, енергоефективності та модернізації інфраструктури відкривають шлях до зниження викидів парникових газів та залучення новітніх технологій.

Також вагоме місце посідає цифрова трансформація. Український досвід у сфері електронного урядування, зокрема платформи «Дія», може стати основою для модернізації казахстанської eGov.kz. Спільна діяльність у межах технопарків, таких як Astana Hub, сприятиме розвитку стартапів, кібербезпеки та цифрових сервісів [2].

Перспективи розвитку економічного партнерства між Україною та Казахстаном мають значний потенціал, особливо в контексті інтеграції цифрових технологій у різні сектори економіки. Одним з головних напрямків є цифровізація логістики, фінансів, управління та охорони здоров'я. Впровадження цифрових технологій у логістичні процеси дозволить значно покращити ефективність перевезень та зменшити час обробки товарів на кордонах завдяки автоматизації митних процедур та використанню електронних систем для відстеження вантажів.

У фінансовому секторі впровадження технологій блокчейн та електронних платіжних систем може покращити прозорість транзакцій, а також знизити витрати на міжнародні перекази.

В управлінні і в охороні здоров'я цифрові інструменти дозволяють оптимізувати адміністративні процеси, підвищити доступність медичних послуг через телемедицину та електронні рецепти, а також покращити загальну якість обслуговування громадян.

Розширення інвестиційної співпраці, зокрема в сфері інновацій, індустріальних парків і технологічних хабів, є ще однією важливою перспективою для двосторонніх відносин. Казахстан та Україна мають великий потенціал для розвитку спільних проєктів у сфері технологічних стартапів і інновацій, що дозволить обом країнам залучити інвестиції, створити нові робочі місця та сприяти розвитку високотехнологічних галузей. Спільні індустріальні парки та технологічні хаби, такі як Astana Hub, можуть стати платформами для обміну досвідом, розвитку науково-технічних досліджень та реалізації інвестиційних проєктів у нових високотехнологічних секторах [1].

Освітня та наукова співпраця між університетами та науковими установами обох країн стане ще однією важливою складовою успіху партнерства. Обміни між університетами, спільні дослідницькі ініціативи та академічні програми можуть сприяти розвитку нових технологій, а також підвищити рівень кваліфікації кадрів, необхідних для підтримки інноваційних процесів у кожній з країн. Це дозволить збільшити обсяг наукових досліджень, орієнтованих на економічний розвиток, та створити нові можливості для молодих учених.

Залучення міжнародних інституцій, таких як Світовий банк та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), також є важливим аспектом співпраці. Ці організації можуть підтримувати спільні проекти між Україною та Казахстаном, надаючи фінансову підтримку та експертну допомогу для розвитку інфраструктури, технологій, а також для здійснення інвестиційних програм у різних сферах, зокрема у сфері екології та сталого розвитку.

Проте, на шляху до досягнення цих перспектив існують певні виклики. Геополітична нестабільність, що впливає на логістичні і фінансові потоки, є одним з основних факторів, що можуть обмежити співпрацю між країнами. Цей аспект може стати серйозною перепорою для розвитку торговельних зв'язків і стабільності економічних відносин. Додатково, нерозвиненість інституційної взаємодії між країнами на рівні регуляторних структур може ускладнити інтеграцію цифрових технологій та реалізацію спільних ініціатив. Брак чіткої і погодженої регуляторної політики може спричинити правові та адміністративні бар'єри для ведення бізнесу [1].

Проблеми кібербезпеки в умовах зростання цифрової взаємодії також є суттєвим викликом. Збільшення обсягів онлайн-платежів, цифрових митних систем та електронних сервісів потребує посиленої уваги до захисту персональних даних та фінансових транзакцій. У разі недосконалої інфраструктури кібербезпеки може виникнути загроза для національних та міжнародних економічних інтересів.

Крім того, логістичні обмеження, спричинені зміною традиційних маршрутів через геополітичну ситуацію, та потреба у нових інфраструктурних рішеннях можуть ускладнити процеси транзиту товарів між країнами, що також потребує додаткових інвестицій у розвиток інфраструктури та вдосконалення логістичних мереж.

Таким чином, економічна співпраця між Казахстаном та Україною має великий потенціал для розвитку, незважаючи на геополітичні виклики. Спільні проекти в агропромисловості, енергетиці, цифровізації

та інноваціях можуть значно зміцнити двосторонні зв'язки, сприяти залученню інвестицій та створенню нових робочих місць. Важливими напрямками є інтеграція сучасних технологій, розвиток інфраструктури та науково-освітній співпраця.

Хоча існують певні труднощі, такі як політична нестабільність і необхідність покращення кібербезпеки, Казахстан і Україна мають усі можливості для відновлення і зміцнення своїх економічних зв'язків, що дозволить забезпечити сталий розвиток у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Державна митна служба України. Сумарний обсяг імпорту та експорту по країнах у розрізі товарних позицій 2024. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri> (дата звернення: 12.04.2025).

2. Міністерство закордонних справ України. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Казахстаном. URL: <https://kazakhstan.mfa.gov.ua/ukrayinatark/ekonomichne-spivrobitnictvo/277-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-kazahstanom> (дата звернення: 11.04.2025).

3. Prokopieva A., Pobochenko L., Smirnova T., Nabok I., Tatarenko N., Sydorenko K. Ecological disasters as a result of cyber attacks in the energy sector Cyber Hygiene & Conflict Management in Global Information Networks 2024. Proceedings of the Third International Conference on Cyber Hygiene & Conflict Management in Global Information Networks (CH&CMiGIN 2024). Kyiv, Ukraine, January 24–27, 2024. PP. 64-81 CEUR-WS.org/Vol-3925.

Побоченко Леся Миколаївна,
к.е.н., доцент, завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
e-mail: lesia.pobochenko@nppr.kai.edu.ua

Лавренко Вікторія Віталіївна,
Здобувачка вищої освіти
кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
e-mail: 7390782@stud.kai.edu.ua

ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФРАНЧАЙЗИНГОВОГО БІЗНЕСУ В СВІТІ

Вибір ведення бізнесу через франчайзинг має багато переваг. Бізнес-можливості франчайзингу перевірено, перевірено та вдосконалено, поки вони не запрацюють з максимальною ефективністю. Майже будь-яка галузь, про яку ви можете подумати, представлена у світі франчайзингу. Можливості франчайзингу продуктів харчування, роздрібною торгівлі та надання послуг доступні майже в будь-якому стилі, розмірі та бізнес-моделі, які тільки можна придумати. Просто знайдіть той, який відповідає вашим навичкам та інтересам [1].

Франчайзинг означає, що вам не потрібно самостійно займатися бізнесом. У вас є партнер, який розуміє бізнес – зрештою, він створив бізнес і перетворив його на успішну діяльність. Партнер із франшизи готовий підтримати вас. Незалежно від того, яким бізнесом ви займаєтесь, франчайзер вас підтримує. Принадність полягає в тому, що ви все ще можете бути босом, який управляє та контролює бізнес [2].

Міжнародна асоціація франчайзингу (IFA) - найстаріша і найбільша у світі організація, що представляє франчайзинг у всьому світі, яка вже понад 60 років займається розвитком, освітою та захистом прав франчайзі. IFA працює через зв'язки з урядами та державну політику, зв'язки зі ЗМІ та освітні програми для захисту, розвитку та просування франчайзингу та приблизно 830 876 франчайзингових закладів, які підтримують майже 8,8 мільйонів прямих робочих місць, 896,9 мільярдів доларів США та майже 3% валового внутрішнього продукту (ВВП). Членами IFA є франчайзингові компанії у понад 300 різних категоріях бізнес-форматів,

індивідуальні франчайзі та компанії, які підтримують галузь у сфері маркетингу, права, технологій та розвитку бізнесу [6].

FRANdata має найбільшу базу даних у світі про компанії, які надають франшизу, бренди, якими вони керують, і франчайзі, які інвестують у ці бренди. FRANdata пропонує незалежний, комплексний аналіз ринку з фокусом на екосистему франчайзингу. Наші дослідження поєднують ретельний аналіз з галузевою експертизою і точним прогнозуванням. Використовуючи найбільшу в галузі базу даних про франчайзинг, FRANdata фокусується на наданні безпрецедентної інформації та стратегічних консультацій високого рівня для глобальної клієнтської бази франчайзингових компаній [5].

У 2024 році франчайзинг перевершив очікування другий рік поспіль, за даними FRANdata, кількість франчайзингових закладів зросла до 831 тисячу 2024 році, що на 2,4% більше, ніж попереднього року. Очікується, що ця тенденція до зростання продовжиться, оскільки прогнози вказують на зростання на 2,5%, в результаті чого загальна кількість франчайзингових закладів до 851 тисячі до кінця 2025. Кількість франчайзингових закладів збільшиться більш ніж на 20 тис. одиниць. Очікується, що нижчі процентні ставки порівняно з початком 2024 року в поєднанні зі зростанням індексу оптимізму малого бізнесу сприятимуть створенню закладів у 2025 році [3].

У 2025 році очікується, що франчайзинг додасть приблизно 210 тисяч робочих місць із зростанням на 2,4%. Задовольняти потреби в робочій силі стало легше порівняно з попередніми роками, але вартість робочої сили залишається проблемою для франчайзерів і франчайзі [5].

Зростання зайнятості за франчайзингом зросло на 2,2% у 2024 році, додавши понад 189 тисяч робочих місць, збільшивши кількість зайнятих за франчайзингом до 8,8 мільйонів. Зростання виробництва зросло до 3,9%, що відповідає прогнозу FRANdata на 4,1%. Таке зростання франчайзингу було зумовлено сильним споживчим попитом і дедалі більшим впровадженням технологій III для підвищення операційної ефективності [3], (табл. 1):

Таблиця 1

Економічні перспективи франчайзингового бізнесу у світі
в 2021-2024рр. та прогноз на 2025 рік

Показник	2021	2022	2023	2024	2025 прогноз

Заклади, одиниць	774,96 5	788,683	811,2 47	830,87 6	851,402
Відсоткова зміна, %	2,8%	1,8%	2,9%	2,4%	2,5%
Працевлашту вання, тис.осіб	8193	8422	8603	8792	9 006
Відсоткова зміна, %	8,8%	2,8%	2,2%	2,2%	2,4%
Оборот галузі, млрд. дол. США	787,7	823,7	863,1	896,9	936,4
Відсоткова зміна, %	16,3%	4,6%	4,8%	3,9%	4,4%
ВВП, млрд. дол. США	474,2	499,2	526,3	550,3	578,0
Відсоткова зміна, %	6,2%	5,3%	5,4%	4,6%	5%

Примітка. Складено автором за даними звіту Franchise Business Economic Outlook for 2025.

За прогнозами, 2025 рік має стати ключовим роком для франчайзингу та економіки в цілому. Очікується, що нижчі процентні ставки полегшать власників франшиз, зменшать капітальні витрати та потенційно сприятимуть розширенню. З огляду на ці фактори, FRANDdata прогнозує, що у 2025 році обсяг франчайзингу перевищить 936,4 мільярда доларів США, збільшуючись на 4,4% [5].

Тим часом прогрес у технологіях і автоматизації продовжуватиме змінювати роботу та динаміку робочої сили, пропонуючи як можливості, так і проблеми. Оскільки інфляційний тиск зменшується, а економічна невизначеність зменшується, франчайзинг має хороші можливості, щоб пережити цей перехідний період і скористатися можливостями, що з'являються.

Очікується, що загальний обсяг виробництва франчайзингу перевищить 936,4 мільярда доларів США у 2025 році, збільшившись на 4,4% з 896,9 мільярда доларів США у 2024 році [4].

ВВП франчайзингу продовжить зростати, збільшившись на 5% до 578 мільярдів доларів. Франчайзинг розвиватиметься швидше, ніж

економіка США, яка, за прогнозами Бюджетного управління Конгресу, у 2025 році зросте на 1,9%.

Отже, прогнозується, що сектори персональних послуг та роздрібної торгівлі продуктами харчування, товарами та послугами будуть лідирувати у зростанні франчайзингу.

У 2025 році сектор франчайзингу позиціонується до значного зростання, що буде зумовлено поєднанням сприятливих економічних умов, мінливих споживчих вподобань та сприятливої економічної політики. Це очікуване розширення відображає ширшу тенденцію до відновлення та стійкості американської економіки, яка постійно покращується з часів пандемії. Зростання споживчої довіри та збільшення витрат є ключовими факторами цього зростання.

Список використаних джерел:

1. Аналіз розвитку франчайзингу в США під впливом пандемії COVID-19 Modern international relations: topical problems of theory and practice: collective monograph /Faculty of International Relations of the National Aviation University; under general editorship of W. Welskopa, Y.O.Voloshin. Lodz: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Biznesu i Nauk o Zdrowiu w Łodzi, 2021. С.198-205.
2. Franchise Development 2024 Trends and 2025 Forecast. URL: <https://www.reshiftmedia.com/franchise-development-2024-trends-and-2025-forecast/>.
3. Franchise Business Economic Outlook for 2025. URL: <https://indd.adobe.com/view/41aaf895-c7f7-43ff-9004-9455305199f3>.
4. Global Franchise Development Service Market Opportunities and Forecast for period from 2024 to 2031. URL: <https://medium.com/@soloncarter54/global-franchise-development-service-market-opportunities-and-forecast-for-period-from-2024-to-2031-e2b09b35ffbc>.
5. Офіційний сайт FRANdata. URL: <https://frandata.com/>.
6. Офіційний сайт Міжнародної Асоціації з франчайзингу <http://www.franchise.org>.

*Побоченко Леся Миколаївна,
к.е.н., доцент, завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
e-mail: lesia.pobochenko@nppr.kai.edu.ua*

*Липовецька Вікторія Вадимівна,
Здобувачка вищої освіти
кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Цифрова революція суттєво трансформувала глобальний бізнес-простір, відкривши нові горизонти для інноваційного розвитку підприємств. Одним із найвпливовіших досягнень останнього десятиліття стало впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ), які змінюють уявлення про ведення міжнародного бізнесу. ШІ охоплює низку інструментів - від машинного навчання до обробки природної мови, що дають змогу автоматизувати складні процеси, моделювати економічні сценарії та ефективно взаємодіяти з клієнтами в різних країнах [1; 2].

Інтеграція ШІ в бізнес-процеси є не просто модним трендом, а стратегічною необхідністю для компаній, що прагнуть залишатися конкурентоспроможними на світовому ринку. Його застосування змінює підходи до управління, маркетингу, логістики, обслуговування клієнтів та аналітики. Завдяки адаптивності, здатності до самонавчання і високій швидкості обробки інформації, ШІ стає важливою складовою цифрової стратегії підприємств [3].

До основних позитивних аспектів впровадження штучного інтелекту у міжнародний бізнес належать:

1. Підвищення продуктивності праці. Завдяки автоматизації рутинних завдань (облік, звітність, контроль запасів) працівники можуть зосередитися на стратегічних напрямках, що підвищує ефективність організації в цілому [1, с. 46].

2. Розширення можливостей аналітики. ШІ здатний аналізувати поведінку споживачів, тенденції ринку та фінансові ризики, що дозволяє

компаніям швидше реагувати на зміни, адаптуючи стратегії під конкретні ринки [2, с. 113].

3.Покращення обслуговування клієнтів. Використання чат-ботів, голосових помічників і систем прогнозування поведінки покупців забезпечує вищий рівень сервісу та персоналізовану взаємодію з клієнтами у різних країнах [4].

4.Оптимізація глобальних логістичних мереж. Системи ІІІ ефективно координують постачання, враховуючи затори, метеоумови, валютні коливання та інші змінні. Це особливо важливо для компаній, які працюють із десятками країн та мають складні ланцюги постачання.

5.Розвиток нових бізнес-моделей. ІІІ стимулює створення інноваційних продуктів та послуг - наприклад, прогнозна аналітика у фінансах або автоматизований підбір персоналу в HR-сфері, що відкриває доступ до нових міжнародних ринків [5, с. 133].

Проте, незважаючи на беззаперечні переваги, масове впровадження ІІІ пов'язане з низкою складнощів та ризиків, зокрема:

1.Регуляторна фрагментація. На відміну від єдиних міжнародних стандартів, використання ІІІ регламентується різними правовими підходами в окремих країнах, що ускладнює дотримання вимог, особливо у сфері обробки персональних даних, кібербезпеки та відповідальності за автоматизовані рішення [3].

2.Загроза соціальної нестабільності. Автоматизація та цифровізація можуть призводити до зменшення кількості робочих місць, що створює ризики для соціальної сфери. Компанії, що працюють глобально, мають враховувати потребу в перекваліфікації кадрів у різних країнах [1].

3.Висока вартість технологічної трансформації. Інтеграція ІІІ вимагає значних інвестицій у технічне забезпечення, адаптацію бізнес-процесів і навчання персоналу. Це може бути особливо складним для малих та середніх підприємств або компаній із країн з обмеженим доступом до новітніх технологій [5].

4.Небезпека технологічної залежності. Повна автоматизація окремих процесів може призвести до зменшення контролю з боку людини, що робить бізнес вразливим до технічних збоїв, помилок в алгоритмах або зловмисних атак [4].

5.Етичні проблеми. Виникають питання прозорості рішень, прийнятих ІІІ, особливо коли мова йде про алгоритми, що впливають на людське життя (наприклад, у фінансових або медичних рішеннях). Недостатність етичного регулювання часто викликає недовіру з боку споживачів [2].

Для більш глибокого розуміння динаміки впровадження ІІІ у міжнародний бізнес слід звернутися до статистичних даних, які демонструють масштаб змін за останні п'ять років [6;7], (табл.1):

Таблиця 1

Порівняльна таблиця впливу ІІІ на міжнародний бізнес (2020–2025)

Показник	2020	2022	2024	Прогноз на 2025
Глобальні інвестиції в ІІІ (млрд.дол. США)	67	92	150+	>200
Частка компаній, які інтегрували ІІІ у стратегію (%)	29%	51%	83%	90%
Очікуваний річний приріст ринку ІІІ (%)	33%	36%	37,3%	~38%
Частка бізнесів, які очікують підвищення продуктивності завдяки ІІІ (%)	48%	57%	64%	>70%
Очікуваний внесок ІІІ у світовий ВВП (трлн дол. США)	-	~2	~7	до 15(до 2030р.)

Примітка. Складено автором за даними звітів McKinsey, Forbes та UKR.NET.

Як свідчить наведена аналітика, обсяги інвестицій у ІІІ та рівень інтеграції таких технологій у бізнес-процеси невпинно зростають. З 2020

по 2024 роки частка компаній, що використовують ІІІ у своїй діяльності, зросла майже утричі. Прогнозований внесок ІІІ у світовий ВВП до 2030 року може досягти 15 трлн. дол. США, що свідчить про стратегічну роль цієї технології у глобальній економіці [6; 7].

Таким чином, ІІІ є потужним інструментом трансформації міжнародного бізнесу, здатним не лише підвищити ефективність та інноваційність компаній, а й переосмислити саму логіку функціонування глобальних ринків. Проте його впровадження потребує зваженого та відповідального підходу, що враховує технічні, правові, етичні та соціальні виклики. Лише за умов комплексного регулювання та адаптації до національних особливостей ІІІ зможе реалізувати свій потенціал як рушійної сили сталого економічного розвитку [2; 5; 6].

Список використаних джерел:

1. Артеменко, В. В. Штучний інтелект в економіці: можливості та ризики / В. В. Артеменко // Економічний простір. 2021. № 165. С. 45–53.
2. Гончарук, Т. В. Технології штучного інтелекту у світовому бізнесі: аналітичний огляд / Т. В. Гончарук // Бізнес-Інформ. 2022. № 3. С. 112–118.
3. Зернецька, О. В. Цифрова трансформація глобальної економіки / О. В. Зернецька. Київ: Інс-т світ. економіки і міжнародних відносин НАНУ, 2020. 240 с.
4. Панченко І. В. Правові аспекти використання штучного інтелекту в міжнародному бізнесі / І. В. Панченко // Право і суспільство. 2023. № 1. С. 76–83.
5. Шульга, М. В. Міжнародна економіка в умовах цифрової трансформації: навч. посіб. Харків: Фінанси і статистика, 2022. 192 с.
6. How Artificial Intelligence Is Transforming Global Business. URL: <https://www.forbes.com>.
7. Як штучний інтелект змінює світову економіку. URL: <https://www.ukr.net/news/details/technologies/110565702.html>.

*Побоченко Леся Миколаївна,
к.е.н., доцент, завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
e-mail: lesia.pobochenko@nppr.kai.edu.ua*

*Шалуненко Ярослав Анатолійович,
Здобувач вищої освіти
кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
e-mail: 7371179@stud.kai.edu.ua*

СВІТОВИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Війна завжди є переломним моментом, що радикально змінює долі людей та траєкторії розвитку країн. Післявоєнне відновлення національних економік залежить від економічних, геополітичних і культурних особливостей, а також від рівня розвитку країни до війни.

Історично доведено, що успішне відновлення економіки після війни базується на таких інструментах, як індикативне планування з подальшою лібералізацією економіки, активне створення робочих місць, орієнтація на експорт, розвиток високотехнологічних галузей, значні обсяги фінансових та промислових інвестицій, а також впровадження податкових стимулів [1].

Проте, навіть за наявності перевірених інструментів, необхідно аналізувати приклади їх застосування та можливості комплексного використання для власної економіки. Це визначатиме напрямок подальшого розвитку країни.

Станом на 31 грудня 2024 року загальна вартість реконструкції та відновлення України протягом наступного десятиліття оцінюється в 524 мільярди доларів США, що приблизно в 2,8 рази перевищує прогнозований номінальний ВВП країни за 2024 рік [2].

У 2025 році Уряд України за підтримки донорів виділив 7,37 мільярда доларів США на пріоритетні сфери, такі як житло, освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, енергетика, транспорт, водопостачання, розмінування та цивільний захист. Проте залишається

дефіцит фінансування в розмірі 9,96 мільярда доларів США для потреб відновлення та реконструкції [3].

Оцінка RDNA4, яка охоплює період з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2024 року, визначає, що прямі збитки в Україні досягли 176 мільярдів доларів США, причому найбільше постраждали сектори житла, транспорту, енергетики, торгівлі, промисловості та освіти. Зокрема, пошкоджено або зруйновано 13% житлового фонду, що вплинуло на понад 2,5 мільйона домогосподарств.

У енергетичному секторі спостерігалось 70% збільшення пошкоджених або знищених активів після попередньої оцінки RDNA3, включаючи інфраструктуру виробництва, передачі, розподілу та централізованого теплопостачання. Регіони, найближчі до лінії фронту (Донецька, Харківська, Луганська, Запорізька, Херсонська та Київська області), зазнали близько 72% від загального збитку.

Найбільші потреби у реконструкції та відновленні спостерігаються в:

- житловому секторі (майже 84 мільярди доларів США),
 - транспортному секторі (майже 78 мільярдів доларів США),
 - енергетиці та видобувній галузі (майже 68 мільярдів доларів США),
 - торгівлі та промисловості (понад 64 мільярди доларів США),
 - сільському господарстві (понад 55 мільярдів доларів США).
- витрати на розчищення та управління сміттям досягають майже 13 мільярдів доларів США [5].

Оцінка також визначає та виключає понад 13 мільярдів доларів США потреб у восьми секторах, які вже були задоволені Україною за підтримки її партнерів і приватного сектора. Наприклад, у 2024 році з держбюджету та донорських коштів на відновлення житлового сектора було виділено щонайменше 1,2 мільярда доларів США, а аварійно-відновлювальні роботи проведено на понад 2 тис. км автошляхів.

Приватний сектор задовольнив деякі критичні потреби, підкреслюючи його важливу роль у процесі відновлення та реконструкції. Багато компаній почали інвестувати в ремонт і підвищення стійкості, включаючи розподілені енергетичні рішення, такі як газові електростанції, сонячні батареї та біогаз. Згідно з попередніми оцінками, приватний сектор потенційно може покрити третину загальних потреб, забезпечуючи істотне доповнення до державних інвестицій [5].

RDNA4 також наголошує, що пріоритетність інвестицій у відновлення та реконструкцію буде критично важливою для вступу

України в ЄС та довгострокової стійкості. Ці зусилля спрямовані на відновлення інфраструктури країни, відродження її економіки та зміцнення її інституційної бази відповідно до стандартів ЄС.

Відновлення дає можливість не лише усунути руйнування, спричинені триваючим вторгненням, але й покращити відновлення шляхом прийняття інноваційних рішень і реформ, які відповідають очікуванням членства в ЄС [6].

Результати свідчать про те, що інвестиції в критичну інфраструктуру, таку як транспорт і енергетика, можуть значно прискорити відновлення та закласти основи для сталого економічного зростання. Підтримка міжнародної спільноти та фінансова допомога допоможуть стабілізувати економіку в короткостроковій перспективі, тоді як довгострокові структурні реформи та модернізація промисловості підвищать конкурентоспроможність та забезпечать інтеграцію до європейських ринків.

Підсумовуючи, можна виділити такі ключові аспекти:

1. Україна повинна брати активну участь у підготовці та реалізації міжнародних заходів з відновлення економіки, пропонуючи партнерам власне бачення подальшого розвитку з урахуванням міжнародного досвіду та потенційних ризиків.

2. Моделі закордонного досвіду відновлення мають бути ретельно проаналізовані та адаптовані, враховуючи національні особливості, щоб забезпечити максимальну ефективність для України.

3. Оскільки війна в Україні може затягнутися, стратегічне планування розвитку повинно враховувати не лише мирні потреби, але й завдання поточної військової протидії агресору та підготовку до повноцінної відбудови.

4. Хоча План Маршалла був ефективним для повоєнної Європи, його пряме копіювання для України недоцільне. Україна повинна розробити власний план відновлення, враховуючи, що вона ще перебуває у стані війни та оточена розвиненими країнами. Інтеграція до зони вільної торгівлі з ЄС та перспектива членства в Євросоюзі мають стати основою для економічного відновлення.

5. Головна мета програм відбудови — трансформація економіки України з сировинної моделі на виробничу, інноваційну та енергонезалежну. Фокус на інноваціях, сприятливому оподаткуванні, розвитку промисловості з високою доданою вартістю та людського капіталу забезпечить стійке економічне зростання.

Таким чином, Україна має розробити унікальну стратегію післявоєнного відновлення, спираючись на світовий досвід та власні національні особливості, щоб забезпечити стійкий розвиток у майбутньому.

Список використаних джерел:

5. Дука, А. П., & Старченко, Г. В. (2022). Світовий досвід повоєнного відновлення економіки: уроки для України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, (6). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-03-06>.
6. Кістерський, Л., Задоя, А. (Ред.) (2024). Трансформація та післявоєнне економічне відновлення України. Великобританія, Cambridge Scholars Publishing. 451 с. URL: <https://www.cambridgescholars.com/product/978-1-0364-1285-2/>.
7. Клопов І. та Оренич Я. (2024). Модель економічного відновлення України в післявоєнний період: стратегія економічного дива. *Baltic Journal of Economic Studies*, 10 (5), 184-191.
8. Офіційний сайт МВФ. URL: <http://www.imf.org> (дата звернення: 15.04.2025).
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.04.2025).
10. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). URL: (дата звернення: 15.04.2025).
11. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> (дата звернення: 28.03.2024).
12. OECD and Ukraine. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/countries/Global-Relations-Brief-OECD-Ukraine-ENG.pdf> (дата звернення: 15.04.2025).

СТРУКТУРА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ В НОВІЙ ЗЕЛАНДІЇ

Нова Зеландія – суверенна острівна держава у південно-західній частині Тихого океану. Розташована на двох великих островах: Північний і Південний та близько 600 прилеглих дрібніших островів. Туризм є однією з провідних галузей економіки Нової Зеландії. Він забезпечує значний внесок у ВВП країни (9,3% ВВП у вигляді прямого і непрямого внеску), створює робочі місця та сприяє розвитку інфраструктури. Туристична система країни має чітко визначену структуру та добре налагоджену організацію, що забезпечує якісне обслуговування туристів і сталий розвиток галузі.

Уряд Нової Зеландії відіграє активну роль у регулюванні туристичної сфери через такі основні органи:

- Міністерство бізнесу, інновацій та зайнятості (MBIE) – відповідає за стратегічний розвиток туризму, аналітику і політику;
- Tourism New Zealand – національна туристична організація, яка займається просуванням країни як туристичного напрямку на міжнародному рівні. Основна програма — 100% Pure New Zealand;
- DOC (Department of Conservation) – опікується природними територіями та забезпечує сталий доступ до них.

У Новій Зеландії діє понад 30 регіональних туристичних організацій, які займаються розвитком і маркетингом туризму на місцевому рівні. Вони співпрацюють з місцевими радами, бізнесом і державними органами, щоб створити привабливі туристичні продукти та маршрути.

Багато підприємств об'єднані в Tourism Industry Aotearoa (TIA) – провідну галузеву асоціацію, що захищає інтереси учасників туристичного ринку.

Нова Зеландія з 1 жовтня підвищить податок на в'їзд для іноземних туристів. Вартість збору на охорону природи та туризм зросте майже втричі - з 35 новозеландських доларів (21 долар США) до 100 (61 долар США). Уряд заявив, що це має сприяти економічному зростанню та

«гарантувати, що відвідувачі роблять внесок у державні послуги та отримують високоякісний досвід під час відвідування Нової Зеландії».

Туризм в країні регулюється низкою нормативних актів, серед яких:

- Tourism Industry Strategy 2019–2025;
- Акти про охорону навколишнього середовища;
- Закони щодо забезпечення безпеки туристів та якості

обслуговування.

4. Ключові напрями туризму

- Природний туризм: відвідування національних парків, гір, озер, пляжів.

- Пригодницький туризм: стрибки з банджі, рафтинг, гірські походи.

- Екотуризм та сталий туризм.

- Культурний туризм: знайомство з культурою маорі.

- Кінотуризм: маршрути за мотивами фільмів (наприклад, «Володар перснів»).

6. Туристична інфраструктура

Інфраструктура включає:

- Розвинену мережу авіаційного, автомобільного й морського транспорту;

- Якісну готельну базу та кемпінги;

- Туристично-інформаційні центри i-SITE по всій країні;

- Доступ до природних пам'яток і культурних центрів.

Висновок

Система туризму в Новій Зеландії є прикладом добре організованої та структурованої моделі, що базується на ефективній співпраці між державним, регіональним і приватним секторами. Завдяки активному просуванню бренду країни, збереженню природного середовища та розвитку інфраструктури, Нова Зеландія залишається привабливою для мільйонів туристів щороку. Особливий акцент на сталість та інноваційний підхід до управління туризмом дозволяють країні забезпечувати високий рівень туристичного обслуговування та дотримання екологічних стандартів.

Список використаних джерел:

- 1.Ministry of Business, Innovation & Employment (MBIE) – <https://www.mbie.govt.nz>
- 2.Tourism New Zealand – <https://www.tourismnewzealand.com>
- 3.Department of Conservation (DOC) – <https://www.doc.govt.nz>
- 4.Tourism Industry Aotearoa (TIA) – <https://www.tia.org.nz>
- 5.Tourism Industry Strategy 2019–2025
- 6.Офіційний сайт Уряду Нової Зеландії – <https://www.govt.nz>

*Прокоп'єва Аліна Анатоліївна,
к.е.н., доцент кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
e-mail: alina.prokorieva@npp.kai.edu.ua*

*Алістратова Марія Ігорівна,
Здобувачка вищої освіти
кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
e-mail: 7592840@stud.kai.edu.ua*

ІНСТИТУЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ГЛОБАЛЬНОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ ПІД ВПЛИВОМ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ

Ключові слова: цифрові валюти, CBDC, інституційна трансформація, глобальний фінансовий ринок, фінансова стабільність

У сучасних умовах цифрової трансформації економіки цифрові валюти набувають дедалі більшого значення як чинник інституційних змін глобального фінансового ринку. Створення та впровадження цифрових валют центральних банків (CBDC) стало реакцією на стрімкий розвиток приватних криптовалют, широке використання електронних платіжних засобів та зростаючий попит на безготівкові розрахунки. За даними Міжнародного валютного фонду, станом на 2024 рік понад 100 країн світу проводять дослідження або вже реалізували пілотні проекти

цифрових валют [4]. Такий активний інтерес до CBDC свідчить про глибоку трансформацію, яка торкається інституційної архітектури сучасної фінансової системи.

Інституційна трансформація проявляється в переосмисленні ролі ключових гравців: центральних банків, комерційних банків, платіжних систем і фінансових регуляторів. CBDC дають змогу посилити контроль над грошовим обігом, знизити транзакційні витрати, забезпечити більш швидкі та безпечні перекази, а також підвищити ефективність реалізації монетарної політики [5]. У деяких країнах цифрові валюти вже стали інструментом забезпечення фінансової інклюзії для населення, яке не має доступу до традиційних банківських послуг.

Однак упровадження цифрових валют несе і суттєві виклики. Основні ризики пов'язані з можливим витісненням депозитної бази з комерційних банків, що може ускладнити кредитування економіки. Існують також побоювання щодо зниження конфіденційності фінансових транзакцій, збільшення ролі держави у контролі за витратами громадян, кібератак і вразливостей інфраструктури [2]. Тому інституційні зміни повинні супроводжуватись чіткими регуляторними рамками, балансуванням між централізованим контролем і збереженням прав людини на фінансову свободу.

Цифрові валюти також можуть істотно трансформувати міжнародну фінансову систему. Їх поява впливає на конкуренцію між валютами, зокрема створює передумови для зниження глобальної ролі долара США та зміцнення позицій регіональних цифрових валют. Це відкриває нові можливості для трансформації валютних резервів, міжнародних платіжних каналів і глобального фінансового впливу [1].

Досвід Китаю (e-CNY), Європейського Союзу (цифровий євро), Бразилії (Real Digital), Індії (Digital Rupee), а також платформи FedNow у США демонструє, що процес впровадження цифрових валют є багатовекторним і потребує міжінституційної координації. Ці ініціативи супроводжуються створенням нових нормативних рамок, співпрацею з приватним сектором та модернізацією фінансової інфраструктури [3]. Особливу увагу приділено тестуванню систем на предмет масштабованості, безпеки, стійкості до атак і зручності використання для кінцевих користувачів.

Зрештою, цифрові валюти змінюють не лише технічний ландшафт, а й парадигму довіри в економіці. Якщо раніше основним інститутом довіри був комерційний банк як посередник, то сьогодні все частіше цю роль на себе бере держава через цифрові рішення. Це вимагає нового

рівня відповідальності та відкритості від державних інституцій. Інституційна трансформація в умовах цифрової революції має бути не лише технологічною, а передусім стратегічною та етично виваженою.

Висновок

Інституційна трансформація глобального фінансового ринку під впливом цифрових валют є невідворотною. CBDC та цифрові активи стають каталізатором змін у структурі регуляторної системи, взаємодії між державними та приватними інституціями, а також у глобальній фінансовій архітектурі. Для забезпечення стабільності та ефективності цих змін необхідні комплексні підходи до регулювання, технологічна інтеграція та міжнародна співпраця.

Список використаних джерел:

1. Atlantic Council. (2025). Central Bank Digital Currency Tracker. [Electronic resource]. – Access: <https://www.atlanticcouncil.org/cbdctracker/>
2. Bank for International Settlements. (2023). Financial stability risks from digital currencies. [Electronic resource]. – Access: <https://www.bis.org/publ/othp33.htm>
3. European Central Bank. (2025). The digital euro: maintaining the autonomy of the monetary system. [Electronic resource]. – Access: https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2025/html/ecb.sp250320_1~41c9459722.en.html
4. International Monetary Fund. (2023). Central Bank Digital Currency Development Enters the Next Phase. [Electronic resource]. – Access: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/11/20/central-bank-digital-currency-development-enters-the-next-phaseIMF>
5. International Monetary Fund. (2023). Central Bank Digital Currency (CBDC) – Virtual Handbook. [Electronic resource]. – Access: <https://www.imf.org/en/Topics/digital-payments-and-finance/central-bank-digital-currency/virtual-handbookIMF>

*Прокоп'єва Аліна Анатоліївна,
к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
alina.prokorieva@npp.kai.edu.ua*

*Величко Анастасія Віталіївна,
Здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
7356947@stud.kai.edu.ua*

ДЕКАРБОНІЗАЦІЯ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ключові слова: декарбонізація, сталий розвиток, SAF, авіація, зелений транспорт, воднева енергетика.

У XXI столітті проблема зміни клімату постає одним із головних викликів глобального масштабу. Авіаційна галузь, як складова транспортної інфраструктури, має суттєвий вплив на довкілля: за оцінками Міжнародної асоціації повітряного транспорту (IATA), частка авіації у глобальних викидах вуглекислого газу становить близько 2–3% [4]. Хоча цей показник порівняно невеликий, очікуване зростання пасажирських і вантажних авіаперевезень у найближчі десятиліття зумовлює необхідність системного перегляду підходів до екологічної відповідальності галузі. Саме тому декарбонізація авіації розглядається як ключовий елемент стратегії сталого розвитку.

Декарбонізація авіаційного транспорту включає низку технологічних та організаційних рішень, спрямованих на скорочення або повну нейтралізацію викидів парникових газів. Одним із найперспективніших напрямів є впровадження сталого авіаційного палива (SAF), яке здатне зменшити вуглецеві викиди на 60–80% порівняно з традиційним авіаційним гасом [2]. SAF може бути виготовлене з біомаси, відходів сільського господарства, промислових газів або шляхом синтезу на основі відновлюваної електроенергії. Уже сьогодні низка провідних авіакомпаній – зокрема Lufthansa, KLM, British Airways – здійснюють комерційні рейси з частковим використанням SAF, а деякі країни запроваджують обов'язкові SAF-квоти для внутрішніх перевезень.

Проте широке впровадження SAF наštовхується на низку системних бар'єрів. Насамперед ідеться про високу вартість виробництва такого палива, обмеженість постачання, а також відсутність розвиненої інфраструктури в аеропортах. Крім того, авіаційні двигуни та системи дозаправки не завжди готові до 100% використання SAF без змін у конструкції. Отже, навіть за наявності політичної волі необхідне значне фінансування для переходу до сталих енергетичних джерел.

Окрім використання альтернативного палива, авіаційна галузь впроваджує низку інших інновацій для зменшення викидів. Сюди належать оптимізація маршрутів повітряного руху, зменшення ваги літаків за рахунок нових матеріалів, поліпшення аеродинамічних характеристик та вдосконалення двигунів. Активно розвивається напрям створення електричних та водневих літаків, однак ці технології поки що залишаються на стадії дослідно-конструкторських розробок, і їх повномасштабне впровадження можливе не раніше 2035–2040 років [1].

На міжнародному рівні реалізуються численні ініціативи зі зменшення вуглецевого сліду авіації. Зокрема, Міжнародна організація цивільної авіації (ICAO) впровадила програму CORSIA, яка передбачає компенсацію авіаційних викидів шляхом інвестування в екологічні проекти [5]. Європейське агентство авіаційної безпеки (EASA) та Єврокомісія розробили дорожню карту досягнення вуглецевої нейтральності авіації до 2050 року, що передбачає гармонізацію регуляторного середовища, субсидування SAF і підтримку досліджень у сфері низьковуглецевих технологій [3].

Україна, як частина європейського авіаційного простору, має можливість долучитися до глобального екологічного переходу. Використовуючи свій аграрний потенціал, наша держава може розвивати виробництво біопалива для авіаційних потреб. Крім того, модернізація аеропортової інфраструктури, оновлення авіапарку та адаптація до стандартів ЄС у сфері кліматичної політики відкривають перспективи для інтеграції України в екологічні програми Європи. Особливу роль у цьому процесі відіграє наукова спільнота, яка має забезпечити науково-технічне обґрунтування сталих рішень, а також участь у міжнародних міжуніверситетських проектах.

Висновок

У підсумку, декарбонізація авіаційної галузі є не лише відповіддю на сучасні екологічні виклики, а й важливим чинником збереження глобальної конкурентоспроможності транспортного сектору в майбутньому. Для ефективного переходу до вуглецево нейтральної авіації

необхідна комплексна стратегія, що включає інституційну підтримку, інвестиції в інновації, створення стимулюючого регуляторного середовища та міжнародну співпрацю. Саме така багаторівнева взаємодія забезпечить сталий розвиток авіації у XXI столітті.

Список використаних джерел:

1.Airbus. (2024). ZEROe: our hydrogen-powered aircraft. [Electronic resource]. –

Access: <https://www.airbus.com/en/innovation/energy-transition/hydrogen/zeroe-our-hydrogen-powered-aircraft>

2.Boeing. (2024). Sustainability & Social Impact Report. [Electronic resource]. –

Access:
<https://www.boeing.com/content/dam/boeing/boeingdotcom/sustainability/pdf/2024-boeing-sustainability-socialImpact-report.pdf>

3.European Union Aviation Safety Agency (EASA). (2025). Roadmap to Net Zero

Aviation. [Electronic resource]. – Access: <https://www.aci-europe.org/netzero/media-centre/535-european-aviation-sector-s-new-decarbonisation-roadmap-is-a-reality-check-for-the-european-commission-2.html>

4.International Air Transport Association (IATA). (2024). Fly Net Zero. [Electronic resource]. –

Access:
<https://www.iata.org/en/programs/sustainability/flynetzero/>

5.International Civil Aviation Organization (ICAO). (2024). Act CORSIA. [Electronic

resource]. – Access: <https://www.icao.int/environmental-protection/CORSIA/pages/default.aspx>

*Прокоп'єва Аліна Анатоліївна,
к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
e-mail: alina.prokorieva@nppr.kai.edu.ua*

*Дрозд Владислав Євгенович,
здобувач вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
vladik.tpline@gmail.com*

РОЗВИТОК ТУРИЗМУ ЄВРОПИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

В умовах множинних глобальних криз, зростання європейського туризму є ключовим для підтримки економічної стійкості, зміцнення соціальної єдності та поглиблення культурних зв'язків. Сучасні виклики - пандемії, війни, кліматичні зміни, енергетична та інфляційна кризи, міграція - суттєво трансформують мобільність, безпеку подорожей та організацію відпочинку. Тому аналіз поточного стану європейського туризму та визначення напрямів його адаптації до нових реалій є нагальним завданням.

Метою даного дослідження є аналіз впливу глобальних викликів на туристичний сектор Європи та окреслення стратегій адаптації для забезпечення сталого розвитку галузі. Основними завданнями є: дослідження характеру і масштабів глобальних ризиків, що впливають на туризм; виявлення змін у поведінці туристів та роботі суб'єктів туристичної діяльності; оцінка реакції європейських країн та інституцій на нові умови; визначення перспективи впровадження сталих і безпечних туристичних практик.

У процесі дослідження було встановлено, що розвиток туризму в Європі в умовах глобальних викликів є надзвичайно складним і водночас динамічним процесом. Найбільш відчутними факторами, що впливають на туристичну сферу, є пандемії (зокрема COVID-19), воєнні конфлікти, кліматичні зміни, енергетичні кризи, політична нестабільність та швидке технологічне оновлення. Всі ці явища мають як прямий, так і опосередкований вплив на функціонування туристичних ринків, зміну туристичних потоків, поведінку споживачів і стратегії розвитку туристичних підприємств [3].

Насамперед пандемія COVID-19 докорінно змінила уявлення про безпеку подорожей. Введення карантинних обмежень, обов'язкових сертифікатів вакцинації, тестування, соціального дистанціювання призвели до значного скорочення міжнародного туризму та зростання популярності внутрішніх подорожей. Європейські країни почали активніше просувати свої внутрішні туристичні можливості, що сприяло розвитку локальних туристичних маршрутів, збереженню національного культурного надбання та підтримці малого й середнього бізнесу [5, с.54].

Крім того, зміни клімату стали ще одним вирішальним фактором, який впливає на туристичні напрями. Танення льодовиків в Альпах, нестабільність погодних умов у середземноморському регіоні, зростання ризику природних катастроф, таких як лісові пожежі, зменшують привабливість традиційних туристичних локацій. Відтак спостерігається зростання інтересу до альтернативних напрямів і концепцій туризму — сталого, екотуризму, агротуризму, «повільного» туризму, які базуються на глибшій взаємодії з природою та місцевими громадами.

Суттєво змінюється і туристична поведінка: сучасний європейський турист стає більш вимогливим до умов безпеки, екологічності подорожі, цифрової зручності. Пандемія пришвидшила цифровізацію галузі: активне впровадження мобільних додатків для бронювання, віртуальних турів, штучного інтелекту для персоналізації сервісів стало невід'ємною частиною туристичної інфраструктури. Також значну роль відіграє розвиток гібридних форматів роботи (remote work), що дало поштовх до нового явища - робо-туризму (workation), коли люди поєднують віддалену роботу з мандрівками [2, с.11].

Після пандемії та зростання цифрових викликів туристичні компанії дедалі частіше потребують фахівців, здатних працювати в умовах гібридної взаємодії з клієнтами, аналізувати великі масиви даних про споживацьку поведінку та формувати індивідуальні туристичні продукти. У відповідь на це у низці країн ЄС відбувається реформування професійної підготовки кадрів у сфері туризму з акцентом на цифрову грамотність, міжкультурну комунікацію та стійке управління.

Не менш значущим чинником є збройні конфлікти, зокрема війна в Україні. Її наслідки відчутні як у зменшенні кількості туристів у східноєвропейському регіоні, так і в перебудові логістичних маршрутів, зміні попиту на певні напрями, наприклад зростання популярності Балкан або Скандинавських країн як безпечніших альтернатив. Водночас європейські туристичні інституції активно долучаються до гуманітарних ініціатив. Перш за все, це стосується розвитку соціального туризму,

культурно-освітніх обмінів, а також підтримки програм для вимушено переміщених осіб. Ці заходи не лише мають економічну доцільність, але й сприяють посиленню солідарності між країнами та формуванню нової парадигми туристичної етики [1].

Крім того, важливою проблемою є нерівномірність розвитку туризму в різних регіонах Європи. У той час як країни Західної та Північної Європи мають розвинену інфраструктуру, системи захисту бізнесу та туристів, країни Східної Європи потребують більших інвестицій, адаптації стандартів безпеки, модернізації сервісів. Це створює ризики поглиблення туристичної асиметрії, проте водночас відкриває нові ніші для регіонального розвитку, співпраці та інтеграції на рівні ЄС.

Під впливом глобальних викликів формується нове бачення стійкості в туризмі: тепер вона охоплює не лише екологічний, а й соціальний та психологічний виміри. Усе більшої уваги набуває емоційне благополуччя туристів, мінімізація стресу під час подорожей, підтримка ментального здоров'я. У відповідь на це з'являються нові формати - зокрема, туризм добробуту (well-being tourism), що включає спа-відпочинок, медитаційні та ретрит-тури, подорожі на природу з елементами цифрового детоксу [4].

Останні роки демонструють чітку тенденцію до зростання інтересу споживачів до екологічно орієнтованого туризму, що зумовлено як глобальним трендом на сталий розвиток, так і зростаючою свідомістю туристів щодо впливу подорожей на довкілля. Особливо актуальним цей напрям стає в умовах сучасної України, де внутрішній туризм поступово відновлюється на тлі обмеженого доступу до міжнародних подорожей через війну.

У зв'язку із закритими або ускладненими для виїзду кордонами, увага українців зміщується на пізнання власної країни. Це створює сприятливі умови для розвитку екотуристичних проєктів - особливо в регіонах, багатих на природні ресурси, культурну спадщину та автентичні ландшафти. Такі ініціативи мають потенціал не лише задовольнити попит, а й сприяти економічному відродженню громад і підтримці місцевого підприємництва.

Таким чином, нинішній період можна вважати оптимальним моментом для започаткування туристичного бізнесу з екологічним фокусом. Він може поєднувати комфорт і турботу про довкілля, створюючи цінність для туриста, громади та навколишнього середовища водночас.

Отже, в умовах нових глобальних реалій туризм в Європі перебуває на етапі переформатування, що вимагає від урядів, бізнесу та громадськості стратегічного мислення, інноваційних рішень та стійких моделей розвитку. Подальші наукові пошуки у цій сфері доцільно спрямувати на розробку механізмів адаптації до багатовекторних ризиків, підвищення рівня безпеки туристів, удосконалення цифрових інструментів, формування екологічної свідомості споживачів та збереження культурної спадщини в умовах динамічного глобального середовища.

Список використаних джерел:

- 1.AP News. How Climate Change Could Affect Where and When People Travel.
URL:https://apnews.com/article/ee49ef55acb3eb202a713a11da5329f1
- 2.European Travel Commission. European Tourism 2024: Trends & Prospects (Q3/2024), pp.10-13.
- 3.ETIAS. The Surge in European Tourism in 2024: Key Trends, Drivers, and Destinations. URLhttps://www.etiaseu.eu/the-surge-in-european-tourism-in-2024-key-trends-drivers-and-destinations/
- 4.Mastercard Economics Institute. Travel Trends 2024: Breaking Boundaries.
URL:https://www.mastercard.com/news/europe/en/newsroom/press-releases/en/2024/soaring-passenger-traffic-longer-stays-in-europe-mastercard-economics-institute-on-travel-in-2024/
- 5.Журба І., Несторишен І. Аналіз показників індустрії туризму в Україні та світі: проблеми та перспективи розвитку // Development Service Industry Management. – 2023. – №1. – С. 50–55. – DOI: https://doi.org/10.31891/dsim-2023-1(5).

*Прокоп'єва Аліна Анатоліївна ,
к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
e-mail: alina.prokorieva@npp.kai.edu.ua*

*Мислік Андрій Андрійович,
аспірант,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
e-mail: andrii.myslik@npp.kai.edu.ua*

НАЦІОНАЛЬНІ ЕКОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

На сьогодні екологічна ситуація в Україні залишається складною та потребує особливої уваги. З розвитком цивілізації та інтенсивним впровадженням науково-технічних досягнень дедалі загострюються проблеми взаємодії між природним середовищем та людською діяльністю. Стрімке зростання обсягів промислового і аграрного виробництва, розвиток транспортної інфраструктури, енергетики, хімізація та урбанізація суттєво погіршують стан навколишнього середовища. На ситуацію також значно впливає глобальна кліматична криза, що проявляється, зокрема, у зміні режиму опадів і підвищенні середньорічної температури повітря. В останні роки в Україні зафіксовано її зростання на 2,5–2,9 °С, особливо в центральних та східних областях, і, за прогнозами синоптиків, ця тенденція збережеться [1, 2, 3].

Водночас науково-технічний прогрес повинен супроводжуватися зростанням рівня екологічної відповідальності в суспільстві. Неконтрольоване використання природних ресурсів, зменшення біологічного різноманіття та деградація екосистем призводять до втрати екологічної рівноваги, що є критичною для збереження життя на Землі. Низька екологічна обізнаність та відсутність мотивації до впровадження сталих практик серед аграріїв сприяють руйнуванню біотопів, погіршенню стану ґрунтів і водних ресурсів [3, 4, 5].

Метою цього дослідження є здійснення комплексного аналізу екологічних викликів у сільськогосподарській сфері України та формування методологічного підходу до налагодження ефективної

співпраці між фахівцями аграрного сектору, екологами та природоохоронними структурами.

У процесі дослідження були застосовані такі методи: діалектичний підхід до наукового пізнання, методи польового дослідження, аналіз і систематичний синтез.

Ресурси рослинного та тваринного світу зменшуються, втрачають продуктивність та здатність до самовідновлення. Навіть органічне сільське господарство завдає суттєвої шкоди навколишньому середовищу. Аграрна наука має зосередитись на пошуку компромісних механізмів, які допоможуть врегулювати цей конфлікт та зменшити негативний вплив на оточуюче середовище. В першу чергу необхідно звернути увагу на безконтрольне використання інсектицидів, а особливо неонекотиноїдів, які є надзвичайно токсичними для бджіл, а також спричиняють скорочення популяції птахів. Наступним чинником, який становить загрозу для природи є монокультура, тобто безперервне вирощування лише однієї культури без дотримання сівозміни. Монокультурні господарства виснажують ґрунт, зменшуючи врожайність, до того ж культивування сої та кукурудзи знищує кормову базу комах-запилювачів та зерноїдних птахів. В цілому, надмірне залучення земель до обробітку призводить до деградації ґрунтового покриву і низької продуктивності. Забруднення водних джерел відходами тваринницьких комплексів вимагає пошуку та впровадження різноманітних методів безвідходних технологій. Варто також наголосити на важливості підтримання екологічного балансу. Насамперед це стосується охорони тих видів тварин які вважаються шкідниками. Кожен вид має власну екологічну цінність і виконує певну функцію в екосистемах. При безконтрольному знищенні тварин виникає дисбаланс, до того ж одні й ті самі види тварин в різних країнах або різних галузях аграрного сектору, або навіть окремих господарствах оголошуються шкідниками, а в інших – такими що приносять користь. У боротьбі з тваринами, що вважаються шкідниками, гинуть інші види тварин, особливо при використанні пасток, капканів та отрути. Також українська природа є жертвою російської агресії. Війна вплинула на кожен компонент довкілля – тваринний і рослинний світ, воду, повітря, ґрунт. Наслідки цього негативного впливу будуть довгостроковими та матимуть не лише локальний, а й глобальний характер. Постійні бомбардування та обстріли міст і населених пунктів призвели до викиду великої кількості токсичних хімічних речовин у навколишнє середовище. Ці наслідки мають не лише національний, а й міжнародний вимір, оскільки шкодять глобальній екологічній безпеці [6].

Екологічна безпека є ключовим компонентом національної безпеки держави. В умовах глобальних кліматичних змін, зростання техногенного навантаження та воєнних дій на території України, питання захисту довкілля набуває пріоритетного значення. Сучасні виклики потребують переосмислення підходів до управління природними ресурсами та гармонізації національного законодавства з екологічними стандартами ЄС [7].

Сутність національних екологічних викликів в умовах глобальних трансформацій можна згрупувати на п'ять основних напрямків:

1. Глобальні екологічні тенденції та їхній вплив на українське довкілля.

Серед ключових екологічних викликів глобального масштабу можна виокремити такі явища, як кліматичні зміни, втрата біологічного різноманіття, забруднення атмосферного повітря, водних ресурсів і ґрунтів, а також поступова деградація земельних угідь. Україна, будучи складовою світової екосистеми, вже стикається з наслідками цих процесів: частішими періодами посухи, скороченням доступних водних ресурсів, а також зміщенням меж агрокліматичних зон.

2. Внутрішні екологічні виклики України.

На національному рівні екологічна ситуація залишається напруженою. Основними проблемами є:

- підвищене забруднення повітря в індустріальних центрах;
- неефективне управління відходами, що спричиняє забруднення водойм і земель;
- активна вирубка лісових масивів;
- екологічні наслідки техногенних аварій та воєнних дій, особливо з 2022 року;
- нерегульоване використання водних ресурсів, що призводить до виснаження природних запасів.

3. Екологічні наслідки війни.

Повномасштабна війна суттєво посилила екологічне навантаження на довкілля України. Зруйнована інфраструктура, витоки небезпечних хімічних речовин, забруднення ґрунтів і води, а також збільшення радіаційного фону в окремих регіонах призводять до погіршення стану навколишнього середовища та створюють нові загрози як для здоров'я населення, так і для екосистем в цілому.

4. Міжнародна екологічна інтеграція та орієнтація на європейські стандарти.

Україна активно долучається до міжнародних природоохоронних

ініціатив, таких як Європейський зелений курс, Паризька кліматична угода, а також бере участь у програмах Організації Об'єднаних Націй з питань довкілля. У цьому контексті особливо важливо посилити співпрацю з міжнародними партнерами в сфері екологічного моніторингу, удосконалити національну політику у сфері сталого розвитку та впроваджувати моделі «зеленої» економіки, що базуються на ефективному використанні природних ресурсів і захисті довкілля.

Висновок

Україна стоїть перед необхідністю комплексного підходу до вирішення екологічних проблем, що базується на сталому розвитку, інноваціях та міжнародному партнерстві. Глобальні трансформації вимагають від держави адаптації політики до нових екологічних реалій, залучення молоді, бізнесу та громадськості до створення екологічно відповідального суспільства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

2. Звіт про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2022 році / Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. – К.: Міндовкілля, 2023. – 148 с.

3. Climate Change 2023: Synthesis Report. Summary for Policymakers / Intergovernmental Panel on Climate Change. – Geneva: IPCC, 2023. – 36 p.

4. Горбач Н. Екологічна безпека України в умовах воєнного стану // Економіка та держава. – 2023. – № 4. – С. 55–58.

5. Колотуха О. М., Соловйов В. А. Глобальні зміни клімату: виклики для України // Проблеми сталого розвитку. – 2022. – № 1 (39). – С. 23–30.

6. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року: розпорядження КМУ від 08.11.2017 № 820-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-p>

7. United Nations Environment Programme. Global Environment Outlook – GEO-6: Healthy Planet, Healthy People. – Cambridge: Cambridge University Press, 2019. – 708 p.

*Проценко Катерина Олександрівна
Здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
7371045@stud.kai.edu.ua
Борисюк Оксана Анатоліївна, к.геогр.н.,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин бізнесу та
туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Ресторанне господарство України протягом останніх років зазнало суттєвих трансформацій під впливом кризових явищ різного характеру. Пандемія COVID-19, а згодом повномасштабна війна створили безпрецедентні виклики для галузі, змушуючи підприємства адаптуватися до нових реалій функціонування. Особливо цікавим є аналіз регіональних відмінностей у розвитку ресторанного бізнесу, оскільки різні регіони України демонструють неоднакову стійкість та здатність відновлюватися після кризових явищ.

Аналізуючи сучасний стан ресторанного господарства в різних регіонах України, можна виділити декілька ключових тенденцій. У західних областях спостерігається відносна стабільність завдяки внутрішньому туризму та переміщенню бізнесу із східних регіонів. Як зазначає Бернталь: "Західні регіони України стали осередком внутрішнього туризму, що стимулює розвиток ресторанного бізнесу навіть у кризових умовах" [1, с. 17]. Водночас східні та південні регіони зазнали найбільших втрат через бойові дії та окупацію частини територій. За даними досліджень, кількість закладів ресторанного господарства у цих регіонах скоротилася на 40-60% порівняно з докризовим періодом.

Центральні регіони, зокрема Київська область, демонструють найшвидші темпи відновлення. Столичний регіон залишається лідером за кількістю нових концептуальних закладів, що відкриваються навіть у кризових умовах. Така тенденція пояснюється вищою купівельною спроможністю населення та більшою концентрацією внутрішньо переміщених осіб із високим рівнем доходу.

Адаптаційні механізми ресторанного бізнесу в різних регіонах також мають свої особливості. Дослідження Іванова та співавторів підтверджує: "Біозахист та технології автоматизації стали ключовими елементами антикризового управління в гостинному бізнесі України" [3, с. 10]. У західних регіонах підприємства активніше впроваджують діджитал-інновації та розвивають доставку, тоді як у центральних регіонах більше уваги приділяється концептуальним змінам та розширенню додаткових послуг.

Регіон	Зміна кількості закладів (2022-2024 рр.)	Основні адаптаційні механізми	Рівень відновлення обігу (% від довоєнного)
Західна Україна	-15%	Діджиталізація, кейтеринг, доставка	75-85%
Центральна Україна	-25%	Зміна концепцій, фокус на локальних продуктах	60-70%
Східна Україна	-60%	Релокація, тимчасове закриття	30-40%
Південна Україна	-50%	Сезонна робота, переорієнтація на місцевих споживачів	35-45%

Цікавою тенденцією є використання новітніх технологій у антикризовому управлінні. Зокрема, Гурсой та співавтори відзначають зростання інтересу до технологій метавсесвіту в індустрії гостинності: "Віртуальна та доповнена реальність стають інструментами залучення клієнтів та маркетингу в кризових умовах" [2, с. 530]. Проте впровадження таких технологій має чітку регіональну специфіку – у західних та центральних регіонах подібні інновації зустрічаються частіше.

Важливим аспектом є фінансова стійкість закладів ресторанного господарства. Аналіз показує, що в західних регіонах частка закладів, які зберегли прибутковість у кризових умовах, становить близько 30%, у центральних – 25%, тоді як у східних та південних цей показник не перевищує 10-15%. Така ситуація пояснюється не лише об'єктивними безпековими факторами, але й відмінностями в управлінських підходах та гнучкості бізнес-моделей.

Перспективи розвитку галузі також мають регіональну специфіку. Заклади в західних регіонах активніше планують розширення та відкриття нових напрямків бізнесу, тоді як у східних та південних регіонах стратегії більше орієнтовані на виживання та збереження наявних позицій. Бернталь підкреслює: "Українські підприємці в гостинній сфері демонструють неймовірну стійкість та здатність адаптуватися навіть до найскладніших умов" [1, с. 23].

Таким чином, порівняльний аналіз тенденцій розвитку ресторанного господарства в регіонах України в кризових умовах демонструє суттєві відмінності у стратегіях адаптації, рівні відновлення та перспективах подальшого розвитку. Ці відмінності визначаються комплексом факторів, серед яких безпекова ситуація, економічний стан регіону, туристична привабливість та інноваційна активність підприємців.

Список використаних джерел:

1.Бернталь Р. Журнал Україна: Готельний бізнес в Україні під час війни з Росією. Журнал Travel Writers. 2022. URL: <https://www.travelwritersmagazine.com/ukraine-journal-hotel-business-in-ukraine-during-war-with-russia/>

2.Гурсой Д., Малодія С., Дір А. Метавсесвіт в індустрії гостинності та туризму: огляд поточних тенденцій і майбутніх напрямків досліджень. Журнал гостинного маркетингу та менеджменту, 2022. 31 (5), 527-534. URL: <https://doi.org/10.1080/19368623.2022.2072504>

3.Іванов С. Х., Вебстер К., Стойлова Е., Слободской Д. Біозахист, антикризове управління, технології автоматизації та економічні показники туристичних, туристичних і гостинних компаній – Концептуальна основа. Економіка туризму, 2022. 28 (1), 3-26. URL: <https://doi.org/10.1177/1354816620946541>

Романова Діана
Здобувачка вищої освіти
Кафедра міжнародних економічних відносин, бізнесу та
туризму,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
e-mail: romanovadiana234@gmail.com
Мархонос Світлана Миколаївна,
к.геогр.н., доцент
Кафедра міжнародних економічних відносин, бізнесу та
туризму,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
e-mail:markhonos_sm@ukr.net

АЛБАНІЯ ЯК НОВИЙ ЦЕНТР ТУРИСТИЧНОГО ТЯЖІННЯ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Албанія – країна, яка останніми роками активно розвивається як туристичний напрямок, пропонуючи унікальні можливості для відпочинку та дослідження. Завдяки вигідному географічному розташуванню, багатій історичній спадщині та природним ресурсам, країна поступово займає своє місце серед популярних туристичних напрямків Європи. Її узбережжя, що простягається вздовж Адріатичного та Іонічного морів, приваблює відпочивальників чистими пляжами та помірним кліматом, що сприяє розвитку курортного туризму.

Туристична інфраструктура Албанії продовжує вдосконалюватися, що особливо помітно у великих містах та прибережних зонах. Однак важливим аспектом залишається унікальність країни як напрямку, що зберіг атмосферу автентичності. Це приваблює туристів, які прагнуть відкривати нові місця, не зіпсовані масовим туризмом. Завдяки низькому рівню цін у порівнянні з більш розвиненими туристичними країнами регіону, Албанія залишається привабливим варіантом для бюджетних мандрівників[1].

Туристично-рекреаційний потенціал Албанії формується під впливом природних, історико-культурних та соціально-економічних факторів. Країна має сприятливий клімат із теплим літом та м'якою зимою, що дозволяє розвивати туризм протягом усього року. На території Албанії розташовані численні природні заповідники та національні парки, такі як Бутринт, Ллогара та Дріті, які приваблюють прихильників екотуризму та активного відпочинку.

Історична та культурна спадщина країни також відіграє важливу роль у розвитку туристичної галузі. В Албанії збережено безліч археологічних пам'яток, серед яких античні міста Бутринті та Аполлонія, фортеці Круя та Берат, середньовічні православні монастирі та османська архітектура, що робить країну привабливою для поціновувачів культурно-пізнавального туризму. Об'єкти, що входять до списку Світової спадщини ЮНЕСКО, підтверджують багатий історичний потенціал країни[2].

Для аналізу сучасного стану туризму в Албанії важливо розглянути статистичні показники відвідуваності, структуру туристичних потоків та рівень зайнятості у сфері туризму(Табл.1). За останні роки спостерігається стабільне зростання туристичного потоку. За офіційними даними, кількість міжнародних туристів у 2023 році перевищила 10 мільйонів осіб, що на 35% більше, ніж у 2022 році. Основну частку відвідувачів становлять громадяни сусідніх країн – Італії, Косова, Греції та Чорногорії, що пояснюється близькістю, культурними зв'язками та спрощеними умовами перетину кордонів. Значна частка туристів прибуває з Німеччини, Польщі та Великої Британії, що свідчить про розширення цільової аудиторії албанського туристичного ринку[3].

Таблиця 1
Основні статистичні показники розвитку туризму в Албанії за останні роки

Показник	2021	2022	2023
Кількість туристів (млн осіб)	5.3	7.4	10.1
Доходи від туризму (млрд євро)	2.1	2.9	4.9
Частка туризму у ВВП (%)	8.5	10.2	12.8

Примітка. Побудовано автором за даними [3]

Як видно з таблиці, туристична галузь демонструє високі темпи зростання, що сприяє збільшенню доходів країни та створенню нових робочих місць. Туризм відіграє важливу роль в економіці Албанії, поступово перетворюючись на один із ключових секторів розвитку.

Значне зростання туристичного потоку до Албанії спостерігалось після пандемії COVID-19. У 2022 році країна почала активно

відновлюватися після кризи, і вже у 2023-2024 роках кількість іноземних відвідувачів перевищила допандемічні показники(Табл.2). Основними ринками, що забезпечили приріст туристів, стали країни ЄС, Туреччина, Велика Британія та США[2]

Таблиця 2

Туристичний потік до Албанії у 2022-2024 роках (тис. осіб)

Рік	Загальна кількість туристів	% зміни до попереднього року
2022	500	+30%
2023	100	+21,3%
2024	10 800	+18,7%

Примітка. Побудовано автором за даними [5]

З даних таблиці видно, що туристичний потік демонструє стабільне зростання. Якщо у 2022 році кількість відвідувачів становила 7,5 млн осіб, то у 2024 році цей показник зріс майже до 11 млн, що свідчить про значний інтерес до Албанії як туристичного напрямку.

Основну частку туристичного потоку до Албанії формують європейські країни. Найбільше туристів прибуває з Італії, Німеччини, Великої Британії та Польщі. У 2023-2024 роках відбулося зростання туристичних потоків із країн Близького Сходу (Табл.3), що пов’язано із покращенням авіасполучення та новими туристичними пропозиціями.

Таблиця 3

Основні країни походження туристів у 2023-2024 роках

Країна	Кількість	Кількість	% зростання

	туристів (2023)	туристів (2024)	
Італія	1800	2100	+16,7%
Німеччина	1200	1500	+25%
Велика Британія	900	1150	+27,8%
Польща	750	920	+22,7%
Туреччина	650	780	+20%

Примітка. Побудовано автором за даними [5]

Як видно з таблиці, усі основні ринки демонструють позитивну динаміку, що свідчить про зростання популярності Албанії як туристичного напрямку.

Доходи від туризму є важливим показником, що відображає ефективність туристичної політики країни. Нижче наведено дані про дохід від туризму в Албанії у 2022-2024 роках(Табл.4).

Таблиця 4

Дохід від туризму у 2022-2024 роках (млрд євро)

Рік	Дохід	% зміни від попереднього року
2022	2,5	+35%
2023	3,2	+28%
2024	4,0	+25%

Примітка. Побудовано автором за даними [3]

З наведеної таблиці видно, що дохід від туризму стабільно зростає, що є позитивним сигналом для економіки країни[4].

У відповідь на зростання туристичного потоку уряд Албанії та приватний сектор активно інвестують у розвиток інфраструктури. У 2023-2024 роках були реалізовані такі ключові ініціативи:

- Будівництво нових готельних комплексів та реконструкція існуючих;
- Розширення міжнародного аеропорту Тирані;
- Покращення дорожньої інфраструктури, особливо в прибережних зонах;

– Запуск нових круїзних маршрутів, що охоплюють албанське узбережжя.

Таблиця 5

Інвестиції у туристичну інфраструктуру (млн євро)

Рік	Зальний обсяг інвестицій	Основні напрями інвестицій
2022	500	Готелі, дороги, аеропорти
2023	750	Готелі, аеропорт, круїзні маршрути
2024	1 000	Готелі, дороги, екологічний туризм

Примітка. Побудовано автором за даними [3]

Як видно з таблиці, щороку обсяги інвестицій у туристичну інфраструктуру суттєво зростають, що свідчить про високу перспективність розвитку галузі.

Отже, аналіз розвитку туристичної сфери Албанії у 2022-2024 роках засвідчив значне зростання туристичних потоків, збільшення доходів від туризму та активні інвестиції у галузь. Популярність країни як туристичного напрямку зумовлена унікальним природним потенціалом, конкурентоспроможними цінами та покращенням інфраструктури. Прогнозується, що у найближчі роки Албанія продовжить зміцнювати свої позиції на міжнародному туристичному ринку, що вимагатиме подальших інвестицій у розвиток сфери гостинності та маркетингові стратегії для залучення туристів.

Список використаних джерел:

1.Марченко І.В. Дослідження туристичних можливостей Албанії в контексті розвитку європейського ринку / І.В. Марченко // Туристичний альманах. – 2022. – №2(25). – С. 75-82.

2.Панкратова Н. Є. Аналіз туристичної привабливості Албанії / Н.Є. Панкратова // Журнал «Економіка туризму». – 2023. – №1(12). – С. 34-41.

3.Національна туристична організація Албанії. URL: <https://www.albaniantourism.gov.al>

4. Інститут статистики Албанії (INSTAT). URL:
<https://www.instat.gov.al>

5. Світова туристична організація (UNWTO). URL:
<https://www.unwto.org>

6. Albanian Investment Development Agency (AIDA). URL:
<https://aida.gov.al>

Ситник Діана Миколаївна
Здобувачка вищої освіти
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
7451622@stud.kai.edu.ua
Боговін Ольга Володимирівна
канд. філол. наук, доцентка кафедри журналістики

ПАРТНЕРСТВО ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ У СФЕРІ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ: МЕХАНІЗМИ ЕФЕКТИВНОГО РЕБРЕНДИНГУ ІСТОРИЧНИХ ПАМ'ЯТОК

Актуальність теми: Ребрендинг історичних пам'яток сприяє їхньому збереженню, залученню туристів та економічному розвитку регіонів. Важливою умовою успіху є партнерство між державою та бізнесом.

Мета дослідження полягає у визначенні ефективних механізмів співпраці держави та бізнесу у сфері культурного туризму для ребрендингу історичних пам'яток.

Основні завдання:

1. Аналіз сучасних тенденцій культурного туризму;
2. Дослідження ролі держави та бізнесу у збереженні пам'яток;
3. Вивчення успішних кейсів державно-приватного партнерства;
4. Оцінка впливу цифрових технологій та маркетингу;
5. Розробка рекомендацій для ефективної промоції.

Методи: Порівняльний аналіз, SWOT-аналіз, контент-аналіз літературних джерел, аналіз практичних кейсів.

Держава та бізнес мають спільний інтерес у розвитку культурного туризму, адже це сприяє не лише збереженню історичних пам'яток, а й стимулює економіку. Взаємодія між ними є ключовим фактором успішної

реалізації проєктів у цій сфері. Держава створює законодавчу базу, виділяє бюджетні кошти на реставрацію та інфраструктурний розвиток, тоді як бізнес залучає додаткові інвестиції, інноваційні підходи до промоції та сучасні технології для підвищення туристичної привабливості об'єктів. Ефективним інструментом взаємодії виступає державно-приватне партнерство, що дозволяє об'єднати ресурси та досвід обох сторін.

Ребрендинг історичних пам'яток є не лише питанням зміни візуальної ідентичності, а й комплексним процесом оновлення концепції туристичного досвіду. Сучасні технології відкривають нові можливості для промоції – використання віртуальної та доповненої реальності дозволяє залучати аудиторію нового покоління, а мобільні додатки з інтерактивними маршрутами роблять історичні місця доступнішими та привабливішими для туристів. Особливо важливою є роль цифрового маркетингу – соціальні мережі, контент-маркетинг та співпраця з інфлюенсерами створюють потужний канал для популяризації історичних пам'яток як всередині країни, так і за її межами.

Маркетингові стратегії повинні враховувати сучасні запити аудиторії, акцентуючи увагу на унікальності історичних об'єктів, організації культурних подій, фестивалів, інтерактивних заходів. Співпраця з туристичними компаніями та готельним бізнесом сприяє створенню комплексних туристичних продуктів, які забезпечують комфортний та змістовний відпочинок для відвідувачів.

Екологічний підхід у культурному туризмі також набуває все більшого значення. Використання сталих технологій у збереженні пам'яток, екологічні маршрути, збереження природного середовища навколо історичних об'єктів не лише покращують якість туристичного продукту, а й сприяють формуванню відповідального ставлення до культурної спадщини.

Ребрендинг історичних пам'яток є надзвичайно важливим аспектом розвитку культурного туризму. Він сприяє не лише збереженню національної спадщини, а й формуванню нового іміджу країни на міжнародній арені. Культурний туризм відіграє значну роль у розвитку економіки, оскільки залучає інвестиції, створює нові робочі місця та підтримує малий і середній бізнес у регіонах. Успішний ребрендинг історичних пам'яток потребує співпраці між державою та бізнесом, адже тільки синергія зусиль дозволяє реалізовувати ефективні проєкти.

Держава відіграє ключову роль у збереженні та популяризації культурної спадщини, створюючи необхідну законодавчу базу,

підтримуючи фінансово реставраційні роботи та визначаючи стратегічні напрями розвитку туризму. Водночас бізнес може забезпечити додаткове фінансування, застосувати сучасні технології, розробити ефективні маркетингові кампанії та створити привабливі туристичні продукти.

Одним із найефективніших механізмів партнерства є державно-приватне партнерство (ДПП), що дозволяє об'єднувати зусилля обох сторін для реставрації, модернізації та комерційного розвитку історичних об'єктів. Інвестиційні програми також відіграють важливу роль, залучаючи бізнес до підтримки культурної спадщини. Використання сучасних цифрових технологій, таких як мобільні додатки, віртуальні екскурсії та доповнена реальність, значно підвищує привабливість історичних пам'яток для туристів. Крім того, важливим аспектом є маркетингові ініціативи, що передбачають просування культурних об'єктів через соціальні мережі, співпрацю з інфлюенсерами, організацію фестивалів, ярмарків та інших заходів.

Ребрендинг історичних пам'яток передбачає створення унікальної ідентичності, яка базується на історичній значущості місця, культурних особливостях регіону та сучасних трендах. Для цього важливо формувати чіткий візуальний стиль, розробляти легенди та історії, що приваблюватимуть відвідувачів. Особливо актуальним є створення інтерактивних експозицій, мультимедійних виставок, використання сучасних технологій для збагачення туристичного досвіду. Велике значення має розвиток інфраструктури, покращення транспортної доступності, створення комфортних умов для відвідувачів, екологічних туристичних маршрутів. Одним із важливих напрямків є екологічно стійкий туризм, що сприяє збереженню природних ресурсів та гармонійному співіснуванню історичної спадщини й навколишнього середовища.

Яскравим прикладом успішного використання ребрендингу може стати Межигір'я – резиденція, яка після 2014 року перетворилася на туристичний об'єкт. Для подальшого розвитку цього місця необхідно залучати бізнес до фінансування нових ініціатив, створювати сучасні інтерактивні експозиції, організовувати заходи для залучення міжнародних туристів. Межигір'я має всі передумови для того, щоб стати міжнародно визнаним культурно-історичним центром, який поєднує минуле з сучасністю. Важливим фактором є також залучення міжнародних організацій та партнерів, що можуть сприяти реставраційним та промоційним ініціативам, а також розвитку освітніх програм для відвідувачів.

Ключову роль у ребрендингу відіграє освітній аспект. Проведення лекцій, екскурсій, наукових досліджень та культурних заходів сприяє підвищенню обізнаності відвідувачів та формуванню глибшого розуміння історичної та культурної спадщини. Важливою складовою є також інтеграція культурного туризму в міжнародні туристичні маршрути, що дозволить залучити іноземних туристів та сприяти економічному зростанню регіону. Використання сучасних методів промоції, таких як цифровий маркетинг, віртуальні тури, тематичні події, допомагає привернути увагу широкої аудиторії.

Таким чином, успішний ребрендинг історичних пам'яток можливий лише за умови тісної співпраці між державою, бізнесом та громадським сектором. Використання сучасних маркетингових стратегій та цифрових технологій значно підвищує ефективність промоції. Перспективи подальших досліджень можуть зосереджуватися на детальному аналізі міжнародного досвіду в управлінні культурною спадщиною, розробці нових моделей державно-приватного партнерства та оцінці впливу цифрових технологій на туристичну привабливість історичних об'єктів.

Ребрендинг історичних пам'яток є складним та довготривалим процесом, який вимагає участі багатьох зацікавлених сторін. Успішна співпраця держави та бізнесу може суттєво вплинути на розвиток туризму, збереження культурної спадщини та зміцнення міжнародного іміджу країни. Залучення інновацій, фінансування та маркетингових стратегій сприятиме тому, що історичні об'єкти зможуть не лише вижити в сучасних умовах, а й стати центрами культурного та економічного розвитку регіонів. Створення якісної туристичної інфраструктури, модернізація історичних пам'яток, їх інтеграція у світову культурну спадщину сприятиме підвищенню туристичного потенціалу країни, покращенню її іміджу та залученню нових інвестицій у сферу культурного туризму.

Список використаних джерел:

1. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 1 липня 2010 р. № 2404-VI.
URL: <http://www.president.gov.ua/documents/12134.html>.
2. Гороховська К. Імплементція державно-приватного партнерства в туристичний сектор як механізм економічного зростання регіону та

країни загалом. Ефективна економіка. 2016. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5155>.

3. Шилепницький П., Михайлина Д. Державна пріоритетність туризму як ключова де термінанта його конкурентоспроможності. Науковий вісник Чернівецького університету. 2015. № 750. С. 15-19.

4. Всесвітня туристична організація. Хто ми. URL: <http://www2.unwto.org/content/who-we-are-0>.

5. Всесвітня туристична організація. Річний звіт за 2017 р. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419807>.

6. Лісіцина І. Державно-приватне партнерство в галузі туризму: зарубіжний досвід. Бізнес Інформ. 2013. № 11. С. 196-203.

7. Козловський Є. Правове регулювання туристичної діяльності: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2015. 272 с.

8. Шилепницький П. Державно-приватне партнерство: теорія і практика: монографія. Чернівці: Ін-т регіон. дослідж., 2011. 454 с.

*Скорик Олександр Васильович
здобувач ступеня доктора філософії,
аспірант кафедри обліку та аудиту
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
sanya_sk@ukr.net*

РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ВПРОВАДЖЕННІ КОМПЛАЄНСУ В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасні трансформаційні процеси у світовій економіці, викликані посиленням регуляторного контролю, зростанням ролі цифровізації у міжнародній торгівлі та необхідністю адаптації бізнесу до умов глобальних ризиків, створюють нові виклики для підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. У цьому контексті запровадження ризик-орієнтованого підходу до комплаєнсу стає стратегічним імперативом, оскільки дозволяє не лише забезпечити відповідність міжнародним і національним нормативним вимогам, а й формує передумови для мінімізації юридичних, фінансових, операційних і репутаційних ризиків.

Значущість теми дослідження обумовлена зростанням регуляторного тиску на компанії, що ведуть міжнародний бізнес. Уряди різних країн розробляють нові механізми контролю за фінансовими потоками, дотриманням санкційних режимів, екологічною відповідальністю бізнесу та прозорістю ланцюгів постачання. Наприклад, впровадження Директиви ЄС щодо корпоративної стійкості та належної перевірки бізнесу (Corporate Sustainability Due Diligence Directive, 2023) змінює підходи до управління міжнародними поставками та корпоративного контролю ризиків. Відповідно, впровадження ризик-орієнтованого підходу до комплаєнсу є нагальною необхідністю для компаній, що прагнуть успішно працювати на міжнародних ринках, уникати санкційних обмежень, корупційних схем та репутаційних втрат.

Метою дослідження є розробка теоретичних та практичних засад впровадження ризик-орієнтованого підходу до комплаєнсу у зовнішньоекономічній діяльності підприємств, зокрема, розгляд основних інструментів управління ризиками, методів їх оцінки та можливостей застосування цифрових технологій у комплаєнс-контролі. Основними завданнями дослідження є: (1) аналіз ключових загроз для підприємств у сфері ЗЕД, пов'язаних із дотриманням міжнародних і національних регуляторних норм; (2) визначення основних категорій ризиків, що виникають у процесі впровадження комплаєнсу, включаючи правові, фінансові, корупційні, санкційні та ESG-ризики; (3) дослідження сучасних підходів до управління комплаєнс-ризиками, включаючи концепцію трьох ліній захисту, системи раннього попередження та цифрову трансформацію процедур контролю.

Комплаєнс у сфері зовнішньоекономічної діяльності охоплює широкий спектр регуляторних норм, включаючи фінансовий моніторинг, контроль за дотриманням санкційних обмежень, експортний контроль, протидію фінансуванню тероризму, забезпечення податкової прозорості, боротьбу з корупцією та захист прав споживачів. Невиконання цих вимог може призводити до значних фінансових санкцій, кримінальної відповідальності посадових осіб компаній, блокування міжнародних операцій, а також репутаційних ризиків, що негативно позначаються на довгострокових перспективах ведення бізнесу. У зв'язку з цим формування ефективної системи управління ризиками є пріоритетним завданням міжнародних компаній, які прагнуть забезпечити стійкість власної діяльності в умовах жорсткої конкуренції та підвищеної уваги з боку регуляторів.

Ризик-орієнтований підхід до впровадження комплаєнсу передбачає застосування методології ідентифікації, аналізу, оцінки та мінімізації ризиків, що виникають у процесі здійснення зовнішньоекономічних операцій. На відміну від традиційних формальних підходів, які акцентують увагу на перевірці відповідності встановленим нормам, ризик-орієнтований підхід базується на принципах прогнозування потенційних загроз та їхньої пріоритизації залежно від рівня впливу на фінансову стабільність та репутацію компанії. Одним із ключових елементів такого підходу є аналіз внутрішніх і зовнішніх ризик-факторів, що включають оцінку надійності контрагентів, дослідження історичних даних щодо регуляторних порушень, аналіз геополітичних чинників, які можуть впливати на ведення бізнесу в певних регіонах.

Реалізація ризик-орієнтованого підходу вимагає інтеграції сучасних технологій у процеси контролю та моніторингу комплаєнс-ризиків. Використання штучного інтелекту, машинного навчання та блокчейн-технологій дозволяє автоматизувати виявлення аномальних транзакцій, прогнозувати можливі порушення та оперативно реагувати на зміни в регуляторному середовищі. Наприклад, системи штучного інтелекту можуть аналізувати великі масиви даних щодо поведінки контрагентів, виявляти підозрілі схеми фінансових потоків та формувати рекомендації щодо запобігання ризикам. Блокчейн-технології, у свою чергу, забезпечують прозорість і незмінність записів щодо угод, що сприяє підвищенню рівня довіри між учасниками міжнародної торгівлі.

Окремої уваги заслуговує впровадження концепції трьох ліній захисту, яка передбачає чітке розмежування функцій управління ризиками між операційними підрозділами, службами внутрішнього контролю та незалежним аудитом. Перший рівень включає механізми самоконтролю, які реалізуються безпосередньо в процесі виконання бізнес-операцій. Другий рівень передбачає функціонування спеціалізованих комплаєнс-підрозділів, що здійснюють моніторинг дотримання регуляторних норм та розробку відповідних політик і процедур. Третій рівень представлений незалежним аудитом, який оцінює ефективність реалізованих заходів та забезпечує об'єктивну оцінку ризиків для компанії.

Під час аналізу практичного застосування ризик-орієнтованого підходу до комплаєнсу було виявлено, що компанії, які впроваджують проактивні механізми управління ризиками, демонструють вищий рівень фінансової стабільності, ніж ті, що обмежуються лише дотриманням мінімальних вимог регуляторів. Досвід міжнародних корпорацій свідчить, що інтеграція комплексних програм комплаєнс-контролю сприяє не лише

запобіганню санкційним ризикам, а й формуванню конкурентних переваг у довгостроковій перспективі.

Таким чином, реалізація ризик-орієнтованого підходу до впровадження комплаєнсу в зовнішньоекономічній діяльності підприємств є важливим напрямом розвитку корпоративного управління, який дозволяє не лише відповідати зростаючим вимогам регуляторів, а й забезпечувати стабільність і прозорість бізнес-процесів. Подальші дослідження в цій сфері мають бути зосереджені на розробці математичних моделей оцінки комплаєнс-ризиків, удосконаленні методик прогнозування потенційних порушень, адаптації технологій штучного інтелекту до потреб автоматизованого моніторингу регуляторних змін та формуванні міжнародних стандартів уніфікованого комплаєнс-звітування. Враховуючи зростаючу роль екологічних, соціальних і управлінських аспектів у глобальному бізнесі, особливого значення набуває розробка методик інтеграції ESG-факторів до системи управління ризиками, що дозволить компаніям не лише знижувати ймовірність санкційних обмежень, а й формувати довгострокову стійкість у міжнародному економічному просторі.

References:

1. Basel Committee on Banking Supervision. Compliance and the compliance function in banks. Basel: BIS, 2022.
2. OECD. International Regulatory Co-operation: Adapting Rules for Global Markets. Paris: OECD Publishing, 2021.
3. European Commission. Corporate Sustainability Due Diligence Directive. Brussels: EC, 2023.

*Скорик Віталій
здобувач ступеня доктора філософії,
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський
університет»,
м. Київ, Україна
vskoryk@e-u.edu.ua*

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ

В умовах глибоких глобальних трансформацій, дестабілізації міжнародних фінансових ринків і посилення структурної вразливості економік, особливого значення набуває забезпечення інклюзивного доступу до фінансів – особливо для малих підприємств, які є основою локальної економіки, зайнятості, інноваційного середовища та соціальної згуртованості. Для країн, що перебувають у стані війни або поствоєнної відбудови, це питання набуває ще більшої актуальності. Малий бізнес не лише страждає від знищення фізичних активів і скорочення ринків, а й потрапляє в ситуацію, коли доступ до традиційних фінансових інструментів ускладнений або заблокований. У такій ситуації фінансова інклюзія малого бізнесу стає не лише соціально-економічною ціллю, а й стратегічним напрямом державної політики та міжнародного партнерства.

У глобальному вимірі фінансова інклюзія малого бізнесу тісно пов'язана з розвитком інституцій, цифрових фінансових технологій (fintech), мікрофінансування, платформенного кредитування, а також з активністю міжнародних фінансових організацій, які виступають як донори, гаранті, фасилітатори доступу до ресурсів. Водночас у країнах з перехідною економікою, зокрема в Україні, фінансова інклюзія часто зводиться до формального показника наявності банківських рахунків чи доступу до POS-терміналів, не відображаючи реального включення малого бізнесу до системи ефективного фінансування. Проблема полягає у якісній нерівності доступу: навіть за формального доступу – умови кредитування, вимоги до застави, обмеження за категоріями позичальників або територією фактично виключають значну частину МСП з фінансової екосистеми.

У цьому контексті ключову роль відіграє міжнародна технічна допомога, яка впродовж останніх років відіграє дедалі більшу роль у структурі фінансування економіки України. Вона надається як через

проекти двосторонніх донорів (USAID, GIZ, SIDA, JICA тощо), так і через міжнародні фінансові установи (ЄБРР, IFC, ЄІБ, UNDP, OECD, МФК), які впроваджують програми підтримки МСП, розвитку фінансової грамотності, впровадження гарантійних схем, цифрових фінансових сервісів, платформ мікрофінансування тощо. В умовах післявоєнного відновлення ці інструменти мають шанс стати основою для нової моделі фінансової інклюзії – відкритої, партнерської, орієнтованої на стійкий розвиток.

Фінансова інклюзія у такому розумінні передбачає інституційну координацію між національною фінансовою системою, державними програмами підтримки та міжнародними фінансовими ініціативами. Її реалізація неможлива без створення відповідної інфраструктури: регіональних центрів доступу до фінансування МСП, платформ для супроводу грантових і кредитних програм, цифрових реєстрів та систем моніторингу ефективності інклюзивних інструментів. Одним із викликів є також асиметрія інформації – значна частина підприємців не має доступу до актуальної інформації про фінансові інструменти, не володіє навичками оформлення заявок або не довіряє інституціям, які адмініструють ресурси.

Міжнародний досвід свідчить, що фінансова інклюзія малого бізнесу є успішною лише за умов наявності стабільної регуляторної політики, гарантійних механізмів та систем підтримки, які дозволяють пом'якшити бар'єри входу до фінансової системи. Наприклад, у Польщі, Литві, Чехії, Словаччині – програми мікрокредитування, державного субсидування процентних ставок, спрощеної реєстрації бізнесу в інтеграції з банківською системою дали змогу значно активізувати участь МСП у фінансованих інструментах ЄС. Україна вже має окремі елементи таких моделей (зокрема програму «5-7-9%», державну підтримку через Фонд розвитку підприємництва), однак без стратегічної інтеграції з міжнародними каналами фінансування ці механізми залишаються фрагментованими.

У найближчій перспективі пріоритетами для посилення фінансової інклюзії малого бізнесу в Україні мають стати:

- створення національної стратегії інклюзивного фінансування МСП із залученням міжнародних партнерів;
- розвиток спільних фінансових інструментів (співфінансування, гарантії, субсидії, страхування кредитів);
- цифровізація доступу до фінансових сервісів, включно зі створенням інтегрованої платформи фінансових програм;

– освітня та консультаційна підтримка підприємців щодо доступу до донорських та фінансових інструментів;

– залучення міжнародних партнерів до сталого інституційного супроводу програм фінансування на регіональному рівні.

Фінансова інклюзія малого бізнесу – це не лише про ресурси. Це – про довіру, рівні правила гри та можливість розвиватися, незалежно від регіону, галузі чи стартового капіталу. У післявоєнній Україні саме фінансова інклюзія має шанс стати тим механізмом, який поєднає глобальні потоки фінансової допомоги з локальними ініціативами розвитку, забезпечить відновлення підприємництва та підвищить економічну стійкість країни в умовах глобальної нестабільності.

References:

1. Буряченко А. Є., Служенко А. Ю. Фінансова інклюзія та соціальна стабільність в Україні в умовах глобальних турбулентностей. *Бізнесінформ*. 2024. № 10. С. 356–363

2. Дудинець Л. А., Верней О. Є. Фінансова інклюзивність та її детермінанти. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 2. С. 8–13

3. Кошелев І. О. Вбудоване фінансування як інструмент забезпечення фінансової інклюзії для мікро-, малих та середніх підприємств. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 70. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-40>

Соколюк Іван
здобувач ступеня доктора філософії,
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський
університет»,
м. Київ, Україна
isokolyuk@e-u.edu.ua

ІНТЕГРАЦІЯ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ У МІЖНАРОДНІ ПРОЄКТИ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ

У період післявоєнного відновлення Україна перебуватиме у фазі глибокої трансформації системи місцевого самоврядування, соціальної інфраструктури та регіонального розвитку. Вирішення масштабних

завдань, пов'язаних із відбудовою, стабілізацією територій, поверненням населення та відновленням економічної активності, неможливе без широкого залучення міжнародної технічної допомоги. Однак ефективність цієї допомоги значною мірою залежить від того, наскільки повноцінно в її реалізацію інтегруються принципи сталого місцевого розвитку – екологічної збалансованості, соціальної інклюзивності, економічної стійкості, інституційної спроможності та участі громад.

Міжнародні проекти технічної допомоги, що реалізуються в Україні, охоплюють широкий спектр напрямів – від відновлення інфраструктури до підтримки бізнесу, розвитку цифрових сервісів, посилення енергоефективності, реформування управління. У контексті сталого розвитку особливо важливим є те, щоб ці проекти не просто вирішували окремі проблеми, а ставали частиною довгострокової трансформації місцевих територій, сприяли зростанню внутрішнього потенціалу громад і створювали ефекти сталості після завершення грантового або програмного фінансування.

Один із ключових викликів – фрагментарність міжнародних проєктів на місцях. Часто вони реалізуються без достатньої координації з місцевими стратегіями, мають обмежений часовий горизонт, не враховують локальні особливості або кадрову спроможність громад. У результаті, після завершення фінансування, отримані результати не масштабуються і не підтримуються. Саме тому інтеграція принципів сталого розвитку передбачає зміщення акценту з «результатів на виході» до системних змін: підтримки інституцій, розвитку людського капіталу, формування практик участі та навчання на місцях.

Економічна складова сталого розвитку у міжнародних проєктах вимагає орієнтації на підвищення спроможності громад генерувати власні ресурси, активізувати підприємництво, створювати нові робочі місця. Мова йде не лише про пряму допомогу бізнесу, а й про стимулювання розвитку локальних ринків, логістики, кооперації, розвитку соціального підприємництва. Важливо, щоб фінансова допомога була спрямована на проєкти з мультиплікативним ефектом, що дозволяє з часом перейти від зовнішньої залежності до ендогенного зростання.

Соціальна складова інтеграції принципів сталого розвитку проявляється у необхідності орієнтації проєктів на інклюзію, підтримку вразливих категорій населення, врахування гендерних аспектів, участі молоді, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб у процесах прийняття рішень та реалізації ініціатив. Проєкти мають бути не лише «для

громади», а й «разом із громадою», формувати практику відкритого діалогу, партнерства, спільної відповідальності.

Екологічний аспект часто ігнорується у проєктах швидкого відновлення, де переважає логіка «якнайшвидше відновити», проте саме зараз є шанс закласти основи екологічно раціонального управління ресурсами, впровадження енергоефективних рішень, стійких технологій та екологічної освіти. В умовах відбудови важливо не відтворити попередні неефективні інфраструктурні моделі, а будувати нові – зелені, ощадливі та перспективні.

Інституційна складова інтеграції принципів сталого розвитку передбачає посилення ролі місцевих органів влади як повноцінних учасників міжнародних проєктів – не лише як виконавців, а як ініціаторів, модераторів, партнерів. Це потребує розвитку стратегічного планування, аналітичного супроводу, проєктного менеджменту, а також запровадження систем моніторингу, оцінювання та комунікації. Чим більше проєкт інтегрований у місцеву систему управління, тим вищі його шанси на стійкість і масштабування.

Таким чином, інтеграція принципів сталого місцевого розвитку у міжнародні проєкти технічної допомоги має розглядатися не як декларативний підхід, а як необхідна передумова ефективного відновлення, трансформації місцевого середовища та зростання довіри до публічної влади. Саме така інтеграція дозволить перетворити тимчасові програми на довгостроковий ресурс сталого розвитку, у якому громади виступатимуть не об'єктами допомоги, а активними суб'єктами змін.

References:

1. Пасічний М. Д, Обухов Р. О. Фінансова спроможність територіальних громад у контексті забезпечення соціально-економічного розвитку. *Бізнес Інформ*. 2024. №4. С. 221–229
2. Скорик М. О. Фінансове забезпечення об'єднаних територіальних громад: проблеми та шляхи їх вирішення. *Молодий вчений*. 2023. № 5 (117). С. 174–178

*Торопинін Антон Антонович
здобувач вищої освіти
7377722@stud.kai.edu.ua
Вишневський Віктор Іванович, доктор географічних наук,
професор кафедри
міжнародних економічних відносин, бізнесу та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

ІНФРАСТРУКТУРА ТУРИЗМУ У ЛЬВОВІ

Львів – одне з провідних туристичних міст України, щороку його відвідують сотні тисяч гостей (у 2021 році близько 1,5 мільйона туристів [1]). Туристична привабливість Львова обумовлена не лише багатою історико-культурною спадщиною, але й розвинутою інфраструктурою – зокрема, мережами готелів, ресторанів, сучасним транспортом та системою інформаційної підтримки. Кожен із цих елементів перебуває нині на високому рівні розвитку та відіграє ключову роль у забезпеченні комфортного перебування туристів і зміцненні іміджу Львова як привабливого туристичного центру.

Готелі

Сфера розміщення у Львові представлена широким вибором закладів – від бюджетних хостелів до розкішних готелів найвищої категорії. Загалом станом на 2023 рік у місті налічується близько 187 готелів та аналогічних закладів, що сумарно пропонують майже 10 тисяч місць для гостей [2], включаючи щонайменше п'ять п'ятизіркових готелів. Нинішня тенденція свідчить про підвищення популярності готелів серед туристів: наприклад, у 2024 році частка відвідувачів, які обирають проживання в готелях, зросла до ~37% (проти 26,2% у 2023 році).

Розвинена готельна інфраструктура забезпечує комфортне розміщення різних категорій мандрівників, що позитивно впливає на тривалість їхнього перебування та готовність рекомендувати Львів іншим. Наявність достатньої кількості якісних місць проживання також дозволяє місту приймати великі події (фестивалі, конференції, спортивні заходи), підсилюючи його туристичну привабливість.

Ресторани

Львів відомий своєю унікальною гастрокультурою – місто славиться численними кав'ярнями, кондитерськими та тематичними ресторанами. Сьогодні у Львові працює понад 1300 закладів ресторанного

бізнесу [3], що є одним з найвищих показників в Україні. Тут представлені різноманітні формати харчування: від автентичних львівських кафе із запашною кавою та традиційними солодощами до сучасних ресторанів високої кухні та колоритних пабів. Така густота і розмаїття закладів дозволяє задовольнити смаки будь-якого гостя міста і бюджет, роблячи гастрономічний досвід невід'ємною частиною туристичної привабливості Львова.

Багато ресторанів та кав'ярень самі по собі стали туристичними атракціями – наприклад, концептуальні заклади мережі «!FEST» чи історичні кафе в центрі міста – що спонукає туристів приїжджати саме за унікальною львівською атмосферою смаку та гостинності.

Транспорт

Транспортна інфраструктура Львова забезпечує зручну доступність міста та комфортне пересування туристів. Міжнародний аеропорт «Львів» ім. Данила Галицького до початку війни був одним з найзавантаженіших в країні (у рекордному 2019 році обслужив понад 2,2 млн пасажирів, посівши третє місце в Україні після київських аеропортів [4]).

Залізничне сполучення також відіграє провідну роль: Львів – великий залізничний вузол, що зв'язує місто з іншими регіонами України та сусідніми країнами. За даними 2021 року, більшість туристів прибували до Львова поїздом (39%) або літаком (28%) [1], що підкреслює значення цих видів транспорту для туристичних потоків.

Автобусні та автомобільні шляхи доповнюють картину: через місто проходять міжнародні автостради, діє міжміський автовокзал, що полегшує подорожі власним транспортом чи туристичними автобусами. Міський транспорт (трамваї, тролейбуси, автобуси) охоплює всі основні райони та туристичні об'єкти, дозволяючи гостям зручно пересуватися по Львову.

Завдяки інвестиціям у оновлення рухомого складу та впровадженню електронного квитка місто прагне зробити громадський транспорт ще зручнішим і зрозумілішим для іноземних відвідувачів. Добра транспортна інфраструктура значно підвищує привабливість Львова, адже легкість, з якою турист може дістатися до міста і оглянути його пам'ятки, прямо впливає на загальне враження від подорожі.

Інформаційна підтримка

Система інформаційної підтримки туристів у Львові є важливим елементом гостинності міста. У центрі та на транспортних вузлах діють туристично-інформаційні центри (ТІЦ), де відвідувачі можуть безкоштовно отримати карти міста, буклети з самостійними

екскурсійними маршрутами, довідкові матеріали про події та транспортне сполучення [5]. Фахівці цих центрів консультують туристів кількома мовами (зокрема українською, англійською, польською, німецькою та ін. [5], що робить інформацію доступною для іноземних гостей. Попит на такі послуги є стабільно високим – так, у 2021 році туристично-інформаційні центри Львова надали допомогу близько 30 тисячам відвідувачів (58% з них – іноземці).

Окрім фізичних центрів, місто пропонує сучасні засоби інформаційної підтримки: офіційний туристичний портал Lviv.Travel з актуальною інформацією про атракції та події, зручну систему туристичного навігаційного знакування в історичному центрі, мобільні додатки та аудіогіди. Усі ці інструменти допомагають гостям легко орієнтуватися у місті, планувати дозвілля та відкривати для себе туристичні перлини Львова. Як результат, якісна інформаційна підтримка підвищує комфорт і безпеку подорожі, залишаючи у туристів позитивні враження та бажання повернутися ще.

Отже, Інфраструктура туризму Львова наразі знаходиться на високому рівні розвитку: місто може запропонувати туристам комфортне проживання, різноманітний гастрономічний досвід, зручну логістику та повну інформаційну підтримку. Кожен з розглянутих компонентів – готелі, ресторани, транспорт і інформаційні сервіси – робить вагомий внесок у формування туристичної привабливості Львова, забезпечуючи гостям позитивний досвід і стимулюючи подальше зростання туристичного потоку до міста.

Список використаних джерел:

1. Офіційний туристичний портал Lviv travel. [Електронний ресурс] - <https://lviv.travel/ua/news/infohrafika-turystiv-2021>
2. Відкриті дані Львова. [Електронний ресурс] - <https://dashboard.city-adm.lviv.ua/statystyka/turyzm#:~:text=%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%20,9796>
3. Офіційні дані журналу Forbes Ukraine. [Електронний ресурс] - <https://forbes.ua/business/zrozumili-shcho-tse-kinets-pivsotni-restoraniv-u-lvovi-gotuyutsya-do-zakritya-minimum-50-zakrilya-rokom-ranishe-shcho-vidbuvaetsya-z-restorannoyu-sferoyu-mista-28112024-25125#:~:text=%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%82%D1%8F%D0%B3%D0%BE%D0%BC%202022%E2%80%932023%20%D1%80%D0%BE%D0%B>

A%D1%96%D0%B2%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D1%81%D1%8F%2050,%D0%A4%D0%BE%D1%82%D0%BE%20Getty%20Images

4. Офіційні дані Ukraine Business News. [Електронний ресурс] - <https://ubn.news/passenger-traffic-through-lviv-airport-dropped-by-60-yoy-in-2020-to-878000-passengers-2/#:~:text=Passenger%20traffic%20through%20Lviv%20Airport,Kyiv%20Boryspil%20and%20Kyiv%20Sikorsky>

5. Центр туристичної інформації міста Львова. [Електронний ресурс] - <https://tic-lv.vidido.info/#:~:text=%D0%9F%D1%80%D0%BE%20%D0%A6%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80%20%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97>

*Харченко Іван
здобувач ступеня доктора філософії,
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський
університет»,
м. Київ, Україна
ikharchenko@e-u.edu.ua*

УЧАСТЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЇ БЮДЖЕТНОЇ СТІЙКОСТІ УКРАЇНИ

Післявоєнна трансформація фінансової системи України передбачає не лише вирішення поточних бюджетних розривів, а й побудову нової моделі бюджетної стійкості, яка відповідатиме викликам безпеки, відновлення, структурних реформ і макрофінансової стабільності. У цьому процесі міжнародні фінансові організації (МФО) відіграють ключову роль – не лише як донори й кредитори, а як партнери у формуванні стратегічних рішень, нормативних рамок і інституційної логіки бюджетної політики держави. За умов обмеженого доступу до ринкових фінансових ресурсів, міжнародна підтримка стає центральною опорою для забезпечення фіскальної життєздатності країни.

Станом на сьогодні Україна вже має масштабний досвід співпраці з такими організаціями, як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий

банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), а також Європейський Союз у межах інструментів макрофінансової допомоги. Співпраця з цими інституціями охоплює не лише пряме фінансування бюджетного дефіциту, а й розробку стратегій управління державними фінансами, впровадження середньострокового бюджетного планування, модернізацію системи управління публічними фінансами (PFM), прозорість бюджетного процесу та діджиталізацію бюджетного адміністрування.

Особливо вагомим є внесок МВФ у формування фіскальної політики України. Програми з розширеним фінансуванням (EFF) супроводжуються вимогами щодо дефіцитних обмежень, обмеження монетарного фінансування, реформування податкової політики, удосконалення управління державним боргом. Така взаємодія дозволяє забезпечити базову дисципліну в бюджетному процесі, уникнути макрофінансових перекосів і зберегти довіру до національної економіки в очах міжнародної спільноти.

Разом із тим, Світовий банк активно сприяє запровадженню програмно-цільового бюджетування, розвитку бюджетної прозорості, управління ризиками, інклюзії громадян до процесу ухвалення рішень через ініціативи публічного моніторингу бюджету. Ряд проєктів, реалізованих за фінансової підтримки СБ, орієнтовані на зміцнення спроможності місцевих бюджетів, поліпшення адміністрування соціальних трансфертів, а також формування системи фіскального реагування на надзвичайні ситуації.

ЄБРР та ЄІБ реалізують проєкти на стику бюджету, інвестицій та інфраструктурного розвитку. Їхня участь у відновленні зруйнованої інфраструктури через пільгові кредити або гарантійні схеми сприяє довгостроковому плануванню видатків і запровадженню стратегічного бюджетування. Це особливо актуально у світлі необхідності збалансування поточних видатків і капітальних інвестицій, а також формування реалістичних фінансових сценаріїв на тривалу перспективу.

Участь міжнародних фінансових організацій також дозволяє зміцнювати боргову стійкість України. Йдеться про технічний супровід реструктуризацій, використання інструментів політичного страхування, формування нової моделі публічного боргу (залежної від ВВП або з гнучким обслуговуванням). У майбутньому такі підходи можуть стати основою для формування фіскального буфера без загроз боргової пастки.

Проте ефективність такої взаємодії залежить від здатності України інституційно адаптуватися до вимог і стандартів МФО. Слабка

координація між держорганами, відсутність єдиного центру управління технічною допомогою, низький рівень проектного менеджменту і кадрової спроможності – все це знижує ефективність навіть найкращих фінансових рішень. Необхідною є розробка єдиної стратегії фінансової стійкості за участю міжнародних партнерів, з узгодженими етапами реформ, пріоритетами фінансування, системою моніторингу та гнучкими механізмами адаптації до нових викликів.

Отже, міжнародні фінансові організації відіграють ключову роль у формуванні нової парадигми бюджетного управління України. Їх участь – це не лише про ресурси, а передусім про довіру, стандарти, інституційну сталість та ефективне державне управління. Від того, наскільки скоординовано, системно та прозоро відбуватиметься ця взаємодія, залежить здатність держави не лише відновитися, а й перейти до моделі сталого зростання та фінансової безпеки.

References:

1. Нечипоренко А. В., Хмара Л. С. Тенденції розвитку структурних складових фінансової безпеки України. *Бізнес Інформ*. 2019. №12. С. 296–30
2. Скорик М. О., Харченко І. О. Оцінка бюджетної безпеки України та заходи бюджетної політики щодо її зміцнення. *Український економічний часопис*. №3. 2023. С.99-103

Чуйко М.М.,
*к.т.н., доцент, доцент кафедри
маркетингу та торговельного підприємництва,
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна
maryna.chuiko@karazin.ua*

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В МИТНІЙ СПРАВІ

Митні адміністрації та торгові оператори часто стикаються з потребою збалансувати ефективність обміну інформацією та захист конфіденційних даних. Технології, які сприяють автоматизації процесів збирання та аналізу даних, допомагають зменшити складність і пришвидшити обробку, однак необхідність дотримання високих

стандартів безпеки та захисту даних залишається важливим аспектом. Метою роботи є розглянути сучасні рішення для аналізу та звітування даних у галузі митної справи, які забезпечують надійний захист даних.

Сучасна цифрова економіка та міжнародна торгівля зазнають значних змін завдяки впровадженню новітніх технологій, таких як оптичне розпізнавання символів (OCR), радіочастотна ідентифікація (RFID), QR-коди, а також оцифрування торгових документів. Ці технології не лише забезпечують зручність і оперативність у збиранні та обробці інформації, але й значно підвищують ефективність і безпеку міжнародних торгових операцій.

Технологія оптичного розпізнавання символів (OCR) дозволяє автоматично зчитувати текст з документів і відображати його у цифровому форматі, що значно знижує ймовірність помилок при введенні даних вручну. Наприклад, в митних органах OCR використовується для автоматичного зчитування номерів контейнерів, сертифікатів походження товарів та інших важливих документів, що забезпечує швидкість і точність обробки [1].

Технологія радіочастотної ідентифікації (RFID) дозволяє відстежувати переміщення товарів у реальному часі. Це особливо корисно для митниць і логістичних компаній, оскільки дозволяє зменшити час, необхідний для перевірки вантажів, і забезпечити точність у відстеженні їх переміщення через кордони [2].

QR-коди застосовуються для швидкої ідентифікації товарів і відправлень. Вони можуть містити всю необхідну інформацію про товар (наприклад, країну походження, кількість, вага, митні збори) і використовуються для доступу до електронних документів та баз даних.

Технології оцифрування допомагають зменшити обсяг паперової документації, що знижує адміністративні витрати та ймовірність помилок. Електронні платформи для подачі митних декларацій, обробки торгових контрактів та фінансових документів дозволяють знизити затримки та спрощують процедури для бізнесу і митних органів. Крім того, оцифровані документи можна швидко передавати між учасниками ланцюга постачання, що прискорює процеси митного оформлення та контролю.

Зараз світ перебуває на порозі значних змін у сфері міжнародної торгівлі, і тому поєднання різних технологій має потенціал для створення «розумної міжнародної торгівлі», яка дозволить не лише покращити розподіл ресурсів, а й значно підвищити ефективність, безпеку та інклюзивність процесів. «Розумна міжнародна торгівля» передбачає

інтеграцію технологій, які дозволяють автоматизувати, оптимізувати і зробити більш прозорими різні етапи торгівлі та логістики. Така торгівля поєднує передові інструменти для збирання, обробки і передачі даних з покращеними безпековими стандартами і простою у використанні.

Для компаній, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, важливо, щоб їхня комерційна та фінансова інформація була захищена від несанкціонованого доступу. Вони повинні знаходити компроміс між вимогами митних органів щодо доступу до даних і потребою в захисті конфіденційної інформації. Тому важливим є: використання сучасних методів шифрування для захисту інформації при її зберіганні і передачі; обмеження доступу до даних в залежності від ролі користувача, що дозволяє митним органам отримувати лише необхідну інформацію, мінімізуючи ризик витоку конфіденційних даних.

З точки зору законодавства важливо, щоб митні органи дотримувались норм захисту персональних даних, зокрема Загального регламенту захисту даних (GDPR) в Європейському Союзі, а також національних законів, що регулюють збір і обробку митних даних. Для забезпечення конфіденційності та захисту важливо, щоб усі учасники процесу мали чітке розуміння вимог щодо безпеки інформації.

Так, Всесвітня митна організація (WCO) розробила модель даних для забезпечення стандартів у обміні митною інформацією між різними країнами. Ця модель дозволяє скоротити помилки в обробці даних та забезпечити інтеграцію між митними органами різних держав. Система для електронного обміну митною інформацією між митними органами та учасниками зовнішньоекономічної діяльності E-customs дозволяє знизити час обробки декларацій та забезпечити високий рівень безпеки при обміні інформацією [3]. Міжнародна угода TFA (Trade Facilitation Agreement) сприяє зменшенню бар'єрів для торгівлі і забезпечує спрощення процедур на митниці. Вона передбачає застосування технологій для зниження адміністративного навантаження при збереженні високих стандартів безпеки.

Обмін даними між митними органами та торговими партнерами є критично важливим аспектом для ефективної та прозорої міжнародної торгівлі, але водночас цей процес має ряд складнощів, особливо коли йдеться про обробку конфіденційних даних. Технології, які забезпечують безпеку й ефективність такого обміну, є важливими для зменшення помилок, затримок та витрат, а також для захисту прав інтелектуальної власності та конфіденційної інформації компаній.

Загальнодоступні рішення для електронного звітування не завжди здатні справлятися з такими викликами. Адже багато стандартних платформ не забезпечують достатнього захисту даних від несанкціонованого доступу чи модифікації. Це створює загрозу для конфіденційної інформації, включаючи інтелектуальну власність компаній. До того ж компанії можуть бути змушені надавати дуже детальні дані, що можуть бути використані конкурентами або зловмисниками. Багато рішень не забезпечують необхідної інтеграції з іншими системами або не мають достатнього функціоналу для автоматизації збору та передачі даних, що призводить до великих витрат часу на ручне звітування.

Для розв'язання цих проблем Intel розробила Software Guard Extensions (SGX) – набір інструкцій, який дозволяє створювати так звані довірені зони (trusted enclaves) для обробки і зберігання конфіденційних даних. Це спеціальні обмежені області пам'яті, де дані можуть оброблятися без ризику їх витоку або зміни. Вони надають високий рівень захисту, що робить дані недоступними для сторонніх осіб, включаючи адміністраторів і зловмисників. SGX захищає дані як у процесі обробки, так і в стані зберігання. Це знижує ризик несанкціонованого доступу або модифікації даних, що є важливим при обміні конфіденційною інформацією [4].

Впровадження SGX у поєднанні з технологією блокчейн може забезпечити додаткову прозорість, точність і безпеку даних, зберігаючи їх незмінними і захищеними від будь-яких змін під час передачі. Використання блокчейн-технологій також дозволяє забезпечити контроль за доступом до даних, гарантуючи, що тільки авторизовані особи можуть їх переглядати або використовувати.

Інтеграція таких рішень, як SGX, дозволяє зменшити ризики для обох сторін. Так, митниці отримують доступ до перевірених, точних і прозорих даних без загрози розголошення конфіденційної інформації. А компанії можуть обмінюватися необхідними даними з митними органами без ризику порушення безпеки або витоку комерційно чутливої інформації.

Впровадження таких технологій, як SGX, у майбутньому може стати стандартом для забезпечення безпечного обміну даними в міжнародній торгівлі. Це дозволить спростити процеси, знизити витрати на ручні перевірки та зменшити помилки, що призводять до помилкових митних нарахувань або непотрібних затримок у поставках. Разом з тим, зростає використання технологій блокчейн та інтелектуальних

контрактів може значно полегшити автоматизацію митних процедур і забезпечити більшу прозорість і ефективність у міжнародній торгівлі.

Загалом, сучасні рішення в галузі митної справи мають великий потенціал для полегшення процесів обміну та звітування даних, забезпечуючи при цьому належний рівень захисту конфіденційної інформації. Таким чином, поєднання новітніх технологій для обробки та обміну даними з надійними заходами безпеки відкриває нові можливості для безпечної, прозорої та ефективної міжнародної торгівлі.

Список використаних джерел:

1. OCR-технології для розпізнавання паперових документів. URL: <https://electronicsecurity8.blogspot.com/2020/04/ocr.html>
2. RFID – технологія автоматичної ідентифікації. URL: https://www.vostok.dp.ua/ukr/infal/rfid/rfid_tekhnologiya/
3. Electronic customs. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/electronic-customs_en
4. Intel Software Guard Extensions. URL: <https://www.intel.com/content/www/us/en/developer/tools/software-guard-extensions/overview.html>

***Швець Іван Віталійович,
здобувач вищої освіти***

***Кафедра міжнародних економічних відносин, бізнесу та
туризму, Державний університет «Київський авіаційний інститут»
e-mail: ivanshvets1306@gmail.com***

***Мархонос Світлана Миколаївна,
к.геогр.н., доцент***

***Кафедра міжнародних економічних відносин, бізнесу та
туризму, Державний університет «Київський авіаційний інститут»
e-mail:markhonos_sm@ukr.net***

ТУРИСТИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА МІСТА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДЛЯ КИЄВА

Туристична інфраструктура є ключовим фактором розвитку міського туризму, адже вона забезпечує комфорт, доступність і безпеку для відвідувачів, сприяючи економічному зростанню, соціальному

розвитку та формуванню позитивного іміджу міста. Світовий досвід показує, що успішні міста застосовують комплексний підхід, який включає модернізацію транспортних систем, впровадження цифрових технологій, збереження культурної спадщини та створення унікальних туристичних продуктів. Для Києва, який має багате історико-культурне надбання, але стикається з викликами війни, аналіз міжнародного досвіду є важливим для розробки стратегій повоєнного відновлення та розвитку туристичної галузі. У цьому контексті доцільно розглянути досвід двох європейських міст - Варшави (Польща) та Будапешта (Угорщина), які мають схожі з Києвом характеристики, але досягли значних успіхів у розвитку туризму.

Варшава є прикладом міста, яке зуміло відновитися після значних руйнувань і стати провідним туристичним центром Східної Європи. Після Другої світової війни, коли 85% міста було зруйновано, Варшава зосередилася на відбудові історичного центру - Старого міста, яке у 1980 році було внесено до списку ЮНЕСКО. Для цього влада міста залучила значні кошти від Європейського Союзу, а також приватних інвесторів, що дозволило не лише відновити пам'ятки, а й створити зручну інфраструктуру навколо них: пішохідні зони, інформаційні вказівники, туристичні маршрути. Наприклад, у районі Старого міста встановлено інтерактивні стенди з QR-кодами, які дозволяють туристам отримати інформацію про історію будівель кількома мовами [1]. Транспортна інфраструктура Варшави також зазнала значних змін: перша лінія метро була відкрита у 1995 році, а до 2023 року мережа розширилася до двох ліній із 39 станціями, що значно полегшило пересування туристів [2]. Крім того, автобуси, трамваї та прокат велосипедів об'єднані в єдину систему оплати, що зручно для відвідувачів. У 2022 році Варшава запустила мобільний додаток "Warsaw Tourist", який надає інформацію про пам'ятки, маршрути, розклад транспорту та можливість бронювання квитків до музеїв, таких як Королівський замок чи Музей історії польських євреїв POLIN [3]. Важливим аспектом є також безпека: після пандемії COVID-19 Варшава посилила заходи безпеки, встановивши камери спостереження в туристичних зонах і запровадивши суворі санітарні норми в готелях і ресторанах, що принесло місту нагороду "Safe Travels" від Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC) у 2023 році [4].

Будапешт, у свою чергу, демонструє ефективне використання природних ресурсів для розвитку туризму. Місто відоме своїми термальними джерелами, які стали основою для створення унікальної

інфраструктури відпочинку. У Будапешті функціонує понад 100 термальних купалень, таких як Сечені, Геллерт і Рудаш, які щороку приваблюють мільйони туристів. Для їхньої підтримки влада міста інвестувала в модернізацію: оновлення будівель, створення зручних під'їздів, облаштування зон відпочинку з Wi-Fi і кав'ярнями навколо купалень [5]. Транспортна інфраструктура Будапешта включає 4 лінії метро, розвинену мережу трамваїв і річкові трамваї, які курсують по Дунаю, пропонуючи туристам мальовничі маршрути. У 2021 році місто запровадило єдиний туристичний квиток "Budapest Card", який включає безкоштовний проїзд у громадському транспорті, знижки в музеях і купальнях, а також безкоштовні екскурсії, наприклад, до Будаїського замку чи Парламенту Угорщини [6]. Інформаційна інфраструктура Будапешта є прикладом для наслідування: у 2020 році запущено цифрову платформу "Visit Budapest", яка доступна кількома мовами і містить інтерактивні карти, аудіогіди та рекомендації маршрутів, таких як прогулянки вздовж Дунаю чи відвідування Рибальського бастиону. У всіх туристичних зонах встановлено безкоштовний Wi-Fi, що дозволяє відвідувачам отримувати інформацію в реальному часі [7].

Обидва міста демонструють важливість інтеграції транспортних систем, цифровізації та використання унікальних ресурсів для залучення туристів. Варшава акцентує на відновленні історичної спадщини та безпеці, а Будапешт - на природних атракціях і зручності для відвідувачів. Для Києва ці приклади пропонують кілька уроків: модернізація зон навколо пам'яток, таких як Софія Київська чи Андріївський узвіз, із додаванням пішохідних доріжок, вказівників і зон відпочинку може підвищити туристичну привабливість. Інтеграція транспортних систем, наприклад, створення єдиної системи оплати для метро, автобусів і прокату велосипедів, спростить логістику для туристів. Створення цифрових платформ, подібних до "Visit Budapest", із картами, аудіогідами та інформацією про пам'ятки кількома мовами, може значно покращити інформаційну інфраструктуру. Уроки Варшави та Будапешта є особливо актуальними для Києва в контексті повоєнного відновлення. Залучення міжнародних інвестицій, подібних до тих, що отримала Варшава, може сприяти реконструкції історичних об'єктів, таких як Золоті ворота, і транспортної інфраструктури, зокрема відновлення авіасполучення через аеропорт "Бориспіль". Впровадження цифрових рішень, як у Будапешті, таких як єдина туристична платформа, допоможе покращити інформаційну доступність і зробити місто більш зручним для іноземних відвідувачів. Крім того, розвиток унікальних туристичних продуктів,

наприклад, гастрономічних турів із фокусом на українську кухню чи маршрутів по Дніпру з екскурсіями до Вишгорода чи Канева, може стати конкурентною перевагою Києва на міжнародному ринку. У 2024 році Європейський банк реконструкції та розвитку (СБРР) виділив Україні 300 млн євро на відновлення туристичної інфраструктури, що створює можливості для реалізації таких проєктів у місті [8]. Додатковим напрямом може стати створення тематичних маршрутів, таких як "Київ літературний" (з відвідуванням місць, пов'язаних із життям Тараса Шевченка чи Лесі Українки) або "Київ релігійний" (з екскурсіями до Софії Київської, Києво-Печерської лаври та Михайлівського Золотоверхого монастиря). Такі ініціативи, разом із модернізацією парків, як-от Голосіївського чи Маріїнського, можуть зробити Київ привабливішим для різних категорій туристів. Отже, світовий досвід розвитку туристичної інфраструктури, зокрема на прикладі Варшави та Будапешта, показує важливість комплексного підходу, що поєднує інновації, інвестиції та використання місцевих ресурсів. Для Києва ці уроки відкривають перспективи для повоєнного відновлення, що дозволить місту повернути статус привабливого туристичного центру та зміцнити позиції на міжнародному ринку.

Список використаних джерел:

1. Warsaw Tourist Office. Annual Report on Tourism Development [Електронний ресурс]. – 2023. – Режим доступу: <https://www.warsawtour.pl>
2. City of Warsaw. Metro Expansion Statistics [Електронний ресурс]. – 2023. – Режим доступу: <https://www.warszawa.pl>
3. Warsaw Tourist Office. Digital Solutions for Tourists [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу: <https://www.warsawtour.pl>
4. WTTC. Safe Travels Initiative Report [Електронний ресурс]. – 2023. – Режим доступу: <https://www.wttc.org>
5. Budapest Tourism Agency. Thermal Baths Infrastructure Report [Електронний ресурс]. – 2023. – Режим доступу: <https://www.budapestinfo.hu>
6. Budapest Tourism Agency. Budapest Card Statistics [Електронний ресурс]. – 2023. – Режим доступу: <https://www.budapestinfo.hu>
7. Visit Budapest. Digital Platform Overview [Електронний ресурс]. – 2023. – Режим доступу: <https://www.visitbudapest.travel>

8.Європейський банк реконструкції та розвитку. Інвестиції в туристичну інфраструктуру України [Електронний ресурс]. – 2024. – Режим доступу: <https://www.ebrd.com>

*Шевченко Андрій Вікторович,
аспірант кафедри міжнародних економічних відносин, бізнесу
та туризму,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
e-mail: 2262418@stud.kai.edu.ua,
Колотуха Олександр Васильович,
доктор географічних наук, професор,
професор кафедри міжнародних економічних відносин, бізнесу
та туризму
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ТУРИСТИЧНУ БЕЗПЕКУ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ РИЗИКІВ

Туризм є важливою складовою економіки багатьох країн, однак він безпосередньо залежить від зовнішніх факторів, зокрема геополітичних ризиків. У умовах глобальної політичної нестабільності, терористичних загроз та пандемій питання туристичної безпеки стає все більш актуальним. Цифрові інновації, як нові технології та платформи для збору і обробки інформації, здатні відігравати важливу роль у забезпеченні безпеки туристів. Це питання набуває особливого значення для України, враховуючи її геополітичну ситуацію. Останніми роками ця тематика активно вивчається як науковцями, так і практиками туристичної галузі, що свідчить про її актуальність і перспективність [1, 5].

Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю адаптації туристичного сектору до змін у міжнародному середовищі, зокрема в умовах геополітичних ризиків. Ці ризики включають політичні та економічні невизначеності, терористичні загрози, природні катастрофи та глобальні пандемії. Враховуючи постійно зростаючий рівень цифровізації, важливим є вивчення того, як цифрові технології можуть допомогти забезпечити безпеку туристів у таких умовах. Метою дослідження є аналіз впливу цифрових інновацій на туристичну безпеку в умовах геополітичних ризиків. Для досягнення цієї мети завданням є оцінка ефективності використання цифрових технологій у забезпеченні

безпеки туристів, дослідження їх впливу на зменшення ризиків для туристичних потоків та вивчення перспектив розвитку таких технологій для поліпшення безпеки туристичних послуг.

Для аналізу впливу цифрових інновацій на туристичну безпеку були використані різні методи збору та аналізу даних. Зокрема, застосовувався *аналітичний метод*, який дозволяє оцінити сучасні тенденції в туризмі, а також *метод порівняльного аналізу*, який дає змогу порівняти ефективність різних цифрових інструментів у забезпеченні безпеки туристів у різних країнах. Також використовувався *метод контент-аналізу* – для дослідження наявних звітів та публікацій про впровадження цифрових технологій у туристичній сфері, зокрема щодо забезпечення безпеки туристів. Ці методи дозволяють глибше зрозуміти як новітні технології можуть впливати на зменшення загроз та покращення загальної безпеки туристичного сектору.

Безпека в туризмі – це «сукупність заходів і умов, що забезпечують захист туристів від різноманітних загроз і небезпек на всіх етапах подорожі, починаючи від планування маршруту і закінчуючи перебуванням у туристичному об'єкті чи поверненням додому». Це визначення охоплює всі аспекти безпеки, від фізичного до інформаційного захисту, і включає як профілактичні, так і оперативні заходи [2].

Туризм є сферою, що взаємодіє з багатьма аспектами життя, і тому існує безліч категорій небезпек, які можуть виникати під час подорожей. Фізичні небезпеки, що включають техногенні аварії, природні катастрофи, аварії на воді та неадекватні умови довілля, впливають на туристів, створюючи загрози для їхнього здоров'я та життя. Медичні небезпеки пов'язані з епідеміями, інфекціями та іншими проблемами зі здоров'ям, які можуть виникати під час подорожей, через погіршення умов медичного обслуговування або недостатній рівень гігієни в певних регіонах.

Соціально-політичні небезпеки є одними з найбільш актуальних, оскільки включають в себе загрози тероризму, політичної нестабільності та кримінальних дій, які можуть виникати в місцях, де спостерігається соціальна напруга або військові конфлікти. Фінансові небезпеки пов'язані з економічними шахрайствами, такими як крадіжки грошей чи обман у туристичних послугах, що можуть завдати значної шкоди бюджету туриста. Останнім часом, особливу увагу привертають інформаційні небезпеки, зокрема кібератаки, крадіжка персональних даних або шахрайства через інтернет-платформи.

Туризм особливо чутливий до геополітичних ризиків, які впливають на деякі категорії небезпек. Геополітичні зміни, такі як війни, внутрішні конфлікти, терористичні акти, а також політичні та економічні санкції можуть створювати нові, специфічні загрози для туристів. Наприклад, політичні чи військові конфлікти, такі як війна в Україні або інші глобальні кризи, підвищують ризики для туристів у зонах нестабільності. Такими загрозами можуть бути не лише прямі фізичні небезпеки, пов'язані з бойовими діями, але й економічні труднощі, викликані санкціями чи економічною кризою в певних країнах.

Терористичні загрози також є серйозною проблемою, що виникає через глобальні геополітичні напруженості. Ці загрози можуть бути спричинені терористичними атаками на туристичних об'єктах, готелях, аеропортах та інших місцях скупчення людей. Тероризм у туризмі становить серйозну загрозу для фізичної безпеки туристів, а також для туристичних потоків і економіки країни загалом.

Економічні санкції та фінансова нестабільність, які часто є наслідком геополітичних змін, можуть призводити до ускладнення туристичних операцій, підвищення цін на послуги та обмеження в мобільності. Країни, які зазнають економічних санкцій, можуть мати проблеми з валютними курсами, що, у свою чергу, негативно впливає на доступність туризму для іноземців і здорожчання подорожей.

Особливо важливим є аспект медичних загроз в умовах геополітичних криз. У разі війни або політичної нестабільності можуть з'явитися проблеми з доступом до медичних послуг, нестабільність у постачанні медикаментів, а також відсутність ефективних карантинних і санітарних заходів, що підвищує ризик для туристів, особливо в країнах, що перебувають у стані війни або економічної кризи.

Безпека в туризмі та геополітичні ризики взаємопов'язані, і для того, щоб зменшити вплив небезпек, що виникають у результаті глобальних політичних змін, необхідно застосовувати новітні технології моніторингу ризиків, таких як мобільні додатки для інформування туристів, геоінформаційні системи для відстеження ситуації в реальному часі та платформи для попередження надзвичайних ситуацій. Ці інструменти дозволяють не лише швидко реагувати на зміни в обстановці, але й знижувати вплив геополітичних ризиків на безпеку туристів.

У світі вже існує багато успішних кейсів впровадження таких технологій, які допомагають забезпечити безпеку туристів. Одним з найбільш ефективних способів забезпечення безпеки туристів є використання мобільних додатків. Такі додатки зазвичай надають

актуальні дані про політичну ситуацію, природні катастрофи, епідемії та інші загрози, що можуть впливати на безпеку туристів. Наприклад, мобільний додаток Smart Traveler, розроблений Державним департаментом США, дозволяє туристам отримувати сповіщення про важливі події, такі як природні катастрофи, політичні заворушення, епідемії та інші ризики. Додаток також містить вказівки для туристів щодо того, що робити в надзвичайних ситуаціях, і можливість реєстрації подорожуючих для швидкої евакуації у разі небезпеки [4]. Інший приклад – Travel Safety App від міжнародної організації International SOS, що надає інформацію про ризики в конкретних країнах і реєструє туристів для оперативної евакуації чи надання допомоги у разі потреби.

Геоінформаційні системи (GIS) активно використовуються для моніторингу ситуації та планування безпечних маршрутів для туристів, особливо в регіонах, де є високий рівень небезпеки. Вони дозволяють оперативно відслідковувати зміни в ситуації, такі як стихійні лиха, політична нестабільність або військові конфлікти, і надавати туристам альтернативні маршрути, що знижують ризики. Прикладом такого інструменту є ArcGIS від компанії Esri, яка активно використовується в туристичній сфері для моніторингу безпеки. ArcGIS дозволяє туристичним компаніям відстежувати безпечні маршрути, оцінювати екологічні та соціальні ризики в реальному часі, а також надавати туристам доступ до даних про ситуацію в конкретному місці [3]. В Україні аналогічні системи іноді використовуються для аналізу безпеки туристичних маршрутів у гірських регіонах або в умовах підвищеної природної небезпеки.

Інші цифрові інструменти, такі як системи попередження про надзвичайні ситуації, допомагають оперативно інформувати туристів і місцеві органи влади про потенційні загрози, такі як природні катастрофи, техногенні аварії чи інші кризові ситуації. Вони дозволяють знизити шкоду від надзвичайних ситуацій і підвищити ефективність евакуації та інших заходів безпеки. Наприклад, Waze – популярний мобільний додаток, що надає інформацію про дорожні умови, аварії, трафік і надзвичайні ситуації. Оскільки Waze використовує краудсорсингові технології, кожен користувач може надавати інформацію про небезпечні ситуації, такі як затори, дорожні катастрофи або дорожні роботи. Це дозволяє знизити ризик потрапляння в аварії або інші небезпечні ситуації під час подорожі.

Фінансова безпека є важливим аспектом забезпечення безпеки туристів, і для цього активно використовуються цифрові інструменти для

захисту фінансових операцій. Наприклад, Revolut – фінансова платформа, що дозволяє користувачам здійснювати міжнародні фінансові операції без великих комісій і забезпечує безпечні платежі через свої карти. Оскільки Revolut активно використовує технології захисту персональних даних і може заблокувати карту в разі підозрілих операцій, це дозволяє туристам бути більш впевненими в безпеці своїх фінансів під час подорожей.

Онлайн-платформи для моніторингу ризиків, такі як Riskline, надають туристам важливу інформацію про безпеку, допомагають оцінювати потенційні ризики і рекомендують, як уникнути небезпечних ситуацій. Платформа забезпечує актуальні дані про політичну ситуацію, кримінальні ризики, природні катастрофи та інші небезпеки, що дозволяє туристичним компаніям швидко реагувати на зміни у ситуації в різних країнах і приймати необхідні заходи для забезпечення безпеки туристів. Ці інструменти допомагають як індивідуальним туристам, так і великим туристичним компаніям мінімізувати ризики і забезпечувати надійний захист у разі змін у зовнішньому середовищі.

Цифрові технології є важливим інструментом для забезпечення туристичної безпеки. Ці інструменти активно використовуються у всьому світі, і вони повинні бути інтегровані в систему безпеки туристичних послуг, зокрема в країнах з високими геополітичними ризиками.

Україна активно долучається до процесу цифровізації різних сфер суспільного життя, у тому числі й туристичного сектору. Попри існування значних викликів, зокрема війни та геополітичної нестабільності, в Україні вже є успішні приклади впровадження цифрових технологій для забезпечення туристичної безпеки.

Одним із найяскравіших кейсів є мобільний додаток «Дія», який не тільки став платформою для зручного використання цифрових документів, а й активно використовувався під час пандемії COVID-19 для моніторингу стану здоров'я туристів і громадян. Крім цього, в Україні впроваджено цифрові сервіси на основі геоінформаційних систем (GIS). Наприклад, проєкт «SaveEcoBot» – платформа для екологічного моніторингу, що дозволяє туристам і місцевим мешканцям отримувати оперативну інформацію про якість повітря, екологічні загрози, аварії чи пожежі у конкретних регіонах. Хоча цей продукт орієнтований переважно на екологічну безпеку, він безпосередньо впливає на туристичну безпеку, допомагаючи уникати небезпечних зон під час подорожей.

Важливим прикладом є мобільний застосунок «Повітряна тривога», створений після початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році. Цей застосунок оперативно інформує громадян і туристів про загрозу

ракетних ударів чи авіаційних атак, що допомагає людям швидко знайти укриття й уникнути потенційної загрози для життя.

Ще одним значущим кейсом є діяльність сервісу «Visit Ukraine Today», що не лише пропонує туристичну інформацію, але й активно інформує туристів щодо безпекової ситуації в країні, зокрема щодо зон бойових дій, обмежень для мандрівників, правил перетину кордону тощо. Це допомагає туристам уникнути небезпечних маршрутів, а також полегшує процес перебування в Україні, особливо в періоди кризових ситуацій.

Однак, незважаючи на успішні приклади, в Україні ще є значний потенціал для подальшого розвитку цифрових технологій у сфері туристичної безпеки. Серед пріоритетних напрямків є створення комплексної національної платформи, що об'єднувала б інформацію про всі види загроз: військові, природні, медичні та соціальні. Це дозволило б туристам отримувати всю необхідну інформацію на одному ресурсі, замість того, щоб використовувати декілька застосунків одночасно.

Рекомендовано також розвивати технології блокчейн і цифрові платіжні сервіси, що зменшать ризики фінансових втрат туристів у разі геополітичних криз чи економічної нестабільності. Інтеграція подібних фінансових інновацій, таких як Revolut чи захищені цифрові гаманці, може суттєво посилити туристичну привабливість України та забезпечити комфорт і фінансову безпеку туристів.

Необхідним є також активний розвиток та популяризація застосунків з елементами штучного інтелекту, які допоможуть швидко обробляти дані про ризики та автоматично сповіщати туристів про потенційні загрози на основі аналізу великих масивів інформації. Це може стати важливим фактором безпеки в умовах швидкоплинних геополітичних змін і воєнних конфліктів.

Таким чином, попри те, що Україна вже має успішні приклади впровадження цифрових технологій для забезпечення туристичної безпеки, перед країною стоїть завдання поглиблення цифровізації та інтеграції сучасних міжнародних стандартів. Реалізація цих рекомендацій може суттєво посилити туристичну безпеку і сприяти формуванню позитивного іміджу України як туристично привабливої, інноваційної та безпечної країни.

Список використаних джерел:

1. Габчак Н., Габчак С. Внутрішній туризм України: тенденції, проблеми та можливості розвитку у воєнний період. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. С. 55–61.
2. Колотуха О.В. Словник спортивного туризму та активної рекреації [Електронний ресурс]. Geo-Hub: науково-освітній веб-портал. – Режим доступу: <https://geohub.org.ua/node/638> – Назва з екрана.
3. ArcGIS for Travel Safety and Security [Електронний ресурс] / Esri. – Режим доступу: <https://www.esri.com/en-us/industries/travel/overview> – Дата звернення: 09.04.2025.
4. Smart Traveler App [Електронний ресурс] / U.S. Department of State. – Режим доступу: <https://travel.state.gov/content/travel/en/international-travel/before-you-go/travelers-checklist/smart-traveler-enrollment-program.html> – Дата звернення: 01.04.2025.
5. World Tourism Organization (UNWTO). Tourism and Crisis Management: Responding to Geopolitical Risks. Madrid: UNWTO, 2022. 44 p.

Щербань Олена Дмитрівна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри Металургії та організації виробництва
ТОВ «Технічний університет «Метінвест Політехніка»
м. Запоріжжя, Україна
elenascherban02@gmail.com

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У сучасних умовах глобалізації обсяги світової торгівлі зростають, а розширення електронної комерції робить міжнародні логістичні системи критичним фактором конкурентоспроможності підприємств і національних економік¹.

Поглиблення географічного роз'єднання етапів виробництва потребує високої інтеграції процесів транспортування, зберігання та митного оформлення².

Цифрові технології (ІоТ, хмарні платформи, блокчейн, AI) відкривають нові можливості для підвищення прозорості й оперативності поставок³, але одночасно зростають ризики кіберзагроз.

Геополітичні виклики, коливання тарифних режимів і екстремальні події (пандемії, кліматичні катастрофи) висувають до логістичних мереж вимогу гнучкості та стійкості⁴.

Метою дослідження є комплексний аналіз сучасних тенденцій розвитку міжнародних логістичних систем у контексті глобалізації та формулювання рекомендацій із підвищення їх ефективності й стійкості.

Завдання дослідження полягають у наступному:

- ідентифікувати драйвери та бар'єри глобалізаційних процесів, що впливають на логістику;

- окреслити основні моделі організації глобальних ланцюгів поставок (централізовані, децентралізовані, гібридні) [2];

- дослідити вплив цифрових технологій (IoT, блокчейн, AI, хмарні сервіси) на прозорість та оптимізацію процесів [3];

- проаналізувати екологічні й соціальні фактори та розвиток «зеленої» логістики [5];

- розробити рекомендації щодо вдосконалення митних процедур і інтермодальної інфраструктури [1];

- визначити перспективні напрями подальших наукових досліджень.

Систематизовано фахових статті, монографії та звіти (2020–2024), присвячені цифровій трансформації, екологічним ініціативам і моделям управління ризиками в міжнародних ланцюгах поставок (UNCTAD, World Bank, EU) для формування теоретичних понять теми дослідження [4].

Оброблено відкриті дані UNCTAD, World Bank (LPI, Connectivity Index) та національних статистичних служб; застосовано кореляційний і регресійний аналіз для вивчення взаємозв'язку інвестицій в інфраструктуру і показників ефективності [2].

Кейс-стаді чотирьох глобальних операторів (Maersk, DHL, COSCO, DB Schenker) з імплементації IoT та блокчейну; оцінено зміни KPI (скорочення часу в дорозі, втрати вантажу, вартість обслуговування) до та після впровадження [3].

Проведено SWOT-аналіз ключових компонентів транспортно-складської мережі: визначення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз для ключових компонентів (транспорт, складські потужності, митні сервіси, IT-платформи) з використанням бально-матричного методу для пріоритизації заходів [2].

Проаналізовано глибинні інтерв'ю з керівниками логістичних підрозділів, митних брокерів і IT-розробників у регіонах Європи, Північної Америки та Азії; результати опрацьовано методом контент-аналізу. Створено прогностичні моделі попиту та оптимізації маршрутів

на основі методів машинного навчання (регресії, випадкові ліси); валідація виконана на даних за 2023 рік.

В ході дослідження виявлено високий позитивний зв'язок ($r = 0,78$) між обсягами інвестицій у портову інфраструктуру та підвищенням LPI на 0,12–0,18 пункти щорічно. Ефект цифрових рішень виявлено у Maersk використання IoT-сенсорів знизило втрати вантажу на 18 %, а блокчейн у митному оформленні в COSCO скоротив середній час розмитнення на 35 %.

В результаті проведеного SWOT-аналізу сильними сторонами виявилися інтегровані IT-платформи та стандартизовані процедури. Слабкими сторонами - дефіцит кваліфікованих IT-фахівців та високі початкові інвестиції. Відповідно, можливостями можна вважати державні гранти на «зелену» логістику та стимулювання інновацій; загрозами - посилення кібернетичних атак і нестабільність торговельних політик.

Гібридна модель організації ланцюга поставок проявила високу адаптивність в умовах торговельної невизначеності, тоді як централізована давала кращу економію масштабу для стандартизованих товарів.

Виявлено екологічну ефективність, наприклад, мультимодальних коридорів у Німеччині—переходу від авто- до річково-залізничних перевезень—свідчить про зниження CO₂-еквіваленту на 22 % у 2022 році. Більшість респондентів підкреслили потребу в довгострокових навчальних програмах для успішного впровадження AI-рішень і блокчейну.

Результати дослідження підтвердили, що впровадження IoT-, блокчейн- та AI-рішень забезпечує повну прозорість логістичних процесів від відправника до кінцевого споживача. Реальний час моніторингу дозволяє виявляти відхилення та ризики на ранніх стадіях, що знижує операційні витрати та підвищує довіру між учасниками ланцюга.

Кореляційний аналіз показав, що інвестиції в цифрову інфраструктуру і портову модернізацію ведуть до скорочення логістичних витрат на 10–15 % та скорочення часу оборотності вантажу на 20–25 %. Кейс-стаді великих операторів підтверджують значне зниження втрат і простоїв.

Перехід до мультимодальних перевезень та використання альтернативних джерел енергії демонструє зниження вуглецевого сліду від 18 % до 25 %. Запропоновані «зелені» коридори та сертифікаційні програми активізували інноваційні рішення у сфері екологічно безпечного транспортування.

Формування гібридних моделей організації ланцюгів виявилось найбільш ефективним у періоди геополітичних та економічних криз. Використання сценарного прогнозування на базі машинного навчання сприяє своєчасній динамічній переналаштуванню маршрутів і перевізних потужностей.

Проведені експертні інтерв'ю підкреслили значення навчальних програм із цифрової логістики та міжгалузевих партнерств. Інвестиції у розвиток компетенцій працівників і створення коопераційних платформ сприяють успішному впровадженню інновацій та підвищенню загальної гнучкості системи.

Перспективи подальших наукових пошуків.

Розробка багатошарових моделей сценарного планування із врахуванням екстремальних подій (пандемії, кліматичні катастрофи, геополітичні кризи), що поєднуюватимуть симуляції «що-якщо» та інструменти оперативного реагування.

Створення єдиних платформ, які об'єднують транспортну, складську, митну та фінансову інфраструктуру з використанням AI-підтримки для автоматизованого прийняття рішень та прогнозування в реальному часі.

Розробка гібридних алгоритмів, що комбінують традиційні економетричні методи, машинне навчання і екологічні (ESG) показники для більш точного врахування макроекономічних і кліматичних факторів.

Дослідження впливу роботизації та цифровізації логістичних процесів на ринок праці, моделі перепідготовки персоналу та формування нових професійних профілів.

Оцінка впливу «зелених» сертифікацій, угод про вуглецеві коридори та політик ціноутворення вуглецю на стратегії підприємств і державне регулювання.

Проектування логістичних хабів із використанням відновлюваних джерел енергії та мікромереж, інтеграцією портів і міст, орієнтованих на циклічну економіку та зменшення екологічного сліду.

Формування універсальних KPI для вимірювання стійкості ланцюгів поставок, використання цифрових двійників (digital twins) для моніторингу та оптимізації в реальному часі.

Аналіз ефективності політичних інструментів стимулювання інновацій, спрощення митних норм та стандартизації процедур через міжнародні договори.

Список використаних джерел:

1. European Commission. EU Freight Transport Logistics Action Plan. Brussels, 2021.
2. Ivanov, D., & Dolgui, A. Viability of Intertwined Supply Networks: Extending Resilience in Global Supply Chains. *International Journal of Production Research*, 58(10), 2904–2915, 2020.
3. McKinsey & Company. Supply Chain 4.0 – The Next-Generation Digital Supply Chain. McKinsey & Company, 2021.
4. UNCTAD. Review of Maritime Transport 2023. United Nations, Geneva, 2023.
5. World Bank. Connecting to Compete 2020: Trade Logistics in the Global Economy. Washington, DC, 2020.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ІНОЗЕМНИХ МОВ ТА ПЕРЕКЛАДУ

*Бояркіна Ганна Вікторівна,
старший викладач кафедри іноземних мов та
перекладу
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
e-mail: hanna.boiarkina@npp.kai.edu.ua*

АНАЛІТИЧНЕ ДЕШИФРУВАННЯ ІЕРОГЛІФІЧНИХ ЗНАКІВ СТУДЕНТАМИ-ПОЧАТКІВЦЯМИ ЯК ЗАСІБ ЗАНУРЕННЯ В ТРАДИЦІЙНУ КИТАЙСЬКУ ПИСЕМНІСТЬ

Сучасна китайська писемність у вигляді ієрогліфічних знаків уявляє собою великий пласт традиційної китайської спадщини, що містить в собі культурний код нації. Завдяки закодованим в ієрогліфах образам сучасні китайці сприймають світ навколо них. Наявність величезної кількості знаків ускладнює процес їх запам'ятовування, проте використання ключів-підказок та сучасних засобів декодування допомагає збагнути значення написаного/надрукованого тексту.

Для носіїв мови сприйняття світу через призму образів, що втілені в ієрогліфічних знаках, є єдиним та неодмінним засобом; для іноземців, що стикаються з проблемою різноманіття самих ієрогліфічних знаків, при першому контакті стає необхідним усвідомлення того, що китайська ієрогліфічна система унікальна та розвинута впродовж кількох тисячоліть та є однією з найстаріших писемностей у світі [2]. Отже, актуальність нашого дослідження полягає в поєднанні стародавніх принципів образного мислення та їхніми декодуваннями у сучасній дійсності.

Подорож до світу традиційної ідеографічної системи виявляється дуже кропіткою та наполегливою, проте значно пізнавальною та цікавою. Китайські ієрогліфічні знаки, що використовуються в сучасній китайській писемності, є відображенням образної уяви прадавніх жителів Піднебесної. Починаючи від піктограм (найстаріших письмових знаків), еволюція ієрогліфів пройшла довгий шлях та дійшла до сучасних фоноідеографічних знаків, що на 80% складають обсяг саме тих ієрогліфів, які потрібні для запам'ятовування та подальшого

використання у текстах [5]. Проте не існує конкретного переліку тих знаків у вигляді таблиць або списків, де можуть бути подані найуживаніші та найголовніші з них. Критерій мінімального ієрогліфічного відбору досі залишається актуальним, особливо під час вивчення китайської мови представниками інших націй. Тому з-посеред питань, що постають перед викладачами китайської мови, насамперед, слід виділити ті, що стосуються навчання китайській ієрогліфіці.

Метою нашого дослідження є формування ієрогліфічної компетенції студентів, що вивчають китайську мову на перших курсах. Серед завдань дослідження виокремлюються питання визначення рівня ієрогліфічної компетенції на початковому етапі навчання мові. Під час ознайомлення та подання ідеографічних/фоноідеографічних знаків, що виступають основним матеріалом дослідження, методологічно застосовуються асоціативні зв'язки та культурологічні коди, які базуються на знаннях основних ключів-підказок, що містяться в таблиці ключів.

Студентам, що починають вивчати китайську мову, на першому кроці потрібно звертати увагу саме на ключові частини певного знака, які надають головного змісту його значенню. Проте, трактування конкретного значення уявляє собою не тільки графічну поетапну розшифровку, а й екстралінгвістичний підхід з урахуванням китайських традицій та східної ментальності. Водночас слід пам'ятати, що багато сучасних ієрогліфічних знаків є багатозначними, тому процес їхньої дешифровки значно ускладнюється.

Слід також зауважити, що на території материкового Китаю використовується спрощена система ієрогліфічних знаків (*simplified Chinese*), що була введена в обіг після реформи китайської писемності у 60-80 рр. минулого століття з метою ліквідації великого рівня неграмотності серед китайського населення того часу, а на території особливого адміністративного району Гонконг та на Тайвані (адміністративно є однією з 23-х провінцій Китаю) вживається традиційне написання ієрогліфів без спрощення знаків (*Traditional Chinese*) [6].

На основі розгалуженої традиційної писемної системи й були сформовані ідеографічні знаки, що з часом трансформувалися в фоноідеографічні, які складаються у більшості випадків з 2 частин, одна з яких уявляє собою семантичне ядро, а друга – фонетичну підказку (проте не завжди діє 100% принцип її збігу з фонетичною оболонкою цілого знака). Однак, найбільш суттєва допомога виявляється саме в

семантичному наповненні за рахунок використання ключового детермінативу – це дає поштовх до дешифровки значення всього знака [1].

Також слід додати, що загальний наочний вигляд ієрогліфічного знака не може розповісти про його приналежність до тієї чи іншої частини мову наряду з його фонетичною тональною характеристикою. Отже, визначення та переклад конкретного ієрогліфа має певні етапи, до яких відносимо: 1) виявлення в його складі головного ключа (розташований в ієрогліфі або ліворуч, або зверху) за таблицею ключів; 2) усвідомлення узагальненого значення ключа; 3) розтлумачення детермінативу за допомогою етимологічного аналізу (в електронному вигляді під час використання онлайн словників китайської мови, що містять розділ про етимологію); 4) комбінування отриманої інформації та знаходження точного перекладу знака. Звісно, існують певні винятки з правил дешифровки ієрогліфічних знаків, а саме: інколи неможливо виокремити ключи-підказки, тому що весь знак уявляє собою нерозривне графічне зображення, що потребує запам'ятовування суто механічним шляхом (ці знаки відносять до категорії гетерограм/складних знаків) на відміну від ідеограм та фоноідеограм, в складі яких закладений певний ключ до дешифрування.

Важливість розтлумачення кожного нового ієрогліфа, без сумнівів, потребує багато часу та зусиль, проте подання для вивчення згрупованих в блоки за однаковим ключовим детермінативом ієрогліфів узагальнює та дещо спрощує процес їхнього засвоєння. Усвідомлення системи композиційної побудови ієрогліфічних знаків дає можливість пришвидшити їхню розшифровку та запам'ятовування. Під запам'ятовуванням розуміємо, насамперед, візуальне сприйняття знаків (водночас з можливістю механічного запису рукою при належному написанні за правилами каліграфії). Однак слід додати, що з урахуванням існуючих електронних ресурсів, що дозволяють простежити етапи написання ієрогліфів в анімованому вигляді, тренування написання знаків спрощується, адже наочний показ разом з механічним прописуванням по рисках за каліграфічно-орфографічними правилами набуває актуалізації. Зоровий контакт має велике значення на всьому етапі вивчення ієрогліфіки, проте винятково візуалізований підхід без залучення асоціативного мислення не можна вважати доцільним. Отже, з одного боку маємо механічні навички прописування, та з іншого – (фоно)ідеографічний принцип формування графічних зображень, що дозволяє засвоїти нові знаки асоціативно-логічним шляхом [2].

Нестандартне традиційне філософське мислення китайського народу уособлює певний інтерес під час дешифрування та запам'ятовування ієрогліфів, але для його усвідомлення потрібно багато часу, тож пропонуємо студентам, які вивчають стандартну китайську мову на базі спрощеної ієрогліфічної системи, залучати онлайн ресурси, що дають змогу дізнатися детальну інформацію про внутрішню компоновку знаків. Також доцільно тренувати зорову пам'ять за допомогою використання сигнальних карток на платформах з вивчення іноземних мов (quizlet, wordwall). Під час ознайомлення з новими ієрогліфами викладач має зосереджувати увагу студентів не тільки на їхньому правильному механічному написанні, а насамперед на їхньому семантичному наповненні, що значно допомагає уявити модель конструювання (фоно)ідеографічних знаків [4].

На прикладі складу “добрий/добре” 好, що вивчається на перших заняттях та складається з ключів “жінка” та “син”/“дитина”, можна частково доторкнутися до багатовічної традиційної основи менталітету прадавніх жителів Піднебесної, коли вважалося, що першою дитиною в сім'ї має народитися хлопчик, який фізично сильніший за дівчинку та зможе більше допомагати батькам похилого віку. Внаслідок цього й досі спостерігаємо суттєву різницю у кількості чоловіків та жінок у сучасному Китаї (за статистикою співвідношення між особами шлюбного віку сягає 3:1, де на 280 чоловіків припадає 100 жінок). Отже, як свідчать дані, чоловіча частина Китаю має кількісну перевагу, проте представниці жіночої статі, користуючися ситуацією, що склалася, стають все більш вибагливими з точки зору побудови сім'ї та заміжжя, а саме: чоловік має бути фінансово забезпеченим з повним пакетом благ у вигляді квартири, автівки та певного рахунку на банківських картках. Подібний дисбаланс за кількістю чоловіків/жінок має свої наслідки: “фінансово-психологічний” тиск на представників чоловічої статі спостерігається через їхнє бажання одружитися з іноземками, що менш проявляють величезну грошову зацікавленість у порівнянні з китайськими жінками [3]. На прикладі цього знака 好 таким чином чітко прослідковується вплив менталітету на розвиток суспільства та його відображення в ідеографічних знаках.

Чоловічий домінуючий принцип також закладений у філософському понятті Ян 阳, що несе позитивний (“добрий, теплий, сонячний”) початок на відміну від протилежної до нього половини Ін 阴 із значенням негативним (“похмурий, холодний”). Дві життєво-важливих

взаємодоповнюючих енергії складають основу створення світу: за уявленнями пращурів сучасних жителів Китаю в кожному з протиставлень є маленька частинка обох початків, і саме в ідеографічному зображенні та семантичному трактуванні можна побачити водночас їхню схожість та розбіжність: знак Ян складений з ключів “пагорб” та “сонце”, знак Інь – з ключових частин “пагорб” та “місяць”, яке дає право вважати, що Сонце та Місяць встають/сідають наче за пагорбом, однак Сонце більш впливове за Місяць.

Семантичне навантаження транслюється також в знаку 明, що утворений з 日 “сонця” та 月 “місяця”, в якому простежується поняття “яскравого”/“світлого”, з іншим наявним зображенням у вигляді 3-х “сонц” 晶 – це також надає значення “блискучості” та “яскравості”. Подібні ієрогліфи відносять до категорії ідеограм, тому їхнє значення усвідомлюється винятково за допомогою складових ключів-детермінативів. Слід зауважити, що за своєю кількістю ідеограм мають зовсім невелику пропорцію в друкованих текстах серед найбільш уживаних за статистикою знаків. Але проблема полягає в тому, що наочно відрізнити їх за графічним зображенням від фоноідеограм не є можливим, допоки у студентів не будуть сформовані навички розшифровки ієрогліфічних знаків за складовими частинами. Варто також додати, що кількість компонентів в складі графічного зображення ієрогліфа може варіюватися від 1 до 4, отже їхній детальний розгляд та аналіз стають першоосновою для вивчення китайської ієрогліфіки [2].

Безумовно, що саме ієрогліфи стають тією ланкою, яка допомагає об’єднувати Китай: маючи багаточисельні діалекти, материковий Китай у фонетичному аспекті виявляється сумішшю несхожих між собою вимов, де неможливо відразу збагнути, про що розповідає співрозмовник – потрібен час та досвід спілкування з представниками різних регіонів для того, щоб налаштувати свій слух. Таким чином слухове сприйняття може стати перепорою під час спілкування і ось тоді на допомогу приходить китайська писемність, що уособлює собою образний підхід мислення всіх мешканців Піднебесної.

Висновки дослідження. Китайська писемна система має глибокі корені, що уходять в давні часи, коли предмети та явища навкруги зображалися у вигляді примітивних малюнків, та в ході еволюції трансформувалися у сучасні графічні знаки з розподілом на ідеограми та фоноідеограми, де кожен складовий компонент має своє значення та призначення. Комбінування наявних частин (ключів) зчитує кодування не

тільки предметних, а й абстрактних понять, що втілюють лінгвокультурологічний код нації. За цією побудовою китайську ієрогліфіку можна вважати логічно-структурованою та просунутою у порівнянні з алфавітними мовами: кожен окремий склад, маючи певну графічну форму, одразу натякає на внутрішню суть знака через те, що в ньому переважає семантична складова, а фонетична оболонка не відіграє суттєвої ролі.

На нашу думку, перспективним виявляється використання китайських ієрогліфів не тільки з метою їхнього вивчення під час занять як обов'язковий елемент повноцінного навчання мови, а й задля покращення пам'яті, логічного мислення та асоціативних зв'язків з навколишнім середовищем, а також для розширення лінгвокультурознавчих знань і світогляду.

Список використаних джерел:

- 1.Китай: китайські ієрогліфи. *Велика Епоха*.
URL: <https://www.epochtimes.com.ua/china/chinese-characters> (дата звернення: 24.03.2025).
- 2.Китайська писемність. *Стародавня писемність*.
URL: <https://wordpress681192.wordpress.com/2017/03/25/китайська-писемність/> (дата звернення: 24.03.2025).
- 3.China's 35 million 'leftover men' spark overseas brides idea to fix gender gulf. *South China Morning Post*.
URL: <https://www.scmp.com/news/people-culture/gender-diversity/article/3282574/chinas-35-million-leftover-men-spark-foreign-brides-idea-tackle-gender-imbalance> (date of access: 24.03.2025).
- 4.MDBG English to Chinese dictionary. *MDBG Chinese Dictionary*.
URL: <https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=chardict> (date of access: 24.03.2025).
- 5.Olson D. R. Chinese writing - pictographs, ideographs, phonetics | Britannica. *Encyclopedia Britannica*.
URL: <https://www.britannica.com/topic/Chinese-writing/Characteristics> (date of access: 24.03.2025).
- 6.The Chinese writing system: simplified vs traditional Chinese - multilingual translation & service provider - sunyu transphere. *Jiangsu Sunyu Information Technology Co., Ltd.* URL: <https://www.transphere.com/the->

*Верховцова Ольга Михайлівна,
ст.викладач кафедри іноземних мов та перекладу,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
olverts@gmail.com*

*Куценко Олена Вікторівна,
ст.викладач кафедри іноземних мов та перекладу,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
helena_nau@i.ua*

НЮАНСИ ЕКОНОМІЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ: АНАЛІЗ ТРУДНОЩІВ

Переклад економічних текстів у світі став дуже затребуваним у зв'язку з розвитком банківської системи та міжнародної торгівлі. Він вимагає значних зусиль, адже такі тексти часто мають специфічну термінологію і контекст, який потребує глибоких знань в галузі економіки. Крім того, перекладач має бути добре обізнаний з різними варіантами термінів і фразеології, які використовуються в різних культурах і країнах.

Підготовка студентів економічних спеціальностей КАІ передбачає формування у них вмінь та навичок, необхідних перекладачам, а саме відпрацювання перекладацьких навичок, отриманих в процесі навчання, анотування, реферування, поглиблення знань з теорії перекладу, розвиток усвідомленого відбору мовних засобів з урахуванням структурних, семантичних, стилістичних особливостей тексту, відпрацювання умінь користування словниками (двомовними, толковими, синонімічними, галузевими, енциклопедичними), збагачення спеціальної лексики, засвоєння термінології та сучасних комп'ютерних перекладацьких програм.

Актуальність дослідження обумовлена великою кількістю неправильних перекладів текстів економічної тематики, причому спотворення стосуються як слів і словосполучень, що відносяться безпосередньо до фінансової та бізнес-лексики (яку умовно можна назвати лексикою ділової англійської мови), так і лексичного пласта, що відноситься до стандартних, загальноновживаних одиниць.

Перекладу наукових економічних текстів присвячена велика кількість дослідницьких праць як в Україні, так і за її межами. Проте проблема специфіки перекладу економічної термінології залишається не повністю дослідженою, а саме, не розроблено систему правил, які могли б застосовуватись для досягнення адекватного перекладу специфічних економічних текстів та ділової документації. Автори погоджуються з думкою Ткачук Т.І. [3] і В. Циганюка В. М. [4], що переклад термінів неможливий без знання галузі, якої стосується переклад, чіткого розуміння термінології як англійською, так і українською мовами.

Коли ми говоримо про якість перекладу, ми маємо на увазі високий ступінь адекватності в передачі спеціальної лексики і термінології. Терміни потрібні для правильного і точного позначення явищ. Вони несуть ключову інформацію. Таким чином, термін є базовою одиницею тексту і його переклад представляє певні труднощі. Наприклад, термін оригіналу може мати близьке, але не ідентичне значення в мові перекладу або одне й те ж позамовне явище часто може сприйматися по-інакше в різних мовах.

Аналіз студентських робіт дозволяє виділити типові помилки і труднощі, серед яких велике місце займає проблема еквівалентності в перекладі економічних текстів. Під еквівалентністю у теорії перекладу слід розуміти збереження відносної рівності змістовної, семантичної, стилістичної і функціонально-комунікативної інформації, що міститься в оригіналі і перекладі. У випадку економічних текстів особливість перекладу полягає в тому, щоб передати точний зміст з урахуванням різниць, які існують в різних економічних реаліях, культурних контекстах, а також термінологічних особливостях. Деякі терміни можуть мати різні аналоги в інших мовах, і їх переклад може вимагати ретельного врахування контексту та специфічних нюансів.

Відповідно до стандарту ISO 5964-1985 Міжнародної організації зі стандартизації ступінь термінологічної еквівалентності поділяється на:

Повну еквівалентність (exact equivalence)

1.Неповну еквівалентність (inexact or near equivalence);

2.Часткову еквівалентність (partial equivalence);

3.Співвідношення «одно-кілька понять» (one-to-many equivalence)

4.Відсутність еквівалента (non-equivalence). [9]

На прикладі англійських економічних термінів відібраних зі студентських завдань виявимо їх ступінь еквівалентності з українськими термінами та розглянемо способи їхнього перекладу.

Перший спосіб – це повний еквівалент, тобто термін у висхідній мові має абсолютний відповідник в мові перекладу. В процесі аналізу студентських перекладів було виявлено, що такі терміни становлять більшість, приблизно

60 %. Наприклад,

*In the past, governments placed considerable emphasis on achieving a satisfactory **balance of payment** position, particularly with respect to trade in goods and services.*[7, с.97] (У минулому уряди приділяли значну увагу досягненню задовільного **платіжного балансу**, особливо щодо торгівлі товарами та послугами).

Відносні еквіваленти, тобто ті, які мають неповні, часткові відповідники, складають 30% від загальної кількості економічних термінів, що аналізуються. Їх переклади не зовсім ідентичні, через їх багатозначність та семантичну різницю, що полягає в об'ємі цих понять та ступені їх диференційності. Щоб досягти максимальної точності, перекладачі вживають терміни з вужчим чи ширшим значенням.

Наприклад, *collapse of prices*. Серед багатьох значень слова *collapse* (банкрутство, загибель, знесення, обвал, руйнування, колапс) ми вибираємо «обвал», як термін, який є найкращим українським відповідником.

*Developing countries were impacted by the plunge of financial and real estate asset prices and **the collapse of commodity prices**, including energy, metal and gold.* (Країни, що розвиваються, постраждали від різкого падіння цін на фінансові активи та нерухомість, а також **обвалу цін** на сировинні товари, зокрема енергію, метал і золото). [7, с. 82]

Третій спосіб перекладу економічних термінологічних одиниць - це калькування, спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин морфем або слів (у разі стійких словосполучень) їх лексичними відповідностями в цільовій мові.

*Equity mutual funds have been one of the great success stories of **the bull market** that started in the early 1960s* [10, с.165].(Взаємні фонди акцій були однією з найбільших історій успіху біржового ринку, який почався на початку 1960-х років)

*A **bear market** can be more dangerous to invest in, as many equities lose value and prices become volatile.* [ibid.] (Ведмежий ринок може бути більш небезпечним для інвестування, оскільки багато акцій втрачають вартість і ціни стають нестабільними.)

Біржачим зазвичай називають ринок, на якому тривалий час спостерігається зростання цін на активи. Водночас ведмежий ринок

характеризується зниженням їх вартості. До цієї групи можна віднести інтернаціоналізми, тобто запозичені слова, які є загальними як мінімум у трьох різних мовах зі збереженням значення і приблизної вимови:

Demping - демпінг (продаж товарів і послуг за навмисно зниженими цінами); *freelancer* – фрілансер (вільний, позаштатний працівник); *default* - дефолт (ситуація, коли компанія/фізична особа/підприємство не можуть виплатити борги); *audit*- аудит (незалежна перевірка та оцінка фахівцями чи компаніями підприємства; *holding*- холдинг (вид організації бізнесу); *leasing* -лізинг (фінансова послуга).

Результати аналізу студентських перекладів дозволяють відзначити, що тенденція використовувати калькований переклад стає практично домінуючою в їх роботах, залишаючи осторонь добір значення слова.

У деяких випадках еквівалентність слів вихідного тексту та перекладу не може бути досягнута. І тут ми вживаємо термін «нульові еквіваленти», які становлять найменшу групу – 10 відсотків від вивченого матеріалу. Нульові еквіваленти - це досить поширене явище і пов'язане воно з різним рівнем розвитку науки та технологій у різних країнах, що знаходить своє відображення у мові. Зазвичай, вони перекладаються або описово, або за допомогою транскрипції.

The rating agencies became very prominent during the financial crisis - first for their failure to assess the riskiness of the mortgage backed securities market. (Рейтингові агенції стали дуже відомими під час фінансової кризи - спочатку через їх неспроможність оцінити ризикованість **ринку іпотечних цінних паперів**)

Gig Economy - ринок праці характеризується короткостроковими контрактами або фрілансерською роботою на відміну від постійної роботи.

Platforms like Uber and TaskRabbit where workers take on «gigs» rather than traditional employment. (Такі платформи, як Uber і TaskRabbit, де працівники беруть на себе «домовленість», а не традиційну роботу).

Складність перекладу полягає в тім, що термін відображає сучасну економічну тенденцію під впливом технологій і мінливих моделей праці, які можуть не мати прямого відповідника в мовах з різними структурами ринку праці. Ці терміни ілюструють, як конкретні економічні концепції, що робить прямий переклад складним завданням.

Розглянемо приклад економічного терміну «inflation targeting» (цільове управління інфляцією). Це поняття використовується в економічних контекстах для опису стратегії центрального банку з

управління рівнем інфляції в країні. В країнах з ринковою економікою, «цільове управління інфляцією» може виглядати однаково, але в країнах з іншим економічним підґрунтям, може знадобитися додатковий пояснювальний контекст. Українською: "цільове управління інфляцією" або «стратегія інфляційного контролю».

Основними причинами появи неправильних трактувань лексичних одиниць є: наявність єдиного з безлічі значень слова рідною мовою, що збігається з оригінальним варіантом, або схожість вимови, не заснована на значенні псевдоінтернаціоналізму. Головним джерелом некоректного перекладу слід вважати неправильний вибір значення, наслідком чого є смислова невідповідність одиниці тексту, що перекладається.

Одиниці економічної тематики були обрані в студентських перекладах, що стосуються вивчення ділового аспекту англійської мови, проте неможливо стверджувати, що серед подібних слів не зустрічається загальноновживана лексика, наприклад, серед загальної маси прикладів поряд з такими варіантами, як futures контракти» або «ф'ючерси», неправильний переклад «майбутні»), derivatives («вторинні цінні папери», помилкове вживання «дериватів») та distribution («розподіл», неправильний варіант «дистрибуція»), називалися одиниці article («стаття», неправильно перекладається як «артикль»), file («дос'є», а не «файл»), nature («природа», а не «натура»). Здебільшого невірний переклад скоріше відноситься не тільки до слів, що мають абсолютно інше значення в українській мові, а до невірного слововживання та вибору неадекватного варіанта перекладу серед великої різноманітності версій. Найважчою справою для студентів виявилась інтерпретація метафор. Як правило, метафора зумовлена культурою, національними особливостями, політичними реаліями, які потрібно розуміти для правильної передачі тексту в процесі перекладу. Перекладаючи метафору, перекладач може при можливості використати точний еквівалент оригінальної метафори, наприклад:

Meloni aims to be Italy's first female PM as far-right dances to her tune" suggests several key points about the political situation in Italy. [6, c.18]

Джорджія Мелоні є центром заголовка, вона прагне стати першою жінкою-прем'єр-міністром Італії. Це вказує на її амбіції та поточну політичну кампанію чи зусилля, спрямовані на досягнення цієї віхи. Згадка «крайніх правих» свідчить про те, що Мелоні пов'язана або очолює ультраправу політичну партію чи рух. Фраза «танцюють під її дудку» означає, що Мелоні має значний вплив і контроль над ультраправою

фракцією в Італії. Це свідчить про те, що вона є домінуючою фігурою в цьому політичному просторі, керуючи його напрямком і стратегією. Речення потрібно перекласти так:

Мелоні прагне стати першою жінкою-прем'єр-міністром Італії, поки ультраправі танцюють під її дудку.

Якщо в мові перекладу не існує прямого еквівалента метафори, потрібно знайти їй відповідник з наближеним дослівним парафразом.

*Brussels ready to tuckle Trump tariff threat with **carrot-and-stick strategy**.* [6, с.1]

Для того, щоб вірно перекласти цей заголовок, потрібно розібрати його на частини. Отже, *Брюссель*-це метонім Європейського Союзу, оскільки Брюссель є де-факто столицею ЄС і містить багато його важливих інституцій, включаючи Європейську Комісію. *Ready to tuckle* (готовність до вирішення) вказує на те, що ЄС готовий і бажає вирішити проблему мит, запроваджених адміністрацією Трампа. *Trump tariff threat* (Загроза тарифів Трампа) стосується тарифів, які президент Трамп запровадив або погрожував запровадити на товари, імпортовані з ЄС. Ці тарифи були частиною його ширшої торгової політики, спрямованої на скорочення дефіциту торговельного балансу США та захист американської промисловості. *Carrot-and-stick strategy* (стратегія батога і пряника) - це метафора політики, яка поєднує винагороду (carrot/пряник) і покарання (stick/батіг), щоб спонукати до бажаної поведінки. У цьому контексті це означає, що ЄС планує змішаний підхід до боротьби з тарифною загрозою, ймовірно, включаючи як стимули (наприклад, переговори чи торговельні угоди), так і штрафні заходи (такі як тарифи у відповідь або судові дії на міжнародних торгових форумах).

Отже, переклад речення такий:

Брюссель готовий протистояти загрозі тарифів Трампа стратегією «батога і пряника».

За останні роки сфера спеціальної лексики зазнала великих змін. У зв'язку з появою великої кількості термінів у будь-якій спеціалізованій галузі науки, і, зокрема, в економіці, коректному перекладу цих термінів має приділятися особлива увага. Фінансово-економічним текстам притаманна низка особливостей: мовний стандарт; майже повна відсутність емоційно-експресивних мовних засобів; слабка індивідуалізація стилю; стандартне подання матеріалу; вживання складних речень, що відображають логічне підпорядкування одних фактів іншим; широке використання термінології, кліше, найменування, наявність особливого запасу лексики і фразеології; включення в текст

скорочень та аббревіатур. Критеріями якості перекладу виступають адекватність і еквівалентність вихідного і цільового текстів. Ефективність перекладацької діяльності визначається тим, наскільки перекладач економічної документації володіє необхідними знаннями в області економіки і фінансів, має чітке уявлення про особливості бухгалтерського обліку, банківської справи, маркетингу.

Аналіз студентських перекладів економічних текстів дозволив зробити висновки про прийоми їх передачі з вихідної мови. Так, калькування є основним прийомом перекладу економічних термінів. Поряд з калькуванням студенти вдаються до транскрипції та/або транслітерації, під якими розуміється пофонемне відтворення вихідної лексичної одиниці засобами перекладної мови та пографемне відтворення вихідної лексичної одиниці засобами перекладної мови відповідно. При виконанні перекладу текстів фінансово-економічного спрямування студенти стикалися з певними труднощами на лексичному рівні, а саме, неправильне використання основного або контекстуального значення слова, невміння правильно розрізнити відтінки значень синонімів, змішування значень паронімів, незбереження оригінальних чисел, дат, сум та інших цифрових даних.

Таким чином, переклад економічних текстів потребує глибоких знань не тільки мовних особливостей, але й економічних реалій, що є основним викликом для перекладачів цієї спеціалізації. Наведені нами приклади наочно демонструють складність проблеми, що вимагає, крім знання двох мов і знайомства з предметом, підготовленості в області теорії перекладу і володіння практичними перекладацькими навичками.

Список використаних джерел:

1. Борисюк Т.Б. Англо-український та українсько-англійський словник-мінімум економічних термінів ; за заг. ред. Т.Б. Борисюк та ін. Рівне : РДТУ, 2002. 44 с.

2. Дмитренко О.В. Структурні особливості перекладу складних термінів фінансової лексики з англійської мови на українську. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2021 № 48 том 4

3. Ткачук Т. І. Лексичні прийоми перекладу економічної терміносистеми URL: <http://www.vtei.com.ua/doc/16.10.2015/1/1.3.pdf> (дата звернення: 13.03.25).

4. Циганюк В. М. Особливості перекладу англійських економічних текстів українською мовою. Закарпатські філологічні студії. Випуск 16. 2021. С. 208–213.
5. A Dictionary of Economics / By John Black. N.Y., Oxford University Press Inc., 2002
6. Bounds Andy .Brussels ready to tuckle Trump tariff threat with carrot-and-stick strategy. The Sunday Times Magazine, July 24 2022 p 18
7. MacKenzie Ian. Finance. Cambridge University Press. UK 2007.pp139
8. The Financial Times. 30 July, 2024
9. The International Standard specifies requirements for all aspects of the translation. URL: <https://www.iso.org/standard/59149.html> (дата звернення: 13.03.25).
10. Vaitilingam Ramesh Using the financial pages. 2011. Pearson education Ltd. UK p 350

Voytko Tetyana
Ph.D. in Philological Sciences,
Associate Professor of the Foreign Languages and Translation
Department
"State University "Kyiv Aviation Institute"
tetyana_voytko@ukr.net

IDENTIFYING THE MEANS OF IMPLEMENTING A LANGUAGE GAME AT THE MORPHOLOGICAL LEVEL

The research on the chosen topic showed that the advertising slogan is a text that includes both integral and differential features. It has formed advertising text into a separate genre and is serially used to create a positive attitude of the advertising recipient to the promoted subject and to ensure recognition. It can exist autonomously from other components of the advertising discourse and performs only its inherent functions, where the effective implementation is mitigated, through the use of operational techniques of the language game.

Due to the typological features of the English language, relatively few cases of using game techniques by the morphemes capabilities and their promotion have been identified at the morphological level.

The system of expressive means in morphology in the English language is quite poor, first of all, due to its predominantly analytical structure. However,

an insufficient system of expressive means at the morphological level is compensated by the possibility of widespread use of stylistic techniques, which are understood as a deliberate shift from the established distribution of language units, in this case, morphemes and word morphemes.

We can distinguish two cases:

- A stylistic technique arises due to a violation of the usual compatibility of morphemes in the composition of a word, that is, changes in the morpho-derivative structure of words, including the use of affixation in a non-canonical derivational context. The creation of a semantically unacceptable and paradoxical combination of morphemes performs a game function:

- *The Uncola (non-alcoholic drink 7-Up)*

- *The Orangemostest Drink In The World!* (orange drink Fanta)

- A stylistic device is created by a violation of contextual distribution, as a result of the use of a certain word form in an unusual context, where it acquires an unusual meaning, thus, it represents the use of words in a grammatical category that is different to them. The transfer of a word form to an unusual context or an unusual scope of grammatical meaning is called form transposition or grammatical transposition, in which expressiveness is actualized as a result of the violation of the usual grammatical valence relations:

- *Nobody doesn't like...Sara Lee* (Sara Lee Food Products).

The problem of agrammatism is related to the issues of the norm in advertising. Conscious violation of grammatical rules, which is always perceived as a deviation from the norms and aggression, in advertising is one of the ways to create a promoted image. Using the technique of deviation from grammatical rules is not only a way to attract attention but also a way to increase the volume of information by superimposing meanings.

The transition of words from category to category also gives expressive connotations. An example of such transposition is personification (anthropomorphism), which also refers to the lexical level:

- *It beats as it sweeps as it cleans* (Hoover Vacuum Cleaners).

An expressive means exists in language due to denotative and connotative meanings of language elements, which are manifested in a synonymous paradigm. In this aspect, there is a fundamental difference between a word and a word form. The meaning of a grammatical form outside the context, in the paradigm, has only a denotative meaning. Outside the speech and the context, a grammatical form cannot be qualified as stylistic, emotional, or expressive.

The above-mentioned method of creating a stylistic device at the morphological level consists of changes in the morpho-derivative structure of words, which lead to the formation of occasionalism (individual-author neologisms, game neologisms) i.e. “speech phenomena created under the influence of the context, the situation of speech communication for the implementation of any current communicative task, mainly to express the meaning, as well as the expressive nuance, often of a comic or ironic nature, necessary in this case” [3, p. 84].

They are formed in connection with a specific speech situation and often do not simply denote a concept, but at the same time convey an attitude towards it, possessing great associative and figurative power, and increased expressiveness due to their unusualness against the background of canonical and normative formations. Due to the unusual combination of their morphemes, occasionalisms do not only draw attention to the phenomenon being denoted but also are the most economical way of designating it.

A single-word occasionalism replaces an entire descriptive phrase and can be considered a shortened phrase. “Occasional formations are possible when using units of each language level” [5], but prevail in vocabulary and word formation. Among the latter, there are two categories: potential words and actual occasional words.

Potential words are created according to existing word-formation models, albeit modified:

- *The toothsome paste* (Red Gum Products Co. toothpaste)
- *Let RCA turn your television into Selectavision* (RCA video recorders).
- *Magnumize your life* (Magnum ice-cream ice cream).

Occasional words (game neologisms) are neologisms that deliberately cannot take root in the language, having lost their game function. As intentional spelling errors, game neologisms give the advertising slogan rhythmic and phonetic unity. Often, the neologism resembles a rebus, emotionally involves the recipient in solving the problem, and optimizes the perception and memorization of the slogan.

According to the results of the investigation, we concluded that the informative function in advertising is not the leading one. It is designed to influence the addressee to convince them to use the advertising object and introduces the desired image of the advertising object into the consumer's consciousness. However, direct influence through incentive appeals can no longer be recognized as effective.

The change in the motivational stimulus for the consumer is facilitated by the use of various expressive means and artistic techniques. An important role in this process is assigned to the operational tools within the language game and the implementation of the set functions performed by them, which contribute to strengthening the influence on the emotional, intellectual, and volitional spheres of the advertising addressee by increasing the expressiveness of the advertising slogan.

References:

- 1.Bruthiaux, Paul (2016) *The discourse of classified advertising: Exploring the nature of linguistic simplicity*. New York; Oxford: Oxford university press.
- 2.Cook, G. (2003) *The discourse of advertising*. London and New York; Oxford: Oxford University Press.
- 3.Curtis, J., Levin, J., Tungate, M. (2002) *Business Superbrands*. London: Superbrands.
- 4.Williamson, J. (2018) *Decoding advertisements. Ideology and Meaning in Advertising*. L.: Marion Boyars.
- 5.Collins English Language Dictionary. Retrieved March 22, 2025, from <https://www.collinsdictionary.com/resources>

***Tetiana Hlutska,
Senior Lecturer, Department of Foreign Languages and Translation,
State University "Kyiv Aviation Institute"***

Kyiv, Ukraine

E-mail: tetiana.hlutska@npp.kai.edu.ua

Iryna Zachepa,

***Senior Lecturer, Department of Foreign Languages and Translation,
State University "Kyiv Aviation Institute"***

Kyiv, Ukraine

E-mail: iryna.zachepa@npp.kai.edu.ua

**EFFECTIVE MEMORY TECHNIQUES FOR UNIVERSITY
STUDENTS LEARNING MULTIPLE FOREIGN LANGUAGES**

Learning multiple foreign languages simultaneously can be both rewarding and challenging for university students. Memorisation plays a crucial role in acquiring vocabulary, grammar rules, and pronunciation patterns. Effective memory techniques can significantly enhance language retention and recall. This article explores key memory strategies beneficial for students studying two or more languages, such as English and German, and provides practical recommendations for their application.

One of the challenges for students is to effectively memorise words and phrases. In this article, we will look at some of the methods recommended by polyglots, focusing on one of them - the Goldlist method.

Polyglots who speak several languages use various techniques to learn new vocabulary. Among them are the following:

1. Mnemonics and association

Mnemonics are memory aids that help students link new words to familiar concepts. Using associations with native language, objects, or situations promotes effective memorisation. For example, associating the German word «Apfel» (apple) with an image of a red apple can reinforce retention. Connections with a picture, with an anecdote, audio or video, with similar words, with real-life experiences, creating funny or vivid stories incorporating new words can also improve recall [1].

2. Interleaving and contextual learning

Instead of studying one language in isolation, students should mix different languages in their study sessions. Reading parallel texts or practising conversations in both languages enhances cognitive flexibility and reduces interference between them [7]. Words and phrases are better remembered when they are learned in context.

3. Flashcard technique

This method involves creating flashcards with the word on one side and the translation or explanation on the other.

4. Spaced repetition. The Goldlist method

Spaced repetition is a scientifically proven technique that involves reviewing information at increasing intervals. Digital tools like Anki or Quizlet use this principle to help students retain vocabulary efficiently. By scheduling periodic reviews, learners reinforce their memory and prevent forgetting [4].

5. Active engagement: speaking and writing

Actively using the language in speaking and writing reinforces learning. Writing diary entries in both languages, participating in language exchange programs, or teaching newly learned words to a peer can solidify knowledge

[2]. Polyglots emphasise the importance of using new words in real-life conversations.

6. The keyword method

This technique involves linking a foreign word to a similar-sounding word in the native language. For example, the German word «Hund» (dog) sounds like «hound» in English, making it easier to remember. This method is particularly effective for beginners [8].

7. The memory palace technique

Also known as the method of loci, this strategy involves placing words or phrases in imaginary locations within a familiar space. Visualising a room with objects labeled in both English and German can strengthen memory retention [5].

Teachers and polyglots, such as Steve Kaufman, recommend interval approaches to language learning, among which the Goldlist method occupies an important place, especially for those who value simplicity and consistency.

The Goldlist method, developed by British polyglot David James, is based on the idea that the brain naturally remembers information without active repetition. The basic idea of the method is to write down new phrases in a notebook and then review them regularly, focusing only on those that have not been remembered. This allows you to move the words into long-term memory without excessive strain [3]. This technique involves the following steps:

- Creating word lists

In a notebook, the student writes down a list of 20-25 new lexical items with translations.

- Postponement for a certain time

After recording, the phrases are not repeated for 10-14 days.

- Selection and reduction

After 'tracking', the lexical items are reviewed and those that were remembered naturally are crossed out. The rest are re-recorded in a new list.

- Cyclic repetition

The process is repeated several times, but each time the number of phrases remaining for the next stage decreases [6].

What are the advantages and disadvantages of this method? The advantages are simplicity and structure: the method does not require additional technologies and applications. You can also add efficiency for long-term memorisation: it is suitable for lexical units that need to be remembered forever. As for the disadvantages, the Goldlist method requires a lot of time: the technique is not suitable for urgent memorisation. In addition, it can be noted

the lack of context: the method does not take into account the use of words in real situations.

Despite its shortcomings, the Goldlist method has gained popularity among many polyglots and language enthusiasts around the world. In particular, Slovak polyglot Lidija Makhova, who actively uses this method in language learning, shares her experience in numerous articles and speeches. The language mentor describes the Goldlist method as a simple and effective way to learn vocabulary that does not require conscious memorisation. She notes that this method helps to transfer new words to long-term memory without strain, which makes the learning process more enjoyable and less stressful. Students will find it useful to familiarise themselves with this method in more detail using the e-book by Lidija Makhova, which provides practical advice for its application [6]. In addition, the interpreter gave a talk at TED Talks, where she mentioned the Goldlist method as one of the effective ways to learn vocabulary. She emphasises that this method does not require cramming, helps reduce stress (which is extremely necessary for students studying during the war in Ukraine), and uses the brain's natural abilities to memorise information.

Having worked with students for many years, we can provide several practical recommendations that will be useful to teachers and students when studying foreign languages:

1. Combine techniques

Use the Goldlist method for long-term retention of important terms, and combine it with active techniques (flashcards, dialogues, contextual learning).

2. Focus on thematic dictionaries

Learn vocabulary that corresponds to the professional field.

3. Practise with native speakers

Participate in conversation clubs or practise the language with tourists visiting your country.

4. Use technology

Language learning apps such as Duolingo, Memories, or Anki will complement the learning process.

5. Vocabulary cards

Use flashcards actively. You can choose ready-made sets available in language apps, or prepare your own vocabulary sets in Quizlet, divided into topics, in particular, English words for travel.

In conclusion, mastering multiple languages at the university level requires effective memorisation strategies. Techniques such as spaced repetition, mnemonics, the keyword method, interleaving, and active

engagement can significantly enhance language retention. By incorporating these methods into their study routines, students can improve fluency and build long-lasting language proficiency.

References:

1. Bellezza, F.S. (2018). Mnemonic methods to enhance storage and retrieval. *Journal of Memory Studies*, 45(3), pp. 411-417.
2. Boers, F. (2021) Evaluating the effectiveness of learning strategies in second language acquisition. *Applied Linguistics*, 42(2), pp. 215-233.
3. Glutska T.V., Sandovenko I.V. Effective methods for improving memory processes when learning foreign languages // Intellectual and emotional components of foreign language learning: new trends and challenges for higher education: Scientific and practical conference, June 8, 2018: abstracts. Kiev, 2018. Pp. 39-42. Access mode: http://imv.nau.edu.ua/images/stories/201806/zbirnik_08062018.pdf .
4. Kapricke, J.D., Aue, W.R. (2015) The testing effect and spaced repetition in language learning. *Educational Psychology Review*, 27(2), pp. 407-420.
5. Legge, E.L., Madan, C.R., Roberto, N. (2017) The method of loci as a mnemonic device for language learning. *Memory and Cognition*, 45(6), pp. 1005-1014.
6. Machová L. (2018) The Goldlist Method in a Nutshell. *Language mentoring*. Website. URL: <https://www.language mentoring.com/wp-content/uploads/2018/11/The-Goldlist-method-in-a-Nutshell-Language-mentoring.pdf> (date of application: 15. 12. 2024).
7. Rohrer, D., Dedrick, R.F., Burgess, K. (2020) The benefits of interleaving language learning. *Cognitive Science*, 44(5).
8. Wang, T., Xu, Q., Han, Z. (2017) The keyword method revisited: a meta-analysis of its effectiveness in language learning. *Language Learning Journal*, 45(4), pp. 372-391.

Катрич О.Г.
асистент кафедри іноземних мов та перекладу
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
katrych.olha@ynu.edu.ua

МОВНІ БАР'ЄРИ В КИТАЙСЬКОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ ТА РОЛЬ ПЕРЕКЛАДАЧА В УСПІШНИХ ПЕРЕГОВОРАХ

У сучасному глобалізованому світі, де міжнародний бізнес відіграє ключову роль у розвитку економік, мовні бар'єри залишаються однією з найбільших перешкод для успішної співпраці між країнами. Китай, одна з найбільших економік світу та важливий гравець у міжнародній торгівлі, займає особливу позицію в цих відносинах. Попри високий рівень економічної інтеграції Китаю на світовій арені, мовні бар'єри все ще спричиняють серйозні труднощі в процесі ведення переговорів з китайськими партнерами. Ускладнює ситуацію специфіка китайської мови: її ієрогліфічна система, тональні відмінності та складні граматичні конструкції, що можуть призводити до непорозумінь у бізнес-комунікаціях і, як наслідок, до фінансових та репутаційних втрат.

Китайська мова має значні відмінності від іноземних мов, зокрема від індоевропейських, що потребує не лише високих технічних навичок у перекладі, але й глибокого розуміння культурних та соціальних аспектів китайського суспільства та бізнес-середовища. Успіх міжнародних угод з китайськими партнерами часто залежить від професіоналізму перекладачів, які виконують не лише роль лінгвістів, але й культурних посередників, здатних враховувати всі нюанси комунікації в бізнесі.

Метою дослідження є аналіз ролі перекладача в подоланні мовних бар'єрів у китайському бізнес-середовищі та його впливу на успішність переговорів. Завданням є вивчити основні мовні бар'єри, оцінити роль перекладача у бізнес-комунікації, а також дослідити труднощі, з якими він стикається, і важливість культурного контексту у переговорах з китайськими партнерами. Особливу увагу буде приділено практичним прикладам успішних і неуспішних переговорів, де перекладач виконував ключову роль.

Дослідження базується на поєднанні кількох методів, зокрема аналізу літератури, кейс-стаді, інтерв'ю з перекладачами та бізнесменами, а також спостереження за реальними переговорами. Для збору матеріалів використовувалися наукові статті, практичні кейси та інтерв'ю з

фахівцями, які мають досвід роботи з китайськими партнерами. Це дозволяє глибше зрозуміти роль перекладача у бізнес-комунікаціях та визначити типові труднощі та стратегії їх подолання.

Китайська мова, зокрема її ієрогліфічна система, має ряд специфічних рис, які ускладнюють її розуміння і переклад. Тональні відмінності можуть змінювати значення слів, а складна граматики вимагає високої точності при перекладі термінів. У бізнес-контексті це часто призводить до непорозумінь, оскільки деякі важливі терміни можуть не мати точного аналогу в інших мовах. Окрім того, китайський бізнес-етикет та соціальні норми також сильно впливають на комунікацію. Наприклад, поняття «лице», що стосується репутації та статусу, є важливим у китайській культурі та не має прямого перекладу, тому перекладач має бути здатним передати не лише лексичний зміст, а й культурні нюанси, щоб уникнути помилок, які можуть негативно вплинути на відносини між партнерами.

Китайська ієрогліфічна система є однією з найскладніших у світі, оскільки ієрогліфи можуть мати кілька значень, що залежить від контексту. Перекладач повинен точно розуміти значення кожного символу та його взаємодію з іншими в тексті. Під час бізнес-переговорів помилки в інтерпретації ієрогліфів можуть призвести до серйозних наслідків. Наприклад, слово «合作» (hézuò) означає «співпраця», а «合作伙伴» (hézuò huǒbàn) — «партнер». Якщо перекладач не враховує контекст, це може змінити зміст контракту і призвести до юридичних та фінансових втрат. Тому важливо, щоб перекладач враховував усі нюанси.

Славнозвісна концепція «обличчя» в діловому спілкуванні сучасного Китаю поступово наближується до західного поняття «репутація». Перше і друге здобувається роками праці і послідовних вчинків. Китайці, як і європейці, страшаються ганьби. Як стверджують сходознавці, різниця полягає в тому, що на Заході прагнуть врятувати особисто себе, тоді як на Сході прийнято рятувати соціальні відносини [1].

Перекладач у міжнародних бізнес-переговорах займає унікальну позицію, оскільки він не лише перекладає мову, але й виступає як культурний посередник. Це включає не тільки точне передавання слів, а й інтерпретацію культурних реалій, що відрізняються від традиційних підходів у інших країнах. Наприклад, в китайській культурі важливим аспектом є тонкі відтінки ввічливості та поваги, які перекладач повинен враховувати, щоб не порушити дипломатичні норми.

Успішний переклад у бізнесі — це не просто передача слів, а й збереження ідей, емоцій та тональності, що важливо для розвитку взаємовигідних відносин. Проте, навіть найкращий перекладач не може повністю усунути всі ризики, тому важливо, щоб компанії, що працюють з китайськими партнерами, мали системний підхід до управління мовними бар'єрами і активно залучали перекладачів як стратегічних партнерів.

Іноземні мови набувають все більшої популярності, адже вони є ключем до ефективної комунікації та взаєморозуміння. Попри розвиток технологій і штучного інтелекту, більшість людей обирає професійних перекладачів для забезпечення точності і якості перекладу. У сучасному бізнесі, особливо в умовах глобалізації, перекладачі виконують важливу роль, сприяючи ефективним переговорам між партнерами з різних країн. В Україні, де важливе залучення іноземних інвестицій, роль перекладача стає ще більш критичною для успіху в міжнародному бізнесі. Перекладачі також важливі на політичній арені, де від їхнього професіоналізму залежить успіх дипломатичних переговорів.

Перекладач також повинен враховувати релігійні та соціальні норми, які можуть впливати на сприйняття тексту чи мови. Наприклад, в одних країнах можна вільно згадувати релігійні символи або свята, в той час як в інших такі теми вважаються табу. Якщо перекладач працює з матеріалами для країн, де переважає мусульманське населення, він повинен бути обережним з темами, що стосуються алкоголю, певного одягу чи релігійних свят [2].

Помилки в перекладі можуть призвести до серйозних непорозумінь і навіть посилити стереотипи. Перекладачі є ключовими в уникненні таких ситуацій, забезпечуючи точну передачу змісту та намірів оригіналу, що критично важливо в політиці та дипломатії. У міжнародних відносинах навіть незначні помилки можуть мати значні наслідки, тому перекладачі забезпечують атмосферу взаєморозуміння під час переговорів. Переклад має велике значення в міжкультурному діалозі, допомагаючи людям з різних культур краще спілкуватися та співпрацювати. Професійні перекладачі стають культурними посередниками, що сприяють усуненню бар'єрів і налагодженню співпраці в умовах глобалізації.

Успішний приклад включає угоду між українською компанією, яка виробляє промислове обладнання, і китайським підприємством. Важливу роль у цих переговорах зіграв перекладач, який не лише здійснив точний переклад, а й допоміг зрозуміти особливості бізнес-етикету, таких як

важливість першої зустрічі для встановлення довіри та «обличчя». Це дозволило уникнути деяких непорозумінь і розпочати плідну співпрацю.

У іншому випадку, в процесі переговорів між китайськими та європейськими партнерами перекладач допустив помилку при передачі юридичного терміну, що призвело до юридичних ускладнень і зриву угоди. Цей випадок підкреслює важливість точності та професіоналізму перекладача в ключових питаннях, що стосуються фінансів та правових аспектів.

Один із головних мовних бар'єрів у китайському бізнес-середовищі — це тональність китайської мови, тобто у китайській мові значення слова змінюється залежно від тону, що може призвести до непорозумінь.

Наприклад, слово «ма» (马) має різні значення в залежності від тону: «кінь» (mǎ), «канабіс» (má), «грубість» (mà) і «мати» (mā). Якщо перекладач помилиться у вимові тону, це може спричинити серйозні непорозуміння. У бізнес-переговорах це може призвести до втрати важливих угод або співпраці. Наприклад, неправильно вимовлене слово може бути сприйняте як посилання на заборонену речовину, що порушить довіру між партнерами.

Китайська граматики суттєво відрізняється від граматики індоєвропейських мов. У китайській мові відсутні категорії роду та числа, що створює труднощі при перекладі з мов, де ці категорії присутні. Також китайська мова використовує інші конструкції для вираження часу, що не завжди відповідає структурі мови, з якої здійснюється переклад. У діловому контексті важлива точність формулювань, наприклад, у контракти. Фраза «我们同意合同条款» (wǒmen tóngyi hétóng tiáokuǎn) означає «Ми погоджуємося з умовами контракту», але без точного перекладу слово «погоджуємося» може бути сприйняте як «схвалюємо», що змінює сенс. Це може вплинути на юридичний зміст документа.

Мовні бар'єри становлять серйозну перешкоду для ефективної комунікації в китайському бізнес-середовищі, тому перекладачі повинні мати не лише лінгвістичні знання, а й розуміння китайської культури та бізнес-етикету. Роль перекладача є ключовою для успіху міжнародних переговорів, оскільки вони не лише передають мову, але й сприяють налаштуванню ефективної комунікації між сторонами. Успішність переговорів значною мірою залежить від здатності перекладача адаптувати свою роботу до специфіки культурних і бізнесових умов. Важливо також навчати перекладачів міжнародному бізнесу і пропонувати спеціалізовані курси для тих, хто працює з китайськими

партнерами. Подальші дослідження можуть зосередитися на аналізі впливу культурних аспектів на бізнес-переговори, розробці інструментів для автоматизованого перекладу з урахуванням соціокультурного контексту, а також вивченні ролі перекладачів у міжкультурних переговорах у країнах з іншими мовними бар'єрами.

Список використаних джерел:

1.Деякі особливості ведення бізнесу з Китаєм, про які варто знати.
URL : <https://aucc.org.ua/deyaki-osoblivosti-vedennya-biznesu-z-kitayem-pro-yaki-varto-znati/> (дата звернення: 08.04.2025)

2.Як переклад може вплинути на міжкультурне спілкування? URL :
<https://jurklee.ua/uk/blog/kak-perevod-mozhet-povliyat-na-mezhkulturnoe-obshenie/> (дата звернення: 08.04.2025)

*Nataliia Lazorenko,
C.Sc. in Pedagogics, Associate Professor,
Associate Professor of the Foreign Languages
and Translation Department,
State University “Kyiv Aviation Institute”, Kyiv, Ukraine
lazorenkonata40@gmail.com*
*Iryna Kravets,
C.Sc. in Pedagogics, Senior Lecturer
of the Foreign Languages Department,
National Academy of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine
irina.kr33@gmail.com*
*Olga Zhudro,
Senior Lecturer
of the Foreign Languages and Translation Department,
State University “Kyiv Aviation Institute”, Kyiv, Ukraine
zhudro.olga@gmail.com*

PECULIARITIES OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES ONLINE AT UNIVERSITIES

Global changes in the social and economic system have led to the transformation of the requirements of society, the state and business. That is why we have a result in a changing of the role of foreign-language teaching in higher education institutions. There is a change in the priorities of the goals and objectives of teaching with an emphasis on professional English in order to master the hard skills of these professionals.

The traditional methods of language teaching need to be adapted to digital environments. Platforms such as Zoom, Microsoft Teams, or Google Meet can be used for synchronous lessons, while Moodle, Google Classroom, and other LMS platforms can host asynchronous content. Online teaching allows for the use of multimedia resources like videos, podcasts, interactive exercises, and language learning apps. These resources help diversify the learning process and engage students more effectively than traditional methods. Online language classes benefit from interactive tools like online quizzes, discussion forums, and collaborative documents. Platforms like Kahoot, Quizlet, or Padlet can make lessons more engaging and dynamic. Video lessons allow students to participate in real-time discussions, role-playing exercises, and debates, fostering the development of speaking and listening skills in a more authentic environment [5]. Students can practice their language skills using specialized platforms like Duolingo, Babbel, or Tandem, which offer opportunities for both structured exercises and language exchange with native speakers. They can revisit recorded lectures, complete assignments, and participate in discussions whenever it fits into their schedule.

One of the greatest advantages of online learning is that students can access courses from anywhere in the world. This opens up opportunities for learners who might not have access to physical language courses or who live in remote areas. Not all students may have access to high-quality devices, a stable internet connection, or the necessary technical skills to navigate online learning platforms effectively. These issues can create barriers to effective learning. Universities must provide adequate technical support for both students and instructors, ensuring they are familiar with the online tools and platforms used for teaching. Training sessions for teachers are also crucial to ensure they are using the platforms efficiently. Students may feel less motivated in online settings due to the lack of physical presence and direct interaction [1].

To address this, teachers need to create engaging and interactive content, encourage participation, and offer frequent feedback. Incorporating elements of gamification, such as rewards, leaderboards, and educational games, can make learning more fun and increase student engagement. These techniques can foster a sense of competition and achievement, motivating students to continue

their studies. In online foreign language courses, traditional exams might not always be suitable. Therefore, universities should adopt diverse assessment methods, such as peer reviews, group projects, oral presentations via video, and regular written assignments. Academic integrity is a significant concern in online courses.

To ensure fairness and reduce cheating, teachers can use proctoring tools for exams, employ plagiarism detection software, and design assignments that require critical thinking and creativity. Creating opportunities for social interaction is essential in an online language learning environment. Group projects, virtual study groups, and discussion boards can help students connect with each other, share experiences, and build a sense of community. Online language learners may experience isolation, so universities should offer support services such as counseling, peer mentoring, and virtual office hours with teachers to address students' personal or academic challenges [4].

One of the key challenges in online language teaching is the difficulty of fostering real-life speaking interactions. To address this, teachers can encourage more speaking opportunities by assigning regular video-based tasks, conducting virtual language exchanges, and organizing virtual conversation clubs with native speakers. Issues like low-quality audio, poor internet connections, and lack of face-to-face interactions can hinder the development of speaking and listening skills.

Encouraging students to use voice recordings or apps for pronunciation practice can help mitigate these issues. Language learning is deeply connected to culture, and while physical immersion may not be possible in online settings, instructors can use virtual tools to expose students to the culture of the target language. Virtual museum tours, online cultural events, and video clips about local customs and traditions are ways to immerse students in cultural learning. Inviting native speakers or cultural experts to guest lecture via video conference provides students with authentic cultural experiences. Students can interact with them in real-time, improving both their language skills and cultural understanding. In an online environment, instructors transition from traditional lecturers to facilitators who guide, encourage, and support students in their learning.

The role of a teacher becomes more about creating a conducive learning environment rather than merely delivering content. The shift to online teaching requires a greater emphasis on student-centered learning. Teachers should encourage self-directed learning, provide opportunities for students to choose their learning paths, and offer personalized feedback and guidance based on individual progress [3].

To minimize technical difficulties, universities should invest in modern online learning platforms that offer stable performance and high-quality video and audio. They can also provide technical support for both students and instructors to promptly resolve any connectivity issues. Universities should provide students with the necessary technical devices, such as laptops or tablets (or offer access to libraries and online resources via university platforms). It is important to ensure that learning materials are available in various formats: text, audio, and video. Regular video conferences where students can interact with instructors and peers help maintain a sense of live communication. Interactive lessons, where students actively participate in discussions or complete tasks in real-time, encourage engagement. Teachers can create opportunities for students to communicate in groups via video conferences or forums.

This helps foster communication and ensures that every student participates actively in the learning process. Implementing gamification elements, such as educational competitions, rewards, or rankings, can significantly increase student motivation. Interactive exercises, online quizzes, and contests also encourage student participation. Implementing gamification elements, such as educational competitions, rewards, or rankings, can significantly increase student motivation. Interactive exercises, online quizzes, and contests also encourage student participation. Teachers should set clear deadlines for assignments and provide regular feedback. Organizing coaching sessions or online consultations can help students structure their studies and manage their time more effectively. Teachers can organize informal online meetings where students can interact outside of academic work.

These meetings can focus on not only academic topics but also cultural or social activities, helping students feel they are part of a community. It is important to provide access to online psychological support or counselors who can help students cope with isolation, stress, or learning difficulties. Teachers can use various assessment methods, such as online surveys, individual or group projects, which not only test knowledge but also evaluate students' practical skills. These methods provide a more objective and comprehensive assessment. To prevent cheating and other academic misconduct during online exams, universities can implement systems for online proctoring or use software to detect plagiarism. Teachers should clearly explain the rules and requirements for assessments to students. Using online platforms to personalize learning allows teachers to adjust the pace and complexity of the material to meet the needs of individual students. Teachers can assign additional tasks or provide different resources for students with varying levels of knowledge.

Structuring courses into modules allows students to study material at their own pace and at different levels of difficulty, giving them flexibility to adjust their learning schedule [2].

It is established taking into account the analysis of data and research results of European researchers: 1) changes in the social and economic context require new approaches to the organization and provision of foreign language education; 2) a new understanding of the aim of “language learning” leads to the formation of new models of their learning. The emphasis shifts from the skill of knowledge and correctness to communicative competencies in the foreign-language teaching, which ensures an effective result.

The new models are created to train a professional who can effectively communicate, listen, understand the intercultural speaker etc. Therefore, the emphasis in teaching shifts from the obtaining the expected result to achieving motivating effective achievements, from the process of language learning to the process of “language usage“. Any available resources can be used in order to achieve new results, leading to a new understanding of the role pedagogy. Today it is emphasized that teachers should be prepared for professional specialized work in a multicultural, multilingual, ethnically diverse environment.

Educators of higher educational institutions are ready to implement an intercultural approach in teaching foreign languages. 3) shifting from linguistic purity and correctness and the priority of a democratic society, openness to different cultures indicate that the social and educational environment are multilingual. This poses new challenges to education, which is expected to be flexible and to develop tools that can prepare teachers to respond adequately to all changes. Educational priorities are shifted to the individual and the requirements of the environment. The aim of mastering a language is not a competence in a foreign language, but intercultural communicative competence based on the needs of specific communication situations. The formation of tolerance to the usage of language “hybridity” has become a priority instead of wishing to succeed in mastering a foreign language at the level of certain standards.

References:

1. Bielousova, R., Gluchmanova, M. (2014). Teaching foreign languages for professional purposes. International Multidisciplinary Scientific GeoConference Surveying Geology and Mining Ecology Management, SGEM, 3 (5), 693–698.

2. González-Vera, P. (2021). Building bridges between audiovisual translation and English for specific purposes. *Iberica*, 41, 83–102.

3. Katsounis, N., Steinmüller, U. (2021). Languages for specific purposes in medicine and healthcare in times of the COVID-19 pandemic: Reflections on usage-based teaching. *Training, Language and Culture*, 5 (3), 29–40. 10.22363/2521-442X-2021-5-3-29-40

4. Onofrei, P.-A. (2016). Nowadays Challenges in Teaching Foreign Languages. *International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences & Arts SGEM. Education & Educational Research*, 683–687. 10.5593/SGEMSOCIAL2016/B13/S03.089

5. Yekimov, S., Mishenina, T. M., Nianko, V., Ridel, T.M., Lysytska, O. (2021). Application of the project method for teaching a foreign language to future railway transport engineers. *AIP Conference Proceedings*, 2389, 100014. <https://doi.org/10.1063/5.0063508>

*Мельник Євгеній Юрійович,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та перекладу,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
eugene_melnik@ukr.net*

*Мельник Павло Юрійович,
старший викладач кафедри методики викладання іноземних
мов,
Факультет іноземної філології,
УДУ ім. Михайла Драгоманова
dardano1715@ukr.net*

*Слобоженко Руслан Анатолійович,
старший викладач кафедри іноземних мов та перекладу,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
ruslan.slobozhenko@gmail.com*

**ДО ПИТАННЯ ПРО АНГЛІЦИЗМИ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ:
ТОЧКА ЗОРУ ФРАНЦУЗЬКОГО ЛІНГВІСТА**

Питанню становлення англійської мови та ролі французької в цьому процесі присвячено безліч наукових праць. Численні дослідники досконало проаналізували причини, умови та механізми запозичення англійською мовою французької лексики, фонетичні та семантичні трансформації, яких зазнали французькі слова. Важко було очікувати на появу якоїсь принципово нової інформації з цього питання. У 2024 році славетний французький лінгвіст Бернар Серкіліні повернувся до нього у відповідь на багаторічні дискусії з приводу активного використання англіцизмів у французькій мові. Книга Бернара Серкіліні одразу ж привернула до себе увагу своєю провокативною назвою – « *La langue anglaise n'existe pas. C'est du français mal prononcé* » («Англійської мови не існує. Це французька з поганою вимовою»). Коментуючи цю назву, французький вчений зауважує, що її потрібно сприймати не буквально, а з гумором; при цьому він наголошує, що читачам варто уважно та з повагою поставитися до його погляду, який базується на науковій ерудиції, об'єктивній реальності та здоровому глузді.

Книга Бернара Серкіліні зацікавить усіх, хто цікавиться англійською та французькою мовами. Положення, викладені автором, можуть стати предметом дискусій серед науковців і студентів. Слід зазначити, що англомовна аудиторія не була шокована назвою та змістом книги, британські критики [5; 7] висловили доброзичливі судження щодо точки зору Бернара Серкіліні, незважаючи на категоричність деяких тез французького дослідника: «Англійська мова – це найкраще, що французька могла зробити!», «Майже весь словниковий запас літературної англійської належить французькій мові», «Міжнародна англійська походить від французької», «Різновид французької, посіяний в Англії, призвів до мутації англосаксонської, яка потім вирушила на завоювання світу», «Я не ставлю під сумнів усю архітектуру англійської мови, скелет, усю граматику, однак і тут потрібно зазначити, що англійська граMATика зазнала певного впливу французької. Але в основному те суттєве, що робить англійську мову міжнародною, походить із Франції», «Глобальне розповсюдження англійської мови є даниною франкомовному світу, сплатою давнього боргу французькій мові» [3].

Раніше дослідники англійської мови традиційно говорили переважно про кількісні показники, зазначаючи, що 35-45% англійського словника складається з французьких слів. Бернара Серкіліні зацікавив насамперед якісний аспект, і лейтмотивом усієї книги є аргументація наступної тези: те, що походить від французької, є найважливішою складовою англійської мови – престижної мови міжнародного

спілкування; коли англійська використовується, наприклад, для ведення міжнародного бізнесу, міжнародного управління, застосовується саме та частина англійського лексикону, яка має французьке походження.

Як відомо, найсуттєвіший вплив французької мови на англійську відбувався між серединою XI і кінцем XIV століття. У 1066 році герцог Вільгельм Нормандський переміг короля Гарольда під Гастінгсом і підкорив Англію. З цим пов'язана класична для колонізації ситуація: завойовники-аристократи отримали всю повноту влади, і французька стала мовою релігії, права, армії та феодального уряду. Французькою користувалися при дворі, і весь британський аристократичний лексикон запозичено з французької мови: барон, граф, монарх, монархія, дворянин, принц, регент, королівський, сер, суверен, трон, васал тощо. Лінгвістів, як правило, цікавить лише ця перша частина експансії французької мови. Але другий період, який починається приблизно в 1260 році, є не менш важливим [1]. У 1259 році між королем Франції Людовиком IX та королем Англії Генріхом III укладається Паризький договір, згідно з яким Генріх відмовився від контролю над Нормандією, стаючи васалом французького короля. Цей договір не сприяв дружнім відносинам між двома державами і вважається однією з причин Столітньої Війни (1337-1453) через претензії англійської королівської династії Плантагенетів на французький трон і континентальні території, які раніше належали англійським королям. Попри таку складну політичну ситуацію в наступні півтора століття французька продовжує розповсюджуватися та зберігає свій елітарний статус. Вона вже не вважається аристократами та представниками інших еліт рідною і стає другою мовою освіти, але залишається «робочою» мовою торгівлі, церкви, юриспруденції та адміністрації. Запозичення з французької почали асимілюватися простими англійцями саме в цей другий період – між 1260 і 1400 роками: французька мова стала трофеєм, привласненим усім народом [6]. Бернара Серкіліні найбільше цікавлять саме XIII-XIV століття, коли французька мова вільно проникала в англійську, оскільки простолюдини усвідомлювали, що їхні робота, статки, дотримання контракту, свобода і навіть життя могли залежати від володіння французькою мовою [2].

Починаючи з XV століття, нова англійська мова, яка використовувала вже безліч французьких слів, набула ще більш стрімкого розвитку. Навіть після Столітньої війни французька зберегла статус другої мови в англійському королівстві. Водночас вона набула нового життя, ставши «острівною французькою», що перетворювала англійську мову на «музей» давньофранцузьких виразів і породжувала лексеми, які

зараз існують по обидва боки Ла Маншу, але означають дещо різні речі («*faux amis*», хибні друзі перекладача) [7]. Великі англійські письменники користувалися рідною мовою, що продовжувала житися французькою. Приблизно 40% із 15 000 слів у творах Шекспіра мають французьке походження, що свідчить про стан англійської мови наприкінці XVI та на початку XVII століть [2]. Згідно з дослідженням Бернара Серкіліні, понад 80 000 слів сучасної англійської мови (майже третина її словникового запасу) мають французьке походження. Близько 40% слів з англійської версії Біблії – запозичення з французької. «Англійська, збагачена французькою та латиною, більше схожа на романську мову, ніж на германську», – пише Серкіліні. – Її саксонський скелет є одягнений у пишну та дорогоцінну римську плоть» [3]. Такі цифри можуть стати несподіванкою для англомовних людей, і навіть багато британців вважають, що французький вплив на їхню мову обмежується словами «*Dieu et mon droit*» та «*Honi soit qui mal y pense*» на королівському гербі [7].

Бернар Серкіліні зазначає, що вплив французької на англійську дещо відрізняється від традиційного впливу домінуючої мови колонізаторів на мову місцевого населення. Протягом першого періоду французька й англійська співіснували без негативних наслідків для останньої, оскільки ними користувалися різні соціальні класи. Англосаксонська мова вижила, оскільки вона залишалася мовою селянства. Це легко проілюструвати на прикладі назв одних і тих самих тварин: якщо англосаксонською мовою казали «*ox*» та «*rig*», то французькою – «*veal*» та «*pork*». Тобто тварин, яких вирощували, називали англосаксонською; ті, що опинялися на тарілці аристократа, отримували французькі назви. Отже, англійська не тільки запозичувала французькі слова, а й зберігала свої, адаптуючи та переосмислюючи їх [1].

Як зазначалося вище, важливим аспектом, в якому Бернар Серкіліні розглядає питання відносин між французькою й англійською мовами, є проблема вживання англіцизмів у сучасній французькій. Аналіз фонетичних та семантичних змін часто дозволяє зробити висновок про французьке походження слів, які традиційно вважаються англійськими (*challenge*, *pedigree*, *porridge*, *tennis*, *voucher* тощо). Наприклад, «*mail*» народилося з «*malle*», яке спочатку означало валізу для перевезення кореспонденції, потім саму кореспонденцію і врешті-решт – її зміст. Пуристи, які закликають до бойкоту слів, нібито запозичених з англійської, повинні перш за все зрозуміти, чи не запозичила їх колись англійська з французької. Більшість справжніх англіцизмів з часом

безслідно виходить з ужитку. Тому, на думку Бернара Серкіліні, говорити про експансію, засилля англіцизмів насправді не варто: помірна англізація є в певному сенсі і поверненням до історичного коріння, і збагаченням французької мови [1]. Такі слова, що зробили коло (з'явилися як французькі, були запозичені та адаптовані англіїцями і після цього в англійській версії знову увійшли до французького лексикону), було б доречно вимовляти на французький лад [5]. Деякі з «англіцизмів» уживаються французами настільки довго, що ніхто вже не пам'ятає їхніх пригод. Наприклад, в епоху Просвітництва англійська політична лексика, здатна нести революційні ідеї, була імпортована до Франції. У французькій мові з'являються такі слова, як «більшість, парламент, конвенція, рух» тощо, тобто та лексика, яка незабаром стала використовуватися в контексті Французької революції. Насправді ж ці англійські слова лише повернулися туди, де вони народилися, оскільки всі вони – французького походження [6].

Отже, Бернар Серкіліні без остраху сприймає присутність певної кількості справжніх запозичень з англійської мови і вважає, що небезпека для мови Мольєра полягає не в англізації, а у прагненні людей до англійськості, тобто моді на англійське» [1]. На його думку, пуристи, які засуджують «англосаксонське лексичне вторгнення» у французьку, помиляються: нинішня англізація є насправді внутрішньою мутацією французької мови, оскільки англіцизми є певною мірою неологізмами французької [7]. Із притаманним йому гумором Бернар Серкіліні вкотре стверджує, що йдеться не про вторгнення, а про повернення на батьківщину французьких слів, які поїхали на навчання до Англії [2].

Аналізуючи взаємодію між англійською та французькою мовами, Бернар Серкіліні проводить паралелі з реаліями сучасного світу, зауважуючи, наприклад, що сьогодні Мадагаскар використовує французьку як другу мову майже так само, як це робила Англія 800 років тому. В американському штаті Луїзіана, де французька все ще є другою мовою, її вплив на англійську також може бути корисним для подолання сумної тенденції останніх десятиліть – тяжіння до глобалізованої форми англійської («Globish») [2], цього навмисно спрощеного, утилітарного сленгу із збідненим синтаксисом і мінімальним лексиконом, нещасного «desperanto», в якому носії французької мови нічого не впізнають. Оскільки тенденція до спрощення є загрозою зубожіння англійської мови, Бернар Серкіліні пропонує королю Карлу III заснувати «Британську академію» за прикладом Французької академії для захисту британської англійської [7].

Отже, що хотів сказати французький лінгвіст Бернар Серкіліні, стверджуючи у своїй живій та радісній книзі, що «англійської мови не існує»? Англійська є однією з найпоширеніших мов світу, якою як першою або другою мовою розмовляє понад мільярд людей, і своїм становленням вона значною мірою завдячує французькій. Французька мова надала англійській мові її колорит і оригінальність, її універсальний престиж, її цінність, її здатність мати справу з усім. Абстрактний словниковий запас, лексика мистецтва, лексикон торгівлі та адміністрації, юридична та політична термінологія, запозичені з французької, зробили англійську популярною та шанованою мовою міжнародного спілкування.

Книга Бернара Серкіліні є певним спростуванням тез щодо домінування англійської мови і роздумами про ресурси та перспективи франкомовного світу, який має пишатися французькою і не сприймати серйозно заклики до боротьби з «англіцизмами».

Список використаних джерел:

1.Amar, Y. (2024). Le français féconde l'anglais, et ils se fondent, se mélangent. *Le français dans le monde*. 454. 18-19.

2.Barfield, T. (2024). English Just 'Badly Pronounced French', Paris Academic Says. *Barron's*. URL: <https://www.barrons.com/news/english-just-badly-pronounced-french-paris-academic-says-615b70e6>

3.Cerquiglini, B. (2024). La langue anglaise n'existe pas. C'est du français mal prononcé. Gallimard, Paris. 196.

4.Cerquiglini, B. (2024). La langue anglaise n'existe pas, c'est du français mal prononcé. *Quotidien*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=VyIFsCxltcs&t=23s&ab_channel=Quotidien

5.Chadwick, J. (2024). English 'doesn't exist' and is just badly pronounced French, linguist claims. *MailOnline*. URL: <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-13181993/English-exist-badly-pronounced-French-linguist.html>

6.Nadeau, J.-F. (2024). L'anglais est du français qui s'ignore. *Le Devoir*. URL: <https://www.ledevoir.com/societe/810986/anglais-est-francais-ignore>

7.Samuel, H., Bowen, F. (2024). 'English is not a language – it's just badly spoken French'. *The Telegraph*. URL: <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2024/03/08/english-is-not-a-language-its-just-badly-spoken-french/>

*Шестопалова Ірина Олександрівна,
канд.пед.наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та перекладу,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
unzkafedra@ukr.net*

ПЕРЕВЕРНУТЕ НАВЧАННЯ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Перевернуте навчання (*Flipped learning*) – це інноваційна педагогічна методика, яка націлена на покращення рівня оволодіння знаннями й практиками на заняттях у навчальних закладах. Концепція «перевернутого навчання» виникла на початку 90-хрр. XX ст. у США., і є досить новим явищем в освіті та зумовлює значний інтерес серед науковців, відображений у працях таких учених, як С.Бейкер (CeliaBaker), Дж.Бергманн (J.Bergmann), А.Самс (A.Sams), Д.Беррет (D.Berrett), Т.Дрісколл (T.Driscoll), М.Горман (M.Gorman), Г.Грін (G.Green), Г.В.Маршал (H.W.Marshall) та ін. Проблемам впровадження перевернутого навчання в освітній процес ЗВО України у контексті вивчення іноземних мов присвячені праці багатьох вітчизняних вчених, зокрема О.Маркової, О.Кузьмінської, О.Цимбаліста, О.Кривенко, Н.Білоус, Н.Чалої та ін.

З'явилися також останнім часом і дослідження, присвячені проблемам впливу перевернутого навчання на рівень оволодіння іноземними мовами студентами закладів вищої освіти (Кадемія М., Корницька Ю., Приходькіна Н., Савченко І., Чучмій І., Каричковська С., Мовчан Л. та інші), але наразі це питання потребує подальшого вивчення і залишається актуальним.

Термін «перевернутий клас» означає перевернення традиційного методу навчання, коли студенти одержують доступ до навчальних матеріалів через відео, подкасти або онлайн-підручники перед заняттям, а під час самого заняття вони працюють над використанням того, що вже попередньо вивчили. Такий вид діяльності називають перевернутою моделлю класу, оскільки вся парадигма класної / домашньої роботи «перевернута» - те, що раніше викладалося в класі (наприклад, лекція) здійснюється вдома за допомогою створених викладачами відеозаписів, а те, що раніше було домашнім завданням, виконується на занятті [1].

Перевернуте навчання може бути особливо ефективним у вищих навчальних закладах, де викладачі можуть використовувати онлайн-курси та електронні ресурси для дистанційного і змішаного типу навчання: студенти можуть переглядати відеоматеріали, читати текстові матеріали та робити вправи вдома, а потім на занятті активно займатися практичним застосуванням отриманих знань.

Це процес навчання, за якого традиційні технології навчання поєднуються з інноваційними технологіями **електронного, дистанційного та мобільного навчання** [2].

Перевернуте навчання є важливим інноваційним підходом до викладання іноземних мов в сучасному вищому навчальному закладі. Воно забезпечує більш інтерактивний та студенто-центрований підхід до навчання, де студенти беруть більш активну участь у своєму процесі навчання та взаємодіють з викладачем, що робить навчання більш ефективним та результативним. У перевернутому навчанні здобувачі вищої освіти вивчають матеріал самостійно вдома, а на аудиторних заняттях в середовищі вищого навчального закладу виконують практичні завдання, що дозволяє покращити розуміння іншомовних матеріалів та запам'ятовування спеціальних термінів, а також розвивати навички комунікації та співпраці [6; 8].

Крім того, інноваційність перевернутого навчання полягає у зміні ролі викладача, тобто у можливості виступати консультантом і координатором, при цьому заохочуючи студентів як до самостійних досліджень, так і спільних проектів [7].

До **переваг** перевернутого навчання можна віднести як новизну у навчанні, більш ефективне використання навчального часу, можливість працювати у своєму темпі, усунення елементу невпевненості під час заняття, формування навичок планування, можливість працювати без «відволікаючих чинників», формування почуття відповідальності за навчання, так і зміну ролі тих, хто навчається. Студенти мають можливість самі скеровувати навчальний процес та відповідати за отримані знання. Так, варто зазначити наступні переваги перевернутого навчання:

1. Ефективне використання часу в класі. Досягається шляхом представлення змісту лекції у вигляді відеороликів певної тривалості або серії коротких відеороликів, які можна подати як домашнє завдання. Відео може бути пов'язане із певною темою навчальної програми, а теми можуть бути розбиті на підтеми. Таким чином, традиційне пасивне навчання відбувається поза аудиторією, і час занять можна скоротити для

більш змістовної взаємодії зі студентами. Викладач має більше часу приділяти спілкуванню зі студентами з метою визначення додаткових навчальних цілей та впровадження активного навчання на занятті.

2.Активні можливості навчання. Традиційний пасивний лекційний компонент вилучається із навчального плану, перетворюючи лекцію на практикум з активним використанням навчального матеріалу. Активні можливості навчання стають основним компонентом, а не доповненням до лекції.

3.Збільшення можливостей індивідуального контакту. Скорочення часу лекційних занять дозволяє покращити взаємодію між викладачем та студентами, розширити межі обговорення завдань в класі, оперувати поняттями та навчальним матеріалом у спілкуванні з однолітками.

4. Відповідальне ставлення студентів до навчання. Викладач доручає студентам підготуватися до занять і презентувати власні спостереження, що позитивно впливає на посилення їх відповідальності за свої результати та навчання. Перевернуте навчання також дозволяє студенту керувати часом підготовки до занять.

5.Звернення до декількох стилів навчання. У методиці перевернутого навчання підтримується ідея різноманітності у навчанні студентів та надається можливість у додатковий час отримати доступ для перегляду матеріалів, якщо це необхідно. На додаток до лекції, студенти можуть розмірковувати над завданнями шляхом запитань та обговорення з викладачем, який виступає у цьому процесі як посередник. Студенти також навчаються вирішувати поставлені перед ними проблеми у колі однолітків, демонструючи та аргументуючи власні рішення [7].

Для ефективної реалізації технології перевернутого навчання на заняттях з іноземної мови у вищому навчальному закладі необхідно слідувати конкретним етапам, що дозволяють врахувати особливості дисципліни та студентської групи: 1. Підготовка викладачем комплексного електронного освітнього середовища: презентацій, відео-лекцій, відео та аудіо інтерпретації плану проекту, завдань на формування іншомовних компетентностей чи інших необхідних навчальних матеріалів, добір спеціального програмного забезпечення та електронного сервісу для зворотного зв'язку зі студентами [2].

Основними **проблемами** використання переліченого підходу у навчанні студентів іноземних мов є значне навантаження викладачів під час створення перевернутих навчальних матеріалів, а також часом

негативне ставлення студентів до позакласного навчання. Одним із можливих викликів, з якими можуть стикнутися викладачі вищих навчальних закладів, є недостатня мотивація студентів до самостійної роботи. Щоб зробити навчання цікавішим, викладачі можуть використовувати різноманітні методики та інтерактивні технології, які активізують увагу студентів. Також важливо забезпечити супровід студентів, які мають складнощі з самостійною роботою, та допомагати їм у розв'язанні практично спрямованих завдань. Застосування перевернутого навчання у вивченні іноземної мови сприяє підвищенню мотивації студентів до навчання. Крім того, активна робота в аудиторії, включаючи розробку і реалізацію проектів та дискусії, може допомогти студентам глибше сформувати іншомовні компетенції та організувати міжкультурну комунікацію [1-5].

Порівнюючи **результати навчання** за традиційним викладанням, як свідчать попередні дослідження, можна зазначити, що перевернутий підхід до навчання в класі може покращити результативність роботи студентів, зокрема й у вивченні іноземних мов. Розглядаючи питання вивчення іноземних мов в контексті перевернутого навчання, необхідно виділити думку низки науковців (К.Бауер-Рамазані, Дж.Грені та ін.), які вважають, що перевернуте навчання має багато істотних переваг для обох учасників освітнього процесу у вивченні іноземних мов (як для викладачів, так і для студентів). Процес перевернутого навчання передбачає наступне: дискусії, вікторини, бесіди.

Було здійснено дослідження, учасниками якого стали 20 студентів спеціальності «Готельно-ресторанна справа» із середнім рівнем мовної компетентності (Intermediate level). У навчанні студентів англійської мови на заняттях ми використовували платформу Moodle, де були розміщені короткі відеоролики на теми навчальної програми (Making Reservations, Checking-in, Room Service, Booking in a Hotel, Accommodation та ін.), які побудовані таким чином, що студент може не лише чути текст, але й читати його зміст у англійських субтитрах. Навіть ті студенти, які раніше не використовували у своєму мовленні запропоновані конструкції, оволоділи ними під час заняття на достатньому рівні [5].

Результати заключного анкетування студентів показали, що 25% студентів вважає, що завдання перевернутого класу викликали певні труднощі, проте переважна більшість (75%) з такими труднощами не зіткнулась. Друге запитання показало, що 50% все ж таки почали використовувати вивчені лексичні й граматичні одиниці в усному

мовленні, проте решта респондентів ще не готові вільно спілкуватися в межах нового виду діяльності, що доводить, що перевернуте навчання є новим для студентів і вони все ще не комфортно почувають себе в якості учасників перевернутого класу. Однак, значущим результатом стало те, що понад 70% студентів відповіли позитивно на запитання «я відчуваю зацікавленість у вивченні англійської мови» після проведення занять в межах перевернутого класу.

Зазначене вище дає можливість зробити висновок: у перевернутому класі вивчення іноземних мов заохочує студентів не до звичайного заучування слів, а до активного використання лексико-граматичних конструкцій у мовленні на прикладі відеороликів і, зокрема, підвищує інтерес студентів до вивчення іноземної мови в цілому. Перегляд відеороликів у позаурочний час дозволяє більш ефективно використовувати час на занятті, зокрема, надає можливість опрацювати більше навчального матеріалу в межах теми [2; 3; 5].

Запитання анкети «Я вважаю, що домашнє завдання поза класом було корисним у підготовці до заняття з англійської мови» показало, що більшість студентів, а саме 74%, вважають що ідея перевернутого навчання буде більш корисною для виконання домашніх завдань, ніж звичайне домашнє завдання в межах тематики дисципліни. Наприкінці серії занять перевернутого навчання, студентам була запропонована вікторина на тему «Booking in a Hotel. Accommodation», результати якої показали, що оцінки рівня сформованості їхніх мовленнєвих навичок вищі в порівнянні із звичайним заняттям з англійської мови [5].

Результати показують, що після серії занять перевернутого навчання у вивченні іноземних мов можна спостерігати покращення рівня оволодіння студентами базової лексики з теми вивчення й, відповідно, успішності в навчанні. Крім того, студенти виявили високий рівень інтересу до запропонованого підходу у навчанні, що сприяло активізації їх пізнавальної діяльності, розвитку творчих здібностей, навичок самостійної роботи та взаємодії в групах. У перспективі вбачаємо здійснення низки досліджень у галузі інноваційних технологій щодо викладання іноземних мов у немовних закладах вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології у перевернутому навчанні студен-тів. Звітна наукова конференція Інституту

інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України : збірник матер. наук. конф., м. Київ, 28 берез. 2017 р. Київ : ІТЗН НАПНУкраїни, 2017. С. 147–150

2.Корницька Ю. Перевернутий клас в курсі англійської мови фахового спрямування: ставлення студентів. Молодь і ринок. 2020.№1. С. 116–120

3.Приходькіна Н. Використання технології «переверненого навчання» у професійній діяльності викладачів вищої школи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». 2014.Вип. 30.С. 141–144

4.Савченко І. М. Реалізація ідей STEM-освіти Національним центром «Мала академія наук України». Наукові записки Малої академії наук України. № 7. 2015. С. 148-157.

5.Чучмій І.І., Каричковська С.П., Мовчан Л.В. Перевернуте навчання у вивченні іноземної мови за професійним спрямуванням. (2020). *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 136-144. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2020-58-136-144>

6.Fulton, K.P. (2014). Time for learning: Top 10 reasons why flipping the classroom can change education. Corwin Press. 192 p. (in English).

7.Lesley University: An Introduction to Flipped Learning. URL: <https://lesley.edu/article/an-introduction-to-flipped-learnin>.

8.O'Flaherty, J., & Phillips, C. (2015). The use of flipped classrooms in higher education: a scoping review. *The Internet and Higher Education*, 25, pp. 85–95.

ДЛЯ ПОДАТОК

Наукове видання

СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ: АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

МАТЕРІАЛИ
V МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Видавничий редактор –
Стригуль Марина Василівна

Роботи опубліковані в авторській редакції. Оргкомітет не несе відповідальності за достовірність інформації та будь-яких відомостей, поданих у рукописах.

Papers are published in author's edition. Organizing committee is not responsible for the accuracy of the information in the submitted manuscripts.

Підп. до друку 10.06.2025. Електронне видання.

Формат 60x84/16.

Видавець і виготівник Державний університет «Київський
авіаційний інститут»

03680. Київ – 58, проспект Любомира Гузара, 1 Свідцтво про
внесення до Державного реєстру України суб'єктів видавничої справи ДК
№ 977 від 05.07.2002